

L'èxit educatiu a Catalunya. Indicadors dels sistemes educatius

L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011

*BERNAT ALBAIGÉS BLASI
I GERARD FERRER-ESTEBAN*

**L'èxit educatiu a Catalunya.
Indicadors dels sistemes educatius**

L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011

BERNAT ALBAIGÉS I GERARD FERRER-ESTEBAN

L'èxit educatiu a Catalunya. Indicadors dels sistemes educatius

L'estat de l'educació a Catalunya.
Anuari 2011

BERNAT ALBAIGÉS I GERARD FERRER-ESTEBAN

La col·lecció Polítiques és la col·lecció de referència de la Fundació Jaume Bofill. S'hi publiquen les recerques i els treballs promoguts per la Fundació amb més rellevància social i política. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigorosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del *copyright* i està sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Primera edició: setembre de 2012

© dels textos: els autors
© d'aquesta edició:
Fundació Jaume Bofill, 2012
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
<http://www.fbofill.cat>

Aquest llibre es un dels tres que componen l'informe *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011*, dirigit per Miquel Martínez i Bernat Albaigés.

Autoria: Bernat Albaigés Blasi
i Gerard Ferrer-Esteban.

Edició: Fundació Jaume Bofill
Coordinació de continguts: Anna Jolonch
Cura editorial: Neus Batlle Miró
Maquetació: Jordi Vives
Disseny de la col·lecció: Martí Abril
Disseny de la coberta: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

ISBN: 978-84-85557-98-1

DL: B-23630-2012

Impressió: Service Point F.M.I., S.A.
Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Índex

PRESENTACIÓ	9
1. INDICADORS SOBRE L'ÈXIT EDUCATIU A CATALUNYA	15
Aproximació conceptual a l'èxit educatiu	17
Indicadors de referència sobre èxit educatiu	27
2. ELS CONDICIONANTS D'ORIGEN DE L'ÈXIT EDUCATIU: LES CONDICIONS D'EDUCABILITAT	69
Condicionants d'origen familiar: capital social, econòmic i cultural	71
Temps i suport familiar	112
Condicions de salut i educació	135
3. ELS CONDICIONANTS DE SISTEMA DE L'ÈXIT EDUCATIU: GESTIÓ DELS SISTEMES EDUCATIUS I IGUALTAT D'OPORTUNITATS	157
El creixement i la diversificació de la demografia educativa	159
La segregació escolar i la igualtat d'oportunitats	192
El coneixement de llengües	219
L'escolarització preobligatòria	235
L'escolarització postobligatòria	259
La formació al llarg de la vida	303
La provisió de recursos al sistema educatiu	333
Entorn, oportunitats educatives i polítiques d'acompanyament a l'escolaritat	376
4. ELS CONDICIONANTS DE DESTÍ DE L'ÈXIT EDUCATIU: "RETURNS" DE L'EDUCACIÓ	391
Educació i ocupació	393
Societat del coneixement	460
Participació cultural i política	480
5. CONCLUSIONS	515

Presentació

El llibre que presentem, *L'èxit educatiu a Catalunya. Indicadors dels sistemes educatius*, constitueix una avaluació rigorosa de l'educació del nostre país a través d'un ampli ventall d'indicadors que ens permeten mesurar-la.

Es tracta del segon volum dels tres que constitueixen l'informe sobre *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011*, que han dirigit Miquel Martínez i Bernat Albaigés. El primer volum, amb mirades sobre l'èxit educatiu, la recerca en educació i l'agenda política, a més d'una síntesi dels indicadors d'aquest volum, constitueix la part central de l'informe i per això n'agafa el mateix nom (*L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011*). El tercer llibre, *El benestar a l'escola i en el professorat*, és un estudi monogràfic que posa en relleu la centralitat i la importància del benestar en relació amb l'èxit educatiu. Tots tres volums, i per tant aquesta edició de l'anuari, tenen l'èxit educatiu com a eix transversal d'estudi.

L'anàlisi dels indicadors del llibre que presentem en aquest volum dona continuïtat i actualitza les dades d'anuaris anteriors, alhora que afegeix aspectes nous derivats d'indicadors que s'han construït en aquesta edició. Els indicadors ho són d'aspectes molt variats, que van des de la comparació de resultats acadèmics o dels usos del temps de lleure fins a l'anàlisi de l'impacte de la formació en els ingressos i les perspectives laborals en l'edat adulta. Les dades per a l'anàlisi que oferim en aquest llibre s'han extret, en la seva majoria, de les estadístiques oficials a les quals es pot tenir accés i del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD), de la Fundació Jaume Bofill.

Per primera vegada al nostre país es presenta una aproximació integral a l'èxit educatiu. Agraïm als autors, Gerard Ferrer i Bernat Albaigés, l'esforç de delimitació conceptual que han fet per oferir-nos un nou marc de comprensió de l'èxit. Marc que amplia les dimensions de l'anàlisi en termes de resultats acadèmics i de sistema educatiu formal. Perquè, com bé diu el títol, els autors parlen de "sistemes" en plural, sistemes que interaccionen, i el resultat de la seva interacció conforma el que entenem per èxit educatiu. Un èxit que va més enllà del sistema escolar per entrar a mirar què passa en altres àmbits com el món laboral, el de les famílies, el del lleure, la participació política o la cultura.

Al primer capítol es delimita el marc d'anàlisi i la comparativa de Catalunya en referència a l'Estratègia Europa 2020, responent a la voluntat de la Fundació Jaume Bofill de situar Catalunya en el marc dels objectius europeus. Una combinació d'indicadors agregats i cinc dimensions configuren un model d'èxit educatiu. En primer lloc, la dimensió d'equitat i, condicionades a aquesta, les dimensions de rendiment, adhesió educativa, transició educativa i retorn de la inversió en educació.

El segon capítol analitza els condicionants d'origen pel que fa a l'èxit. Descubrim com, en una societat desigual, l'educació reproduceix les desigualtats. Les desigualtats que es donen en termes de rendiment acadèmic també es donen en les condicions de vida de les famílies, en l'accés a l'educació en el període de zero a tres anys, en un temps de lleure de qualitat, i en la formació permanent dels pares i mares, per citar alguns exemples.

Al tercer capítol, els indicadors revelen un dèficit estructural del sistema educatiu que accentua les desigualtats. Els dèficits en l'oferta de la formació professional, el desajust entre l'oferta formativa i ocupacional o la segregació escolar són exemples que condicionen les trajectòries dels joves amb una vinculació més feble al sistema. El mateix sistema educatiu, amb la seva dualitat, no permet superar les desigualtats d'origen i les agreuja. La paradoxa esdevé visible al quart capítol, on s'analitzen els indicadors de destí. Perquè, si bé l'educació reproduceix desigualtats d'origen de la societat, només des de la millora de l'educació s'obren horitzons nous. Només invertint i apostant per la millora de l'èxit educatiu es poden millorar la igualtat d'oportunitats dels individus i la cohesió social del país.

El capítol de conclusions recull les principals aportacions que s'han anat fent al llarg de l'informe i de les quals se n'extreuen el que haurien de ser les prioritats en política educativa. Aquest capítol és una contribució de la Fundació Jaume Bofill a l'estudi de l'impacte de la crisi en l'èxit educatiu. Hem d'agrair als seus autors aquesta anàlisi rigorosa i il·luminadora. L'objectiu últim no és altre que oferir el coneixement necessari per a la millora de l'èxit educatiu dels individus, que és també el del territori, la societat catalana i el model de país.

Anna Jolonch i Anglada

Cap de recerca

Fundació Jaume Bofill

1 Indicadors sobre l'èxit educatiu a Catalunya

APROXIMACIÓ CONCEPTUAL A L'ÈXIT EDUCATIU

Aquest llibre, *L'èxit educatiu a Catalunya. Indicadors dels sistemes educatius*, forma part de l'estudi sobre *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011* que en aquesta edició presentem en tres volums. Es tracta del segon volum, el núm. 76 de la col·lecció *Polítiques de la Fundació Jaume Bofill*. El primer volum pren el nom de l'estudi, *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011*, i és el número 75 de la col·lecció. El tercer volum, *El benestar a l'escola i en el professorat*, és el número 77 de la mateixa col·lecció.

Tal com s'havia fet en edicions anteriors, l'objectiu principal que es proposa *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011* és analitzar diversos indicadors estadístics clau sobre la situació de l'educació al nostre país, a fi de poder identificar les principals fortaleses i debilitats d'aquest àmbit. No obstant això, si bé l'edició vigent de l'anuari pretén donar continuïtat al treball ja desenvolupat en els tres anuals precedents —corresponents als anys 2005, 2006 i 2008, primer sota la direcció de Xavier Bonal i posteriorment sota la de Ferran Ferrer— i replica amb dades més actualitzades les anàlisis que ja s'hi desenvolupaven, aquesta quarta edició incorpora dos canvis fonamentals que convé destacar, tant en l'objecte d'anàlisi com en la mirada que s'adopta.

Pel que fa a l'objecte d'anàlisi, val a dir que aquesta edició aborda l'àmbit de l'educació des d'una perspectiva més àmplia, no restringida al funcionament del sistema educatiu formal. S'incorporen a l'estructura del sistema d'indicadors, doncs, dades sobre altres sistemes educatius, no formals i informals, més enllà de l'escola —referents, per

exemple, a la família o al món del lleure i la cultura—, sempre amb les limitacions que imposa la disponibilitat de dades estadístiques oficials existents, que estan menys sistematitzades que en l'àmbit de l'educació formal. L'anàlisi del nostre sistema educatiu formal continua ocupant la centralitat en el conjunt del sistema d'indicadors, però s'hi exploren també les relacions que l'escola manté amb la resta d'àmbits educatius.

I pel que fa a la mirada, aquesta edició de l'anuari posa l'accent fonamentalment en l'anàlisi del fenomen de l'èxit educatiu, i més concretament mira de comprendre quines en són les diferents manifestacions i quins els factors que el condicionen i que poden promoure'n la millora. Entenem, així, que aquesta pot ser una contribució a l'hora d'identificar prioritats per a les polítiques educatives a Catalunya.

Per abordar i comprendre l'èxit educatiu, però, cal fer un esforç inicial de delimitació conceptual. De fet, aquest és un fenomen complex i polièdric, que pot ser concebut de maneres múltiples i variades, no necessàriament excloents entre elles, sinó més aviat complementàries. El quadre 1 recull, sense afany d'exhaustivitat, com és concebut l'èxit educatiu en el marc d'aquest treball.¹

Quadre 1.

Concepcions de l'èxit educatiu

1. L'èxit educatiu en clau de rendiment acadèmic

L'èxit educatiu està relacionat íntimament amb els resultats acadèmics assolits i amb la promoció escolar de l'alumnat, aspectes que habitualment s'utilitzen per definir l'excel·lència del sistema. Des d'aquesta perspectiva, es dona molta importància a allò que s'ensenya a l'escola i també als mèrits i a l'esforç individual com a mitjà per al progrés escolar de l'alumne en el sistema educatiu. L'objectiu final és aconseguir que l'alumne superi les fites graduals successives que troba en l'itinerari acadèmic i assoleixi uns nivells d'instrucció cada cop més elevats. Com més amunt s'arriba en el sistema educatiu, més èxit acadèmic s'aconsegueix. S'assumeixen com a naturals les diferències de rendiment acadèmic i es promou que el sistema educatiu incentivi els bons estudiants i doni respostes diferenciades als alumnes per tal de garantir que cadascun d'ells obtingui els millors resultats possibles, el màxim rendiment possible.

1. Aquest quadre s'ha elaborat a partir de: ALBAIGES, B. (coord.) (2008). "Cap a la promoció de polítiques integrades de millora de l'èxit escolar". Barcelona: Diputació de Barcelona. Document inèdit.

Dimensions clau	Principals indicadors de referència	
Adquisició de les competències bàsiques	Insuficiència formativa en comprensió lectora a les proves PISA (capítol 1).	☺
Promoció escolar i graduació als ensenyaments	Taxa d'idoneïtat als 15 anys (capítols 1 i 3).	☹
	Taxa de graduació en ESO (capítols 1 i 3).	☹
	Taxa bruta de graduació en batxillerat / cicles formatius (capítols 1 i 3).	☹
	Abandonament educatiu prematur (capítol 1).	☹
	Percentatge de població de 18 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (capítols 1 i 3).	☹
Assoliment de nivells d'instrucció superior	Percentatge de població de 30 a 34 anys amb nivell d'estudis superiors (capítol 1).	☺
	Percentatge de població de 25 a 64 anys amb nivell d'estudis superiors (capítol 2).	☺

2. L'èxit educatiu en clau d'equitat educativa

L'èxit educatiu s'obté quan els diferents infants, joves i adults, amb les seves diferents necessitats educatives, accedeixen als recursos educatius i els aprofiten en igualtat de condicions, siguin escolars o no. Des del punt de vista estrictament escolar, aquesta concepció considera que els alumnes accedeixen al sistema educatiu en condicions de desigualtat, especialment relacionades amb l'origen social, i s'intenta evitar que el sistema reproduïxi aquestes desigualtats d'origen en els resultats finals.

A diferència de la perspectiva anterior, doncs, no se centra tant en els resultats educatius assolits com en la superació de les desigualtats educatives. De fet, es considera que la superació d'aquestes desigualtats porta associada una millora global dels resultats del sistema: si es milloren les oportunitats d'aquells que tenen més dificultats i se n'incrementa el nivell instructiu, també augmenta el nivell instructiu de la població en general. Les desigualtats educatives se superen a través de la inclusió de les necessitats educatives específiques al sistema i de la normalització de les diferències existents. En general, es rebutja la diferenciació interna del sistema perquè acostuma a derivar en desigualtats educatives.

També a diferència de la perspectiva anterior, a més, aquesta concepció no es limita estrictament a l'àmbit escolar. La reproducció de les desigualtats educatives remet també a l'educació

no formal i informal, com succeeix, per exemple, en l'àmbit del lleure infantil i juvenil. De fet, aquesta concepció constata que les desigualtats educatives en els diferents àmbits acostumen a afectar els mateixos grups socials i a retroalimentar-se.

Dimensions clau	Principals indicadors de referència	
Desigualtats socials en l'accés a l'educació preprimària postobligatòria no formal al llarg de la vida	[Indicadors de participació a l'educació formal en funció del capital econòmic i educatiu] (capítols 2 i 3).	☹
	Indicadors de participació a l'educació no formal en funció del capital econòmic i educatiu] (capítols 2 i 3).	☹
	Nombre d'usuaris de biblioteca per 100 habitants per municipi (capítol 3).	☹
Suficiència formativa i desigualtats socials i territorials en els resultats acadèmics	Abandonament educatiu prematur (capítol 1).	☹
	[Indicadors de resultats acadèmics en funció del capital econòmic i educatiu] (capítols 2 i 3).	☹
	Diferències entre sectors de titularitat en les taxes de graduació en ESO (capítol 3).	☹
Segregació escolar	Equitat en la distribució de l'alumnat estranger per sector de titularitat i normalització del seu accés als ensenyaments postobligatoris (capítol 3).	☹
	Índex de Hutchens/dissimilitud (capítol 3).	☹
	Diferències en les taxes de graduació en ESO per sector de titularitat (capítol 3).	☹
	Variància ESCS entre centres com a mesura de la segregació escolar (capítol 3).	😊
	Interacció entre titularitat i segregació escolar (capítol 3).	☹
Creixement i diversificació de la demografia educativa	Índex d'evolució del nombre d'alumnes per etapes educatives / índex de renovació de la població escolar (capítol 3).	😊
	Taxa de natalitat / d'immigració (capítol 3).	😊
	Percentatge d'alumnat estranger per etapes educatives (capítol 3).	😊
	[Indicadors de relació entre demografia educativa i resultats acadèmics] (capítol 3).	☹

Despesa pública en educació / beques / despesa social	Percentatge de cobertura de les beques sobre el total d'estudiants (capítol 3).	☹️
	Despesa pública en educació sobre el PIB (capítol 3).	☹️
	Despesa pública en protecció social sobre el PIB (capítol 2).	☹️
	Despesa pública en salut sobre el PIB (capítol 2).	☹️
	Despesa pública en cultura sobre el PIB (capítol 4).	😊
	Despesa de les llars en educació sobre el total (capítol 3).	😊
Condicions de vida i desigualtats socials	PIB per càpita (capítol 2).	😊
	Taxa de risc de pobresa infantil (capítol 2).	☹️
Condicions de salut i desigualtats socials	Percentatge de població amb percepció de bona o molt bona salut (capítol 2).	😊
	[Hàbits de salut de la població de 3 a 14 anys a Catalunya segons el nivell d'estudis de la mare] (capítol 2).	☹️
Esclatxa digital	Percentatge de persones (de 16 a 74 anys) que ha utilitzat internet en els darrers tres mesos per nivell d'instrucció (capítol 4).	☹️

3. L'èxit educatiu en clau d'adhesió educativa

L'èxit educatiu depèn de la relació que els infants, els joves i els adults mantenen amb l'àmbit educatiu en general, i sobretot de les possibilitats d'accedir-hi i participar-hi. Es posa l'accent en la participació en les ofertes formatives existents al territori, en l'apropiació dels recursos educatius que la població té al seu abast i en la identificació de les persones amb les activitats desenvolupades i els objectius plantejats. Es considera que no totes les persones tenen una relació positiva amb els diferents àmbits i agents educatius. Per exemple, la distància cultural de determinats grups socials envers l'escola deriva en desafecció escolar i acaba perjudicant la continuïtat de les trajectòries escolars. El rendiment acadèmic no té una importància central, entre altres motius perquè s'entén que la millora de l'adhesió educativa porta associada la millora dels resultats mateixos.

Dimensions clau	Principals indicadors de referència	
Participació a l'educació preprimària postobligatòria no formal al llarg de la vida	Taxa d'escolarització de 0 a 2 anys (capítol 3).	😊
	Taxa d'escolarització als 4 anys (capítol 3).	😊
	Taxa d'escolarització dels 16 als 20 anys (capítol 1 i 3).	😐
	Percentatge de població de 25 a 64 anys que participa en educació i formació (capítol 3).	😐
Coneixement de la llengua vehicular	Coneixement del català (capítol 3).	😐
	Diferència de puntuacions en comprensió lectora segons la llengua parlada a casa (català) (capítol 3).	😊
Coresponsabilitat dels agents educatius i recursos	Grau de coresponsabilitat dels ajuntaments en el desenvolupament de polítiques educatives (capítol 3).	😐
	Despesa pública en educació sobre el PIB (capítol 3).	😞
	Ràtio d'alumnes per professor (capítol 3).	😐
	Implicació i treball en xarxa dels agents educatius del territori (capítol 3).	😐
Noves tecnologies en el sistema educatiu	Ràtio d'alumnes per ordinador (capítol 3).	😊
Provisió d'equipaments culturals	Nombre d'usuaris de biblioteca per 100 habitants (capítol 3).	😊
Socialització familiar i conciliació de la vida laboral i familiar	Temps dedicat a la llar i a la família (capítol 2).	😐
	Condicions d'ocupació per a la conciliació de la vida laboral i familiar (capítol 2).	😐
	Ús de serveis per a la conciliació de la vida laboral i familiar (capítol 2).	😐

4. L'èxit educatiu en clau de transició educativa

Es posa l'accent en l'educació com a procés, de forma que l'èxit educatiu depèn de la possibilitat de superar satisfactòriament les diferents transicions educatives (educació-educació; educació-treball; treball-educació). Es valoren més els progressos aconseguits que no pas el resultat final. En qualsevol cas, el potencial de millora educativa de l'individu és il·limitat, i és per això que s'acostuma a destacar la importància de la formació permanent, com a element inherent a la trajectòria vital dels individus.

Des del punt de vista de les transicions, es posa l'accent en els *moments clau*, que identifiquen situacions amb un impacte directe (sovint determinista) sobre la continuïtat o

ruptura de l'itinerari formatiu i sobre les estratègies formatives dels individus, i també en les *reversibilitats*, relacionades amb els canvis de rumb que hi pot haver en determinats moments clau. En tot cas, l'èxit educatiu depèn de la capacitat de prendre decisions favorables a l'educació en els diferents *moments clau* de l'itinerari formatiu de cada individu —a fi de poder promoure les *reversibilitats*, si s'escau.

Dimensions clau	Principals indicadors de referència	
Permanència i transicions entre etapes educatives i entre sistemes educatius	Abandonament educatiu prematur (capítol 1).	☹
	Taxa d'escolarització dels 16 als 20 anys (capítol 1 i 3).	☺
Transició escola-treball	Població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) (capítols 1 i 4).	☹
	Percentatge de municipis més grans de 10.000 habitants amb polítiques d'acompanyament a l'escolaritat (capítol 3).	☺
Programes de segones oportunitats, retorn als sistemes educatius	Taxa bruta d'escolarització als PQPI (capítol 3).	☹

5. L'èxit educatiu en clau d'impacte i retorn educatiu

L'èxit educatiu està relacionat amb el desenvolupament integral de la persona i amb les conseqüències posteriors que se'n deriven per a la seva vida quotidiana, més enllà del rendiment acadèmic que hagi obtingut a l'escola. De fet, l'escola només representa una de les fonts de desenvolupament educatiu de l'individu.

Es dona molta importància als usos que cada persona fa del seu capital educatiu i a les millores que aconsegueix generar amb l'educació en els àmbits de l'ocupació, del benestar social i econòmic, etc. Aquí es podrien incloure les concepcions que relacionen l'èxit educatiu amb la plena integració social dels individus, i que conceben l'educació com un instrument al servei d'aquesta causa. Des d'una perspectiva escolar, per exemple, els alumnes que tenen èxit escolar són aquells que estudien i que, en finalitzar la permanència a l'escola, han assolit els coneixements i les habilitats que es consideren necessaris per desenvolupar-se de forma satisfactòria en la vida social i laboral. Així doncs, no és tan important el nivell d'estudis amb què s'abandona el sistema com el fet que els aprenentatges assolits a l'escola i fora d'aquesta siguin suficients per desenvolupar-se òptimament en societat.

Aquestes reflexions fetes a escala individual poden traslladar-se també a escala territorial. Així doncs, aquí també s'emmarquen les perspectives que conceben l'èxit escolar des del punt de vista de l'impacte que genera l'educació en el territori (creixement econòmic, qualificació de l'ocupació, increment del consum cultural, foment de la convivència social, etc.). Es dona més importància als efectes reals i perdurables de l'acció educativa (*outcomes*), que al producte resultant (*outputs*, com ara el nombre de persones amb un nivell d'instrucció determinat). L'èxit educatiu representa una via per al desenvolupament social i econòmic d'un territori determinat.

Dimensions clau	Principals indicadors de referència	
Ocupabilitat, transferència i retorn de la inversió	Població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) (capítols 1 i 4).	☹
	Taxa d'activitat/d'atur en funció del nivell d'instrucció (capítol 4).	☺
	Estructura de qualificació de l'ocupació / percentatge de població sobrequalificada (capítol 4).	☹
	Taxa de temporalitat / condicions salarials per nivell d'instrucció (capítol 4).	☺
	Productivitat per nivell d'instrucció (capítol 4).	☺
Desenvolupament de la societat del coneixement	Despesa interior bruta en R+D (% del PIB) (capítol 4).	☺
	Percentatge del personal d'R+D sobre el total de l'ocupació a temps complet (capítol 4).	☺
	Graduats en educació superior en ciència i tecnologia per 1.000 habitants de 20 a 29 anys (capítol 4).	☺
	Llars amb ordinador personal (capítol 4).	☺
	Llars amb accés a internet (capítol 4).	☺
	Llars amb connexió de banda ampla (capítol 4).	☺
Despesa pública i privada en cultura	Despesa pública en cultura (administracions autonòmica i local) per habitant (en €) (capítol 4).	☺
	Despesa de les llars en serveis i béns culturals sobre el total (capítol 4).	☺
	Despesa per persona en serveis i béns culturals (en €) (capítol 4).	☺

Participació cultural i política	Participació en pràctiques de consum cultural (capítol 4).	☺
	Participació electoral en funció del nivell d'instrucció (capítol 4).	☹
Progrés social, mobilitat social	Nivell de fluïdesa entre classes socials (per nivell d'instrucció dels pares) (capítol 2).	☺
	[Resultats acadèmics en funció del nivell d'instrucció / la classe social dels progenitors] (capítols 2 i 3).	☹
Aprenentatge de llengües estrangeres	Nombre de llengües estrangeres estudiades per alumne (capítol 3).	☹

Font: Elaboració pròpia a partir de: ALBAIGÉS, B. (coord.) (2008). "Cap a la promoció de polítiques integrades de millora de l'èxit escolar". Barcelona: Diputació de Barcelona. Document inèdit.

Si tenim en compte aquesta mirada polièdrica, doncs, l'èxit educatiu pot ser abordat des de diferents perspectives, no estrictament basades en el rendiment acadèmic, ni tampoc basades en l'etapa de formació inicial. Entre altres aspectes, els capítols següents es proposen abordar de manera més comprensiva la complexitat d'aquest fenomen: l'anàlisi de l'èxit educatiu basada en indicadors clàssics de rendiment acadèmic (graduació, per exemple) es complementa amb l'anàlisi d'altres indicadors centrats en l'equitat educativa (segregació escolar, per exemple), l'adhesió educativa (escolarització preobligatòria i postobligatòria, per exemple), la transició educativa (transició escola-treball, per exemple) i l'impacte educatiu (desenvolupament social, econòmic i cultural, per exemple). Tots aquests també són indicadors d'èxit educatiu.

Dit això, però, convé afegir que, com a opció metodològica, aquest anuari adopta com a indicadors de referència els que estableix l'Estratègia Europa 2020: l'abandonament educatiu prematur i l'assoliment de nivells d'instrucció superior de la població jove. Aquesta decisió obeeix a la importància que aquesta estratègia adopta i adoptarà en la formulació de polítiques públiques en matèria d'educació. Així doncs, a banda de copsar la complexitat de l'èxit educatiu des de les seves diferents concepcions, l'objectiu dels capítols següents també és comprendre quins factors contribueixen a explicar la situació de Catalunya en relació amb aquests indicadors de referència i a modificar-ne

en positiu o en negatiu els valors. És per això que aquest treball posa en diàleg constant aquests indicadors de referència amb altres indicadors disponibles d'èxit educatiu.

De fet, l'estructura del sistema d'indicadors respon a aquesta mateixa lògica. D'una banda, el capítol 1 aborda l'èxit educatiu a partir d'aquests indicadors de referència. De l'altra, la resta de capítols analitzen alguns dels factors principals que expliquen la

Quadre 2.

Principals relacions entre perspectives de l'èxit educatiu i estructura de capítols del sistema d'indicadors

Perspectives	Condicionants d'origen (capítol 2)	Condicionants de sistema (capítol 3)	Condicionants de destí (capítol 4)
Rendiment acadèmic	Origen familiar: capital social, econòmic i cultural	Escolarització postobligatòria	
Equitat educativa	Origen familiar: capital social, econòmic i cultural Condicions de salut	Segregació escolar Escolarització preobligatòria Escolarització postobligatòria Formació al llarg de la vida Recursos Entorn i polítiques d'acompanyament	Desenvolupament de la societat del coneixement Participació social i cultural
Adhesió educativa	Origen familiar: capital social, econòmic i cultural Temps i suport familiar	Llengua Escolarització preobligatòria Escolarització postobligatòria Formació al llarg de la vida Recursos Entorn i polítiques d'acompanyament	Educació i ocupació
Transició educativa	Origen familiar: capital social, econòmic i cultural	Escolarització postobligatòria	Educació i ocupació
Impacte educatiu	Origen familiar: capital social, econòmic i cultural	Llengua	Educació i ocupació Desenvolupament de la societat del coneixement Participació social i cultural

Font: Elaboració pròpia.

prevalença de l'èxit educatiu al nostre país, ja siguin condicionants d'origen (capítol 2), condicionants de sistema (capítol 3) o condicionants de destí (capítol 4).

INDICADORS DE REFERÈNCIA SOBRE ÈXIT EDUCATIU

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la UE	Desigualtats socials	Efecte sobre els resultats acadèmics
Abandonament educatiu prematur	☹	☹	☹	☹	(+)
Assoliment de nivells d'instrucció superior	☺	☺	☺	☹	(+)
Adquisició de competències bàsiques	☺	☺	☺	☹	(+)
Permanència en el sistema educatiu en edat d'escolarització postobligatòria	☺	☺☹	☺☹☹	☹	(+)
Promoció escolar i graduació als ensenyaments	☺☹☹	☺☹☹	☹	☹	(+)
Transició escola-treball	☹	☹	☹	☹	(+)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Objectius Europa 2020: abandonament educatiu prematur i assoliment de nivells d'instrucció superior

- L'Estratègia de Lisboa va establir cinc objectius en educació i formació per a l'any 2010. Arribats a aquest any, els resultats assolits no han estat globalment satisfactoris per a Catalunya, ni tampoc per a Espanya ni per al conjunt de la

Unió Europea (UE). Dels cinc objectius previstos, Catalunya només n'ha assolit dos, el d'adquisició de competències bàsiques en comprensió lectora als 15 anys i el de graduació superior en ciències i tecnologia. En canvi, no s'han aconseguit els objectius relacionats amb l'abandonament educatiu prematur, amb l'assoliment de formació secundària de segona etapa de la població jove i amb la participació en la formació al llarg de la vida de la població adulta.

- L'Estratègia Europa 2020, que substitueix l'Estratègia de Lisboa, incorpora dos objectius centrals per a l'any 2020, referents a l'abandonament educatiu prematur i a l'assoliment d'estudis superiors per la població jove, a més de tres objectius més referents a la participació a l'educació preprimària als 4 anys, a l'adquisició de competències bàsiques en comprensió lectora als 15 anys i a la participació en la formació al llarg de la vida. D'aquests cinc objectius, Catalunya està ben posicionada en tres (participació en l'educació preprimària, adquisició de competències bàsiques i assoliment d'estudis superiors), i presenta una evolució no adequada per assolir els reptes plantejats en dos (abandonament educatiu prematur i participació en la formació al llarg de la vida). Es fa necessari, doncs, definir polítiques específiques per assolir aquests objectius en el futur.
- Si hom analitza els indicadors principals previstos en l'Estratègia Europa 2020, s'adona que un dels trets estructurals que caracteritzen el nostre país és la polarització de la seva estructura formativa: molt mal resultat en abandonament educatiu prematur i bon resultat en assoliment del nivell d'instrucció superior. De fet, Catalunya presenta un comportament antagònic en relació amb aquests dos indicadors: d'una banda, amb el 29% de població de 18 a 24 anys que abandona el sistema educatiu sense haver superat ensenyaments secundaris postobligatoris, el nostre país dobla la prevalença de l'abandonament educatiu prematur respecte al conjunt de la Unió Europea (14,1%), i triplica l'objectiu del 10% previst per a l'any 2020 per al conjunt de la Unió Europea (15% en el cas d'Espanya); en canvi, de l'altra, amb el 41,3% de població de 30 a 34 anys amb estudis superiors, clarament per sobre de la mitjana europea (33,8%), enguany ja supera el 40% de joves amb formació superior previst per l'Estratègia Europa 2020 per al conjunt de la Unió Europea (no encara el 44% previst en el cas d'Espanya). Per països europeus, Catalunya és el segon país amb un nivell

d'abandonament educatiu prematur més elevat, només per sota de Malta, i és el dotzè país (dels vint-i-set de la Unió Europea) amb un nivell d'instrucció superior de la població jove més elevat.

- Des d'una perspectiva evolutiva, aquesta polarització formativa s'hauria vist accentuada, especialment perquè l'evolució de l'indicador de formació superior de la població jove sembla que tendeix a créixer, mentre que els nivells d'abandonament educatiu prematur continuen estancats. En el conjunt de la Unió Europea, en canvi, l'evolució d'aquests indicadors tendeix a confluïr amb els objectius marcats per a l'any 2020.
- L'anàlisi comparada estatal situa Catalunya en una posició força propera a la mitjana espanyola, però també més polaritzada, sensiblement per sobre en abandonament educatiu prematur i en instrucció superior de la població jove. Per comunitats autònomes, és la vuitena (de disset) amb un abandonament educatiu prematur més elevat, i la desena (de disset) amb un nivell d'instrucció superior també més elevat. El País Basc, que és la comunitat autònoma amb resultats educatius més positius, presenta la meitat d'abandonament educatiu prematur (16%) que Catalunya, i quasi 20 punts percentuals més d'assoliment d'estudis superiors per la població de 30 a 34 anys (59,9%).

Adquisició de competències bàsiques: insuficiència formativa en comprensió lectora als 15 anys a les proves PISA

- Catalunya té el 13,5% d'estudiants de 15 anys que no assoleixen la suficiència formativa (nivell 1 o inferior) en comprensió lectora a les proves PISA. Aquests resultats, més positius que els de la mitjana europea (20%) i espanyola (19,6%), han permès assolir ja l'objectiu del 15% previst per a l'any 2020 (pendent de confirmar aquests resultats en futures proves PISA).
- Les dades evolutives, però, constaten un comportament atípic en el cas català, ja que la tendència existent en les proves PISA anteriors (2003 i 2006) havia estat negativa, amb xifres que giraven al voltant del 20%. Més enllà de valorar si aquesta millora dels resultats respon a un salt qualitatiu del nostre sistema educatiu equivalent, les dades del 2009 posen de manifest que Catalunya té

bons nivells de qualitat en els processos d'ensenyament i aprenentatge, homologables a la mitjana dels països de l'OCDE i de la Unió Europea, malgrat que, posteriorment, els nivells d'abandonament prematur del sistema educatiu siguin més elevats.

Permanència en el sistema educatiu en edat d'escolarització postobligatòria: escolarització als 17, 18 i 20 anys

- El comportament de les taxes d'escolarització en edats postobligatòries a Catalunya està fortament influenciat per la polarització de la seva estructura formativa. Des d'una perspectiva comparada a escala europea, Catalunya presenta una de les taxes d'escolarització als 17 anys més baixes, del 81,4%, només per davant de Malta, Romania i el Regne Unit, sensiblement per sota de la mitjana europea (88,3%), però ocupa una posició intermèdia en la taxa d'escolarització als 20 anys, que és del 54,4%, lleugerament per sobre de la mitjana europea (52,5%). La comparativa a escala estatal aporta resultats similars.
- Les dades evolutives posen de manifest una millora dels nivells d'escolarització a Catalunya: en una dècada, la taxa d'escolarització als 17 anys ha augmentat 13 punts percentuals, als 18 anys, 9 punts percentuals i als 20 anys 8 punts percentuals. Aquesta evolució és més positiva que en el conjunt de l'Estat espanyol i de la Unió Europea, especialment als 17 i 18 anys, de manera que les taxes a aquestes edats significatives tendeixen a confluïr amb la d'aquests àmbits territorials de referència.

Promoció escolar i graduació als ensenyaments: idoneïtat als 15 anys i graduació als ensenyaments secundaris obligatoris i postobligatoris

- Els indicadors de promoció i graduació en els diferents ensenyaments posen de manifest que, en comparació del conjunt de l'Estat espanyol, Catalunya es caracteritza per tenir nivells de repetició baixos durant l'escolarització obligatòria, nivells de graduació baixos en finalitzar l'ESO, i nivells d'assoliment d'ensenyaments secundaris postobligatoris equivalents a la mitjana estatal.

En comparació del conjunt de la Unió Europea, en canvi, Catalunya presenta xifres de repetició elevades durant els ensenyaments obligatoris i nivells baixos d'assoliment d'estudis secundaris postobligatoris. Si ens comparem amb la resta de comunitats autònomes, el nostre sistema educatiu combina comprensivitat en la promoció als ensenyaments obligatoris, amb taxes d'idoneïtat als 15 anys del 70,4%, substancialment superiors a la mitjana espanyola (59,4%), i selectivitat en el moment de la graduació en ESO, amb taxes de graduació en ESO del 78,7%, lleugerament inferiors a la mitjana espanyola (80,7%), encara que posteriorment el percentatge de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits és del 61,7%, proporció equivalent a la mitjana espanyola (61,2%). Si ens comparem amb la resta de països europeus, el nostre sistema educatiu és selectiu al llarg de l'escolaritat obligatòria, ja que és un dels països amb un dels nivells de repetició als 15 anys més elevat, i també selectiu en l'assoliment d'ensenyaments secundaris postobligatoris de la població de 20 a 24 anys (61,7%), amb percentatges sensiblement per sota del conjunt de la Unió Europea (79%). Si analitzem les taxes brutes de graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris, s'observa que aquestes són similars a Espanya, o lleugerament millors en el cas dels cicles formatius de grau mitjà (CFGM), però 10 punts percentuals inferiors a la mitjana europea, especialment en els ensenyaments professionalitzadors (CFGM o equivalents), la qual cosa indica dèficits en la provisió d'oferta de formació professional.

- En aquesta línia, destaca que Catalunya és la comunitat autònoma amb la taxa de promoció a sisè de primària més alta, i la segona amb una taxa d'idoneïtat als 15 anys més elevada, però també és la cinquena amb una taxa de graduació a l'ESO més baixa. Per països europeus, només hi ha sis països de la Unió Europea amb nivells més elevats de repetició als 15 anys, i quatre països de la Unió Europea amb un dèficit instructiu més elevat en l'assoliment d'ensenyaments secundaris postobligatoris.
- Des d'una perspectiva evolutiva, en els ensenyaments obligatoris Catalunya ha millorat en els resultats de graduació a l'ESO més de 10 punts percentuals d'ençà de l'any 2000, però ha empitjorat en els resultats d'idoneïtat als 15 anys amb la mateixa intensitat. En els ensenyaments secundaris postobligatoris,

alhora, Catalunya ha millorat en les taxes brutes de graduació al batxillerat i sobretot també als CFGM, però ha empitjorat en el nivell d'assoliment d'estudis secundaris postobligatoris per la població de 20 a 24 anys, en més de 6 punts percentuals d'ençà de l'any 2000.

- Els bons resultats en les proves PISA als 15 anys i els mals resultats en graduació a l'ESO (edat teòrica també als 15 anys) conformen una dissonància del sistema.

Transició escola-treball: joves que ni estudien ni treballen

- El 23% dels joves de 16 a 24 anys ni estudia ni treballa, un percentatge lleugerament per sobre de la mitjana estatal (19%) i sensiblement per sobre de la mitjana europea (16%), d'acord amb les elevades taxes d'abandonament educatiu prematur que també presenta. Per països europeus, Catalunya només té tres països amb una prevalença més negativa del fenomen *ni-ni* (també conegut com a NEET): Bulgària, Itàlia i Irlanda. I per comunitats autònomes, també, només tres presenten una situació més negativa: Canàries, Balears i Andalusia.
- Les dades evolutives posen de manifest l'impacte de la crisi econòmica sobre el comportament del fenomen *ni-ni*, amb un increment de 6 punts percentuals entre els anys 2008 i 2009.

Indicadors de referència en el marc de l'Estratègia de Lisboa 2010 i de l'Estratègia Europa 2020

El Consell Europeu celebrat a Lisboa l'any 2000 va adoptar com a objectiu estratègic per al 2010 *convertir la Unió Europea en l'economia basada en el coneixement més competitiva i dinàmica del món, capaç de créixer econòmicament de manera sostenible amb més i millor ocupació i amb major cohesió social*. En el marc de l'anomenada Estratègia de Lisboa, la Comissió Europea va establir directrius polítiques també en el camp de l'educació, l'anomenada Estratègia Educació i Formació 2010, amb cinc *benchmarks* o punts de referència que garantien el seguiment dels progressos que calia que fessin els diferents estats membres i especificaven l'horitzó que s'havia d'assolir al final del

període previst: disminuir, com a mínim, el 20% la proporció d'alumnes de 15 anys amb problemes de comprensió lectora; situar l'abandonament escolar prematur, com a màxim, en el 10%; garantir, com a mínim, que el 85% de les persones entre 20 i 24 anys s'han graduat en ensenyaments secundaris superiors; augmentar, com a mínim, el 15% el nombre de titulats de matemàtiques, ciències i tecnologia (MCT), amb una reducció simultània del desequilibri entre homes i dones, i promoure la participació, com a mínim, del 12,5% de la població adulta en l'aprenentatge permanent.

Tal com ja s'ha anat destacant en els anuaris precedents sobre l'estat de l'educació a Catalunya de la Fundació Jaume Bofill,² els resultats de l'Estratègia de Lisboa en educació i formació no han estat globalment satisfactoris, ni per a Catalunya, ni per a Espanya, ni per al conjunt de la Unió Europea. Els canvis que s'han produït, quan han estat positius, no sempre s'han desenvolupat a un ritme adequat per assolir els objectius proposats.

En el cas de Catalunya, la taula 1, que recull l'evolució dels cinc *benchmarks* esmenats, mostra com l'any 2010 només s'havien assolit dos dels cinc objectius: situar el percentatge d'alumnat de 15 anys amb insuficiència formativa en comprensió lectora per sota del 17% (concretament en el 13,5%), gràcies a uns bons resultats a les proves PISA corresponents a l'any 2009 que trencaven la tendència negativa existent d'ençà de l'any 2003, i també situar per sobre de l'11,6‰ (respecte a la població de 20 a 29 anys) el nombre de titulats superiors de matemàtiques, ciències i tecnologia (concretament en el 13,5‰), proporció que ja s'acomplia l'any 2000.

En canvi, Catalunya encara està lluny d'assolir els *benchmarks* relacionats amb la reducció al 10% de l'abandonament escolar prematur i amb l'assoliment del 85% de població jove amb un nivell d'estudis secundaris postobligatoris (amb el 29% i el 61,7%, respectivament), i es manté encara per sota del 12,5% de la població adulta que participa en la formació al llarg de la vida (amb el 9,9%). Convé destacar que

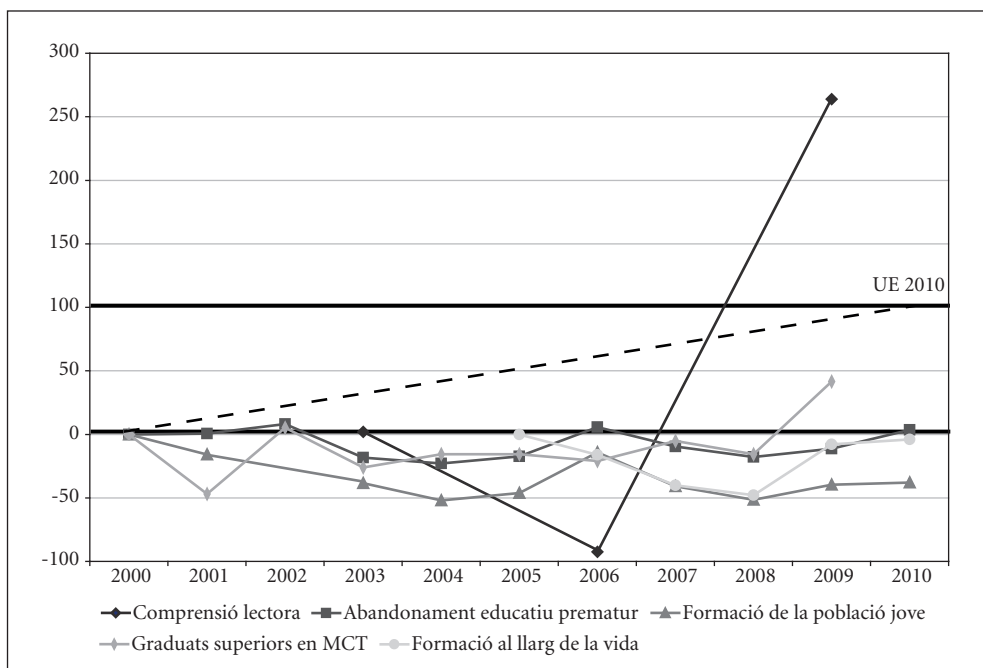
2. BONAL, X. (dir.) (2006). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània. «Polítiques», 53; FERRER, F. i ALBAIGES, B. (coord.) (2008). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània. «Polítiques», 61, i FERRER, F. (dir.) (2009). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2008*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Mediterrània. «Polítiques», 70.

no s'han produït avenços significatius en cap d'aquests tres *benchmarks* al llarg del període 2000-2010 (així com tampoc en la graduació superior en matemàtiques, ciències i tecnologia).

El gràfic 1 il·lustra l'evolució d'aquests *benchmarks* d'ençà de l'any 2000 per al cas de Catalunya. Per interpretar-los, cal tenir present que l'indicador de graduats superiors en MCT està elaborat a partir de l'aplicació de l'objectiu d'incrementar el 15% el nombre de graduats prenent com a referència el cas català (14,7‰). Ja hem comentat

Gràfic 1.

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Lisboa 2010 en educació i formació. Catalunya, 2000-2010

Nota: L'indicador de graduats superiors en MCT està elaborat a partir de l'aplicació de l'objectiu d'incrementar el 15% el nombre de graduats en el cas de Catalunya.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 1.

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia de Lisboa 2010 en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu UE 2010
Catalunya	:	:	:	19,2	:	:	21,2	:	:	13,5	:	17,0
Espanya	16,3	:	:	21,1	:	:	25,7	:	:	19,6	:	
UE-27	21,3	:	:	19,8	:	:	24,1	:	:	20,0	:	
Abandonament educatiu prematur	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu UE 2010
Catalunya	29,7	29,6	28,1	33,3	34,2	33,1	28,6	31,6	33,2	31,9	29,0	10,0
Espanya	29,1	29,2	29,9	31,3	31,7	30,8	30,5	31,0	31,9	31,2	28,4	
UE-27	17,6	17,3	17,1	16,3	15,8	15,8	15,5	15,1	14,9	14,4	14,1	
Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu UE 2010
Catalunya	68,1	65,4	...	61,6	59,3	60,3	65,7	61,2	59,4	61,4	61,7	85,0
Espanya	66,0	65,0	63,7	62,2	61,2	61,8	61,6	61,1	60,0	59,9	61,2	
UE-27	76,6	76,6	76,7	76,9	77,1	77,5	77,9	78,1	78,4	78,6	79,0	
Nombre de titulats de matemàtiques, ciències i tecnologia (per 1.000 hab. de 20 a 29 anys)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu UE 2010
Catalunya	12,8	11,9	12,9	12,3	12,5	12,5	12,4	12,7	12,5	13,6	:	11,6 (14,7 Cat)
Espanya	9,9	11,2	11,9	12,6	12,5	11,8	11,5	11,2	11,6	12,5	:	
UE-27	10,1	10,7	11,3	12,3	12,5	13,3	13,5	13,8	14,5	:	:	
Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu UE 2010
Catalunya (1)	2,7	:	3	4,4	3,2	10	9,6	9	8,8	9,8	9,9	12,5
Espanya (1)	4,1	4,4	4,4	4,7	4,7	10,5	10,4	10,4	10,4	10,4	10,8	
UE-27	7,1	7,1	7,2	8,5	9,3	9,8	9,7	9,5	9,4	9,3	9,1	

(1) Nota: Canvi de sèrie l'any 2005.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

anteriorment que, si s'adopta com a referència l'objectiu previst per al conjunt de la Unió Europea (11,6%), aquest s'hauria acomplert al llarg de tot el període.

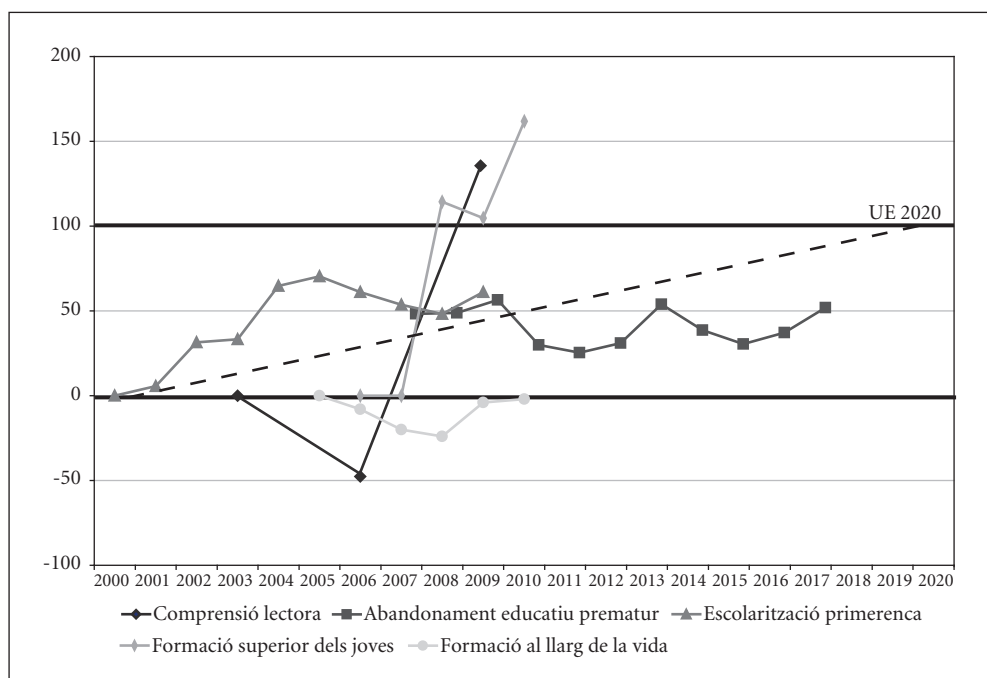
En els casos d'Espanya i de la Unió Europea, el balanç és força similar. D'una banda, Espanya presenta resultats equivalents a Catalunya en tots els indicadors de referència, llevat del pes de la insuficiència formativa en comprensió lectora, que, a diferència de Catalunya, és substancialment superior, i no assoleix l'objectiu previst. De l'altra, la Unió Europea, com també succeeix a Espanya, només compleix l'objectiu de graduació superior en matemàtiques, ciències i tecnologia, si bé globalment ha continuat més ben posicionada respecte al compliment dels objectius plantejats, especialment pel que fa a l'abandonament escolar prematur i al nivell de formació de la població jove.

Superada l'Estratègia de Lisboa, i després de constatar resultats poc satisfactoris pel que fa als *benchmarks* en educació i formació, la Comissió Europea es planteja donar major prioritat a l'educació, especialment com a font de progrés social i econòmic en l'actual context de crisi. La nova Estratègia Europa 2020, que té per objectiu *convertir la Unió Europea en una economia intel·ligent, sostenible i integradora que tingui alts nivells d'ocupació, de productivitat i de cohesió social*, incorpora com una de les deu directrius polítiques previstes la millora dels resultats dels sistemes educatius i de la formació en tots els nivells i l'increment de la participació en els ensenyaments superiors. I, com un dels cinc objectius globals per a l'any 2020, la reducció de l'abandonament escolar prematur per sota del 10%, tal com ja preveia l'Estratègia de Lisboa, i augmentar fins al 40%, com a mínim, la proporció de població de 30 a 34 anys amb estudis superiors completats (la resta d'objectius estratègics fan referència a ocupació, R+D, medi ambient i inclusió social). A banda d'aquests indicadors globals, el programa Educació i formació 2020 incorpora tres indicadors específics més: situar, com a mínim, en el 95% la taxa d'escolarització dels infants d'entre 4 anys i l'edat d'inici de l'escolarització obligatòria; reduir, com a mínim, al 15% la proporció d'alumnes de 15 anys amb problemes de comprensió lectora; i promoure la participació de, com a mínim, el 15% de la població adulta en la formació al llarg de la vida. Aquests dos darrers indicadors ja estaven previstos en l'Estratègia de Lisboa, però amb un objectiu de canvi més moderat.

La taula 2 recull l'evolució d'aquests cinc indicadors de referència d'ençà de l'any 2000, en relació amb els objectius europeus previstos. En el cas de Catalunya, el gràfic 2 evidencia l'evolució positiva que segueix pel que fa als indicadors d'escolarització primerenca, de comprensió lectora i de formació superior de la població jove. En canvi, tal com ja hem mencionat per a l'Estratègia de Lisboa, els progressos assolits fins a l'any 2010 quant a l'abandonament educatiu prematur i a la formació al llarg de la vida no són suficients per garantir que l'any 2020 s'assoliran els objectius plantejats. Es fa necessari, doncs, adoptar mesures polítiques específiques que combatin el dèficit instructiu i intensificar els esforços per afavorir la permanència de la població jove en

Gràfic 2.

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació. Catalunya, 2000-2020

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 2.

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

Abandonament educatiu prematur	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu 2020
Catalunya	29,7	29,6	28,1	33,3	34,2	33,1	28,6	31,6	33,2	31,9	29,0	10,0 (15% Esp.)
Espanya	29,1	29,2	29,9	31,3	31,7	30,8	30,5	31,0	31,9	31,2	28,4	
UE-27	17,6	17,3	17,1	16,3	15,8	15,8	15,5	15,1	14,9	14,4	14,1	
Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu 2020
Catalunya (1)	:	:	:	:	:	39,6	37,9	37,9	40,3	40,1	41,3	40,0 (44% Esp.)
Espanya	29,2	31,3	33,3	34	35,9	38,6	38,1	39,5	39,8	39,4	40,6	
UE-27	22,4	22,8	23,5	25,0	26,9	28,0	28,9	30,0	31,1	32,3	33,6	
Taxa d'escolarització als 4 anys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu 2020
Catalunya (2)	100,4	100,1	98,7	98,6	96,9	96,6	97,1	97,5	97,8	97,1	:	95,0
Espanya (2)	97,9	99,8	99,9	99,9	98,4	98,1	98,2	98,0	97,9	97,1	96,7	
UE-27	82,7	84,5	86,3	84,5	84,7	85,7	86,8	88,5	90,0	90,5	:	
% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu 2020
Catalunya	:	:	:	19,2	:	:	21,2	:	:	13,5	:	15,0
Espanya	16,3	:	:	21,1	:	:	25,7	:	:	19,6	:	
UE-27	21,3	:	:	19,8	:	:	24,1	:	:	20,0	:	
Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Objectiu 2020
Catalunya (3)	2,7	:	3	4,4	3,2	10	9,6	9	8,8	9,8	9,9	15,0
Espanya (3)	4,1	4,4	4,4	4,7	4,7	10,5	10,4	10,4	10,4	10,4	10,8	
UE-27	7,1	7,1	7,2	8,5	9,3	9,8	9,7	9,5	9,4	9,3	9,1	

(1) Nota: De l'any 2005 al 2009, el percentatge de població de 30 a 34 anys a Catalunya correspon a una estimació a partir del grup de població de 25 a 34 anys i aquest mateix percentatge per al conjunt de l'Estat espanyol.

(2) Nota: Es calcula la taxa d'escolarització de 3 a 5 anys.

(3) Nota: Canvi de sèrie l'any 2005.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

els ensenyaments secundaris postobligatoris i la participació de la població adulta en l'oferta formativa. L'accés primerenc al sistema educatiu o l'accés als ensenyaments superiors, en canvi, presenten progressos adequats.

De fet, la taula 2 també posa de manifest que Catalunya presenta un comportament antagònic pel que fa als indicadors globals previstos en l'Estratègia Europa 2020: d'una banda, amb el 29% de població de 18 a 24 anys que abandona el sistema educatiu sense haver superat ensenyaments secundaris postobligatoris, el nostre país dobla la prevalença de l'abandonament educatiu prematur al conjunt de la Unió Europea, i triplica l'objectiu del 10% previst per a l'any 2020; en canvi, de l'altra, amb el 41,3% de població de 30 a 34 anys amb estudis superiors, clarament per sobre de la mitjana europea (33,8%), enguany ja supera el 40% de joves amb formació superior previst per l'Estratègia Europa 2020.

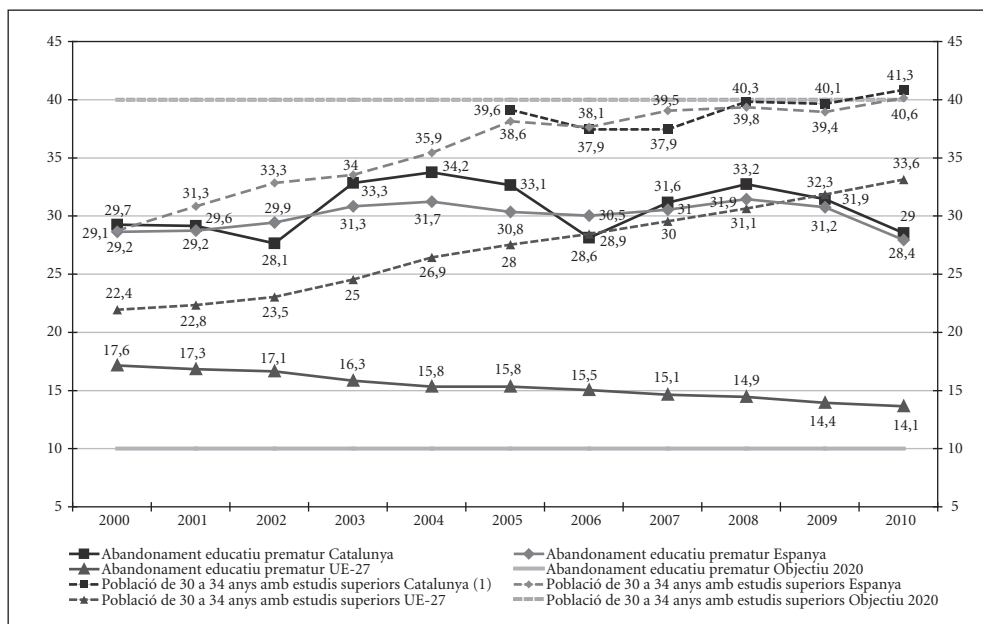
En valors absoluts, les dades d'abandonament educatiu prematur indiquen que 181.943 joves catalans de 18 a 24 anys (dels 627.391 existents en total) l'any 2010 no han completat ensenyaments secundaris postobligatoris i ja no estudien. Assolir l'objectiu del 10% suposaria haver format en estudis secundaris superiors 119.204 d'aquests joves, i que només restessin sense aquesta formació 62.739 joves. L'impacte de combatre aquests nivells d'abandonament educatiu prematur sobre les polítiques de provisió d'oferta és prou evident si tenim present que l'any 2010 a Catalunya hi ha 85.062 alumnes de batxillerat, i 45.597 de cicles formatius de grau superior.

Fet aquest apunt, val a dir que la valoració sobre l'assoliment de l'Estratègia Europa 2020 canvia lleugerament si prenem com a referència els objectius estatals establerts per cada estat membre per poder garantir-ne la viabilitat del compliment. En el cas d'Espanya, Catalunya doblaria encara l'objectiu estatal previst del 15% pel que fa a l'abandonament educatiu prematur, i mostraria una tendència positiva per assolir properament l'objectiu estatal previst del 44% quant a la formació superior de la població de 30 a 34 anys. En qualsevol cas, però, aquests indicadors de referència evidencien una de les característiques estructurals del nostre sistema educatiu: la forta polarització formativa que en resulta.

El gràfic 3, que il·lustra aquesta evolució, mostra com, d'ençà de l'any 2000, aquesta polarització s'hauria vist reforçada, especialment perquè l'evolució de l'indicador de formació superior de la població jove sembla tendir a créixer (sobretot, si fem cas del comportament d'Espanya, que presenta dades per al conjunt del període), mentre que els nivells d'abandonament educatiu prematur continuen estancats, sense canvis de tendència significatius d'ençà de l'any 2000. En canvi, cal afegir-hi que el comportament d'aquests indicadors en el conjunt de la Unió Europea presenta una tendència sostinguda al llarg del temps a confluïr amb l'objectiu previst per a l'any 2020, amb

Gràfic 3.

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

(1) Nota: De l'any 2005 al 2009, el percentatge de població de 30 a 34 anys a Catalunya correspon a una estimació a partir del grup de població de 25 a 34 anys i aquest mateix percentatge per al conjunt de l'Estat espanyol.

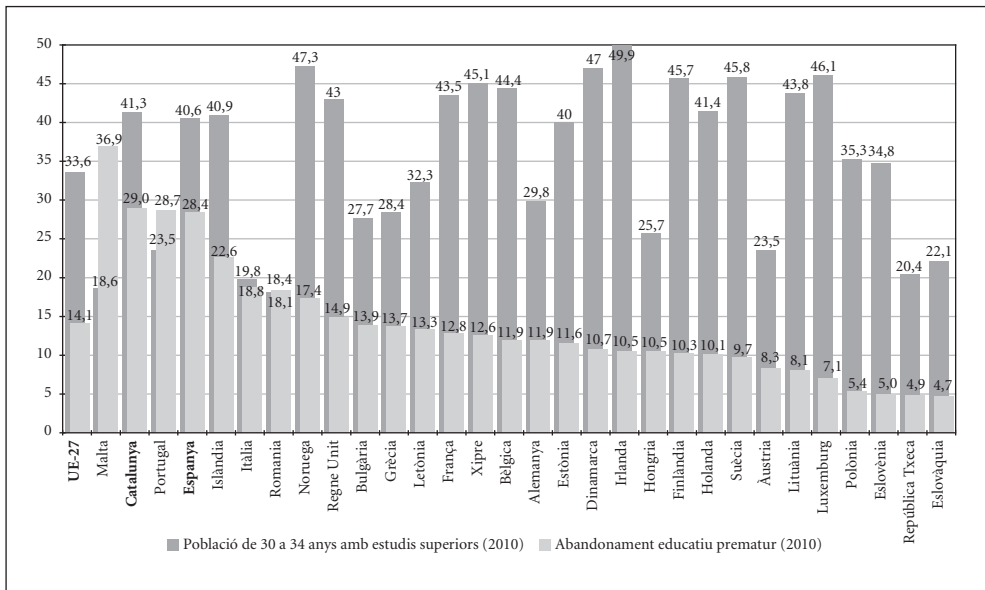
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

un augment progressiu del nivell de formació de la població jove i amb un decrement progressiu de l'abandonament educatiu prematur.

La polarització formativa es posa de manifest en els gràfics 4 i 5, que presenten els dos indicadors de referència per països europeus. Aquests gràfics il·lustren com el 2010 Catalunya és un dels països amb una prevalença més elevada de l'abandonament educatiu prematur, només superada per Malta, i seguida d'altres països del sud d'Europa com Portugal, Espanya i Itàlia, així com també és un dels països europeus amb un assoliment de la formació superior més elevat, per darrere de la majoria de països anglosaxons (Irlanda, Regne Unit) i escandinaus (Noruega, Dinamarca, Suècia i Finlàndia), i també d'alguns països de l'Europa continental (Holanda, Bèlgica, Lu-

Gràfic 4.

Abandonament educatiu prematur i població jove amb estudis superiors per països europeus, 2010

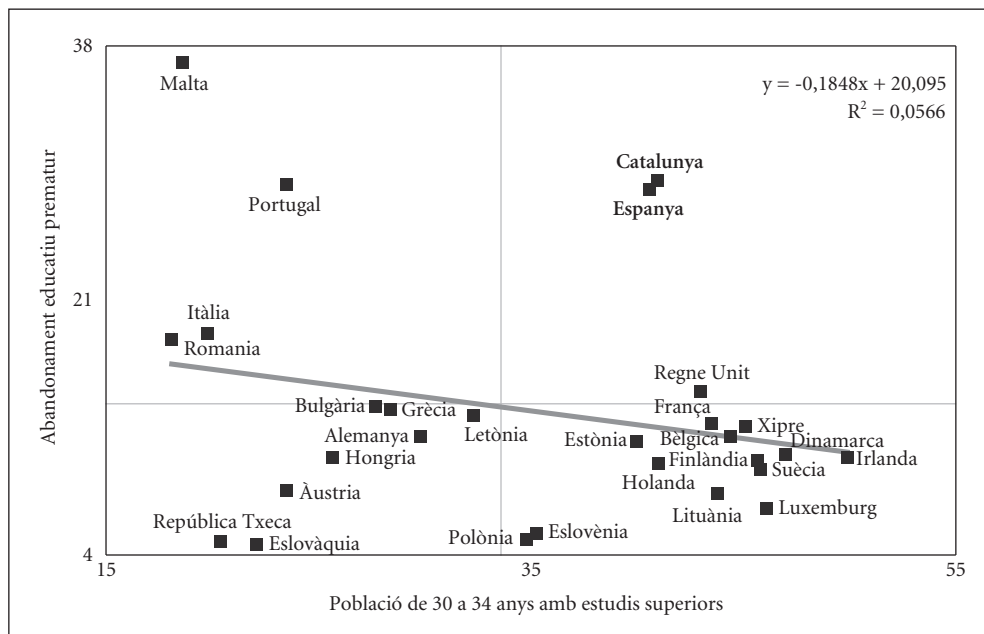
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

xemburg i França), però no pas de la majoria de països del sud d'Europa (tots menys Xipre) i de l'Europa Oriental (tots menys Lituània). En tot cas, només Malta presenta una situació menys afavorida pel que fa als dos indicadors de referència.

El gràfic 5 també il·lustra la relació feble (estadísticament no significativa) existent entre l'abandonament educatiu prematur i el nivell de formació superior de la po-

Gràfic 5.

Relació entre els indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística (Enquesta de Població Activa) i del Ministeri d'Educació.

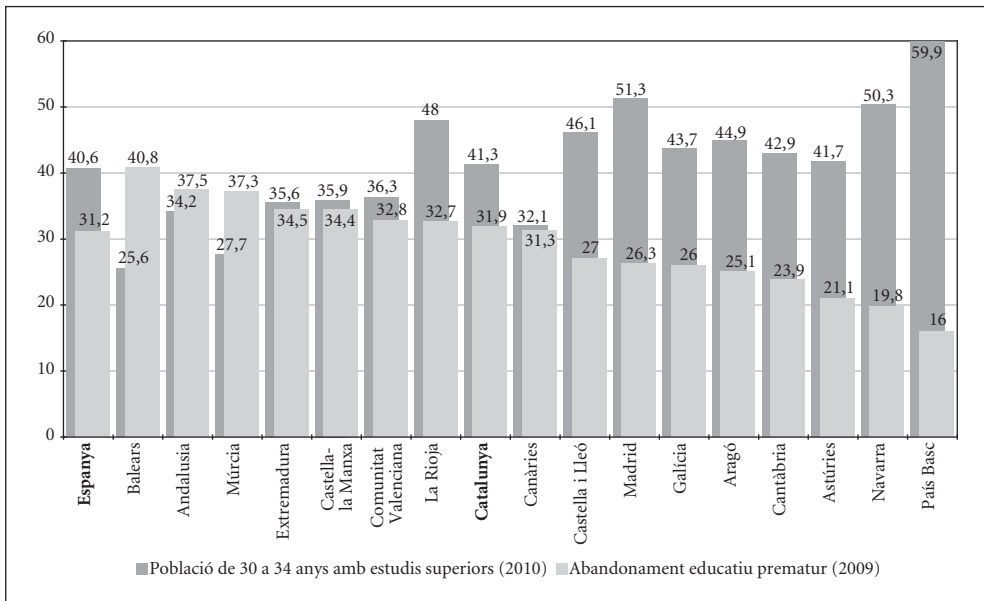
blació jove. En bona part, aquesta feblesa s'explica per l'existència de països com ara Catalunya i Espanya, que presenten una forta polarització formativa amb baixos nivells de formació intermèdia (vegeu el primer quadrant), i també per l'existència de països

com ara Eslovàquia, la República Txeca, Àustria o Alemanya, amb baixos nivells de dèficit instructiu però també d'instrucció superior de la població jove (vegeu el tercer quadrant). Des d'una perspectiva comparada, convé destacar que els països del sud d'Europa, especialment Malta i Portugal, són els que estan pitjor situats per assolir els objectius marcats per l'Estratègia Europea 2020.

Per comunitats autònomes, en canvi, Catalunya ocupa una posició intermèdia, força similar a la mitjana espanyola. El gràfic 6 mostra com el nostre país se situa per darrere de les comunitats autònomes socioeconòmicament més riques, com el País Basc, Navarra o Madrid, però també per darrere d'altres territoris amb un PIB per càpita inferior al català, com ara Astúries, Cantàbria, Aragó o Galícia. Totes aquestes

Gràfic 6.

Abandonament educatiu prematur i població jove amb estudis superiors per comunitats autònomes, 2009, 2010

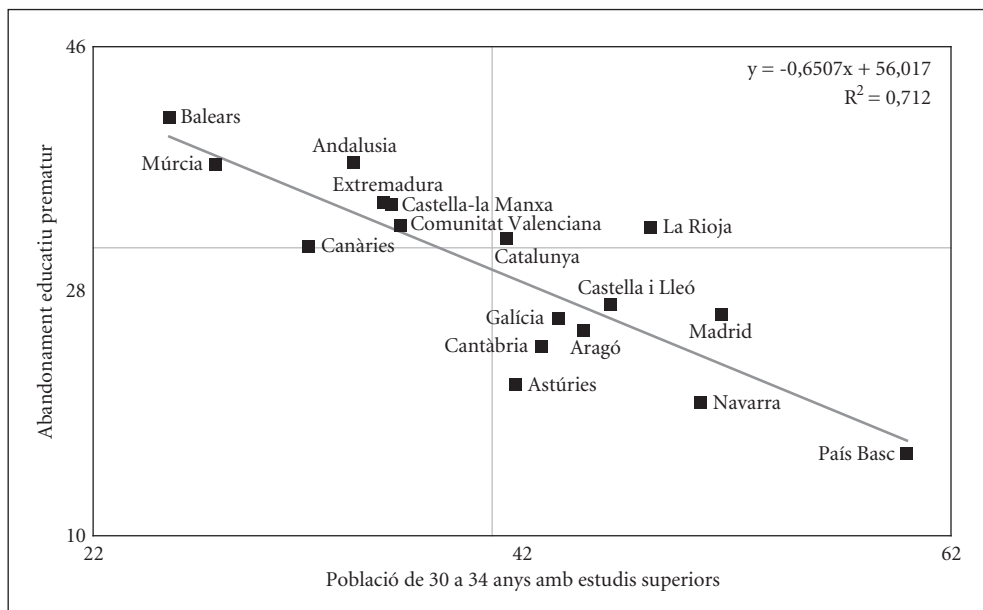
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística (Enquesta de Població Activa) i del Ministeri d'Educació.

comunitats autònomes presenten millors resultats que Catalunya en els dos indicadors de referència, i de manera ben especial el País Basc, que té proporcionalment el doble de joves amb formació superior i la meitat de joves amb abandonament educatiu prematur.

De fet, malgrat la polarització formativa que experimenten els sistemes educatius espanyols, val a dir que per comunitats autònomes hi ha una relació negativa entre la prevalença de l'abandonament educatiu prematur i el pes de la població jove amb formació superior (amb una correlació estadísticament significativa), tal com il·lustra el gràfic 7. En altres paraules, en general, com més abandonen els joves el sistema educatiu sense haver superat ensenyaments secundaris postobligatoris, més baix és el

Gràfic 7.

Relació entre els indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 per comunitats autònomes, 2009, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística (Enquesta de Població Activa) i del Ministeri d'Educació.

percentatge de població de 30 a 34 anys amb estudis superiors completats, i a l'inrevés. El coeficient R^2 posa de manifest que les diferències entre comunitats autònomes pel que fa al pes del nivell d'instrucció elevat de la població jove s'expliquen en el 71% per les diferències en els nivells d'abandonament educatiu prematur.

Altres indicadors de referència d'èxit educatiu en l'etapa de formació inicial

A més dels indicadors de referència emprats per la Unió Europea, i abans d'iniciar l'abordatge de l'èxit educatiu des d'una mirada més polièdrica, resulta oportú revisar altres indicadors de referència emprats habitualment pels organismes internacionals i pels poders públics, i també per la ciència social i política, a l'hora d'analitzar els resultats educatius, i més concretament el problema de la insuficiència formativa.

ADQUISICIÓ DE COMPETÈNCIES BÀSIQUES

Un primer bloc d'indicadors fa referència al nivell d'adquisició de competències bàsiques, a partir de les proves PISA practicades a estudiants de 15 anys. Al llarg del període d'observació, tal com recull la taula 3 en relació amb l'evolució dels principals resultats de les proves en comprensió lectora, les dades PISA han situat Catalunya en una posició intermèdia, i constaten que el nostre sistema educatiu, malgrat que té taxes elevades d'abandonament a partir dels 16 anys, presenta bons nivells de qualitat en els processos d'ensenyament i aprenentatge, homologables a la mitjana dels països de l'OCDE i de la Unió Europea.

Val a dir, a més, tal com ja s'ha esmentat anteriorment, que, després de diferents edicions de tendència negativa, en l'edició del 2009 els resultats de les proves PISA en comprensió lectora han estat substancialment més positius, amb una reducció de la insuficiència formativa de 8 punts percentuals respecte a les proves anteriors (2006). Aquests bons resultats han permès situar Catalunya entre els països europeus i les comunitats autònomes capdavanters. El gràfic 8, que conté l'anàlisi comparada per països europeus, mostra com només determinats països nòrdics

tradicionalment amb millors resultats en les proves PISA, com ara Finlàndia, Noruega, Dinamarca i Islàndia, a més d'Estònia, Holanda i Polònia, presenten una prevalença més positiva de la insuficiència formativa en comprensió lectora. Per comunitats autònomes, el gràfic 9 il·lustra com Catalunya s'ubica només darrere de Madrid i Castella i Lleó.

Taula 3.

Evolució dels indicadors d'adquisició de competències bàsiques per àmbit territorial. Catalunya, Espanya, UE-27 i OCDE, 2000-2010

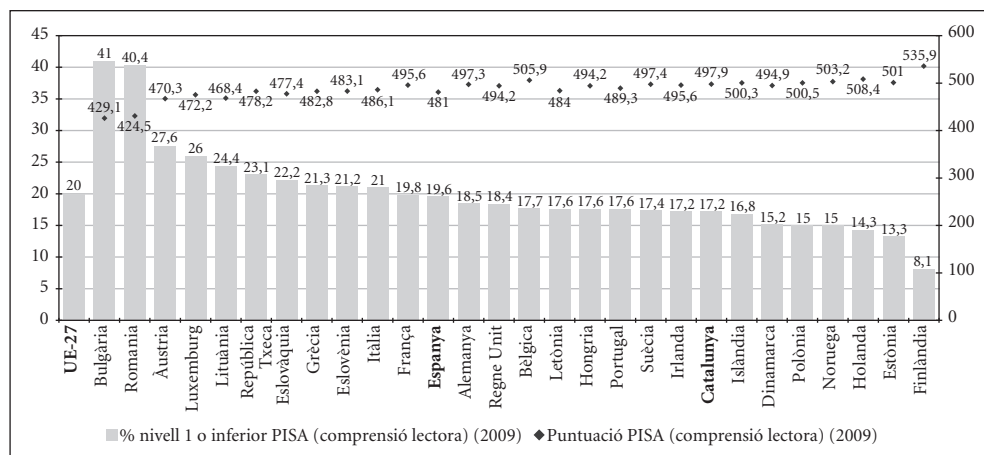
% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	:	:	:	19,2	:	:	21,2	:	:	13,5	:
Espanya	16,3	:	:	21,1	:	:	25,7	:	:	19,6	:
UE-27	21,3	:	:	19,8	:	:	24,1	:	:	20,0	:
OCDE	19,3	:	:	19,0	:	:	20,1	:	:	18,8	:
% nivell 5 PISA (comprensió lectora)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	:	:	:	4,3	:	:	3,1	:	:	3,6	:
Espanya	4,2	:	:	5,0	:	:	1,8	:	:	3,2	:
OCDE	9,0	:	:	8,3	:	:	8,6	:	:	6,8	:
Puntuació PISA (comprensió lectora)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	:	:	:	483	:	:	477	:	:	498	:
Espanya	493	:	:	481	:	:	461	:	:	481	:
OCDE	501	:	:	494	:	:	492	:	:	493	:

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA de l'OCDE.

El gràfic 10, que recull la relació entre l'adquisició de competències bàsiques en comprensió lectora als 15 anys i l'abandonament educatiu prematur per països europeus i comunitats autònomes, il·lustra com els nivells d'adquisició de competències no contribueixen a explicar la posició de Catalunya en relació amb l'abandonament educatiu prematur. D'una banda, per països europeus, el coeficient de regressió mostra la manca d'associació entre aquests dos indicadors i com Catalunya, juntament amb

Gràfic 8.

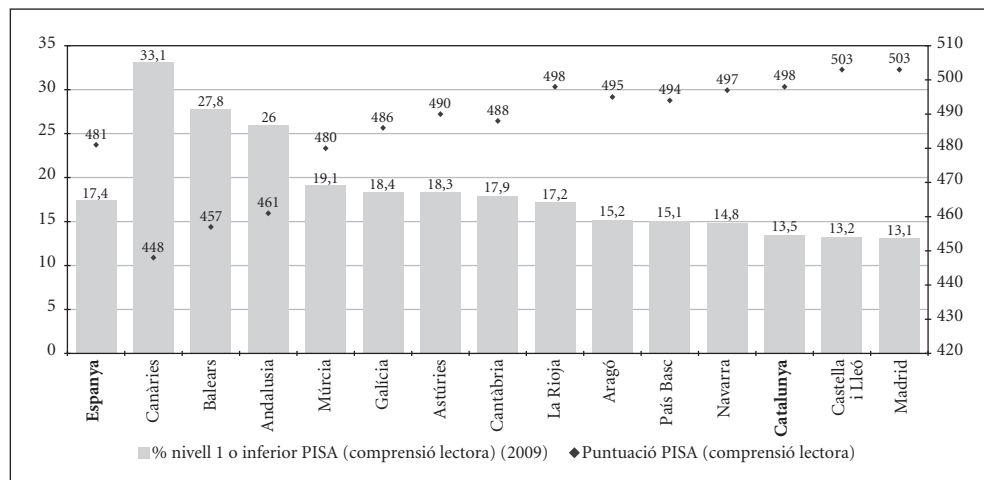
Indicadors d'adquisició de competències bàsiques en comprensió lectora als 15 anys per països europeus, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA de l'OCDE.

Gràfic 9.

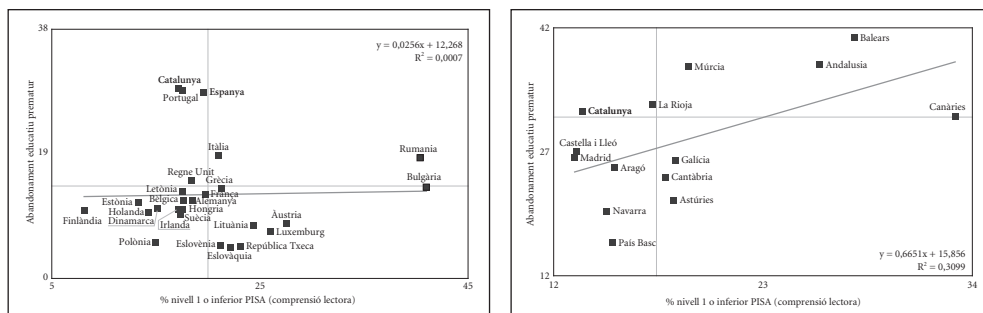
Indicadors d'adquisició de competències bàsiques en comprensió lectora als 15 anys per comunitats autònomes, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA de l'OCDE.

Gràfic 10.

Relació entre l'adquisició de competències bàsiques en comprensió lectora als 15 anys i l'abandonament educatiu prematur per països europeus i comunitats autònomes, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA de l'OCDE i d'Eurostat.

Espanya, Portugal i Islàndia, està entre els països amb nivells baixos d'insuficiència formativa en comprensió lectora i nivells elevats d'abandonament educatiu prematur. De l'altra, per comunitats autònomes, sí que hi ha una associació positiva entre els dos indicadors, amb el 30% de la variabilitat de resultats entre comunitats explicada pels diferents nivells d'abandonament educatiu prematur, però també s'observa que Catalunya és la comunitat que més s'allunya d'aquesta tendència (de la recta de regressió).

PERMANÈNCIA EN EL SISTEMA EDUCATIU EN EDAT D'ESCOLARITZACIÓ POSTOBLIGATÒRIA

Un segon bloc d'indicadors, complementari a l'abandonament educatiu prematur, i que dona compte de la permanència en el sistema educatiu, remet als nivells d'escolarització de la població en edats postobligatòries. Aquests indicadors, recollits a la taula 4, posen de manifest dues característiques bàsiques del nostre sistema educatiu: l'expansió educativa experimentada en els darrers anys en l'etapa de formació inicial —i que consolida l'allargament de l'edat d'escolarització obligatòria als 16 anys introduïda per la LOGSE l'any 1991— i la polarització formativa ja exposada prèviament.

Així, d'una banda, les dades evolutives demostren que Catalunya ha incrementat substancialment en la darrera dècada els nivells d'escolarització en les diferents edats observades, pels volts de 10 punts percentuals d'ençà de l'any 2000, amb increments clarament superiors als experimentats pel conjunt de l'Estat espanyol i de la Unió Europea. D'altra banda, les dades també constaten que, si bé Catalunya presenta nivells d'escolarització substancialment inferiors a la mitjana espanyola i europea als 17 i als 18 anys, l'escolarització als 20 anys tendeix a equiparar-se. En altres paraules, els joves catalans tenen una major tendència a abandonar el sistema educatiu de manera prematura, un cop superada l'edat d'escolarització obligatòria, però també es dona el fenomen que els joves que continuen al sistema educatiu tendeixen a perllongar durant més anys la seva etapa formativa.

Taula 4.

Evolució dels indicadors d'escolarització a diferents edats significatives per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

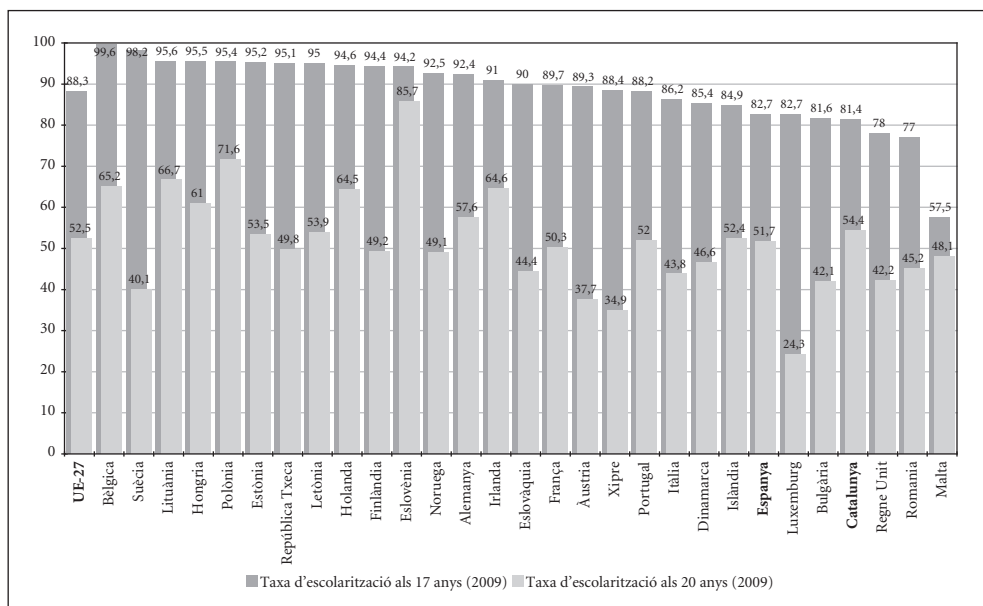
Escolarització als 17 anys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	68,0	69,9	72,7	75,0	74,3	76,4	76,0	78,5	80,0	81,4	:
Espanya	78,4	78,6	80,2	81,1	82,0	83,0	82,9	83,1	82,9	82,7	:
UE-27	82,0	84,2	84,7	85,1	86,4	87,8	86,6	87,0	88,0	88,3	:
Escolarització als 18 anys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	59,0	72,4	61,3	63,9	64,5	65,8	63,8	63,8	66,0	68,2	:
Espanya	67,2	68,8	66,8	68,2	68,8	69,6	70,0	70,0	70,2	70,0	:
UE-27	71,2	72,9	74,4	75,0	76,5	77,8	77,3	76,6	77,0	77,5	:
Escolarització als 20 anys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	46,2	48,0	46,3	50,2	48,4	49,5	50,2	47,4	48,9	54,4	:
Espanya	54,0	52,6	51,2	50,6	50,3	51,0	51,1	50,7	49,9	51,7	:
UE-27	46,1	46,7	48,6	49,8	51,5	51,1	51,2	50,9	51,4	52,5	:

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Aquesta polarització formativa es constata més clarament quan s'aborda l'anàlisi comparada per països europeus i comunitats autònomes, continguda en els gràfics 11 i 12, respectivament. El gràfic 11, per exemple, il·lustra com Catalunya és un dels països

Gràfic 11.

Indicadors d'escolarització a diferents edats significatives per països europeus, 2009

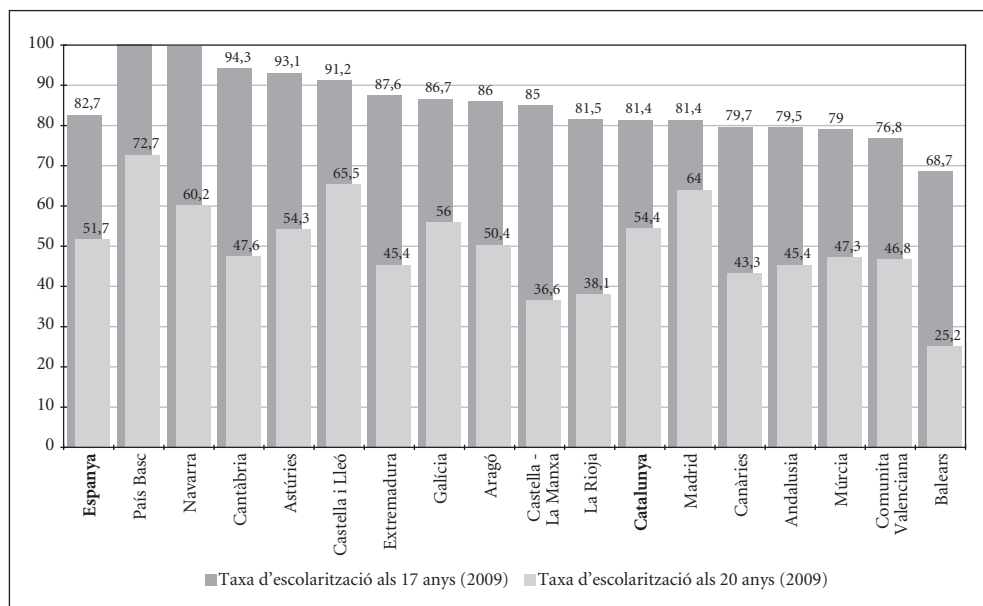

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

europaus amb una taxa d'escolarització als 17 anys més baixa, només superada negativament per Malta, Romania i el Regne Unit, i, en canvi, ocupa una posició intermèdia pel que fa a la taxa d'escolarització als 20 anys, per darrere de determinats països de l'Europa de l'Est (Eslovènia, Polònia, Lituània i Hongria) i de Bèlgica, Holanda, Irlanda i Alemanya. Igualment, el gràfic 12 mostra com Catalunya està entre les comunitats autònomes amb taxes d'escolarització inferiors a la mitjana espanyola, només per davant de comunitats com Canàries, Andalusia, Múrcia, la Comunitat Valenciana i Balears, econòmicament menys dinàmiques i amb un pes més important del sector turístic, de baix valor afegit, i, en canvi, presenta una taxa d'escolarització als 20 anys per sobre de la mitjana espanyola, només per darrere de comunitats amb un PIB per càpita més elevat, com ara el País Basc, Navarra i Madrid, a més de Castella i Lleó i Galícia.

Gràfic 12.

Indicadors d'escolarització a diferents edats significatives per comunitats autònomes, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

PROMOCIÓ ESCOLAR I GRADUACIÓ ALS ENSENYAMENTS

Un tercer bloc d'indicadors fa referència a la superació de les diferents etapes, especialment d'aquelles que delimiten el dèficit instructiu. En aquest sentit, resulta pertinent destacar que a escala europea la suficiència formativa ve marcada per la superació, com a mínim, dels ensenyaments secundaris postobligatoris (batxillerat o cicles formatius de grau mitjà), mentre que a escala espanyola el fracàs escolar s'acostuma a predir a partir de les taxes de no graduació als ensenyaments secundaris obligatoris (ESO).

Pel que fa als resultats de l'alumnat en els ensenyaments obligatoris, la taula 5 mostra dues noves característiques destacables del nostre sistema educatiu si es compara

Taula 5.

Evolució dels indicadors de superació de diferents etapes educatives per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

Taxa d'idoneïtat als 15 anys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	82,9	83,5	82,9	82,1	80,9	70,3	68,5	68,4	69,4	69,5	70,4
Espanya	63,8	63,2	62	60,5	59,4	58,4	57,7	57,4	57,7	58,7	59,5
Taxa de graduació en ESO	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya (1)	71,5	72,8	73,2	72,1	73,1	79,0	77,7	79,0	79,8	81,9	:
Catalunya (2)	68,2	69,0	70,9	69,6	69,6	75,9	75,9	76,7	77,2	78,7	:
Espanya (2)	73,6	73,0	75,2	74,3	75,3	77,8	77,6	78,0	79,7	80,7	:
Taxa bruta de graduació en ensenyaments secundaris postobligatoris (3)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya (batxillerat)	41,3	41,0	45,5	46,6	44,6	43,1	45,8	42,8	43,0	44,3	:
Espanya (batxillerat)	45,1	46,8	45,1	46,1	44,9	44,3	45,2	44,8	44,7	45,6	:
Espanya (batxillerat o equivalent) [Eurostat]	45,1	46,1	46,7	45,7	44,9	44,3	44,8	44,8	44,7	45,8	:
UE-27 (batxillerat o equivalent) [Eurostat] (4)	33,7	33,9	34,6	36,9	39,3	41,3	43,0	44,6	44,2	45,7	:
Catalunya (CFGM)	10,9	13,3	15,8	16,9	16,4	16,0	16,9	18,5	18,8	21,6	:
Espanya (CFGM)	9,1	10,9	13,4	15,4	16,2	16,4	16,8	16,6	16,8	17,4	:
Espanya (CFGM o equivalent) [Eurostat]	20,8	23,5	23,0	25,3	25,3	36,4	34,9	39,3	38,2	40,8	:
UE-27 (CFGM o equivalent) [Eurostat] (4)	59,3	55,7	52,8	52,7	50,7	54,4	53,7	53,1	53,5	53,7	:
Espanya (ISCED 3) [Eurostat]	65,9	69,5	69,6	71,0	70,2	80,7	79,8	84,1	82,9	86,6	:
UE-27 (ISCED 3) [Eurostat] (4)	93,0	89,6	87,4	89,6	90,0	95,6	96,7	97,7	97,7	99,4	:
Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	68,1	65,4	...	61,6	59,3	60,3	65,7	61,2	59,4	61,4	61,7
Espanya	66	65	63,7	62,2	61,2	61,8	61,6	61,1	60	59,9	61,2
UE-27	76,6	76,6	76,7	76,9	77,1	77,5	77,9	78,1	78,4	78,6	79

(1) Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / avaluats.

(2) Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / matriculats.

(3) Nota: Taxa bruta de graduació = graduats * 100 / població d'edat teòrica d'inici del darrer curs [ESO (15 anys); batxillerat/CFGM/ISCED 3 (17 anys)].

(4) Nota: No s'inclou el Regne Unit i en determinats anys altres països.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

amb el conjunt de l'Estat espanyol: nivells de repetició baixos durant l'escolarització obligatòria i nivells de graduació baixos en finalitzar l'ESO. En efecte, Catalunya presenta taxes d'idoneïtat als 15 anys substancialment superiors a la mitjana espanyola durant tot el període d'observació, la qual cosa significa que la promoció al llarg dels diferents cicles de primària i secundària és més elevada, i també presenta en aquest mateix període taxes de graduació en ESO lleugerament més baixes que el conjunt de l'Estat espanyol. En altres paraules, a escala estatal, la comprensivitat en la promoció als ensenyaments obligatoris contrasta amb la selectivitat en el moment de la graduació en ESO.

Des d'una perspectiva evolutiva, però, també cal destacar que aquest comportament diferenciat s'ha anat atenuant progressivament d'ençà de l'any 2000. La diferència en les taxes d'idoneïtat als 15 anys era de 20 punts percentuals a l'inici del període, i s'ha reduït fins als 10 punts percentuals l'any 2010, mentre que la diferència en la taxa de graduació en ESO era de 5 punts percentuals l'any 2000 i actualment ja és només de 2 punts percentuals. És destacable, a més, que a Catalunya d'ençà de l'any 2000 hagi augmentat la taxa de graduació en ESO 10 punts percentuals, fins al 78,7% l'any 2009, per sobre del creixement experimentat pel conjunt de l'Estat espanyol, però també que la taxa d'idoneïtat en aquest mateix període hagi decrescut més de 10 punts percentuals, fins al 70,4% l'any 2010. La millora dels resultats de graduació en ESO, doncs, ha anat acompanyada d'un empitjorament dels resultats de promoció de nivell en les etapes precedents.

De fet, l'anàlisi comparada per comunitats autònomes, continguda a la taula 6 (vegeu també el gràfic 13), evidencia que Catalunya presenta la taxa de promoció a sisè de primària més elevada de l'Estat espanyol, i també una de les taxes d'idoneïtat als 15 anys més elevades, només superada pel País Basc. En canvi, Catalunya presenta una de les taxes de graduació en ESO més baixes, només per sobre de comunitats com Balears, Múrcia, Castella-la Manxa i la Comunitat Valenciana.

Aquesta comprensivitat en la promoció escolar al llarg de l'escolaritat obligatòria, però, només apareix en la comparativa estatal, i no a escala internacional. La taula 7, que recull diversos indicadors de superació de diferents etapes educatives a escala europea,

mostra com Catalunya és un dels països de la Unió Europea amb un percentatge més elevat d'alumnat que als 15 anys han repetit un o més cursos (segons dades PISA de 2009). Només Holanda, Bèlgica, Portugal, Espanya, Luxemburg i França presenten percentatges superiors de repetició. Val a dir que, amb l'excepció de França, i en menor mesura també d'Holanda i Bèlgica, aquests són països que també presenten un comportament més negatiu que Catalunya en un o més dels indicadors analitzats de graduació bruta als ensenyaments secundaris postobligatoris (ISCED 3) o d'assoliment d'aquest nivell d'instrucció entre la població de 20 a 24 anys.

Precisament, pel que fa als resultats de l'alumnat en els ensenyaments secundaris postobligatoris, la taula 5 també posa de manifest els baixos nivells de superació dels ensenyaments secundaris postobligatoris, especialment si ho comparem amb la mitjana europea. Catalunya presenta una proporció de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits equiparable a la mitjana espanyola, però quasi 20 punts percentuals inferior a la del conjunt de la Unió Europea. Alhora, també presenta taxes brutes de graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris (ISCED 3) similars a Espanya, o lleugerament millors en el cas dels CFGM, però 10 punts percentuals inferiors a la mitjana europea, precisament per la baixa graduació en ensenyaments professionalitzadors (CFGM o equivalents). Heus ací, doncs, una nova característica estructural del nostre sistema educatiu: els dèficits en la formació professional.

Des d'una perspectiva evolutiva, però, val a dir que aquestes diferències amb la mitjana europea han tendit a reduir-se durant el període observat: si bé la taxa bruta de graduació al batxillerat (o ensenyaments equivalents) s'ha mantingut estable a Catalunya i al conjunt de l'Estat espanyol, la taxa bruta de graduació als ensenyaments professionals ha augmentat de manera molt significativa, amb una tendència progressiva a convergir amb la mitjana europea.

Taula 6.

Indicadors de superació de diferents etapes educatives per comunitats autònomes, 2010

Comunitats autònomes	Taxa de promoció en primària (2008/2009)	Taxa d'idoneïtat als 15 anys (2009/2010)	Taxa de graduació en ESO (2008/2009)	Taxa bruta de graduació en batxillerat (2009)	Taxa bruta de graduació en CFGM (2009)	Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2009)
Espanya	94,0	59,5	80,7	45,6	17,4	60,0
Andalusia	93,4	54,7	80,4	41,5	16,6	53,0
Aragó	93,8	57,5	84,8	45,8	20,7	68,7
Astúries	94,9	64,3	86,8	58,7	20,7	70,8
Balears	88,5	53,6	77,1	32,1	14,0	46,5
Canàries	91,6	53,1	83,8	40,4	16,2	57,1
Cantàbria	89,6	60,4	85,3	44,8	15,8	65,3
Castella i Lleó	93,3	57,9	81,8	53,3	17,5	66,0
Castella-la Manxa	92,8	53,9	78,3	42,7	15,5	55,0
Catalunya	97,5	70,4	78,7	44,3	21,6	61,4
Comunitat Valenciana	91,8	57,6	74,1	40,5	18,5	56,7
Extremadura	94,1	54,5	81,5	44,3	16,2	52,9
Galícia	93,8	60,6	82,5	51,7	20,1	63,4
Madrid	95,5	59,4	82,5	51,6	12,1	66,1
Múrcia	91,5	53,9	78,5	41,9	14,6	54,1
Navarra	95,9	67,8	86,6	52,4	20,3	74,4
País Basc	96,1	72,2	89,2	66,8	21,1	76,9
La Rioja	94,5	56,7	82,9	46,5	21,4	61,4

Nota: En gris fort, s'indiquen les comunitats amb resultats més negatius que Catalunya; en gris clar, les comunitats amb resultats més positius.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 7.

Indicadors de superació de diferents etapes educatives per països europeus, 2010

País	Percentatge d'estudiants de 15 anys que han repetit un o més cursos (2009)	Taxa bruta de graduació en ISCED 3 programes generals (2009) (1)	Taxa bruta de graduació en ISCED 3 programes preprofessionals i professionals (2009) (1)	Taxa bruta de graduació en ISCED 3 (2009) (1)	Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2010)
UE-27	...	45,7	53,7	99,4	79,0
Bèlgica	34,9	36,8	70,7	107,4	82,5
Bulgària	5,6	53,0	39,2	92,2	84,4
República Txeca	4,0	23,9	65,8	89,7	91,9
Dinamarca	4,4	51,3	43,6	94,9	68,3
Alemanya	21,4	45,5	52,2	97,8	74,4
Estònia	5,6	69,0	25,3	94,3	83,2
Irlanda	12,0	68,8	65,0	133,8	88,0
Grècia	5,7	83,4
Espanya	35,3	46,5	41,4	87,9	61,2
França	36,9	52,0	64,4	116,4	82,8
Itàlia	16,0	35,0	58,9	93,9	76,3
Xipre	...	77,6	9,8	87,3	86,3
Letònia	11,1	69,2	23,6	92,8	79,9
Lituània	3,9	74,5	13,7	88,2	86,9
Luxemburg	36,5	27,8	42,5	70,3	73,4
Hongria	11,1	74,9	17,2	92,2	84,0
Malta	...	43,0	24,9	67,9	53,3
Holanda	26,7	39,5	71,9	111,4	77,6
Àustria	12,6	18,2	74,8	93,0	85,6
Polònia	5,3	61,3	39,8	101,1	91,1
Portugal	35,0	78,4	35,1	113,5	58,7
Romania	4,2	35,7	85,4	121,1	78,2
Eslovènia	1,5	40,9	80,4	121,3	89,1
Eslovàquia	3,8	26,6	70,2	96,8	93,2
Finlàndia	2,8	45,7	90,0	135,7	84,2
Suècia	4,6	31,8	43,0	74,8	85,9
Regne Unit	2,2	80,4
Islàndia	...	67,7	53,5	121,2	53,4
Noruega	...	59,8	37,8	97,6	71,1
Catalunya	22,6	44,3	51,4	95,7	61,7

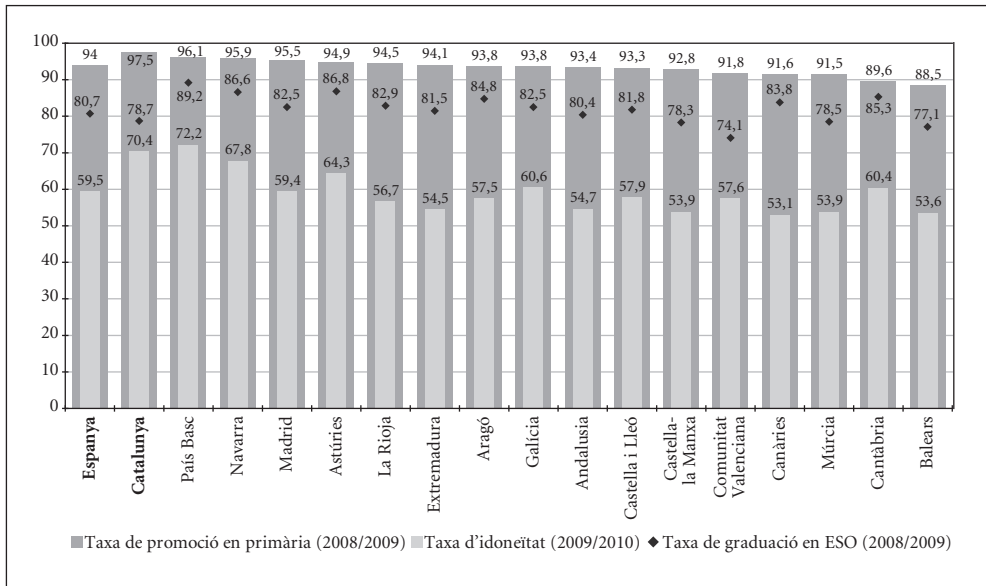
(1) Nota: La taxa bruta de graduació es defineix com la relació entre l'alumnat que es gradua en uns ensenyaments determinats i el total de la població d'edat teòrica de finalització d'aquests ensenyaments. En el cas d'ISCED 3, l'edat teòrica tinguda en compte és de 17 anys. La dada de Catalunya ha estat estimada a partir de la taxa espanyola. Les dades corresponents a la taxa bruta de graduació contingudes en aquesta taula no coincideixen amb les de la taula corresponent a les comunitats autònomes perquè l'Eurostat té en compte altres estudis preprofessionals i professionals.

(2) Nota: En gris fort, s'indiquen els països europeus amb resultats més negatius que Catalunya; en gris clar, els països europeus amb resultats més positius.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'OCDE (PISA), de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 13.

Indicadors de superació de diferents etapes dels ensenyaments obligatoris per comunitats autònomes, 2010

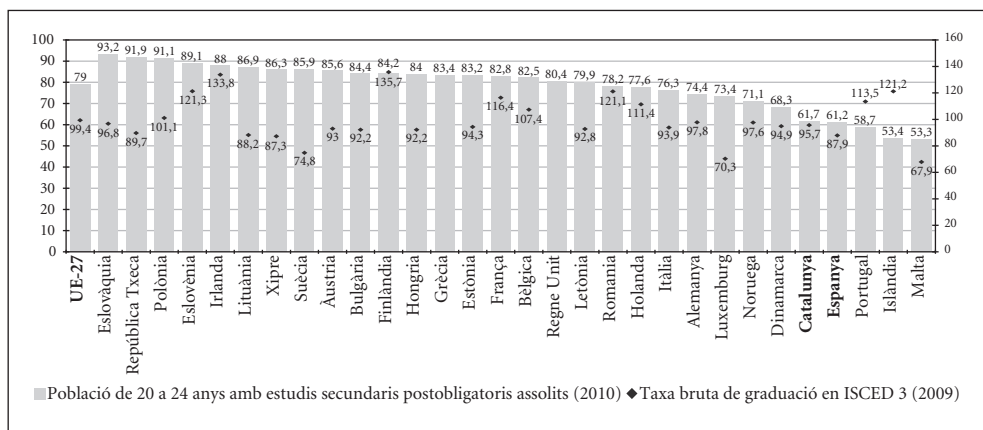
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

L'anàlisi comparada per països europeus, que es recull al gràfic 14, il·lustra com Catalunya presenta una de les proporcions de població jove amb dèficit instructiu més elevades de la Unió Europea, només per sobre d'Espanya, Portugal, Islàndia i Malta, acompanyades de taxes brutes de graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris relativament baixes.

Per comunitats autònomes, en canvi, el gràfic 15 destaca com Catalunya s'ubica en una posició intermèdia, equiparable a la del conjunt de l'Estat, i també que presenta la taxa bruta de graduació als CFGM més elevada.

Gràfic 14.

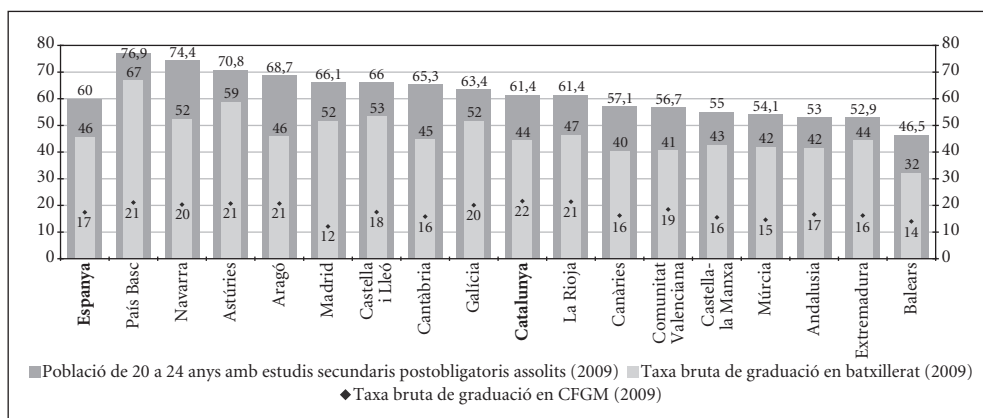
Indicadors de superació dels ensenyaments secundaris postobligatoris per països europeus, 2010, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 15.

Indicadors de superació dels ensenyaments secundaris postobligatoris per comunitats autònomes, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

TRANSICIÓ ESCOLA-TREBALL

I finalment, un quart bloc d'indicadors fa referència a la transició escola-treball, i més particularment al fenomen de la doble exclusió del sistema educatiu i del mercat de treball, que ha adoptat més rellevància en el context actual de crisi econòmica. La taula 8 conté l'evolució d'ençà de l'any 2000 de la població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia, els anomenats *ni-ni* o *not in education, employment or training* (NEET). D'acord amb les taxes elevades d'abandonament educatiu prematur, cal destacar que Catalunya té una quarta part de joves d'aquesta franja d'edat que estan fora del sistema educatiu i no treballen, lleugerament per sobre de la mitjana estatal i sensiblement per sobre de la mitjana europea. En valors absoluts, 175.102 joves de 16 a 24 anys es troben en aquesta situació. L'impacte de la crisi econòmica es deixa notar amb un increment de 6 punts percentuals entre els anys 2008 i 2009.

Els gràfics 16 i 17, que permeten fer l'anàlisi comparada per països europeus i comunitats autònomes, posen de manifest la prevalença elevada d'aquest fenomen al nostre país. A escala europea, només Bulgària, Itàlia i Irlanda presenten nivells d'exclusió del sistema educatiu i del mercat de treball superiors a Catalunya. A escala estatal, això passa només amb Canàries, Balears i Andalusia.

Taula 8.

Evolució de la població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya (1)	:	:	:	:	:	:	:	:	18,5	24,8	23,7
Espanya (2)	14,4	14,2	14,8	14,8	15	14,7	13,6	13,8	17	22,6	22,4
UE-27	16,9	16,4	16,7	16,7	16,5	16,1	15	14	13,9	16,1	16,5
Catalunya (16-24 anys)	:	:	:	:	:	14,6	13,2	14,3	17,2	23,2	22,9
Espanya (16-24 anys)	:	:	:	:	:	14,2	12,2	12,1	14,7	19,2	19,0

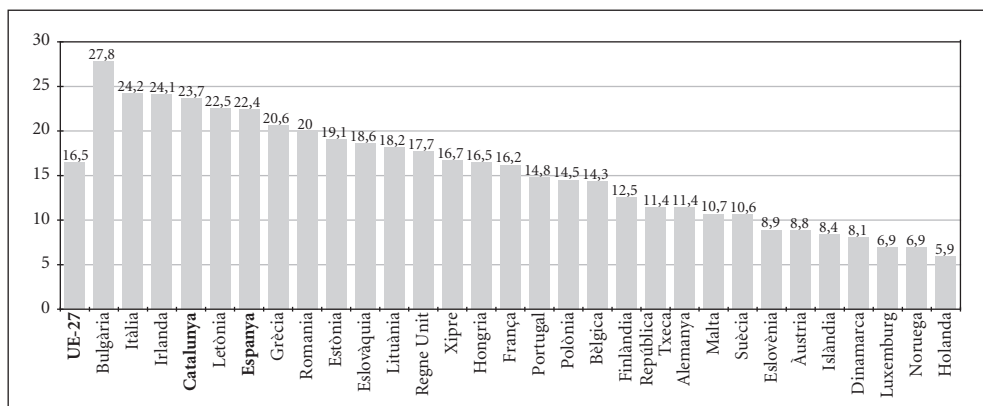
(1) Nota: Les dades de Catalunya corresponen a la regió Est (NUTS 1), que engloba Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana.

(2) Nota: Canvi de sèrie l'any 2005.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 16.

Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) per països europeus, 2010

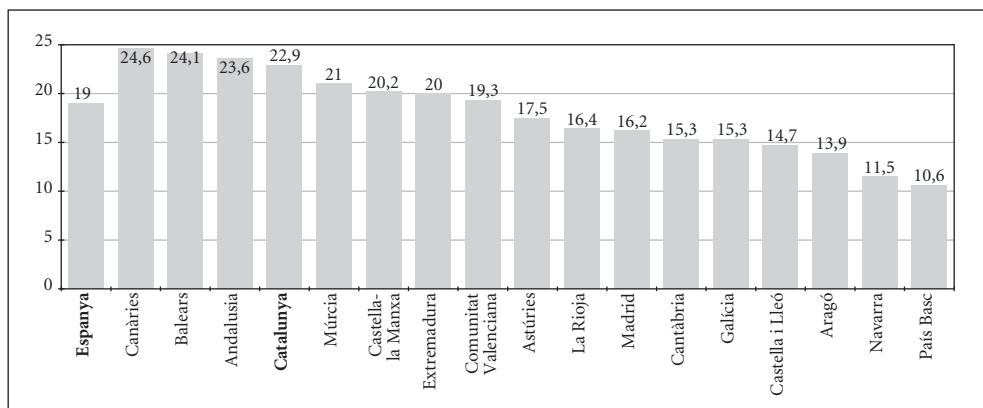

Nota: Les dades de Catalunya corresponen a la regió Est (NUTS 1), que engloba Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 17.

Població de 16 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

RELACIÓ ENTRE INDICADORS DE REFERÈNCIA D'ÈXIT EDUCATIU

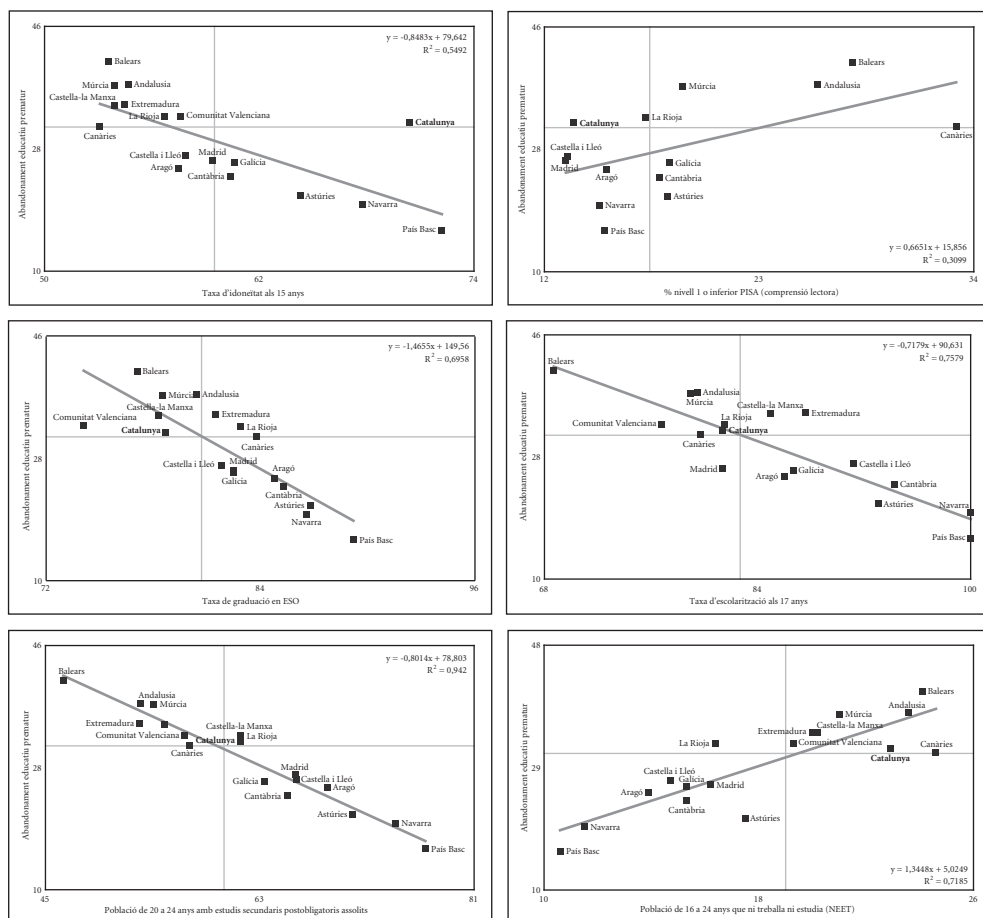
Finalment, revisats aquests diferents blocs d'indicadors de suficiència formativa, cal afegir que l'anàlisi comparada per comunitats autònomes posa de manifest l'existència d'associacions estadísticament significatives entre molts d'ells. A tall d'exemple, el gràfic 18 il·lustra que, com més positius són els nivells d'idoneïtat als 15 anys, de suficiència formativa en comprensió lectora a les proves PISA, de graduació a l'ESO, d'escolarització als 17 anys, de formació de la població jove o de transició escola-treball, més baixes tendeixen a ser les taxes d'abandonament educatiu prematur en les comunitats autònomes. D'aquesta manera, doncs, es configura un mapa format, d'una banda, per comunitats autònomes amb una fortalesa notable dels seus resultats educatius, com ara el País Basc, Navarra, Astúries, Cantàbria, Aragó, Galícia, Madrid i Castella i Lleó, i de l'altra, per altres comunitats autònomes caracteritzades per processos educatius més febles, com ara Canàries, Balears, Andalusia, Múrcia, Extremadura, la Comunitat Valenciana o Castella-la Manxa. Catalunya, en la majoria d'indicadors, s'ubica en aquest darrer grup.

Per països europeus, les associacions entre indicadors d'èxit educatiu són més febles, especialment com a conseqüència de les condicions més heterogènies que els afecten. Amb tot, països com Bèlgica, Holanda, Finlàndia, Suècia, Eslovènia o la República Txeca, per citar alguns exemples, acostumen a obtenir resultats positius en la majoria d'indicadors de referència d'èxit educatiu, mentre que països com Portugal, Itàlia, Espanya, Grècia, Romania o Bulgària, per citar també alguns exemples, s'acostumen a ubicar entre els que obtenen resultats educatius més negatius. Catalunya, com també succeeix amb les comunitats autònomes, s'ubica en aquest darrer grup.

Precisament, de tots els indicadors d'èxit educatiu revisats en aquest apartat, i si fem cas només de la darrera edició de les proves PISA (2009), la suficiència formativa en comprensió lectora és l'indicador en què Catalunya ofereix resultats comparativament més favorables. En general, val a dir que els indicadors de suficiència formativa extrets de les proves PISA presenten relacions força febles amb la resta d'indicadors d'èxit educatiu. El gràfic 19, per exemple, il·lustra com, paradoxalment, per comunitats

Gràfic 18.

Relació entre l'abandonament educatiu prematur i altres indicadors d'èxit educatiu per comunitats autònomes, 2009

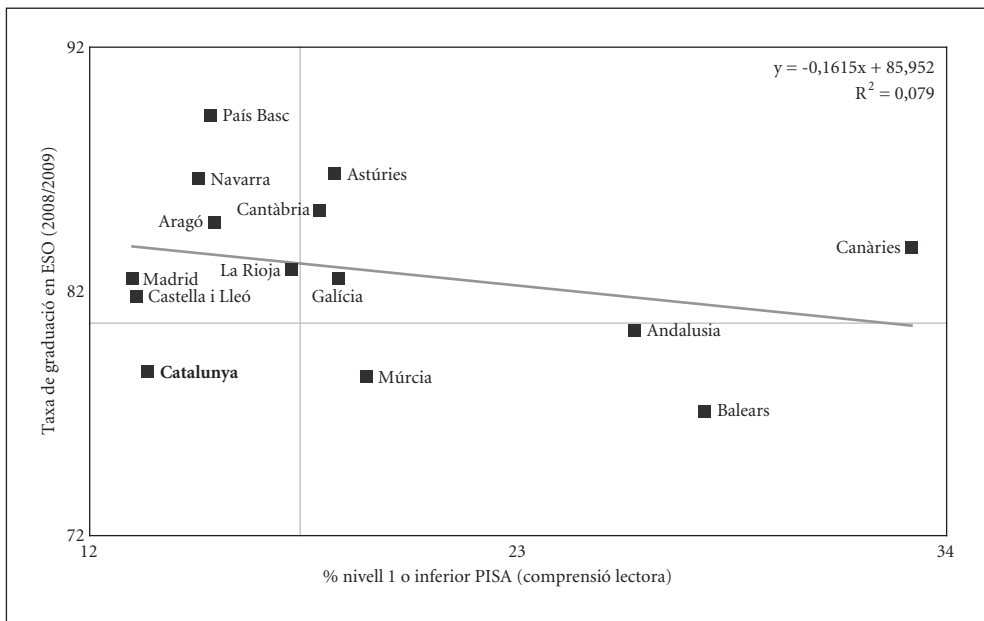
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

autònomes, no hi ha una relació estadísticament significativa entre aquests resultats de les proves PISA i la graduació a l'ESO, malgrat que ambdós casos deriven de l'avaluació del procés d'adquisició de competències bàsiques als 15 anys (o a quart d'ESO).

Aquesta absència de relació s'explica pel comportament de comunitats com ara Catalunya, que destaca per taxes baixes de graduació a l'ESO i nivells baixos d'insuficiència formativa en comprensió lectora a les proves PISA —de fet, és l'única comunitat amb resultats inferiors a la mitjana espanyola en ambdós indicadors. Aquesta situació interroga sobre la qualitat de l'avaluació en el nostre sistema educatiu i planteja la necessitat de millorar la concordança entre la qualitat dels processos d'ensenyament i aprenentatge, l'acreditació d'aquests processos i la promoció escolar.

Gràfic 19.

Relació entre la taxa de graduació en ESO i la suficiència formativa en comprensió lectora per comunitats autònomes, 2009

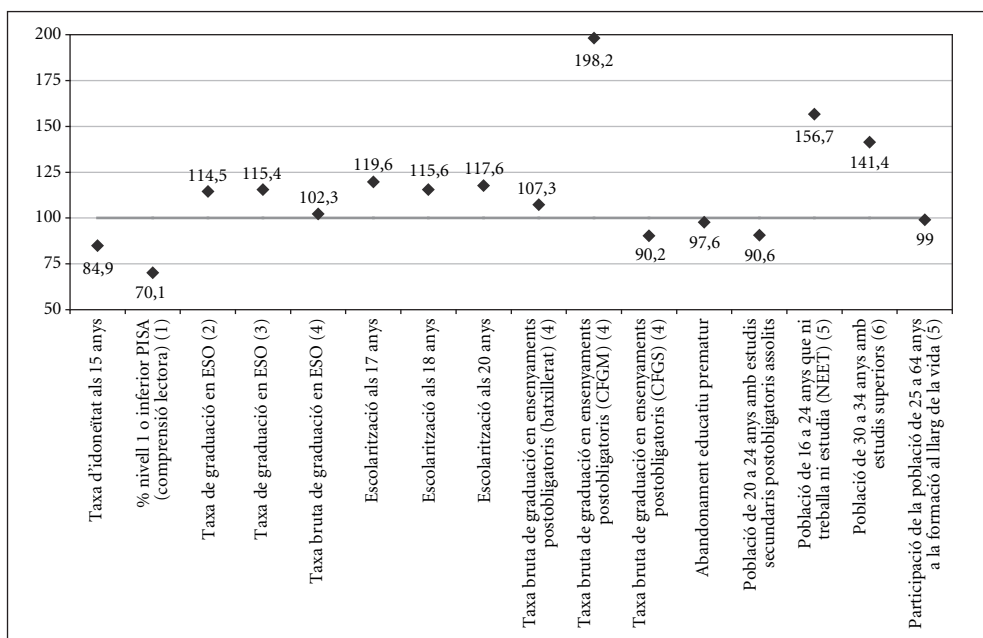
Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'OCDE.

ANNEX

EN SÍNTESE...

Gràfic 20.

Índex d'evolució dels principals indicadors d'èxit educatiu a Catalunya (2000 = 100) (7), 2010

(1) Nota: La dada del 2000 correspon al 2003.

(2) Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / avaluats.

(3) Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / matriculats.

(4) Nota: Taxa bruta de graduació = graduats * 100 / població d'edat teòrica d'inici del darrer curs [ESO (15 anys); batxillerat/CFGM/ISCED 3 (17 anys)].

(5) Nota: Hi ha un canvi de sèrie l'any 2005, per la qual cosa la dada del 2000 correspon al 2005.

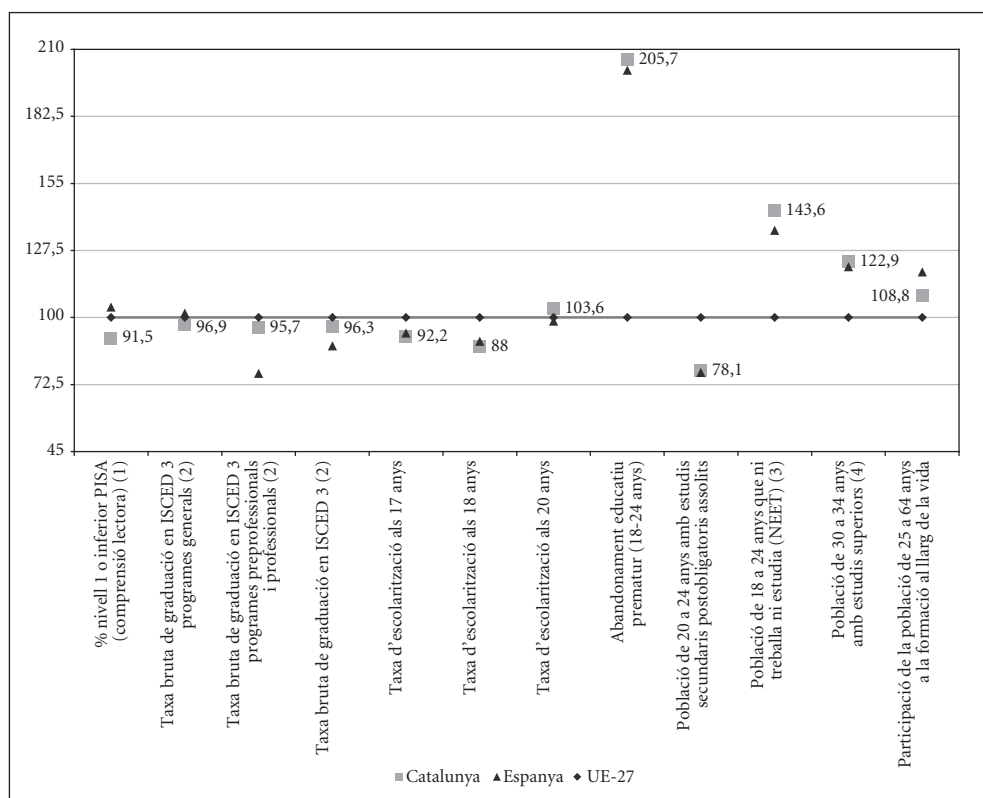
(6) Nota: La dada del 2000 correspon al conjunt de l'Estat espanyol.

(7) Nota: Les dades d'abandonament educatiu prematur, de taxa d'idoneïtat, de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits, de població de 30 a 34 anys amb estudis superiors, de participació en la formació al llarg de la vida i de població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) són del 2010. La resta, del 2009.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 21.

Índex d'evolució dels principals indicadors d'èxit educatiu a Catalunya (UE-27 = 100) (5), 2010

(1) Nota: La dada de la UE-27 correspon a la mitjana de l'OCDE.

(2) Nota: Taxa bruta de graduació = $\text{graduats} \times 100 / \text{població d'edat teòrica d'inici del darrer curs [ESO (15 anys); batxillerat/CFGM/ISCED 3 (17 anys)]}$. Les dades de la UE no inclouen el Regne Unit.

(3) Nota: Les dades de Catalunya corresponen a la regió Est (NUTS 1), que engloba Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana.

(4) Nota: Estimació del percentatge de població de 30 a 34 anys a Catalunya a partir del grup de població de 25 a 34 anys i aquest mateix percentatge per al conjunt de l'Estat espanyol.

(5) Nota: Les dades d'abandonament educatiu prematur, de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits, de població de 30 a 34 anys amb estudis superiors, de participació en la formació al llarg de la vida i de població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) són del 2010. La resta, del 2009.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 9.

Principals indicadors d'èxit educatiu per països europeus, 2010

País	% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora) (2009) (1)	Taxa d'escolarització als 17 anys (2009)	Taxa d'escolarització als 18 anys (2009)	Taxa d'escolarització als 20 anys (2009)	Percentatge d'estudiants de 15 anys que han repetit un o més cursos (2009)	Taxa bruta de graduació en ISCED 3 programes generals (2009)
UE-27	18,8	88,3	77,5	52,5	...	45,7
Bèlgica	17,7	99,6	88,2	65,2	34,9	36,8
Bulgària	41,0	81,6	76,7	42,1 ^o	5,6	53,0
República Txeca	23,1	95,1	87,3	49,8	4,0	23,9
Dinamarca	15,2	85,4	80,5	46,6	4,4	51,3
Alemanya	18,5	92,4	85,7	57,6	21,4	45,5
Estònia	13,3	95,2	86,1	53,5	5,6	69,0
Irlanda	17,2	91,0	96,8	64,6	12,0	68,8
Grècia	21,3	5,7	...
Espanya	19,6	82,7	70,0	51,7	35,3	46,5
França	19,8	89,7	76,2	50,3	36,9	52,0
Itàlia	21,0	86,2	76,8	43,8	16,0	35,0
Xipre	...	88,4	39,6	34,9	...	77,6
Letònia	17,6	95,0	85,3	53,9	11,1	69,2
Lituània	24,4	95,6	91,5	66,7	3,9	74,5
Luxemburg	26,0	82,7	69,2	24,3	36,5	27,8
Hongria	17,6	95,5	83,0	61,0	11,1	74,9
Malta	...	57,5	71,1	48,1	...	43,0
Holanda	14,3	94,6	83,3	64,5	26,7	39,5
Àustria	27,6	89,3	73,3	37,7	12,6	18,2
Polònia	15,0	95,4	92,2	71,6	5,3	61,3
Portugal	17,6	88,2	73,7	52,0	35,0	78,4
Romania	40,4	77,0	81,4	45,2	4,2	35,7
Eslovènia	21,2	94,2	89,7	85,7	1,5	40,9
Eslovàquia	22,2	90,0	83,0	44,4	3,8	26,6
Finlàndia	8,1	94,4	93,2	49,2	2,8	45,7
Suècia	17,4	98,2	94,8	40,1	4,6	31,8
Regne Unit	18,4	78,0	52,2	42,2	2,2	...
Islàndia	16,8	84,9	75,3	52,4	...	67,7
Noruega	15,0	92,5	87,0	49,1	...	59,8
Catalunya	17,2	81,4	68,2	54,4	22,6	44,3

(1) Nota: La dada de la UE-27 correspon a la mitjana de l'OCDE.

(2) Nota: La taxa bruta de graduació es defineix com la relació entre l'alumnat que es gradua en uns ensenyaments determinats i el total de la població d'edat teòrica de finalització d'aquests ensenyaments. En el cas d'ISCED 3, l'edat teòrica tinguda en compte és de 17 anys. La dada de Catalunya ha estat estimada a partir de la taxa espanyola. Les dades corresponents a la taxa bruta de graduació contingudes en aquesta taula no coincideixen amb les de la taula corresponent a les comunitats autònomes perquè l'Eurostat té en compte altres estudis preprofessionals i professionals.

Taxa bruta de graduació en ISCED 3 programes preprofessionals i professionals (2009) (2)	Taxa bruta de graduació en ISCED 3 (2009) (2)	Abandonament educatiu prematur (18-24 anys) (2010)	Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2010)	Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors (2010)	Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) (2010) (3)	Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida (2010)
53,7	99,4	14,1	79,0	33,6°	16,5°	9,1
70,7	107,4	11,9	82,5	44,4	14,3	7,2
39,2	92,2	13,9	84,4	27,7	27,8	1,2
65,8	89,7	4,9	91,9	20,4	11,4	7,5
43,6	94,9	10,7	68,3	47,0	8,1	32,8
52,2	97,8	11,9	74,4	29,8	11,4	7,7
25,3	94,3	11,6	83,2	40,0	19,1	10,9
65,0	133,8	10,5	88,0	49,9	24,1	6,7
...	...	13,7	83,4	28,4	20,6	3,0
41,4	87,9	28,4	61,2	40,6	22,4	10,8
64,4	116,4	12,8	82,8	43,5	16,2	5,0
58,9	93,9	18,8	76,3	19,8	24,2	6,2
9,8	87,3	12,6	86,3	45,1	16,7	7,7
23,6	92,8	13,3	79,9	32,3	22,5	5,0
13,7	88,2	8,1	86,9	43,8	18,2	4,0
42,5	70,3	7,1	73,4	46,1	6,9	13,4
17,2	92,2	10,5	84,0	25,7	16,5	2,8
24,9	67,9	36,9	53,3	18,6	10,7	5,7
71,9	111,4	10,1	77,6	41,4	5,9	16,5
74,8	93,0	8,3	85,6	23,5	8,8	13,7
39,8	101,1	5,4	91,1	35,3	14,5	5,3
35,1	113,5	28,7	58,7	23,5	14,8	5,8
85,4	121,1	18,4	78,2	18,1	20	1,3
80,4	121,3	5,0	89,1	34,8	8,9	16,2
70,2	96,8	4,7	93,2	22,1	18,6	2,8
90,0	135,7	10,3	84,2	45,7	12,5	23,0
43,0	74,8	9,7	85,9	45,8	10,6	24,5
...	...	14,9	80,4	43,0	17,7	19,4
53,5	121,2	22,6	53,4	40,9	8,4	25,2
37,8	97,6	17,4	71,1	47,3	6,9	17,8
51,4	95,7	29,0	61,7	41,3	23,7	9,9

(3) Nota: Les dades de Catalunya corresponen a la regió Est (NUTS 1), que engloba Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana.

Nota: En gris fosc, s'indiquen els països europeus amb resultats més negatius que Catalunya; en gris clar, els països europeus amb resultats més positius.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 10.

Principals indicadors d'èxit educatiu per comunitats autònomes, 2010

Comunitats autònomes	Taxa de promoció en primària (2008/2009)	Taxa d'idoneïtat (2009/2010)	% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora) (2009)	Taxa de graduació en ESO (2008/2009)	Taxa bruta de graduació en ESO (2009)	Taxa bruta de graduació en batxillerat (2009)	Taxa bruta de graduació en CFGM (2009)	Taxa bruta de graduació en CFGS (2009)	Taxa d'escolarització als 17 anys (2009)	Taxa d'escolarització als 18 anys (2009)	Taxa d'escolarització als 20 anys (2009)	Abandonament educatiu prematur (2009)	Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2009)	Població de 16 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) (2010)	Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida (2010)
Espanya	94,0	59,5	17,4	80,7	74,1	45,6	17,4	17,6	82,7	70,0	51,7	31,2	60,0	19,0	10,8
Andalusia	93,4	54,7	26,0	80,4	72,7	41,5	16,6	14,3	79,5	65,4	45,4	37,5	53,0	23,6	10,2
Aragó	93,8	57,5	15,2	84,8	74,3	45,8	20,7	18,3	86,0	69,6	50,4	25,1	68,7	13,9	11,7
Astúries	94,9	64,3	18,3	86,8	89,4	58,7	20,7	22,5	93,1	76,7	54,3	21,1	70,8	17,5	8,9
Balears	88,5	53,6	27,8	77,1	61,0	32,1	14,0	8,8	68,7	47,0	25,2	40,8	46,5	24,1	9,8
Canàries	91,6	53,1	33,1	83,8	73,7	40,4	16,2	15,0	79,7	63,7	43,3	31,3	57,1	24,6	11,6
Cantàbria	89,6	60,4	17,9	85,3	86,5	44,8	15,8	16,7	94,3	74,4	47,6	23,9	65,3	15,3	8,4
Castella i Lleó	93,3	57,9	13,2	81,8	80,4	53,3	17,5	18,7	91,2	83,1	65,5	27,0	66,0	14,7	11,2
Castella-la Manxa	92,8	53,9	-	78,3	68,8	42,7	15,5	13,3	85,0	58,1	36,6	34,4	55,0	20,2	10,4
Catalunya	97,5	70,4	13,5	78,7	77,2	44,3	21,6	22,2	81,4	68,2	54,4	31,9	61,4	22,9	9,9
Comunitat Valenciana	91,8	57,6	-	74,1	63,1	40,5	18,5	16,8	76,8	64,4	46,8	32,8	56,7	19,3	11,6
Extremadura	94,1	54,5	-	81,5	76,3	44,3	16,2	12,3	87,6	68,1	45,4	34,5	52,9	20,0	10,2
Galícia	93,8	60,6	18,4	82,5	78,2	51,7	20,1	23,6	86,7	72,5	56,0	26,0	63,4	15,3	10,6
Madrid	95,5	59,4	13,1	82,5	76,2	51,6	12,1	16,7	81,4	81,6	64,0	26,3	66,1	16,2	11,4
Múrcia	91,5	53,9	19,1	78,5	70,0	41,9	14,6	13,3	79,0	64,4	47,3	37,3	54,1	21,0	10,6
Navarra	95,9	67,8	14,8	86,6	82,1	52,4	20,3	20,7	100,5	78,2	60,2	19,8	74,4	11,5	13,2
País Basc	96,1	72,2	15,1	89,2	87,8	66,8	21,1	33,2	104,5	95,8	72,7	16,0	76,9	10,6	13,0
La Rioja	94,5	56,7	17,2	82,9	71,8	46,5	21,4	15,9	81,5	58,8	38,1	32,7	61,4	16,4	11,1

Nota: En gris fosc, s'indiquen les comunitats autònomes amb resultats més negatius que Catalunya; en gris clar, les comunitats autònomes amb resultats més positius.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

2 Els condicionants d'origen de l'èxit educatiu:
les condicions d'educabilitat

CONDICIONANTS D'ORIGEN FAMILIAR: CAPITAL SOCIAL, ECONÒMIC I CULTURAL

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la UE	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Nivell de riquesa (PIB per càpita)	☹	☺	☺	☹	(+)
Condicions de vida (pobresa relativa)	☹	☹	☹	☹	(+)
Capital educatiu: nivell d'instrucció	☺	☹	☹	☹	(+)
Despesa pública en protecció social	☹	☹	☹		

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Nivell de riquesa i condicions de vida

- L'impacte de la crisi econòmica es deixa notar en les condicions de vida de la població. D'ençà de l'any 2007, l'evolució del PIB per càpita a Catalunya està estancat al voltant dels 27.000€, i l'any 2009 la taxa de pobresa relativa va experimentar un augment significatiu, fins al 23,4% entre la població infantil, i fins al 18,4% entre la població total. Fins aleshores, l'evolució d'aquests indicadors havia estat relativament positiva.
- L'anàlisi comparada situa Catalunya entre els territoris amb un nivell de riquesa més elevat: per comunitats autònomes, només darrere del País Basc, Navarra i Madrid; i per països europeus, darrere dels països nòrdics, continentals i anglosaxons però per davant de la mitjana de la Unió Europea i de la resta de països del seu entorn geopolític immediat. No obstant això, l'anàlisi comparada també situa Catalunya entre els territoris amb uns nivells de pobresa relativa més elevats: si bé per comunitats autònomes Catalunya presenta un risc de pobresa comparativament moderat, per països europeus el nostre país només presenta un escenari més favorable que Bulgària, Romania, Letònia, Lituània i Itàlia (a més de Grècia, Estònia i Espanya pel que fa al risc de pobresa total, no pas infantil). La crisi econòmica sembla que ha afectat de manera més intensa les condicions de vida de les llars catalanes, especialment entre els infants.
- En tots els països europeus, la taxa de pobresa relativa és més elevada entre la població amb menys capital educatiu. En el cas espanyol, la probabilitat d'experimentar risc de pobresa és tres vegades més gran entre la població amb estudis bàsics que entre la població amb estudis superiors. En períodes de dificultats econòmiques, la polarització formativa de la societat catalana afavoreix que una part significativa de la població, que està situada en posicions més vulnerables, pateixi els efectes de la crisi.
- L'anàlisi longitudinal de les trajectòries de mobilitat social, elaborada amb les dades del Panel de Desigualtats de la Fundació Jaume Bofill, conclou que Catalunya ha millorat amb el pas de les dècades la fluïdesa entre classes socials, i que la classe social dels catalans ve més determinada actualment per l'educació

que assoleixen les persones que no pas pel seu origen social. A la dècada dels noranta ja presentava uns nivells de mobilitat força significatius, per sobre dels existents, per exemple, a França o a Alemanya.

Capital educatiu i condicions de vida

- Catalunya, igual que Espanya, presenta una estructura formativa fortament polaritzada: en el grup d'edat de 25 a 64 anys, té una proporció notablement més elevada de població amb estudis bàsics o inferiors que la Unió Europea (47,4% *versus* 27,3%), però també una proporció més elevada de població amb estudis superiors (30,8% *versus* 25,9%). Igualment succeeix amb el grup d'edat de 25 a 34 anys.
- L'estructura formativa de la població catalana tendeix, però, a igualar-se amb la mitjana europea, encara que queda molt camí per recórrer. L'evolució del nivell d'instrucció durant la darrera dècada ha permès reduir substancialment el percentatge de població adulta amb estudis bàsics o inferiors (10 punts percentuals menys) i augmentar de manera significativa la proporció de població adulta amb estudis mitjans (3 punts percentuals més) i superiors (7 punts percentuals més). Convé destacar, però, que el grup d'edat de 25 a 34 anys presenta encara una realitat molt dual respecte a la mitjana europea, de manera que aquesta tendència de millora dels nivells d'instrucció de la població catalana presenta actualment un sostre. Destaca, a més, que l'estructura formativa en el conjunt de la Unió Europea ha evolucionat de manera més positiva que a Catalunya en el grup d'edat de 25 a 34 anys: per exemple, la proporció de joves europeus amb estudis bàsics o inferiors ha passat del 25,9% l'any 2000 al 19,2% l'any 2010, mentre que a Catalunya només s'ha reduït del 39,1% al 36,8%.
- La realitat dual de Catalunya es confirma amb les anàlisis longitudinals dutes a terme amb les dades del Panel de Desigualtats. Malgrat que els nivells baixos d'instrucció continuïn essent un factor de tancament social i immobilitat, el capital educatiu esdevé un factor que contribueix a la superació de les desigualtats d'origen social. De fet, els estudis secundaris suposen el llinar a partir del qual les probabilitats de fluïdesa social es multipliquen.

- L'anàlisi comparada a escala estatal situa Catalunya en una posició intermèdia pel que fa a la població amb dèficit formatiu i a la població amb formació superior, clarament per darrere de Madrid, Navarra o el País Basc (amb diferències de pels volts dels 10 punts percentuals), però també de Cantàbria o Aragó. L'anàlisi comparada a escala europea, però, situa Catalunya entre els països europeus amb un dèficit formatiu més alt, només per davant de Malta, Portugal o Espanya, i entre els països amb un pes mitjà-alt de la formació superior.

Relació entre capitals econòmic i educatiu i resultats acadèmics

- Hi ha una relació clara entre els indicadors socioeconòmics i els indicadors de fracàs escolar: en general, els territoris amb un PIB per càpita més elevat o amb una taxa de pobresa relativa més baixa són els que presenten una prevalença més baixa de l'abandonament educatiu prematur. En aquesta relació, Catalunya presenta un comportament atípic: els nivells elevats d'abandonament educatiu prematur no es corresponen amb els seus nivells de riquesa. El mateix succeeix, però en sentit invers, si analitzem la relació entre el nivell d'instrucció de la població adulta i l'abandonament educatiu prematur.
- Aquestes desigualtats també es fan presents en altres sistemes educatius, com ara la formació al llarg de la vida o les activitats de lleure educatiu informal i no formal. La població adulta socialment menys afavorida tendeix a participar menys en l'oferta de formació permanent. Les anàlisis elaborades amb les dades del Panel de Desigualtats a Catalunya confirmen que els ingressos i els nivells d'estudis són uns predictors consistents de les probabilitats de participar en la formació permanent.
- Aquestes desigualtats d'accés es reproduïxen segons la composició social de la llar. Així, els fills i les filles de famílies socialment menys avantatjades tendeixen a participar menys en les activitats educatives no formals i a participar més en activitats de lleure informal al carrer i en activitats d'oci sedentari poc regulades pels progenitors (mirar la televisió o jugar a videojocs més de 2 hores al dia, etc.).
- L'anàlisi per comarques i municipis també posa de manifest l'existència de desigualtats territorials en educació relacionades amb la composició social

dels territoris. Els municipis i les comarques que disposen de nivells més alts de renda familiar, per exemple, també presenten unes taxes més altes de finalització de l'educació obligatòria. La incidència és forta i estadísticament significativa, ja sigui al brut o a paritat d'altres factors.

- A més de la renda o del nivell d'instrucció familiar, l'origen immigrat dels estudiants constitueix un altre factor de caràcter socioeconòmic i cultural que genera desigualtats en la finalització de l'educació obligatòria. Si es comparen les taxes dels estudiants de nacionalitat espanyola amb les de l'alumnat estranger, s'observa una diferència de fins a 28 punts. Aquesta diferència és més gran en els centres privats (6 punts percentuals més) que en els centres públics, especialment perquè les taxes de graduació de la població de nacionalitat espanyola són més elevades en el sector privat que en el públic per efecte de les diferències d'origen social segons el sector d'escolarització.

Despesa pública en protecció social

- Si s'analitza l'esforç de despesa pública sobre el PIB, es constata que Catalunya (17,8%) destina un percentatge notablement inferior a protecció social que la mitjana espanyola (22,7%) i europea (26,4%). Si bé aquesta despesa ha augmentat a Catalunya alguna dècima d'ençà de l'any 2003, destaca l'estancament dels nivells de despesa social en els tres àmbits territorials de referència.
- L'anàlisi comparada per països europeus situa Catalunya entre els territoris amb una despesa pública relativa més baixa, només per sobre de diversos països de l'Europa oriental, i per sota dels països del seu entorn geopolític immediat. En general, doncs, podem afirmar que Catalunya és un dels països europeus amb un esforç més baix en protecció social i una despesa pública en educació més baixa, dos elements clau per combatre les desigualtats socials.

Un dels condicionants més documentats per la recerca sociològica i pedagògica que contribueix a promoure les oportunitats d'accés, permanència i finalització en el sistema educatiu és, sens dubte, el nivell de benestar de les persones i de les llars. En

la mesura que les persones gaudeixin d'unes condicions materials, socials i culturals favorables en l'àmbit familiar, podran disposar de més oportunitats per fruit dels avantatges dels diferents sistemes d'educació, al llarg de la vida. En general, les famílies amb més capital econòmic i cultural tendeixen a tenir més oportunitats per facilitar les condicions adequades per a un estudi de qualitat, per enriquir l'entorn d'aprenentatge a casa mitjançant una inversió en recursos educatius addicionals o per fer una tria estratègica de centre, entre altres aspectes.

Aquest apartat té l'objectiu de presentar informació rellevant sobre les condicions de vida materials, socials i culturals que poden incidir significativament en les trajectòries acadèmiques de les persones, així com establir les desigualtats d'accés i de resultats que poden derivar d'un capital familiar desfavorit.

Capital econòmic i condicions de vida: desigualtats socials i territorials

Aquest primer subapartat té el propòsit de descriure les condicions d'educabilitat vinculades al capital econòmic de les famílies que puguin tenir un efecte directe o indirecte en les oportunitats educatives de les persones. En aquest sentit, una perspectiva longitudinal dels indicadors socioeconòmics a Catalunya permet establir en quina mesura les variacions en els nivells de riquesa van acompanyades de variacions en les taxes de risc de pobresa. La taula 1 mostra l'evolució d'aquests indicadors a Catalunya, en comparació de la mitjana de la Unió Europea i de la mitjana de tot l'Estat espanyol.

En l'evolució dels indicadors de desenvolupament econòmic de la taula 1 s'observa com Catalunya té un nivell de PIB per càpita superior tant a la mitjana espanyola com a la mitjana dels països europeus. Concretament, l'any 2010 el nivell de riquesa de Catalunya supera el 17% el del conjunt de l'Estat espanyol, i el 10% la mitjana europea.

Malgrat això, l'evolució del PIB per càpita mostra un estancament d'ençà de l'any 2007 per efecte de la crisi econòmica, com també passa als altres dos àmbits territorials de referència, i l'evolució de les taxes de risc de pobresa (infantil i total)

Taula 1.

Evolució d'indicadors de desenvolupament socioeconòmic per àmbit territorial.
Unió Europea, Espanya i Catalunya, 2000-2010

PIB per càpita	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Unió Europea	19.100	19.800	20.500	20.700	21.700	22.500	23.700	25.000	25.000	23.500	24.500
Espanya	15.653	16.715	17.650	18.639	19.700	20.941	22.335	23.478	23.866	22.946	23.063
Catalunya	19.072	20.388	21.409	22.448	23.588	24.796	26.351	27.532	27.897	26.863	27.053
Taxa de risc de pobresa infantil (16 anys o menys)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Unió Europea	:	:	:	:	:	19,6(s)	19,7(s)	19,8	20,0	19,6	:
Espanya	25,0	26,0	21(b)	19,0	24,2(b)	24,0	24,0	23,6	24,1	23,3	24,5
Catalunya	:	:	:	:	20,2	20,6	22,2	18,9	17,6	23,4	:
Taxa de risc de pobresa total	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Unió Europea	:	:	:	:	:	16,4(s)	16,5(s)	16,7	16,4	16,3	:
Espanya	18,0	19,0	19(b)	19,0	19,9(b)	19,7	19,9	19,7	19,6	19,5	20,8
Catalunya	:	:	:	:	17,7	17,2	19,0	18,2	16,6	18,4	:

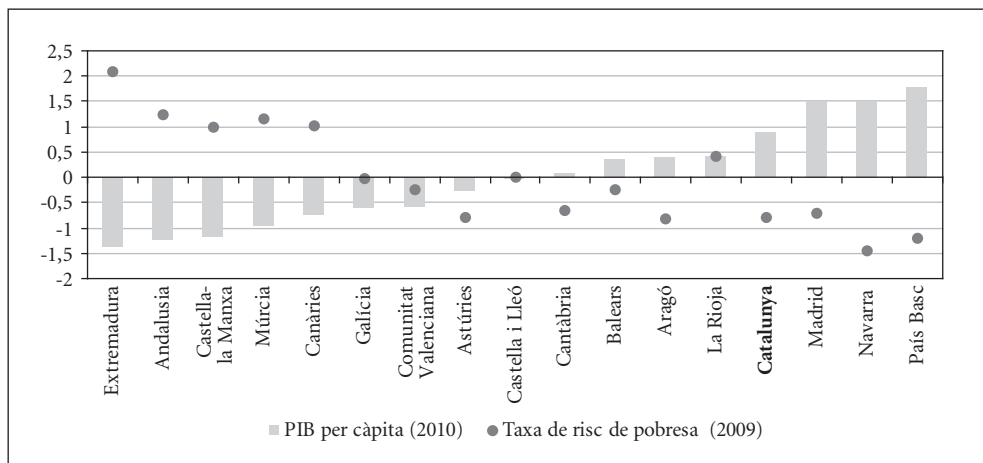
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

a Catalunya segueix una tendència a l'alça —encara que irregular—, i mostra uns nivells similars respecte a la mitjana espanyola, i se situa significativament per sobre de la mitjana europea. A falta de dades de l'any 2010, l'últim resultat disponible indica que la taxa de risc de pobresa augmenta lleugerament a partir de l'any 2008, que coincideix amb l'inici de la crisi econòmica global i amb una davallada consegüent dels nivells de riquesa agregada. En el cas espanyol, el descens de la taxa de risc sembla contagiarse un any més tard del context de crisi, encara que posteriorment es vegi una recuperació dels nivells de desenvolupament. En el cas de la Unió Europea, la taxa de pobresa mostra una tendència de descens, encara que convindria observar-ne l'evolució en els propers anys, atesa la situació econòmica internacional contingent.

Aquests indicadors d'evolució, però, no permeten veure en quina mesura un nivell més alt de riquesa està associat amb un risc menor de pobresa. Una anàlisi comparada d'ambdós factors entre les comunitats autònomes, tot i que no permeti veure-hi relacions de causalitat, mostra quina és la taxa de pobresa diferencial de les comunitats autònomes segons el seu nivell de riquesa. En el gràfic 1 s'observa la posició relativa de les diferents comunitats autònomes respecte a la mitjana espanyola en la relació entre riquesa i risc d'exclusió socioeconòmica.

Gràfic 1.

PIB per càpita i taxes de risc de pobresa per comunitats autònomes, 2009-2010

Nota 1: S'han estandarditzat els valors de les dues escales (Espanya = 0).

Nota 2: La taula completa amb els valors es troba a l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Un primer resultat rellevant, encara que intuïtiu, és la relació lineal entre ambdós factors, que fa que l'augment de riquesa regional estigui vinculat a una reducció del risc de pobresa. Malgrat que sigui una correspondència previsible, hi ha comunitats que mostren tendències que no segueixen aquesta lògica. Així, per exemple, les dades evidencien que el fet de tenir un PIB per càpita més alt no comporta necessàriament un nivell comparat més baix de risc de pobresa. Com es mostra en el gràfic 1, hi ha

comunitats autònomes amb un nivell alt de riquesa que tenen un risc d'exclusió més alt del que els correspondria. La Rioja n'és el cas més evident, però també comunitats com les Balears mostren un risc de pobresa superior al que s'esperaria pel seu nivell de riquesa.

D'altra banda, també hi ha comunitats autònomes que mostren la tendència inversa: tot i tenir nivells de riquesa menors aconseguen que el risc de pobresa s'atenuï. Aquest és el cas, per exemple, de la Comunitat Valenciana, Astúries o Cantàbria, comunitats que tot i estar situades per sota del nivell mitjà de riquesa, presenten un risc de pobresa que també se situa per sota de la mitjana espanyola.

Una ullada a la relació entre els indicadors de desenvolupament i les taxes de pobresa en l'àmbit internacional també permet observar que hi ha països que no aconseguen atenuar el risc d'exclusió socioeconòmica d'una part de la seva població, malgrat el seu nivell de riquesa agregat. La taula 2 presenta diferents indicadors de desenvolupament que ofereixen una visió comparada sobre la relació entre riquesa i indicadors d'exclusió social a escala europea.

La tendència esmentada abans es reproduïx en alguns països de la Unió Europea: no tots els països que disposen de nivells alts de riquesa aconseguen minimitzar el risc de pobresa total. En el panorama internacional, Catalunya n'és un exemple (circumstància que no es produeix per comunitats autònomes si s'agafa el llindar de renda espanyol, però sí si s'agafa el llindar de cada comunitat autònoma). Catalunya, si bé disposa d'un nivell agregat de riquesa situat netament per sobre de la mitjana europea, des d'un punt de vista comparat té uns indicadors que mostren com no arriba a compensar les situacions de pobresa, tant infantil com total, de la població.

Un dels factors altament associats amb els nivells de riquesa o de pobresa són els nivells d'instrucció de la població. S'espera, doncs, que en la mesura que una persona disposi d'un capital d'instrucció elevat, ha de tenir menys probabilitats de patir situacions de pobresa relativa. Si bé la taula 2 confirma aquesta tendència en la majoria dels països, Espanya inclosa (no es disposa de dades per a l'àmbit català), hi ha realitats dins de la Unió Europea en què s'aconsegueix invertir-la.

Taula 2.

Indicadors de desenvolupament socioeconòmic per països europeus, 2010

País	PIB per càpita (2010)	PIB per càpita (UE-27 = 100) (2010)	Taxa de risc de pobresa infantil (2009)	Taxa de risc de pobresa (2009)	Pobresa relativa segons el nivell d'instrucció	
					ISCED 0-2 (majors de 18 anys)	ISCED 5-6 (majors de 18 anys)
Luxemburg	82.100	335,1	21,7*	14,9	19,3	4,9
Noruega	63.800	260,4	11,1	11,7	18,9	5,9
Dinamarca	42.200	172,2	11,1	13,1	18,1	9,0*
Suècia	37.000	151,0	12,7	13,3	21,7	9,7*
Holanda	35.600	145,3	15,4	11,1	10,8	6,8
Irlanda	34.400	140,4	17,8	15,0	21,1	5,2
Àustria	33.900	138,4	13,8	12,0	22,2	5,1
Finlàndia	33.600	137,1	11,9	13,8	22,9	4,7
Bèlgica	32.400	132,2	16,4	14,6	23,8*	5,7
Alemanya	30.600	124,9	14,6	15,5	23,2	8,1*
França	29.800	121,6	16,7	12,9	17,1	5,1
Regne Unit	27.400	111,8	20,7*	17,3*	27,2*	9,3*
Islàndia	27.100	110,6	10,1	10,2	13,0	6,6
Catalunya	27.053	110,4	23,4*	18,4*	:	:
Itàlia	25.600	104,5	24,0*	18,4*	22,7	5,8
Unió Europea	24.500	100,0	19,6	16,3	23,2	6,8
Espanya	23.063	94,1	23,3*	19,5*	23,6*	8,4*
Xipre	21.700	88,6	11,7	16,2	34,5*	4,9
Grècia	20.400	83,3	23,4*	19,7*	27,2*	5,3
Eslovènia	17.600	71,8	11,2	11,3	22,9	2,6
Portugal	16.200	66,1	21,8*	17,9*	18,4	3,5
Malta	15.000	61,2	20,6*	15,1	17,4	4,3
República Txeca	13.800	56,3	12,8	8,6	18,4	2,7
Eslovàquia	12.100	49,4	17,0	11,0	22,2	3,8
Estònia	10.800	44,1	20,4*	19,7*	34,1*	7,9*
Hongria	9.800	40,0	20,7*	12,4	19,2	2,1
Polònia	9.300	38,0	22,7*	17,1*	26,9*	3,5
Lituània	8.300	33,9	24,1*	20,6*	35,5*	6,9*
Letònia	8.000	32,7	24,9*	25,7*	44,0*	10,3*
Romania	5.700	23,3	32,8*	22,4*	35,1*	1,6
Bulgària	4.600	18,8	24,4*	21,8*	43,1*	5,9

Nota: Valors ordenats segons el PIB per càpita (2010). Els valors amb asterisc se situen per sota de la mitjana de la Unió Europea.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Hi ha països que aconseguen atenuar els efectes d'un nivell d'instrucció bàsic en les situacions de pobresa relativa. Així, alguns països amb un nivell de riquesa inferior a la mitjana europea (països de l'Europa de l'Est com la República Txeca, Eslovàquia i Hongria, juntament amb Malta i Portugal) aconseguen que la proporció de persones amb un nivell instructiu igual o inferior a l'educació secundària de primer grau tingui una taxa de pobresa inferior a la mitjana europea. L'altra cara de la moneda són els països que, tot i disposar d'un nivell de riquesa alt, mostren percentatges de pobresa relativa de la població sense estudis postobligatoris superiors a la mitjana europea. Així, països com Bèlgica i el Regne Unit, comparativament, no aconseguen atenuar els efectes econòmics de l'abandonament escolar prematur, malgrat que disposin d'un nivell de riquesa agregada superior a la mitjana europea.

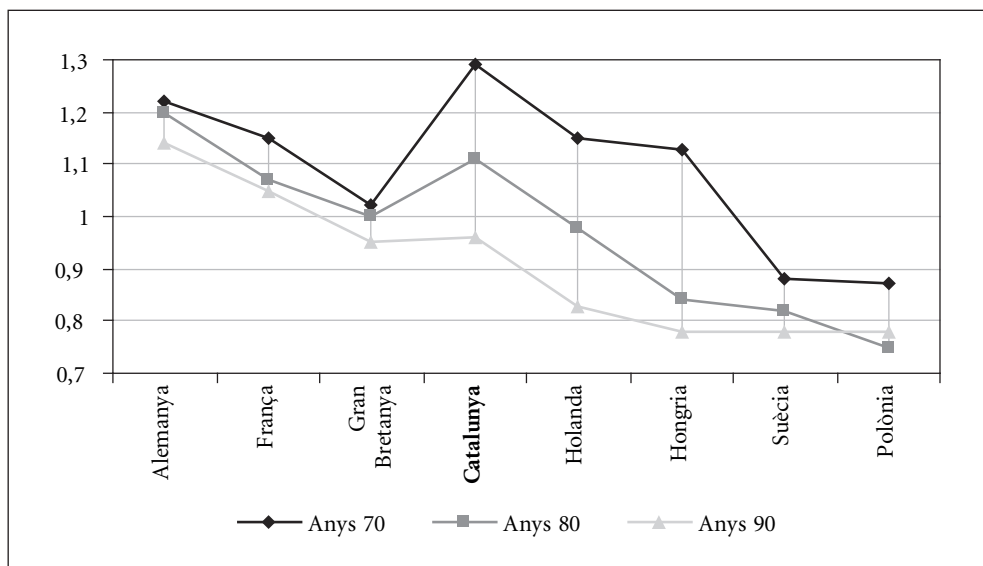
Els nivells agregats de riquesa i de pobresa per àmbits territorials ofereixen una perspectiva comparada de tendències a escala macrosistèmica. Si el que es vol és caracteritzar els condicionants d'origen social en la vida de les persones, una anàlisi útil pot ser la comparació de la taxa de mobilitat relativa de la població entre països europeus, així com la correspondència entre les classes socials d'origen i les classes socials de destí en la realitat catalana. Aquesta informació l'ofereixen, respectivament, el gràfic 2 i la taula 3, elaborats amb dades del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya de la Fundació Jaume Bofill.¹

Les taxes de mobilitat relativa registrades al llarg del temps indiquen en quina mesura es redueixen o s'incrementen els nivells de fluïdesa social. En altres paraules, una major o menor fluïdesa social indica en quina mesura els destins socials de les persones estan més o menys determinats pel seu origen social. En el gràfic 2 s'observa com la fluïdesa social entre dècades augmenta en tots els països, i amb una major intensitat a Holanda, Hongria i Catalunya. És en països com Alemanya, França, la Gran Bretanya, Suècia i Polònia que s'observen reduccions limitades de les desigualtats entre classes.

1. MARTÍNEZ CELORRIO, X. i MARÍN SALDO, A. (2010). *Educació i ascens social a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. «Informes breus», 29.

Gràfic 2.

Mobilitat relativa i fluïdesa social, per països i dècades

Nota: Com més s'apropin els valors a zero més disminueix la desigualtat classista, i com més alts siguin els valors, més gran és la desigualtat classista.

Font: MARTÍNEZ CELORRIO, X. i MARÍN SALDO, A. (2010), *op. cit.* (elaboració amb dades del PaD, 2005, i DE BREEN, 2004).

Com assenyalen Martínez Celorrio i Marín Saldo (2010, *op. cit.*), aquests països que mostren reduccions limitades responen a la tesi de la *fluïdesa social constant*, segons la qual la distribució entre orígens i destins es fa en un flux constant entre classes, fent que consegüentment no s'observin variacions (increments o reduccions) rellevants en el temps. El fet que en països com Catalunya aquesta mobilitat relativa hagi augmentat significa que la classe social de destí de les persones es va desvinculant cada cop més de la seva classe social d'origen. Si es compara la situació de Catalunya respecte de la resta de països analitzats, es constata que en la dècada dels setanta tenia la taxa de mobilitat relativa més reduïda de tots els països analitzats, mentre que en la dècada dels noranta les desigualtats classistes es reduïen fins a arribar a nivells més baixos que França o Alemanya i semblants als del Regne Unit.

Els valors de mobilitat relativa il·lustrats en el gràfic 2 també permeten observar que Catalunya encara és lluny dels nivells d'Holanda, Hongria o Suècia, considerats entre els països socialment més fluids d'Europa. Una anàlisi específica del cas català, articulada per classes socials i sexe, permet determinar fins a quin punt els orígens socials es tradueixen en destins socials determinats, és a dir, quines són les probabilitats d'arribar a una classe social de destí determinada, partint de la pròpia classe social d'origen (taula 3).

Taula 3.

Probabilitats de mobilitat entre classes socials, per sexe

	Origen social	Destí social			
		I-II	III-V	IV	VI-VII
Homes	I-II	7,2	2,2	1,7	1,0
	IV	2,3	1,0	2,6	1,0
	III-V	2,4	1,6	1,5	1,0
	VI-VII	1,0	1,0	1,0	1,0
Dones	I-II	11,0	1,7	2,1	1,0
	IV	8,1	2,3	2,1	1,0
	III-V	3,3	1,6	1,2	1,0
	VI-VII	1,0	1,0	1,0	1,0

Nota 1: Les classes obreres (VI-VII) són la categoria de referència. Per tant, les probabilitats de mobilitat de les altres classes socials s'han d'interpretar respecte a les classes obreres.

Nota 2: Els valors són *odds-ràtio* simètrics.

Font: MARTÍNEZ CELORRIO, X. i MARÍN SALDO, A. (2010), *op. cit.* (elaboració amb dades del PaD, 2005).

La taula 3 mostra com les probabilitats d'ascens social es redueixen significativament a mesura que baixem per l'escala de classes socials. Així, per exemple, els fills de directius o professionals superiors tenen set probabilitats més que un fill d'obrer d'acabar treballant de directiu o professional superior, mentre que en el cas de les dones aquesta mateixa probabilitat s'incrementa fins a onze. També per a les filles de la petita burgesia, acabar treballant com a directiva o com a professional superior és molt més probable que per a les filles de classe obrera (disparitat d'avantatge de vuit

a u), mentre que en els fills de la petita burgesia aquest ascens és reduït a tenir-ne el doble de probabilitats que els fills de classe obrera.

D'altra banda, s'observa com la mobilitat vers destins intermedis (classe mitjana funcional) i de la petita burgesia (petits negocis amb empleats i petits propietaris autònoms) és molt més fluida, tant pel que fa a les probabilitats d'ascens des de les classes obreres com a les probabilitats de descens des de les classes superiors. Per exemple, el fill d'un directiu té només 1,7 cops més probabilitats que un fill de classe obrera d'aconseguir una feina corresponent a la petita burgesia, o els fills de classes mitjanes funcionals tindran 1,7 probabilitats més que els fills d'un treballador manual de reproduir la pròpia classe social.

Val a dir que, com a tendència general, en el cas de les dones s'observa un grau de fluïdesa menor que en el cas dels homes. A part de l'exemple ja esmentat sobre l'ascens vers les classes socials altes, també s'observa alguna petita diferència en la part intermèdia. Així, per exemple, un fill de la petita burgesia té les mateixes probabilitats que un fill de classe obrera d'acabar treballant com a empleat no manual de rutina o de serveis (classes mitjanes funcionals), mentre que en el cas de les dones la probabilitat de les filles de la petita burgesia de descendir és de més del doble que la d'ascendir en el cas de les filles de classe obrera.

Capital educatiu, condicions de vida i mobilitat social

El capital econòmic de les famílies està estretament vinculat amb el seu capital educatiu. Els nivells d'instrucció s'entenen com un dels factors més explicatius de la mobilitat social, en la mesura que permeten accedir a llocs de treball amb més qualificació i millor retribució econòmica. Una ullada a l'evolució dels nivells d'instrucció de la població adulta durant l'última dècada (taula 4), en una perspectiva comparada, permet observar en quin grau els diferents contextos territorials inverteixen en capital humà per tal que el seu sistema productiu augmenti en termes de competitivitat. Des d'una perspectiva micro-sistèmica, també ofereix indicis sobre la capitalització educativa de les llars i de les persones per fer front a la reproducció de les desigualtats socials d'origen.

Taula 4.

Evolució del nivell d'instrucció de la població de 25 a 64 anys. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Població de 25 a 64 anys											
ISCED 2 o menys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	35,7	35,1	34,2	33,3	31,8	30,7	30,1	29,3	28,6	28,0	27,3
Espanya	61,7	59,8	58,3	57,2	55,0	51,5	50,6	49,6	49,0	48,5	47,4
Catalunya	57,8	57,5	56,2	54,7	52,6	49,2	47,8	47,5	47,4	47,7	47,4
ISCED 3 i 4	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	44,9	45,2	45,8	45,8	46,5	46,8	47,0	47,1	47,1	46,8	46,8
Espanya	15,8	16,6	17,1	17,7	18,6	20,2	20,9	21,5	21,7	21,8	22,0
Catalunya	18,6	17,8	18,1	18,9	19,5	21,1	22,9	23,9	23,2	22,1	21,9
ISCED 5 i 6	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	19,5	19,6	19,9	20,9	21,7	22,5	23,0	23,5	24,3	25,2	25,9
Espanya	22,5	23,6	24,6	25,0	26,4	28,2	28,5	29,0	29,2	29,7	30,7
Catalunya	23,5	24,6	25,8	26,4	27,9	29,6	29,3	28,6	29,5	30,1	30,8

Població de 25 a 34 anys											
ISCED 2 o menys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	25,9	25,4	24,5	23,9	22,6	21,8	21,3	20,8	20,2	19,8	19,2
Espanya	44,6	42,9	41,3	40,4	38,3	36,5	36,2	35,6	35,3	36,3	35,6
Catalunya	39,1	39,1	38,9	37,6	35,8	35,8	36,2	35,1	35,5	37,8	36,8
ISCED 3 i 4	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	51,4	51,3	51,3	50,5	50,4	50,1	49,6	49,3	48,9	47,9	47,6
Espanya	21,7	22,0	22,1	22,7	23,3	23,8	24,6	25,5	25,9	25,4	25,2
Catalunya	25,4	23,9	22,3	23,0	23,9	23,5	24,8	27,6	25,3	23,3	23,7
ISCED 5 i 6	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	22,7	23,3	24,2	25,6	27,1	28,1	29,1	29,9	30,9	32,3	33,1
Espanya	33,7	35,2	36,6	36,9	38,4	39,7	39,2	38,9	38,8	38,2	39,2
Catalunya	35,5	37,0	38,7	39,4	40,3	40,8	39,0	37,4	39,2	38,9	39,5

Nota: La International Standard Classification of Education 1997 (ISCED-1997) classifica els diferents cicles educatius de la forma següent: *ISCED 0* correspon als nivells previs als ensenyaments primaris; *ISCED 1*, als ensenyaments primaris; *ISCED 2*, als ensenyaments secundaris obligatoris; *ISCED 3*, als ensenyaments secundaris postobligatoris; *ISCED 4*, als ensenyaments postsecundaris, no terciaris; i *ISCED 5 i ISCED 6*, als ensenyaments terciaris.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i Idescat.

El capital educatiu a Catalunya presenta una evolució diferenciada segons el nivell d'instrucció i el grup d'edat que s'analitzi. Si el grup d'edat es limita al d'entre 25 i 34 anys, s'observa com entre els anys 2000 i 2010 les taxes de persones amb estudis superiors augmenten, mentre que les taxes de les que tenen estudis bàsics decreixen lleugerament. De fet, l'any 2000 les taxes d'estudis bàsics superaven les d'estudis superiors, mentre que l'any 2010 s'ha revertit la dada, de manera que la població altament formada supera la població amb estudis primaris i secundaris obligatoris. Malgrat això, la tendència d'ambdues taxes ha estat erràtica: s'observen oscil·lacions al llarg del temps. D'altra banda, tot i que també presenta una evolució fluctuant, la taxa de persones amb estudis secundaris postobligatoris s'ha reduït 2 punts percentuals respecte als valors registrats a l'inici de la dècada.

En la comparació amb els altres dos àmbits territorials —Espanya i la Unió Europea— s'observa a Catalunya una tendència més o menys paral·lela a la dels valors estatals, i una tendència clarament diferencial respecte al cas de la Unió Europea. En el cas europeu, l'any 2000 la taxa de persones amb estudis bàsics superava la taxa de persones amb estudis superiors, encara que amb una diferència relativament petita. Durant la dècada s'ha vist una tendència inversament proporcional, de manera que l'any 2003 es van revertir les taxes i que l'any 2010 la taxa de població amb estudis superiors va superar per 14 punts percentuals la taxa de població amb estudis bàsics.

Si l'anàlisi se centra en el grup d'edat d'entre 25 i 64 anys, s'observa una tendència de creixement global de les taxes d'estudis superiors i d'estudis secundaris postobligatoris, així com una tendència de decreixement de les taxes de persones amb estudis bàsics. En la comparació internacional s'observen tendències paral·leles, tant en el cas espanyol com en el cas europeu. La diferència fonamental de Catalunya i Espanya respecte a la Unió Europea, en aquesta franja d'edat, és que en el context internacional la taxa de persones amb estudis universitaris està a punt de superar la de persones amb estudis bàsics, mentre que a casa nostra aquest objectiu queda encara molt lluny.

Si aprofundim en l'evolució dels indicadors segons les comunitats autònomes, també observem diferències significatives en funció del context territorial (taula 5).

Taula 5.

Indicadors del nivell d'instrucció de la població de 25 a 64 anys per comunitats autònomes, 2010

Àmbit territorial	ISCED 2 o menys			ISCED 3 i 4			ISCED 5 i 6		
	De 25 a 64 anys	2000=100	De 25 a 34 anys	De 25 a 64 anys	2000=100	De 25 a 34 anys	De 25 a 64 anys	2000=100	De 25 a 34 anys
	(%)		(%)	(%)		(%)	(%)		(%)
Espanya	47,4	77,4	35,9	22,0	137,0	25,9	30,7	135,4	38,2
Andalusia	55,8	82,5	43,0	18,8	139,1	24,5	25,5	135,3	32,5
Aragó	41,5	69,3	28,1	25,4	155,5	32,6	33,1	139,0	39,3
Astúries	45,9	73,7	30,4	21,4	133,6	25,5	32,8	150,9	44,1
Balears	50,4	79,2	42,3	27,3	145,5	33,0	22,3	126,9	24,7
Canàries	52,2	82,5	39,4	24,0	131,2	30,9	23,8	129,0	29,7
Cantàbria	41,5	71,9	32,0	23,2	123,3	23,8	35,3	150,7	44,2
Castella i Lleó	46,9	77,4	32,7	21,1	131,4	26,2	32,0	136,9	41,2
Castella-la Manxa	55,9	77,5	42,5	20,2	163,4	23,7	23,9	153,8	33,8
Catalunya	47,4	82,0	37,8	21,9	117,5	23,3	30,8	131,0	38,9
Comunitat Valenciana	49,3	75,5	37,7	22,7	154,9	27,6	28,0	139,6	34,7
Extremadura	60,8	85,4	44,4	15,9	126,9	21,2	23,3	143,4	34,4
Galícia	51,1	74,5	33,8	18,7	147,0	23,8	30,2	161,8	42,4
Madrid	32,6	65,8	25,5	26,5	138,7	29,2	40,9	130,3	45,4
Múrcia	55,8	87,0	48,2	20,4	135,9	23,4	23,8	114,3	28,4
Navarra	37,7	68,8	20,7	23,7	155,3	30,0	38,6	128,9	49,2
País Basc	33,5	65,7	18,0	22,4	131,6	21,1	44,1	138,0	60,8
La Rioja	45,1	72,9	29,4	19,5	127,6	27,8	35,4	154,9	42,7

Nota: Les dades del grup d'edat de 25 a 34 anys corresponen al 2009.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

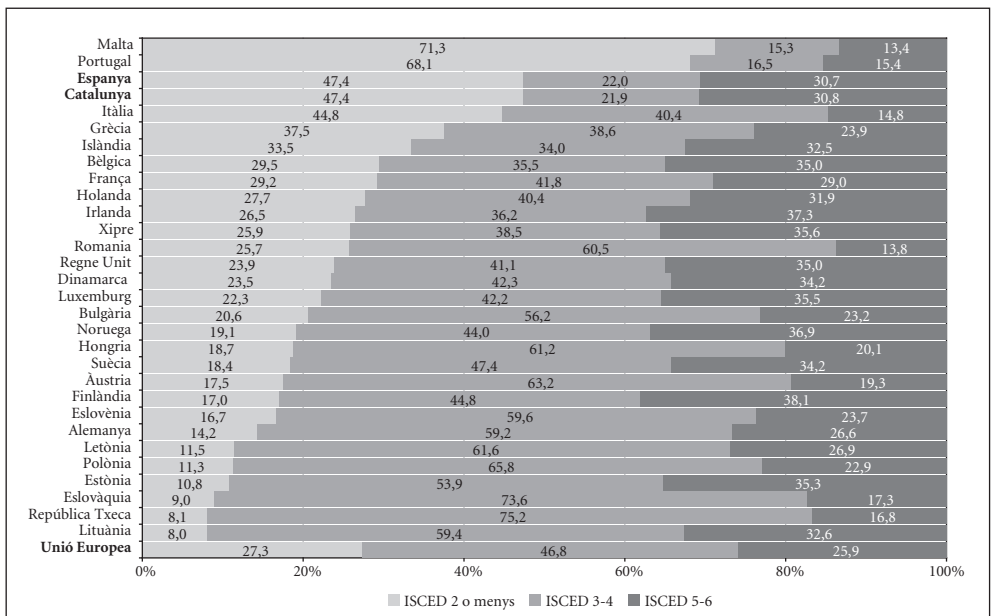
En la taula 5 s'observa com Catalunya se situa per sobre de la mitjana espanyola pel que fa al percentatge de població de 25 a 34 anys que té estudis primaris o secundaris obligatoris. Pel que fa als estudis secundaris obligatoris, és la tercera comunitat autònoma amb menys percentatge de joves amb estudis secundaris postobligatoris. Pel que fa a la població amb estudis superiors, mostra valors molt propers a la mitjana espanyola, tot i que s'hi situa per sobre. En aquest cas, Catalunya es troba molt lluny

dels valors de comunitats autònomes com el País Basc, Navarra o Madrid, que mostren valors de 61%, 49% i 45%, respectivament.

Catalunya és una de les comunitats autònomes que, entre els anys 2000 i 2010, menys ha aconseguit orientar-se cap als objectius de l'Estratègia de Lisboa. D'una banda, és una de les comunitats autònomes que ha reduït menys la taxa de persones amb estudis bàsics i que menys ha augmentat la taxa de població amb estudis superiors. D'altra banda, és la comunitat autònoma que menys ha fet augmentar la taxa de persones amb estudis postobligatoris. Entre les comunitats autònomes que aconsegueixen un augment més gran de la taxa de persones amb estudis superiors, trobem Galícia, La Rioja i Castella-la Manxa. Entre les comunitats que més redueixen el percentatge de persones amb estudis bàsics, trobem el País Basc, Madrid i Navarra.

Gràfic 3.

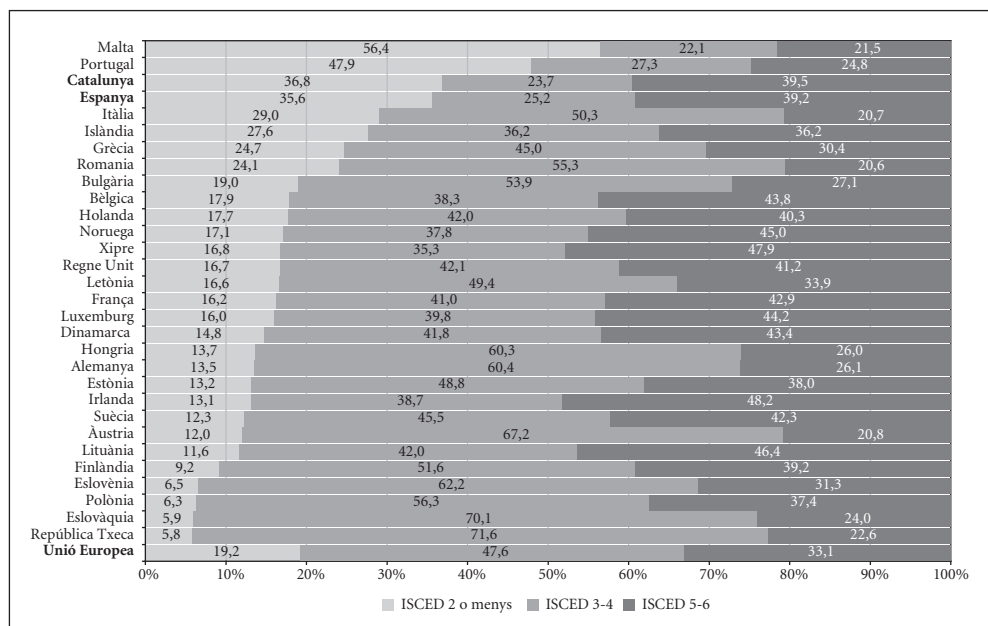
Indicadors del nivell d'instrucció de la població de 25 a 64 anys per països de la Unió Europea, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Gràfic 4.

Indicadors del nivell d'instrucció de la població de 25 a 34 anys per països de la Unió Europea, 2010

Font: Elaboraci pròpia amb dades d'Eurostat.

La comparació europea ofereix una perspectiva afinada sobre els nivells de compliment dels objectius compartits en el marc de l'Estratègia Europa 2020 (gràfics 3 i 4). Des d'una perspectiva comparada, Catalunya mostra valors molt alts de persones amb estudis equivalents a la secundària obligatòria o inferiors. En el grup d'edat d'entre 25 i 64 anys, és un dels països amb una proporció més elevada de persones amb estudis bàsics, que arriben quasi fins al 50% de la població, gairebé el doble de la mitjana europea. Si s'agafa el grup d'edat comprès entre els 25 i els 34 anys el panorama no és menys negatiu. Més d'una tercera part de la població catalana en aquesta franja d'edat no disposa d'estudis bàsics, mentre que a escala europea la dada és de només dues de cada deu persones.

Malgrat això, en la comparativa europea Catalunya també destaca per mostrar un dels valors més alts de població universitària en el grup d'edat d'entre 25 i 34 anys. Mentre que la mitjana europea és del 33% de la població, a Catalunya la taxa arriba fins al 40%. En el cas català, en comparar la taxa d'estudis superiors dels gràfics 3 i 4, es veu clarament com és una tendència que es reforça amb les noves generacions, i que contribueix a explicar la tendència ja assenyalada sobre l'augment de la fluïdesa social en el nostre país.

L'alt nivell d'accés a estudis superiors i de finalització d'aquests a Catalunya és, de fet, un dels factors que contribueixen que hi hagi una prevalença de pautes meritocràtiques per a l'accés a les classes socials de destí. Les anàlisis elaborades per Martínez i Marín (2010, 2011) a partir del Panel de Desigualtats de la Fundació Jaume Bofill confirmen que, en efecte, la classe social dels catalans ve més determinada per l'educació que assoleixen que no pas per l'origen social. La taula 6 mostra que com més alt és el nivell educatiu dels fills, més augmenta la fluïdesa social i més independents es fan els destins socials dels orígens socials.

En la taula 6 s'observa com les titulacions universitàries i els estudis secundaris post-obligatoris són els elements que contribueixen més a obrir la mobilitat social ascendent. De fet, tant els estudis superiors com els estudis secundaris fan que les persones tinguin

Taula 6.

Fluïdesa social per nivells educatius

Nivell estudis	Log-odds	Odds		
		Min	Beta (Mit)	Max
Estudis < bàsics	0,000000	0,11	1,00	8,91
Estudis bàsics	1,333792	2,77	3,80	5,20
Estudis secundaris	0,074993	0,59	1,08	1,96
Estudis superiors	-0,018480	0,50	0,98	1,94

Nota 1: Model estadístic log-multiplicatiu (LLE) sobre un esquema de classes.

Nota 2: Com més baixos siguin els valors Beta més fluïdesa social (o menys rigidesa classista) s'hi dona. Així mateix, com més propers a zero siguin els valors Beta, més oberta es fa la fluïdesa, i com més s'allunyin de zero més dura i consistent es fa la rigidesa.

Font: MARTÍNEZ CELORRIO, X. i MARIN SALDO, A. (2011). *Educació i mobilitat social a Catalunya. Actualització amb dades PaD 2009*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. «Polítiques», 71, volum 2. (elaboració amb dades del PaD, 2009).

més probabilitats d'arribar a destins socials més alts que les persones amb estudis primaris. A Catalunya, per tant, els estudis primaris reforcen el tancament social de classe i la immobilitat, mentre els estudis secundaris suposen el llinar a partir del qual les probabilitats de fluïdesa social es multipliquen. El capital educatiu esdevé, més que mai, un factor que atenua el classisme d'origen i que fa possible l'emancipació de classe i la superació de l'adscripció d'origen.

Desigualtats socials d'accés als *sistemes d'educació* en funció del capital socioeconòmic i cultural

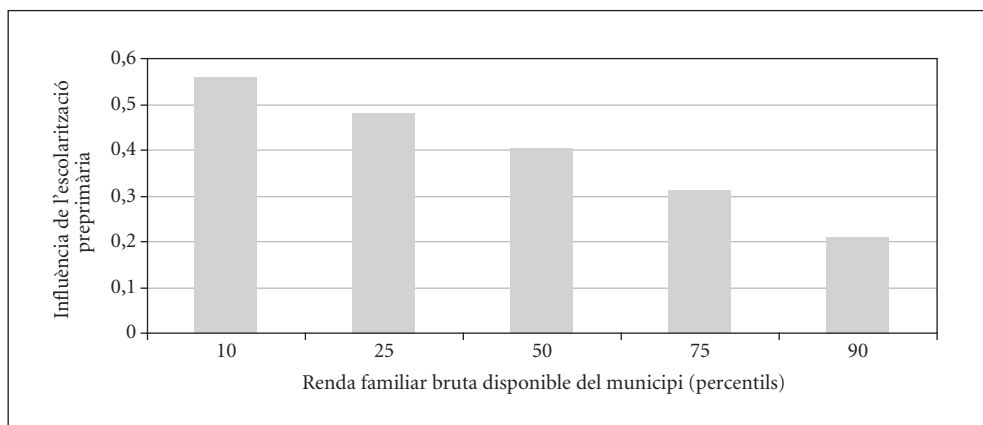
El principi d'igualtat d'oportunitats pressuposa igualtat en les condicions de partida. Aquestes condicions de partida, però, poden ser condicionades positivament o negativa per factors vinculats a l'origen i l'entorn social de l'alumnat. En una dimensió educativa, les expectatives de l'entorn social podran contribuir, en el millor dels casos, a una elecció d'estudis que maximitzi els potencials propis. En el pitjor dels casos, els condicionants contextuais podran inhibir la participació en l'educació, deslligant-ne l'accés i el procés de factors individuals, com ara les aptituds de les persones.

Un primer indicador clau en matèria de desigualtat d'accés és el que es refereix a la participació en les etapes inicials del sistema educatiu. Com s'ha documentat en el camp de la recerca, i tal com es corrobora en l'apartat 4 del capítol 3 d'aquest Anuari, sobre l'escolarització preobligatòria, que trobareu posteriorment, la participació en les etapes d'educació infantil pot tenir una certa influència en les probabilitats futures d'accedir a una trajectòria acadèmica d'èxit i desenvolupar-la. En aquest apartat sobre el capital econòmic, ens interessa veure en quina mesura aquesta incidència és de naturalesa diferencial en funció dels nivells de renda de les famílies (gràfic 5).

Abans de qualsevol interpretació del gràfic 5, és imprescindible fer un apunt de cautela metodològica. No es tracta de dades a escala individual, ni tampoc d'un estudi de tipus longitudinal on es fa el seguiment d'una mateixa cohort d'individus. Aquestes serien sens dubte les condicions ideals per establir relacions de causa i efecte entre els factors. Per contra, el gràfic 5 il·lustra les estimacions dutes a terme entre valors agre-

Gràfic 5.

Influència de l'escolarització de 0 a 2 anys (a escala municipal) en les taxes d'escolarització als 17 anys segons els nivells de renda familiar. Catalunya, 2010

Nota: Variable dependent: Taxa d'escolarització als 17 anys (postobligatòria). Unitats d'anàlisi: Municipis catalans de més de 10.000 habitants. Factors explicatius i de control: Dimensions del municipi (*dummy*), alumnat estranger a l'educació primària pública, índex de segregació de Hutchens, pes de la concertada, escolarització de 0 a 2 anys, RFDB per habitant, taxa d'escolarització preprimària, capitalitat, termes d'interacció renda*taxa d'escolarització preprimària.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Idescat i del Departament d'Ensenyament.

gats a escala municipal, per tal d'establir possibles relacions d'influència entre factors. Concretament, el gràfic 5 estima quina és la relació observable, a escala municipal, entre les taxes d'escolarització preprimària i les taxes d'escolarització postobligatòria, atenent al capital econòmic familiar mitjà dels municipis.

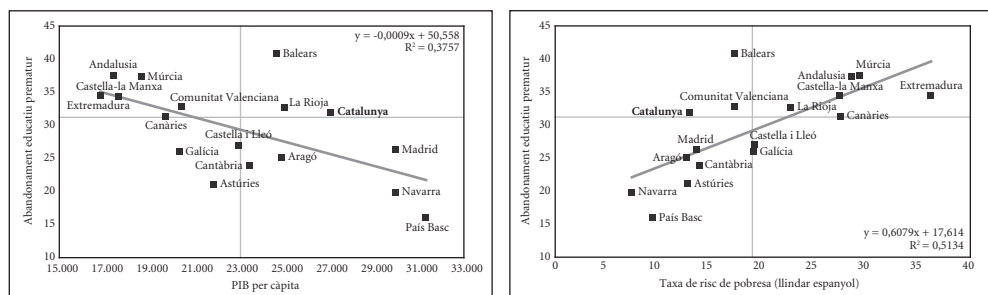
El gràfic 5 representa la influència de l'escolarització preobligatòria en les taxes d'escolarització postobligatòria, en cinc realitats municipals hipotètiques de Catalunya: des de municipis amb nivells de renda familiar baixa fins a municipis amb nivells alts de riquesa agregada. Un cop d'ull als valors del gràfic dona una idea sobre les possibles relacions entre els factors: contràriament al que succeeix en els municipis amb rendes altes, els municipis amb nivells més baixos de riquesa són els que més es beneficien d'unes taxes més altes d'escolarització preobligatòria. Aquestes dades, amb

les degudes cauteles ja esmentades, apunten a un resultat ja identificat per la recerca a escala internacional. És a dir, hi ha efectes asimètrics de la participació en l'educació preobligatòria en funció dels condicionants d'origen, o en altres paraules, les famílies que provenen d'entorns desfavorits són les que es veuen més beneficiades de tenir una oferta d'educació preprimària i, òbviament, de portar-hi els seus fills o filles.

Un segon indicador sobre les desigualtats d'accés als nivells d'educació postobligatòria és l'abandonament prematur del sistema educatiu en funció dels condicionants d'origen social. L'abandonament és un indicador que pot funcionar en dues direccions. Es pot considerar com un indicador de resultat del sistema educatiu (sortida no satisfactòria del sistema educatiu), però també es pot entendre com un factor que explica la impossibilitat d'accés a nivells d'escolarització superiors. A continuació s'aporta informació rellevant sobre la relació existent entre l'indicador de l'abandonament prematur i dos indicadors de riquesa i d'exclusió social (gràfic 6).

Gràfic 6.

Accés (negat) a l'escolarització postobligatòria i indicadors socioeconòmics, per comunitats autònomes, 2009, 2010.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

El gràfic 6 ofereix una perspectiva comparada de la relació entre indicadors socioeconòmics (PIB per càpita i taxa de pobresa), agregats per comunitats autònomes, i l'indicador d'abandonament prematur. Els dos quadrants mostren com efectivament

hi ha una relació clara entre indicadors socioeconòmics i indicadors de fracàs escolar. En el primer, es confirma que les comunitats que disposen de nivells de riquesa per càpita més baixos tendeixen a tenir taxes d'abandonament prematur més altes. I en el segon, la mateixa tendència s'observa amb una relació de signe positiu: l'augment de la taxa de risc de pobresa de les comunitats autònomes està fortament associat a tenir una proporció més elevada de persones que abandonen el sistema educatiu.

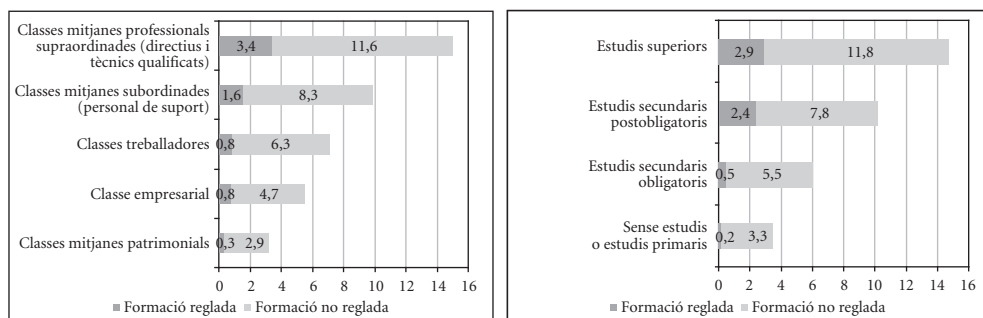
Aquests resultats són, en qualsevol cas, intuïtius, si es parteix de la premissa sobre la relació positiva entre capital econòmic i continuïtat de la carrera acadèmica. No obstant això, des d'un punt de vista comparat, en ambdós casos es pot identificar Catalunya com un cas atípic i, en certa mesura, paradoxal. Per una banda, Catalunya presenta un nivell d'abandonament prematur significativament alt, que no es correspon amb els nivells alts de riquesa de què disposa. D'altra banda, sempre si es considera la comparació entre comunitats autònomes, la baixa taxa de risc de pobresa que mostra hauria de correspondre igualment amb un nivell d'abandonament menor.

Un altre indicador clàssic de desigualtat d'accés a l'educació és el grau de participació en diverses activitats de formació reglada i no reglada, en funció de factors d'origen social (capital econòmic i educatiu). En el gràfic 7 es mostra la participació en la formació al llarg de la vida en funció de l'activitat ocupacional i els nivells d'instrucció. D'altra banda, en la taula 7 s'estableixen les probabilitats que tenen les persones de participar en activitats educatives segons el seu perfil socioeconòmic i educatiu, a paritat d'altres factors.

Com mostra el gràfic 7, hi ha un accés diferencial a la formació al llarg de la vida en funció de l'estatus ocupacional i del nivell d'instrucció. De fet, ambdós gràfics il·lustren com la participació en activitats formals i no formals reproduïx d'un mode significatiu la polarització que ja hi ha en termes de formació i d'estatus laboral. En altres paraules, i com s'assenyala en l'apartat 6 del capítol 3, sobre formació al llarg de la vida, qui més es forma és qui disposa de més formació; en el cas dels nivells instructius, és clar, ja que s'observa que en la mesura que augmenta el nivell d'instrucció, augmenta la participació en activitats formatives; per la seva banda, en el cas del perfil ocupacional, el gràfic mostra com les ocupacions per a les quals

Gràfic 7.

Participació de la població de 30 a 64 anys en la formació al llarg de la vida per perfil social i instructiu. Catalunya, 2010

Nota: La recategorització de la variable de condició socioeconòmica de la persona de referència de la llar està inspirada en la tipologia elaborada per Torres Mora a partir de les categories que utilitza l'INE en el cens de població. La *classe empresarial* correspon a empresaris amb assalariats; les *classes mitjanes patrimonials*, a empresaris sense assalariats (comerciants, etc.) i a membres de cooperatives; les *classes mitjanes professionals supraordinades*, a professionals i tècnics (per compte propi o d'altri), a directius i caps de departament d'empreses i de l'Administració Pública; les *classes mitjanes subordinades*, a la resta de personal administratiu i comercial, als contramestres i capatassos no agraris i als professionals de les Forces Armades; i les *classes treballadores*, a la resta de personal dels serveis, als operaris no agraris especialitzats i sense especialitzar i a la resta de treballadors agraris.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa de l'INE.

es requereix un nivell més alt de qualificació són les que activen més estratègies de formació al llarg de la vida.

Per altra banda, la taula 7 presenta alguns indicis sobre l'associació entre els nivells d'estudis i d'ingressos amb l'accés a la formació al llarg de la vida. Aquesta taula, elaborada a partir de les dades del Panel de Desigualtats a Catalunya de la Fundació Jaume Bofill, assenyalava en quina mesura els catalans tenen més o menys probabilitats d'accedir a activitats d'educació reglada i no reglada, segons factors de composició social i educativa. En el model presentat, anomenat *ingressos i instrucció*, es mostra com les persones amb un nivell mitjà-alt i alt d'ingressos tenen, respectivament, 1,6 i 2,2 probabilitats més de gaudir de formació que les persones amb ingressos baixos.

Aquesta relació altament significativa és a paritat de factors com les cohorts d'edat, el sexe o el fet de tenir fills a casa; és a dir, independentment de si la persona és jove o d'edat avançada, de si és home o dona, o de si té fills o no; el poder adquisitiu determina les possibilitats d'accedir a activitats formatives.

Aquesta probabilitat es manté, fins i tot, a paritat de nivell d'estudis de la llar. Com s'observa en el model, el fet de tenir un nivell d'ingressos mitjà-alt i alt explica l'accés a la formació al llarg de la vida, independentment de si a la llar hi ha universitaris,

Taula 7.

Probabilitat de participar en formació al llarg de la vida segons els nivells d'ingressos i d'estudis, a paritat d'altres factors. Catalunya. 2005-2008

Variable dependent: participar en formació al llarg de la vida (30-64 anys)	Model "ingressos i instrucció"		
	Odds ràtio	Interval de confiança 95%	
Nivell d'ingressos (ref. nivell baix)			
Nivell baix-mitjà	1,07	0,8	1,5
Nivell mitjà-alt	1,64***	1,2	2,3
Nivell alt	2,17***	1,3	3,6
Nivell d'estudis màxim de la llar (ref. sense estudis o estudis primaris)			
Secundària obligatòria	1,01	0,6	1,8
Secundària postobligatòria	2,58***	1,5	4,4
Estudis superiors	6,13***	3,6	1,0
Variables de control			
Sexe: dones (ref. homes)	1,98***	1,6	2,5
Família sense fills i filles	2,07***	1,6	2,7
Cohort d'edat (ref. 1940-1949)			
1950-1959	2,28***	1,5	3,4
1960-1969	3,44***	2,3	5,1
1970-1979	3,23***	2,2	4,8

Nota metodològica: Models de regressió logística (anàlisi longitudinal).

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$

Font: Elaboració pròpia amb dades del Panel de Desigualtats a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill (quarta a setena onades, 2005-2008).

persones amb estudis secundaris o persones amb un nivell instructiu baix. D'altra banda, cal assenyalar també el gran poder explicatiu del nivell d'estudis en la probabilitat de participar en formació durant la vida. Així, per exemple, tenir estudis superiors fa augmentar fins a sis vegades la probabilitat de formar-se respecte a les persones amb estudis bàsics, mentre també ho fa augmentar tres vegades més per a aquelles persones que tenen algun tipus d'estudi postobligatori, independentment del seu nivell adquisitiu. No s'observa cap diferència pel que fa a la participació en formació entre les persones de llars amb estudis primaris i aquelles que tenen com a màxim la secundària obligatòria.

Finalment, també s'ha volgut copsar el nivell de participació en activitats d'educació no formal i de lleure de la població infantil, segons la classe social i el nivell instructiu de la mare. En els gràfics 8 i 9 es mostra el percentatge d'infants de 3 a 14 anys que participa en activitats de temps de lleure en funció de l'origen social i el nivell d'estudis de la mare.

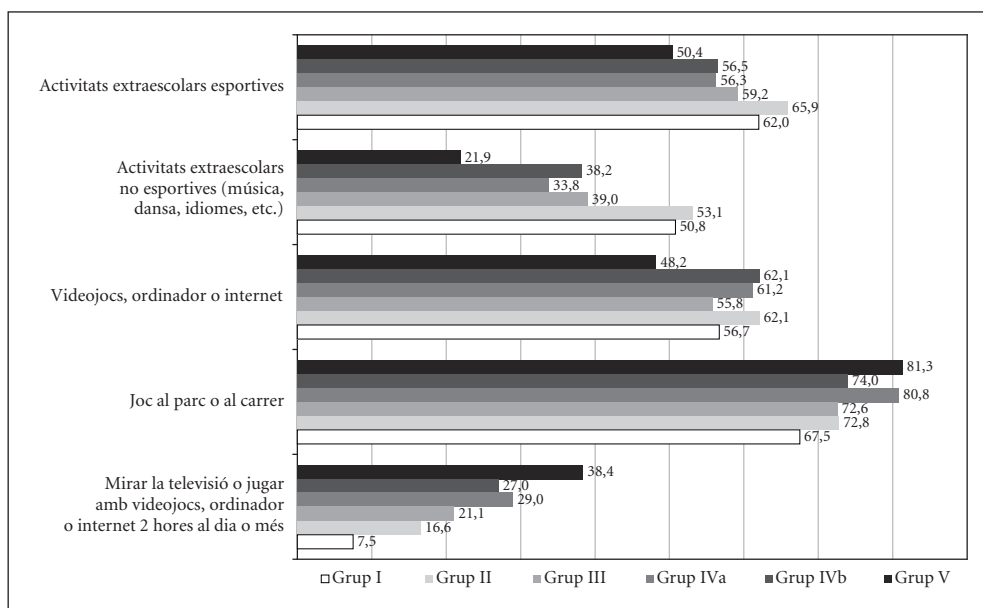
Hi ha activitats de lleure que es consideren més apropiades que altres per afavorir el desenvolupament social i psicològic de l'infant. Aquest desenvolupament pot tenir conseqüències evidents en el rendiment acadèmic i en les seves expectatives de continuïtat en el sistema educatiu. En qualsevol dels casos, és clar que l'efecte positiu o negatiu de la participació en activitats de lleure, no solament dependrà del tipus d'activitat, sinó també del temps que s'hi dediqui.

Una activitat que pot tenir conseqüències clares és el fet de mirar la televisió, jugar a videojocs o connectar-se a Internet més de 2 hores diàries. Els gràfics 8 i 9 mostren com l'ocupació del temps en aquesta activitat és el que més varia en funció del pes de la classe social i del nivell d'estudis de la mare. Així, per exemple, els infants que tenen mares sense estudis o amb estudis bàsics o que pertanyen a classes socials corresponents als treballadors manuals qualificats, semiqualicats i no qualificats (IVa, IVb i V) passen més temps davant del televisor o jugant a videojocs que els de les classes socials més benestants i amb nivell d'instrucció superior.

Pel que fa a les activitats extraescolars, esportives i no esportives, en canvi, la classe social i el nivell d'estudis de la mare juga a favor de la participació. En general, els

Gràfic 8.

Participació dels infants de 3 a 14 anys en activitats de lleure per classe social. Catalunya, 2006

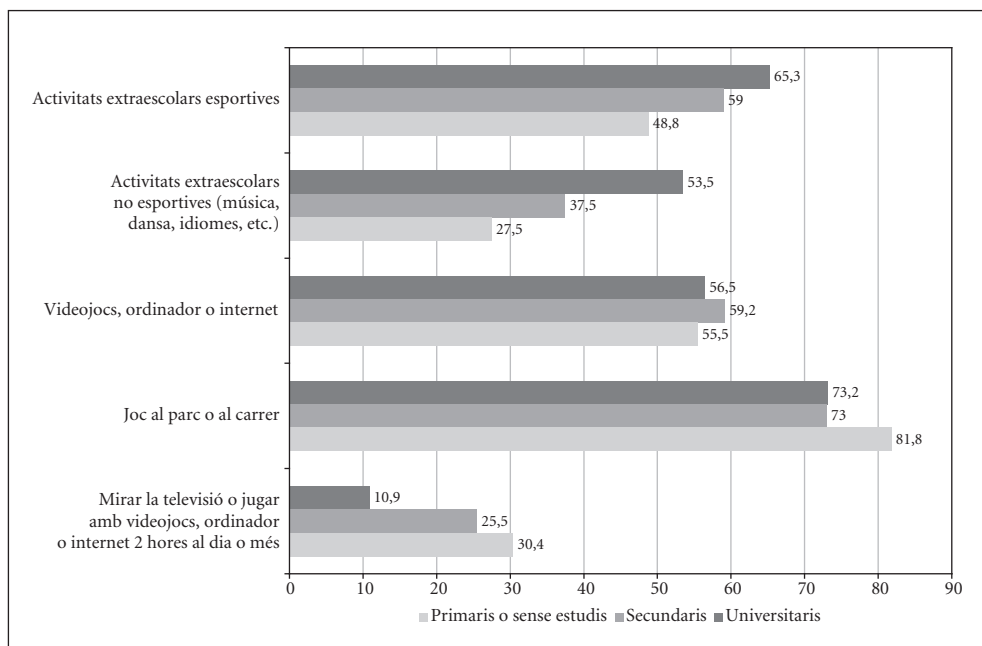
Nota: Els grups de classe social corresponen als nivells d'ocupació següents: grup I: directius de l'Administració pública i empreses de deu assalariats o més i professions associades a titulacions de segon i tercer cicle universitari. Grup II: directius d'empreses de menys de deu assalariats, professions associades a titulacions de primer cicle universitari, tècnics i professionals de suport, artistes i esportistes. Grup III: personal administratiu i professionals de suport a la gestió administrativa i financera, treballadors de serveis personals i seguretat, treballadors per compte propi i supervisors de treballadors manuals. Grup IVa: treballadors manuals qualificats. Grup IVb: treballadors manuals semiqualicats. Grup V: treballadors manuals no qualificats.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Salut de Catalunya 2006 del Departament de Salut.

grups socialment més afavorits acostumen a participar més en activitats d'educació no formal regulades, mentre que els grups socialment menys afavorits participen més en activitats de lleure informal, o bé a casa (mirant la televisió, per exemple) o bé al carrer (al parc, per exemple).

Gràfic 9.

Participació dels infants de 3 a 14 anys en activitats de lleure per nivell d'estudis de la mare. Catalunya, 2006

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Salut de Catalunya 2006 del Departament de Salut.

Desigualtats socials en els resultats acadèmics en funció del capital familiar

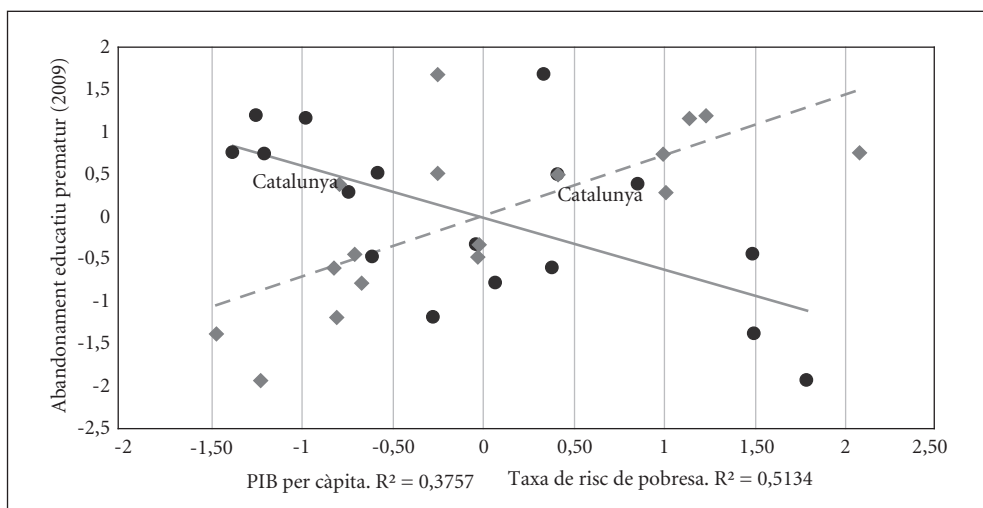
Diferents recerques tant en l'àmbit internacional com a Catalunya han mostrat com les desigualtats d'origen social poden incidir de manera significativa en tota la trajectòria acadèmica i educativa de les persones, des de l'accés fins a la sortida del sistema. Si ens referim específicament a la sortida, s'entén que qualsevol societat avançada hauria de garantir un nivell mínim de resultats per a tothom. Aquest subapartat contribueix a explicar en quina mesura el capital social i econòmic dels estudiants pot contribuir a explicar les desigualtats en el punt d'arribada. Aquest aspecte pren una rellevància

especial en la mesura que els estàndards establerts per l'estratègia Europa 2020 fixen com a fites desitjables uns nivells *mínims* de resultats, que s'haurien de garantir de forma extensiva: d'una part, minimitzar el percentatge de població que no aconsegueix finalitzar amb èxit ensenyaments secundaris de segona etapa (abandonament prematur), i de l'altra, maximitzar els nivells d'educació superior.

Una primera aproximació al fenomen de les desigualtats socials en la finalització dels ensenyaments secundaris de segona etapa es pot dur a terme mostrant el panorama comparat entre comunitats autònomes pel que fa a la relació entre l'abandonament prematur del sistema educatiu i dos indicadors socioeconòmics: el PIB per càpita i la taxa de risc de pobresa. El gràfic 10 ens mostra les tendències contraposades d'ambdós factors amb l'indicador de l'abandonament.

Gràfic 10.

Associació de l'abandonament educatiu prematur amb el nivell de riquesa i la taxa de risc de pobresa entre comunitats autònomes, 2010, 2009

Nota 1: Indicadors dels dos eixos estandarditzats (0 = Espanya).

Nota 2: La taula amb els valors per comunitats autònomes es troba a l'Annex d'aquest apartat.

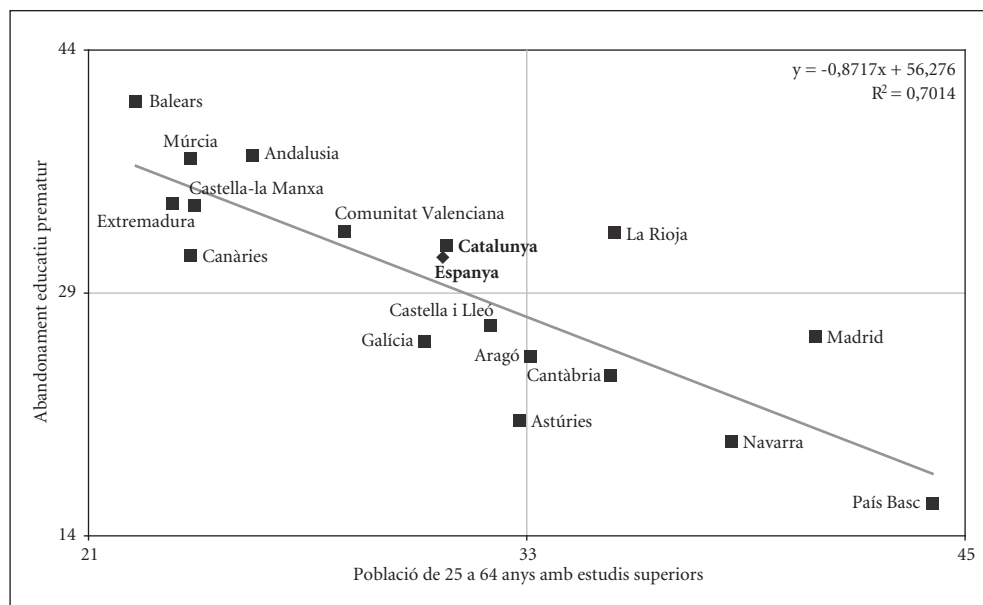
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

En la perspectiva comparada entre comunitats autònomes del gràfic 10, s'observa la relació entre els indicadors de fracàs educatiu (en aquest cas, l'abandonament prematur del sistema) amb els nivells de riquesa i el risc de pobresa de les persones. D'una banda, es corrobora com les comunitats amb una major proporció de persones en risc d'exclusió socioeconòmica són les que presenten nivells més alts d'abandonament prematur. I a l'inrevés, les comunitats que tendeixen a atenuar els nivells d'abandonament del sistema són aquelles en què les famílies disposen d'un capital econòmic mitjà més alt.

Aquesta relació també s'observa quan es posen en relació els indicadors de fracàs escolar amb el capital educatiu de la població (gràfic 11). En general, les comunitats autònomes la població adulta de les quals té un nivell d'instrucció més elevat tendeixen a obtenir millors resultats de permanència en el sistema educatiu de la població jove i d'asso-

Gràfic 11.

Relació entre el nivell d'instrucció elevat de la població de 25 a 64 anys i l'abandonament educatiu prematur per comunitats autònomes, 2010

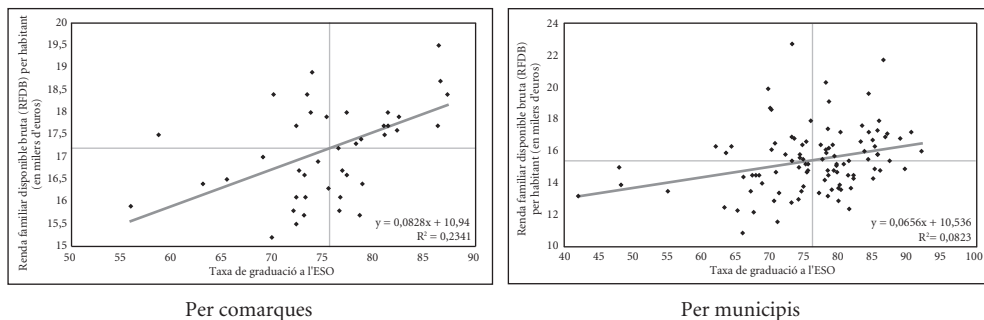
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

liment de nivells d'educació secundària postobligatòria (és a dir, un abandonament educatiu prematur més baix), i a la inversa. Catalunya, per la seva banda, té un nivell d'instrucció de la població adulta proper a la mitjana espanyola i un abandonament educatiu elevat, lleugerament per sobre del que podríem esperar si s'atén al nivell de formació superior de la seva població. La polarització de l'estructura formativa catalana contribueix a explicar aquests resultats.

Una segona aproximació més afïnada al fenomen de les desigualtats socials en la finalització de l'ensenyament obligatori es pot fer amb l'anàlisi territorial de la composició social i la seva relació amb els nivells de graduació a l'ESO. Aquesta anàlisi permet interpretar, amb una mirada més propera al territori, l'associació entre renda familiar i no graduació (gràfic 12).

Gràfic 12.

Relació entre la renda familiar disponible bruta (RFDB) per habitant i la taxa de graduació en ESO per comarques i per municipis més grans de 10.000 habitants. Catalunya. 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

L'anàlisi específica de l'indicador de graduació a l'ESO esdevé, doncs, d'importància especial, ja que representa l'altra cara de la moneda del fenomen de l'abandonament. En aquest sentit, el gràfic 12 il·lustra la relació entre renda familiar disponible i indicadors educatius a Catalunya, tant a escala comarcal com municipal.

En tots els gràfics s'observa una tendència d'associació (estadísticament significativa) entre el capital social, agregat territorialment, de les famílies i els indicadors educatius de taxa de graduació en ESO. Així, les comarques que disposen de nivells més alts de renda familiar també presenten unes taxes més altes de finalització de l'educació obligatòria. S'ha de tenir en compte, però, que tant els valors de composició social com l'indicador educatiu estan agregats a escala de comarca. Tenint en compte l'heterogeneïtat social interna d'una gran part de les comarques, és necessari advertir que no es poden inferir conclusions sobre l'associació directa entre la renda de les famílies i els indicadors educatius. Quan l'anàlisi es fa a escala municipal, l'associació s'atenua considerablement, fet que indica que l'efecte es compensa relativament i s'amorteix a causa de les realitats de polaritat social que hi ha en els municipis de dimensió mitjana (heterogeneïtat interna).

La dificultat d'aquest tipus d'anàlisi es deriva de la necessitat d'identificar i controlar la influència "contaminant" d'altres factors que puguin produir un biaix en les relacions observades. Així, es considera necessari elaborar models d'anàlisi que permetin veure la relació entre capital econòmic i graduació a l'ESO, a paritat d'altres condicions. A continuació es presenta la taula 8, en la qual s'intenten destriar alguns factors que contribueixin a explicar per què uns estudiants es graduen i uns altres no.

El capital econòmic de les famílies, agregat a escala municipal, confirma una incidència forta i significativa en els indicadors d'èxit acadèmic. Com mostra la taula 8, ja sigui en brut o a paritat d'altres factors, el nivell de riquesa familiar contribueix a explicar els nivells de graduació escolar dels estudiants. Altres factors de rellevància que intervenen en aquesta relació són el pes de l'escola privada concertada en els municipis, que està associat positivament amb les taxes de graduació, i els nivells de segregació escolar de l'alumnat nouvingut, que s'associa negativament amb la finalització exitosa dels ensenyaments obligatoris.

Una aproximació complementària al fenomen de les desigualtats socials en la finalització de l'ensenyament obligatori es pot dur a terme sobre la base de les dades de l'estudi PISA-2009. Cal recordar que els estudiants que participen en l'estudi de l'OCDE es troben en l'última fase de l'escolarització obligatòria i que, per tant, les anàlisis

Taula 8.

Variació de la taxa de graduació a l'ESO segons el capital econòmic familiar, a paritat d'altres factors (a escala de municipi), per municipis més grans de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

Capital econòmic familiar	En brut de tots els factors (model no condicionat)	Models capital econòmic familiar	
	1	2	3
RFDB per habitant	1,66***	1,51***	1,20***
Factors de control			
PIB per càpita		0,08	0,05
Dimensions del municipi		-0,59	-0,20
Taxa d'escolarització a PQPI		-0,63*	-0,60*
Alumnat a l'escola concertada			0,21***
Índex de segregació escolar			-15,16*

Significativitat *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$. Variable dependent: Taxa de graduació a l'ESO. Mètode: Model lineal generalitzat (a escala de municipis).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

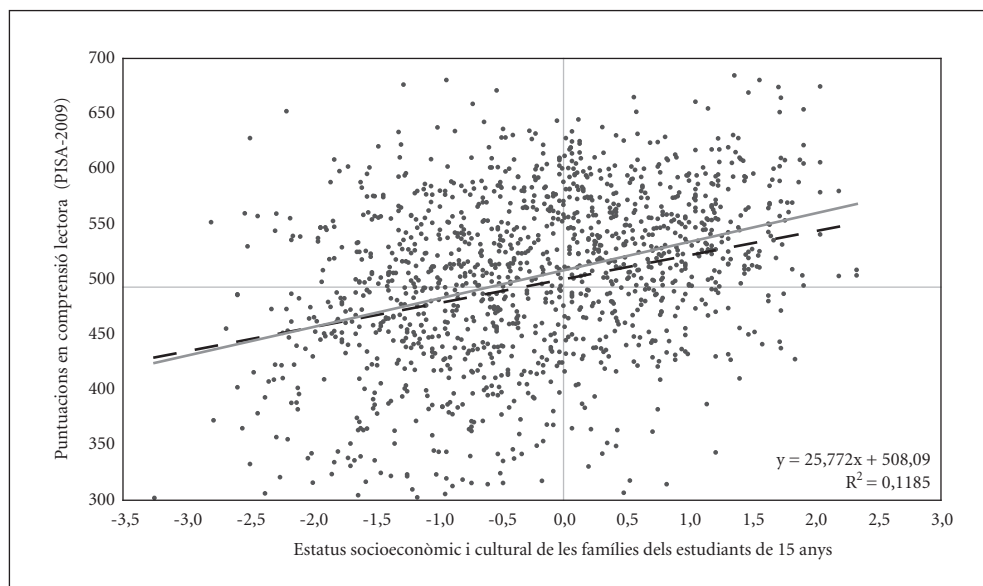
permeten observar la situació en què es troba l'alumnat just abans de decidir sobre la seva continuïtat dins del sistema educatiu, o bé sobre l'entrada al mercat laboral.

El gràfic 13 presenta l'associació entre l'estatus socioeconòmic i cultural de les famílies dels estudiants catalans de 15 anys i els seus resultats acadèmics (recta de regressió contínua). Així mateix, el gràfic 13 també il·lustra aquesta associació després de controlar (de no tenir en compte) l'efecte que pugui tenir el fet de ser d'origen immigrant (recta de regressió discontinua).

Com s'observa en el gràfic 13, a Catalunya l'estatus socioeconòmic i cultural (capital econòmic, recursos i nivells d'instrucció) de les famílies és un predictor robust de l'èxit educatiu dels estudiants. El fet de disposar d'un entorn familiar favorable en termes socioeconòmics (estatus ocupacional i nivell d'instrucció dels pares, recursos socials

Gràfic 13.

Estatus socioeconòmic i cultural familiar dels estudiants i puntuacions en les proves PISA-2009 (control per origen d'immigrat). Catalunya, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA-2009 de l'OCDE.

i materials) fa que s'obtinguin notes significativament més altes, que es redueixi la probabilitat d'abandonament prematur del sistema i que augmentin les possibilitats d'accés a etapes d'ensenyament postobligatori. En l'escala de comprensió lectora PISA, l'augment d'una unitat de l'índex d'estatus socioeconòmic suposa obtenir prop de 26 punts més. O dit en altres paraules, el 12% de la variabilitat de puntuacions entre els estudiants s'explica per l'estatus socioeconòmic de les seves famílies.

Si, d'altra banda, s'estima una situació hipotètica, segons la qual no es té en compte (es controla) l'efecte de l'origen immigrant dels estudiants, s'observa com la relació entre estatus i resultats s'atenua (gràfic 13, recta de regressió discontinua). De fet, l'origen immigrant dels estudiants constitueix un altre factor de caràcter socioeconòmic i cultural

que explica part dels nivells d'èxit escolar en la finalització obligatòria. En la taula 9 es mostren les taxes de graduació diferencials segons nacionalitat i titularitat dels centres.

Taula 9.

Taxa de graduació a l'ESO per nacionalitat i sector de titularitat. Catalunya, 2008/2009

Nacionalitat	Taxa de graduació a l'ESO	Públic	Privat
Total	81,9	77,5	88,4
Espanyola	86,6	83,1	91,0
Estrangera	58,7	58,4	59,9
Reste de la UE	73,7	71,7	80,1
Reste d'Europa	69,1	67,9	76,9
Magreb	54,4	55,4	49,6
Reste d'Àfrica	55,8	57,7	47,1
Amèrica del Nord	68,0	54,2	80,8
Amèrica Central i del Sud	60,9	59,9	65,0
Àsia i Oceania	40,9	40,3	42,2

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament.

La taula 9 confirma que l'estatus d'immigrant constitueix un factor que pot predir la reducció de les taxes de graduació a l'ESO. Si es comparen les taxes dels estudiants de nacionalitat espanyola amb les de l'alumnat estranger, s'observa una diferència de fins a 28 punts. Aquesta diferència varia en funció de la titularitat dels centres. Mentre que els estudiants estrangers es diferencien en 25 punts respecte als estudiants de nacionalitat espanyola en els centres públics, aquesta diferència augmenta fins a 31 punts en els centres de titularitat privada. No obstant això, aquest tipus d'interpretació s'ha de fer amb una certa cautela. Tal com es planteja en l'apartat 1 del capítol 3, sobre creixement i diversificació de la demografia educativa, en analitzar la relació entre l'alumnat estranger i el sistema d'educació formal de la societat d'acollida és necessari examinar les causes específiques de les dificultats amb què aquest alumnat ensopega durant el procés d'escolarització (condicions socioeconòmiques, experiències d'escolarització prèvies, discontinuïtat acadèmica, etc.).

Respostes estructurals a les desigualtats d'origen: despesa pública en protecció social

La despesa pública en protecció social és fonamental per entendre l'esforç que fa cada territori per combatre les situacions de pobresa esmentades anteriorment. En aquest sentit, la taula 10, que recull l'evolució de la despesa en protecció social sobre el PIB, mostra com Catalunya (17,8%) destina a protecció social un percentatge notablement inferior que la mitjana espanyola (22,7%) i europea (26,4%). Si bé aquesta despesa ha augmentat a Catalunya alguna dècima de punt durant el període observat, destaca l'estancament dels nivells de despesa social en els tres àmbits territorials de referència.

Taula 10.

Evolució de la despesa en protecció social sobre el PIB per àmbit territorial. Unió Europea, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Despesa en protecció social sobre el PIB	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Unió Europea	26,4	26,6	26,9	27,2	27,1	27,1	26,7	25,7	26,4	:	:
Espanya	20,3	20,0	20,4	20,7	20,7	20,9	20,9	21,0	22,7	:	:
Catalunya	:	:	:	17,2	17,7	17,8	17,6	17,8	:	:	:

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

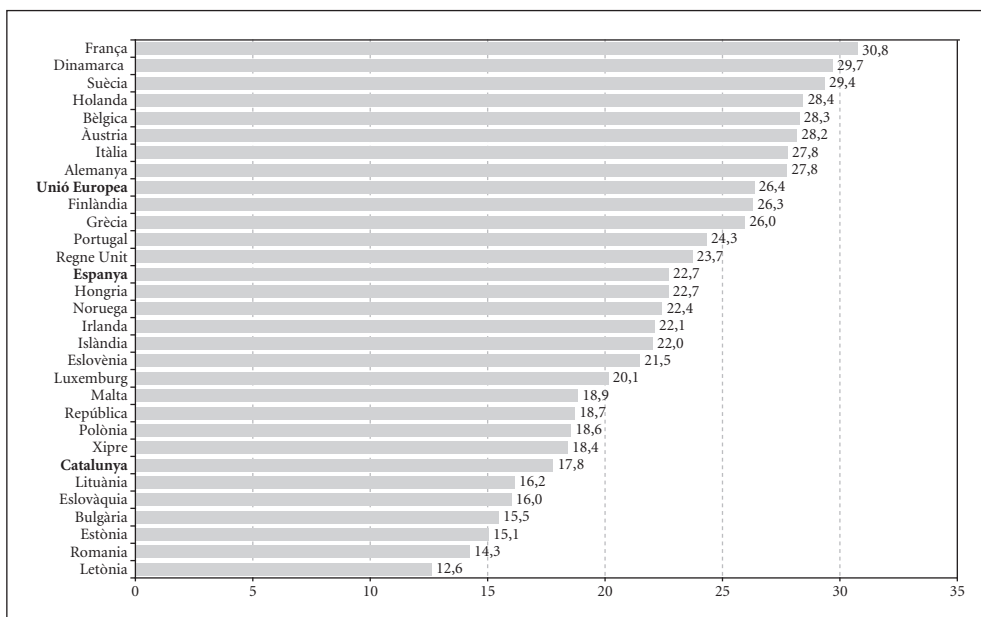
La comparativa per països europeus és interessant per mostrar com les polítiques de benestar en general, i els nivells de despesa social en particular, incideixen en la prevalença de la desigualtat social. Així, el gràfic 14, que recull la despesa desagregada per països, mostra com els països nòrdics, com Suècia, Dinamarca o Finlàndia, que, com hem vist, presenten nivells baixos de pobresa, tenen nivells alts de despesa pública en protecció social. Convé recordar que els estats del benestar de tipus socialdemòcrata atorguen un paper central al sector públic.

En països com Alemanya, Àustria, França o Bèlgica, que responen a règims de benestar de tradició més conservadora, o en països com Irlanda i el Regne Unit, de tradició més

Gràfic 14.

Despesa en protecció social sobre el PIB per països europeus, 2008

Nota: La dada de Catalunya correspon a l'any 2007.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

liberal, els nivells de pobresa i de despesa pública en protecció social tendeixen a ser més negatius que en els països nòrdics. El paper més subsidiari o marginal de l'Estat en aquests règims de benestar es tradueix en nivells de despesa més baixos.

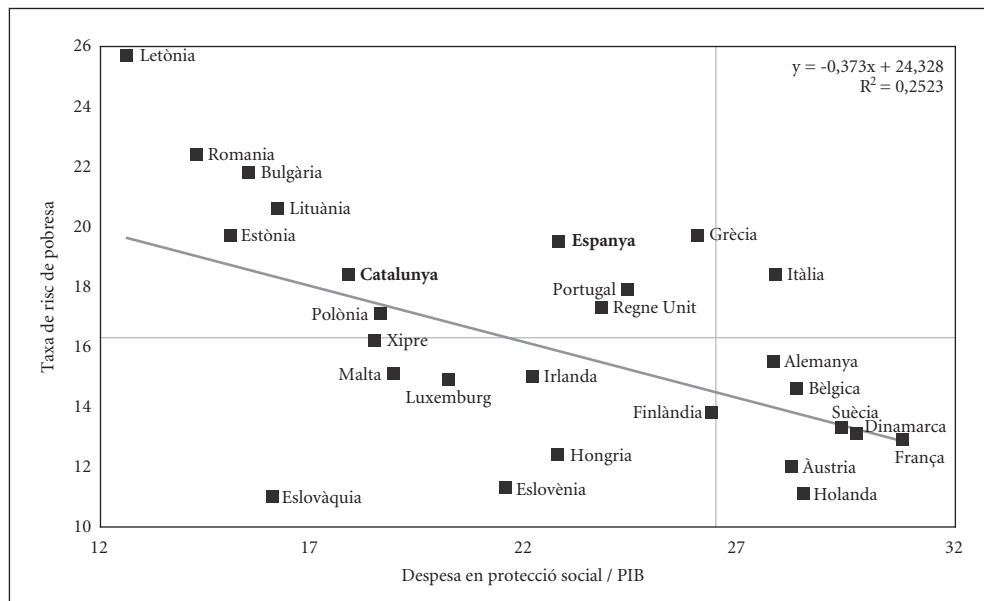
En aquest sentit, el desenvolupament tardà de l'estat del benestar als països mediterranis, com Portugal, Grècia i Espanya, provoca que els nivells de despesa social encara siguin més baixos, i que els nivells de desigualtat i pobresa siguin més alts. Malgrat que té un PIB per càpita superior al dels països del seu entorn geopolític immediat, Catalunya s'adscriu força a aquest perfil de societat de benestar, que combina un pes significatiu de la desigualtat i un nivell baix de despesa social.

De fet, Catalunya només és superada negativament en els nivells de despesa pública en protecció social per diversos països de l'Europa de l'Est, amb un PIB per càpita més baix, i amb els estats del benestar més desenvolupats. Aquests també són els països amb nivells de pobresa més elevats.

El gràfic 15, que recull la relació estadísticament significativa entre la despesa en protecció social sobre el PIB i la taxa de pobresa relativa, il·lustra la posició que ocupen els diferents països europeus sobre la base d'aquests dos indicadors. En general, com més alta és la despesa social, més baix és el risc de pobresa, i Catalunya se situaria entre els països amb despesa social baixa i pobresa relativa elevada.

Gràfic 15.

Relació entre la despesa en protecció social sobre el PIB i la taxa de pobresa relativa per països. Europa, 2008, 2009

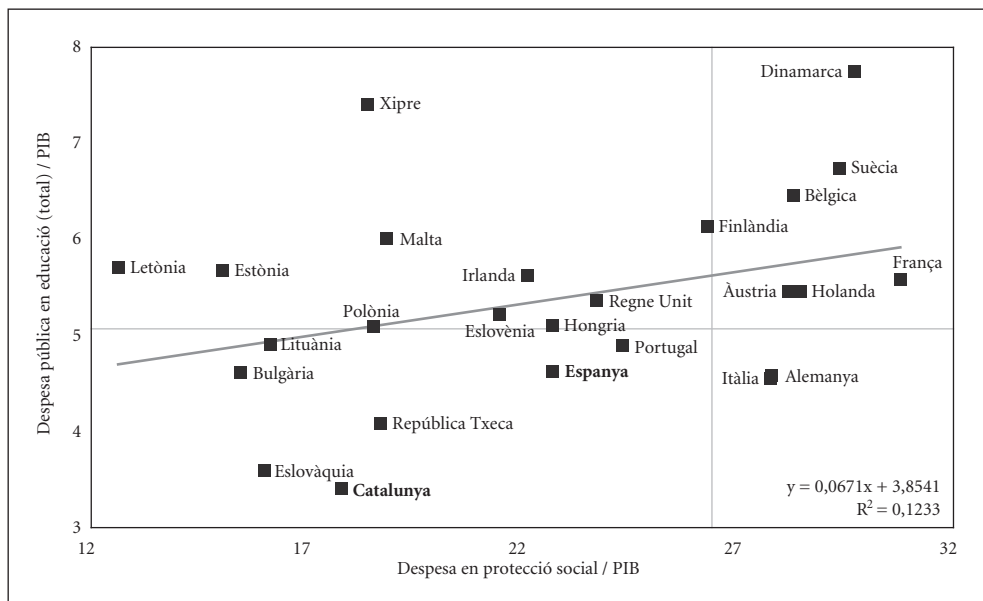
Nota: La dada de despesa en protecció social de Catalunya correspon al 2007.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Finalment, és interessant posar en relació l'esforç inversor en protecció social i en educació que duen a terme els països sobre la seva riquesa (gràfic 16). Si bé no hi ha una relació estadísticament significativa entre aquestes dues variables, de manera que la recta de regressió tendeix a ser plana. Convé destacar que Catalunya, igual que passa amb altres països de l'Europa del Sud i de l'Est, es troba entre els països amb baix esforç de despesa pública en educació i de despesa pública en protecció social.

Gràfic 16.

Relació entre la despesa pública en protecció social sobre el PIB i la despesa pública en educació sobre el PIB per països. Europa, 2008

Nota: La dada de despesa en protecció social de Catalunya correspon al 2007.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i del Ministeri d'Educació.

ANNEX**Taula 11.**

Indicadors de desenvolupament socioeconòmic per comunitats autònomes, 2010

Comunitat autònoma	PIB per càpita (2010)	PIB per càpita (Espanya=100) (2010)	Taxa de risc de pobresa (llindar espanyol) (2009)
Espanya	23.063	100,0	19,5
Andalusia	17.405	75,5	29,3
Aragó	24.886	107,9	12,7
Astúries	21.882	94,9	12,8
Balears	24.672	107,0	17,3
Canàries	19.746	85,6	27,5
Cantàbria	23.464	101,7	13,9
Castella i Lleó	22.974	99,6	19,2
Castella-la Manxa	17.621	76,4	27,4
Catalunya	27.053	117,3	12,9
Comunitat Valenciana	20.465	88,7	17,3
Extremadura	16.828	73,0	36,2
Galícia	20.343	88,2	19,1
Madrid	29.963	129,9	13,6
Múrcia	18.654	80,9	28,6
Navarra	29.982	130,0	7,4
País Basc	31.314	135,8	9,4
La Rioja	25.020	108,5	22,7

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

TEMPS I SUPORT FAMILIAR

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la UE	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Dedicació de temps a la família	☹	☹	☹	☹	
Conciliació de la vida laboral i familiar	☺☺	☺☺	☹☹☹	☹	

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☹☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☺: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Dedicació de temps a la família

- La informació estadística disponible sobre l'evolució dels usos dels temps sembla concloure que en la darrera dècada no hi ha hagut modificacions significatives pel que fa al temps absolut destinat a la llar i a la família per la població adulta en conjunt. La desagregació per sexes sí que confirma, per exemple, canvis en les desigualtats relatives a la divisió del treball reproductiu entre homes i dones: les dones dediquen l'any 2010 quasi 2 hores diàries de mitjana més que els homes a la llar i a la família, però els homes dediquen 21 minuts més a aquesta activitat dels que hi dedicaven l'any 2003, i les dones 21 minuts menys. En altres paraules, els homes tendeixen a assumir progressivament més temps dedicat a la llar i a la família i les dones, menys, encara que les desigualtats són encara molt significatives.
- El temps de dedicació a la llar i a la família per la població adulta catalana és equiparable al que aquest grup de població hi destina al conjunt de l'Estat espanyol (3 hores i 36 minuts entre la població de 20 a 74 anys). Si prenem com a referència la proporció de població adulta que destina temps a la llar i a la família, també s'observa una situació força equivalent a la mitjana espanyola (84,9% a Catalunya, i 83,4% al conjunt de l'Estat).

- L'anàlisi comparada per països europeus tampoc no conclou que Catalunya s'allunyi gaire del temps mitjà dedicat a la llar i a la família en el conjunt de la Unió Europea. En general, els països nòrdics són els que dediquen menys temps a la família i els països de l'Europa Oriental els que n'hi dediquen més; Catalunya se situaria a mig camí.

Conciliació de la vida laboral i familiar

- Des d'una perspectiva comparada, si bé Catalunya no destaca per mostrar un escenari especialment negatiu pel que fa a les condicions de conciliació de la vida laboral i familiar, tampoc no es troba entre els països amb un model de conciliació clarament definit i òptim del punt de vista de les oportunitats.
- A escala europea, l'anàlisi comparada de les condicions d'ocupació situen Catalunya en una posició relativament ambivalent des de la perspectiva de les oportunitats de conciliació de la vida laboral i familiar. En comparació de la mitjana de la Unió Europea, el nostre país té una proporció menor d'ocupació amb jornada a temps parcial (12,5% *versus* 19,1%); malgrat això, també disposa d'una flexibilitat major a l'hora de modificar l'inici o la finalització de la jornada laboral (53,4% *versus* 43,4%) i d'una proporció menor d'ocupació amb horaris "asocials" (treball als vespres, a la nit o els caps de setmana). Alhora, si ens fixem en les hores treballades, per primer cop l'any 2010, la mitjana d'hores treballades en una setmana normal a Catalunya és equiparable a la de la Unió Europea (38,3), ja que en els darrers anys la població ocupada catalana treballava de mitjana una hora més per setmana.
- Per països europeus, Catalunya es troba entre els països amb menys horaris "asocials", juntament amb altres del sud d'Europa (Xipre, Itàlia o Espanya) i del nord d'Europa (Suècia o Finlàndia). No obstant això, en països com Holanda les condicions de conciliació de la vida laboral i familiar són substancialment més favorables: encara que hi ha una major prevalença de jornades laborals amb horaris "asocials", el 88,5% de la població ocupada té flexibilitat horària a l'hora d'iniciar o finalitzar la jornada (35 punts percentuals més que a Catalunya), el 48,8% de l'ocupació és a temps parcial (36 punts percentuals més) i la mitjana d'hores treballades setmanals és de 30,6 (8 hores menys).

- A escala estatal, es reproduïxen força les diferències anteriors esmentades per al conjunt de la Unió Europea, encara que aquestes diferències són més reduïdes. Catalunya té menys contractació a temps parcial (12,5% *versus* 13,2%) i també menys horaris “asocials”. Contràriament al que passa en la comparativa europea, però, Catalunya presenta menys flexibilitat horària a l'hora de decidir sobre l'inici o la finalització de la jornada laboral (53,4% *versus* 57%). De fet, Catalunya és la segona comunitat autònoma amb menys flexibilitat horària, encara que també és la segona comunitat amb menys horaris “asocials”.
- Les dades evolutives sembla que indiquen que les condicions d'ocupació tendeixen a millorar des del punt de vista de les oportunitats de conciliació de la vida laboral i familiar. A Catalunya, ha incrementat l'ocupació amb jornada a temps parcial o sense jornada de treball al vespre, i s'ha reduït la mitjana d'hores treballades per setmana (poc més d'una hora i mitja d'ençà l'any 2000).
- Sobre les estratègies d'atenció i cura de la infància, Catalunya se situa per sobre de la mitjana europea i espanyola pel que fa a l'ús de serveis especialitzats i pel que fa a la cura a través de progenitors o familiars, però també per sota pel que fa a l'ús de cuidadors i professionals. Sobre l'ús de serveis especialitzats d'atenció a la primera infància, Catalunya, amb el 35% d'infants de 0 a 2 anys que participen en el sistema formal de cura, se situa per sobre de la mitjana europea (28%) però clarament per sota de països com Dinamarca, Suècia o Holanda, que tenen sistemes formals de cura a la primera infància amb percentatges de cobertura superiors al 50%. No obstant això, val a dir que aquests països disposen de condicions d'ocupació que afavoreixen més les possibilitats de conciliació de la vida laboral i familiar.

Desigualtats socials, usos del temps i conciliació de la vida laboral i familiar

- En general, els països amb un nivell d'instrucció més elevat són els que presenten condicions de conciliació de la vida laboral i familiar més favorables (més flexibilitat horària i jornades de treball més curtes), bé perquè són països que tenen règims de benestar més desenvolupats, bé perquè la instrucció superior està associada a nivells més elevats de qualificació, de qualitat de l'ocupació i

de productivitat, i no a models d'ocupació amb jornades extensives i rígides.

- Amb tot, les dades desagregades per grups socials també evidencien que, a mesura que s'incrementa el nivell d'instrucció de la població, també augmenta el temps de dedicació al treball remunerat (per efecte de la seva major taxa d'ocupació) i disminueix, conseqüentment, la quantitat de temps dedicat a la llar i a la família. En canvi, no es disposa de dades sobre la qualitat del temps familiar.
- Les anàlisis fetes amb les dades del Panel de Desigualtats a Catalunya (Fundació Jaume Bofill) permeten veure com les estratègies de suport escolar als fills i les filles varien en funció de la composició social i educativa de la llar. Els resultats mostren com la probabilitat que els dos progenitors es corresponsabilitzin per assistir a les reunions a l'escola es veu fortament condicionada tant pel nivell d'estudis dels pares com pel nivell d'ingressos de la llar.
- Si s'analitzen aspectes més qualitius de les estratègies de conciliació en l'horari no lectiu de la infància, hom s'adona que els fills i les filles dels grups socials amb més capital educatiu i econòmic (amb progenitors amb estudis superiors i amb ocupacions d'alt perfil) presenten usos del temps de lleure menys sedentaris i menys informals, i més vinculats a la realització d'activitats d'educació no formal. Així, per exemple, els infants amb mares amb estudis bàsics o inferiors miren la televisió o juguen amb videojocs i ordinador 2 hores al dia o més, tres vegades més temps (30,4%) que els infants fills de mares amb estudis superiors (10,9%). En canvi, aquests darrers (53,5%) doblen els primers pel que a fa a la realització d'activitats extraescolars no esportives (27,5%).

Des de l'àmbit de la psicologia i de la sociologia de la família s'han dut a terme nombroses recerques sobre els factors associats als models i a les pràctiques familiars que contribueixen a explicar un passatge d'èxit dels estudiants al llarg del sistema educatiu. Aquests models es tradueixen en estratègies de socialització familiar, i es poden referir a la comunicació, les expectatives o al grau de participació, control i suport dels progenitors en les activitats escolars dels fills i filles. Aquestes estratègies poden tenir un impacte en la dimensió acadèmica de l'alumnat, però també poden ser clau per garantir que les persones puguin fer front a les experiències acadèmiques, laborals i familiars que es trobaran al llarg de la vida.

Els efectes d'aquests models familiars estan òbviament mediatos pel grau en què infants i adolescents estan exposats als diferents tipus d'estratègies. En la mesura que els pares i les mares tinguin la possibilitat de dedicar més temps a l'àmbit familiar, les pràctiques i activitats compartides podran tenir una major incidència en els processos de socialització dels fills i les filles, així com podran fomentar la canalització i la transmissió intergeneracional del capital social i cultural. Aquest aspecte remet a la importància de les possibilitats de conciliació entre vida laboral i personal, que recentment va donar lloc a un seminari arran de la col·laboració entre la Fundació Jaume Bofill, el Cercle d'Economia i ESADE, en el marc de la Convocatòria social per l'educació a Catalunya.² De fet, dues de les premisses que van donar lloc a aquest seminari van ser, en primer lloc, la necessitat que els models organitzatius laborals, els hàbits professionals i els valors de la societat facilitin uns temps per a la funció educativa en l'àmbit familiar; i d'altra banda, des de la perspectiva de l'èxit educatiu, la importància del paper i de la implicació de les famílies en l'acompanyament de l'escolaritat dels fills i filles.

Aquest apartat mostra diferents indicadors que aporten informació rellevant sobre les pràctiques de socialització familiar a Catalunya. Així, primerament es presenten indicadors sobre el temps dedicat a la família a les llars catalanes, en comparació del context espanyol i europeu. D'altra banda, es mostren alguns indicadors de conciliació de la vida laboral i familiar a través dels condicionants del món laboral que faciliten o dificulten la dedicació de temps a la família, també des d'una perspectiva comparada. Finalment, s'assenyala quines desigualtats socials es poden generar quan els usos del temps en l'àmbit familiar s'associen a diferents factors d'origen social.

Suport dels progenitors a l'escolarització i temps de dedicació a la família

Una primera aproximació al temps i suport familiar parteix de l'anàlisi de la distribució temporal de les activitats diàries i, més específicament, de la dedicació de temps a la llar i la família. La taula 12 mostra com es distribueix el temps diari de les persones d'entre 20 i 74 anys, desagregat per diferents grups d'edat i per diferents activitats principals.

2. SÁNCHEZ TORRES, E. (2011). *Conciliar per educar*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. «Informes Breus», 34.

Taula 12.

Distribució temporal de les activitats diàries en un dia mitjà de la població de 20 a 74 anys per edat. Catalunya, 2003, 2010

Activitats principals	Total (2003)	Homes	Dones	Total (2010)	Homes	Dones	Menys de 25 anys	De 25 a 44 anys	De 45 a 64 anys	65 anys i més
Cures personals	11:27	11:28	11:26	11:34	11:35	11:33	12:01	11:20	11:05	12:24
Treball remunerat	7:54	8:26	7:06	7:19	7:54	6:39	6:01	7:17	7:37	6:09
Estudis	5:01	5:09	5:10	4:38	4:51	4:27	5:41	3:08	2:18	..
Llar i família	3:35	2:14	4:37	3:34	2:35	4:16	1:26	3:29	3:49	4:16
Treballs voluntaris i reunions	2:07	2:04	2:10	2:06	2:10	2:03	..	1:48	2:22	2:00
Vida social i diversió	2:04	2:09	2:00	2:00	1:58	2:02	2:32	1:48	1:54	2:07
Esports i activitats a l'aire lliure	2:06	2:18	1:53	1:58	2:06	1:49	2:22	1:53	1:48	2:02
Aficions i informàtica	1:48	1:59	1:28	1:48	2:01	1:32	2:16	1:29	1:29	2:09
Mitjans de comunicació	2:32	2:43	2:22	2:37	2:45	2:30	2:11	2:05	2:34	3:33
Trajectes i ús del temps no especificat	1:32	1:33	1:30	1:31	1:32	1:30	1:31	1:40	1:31	1:13

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'usos dels temps 2002-2003 i 2010-2011, de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Aquestes dades no aporten informació qualitativa sobre l'ús específic del temps a casa, fet que no permet aprofundir sobre la relació entre el temps utilitzat i les mesures específiques de suport personal o acadèmic als infants i adolescents. Malgrat això, sí que es poden observar tendències pel que fa a la relació entre el temps dedicat a casa i el temps dedicat a altres activitats.

D'entrada, convé posar de manifest que, en comparar els usos dels temps de l'any 2003 i l'any 2010, no hi ha canvis significatius en els temps dedicats a les diferents activitats principals en el conjunt de la població, amb l'excepció del temps dedicat al treball remunerat. Si prestem atenció al temps dedicat a la llar i a la família, i desagreguem aquesta informació per sexes, s'observen alguns canvis en relació amb el comportament d'homes i dones: els homes tendeixen a incrementar el temps que dediquen a la

família (21 minuts entre els anys 2003 i 2010) i les dones, a disminuir-lo (21 minuts en aquest mateix període). Si bé hi ha desigualtats importants en la divisió sexual del treball reproductiu, de quasi 2 hores diàries de mitjana, sembla que aquestes, de mica en mica, tendeixen a reduir-se.

Dit això, convé posar de manifest que la major part del temps es concentrava l'any 2003, i continua concentrant-se l'any 2010, en activitats de cures personals, treball remunerat, estudis i llar i família. A mesura que avança l'edat, la dedicació a activitats vinculades amb l'àmbit familiar augmenta. Com és previsible, en les edats corresponents a l'inici de la jubilació és quan la dedicació a la llar i a la família és major, mentre que en les edats inferiors a 25 anys aquesta dedicació és significativament menor.

Val la pena destacar que la dedicació a la família i a la llar en el grup d'entre 25 i 44 anys és més baixa que en el successiu, d'entre 45 i 64 anys. D'una banda, constitueix una fase en què s'inicien molts projectes de creació d'una família. De l'altra, és la franja d'edat en què la dedicació quantitativa al treball remunerat és major i en què esdevé imprescindible activar estratègies de conciliació entre la vida laboral i familiar.

La taula 13 aporta informació similar, tot i que des d'una perspectiva comparada entre comunitats autònomes. En analitzar el percentatge total de població segons el temps de dedicació a la llar, en primer lloc cal dir que es tracta de valors considerablement alts, amb la mitjana catalana situada en el 84,9% de la població, un punt i mig més que en el conjunt de les comunitats autònomes. Les comunitats autònomes en què més persones dediquen temps a la llar i a la família són el País Basc i les Canàries, seguides de la Comunitat Valenciana, les Balears i Catalunya. Malgrat això, si s'analitza la dedicació segons temps i franges d'edat, es pot observar que Catalunya és la tercera comunitat en què les persones d'entre 25 i 44 anys dediquen menys temps a la família.

Si es fa aquesta comparació en l'àmbit europeu, s'observa com Catalunya se situa lleugerament per sota de la mitjana dels països pel que fa al temps dedicat a la família. Com es mostra al gràfic 17, els països que mostren una major dedicació corresponen

Taula 13.**Temps diari dedicat a la llar i la família per comunitats autònomes, 2010**

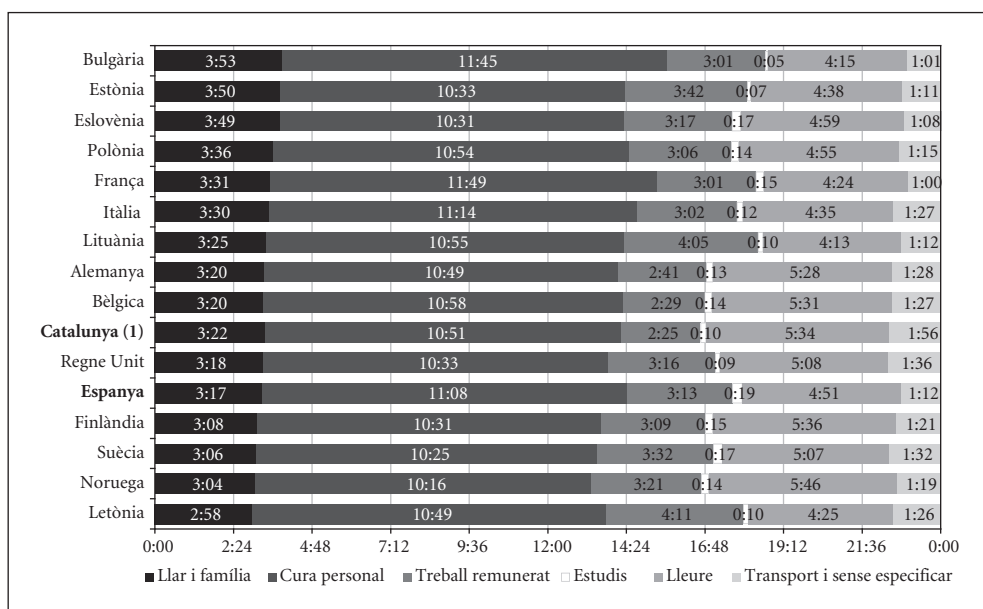
Comunitats autònomes	De 20 a 74 anys	Menys de 25 anys	De 25 a 44 anys	Població de 20 a 74 anys que dedica temps a la llar i a la família
Espanya	3:38	1:42	3:52	83,4
Andalusia	3:39	1:42	4:00	82,7
Aragó	3:32	1:27	3:35	81,1
Astúries	3:44	...	3:45	80,9
Balears	3:15	1:34	3:40	85,0
Canàries	3:36	1:41	3:59	87,1
Cantàbria	3:38	1:18	4:08	78,7
Castella i Lleó	3:37	1:28	3:55	83,4
Castella-la Manxa	3:46	1:52	4:08	81,6
Catalunya	3:36	1:40	3:39	84,9
Comunitat Valenciana	3:43	2:20	4:00	85,0
Extremadura	4:05	1:44	3:55	76,3
Galícia	3:46	1:39	3:58	82,8
La Rioja	3:22	1:23	3:39	81,8
Madrid	3:29	1:37	3:37	82,6
Múrcia	3:42	2:14	3:59	77,9
Navarra	3:28	1:23	3:47	83,7
País Basc	3:35	...	4:03	90,3

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'usos dels temps 2009-2010, de l'Institut Nacional d'Estadística.

als països de l'Europa Oriental, com per exemple Bulgària, Estònia, Eslovènia i Polònia, mentre que la majoria dels que dediquen menys temps a la família són els països escandinaus (Noruega, Suècia i Finlàndia). Tant Espanya com Catalunya se situen a mig camí, encara que relativament més a prop dels països nòrdics.

Gràfic 17.

Distribució temporal de les activitats diàries en un dia mitjà de la població de 20 a 74 anys per països europeus, 2010

(1) Nota: Les dades de Catalunya estan estimades.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta europea harmonitzada d'usos dels temps.

Conciliació de la vida laboral i familiar

Els indicadors vinculats amb el mercat de treball que aporten informació rellevant sobre les possibilitats de conciliació són la taxa de parcialitat, les hores de treball o el tipus de jornada laboral. En aquest sentit, la taula 14 descriu l'evolució dels indicadors d'ocupació en relació amb la conciliació de la vida laboral i familiar en tres àmbits territorials: la Unió Europea, Espanya i Catalunya.

A la taula 14 es presenten dades interessants que assenyalen diferències significatives entre els tres àmbits territorials de referència, especialment entre Catalunya (i Espa-

Taula 14.

Evolució dels indicadors sobre condicions d'ocupació per a la conciliació de la vida laboral i familiar per àmbit territorial. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Taxa de parcialitat (jornada a temps parcial)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	16,3	16,2	16,1	16,5	17,2	17,7	18,0	18,1	18,2	18,7	19,1
Espanya	8,1	8,1	8,0	8,3	8,9	12,3	11,9	11,7	11,9	12,8	13,2
Catalunya	7,8	7,4	7,5	7,7	8,8	12,4	11,7	11,9	11,9	11,9	12,5
Mitjana d'hores treballades en una setmana normal	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	:	38,3	38,2	38,1	38,1	38,0	37,9	37,9	37,8	37,6	38,2
Espanya	40,2	40,1	39,9	39,7	39,6	39,4	39,4	39,3	39,1	38,8	38,6
Catalunya	39,8	39,7	39,7	39,5	39,2	39,2	39,3	38,8	38,7	38,6	38,3
Població ocupada de 25 a 64 anys que mai no treballa als vespres	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	61,0	61,2	60,6	60,6	63,2	60,6	61,2	61,0	62,9	62,9	62,4
Espanya	:	76,1	:	:	77,6	:	68,2	69,0	69,2	69,4	68,3
Catalunya	:	:	:	:	:	:	71,3	73,4	73,9	74,0	74,7
Població ocupada de 25 a 64 anys que mai no treballa a les nits	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	82,8	83,1	82,9	82,9	83,7	83,4	83,9	84,1	85,1	85,1	84,9
Espanya	:	89,0	:	:	89,5	:	89,2	89,3	89,2	89,2	88,3
Catalunya	:	:	:	:	:	:	91,2	91,4	91,4	91,5	90,6
Població ocupada de 25 a 64 anys que mai no treballa els dissabtes	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	47,6	47,6	46,6	46,9	50,5	50,1	51,9	51,9	53,1	54,6	54,2
Espanya	:	60,5	:	:	62,6	:	66,3	66,6	66,6	65,5	65,0
Catalunya	:	:	:	:	:	:	70,9	69,8	72,0	70,4	69,3

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

nya) i la Unió Europea. L'anàlisi de les condicions d'ocupació per a la conciliació de la vida laboral i familiar sembla que dibuixa a Catalunya una situació relativament ambivalent respecte a la resta d'àmbits territorials de referència.

Pel que fa a la taxa de parcialitat, Catalunya i també Espanya presenten una taxa mitjana que se situa significativament per sota de la Unió Europea. Val a dir, però, que al llarg de la dècada s'aconsegueix retallar aquesta distància, tant a Catalunya com a Espanya. Sembla que sigui a la Unió Europea on hi ha més facilitat per optar per treballs de jornada parcial. Malgrat això, una anàlisi complementària d'interès podria referir-se a la qualitat d'aquestes feines, ja que la parcialitat en molts països va estretament lligada a la precarietat laboral. En aquests casos, més que un element de promoció de la conciliació, en pot ser un inhibidor, ja que pot comportar la necessitat de cercar ocupacions complementàries o un augment de la pluriocupació.

Respecte a la mitjana d'hores treballades en una setmana normal, els tres contextos territorials presenten uns valors similars l'any 2010, i una evolució en els tres territoris de referència caracteritzada per una tendència a la baixa al llarg de la dècada. Si bé la diferència de la Unió Europea respecte Espanya i Catalunya l'any 2001 és de quasi 2 hores setmanals, aquesta diferència s'escurça progressivament fins a arribar, l'any 2010, a valors gairebé iguals (entre 38 i 38,5 hores setmanals).

Finalment, en relació amb els últims tres indicadors referits als horaris “asocials” —població que mai no treballa als vespres, a les nits o els dissabtes—, Catalunya té un percentatge de població ocupada amb horaris més adequats per a la conciliació de la vida laboral i familiar, sense canvis significatius des d'una perspectiva evolutiva: en els tres indicadors, Catalunya és el context en què hi ha una major proporció de persones que mai no treballen en horaris vespertins, nocturns o de cap de setmana.

La taula 15 mostra aquests mateixos indicadors de les condicions d'ocupació per a la conciliació amb informació de les diferents comunitats autònomes. Pel que fa als indicadors relatius a la possibilitat de modificar la jornada laboral i a la taxa de parcialitat, Catalunya és una de les comunitats autònomes que presenta menys flexibilitat laboral. Aquest fet pot tenir conseqüències negatives per a la conciliació, ja que ofereix menys possibilitats a les persones per a l'organització de les activitats diàries. En canvi, quan s'analitzen els indicadors relatius als torns de treball (persones que mai no treballen als vespres, a la nit ni els dissabtes), Catalunya se situa com una de les comunitats autònomes amb unes taxes més altes. Amb aquests dos aspectes es pot

Taula 15.

Indicadors sobre les condicions d'ocupació per a la conciliació de la vida laboral i familiar per comunitats autònomes, 2010

Comunitats autònomes	Població ocupada de 16 a 64 anys amb possibilitat de modificar l'inici o la finalització de la jornada laboral (2005)	Taxa de parcialitat	Mitjana d'hores treballades en una setmana normal	Població ocupada que mai no treballa als vespres	Població ocupada que mai no treballa a les nits	Població ocupada que mai no treballa els dissabtes
Espanya	57,0	13,3	38,6	68,0	88,0	62,8
Andalusia	57,2	14,5	38,3	66,5	87,5	58,2
Aragó	57,7	13,3	38,7	65,4	86,0	61,2
Astúries	57,3	11,7	39,9	63,8	85,5	57,7
Balears	58,8	12,2	38,3	75,9	90,3	58,9
Canàries	57,0	12,6	38,9	66,9	87,8	55,6
Cantàbria	55,1	10,4	38,7	66,7	85,8	58,1
Castella i Lleó	58,6	13,5	38,9	61,9	85,7	57,5
Castella-la Manxa	52,6	11,9	39,3	66,1	86,9	60,7
Catalunya	53,4	12,5	38,3	74,4	90,3	67,0
Comunitat Valenciana	61,0	16,8	37,9	68,1	88,3	63,7
Extremadura	63,6	13,0	38,7	66,6	86,7	58,6
Galícia	57,6	11,7	40,2	62,5	87,8	59,1
La Rioja	63,8	14,0	38,7	68,1	89,0	66,3
Madrid	55,4	11,8	39,3	68,5	88,3	68,3
Múrcia	60,3	13,3	38,6	68,5	87,9	63,0
Navarra	57,8	15,0	38,1	63,3	84,9	66,6
País Basc	59,1	14,2	37,4	66,3	87,5	67,6

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

apuntar que a Catalunya, malgrat que s'observin uns índexs comparativament baixos de flexibilitat laboral,³ també es treballa més en torns naturalment propicis per a la cura de la família, i no als vespres, les nits o els caps de setmana. Com s'ha esmentat prèviament, la utilització d'aquests espais pot determinar en quin grau els infants i

3. En aquesta anàlisi el concepte de *flexibilitat laboral* s'entén des del punt de vista de la facilitació per a la conciliació, no des del punt de vista de la precarietat laboral.

Taula 16.

Indicadors sobre les condicions d'ocupació per a la conciliació de la vida laboral i familiar per països europeus, 2010

País	Població ocupada de 16 a 64 anys amb possibilitat de modificar l'inici o la finalització de la jornada laboral (2005)	Taxa de parcialitat	Mitjana d'hores treballades en una setmana normal	Població ocupada de 25 a 64 anys que mai no treballa als vespres	Població ocupada de 25 a 64 anys que mai no treballa a les nits	Població ocupada de 25 a 64 anys que mai no treballa els dissabtes
Unió Europea	43,4	19,1	38,2	62,4	84,9	54,2
Alemanya	32,2	26,1	35,7	52,5(i)	84,9(i)	52,5(i)
Àustria	62,6	25,0	37,8	65,8	80,8	56,7
Bèlgica	61,1	23,9	36,9	64,6	87,1	63,2
Bulgària	29,0	2,3	41,2	69,6	87,6	58,9
Catalunya	53,4	12,5	38,3	74,7	90,6	69,3
Dinamarca	66,2	26,5	33,5	54,4	88,4	63,3
Eslovàquia	31,9	3,9	40,6	65,9	80,9	51,1
Eslovènia	51,3	11,1	39,4	52,6	78,9	42,5
Espanya	57,0	13,2	38,6	68,3	88,3	65,0
Estònia	37,9	11,0	38,8	60,1	86,9	64,0
Finlàndia	63,1	14,6	37,3	55,6	85,2	67,2
França	38,4	17,7	38,0	63,2	83,7	47,9
Grècia	38,9	6,3	42,3	42,7	85,6	42,7
Holanda	88,5	48,8	30,6	50,4(b)	84,2(b)	54,1(b)
Hongria	37,2	5,8	39,8	71,3	83,8	60,6
Irlanda	57,9	22,3	35,0	66,9(u)	80,1(u)	51,4(u)
Islàndia	:	22,9	38,8	44,4	80,1	43,7
Itàlia	36,2	15,0	37,8	81,2	89,5	56,1
Letònia	46,2	9,7	38,8	67,4	87,9	62,1
Lituània	28,8	8,0	38,4	68,2	88,9	58,9
Luxemburg	69,1	17,8	37,2	70,2	88,1	64,6
Malta	31,1	12,3	38,8	76,1	82,4	50,1
Noruega	59,5	28,4	33,6	62,1	84,6	64,2
Polònia	30,2	8,2	40,6	56,1	81,8	42,9
Portugal	44,8	10,4	39,0	:	83,3	54,7
Regne Unit	54,4	26,7	36,4	59,1	81,1	55,3
República Txeca	40,4	5,8	41,2	69,4	84,1	62,4
Romania	23,6	11,0	40,3	65,1	87,1	46,9
Suècia	53,6	26,4	36,5	70,9	87,6	70,4
Xipre	30,9	8,8	40,2	81,7	91,0	55,1

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

els joves estan exposats a les estratègies de socialització familiar. Són espais, per tant, que poden funcionar com a condicionants de l'orientació i del suport escolar i, per tant, de l'èxit acadèmic dels fills i les filles.

Finalment, la taula 16 mostra els indicadors sobre les condicions d'ocupació per a la conciliació a Catalunya, comparats amb els de diferents països de la Unió Europea. Els valors observats mostren una gran heterogeneïtat, fonamentalment a causa de la diversitat dels marcs legislatius en matèria laboral dels diferents països. Tant Catalunya com Espanya se situen per sobre de la mitjana europea pel que fa a la possibilitat de modificar la jornada laboral i significativament per sota de la mitjana de la Unió Europea pel que fa a la taxa de parcialitat. Pel que fa a les hores treballades per setmana, tant Espanya com Catalunya se situen en línia amb la mitjana dels països. En aquest context comparat, Catalunya constitueix de nou un dels territoris amb una proporció menor de població que treballa als vespres, les nits o els caps de setmana. El fet que hi hagi un marge més ampli per modificar la jornada laboral, juntament amb el fet que la majoria dels torns de feina es concentrin en l'horari diürn, fa que a Catalunya la conciliació entre vida personal i laboral sigui més factible. Malgrat això, la gestió d'aquesta conciliació esdevé més complexa en la mesura que les taxes de parcialitat són de les més baixes del panorama europeu.

Un altre indicador que ofereix informació complementària sobre la gestió de la conciliació és el percentatge de població amb fills/es en funció del recurs utilitzat per tenir cura dels infants. La taula 17, que presenta la comparació entre comunitats autònomes, mostra com Catalunya se situa prop de la mitjana espanyola quan es tracta de recórrer al cònjuge o a altres familiars per tenir cura dels infants. D'altra banda, Catalunya es caracteritza per ser una de les comunitats autònomes que més utilitzen serveis especialitzats. Així, se situa significativament per sobre de la mitjana espanyola pel que fa a infants atesos per serveis especialitzats, mentre que també és la comunitat autònoma que més fa servir algun tipus d'assistència. Juntament amb Catalunya, les comunitats que registren unes taxes més altes d'infants atesos per serveis especialitzats són aquelles que tenen uns nivells agregats de riquesa més alts: Madrid, el País Basc i Navarra.

Taula 17.

Persones ocupades d'entre 16 i 64 anys amb un/a fill/a com a mínim segons el tipus principal de servei de cura als infants utilitzat, per comunitats autònomes, 2005

Comunitats autònomes	Infants atesos per serveis especialitzats	No utilitza assistència	Infants atesos pel cònjuge	Infants atesos per familiars
Espanya	20,9	26,0	35,1	18,0
Andalusia	15,0	27,0	41,2	16,8
Aragó	24,5	27,1	31,4	17,0
Astúries	14,5	27,5	36,7	21,3
Balears	21,4	23,6	35,9	19,2
Canàries	14,2	34,7	33,8	17,3
Cantàbria	17,1	22,2	43,1	17,5
Castella i Lleó	22,4	29,4	34,0	14,2
Castella-la Manxa	17,8	28,0	40,3	13,8
Catalunya	24,0	21,3	36,1	18,6
Comunitat Valenciana	19,9	27,2	32,0	21,0
Extremadura	13,6	27,2	40,9	18,3
Galícia	14,8	24,6	35,4	25,2
La Rioja	19,3	25,4	36,0	19,2
Madrid	29,2	23,3	30,2	17,3
Múrcia	20,8	27,3	33,9	18,0
Navarra	24,8	31,8	28,7	14,7
País Basc	27,0	29,1	27,2	16,6

Nota: Valors ordenats segons el percentatge d'infants atesos per serveis especialitzats.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

L'indicador del nivell d'utilització de serveis de conciliació, comparat amb la resta de països europeus (taula 18), mostra com Catalunya i Espanya se situen significativament per sobre de la mitjana europea pel que fa a la taxa d'infants atesos per serveis especialitzats. En aquest cas, també s'observa una gran heterogeneïtat de situacions, que responen a la diversitat de legislacions en matèria de cura i d'atenció a la infància, fins i tot entre països que *a priori* tenen unes característiques socioeconòmiques

Taula 18.

Indicadors sobre l'ús de serveis de conciliació de la vida laboral i familiar per països europeus, 2005, 2009

País	Persones ocupades entre 16 i 64 anys amb un/a fill/a com a mínim segons el tipus principal de servei de cura a la infància utilitzat (2005)				Infants de 0 a 2 anys segons el tipus de servei de cura a la infància utilitzat (2009)				
	Infants atesos per serveis especialitzats	No utilitza assistència	Infants atesos pel cònjuge	Infants atesos per familiars	Sistema formal de cura	Mitjana d'hores setmanals	Cuidadors, professionals i persones sense remuneració	Mitjana d'hores setmanals	Infants només atesos pels progenitors
Unió Europea	15,5	15,6	23,8	13,6	28	28	29	20	51
Alemanya	3,2	4,1	10,1	2,5	19	34	15	12	68
Àustria	14,4	11,4	49,2	21,5	10	20(u)	34	8	63
Bèlgica	33,4	18,3	19,4	22,4	33	28	17	17	59
Bulgària	19,0	25,1	23,4	26,0	8	40(u)	21	40	72
Catalunya	24,0	21,3	36,1	18,6	35	30	16	23	:
Dinamarca	68,1	22,6	7,0	1,7	73	35	0	:	27
Eslovàquia	30,8	21,4	25,0	20,5	3	:(u)	25	15	74
Eslovènia	35,5	18,6	21,2	24,7	31	40	41	15	43
Espanya	20,7	25,8	34,9	17,9	36	30	21	25	48
Estònia	27,7	39,8	20,1	12,2	25	40	40	8	44
Finlàndia	34,7	40,3	16,9	5,6	27	36	4	14(u)	69
França	30,2	26,1	23,5	18,2	41	32	24	20	45
Grècia	23,4	14,1	31,1	26,7	11	30	60	30	32
Holanda	15,0	19,5	52,2	10,6	49	16	61	10	22
Hongria	40,2	11,1	25,9	20,6	7	40(u)	18	10	78
Irlanda	26,3	30,1	27,3	14,2	20	15	28	20	57
Islàndia	41	40	28	30	38
Itàlia	16,0	8,5	50,2	24,9	25	30	29	20	56
Letònia	9,2	11,7	4,1	6,1	15	40	16	40	70
Lituània	19,8	39,7	24,1	16,3	10	:(u)	15	40(u)	76
Luxemburg	23,8	30,7	28,2	16,8	34	24	33	20	43
Malta	...	31,6	53,4	13,1	8	:(u)	21	20(u)	75
Noruega	71,1	...	24,3	2,6	:	:	:	:	:
Polònia	17,8	13,8	32,4	30,8	3	40(u)	34	32	65
Portugal	33,9	28,5	13,8	23,6	36	40	49	40	22
Regne Unit	17,7	31,5	31,8	18,8	35	8	39	12	42
República Txeca	16,9	15,9	42,6	22,6	3	20(u)	40	7	59
Romania	10,0	31,3	32,6	26,1	5	:(u)	55	30	42
Suècia	44,2	33,5	13,5	1,2	63	30	4	:(u)	34
Xipre	18,6	17,6	32,5	30,7	22	30(u)	57	38	29

Nota: Valors ordenats segons el percentatge d'infants atesos per serveis especialitzats.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

semblants. Entre els països que fan més ús dels serveis especialitzats, s'observen aquells que tradicionalment han apostat per la universalització d'accés als serveis dels 0 als 3 anys (Dinamarca, Suècia i Finlàndia), però també altres països de l'Europa Oriental com Hongria i Eslovènia. En contextos com l'espanyol o el català, malgrat que les polítiques d'atenció primerenca a la infància hagin augmentat de forma significativa, encara no són suficients per absorbir un alt percentatge d'infants.

Pel que fa als infants atesos pel cònjuge i per familiars, tant Espanya com Catalunya se situen per sobre de la mitjana dels països europeus. Aquest fet pot respondre a diferents factors, com ara l'estructura familiar que caracteritza la majoria de llars dels països i el paper que té la família en els seus règims de provisió de benestar, però també a la insuficiència de recursos institucionals d'atenció a la infància. Així, per exemple, pel que fa a l'atenció dels infants de 0 a 2 anys, malgrat que se situa per sobre de la mitjana dels països europeus, Catalunya i Espanya encara estan lluny de països com Dinamarca, Suècia o Holanda. En aquests països, els sistemes formals de cura arriben a cobrir entre el 50% i el 70% dels infants, la qual cosa repercuteix en una menor utilització de recursos privats com ara els cuidadors i altres professionals d'atenció a la infància.

Desigualtats socials, usos del temps i conciliació de la vida laboral i familiar

Per finalitzar aquest apartat, a continuació es mostren alguns dels indicadors d'usos del temps i de conciliació en relació amb condicionants com ara els nivells d'instrucció o la classe social de les famílies. D'aquesta manera, es poden assenyalar quines desigualtats socials es poden generar quan els usos del temps en l'àmbit familiar s'associen a diferents factors d'origen social.

La taula 19 mostra quina és la distribució temporal de les activitats diàries de la població en funció del seu nivell d'instrucció. La distribució de temps de totes les activitats mostra una tendència clara segons el nivell d'estudis. A mesura que la població disposa d'uns estudis més elevats, augmenta la dedicació del temps diari al treball remunerat i el temps dedicat a la mobilitat. Aquest fet respon a la composició ocupacional dels

grups amb diferents nivells d'instrucció. Les persones amb un nivell més alt d'estudis són aquelles que tenen una taxa d'ocupació més elevada i, per tant, les que dediquen més temps a la dimensió professional.

D'altra banda, a mesura que el nivell instructiu és menor, augmenta de forma progressiva el temps diari dedicat a la vida social, als esports, a les activitats a l'aire lliure i als mitjans de comunicació, però també a la llar i a la família. Aquesta tendència troba una explicació plausible en la hipòtesi segons la qual la desocupació, que afecta especialment la població amb dèficits acadèmics, implica una dedicació "forçada" del temps a l'àmbit domèstic. Òbviament, aquestes dades no aporten informació sobre la qualitat del temps dedicat a la llar i a la família, sinó que ofereixen una mesura quantitativa relativa a la gestió del temps. Això és important si es parteix de la premissa que els beneficis d'uns estils de socialització familiar determinats poden no estar associats a la quantitat de temps dedicat a la família, sinó més aviat a l'ús i a la qualitat d'aquest temps.

Taula 19.

Distribució temporal de les activitats diàries en un dia mitjà de la població de 20 a 74 anys per nivell d'estudis. Catalunya, 2010

Activitats principals	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors	Total
Cures personals	12:34	12:01	11:23	11:18	11:34
Treball remunerat	..	7:08	7:29	7:12	7:19
Estudis	..	5:51	4:48	3:18	4:38
Llar i família	4:11	3:38	3:41	3:09	3:34
Treballs voluntaris i reunions	2:02	2:21	2:06	1:50	2:06
Vida social i diversió	2:16	1:56	2:03	1:53	2:00
Esports i activitats a l'aire lliure	1:54	2:03	2:02	1:47	1:58
Aficions i informàtica	1:58	2:10	1:54	1:26	1:48
Mitjans de comunicació	3:24	2:44	2:41	2:10	2:37
Trajectes i ús del temps no especificat	1:07	1:22	1:28	1:45	1:31

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'usos dels temps 2010-2011, de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Un indicador de qualitat dels usos del temps dedicat a la família pot fer referència al suport escolar dels pares i les mares. Una de les estratègies familiars que garanteix un seguiment més adequat del progrés escolar dels fills i les filles passa per l'assistència a reunions a l'escola. Com es constata en la taula 20, les mares són majoritàriament les que assisteixen a les reunions a l'escola (92,2%), mentre que també ho fa poc menys de la meitat dels pares (45,8%). Així mateix, hi ha famílies en què la mare i el pare es coresponsabilitzen d'aquesta tasca, malgrat que no siguin ni la meitat de les famílies (42,6% en les famílies amb pare i mare).

Taula 20.

Assistència a les reunions de l'escola de les llars catalanes amb fills i filles menors de 16 anys, per unitat familiar

	Assistència	No assistència
Mare	92,2%	7,8%
Pare	45,8%	54,2%

	Mare o pare	Mare i pare	Cap dels dos
Totes les famílies amb fills i filles menors de 16 anys	57,7%	40,2%	2,2%
Famílies no monoparentals	55,3%	42,6%	2,1%

Font: Elaboració pròpia amb dades del Panel de Desigualtats a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill (setena onada, 2008).

Des de la perspectiva de la socialització familiar, es pot entendre que en la mesura que els dos progenitors s'organitzin per assistir a les reunions de l'escola, el suport escolar a l'infant i al o la jove es veurà afavorit. Aquesta coresponsabilització esdevé, per tant, una estratègia familiar que contribueix a una millor coordinació entre els progenitors perquè el fill o la filla afronti amb més garanties les transicions que se succeeixen al llarg del sistema educatiu. En aquest sentit, una anàlisi interessant des de la perspectiva de les desigualtats passa per explorar quins són els factors socials, econòmics i culturals que estan associats al fet que pare i mare assisteixin a les reunions escolars. La taula 21 mostra els resultats de les anàlisis dutes a terme amb el Panel de Desigualtats de la Fundació Jaume Bofill sobre la probabilitat que els dos progenitors assisteixin a les reunions de l'escola segons el nivell d'estudis més alt de la llar, els ingressos de la unitat familiar i les cohorts d'edat.

Taula 21.

Probabilitat que tant la mare com el pare assisteixin a les reunions de l'escola

Variable dependent: assistència de mare i pare a les reunions de l'escola	Odds ràtio			Interval de confiança 95%					
	Model "estudis"	Model "ingressos"	Model complet	Model "estudis"		Model "ingressos"		Model complet	
Nivell d'estudis màxim de la famílies (ref. sense estudis o estudis primaris)									
Secundària obligatòria	3,29	–	2,12	0,6	1,8	–	–	0,3	1,4
Secundària postobligatòria	5,27**	–	3,78	1,0	2,8	–	–	0,6	2,4
Estudis superiors	7,72***	–	5,57**	1,5	3,9	–	–	1,0	3,3
Nivell d'ingressos de la llar: baixos (< 15.000 euros)	–	0,22**	0,32*	–	–	0,1	0,8	0,1	1,2
Cohort de la persona més gran de la unitat familiar (ref. 1975-1984)									
1970-1974	1,87*	2,13*	1,91	0,9	3,8	1,0	4,7	0,9	4,2
1965-1969	1,61	1,78	1,59	0,8	3,2	0,8	3,8	0,7	3,4
1960-1964	2,09*	1,92	1,54	1,0	4,4	0,8	4,4	0,7	3,6
< 1959	3,01**	2,93**	2,99**	1,2	7,7	1,1	7,8	1,1	8,3

Nota metodològica: Model de regressió logística. Estimació amb errors típics robustos. S'han exclòs les famílies monoparentals de les anàlisis.

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Panel de Desigualtats a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill (setena onada, 2008).

En el primer model dut a terme, anomenat *model "estudis"*, s'inclou el nivell d'estudis més alt de la llar i les cohorts d'edat dels progenitors amb fills menors de 16 anys. Si atenem als grups d'edat, utilitzats en el model com a factor de control, es pot confirmar que la probabilitat que assisteixin a les reunions familiars tant el pare com la mare creix a mesura que augmenta l'edat. És rellevant assenyalar la diferència entre la cohort 1970-1974 i la següent. A Catalunya, els pares i mares que l'any de l'onada analitzada (2008) tenien entre 34 i 38 anys mostraven una major probabilitat d'assistir a les reunions de l'escola que els pares i mares menors de 34 anys.

Aquest mateix model confirma que el nivell d'estudis és un factor sòlid que explica les probabilitats d'assistir a les reunions escolars, sobretot si es confronten les llars

amb un nivell d'estudis superiors amb aquelles que tenen nivells d'estudis bàsics. Concretament, en comparació de les llars amb estudis primaris, en aquelles en què el nivell més alt és el d'estudis terciaris hi ha fins a vuit vegades més probabilitats que a les reunions hi assisteixin tant el pare com la mare. Malgrat que aquesta probabilitat disminueix quan es controla pel nivell d'ingressos, es manté alta i significativa (5 a 1).

Finalment, els resultats també assenyalen que la probabilitat que els dos progenitors es coresponsabilitzin per assistir a les reunions a l'escola també es veu condicionada pel nivell d'ingressos de la llar. El model "ingressos" assenjala com el fet de percebre ingressos baixos està associat a tenir quatre vegades i mitja menys probabilitats que siguin tots dos progenitors els que assisteixin a les reunions. Aquesta probabilitat es redueix a tres vegades menys probabilitats quan tenim en compte els nivells d'instrucció.

La taula 22 ofereix un altre abordatge de l'anàlisi dels usos que els infants fan del temps segons l'origen social de les famílies. En aquest cas, es fa referència als usos del temps de lleure pels infants de 3 a 14 anys en funció de la classe social de la família i del nivell instructiu de la mare.

Com s'observa a la taula 22, els infants de les famílies de classe social mitjana-alta (directius de l'administració pública, directius d'empreses, professionals associats a titulacions de primer, segon i tercer cicle universitari) tendeixen a dedicar més temps a activitats extraescolars de tipus esportiu i no esportiu (música, dansa, idiomes), i menys temps a activitats al parc o al carrer. De la mateixa manera, els infants que tenen mares amb estudis universitaris dediquen més temps a activitats de lleure que els nens i nenes que tenen mares amb estudis primaris. Fonamentalment, aquestes diferències s'expliquen per les desigualtats de capital socioeconòmic i cultural entre classes socials, i posen de manifest que el temps de lleure es conforma com un àmbit més de reproducció de les desigualtats educatives.

D'altra banda, la taula 22 també mostra que una classe social menys afavorida de la família o un nivell d'instrucció baix de la mare estan associats a una major proporció d'infants

Taula 22.

Participació dels infants de 3 a 14 anys en les activitats de lleure per sexe, edat, classe social i nivell d'estudis de la mare. Catalunya, 2006

	Activitats extraescolars esportives	Activitats extraescolars no esportives (música, dansa, idiomes, etc.)	Videojocs, ordinador o internet	Joc al parc o al carrer	Mirar la televisió o jugar amb videojocs, ordinador o internet 2 hores al dia o més
Total	58,3	39,1	57,9	74,8	23,2
Sexe i edat					
Nens	64,7	33,3	67,7	76,6	24,1
3-4 anys	30,5	18,7	19,9	86,0	13,9
5-9 anys	69,9	36,2	67,8	80,6	18,6
10-14 anys	73,8	36,5	88,2	68,3	34,5
Nenes	51,6	45,2	47,4	73,0	22,3
3-4 anys	37,4	24,4	8,5	86,4	6,6
5-9 anys	57,5	49,7	43,8	84,8	21,3
10-14 anys	51,3	48,9	66,7	55,5	29,7
Classe social					
Grup I	62,0	50,8	56,7	67,5	7,5
Grup II	65,9	53,1	62,1	72,8	16,6
Grup III	59,2	39,0	55,8	72,6	21,1
Grup IVa	56,3	33,8	61,2	80,8	29,0
Grup IVb	56,5	38,2	62,1	74,0	27,0
Grup V	50,4	21,9	48,2	81,3	38,4
Nivell d'estudis de la mare					
Primaris o sense estudis	48,8	27,5	55,5	81,8	30,4
Secundaris	59,0	37,5	59,2	73,0	25,5
Universitaris	65,3	53,5	56,5	73,2	10,9

Nota: Els grups de classe social corresponen als nivells d'ocupació següents: grup I: directius de l'administració pública i empreses de deu assalariats o més i professions associades a titulacions de segon i tercer cicle universitari. Grup II: directius d'empreses de menys de deu assalariats, professions associades a titulacions de primer cicle universitari, tècnics i professionals de suport, artistes i esportistes. Grup III: personal administratiu i professionals de suport a la gestió administrativa i financera, treballadors de serveis personals i seguretat, treballadors per compte propi i supervisors de treballadors manuals. Grup IVa: treballadors manuals qualificats. Grup IVb: treballadors manuals semiqualicats. Grup V: treballadors manuals no qualificats.

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2006, del Departament de Salut.

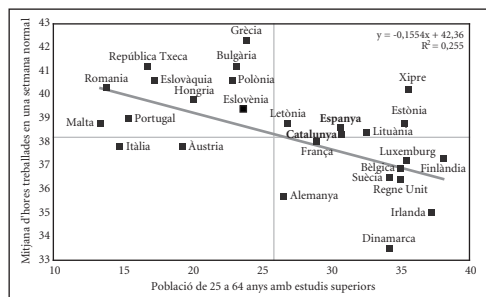
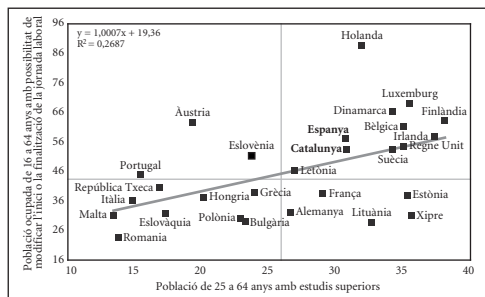
que dediquen més de 2 hores diàries a mirar la televisió o a jugar amb videojocs. Una hipòtesi plausible respecte a això seria que aquestes famílies activen més estratègies de control per evitar que es faci un ús abusiu del temps dedicat a aquestes activitats. Així, les famílies amb més capital educatiu i econòmic durien a terme una selecció del temps de lleure dels seus fills i en limitarien aspectes com el temps d'utilització de la televisió, d'internet o dels videojocs. En definitiva, tal com hem vist abans, el temps dedicat a la família és més limitat entre la població amb més capital educatiu, que tendeix a tenir una disposició més gran (i també més oportunitats) envers el treball productiu, però això no es tradueix en pràctiques d'ús del temps de lleure més sedentàries pels seus fills.

Per finalitzar, el gràfic 18 il·lustra en quina mesura la conciliació entre vida personal i laboral pot afavorir les persones amb un determinat capital social i cultural. Aquest gràfic presenta, en el marc dels països europeus, la relació entre les condicions d'ocupació per a la conciliació de la vida laboral i familiar i la població que disposa d'estudis superiors.

Si bé no es poden derivar relacions de causalitat entre els factors observats, sí que es poden assenyalar tendències rellevants a escala internacional. Així, el gràfic 19 il·lustra com aquells països que tenen una major proporció de persones amb estudis superiors,

Gràfic 18.

Relació entre condicions d'ocupació per a la conciliació de la vida laboral i familiar i el percentatge de població amb estudis superiors, per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

també tendeixen a mostrar millors condicions per a la conciliació (nivells més alts de flexibilitat laboral, menys hores treballades de mitjana). Aquesta associació es podria atribuir a la naturalesa de les feines d'alt perfil, en la mesura que les ocupacions que exigeixen uns nivells de qualificació més alts són aquelles que ofereixen uns marges més amplis de gestió de les pròpies condicions laborals. Les excepcions a aquesta associació es troben en els països on la flexibilitat no es vincula tant al tipus d'ocupació, sinó a les condicions estructurals del mercat de treball (països com Holanda i Àustria disposen d'un marc legislatiu en matèria laboral que preveu una flexibilitat estructural que és transversal a la majoria de les ocupacions).

CONDICIONS DE SALUT I EDUCACIÓ

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la UE	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Condicions de salut	☺	☺	☺	☹	(+)
Despesa pública i privada en salut		☹	☹		

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☺: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Condicions de salut

- Catalunya presenta un comportament positiu dels indicadors de salut, des d'una perspectiva tant evolutiva com comparada amb la mitjana estatal i, sobretot, europea. En síntesi, la població catalana té una esperança de vida més alta, amb taxes de mortalitat més baixes, amb més percepció d'un estat bo de salut i amb menys prevalença de problemes de salut crònics. L'evolució en tots aquests indicadors, a més, tendeix a ser positiva: per exemple, d'ençà de

l'any 2000, en una dècada, l'esperança de vida de la població ha augmentat de mitjana dos anys de vida.

- Des d'una perspectiva comparada, en general, les comunitats autònomes i els països europeus més rics (com ara Navarra, Madrid i el País Basc, o com ara França, Suècia, Alemanya, Itàlia, el Regne Unit, Holanda o Àustria), amb més PIB per càpita, presenten millors condicions de salut. Si prenem com a referència l'esperança de vida, per exemple, la variació de l'indicador de salut s'explica, en el 62%, per la variabilitat de l'indicador de riquesa agregada. Els bons resultats que presenta Catalunya en salut provoquen, a més, que la seva esperança de vida sigui superior al que hom podria esperar pel seu PIB per càpita. Això també passa amb la resta de països del sud d'Europa, que presenten millors condicions de qualitat de vida que nivell de riquesa.
- Amb tot, cal destacar que hi ha desigualtats socials significatives pel que fa a les condicions de salut de la població. Així, les dades evidencien que, en general, com més elevat és el nivell d'instrucció de la població, més elevada és la seva percepció de bona salut. A escala europea, per exemple, la població amb estudis universitaris percep tenir bona salut (86%) més del doble que la població amb estudis primaris (40,2%). Per països europeus, per exemple, hi ha una associació significativa entre el percentatge de població adulta amb estudis superiors i el percentatge de població que percep tenir un bon estat de salut. O per comunitats autònomes, per exemple, també hi ha una associació forta i significativa entre els nivells d'esperança de vida i els resultats acadèmics: com més elevada és l'esperança de vida, menor és la probabilitat dels estudiants d'abandonar el sistema educatiu, i més alta tendeix a ser la proporció de població amb estudis superiors.
- Si prenem com a referència les desigualtats internes a Catalunya, i més específicament en la població infantil, hom s'adona que els fills i filles de progenitors amb un nivell educatiu més elevat o de classes socials més afavorides tendeixen a presentar hàbits d'alimentació més saludables i menys situacions d'obesitat o sobrepès que els infants de grups socials amb menys capitals econòmic i educatiu. Les diferències entre els grups extrems en la percepció d'un bon estat de salut són de més de 10 punts percentuals.

Despesa pública i privada en salut

- Els bons indicadors de salut que presenta Catalunya des d'una perspectiva comparada es produeixen en un escenari de baixa despesa pública en salut. Si bé en despesa privada Catalunya presenta un esforç inversor lleugerament superior a la mitjana europea, amb un 2,8% del PIB, la despesa pública en salut a Catalunya és del 6,2% del PIB, sensiblement inferior a la mitjana europea, que és del 8,1% (i també a la mitjana espanyola, que és del 7%). Aquesta despesa suposa destinar una tercera part menys d'esforç financer en salut que països com ara Dinamarca, França o Alemanya, que gira al voltant del 9%. Per països europeus, Catalunya només presenta una despesa pública en salut superior a Luxemburg, Grècia i alguns països de l'Europa de l'Est. L'esforç inversor de la resta de països europeus sobre el seu nivell de riquesa és superior.
- Cal valorar fins a quin punt aquests nivells de despesa permeten combatre les desigualtats socials anteriorment esmentades pel que fa a les condicions de salut de la població. De fet, l'anàlisi comparada també demostra que, a igualtat de PIB per càpita, la inversió en salut aconsegueix reduir la taxa de pobresa infantil: per cada punt addicional de despesa sobre el PIB, la taxa de pobresa infantil es redueix en 2 punts percentuals.
- En general, la despesa pública en salut es correlaciona positivament amb la despesa pública en educació. Catalunya està entre els països europeus amb una despesa pública en salut i en educació més baixa.

En l'informe sobre l'evolució de les desigualtats en salut de la Fundació Jaume Bofill, corresponent a l'any 2005, es posava de manifest una relació significativa entre indicadors de salut i nivells d'instrucció de la població. Quan el risc relatiu de mortalitat s'articulava segons ubicació geogràfica i nivells d'instrucció, s'observava que les persones sense instrucció o amb un nivell d'instrucció bàsic que vivien en un context urbà tenien un risc relatiu més alt de mortalitat. De fet, són diversos els estudis que han posat en evidència l'existència de desigualtats en la salut degudes a condicionants de caràcter socioeconòmic. Així, per exemple, s'ha mostrat com les persones de classes socials menys afavorides i d'àrees geogràfiques amb menys recursos són les que tenen els pitjors indicadors de salut. Aquesta relació s'estableix també per comprovar en

quina mesura les desigualtats en salut poden tenir un efecte directe o indirecte en les desigualtats de tipus educatiu.

En aquest apartat es fa un repàs d'alguns indicadors de les condicions de salut, una ullada a les possibles relacions entre els indicadors de salut i les desigualtats socials, així com un apunt sobre les polítiques d'inversió en l'àmbit sanitari. Finalment, vinculem diferents indicadors d'èxit acadèmic amb alguns indicadors de salut.

Indicadors sobre les condicions de salut

Una primera aproximació a la situació actual de Catalunya en termes de salut l'ofereix la perspectiva comparada i longitudinal d'alguns dels indicadors clàssics: l'esperança de vida, la taxa de mortalitat i l'autopercepció de salut. La taula 23 mostra l'evolució d'aquests indicadors a Catalunya, Espanya i la Unió Europea entre el 2000 i el 2009.

A la taula 23 s'observa com en els darrers deu anys l'esperança de vida ha augmentat progressivament en els tres contextos territorials. La taxa d'esperança de vida a Catalunya és molt propera a la mitjana espanyola (la qual és lleugerament més baixa), mentre que se situa significativament per sobre de la mitjana europea. Com a tendència general, les persones que resideixen a Catalunya viuen dos anys més que la taxa mitjana registrada a Europa. De fet, la mitjana europea actual (dades actualitzades fins al 2008) és similar a la taxa espanyola i catalana registrada l'any 2000.

D'altra banda, s'observa que, seguint una tendència previsible de signe oposat a l'esperança de vida, la taxa de mortalitat infantil ha disminuït en tots els casos. A Catalunya el descens ha estat menor (mig punt) tot i que cal tenir present que la taxa del 2000 ja era molt inferior a la de la resta (un punt per sota de la mitjana espanyola i dos i mig per sota de l'europea). El 2009 Catalunya tenia una taxa de mortalitat infantil gairebé un punt i mig per sota de la mitjana europea. D'altra banda, l'evolució de la taxa de mortalitat perinatal ha seguit un decreixement progressiu en el conjunt de l'Estat, i ha arribat al mateix valor que la taxa catalana (4,5%). A Catalunya durant aquests deu anys les dades han anat oscil·lant entre el 4% i el 5%.

Taula 23.

Evolució dels indicadors principals sobre la salut per àmbit territorial. Unió Europea, Espanya i Catalunya, 2000-2009

Esperança de vida	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Unió Europea	:	:	77,7	77,8	78,4	78,5	79,0	79,2	79,4	:
Espanya	79,3	79,7	79,8	79,7	80,3	80,3	80,9	80,9	81,2	81,6
Catalunya	79,7	79,9	80,0	80,0	80,7	80,5	81,4	81,4	81,6	81,9
Taxa de mortalitat infantil	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Unió Europea	5,9	5,7	5,4	5,3	5,1	4,9	4,7	4,5	4,3	4,3
Espanya	4,4	4,1	4,1	3,9	4,0	3,8	3,5	3,5	3,3	3,3
Catalunya	3,4	3,2	3,3	2,9	3,1	2,9	2,8	2,6	3,1	2,9
Taxa de mortalitat perinatal	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Unió Europea	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Espanya	5,5	5,6	5,2	4,9	4,9	4,9	4,8	4,5	4,4	4,5
Catalunya	4,6	5,0	4,7	4,0	4,3	4,4	4,8	4,1	4,7	4,5
Taxa de mortalitat per 100.000 habitants	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Unió Europea	721,9	706,2	723,0	705,0	673,1	666,4	636,2	626,1	620,3	:
Espanya	611,8	596,2	593,0	600,3	565,5	568,7	532,3	534,2	520,1	:
Catalunya (1)	612,0	599,0	582,0	580,8	568,4	562,6	538,2	527,5	507,8	:
Percepció de bona o molt bona salut (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Unió Europea	:	:	:	:	:	64,3	64,7	65,9	67,9	68,1
Espanya	:	:	:	:	64,7	67,0	67,9	67,5	72,9	71,3
Catalunya	:	:	:	:	:	:	71,9	:	:	73,3

(1) Nota: La dada de Catalunya correspon a la mitjana del període que comprèn l'any indicat més els dos precedents: per exemple, les dades del 2008 corresponen a la mitjana del període 2006-2008.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Pel que fa a les dades relatives a la taxa de mortalitat global, s'observa igualment un decreixement progressiu. Catalunya redueix la taxa de mortalitat en més de 100 per 100.000 habitants, similar al descens de la taxa europea per al mateix període, tot i que es troba 113 punts per sobre. L'evolució de la taxa a Espanya és, en aquest cas, lleugerament menor.

En relació amb la percepció de salut, el percentatge de població adulta que té un nivell general de salut bo o molt bo és superior a Catalunya, concretament 2 punts per sobre de la mitjana d'Espanya i gairebé cinc per sobre de l'europea. L'estat de salut ha millorat de forma més significativa en els darrers tres anys en el cas espanyol, de tres punts i mig, i en el cas europeu, on en aquest mateix període ha millorat gairebé 4 punts.

En resum, a partir de les dades de la taula 23 es podria afirmar que els indicadors de salut seleccionats mostren unes condicions de salut més favorables a Catalunya en comparació d'Espanya, i a Espanya en comparació del conjunt de països europeus, i que l'evolució dels diferents indicadors analitzats ha estat positiva. Cal assenyalar, però, que malgrat mostrar uns valors actuals més favorables, en el cas català l'evolució positiva ha estat menys pronunciada.

Evidentment, la mitjana espanyola es pot desagregar en funció de les diverses realitats de les comunitats autònomes. En aquest sentit, la taula 24 presenta els principals indicadors de salut i mostra com efectivament hi ha una variabilitat important segons els diferents contextos territorials.

Com s'ha apuntat prèviament, l'indicador d'esperança de vida a Catalunya és similar a la mitjana espanyola (81,9 anys i 81,6 anys, respectivament). Aquesta xifra es troba entre les taxes més baixes d'Andalusia (80,3 anys) i les més altes de Navarra i la comunitat de Madrid (83 anys). Com és d'esperar, la taxa de mortalitat segueix camins inversament paral·lels. La taxa catalana és molt propera a la mitjana espanyola, mentre que Madrid presenta la taxa més baixa, i Andalusia mostra la més alta.

Les dades relatives a la mortalitat infantil són més favorables a Catalunya que a la mitjana espanyola i és, després de Navarra i juntament amb Cantàbria, la segona comunitat amb una taxa menor. D'altra banda, pel que fa a la mortalitat perinatal, Catalunya torna a mostrar xifres similars a la mitjana espanyola, mentre que Cantàbria, Navarra i Galícia destaquen per tenir les taxes de mortalitat perinatal més baixes de tot l'Estat espanyol.

Entre les comunitats que tenen una autopercepció més alta de bona salut hi ha Navarra i Cantàbria. En aquests casos, l'autopercepció de bona salut coincideix amb les taxes ja

Taula 24.**Principals indicadors sobre la salut per comunitats autònomes, 2009**

Comunitats autònomes	Esperança de vida (2009)	Taxa de mortalitat per 1.000 habitants (2008)	Taxa de mortalitat infantil (mitjana 2005-2009)	Taxa de mortalitat perinatal (mitjana 2005-2009)	Percepció de bona o molt bona salut (%) (2009)	Població amb problema de salut crònic o de llarga evolució (%) (2009)
Navarra	82,9	6,7	2,4	3,3	77,0	46,9
Cantàbria	81,9	7,2	2,9	3,3	76,9	48,6
Madrid	83,0	6,5	3,0	4,0	75,5	47,0
Balears	81,2	7,4	3,4	5,1	74,9	42,4
País Basc	81,9	7,1	3,3	5,9	74,9	56,2
La Rioja	82,5	7,0	5,3	6,6	74,0	40,2
Aragó	81,9	7,1	3,6	5,0	73,8	49,6
Catalunya	81,9	7,2	2,9	4,5	73,3	46,3
Extremadura	80,9	7,6	3,8	4,8	72,2	61,3
Comunitat Valenciana	81,2	7,9	3,4	4,3	71,3	49,6
Espanya	81,6	7,5	3,5	4,6	71,3	51,3
Castella - La Manxa	82,2	7,2	3,1	4,4	70,9	50,1
Andalusia	80,3	8,5	4,1	5,1	70,2	53,8
Castella i Lleó	82,5	6,7	3,2	4,0	68,9	52,3
Múrcia	80,9	8,2	4,0	5,0	68,8	57,8
Astúries	80,8	7,9	4,5	7,0	67,1	48,1
Canàries	81,2	7,9	3,9	3,7	67,0	54,4
Galícia	81,3	7,3	3,2	3,2	59,1	63,7

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de condicions de vida —percepció de salut— i Enquesta europea de salut —problema de salut crònic— entre altres, de l'Institut Nacional d'Estadística.

esmentades de mortalitat infantil i perinatal, mentre que a Navarra també coincideix amb les posicions relatives a l'esperança de vida i a les taxes de mortalitat global. En aquest cas, Catalunya ocupa la vuitena posició en percentatge de població que percep que la seva salut és bona o molt bona, percentatge que és lleugerament superior a la mitjana espanyola. Així mateix, la proporció de població catalana amb un problema

de salut crònic o de llarga durada és menor que la mitjana espanyola. De fet, Catalunya ocupa en aquest cas la tercera posició amb una proporció menor de malalts crònics, just per darrere de La Rioja i Balears.

Així doncs, si es comparen les dades de Catalunya amb les del conjunt de l'Estat s'observa que segueix un patró similar a la mitjana, particularment en esperança de vida i taxa de mortalitat. Tant les dades de percepció de bona salut (bona o molt bona) com les dades de nombre de malalts crònics o de llarga durada posen de manifest una situació més favorable a Catalunya que al conjunt de l'Estat. Aquesta situació és especialment rellevant en la taxa de mortalitat infantil (tot i que no així en la perinatal).

Si, d'altra banda, es desagrega la mitjana europea i es comparen els països, també obtenim una perspectiva més propera de la diversitat de situacions que hi ha en termes de salut. Per tal de fer una comparació del cas català amb els països de la Unió Europea, a la taula 25 es mostren els indicadors de salut que s'han anat analitzant anteriorment des d'una perspectiva europea.

Catalunya es troba entre els països de la Unió Europea en què els indicadors de salut són més favorables, particularment per l'alta esperança de vida i la baixa taxa de mortalitat. D'una banda, a partir de les dades es pot observar que l'esperança de vida a Catalunya és la més alta del conjunt de la Unió Europea, juntament amb Itàlia i seguida de la mitjana espanyola. Països com Islàndia, França i Suècia també mostren un nivell alt i se situen tots ells amb una esperança de vida igual o superior als 81,5 anys. En correspondència, la taxa de mortalitat a Catalunya és una de les més baixes de la Unió Europea, juntament amb Itàlia i Islàndia (taxa inferior a 510 per 100.000 habitants). A l'altre extrem, se situen països com Bulgària, Romania, Lituània i Letònia, amb una taxa superior a 950 per 100.000 habitants.

La taxa de mortalitat infantil de Catalunya, que se situa per sota de la mitjana espanyola i europea, es troba entre les sis més baixes dels països de la UE-27, i té un valor similar a la República Txeca, país que alhora té la taxa de mortalitat perinatal més baixa del conjunt de la Unió Europea. En aquest cas, també Catalunya es troba a la franja baixa dels països de la Unió Europea, amb la mateixa taxa que la mitjana espanyola.

Taula 25.**Principals indicadors sobre la salut per països europeus, 2009**

País	Esperança de vida (2009)	Taxa de mortalitat per 100.000 habitants (2009) (1)	Taxa de mortalitat infantil (2009)	Taxa de mortalitat perinatal (2009)	Percepció de bona o molt bona salut (%) (2009)
Irlanda	79,9	587,4	3,2	...	83,4
Islàndia	81,8	507,3	:	:	80,2
Regne Unit	79,9	591,2	4,5	...	79,9
Suècia	81,5	:	2,5	5,2	79,5
Holanda	80,9	549,1	3,8	5,6	77,7
Xipre	81,1	531,6	3,3	...	76,6
Noruega	81,0	549,2	:	:	76,5
Grècia	80,2	577,4	3,1	4,6	75,3
Luxemburg	80,8	529,6	2,5	6,4	73,9
Bèlgica	80,1	:	3,4	...	73,5
Catalunya	81,9	507,8	2,9	4,5	73,3
Dinamarca	79,0	:	3,1	...	72,4
Espanya	81,6	520,1	3,3	4,5	71,3
Romania	73,6	959,4	10,1	8,1	70,2
Àustria	80,5	562,7	3,8	4,5	70,1
Malta	80,3	:	5,3	10,1	69,2
Finlàndia	80,1	580,0	2,6	3,7	69,0
França	81,6	516,0	3,7	13,5	68,7
UE-27 (2)	79,4	620,3	4,3	...	68,1
Bulgària	73,7	995,7	9,0	11,4	65,3
Alemanya	80,3	575,6	3,5	...	65,2
Itàlia	81,9	502,9	3,7	...	63,8
Eslovàquia	75,3	864,9	5,7	5,8	62,1
República Txeca	77,4	744,6	2,9	3,6	61,3
Eslovènia	79,4	625,5	2,4	4,3	60,0
Polònia	75,9	809,2	5,6	5,8	56,3
Hongria	74,4	914,7	5,1	7,7	56,0
Estònia	75,2	839,8	3,6	6,3	51,8
Lituània	73,2	964,0	4,9	6,1	49,9
Portugal	79,6	611,6	3,6	4,6	47,8
Letònia	73,3	951,3	7,8	9,5	47,6

(1) Nota: La dada de Catalunya correspon a la mitjana del període 2006-2008.

(2) Nota: La dada d'esperança de vida correspon al 2008.

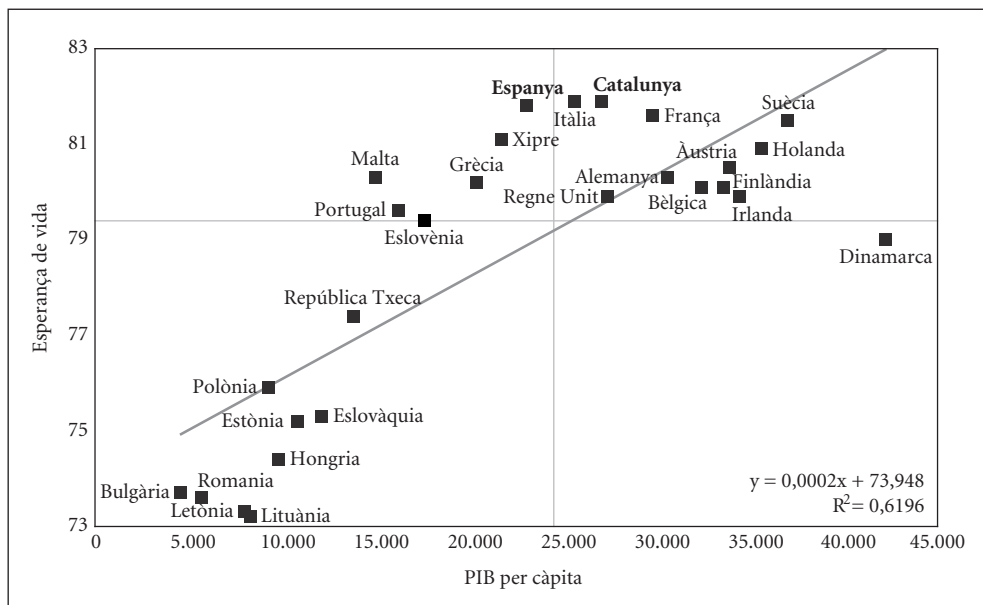
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de condicions de vida —percepció de salut— i Enquesta europea de salut —problema de salut crònic—, entre altres de l'Institut Nacional d'Estadística.

Paradoxalment, la percepció de salut de la població catalana no es correspon amb els nivells d'esperança de vida o de mortalitat. D'una banda, Catalunya és el context territorial en què hi ha una esperança de vida més alta i que presenta una de les taxes més baixes de mortalitat de tota la Unió Europea. De l'altra, tot i que mostra una percepció de bona salut més alta que la mitjana de la Unió Europea, és similar a la de països com Bèlgica o Luxemburg i se situa a 10 punts d'Irlanda, on el 83,4% de la població percep que la seva salut és bona o molt bona.

Un pas successiu per a una millor comprensió del fenomen de la salut a Catalunya des d'una perspectiva comparada és posar en relació l'indicador principal en termes de salut, l'esperança de vida, amb el principal indicador de composició econòmica, el PIB per càpita (gràfic 19).

Gràfic 19.

Esperança de vida i PIB per càpita per països europeus, 2009, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Un cop s'ha exclòs Luxemburg del panel de països, pel fet que el seu nivell alt de PIB per càpita distorsiona la relació entre els dos factors, en el gràfic 19 es comprova l'alta relació existent entre l'indicador de salut i l'índex de riquesa agregada. De fet, la variació de l'indicador de salut depèn de —o s'explica per— la variabilitat del factor de riquesa en el 62%. D'aquest gràfic, la conclusió més intuïtiva és que aquells països que disposen de nivells d'inversió més alts en recursos i en infraestructures sociosanitàries tendeixen també a fer augmentar els nivells d'esperança de vida de la població.

Malgrat això, en aquest gràfic també es poden identificar casos que es podrien considerar atípics. Així, per exemple, hi ha un grup de països que mostren uns nivells d'esperança de vida significativament més alts dels que els correspondrien segons el seu nivell de riquesa. El cas més clar precisament és Catalunya, que té l'esperança de vida més alta de tota la Unió Europea, però en canvi té un PIB per càpita més baix que alguns països amb una esperança de vida menor (entre altres, Finlàndia, Àustria, Holanda, Suècia, Alemanya o Dinamarca).

En l'altre extrem, s'observen els països que presenten una situació invertida. És a dir, que tenen una esperança de vida més baixa de la que els correspondria segons el nivell de riquesa. Segons el gràfic, països com Estònia, Lituània, Letònia, Eslovàquia o Hongria, tot i que ja disposen d'un PIB per càpita baix, haurien d'haver aconseguit aixecar la mitjana d'esperança de vida de la seva població. Polònia, per exemple, malgrat que té un PIB per càpita similar al d'Hongria o inferior del d'Eslovàquia, mostra que la seva població té una esperança de vida més alta.

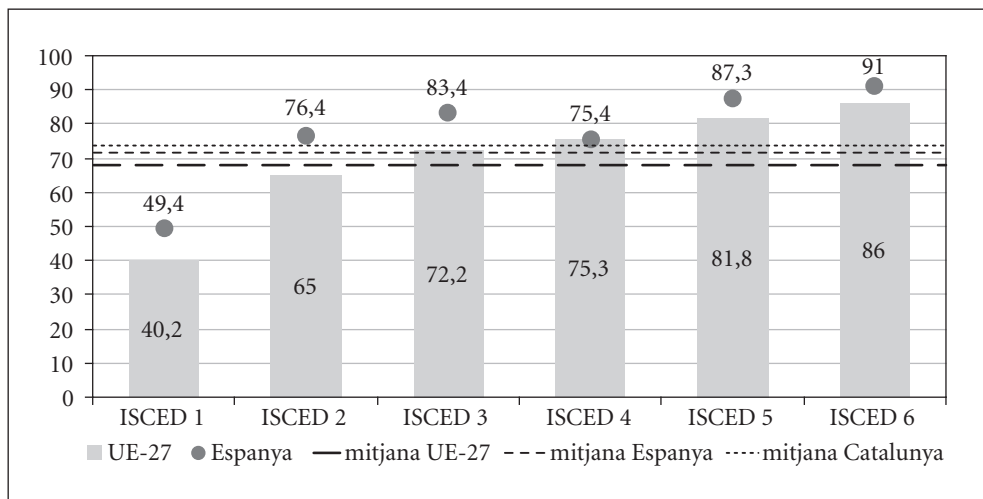
Desigualtats socials en les condicions de salut

Com s'ha esmentat prèviament, són nombrosos els estudis que han vinculat l'origen social de les persones amb el seu estat de salut. La literatura de recerca assenyalava que entre salut i origen social es produeixen efectes que viatgen en un doble sentit: les condicions materials a la llar i la posició en el mercat de treball condicionen la salut de la persona, però a la vegada les condicions de salut de les persones generen també una sèrie de conseqüències econòmiques i socials.

En aquest apartat es mostren indicadors que posen en relació variables de composició social (classe social i nivell d'instrucció) amb variables relatives a la salut, com ara la percepció sobre la pròpia salut i els hàbits que poden afavorir o perjudicar la salut de les persones. Una primera aproximació a les desigualtats socials en termes de salut la mostra el gràfic 20, en el qual es pot observar quina percepció del propi estat de salut tenen les persones segons el seu nivell d'estudis.

Gràfic 20.

Població de 15 anys o més segons la percepció de bona salut per àmbit territorial i nivell d'instrucció, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de condicions de vida de l'Institut Nacional d'Estadística.

Malgrat que no disposem de dades per a Catalunya segons els nivells d'estudis, el gràfic 20 il·lustra en quina mesura el títol d'estudis pot estar associat amb la percepció de bona salut. És una relació que s'observa amb intensitat en el cas europeu i de forma relativament atenuada en el cas espanyol (que mostra una mitjana de percepció molt semblant a la catalana). En els dos contextos territorials, la percepció de bona salut de les persones amb estudis superiors se situa clarament per sobre de la mitjana global.

A Europa sembla haver-hi més polarització entre les persones amb estudis superiors respecte a les persones amb estudis bàsics o secundaris obligatoris en termes de percepció de salut, mentre que en el cas espanyol la diferència s'atenua.

Per tal d'aprofundir en aquesta relació en el context català, la taula 26 mostra en quina mesura els nens i les nenes de 3 a 14 anys adopten hàbits més saludables en funció del nivell d'estudis de la mare. Entre els hàbits saludables s'ha inclòs el consum de productes que puguin generar efectes en indicadors de mala salut com el sobrepès o

Taula 26.

Hàbits i indicadors de salut de la població de 3 a 14 anys segons el nivell d'estudis de la mare. Catalunya, 2006

	Esmorzar abans de sortir de casa	Productes amb sucre (pastes, caramels)	Snacks o menjars salats	Menjar ràpid, begudes ensucrades	Pes normal	Sobrepès	Obesitat	Percepció d'estat de salut excel·lent o molt bo
	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[6]	[7]	[8]
Total	90,5	25,1	29,7	76,8	85,8	7,8	6,4	70,7
Nivell d'estudis de la mare								
Primaris o sense estudis	88,7	79,1	75,8	36,7	84,5	8,7	6,8	66,2
Secundaris	90,1	74,4	71,4	21,8	84,5	8,5	7,1	69,8
Universitaris	93,1	72,7	62,5	14,8	91,3	4,6	4,1	77,1
Dif. estudis primaris - estudis secundaris	4,4	-6,4	-13,3	-21,9	6,8	-4,1	-2,7	10,9

Nota: Els ítems sobre els hàbits de salut (columnes 1-4) són:

- Esmorzar abans de sortir de casa: durant els darrers set dies, cada dia ha esmorzat abans de sortir de casa.
- Productes amb sucre (pastes, caramels): durant els darrers set dies, no ha pres productes amb sucre, com ara pastes, Donuts, Bollycaos, caramels (en les taules, valors invertits).
- Snacks o menjars salats: durant els darrers set dies, no ha pres snacks o menjars salats, com ara patates fregides, ganxets, galetes salades.
- Menjar ràpid, begudes ensucrades, altres productes amb sucre: durant els darrers set dies, no ha pres menjar ràpid, begudes ensucrades, altres productes amb sucre i brioixeria o menjars salats.

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2006, del Departament de Salut.

l'obesitat, i pròpiament com a indicadors de salut s'han inclòs el sobrepès, l'obesitat i la percepció de bona salut.

En tots els casos, els hàbits saludables són més freqüents per als infants amb mares que tenen estudis universitaris, particularment els hàbits relacionats amb el menjar ràpid i les begudes ensucrades, però també, encara que amb menor intensitat, en els hàbits d'esmorzar abans de sortir de casa o de menjar productes de pastisseria industrial o caramels. En canvi, es constata que els fills i filles de mares amb estudis primaris presenten menys hàbits saludables de consum alimentari.

Pel que fa als indicadors de salut, el sobrepès afecta gairebé el doble als infants amb mares que tenen com a màxim estudis primaris que als infants amb mares que tenen estudis universitaris. Les diferències relativament contingudes dels indicadors relacionats amb el pes contrasten amb la percepció de l'estat de salut. Fins a l'11% més de nens i nenes amb mares que tenen estudis superiors perceben que tenen una salut excel·lent o molt bona.

Si s'articula la interpretació d'aquests indicadors segons les classes socials, s'ofereix una perspectiva complementària a la relació entre desigualtats socials i desigualtats en salut. La taula 27 mostra en quina mesura el fet de pertànyer a una classe social està associat amb els hàbits saludables i els indicadors de salut abans esmentats.

En observar els hàbits de salut segons la classe social, les diferències es fan més evidents que quan es consideraven els nivells d'estudis. En aquest sentit, la taula 27 mostra clarament que els infants que pertanyen al grup I tenen hàbits més saludables, en tots els casos excepte en menjar productes sense sucre. Així, per exemple, el 15% més dels fills i filles de famílies de classe social baixa (treballadors manuals no qualificats) respecte a les famílies de classe alta surten de casa sense esmorzar. Una altra dada rellevant es refereix a la diferència en el consum de menjar ràpid o begudes ensucrades: les famílies de classe baixa consumeixen el 22% més menjar ràpid, begudes ensucrades o altres productes amb sucre que les famílies de classe alta.

Les diferències en els hàbits de consum poden tenir una incidència en els indicadors de salut, com ara l'obesitat, el sobrepès o en l'estat de salut mateix. Un indicatiu en aquest

Taula 27.

Hàbits i indicadors de salut de la població de 3 a 14 anys per classe social. Catalunya, 2006

	Esmorzar abans de sortir de casa	Productes amb sucre (pastes, caramels)	Snacks o menjars salats	Menjar ràpid, begudes ensucrades	Pes normal	Sobrepès	Obesitat	Estat de salut excel·lent o molt bo
	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]	[6]	[7]	[8]
Total	90,5	25,1	29,7	76,8	85,8	7,8	6,4	70,7
Classe social								
Grup I	93,4	74	63,9	13,6	91,3	7,1	1,6	75,7
Grup II	90,5	73,2	65,9	16,3	86,7	7,4	5,9	74,1
Grup III	91,7	74,3	67,8	21	85,7	7,7	6,6	73,8
Grup IVa	91,4	73,2	77,6	29,4	85,2	9	5,8	67,9
Grup IVb	88	77,4	71,4	23,3	84,7	6,5	8,8	69,5
Grup V	85,4	79,9	73,4	35,8	81,6	8,6	9,8	60,5
Dif. grup I - grup V	8	-5,9	-9,5	-22,2	9,7	-1,5	-8,2	15,2

Nota: Els grups de classe social corresponen als nivells d'ocupació següents: grup I: directius de l'administració pública i empreses de deu assalariats o més i professions associades a titulacions de segon i tercer cicle universitari. Grup II: directius d'empreses de menys de deu assalariats, professions associades a titulacions de primer cicle universitari, tècnics i professionals de suport, artistes i esportistes. Grup III: personal administratiu i professionals de suport a la gestió administrativa i financera, treballadors de serveis personals i seguretat, treballadors per compte propi i supervisors de treballadors manuals. Grup IVa: treballadors manuals qualificats. Grup IVb: treballadors manuals semiqualficats. Grup V: treballadors manuals no qualificats.

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2006, del Departament de Salut.

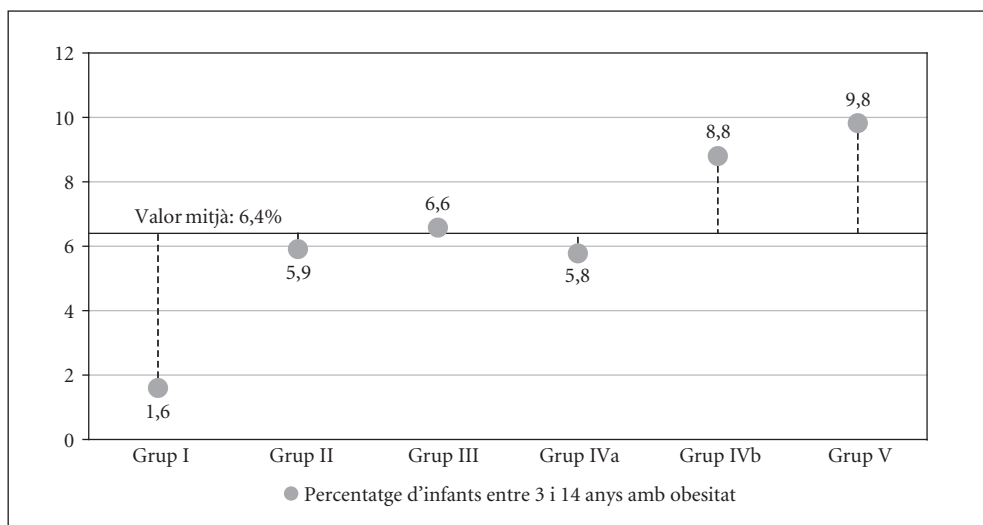
sentit s'observa en els indicadors de salut de la taula 27. D'una banda, l'estat de salut es percep amb intensitats diferents en funció del grup social, i s'arriba a una diferència de fins al 15% segons l'adscripció social dels infants. De fet, la percepció d'excel·lent o de molt bona salut es verifica en el 75% de les famílies dels dos grups socials més alts, mentre que en els grups més baixos és només del 60%.

D'altra banda, l'indicador d'obesitat també mostra taxes diferenciades segons la classe social. El gràfic 21 mostra que hi ha tres grups socials que es diferencien significativament de la mitjana de la taxa d'obesitat a Catalunya. Per damunt de la mitjana, trobem

els infants de famílies de classe baixa (treballadors no qualificats o semiqualicats), que tenen entre el 9% i el 10% d'obesitat. Per sota de la mitjana trobem els fills i filles de famílies de classe alta, en què l'obesitat no arriba al 2%. Val a dir que respecte als infants de classe baixa, la taxa d'obesitat es redueix a la meitat en els de les famílies dels grups II i IVa (fills de tècnics superiors o diplomats i de treballadors manuals qualificats, respectivament).

Gràfic 21.

Taxa d'obesitat infantil per classe social, Catalunya. 2006

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Salut de Catalunya 2006, del Departament de Salut.

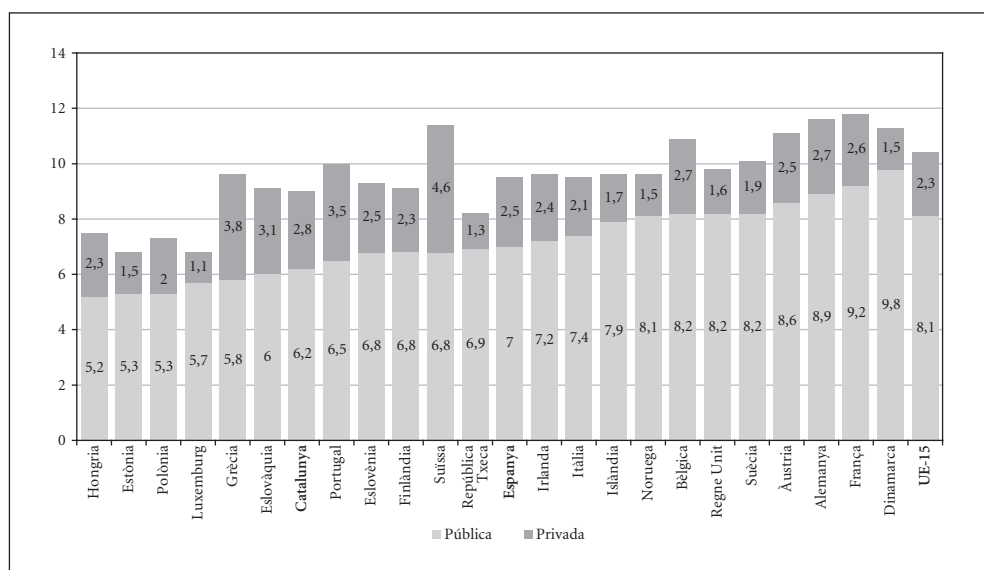
Despesa pública i privada en salut

Les desigualtats socials en salut poden veure's atenuades si els països prenen un compromís per impulsar l'equitat en les polítiques de cobertura sanitària. Per anar més enllà de les declaracions de principis, els governs han de millorar l'accés i la qualitat del sistema de salut adoptant polítiques de despesa social que redueixin les desigualtats per motiu d'origen social i econòmic. Per tant, fer front als condicionants d'origen

en les desigualtats en salut requereix que els països incrementin el seu esforç pressupostari per reforçar i garantir una cobertura sanitària de qualitat per a tothom. En aquest sentit, el gràfic 22 permet veure la despesa en salut en relació amb el PIB, tant pública com privada, dels diversos països europeus.

Gràfic 22.

Despesa pública i privada en salut sobre el PIB per països europeus, 2009

Nota: Les dades de Portugal, Grècia i Luxemburg corresponen al 2008.

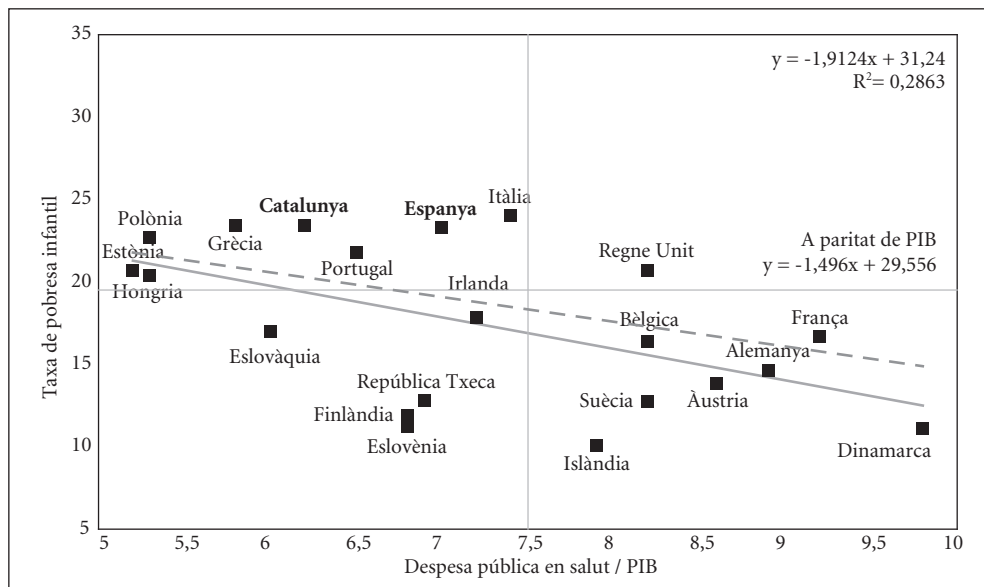
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'OCDE i del Departament de Salut.

Les dades mostren que Catalunya es troba entre els països d'Europa amb una despesa pública en salut més baixa, del 6,2% sobre el PIB. Només Luxemburg, Grècia i alguns països de l'Europa de l'Est mostren una despesa menor. Aquesta despesa suposa destinar una tercera part menys d'esforç financer en salut que països com Dinamarca, França o Alemanya, i està 1,9 punts per sota de la mitjana de la Unió Europea i quasi un punt per sota de la mitjana espanyola. En contrast amb aquesta despesa pública, la despesa privada catalana en salut és lleugerament superior a la mitjana europea, del 2,8%.

Com s'ha apuntat prèviament, un dels objectius de les polítiques d'inversió en salut és reduir les situacions de desigualtat social mitjançant un major accés i una millor cobertura socio sanitària. Així, mitjançant polítiques de despesa pública en sanitat es podrà fer front a situacions d'exclusió social, com ara el risc relatiu de pobresa. En aquest sentit, el gràfic 23 mostra en quina mesura els països que més inverteixen en sanitat, a paritat de nivell de riquesa agregat, aconsegueixen reduir les desigualtats socials.

Gràfic 23.

Despesa pública en salut sobre el PIB i taxa de pobresa infantil, amb control per PIB per càpita, per països europeus, 2008, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'OCDE, d'Eurostat i del Departament de Salut.

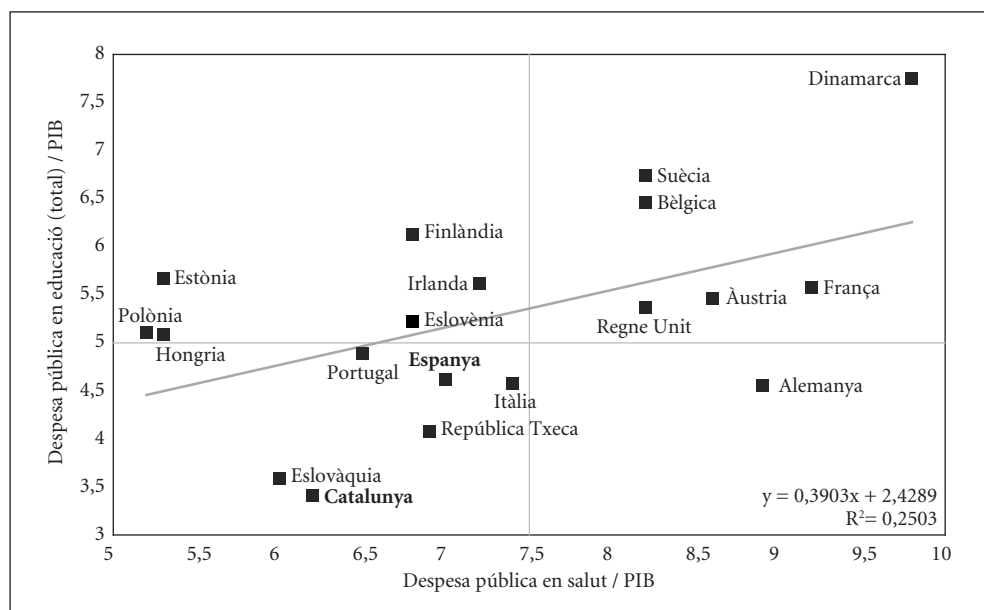
El gràfic 23 il·lustra la relació entre la taxa de pobresa infantil i la despesa pública en salut a la Unió Europea, abans i després de controlar l'efecte del nivell de riquesa dels països (PIB per càpita). La recta de regressió contínua mostra la relació entre els dos factors sense controlar per riquesa, i indica que el 28% de la variabilitat de la taxa de pobresa infantil està relacionat amb els nivells de despesa pública en sanitat. Per altra

part, el coeficient de la regressió ens indica que en la mesura que s'augmenti d'una unitat el nivell de despesa pública, la taxa de pobresa infantil s'hauria de reduir en quasi 2 punts. Ara bé, aquesta relació pot estar condicionada per factors que caracteritzen tant els països que més hi inverteixen com els que menys ho fan. El factor més clar, en aquest sentit, és el nivell de riquesa per càpita. De fet, es podria esperar que els països que més gasten siguin els més rics.

És interessant, per tant, establir com seria la relació entre despesa i pobresa infantil en el cas hipotètic (i improbable) que tots els països tinguessin un mateix nivell de riquesa. La recta de regressió discontinua mostra la relació que hi ha entre despesa i pobresa infantil un cop s'ha fet aquest control pel PIB per càpita dels països. Respecte

Gràfic 24.

Despesa pública en salut sobre el PIB i despesa pública en educació sobre el PIB, per països europeus, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'OCDE, d'Eurostat i del Departament de Salut.

a l'anàlisi sense el control, s'observa com la pendent d'aquesta recta s'ha redreçat molt lleugerament, fet que indica que la relació entre els factors s'ha reduït en certa mesura. Malgrat això, els resultats obtinguts continuen mostrant que, independentment del nivell de riquesa d'un país, els nivells de despesa pública i la disminució de la taxa de pobresa continuen estant relacionats significativament: el fet d'augmentar en una unitat el nivell de despesa pública en sanitat hauria de comportar una reducció de 1,5 punts de la taxa de pobresa infantil. Aquest resultat també és important des de la perspectiva de les desigualtats educatives, atès que com ja s'ha assenyalat en l'apartat sobre capital econòmic, la taxa de pobresa infantil està fortament associada amb les oportunitats d'aprenentatge de les persones.

Finalment, és oportú destacar la forta relació existent entre els nivells de despesa en salut i en educació, així com també que Catalunya es troba entre els països amb una despesa pública sobre el PIB més baixa en salut i alhora en educació (gràfic 24). Aquest escenari de baixa inversió en educació, *a priori*, tampoc no ajuda a compensar desigualtats educatives relacionades amb les condicions de salut. En l'apartat 7 del capítol 3, corresponent a recursos, s'aborda de manera aprofundida aquesta qüestió.

Relació entre condicions de salut i indicadors d'èxit acadèmic

Un cop s'han repassat els diferents indicadors de salut i s'han establert relacions amb les situacions de desigualtat social, escau fer un pas més i aprofundir en les relacions que s'estableixen entre salut i indicadors d'èxit i de fracàs escolar. Aquesta relació es presenta en clau comparada entre comunitats autònomes i països europeus.

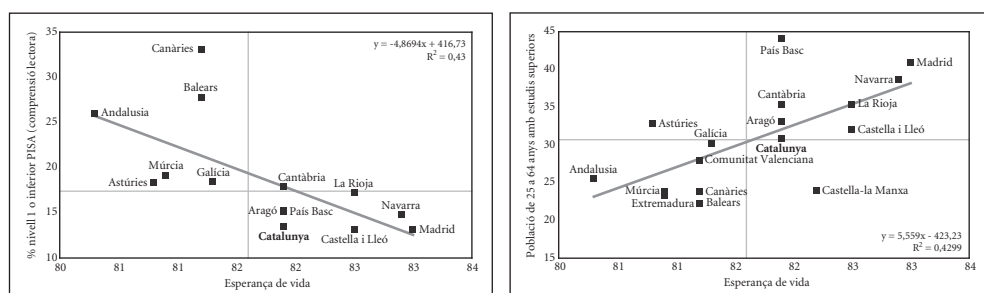
En primer lloc, el gràfic 25 mostra la relació entre l'esperança de vida i dos indicadors educatius: els baixos nivells formatius dels joves a la secundària obligatòria (com a *proxy* d'abandonament prematur del sistema) i les taxes d'estudis superiors de la població adulta.

Ambdós indicadors educatius mostren una associació forta i significativa amb els nivells d'esperança de vida. D'una banda, el primer gràfic indica que aquelles co-

munitats autònomes que tenen una taxa més alta d'esperança de vida tendeixen a concentrar un menor percentatge d'alumnat amb forts dèficits acadèmics. Dit d'una altra manera, en les comunitats autònomes on l'esperança de vida és menor, els estudiants tenen més probabilitats d'abandonar el sistema educatiu. Des d'un punt de vista comparat, Catalunya aconsegueix tenir un percentatge similar d'alumnat

Gràfic 25.

Indicadors de salut i indicadors educatius, per comunitats autònomes, 2009, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'OCDE i de l'Institut Nacional d'Estadística.

amb baixos nivells acadèmics que Madrid o Castella i Lleó, tot i que té una taxa d'esperança de vida menor. D'altra banda, el segon gràfic assenyalava que les comunitats amb nivells més alts d'esperança de vida són també les comunitats amb taxes més altes de població amb estudis superiors. En aquest cas, val a dir que Catalunya es troba propera a la recta de regressió, la qual cosa indica que des d'un punt de vista comparat té el nivell de població amb estudis superiors que ha de tenir atenent al seu nivell d'esperança de vida.

El gràfic 26 il·lustra la relació entre indicadors d'educació i de salut en el cas dels països europeus. La primera lectura en observar el gràfic és que hi ha una gran heterogeneïtat, tant pel que fa a percepcions de salut, com pel que fa als nivells de població amb estudis superiors. Malgrat aquesta dispersió, també es constata una relació significativa entre la percepció de bona salut i unes taxes més altes de població amb estudis superiors.

3 Els condicionants de sistema de l'èxit educatiu:
gestió dels *sistemes* educatius i igualtat
d'oportunitats

EL CREIXEMENT I LA DIVERSIFICACIÓ DE LA DEMOGRAFIA EDUCATIVA

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Evolució de la demografia educativa	☺	☺	☺	☹	(-)
Impacte del fet migratori	☺☹☹	☺	☺	☹	(-)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Evolució de la demografia educativa i impacte del fet migratori

- Des d'una perspectiva comparada, i com a conseqüència d'una evolució clarament a l'alça en tots els indicadors demogràfics, Catalunya té un dels sistemes educatius que més creixement ha experimentat en els darrers anys. Tant per comunitats autònomes com per països europeus, és el territori amb la taxa de creixement de població en edat d'escolarització obligatòria més alta (només després de Navarra), i també el que creixerà més en els propers anys

(només després d'Irlanda), atès que presenta l'índex de renovació escolar més elevat (pes de la població de 0 a 4 anys sobre la població de 15 a 19 anys) i una de les taxes de natalitat també més elevades (després de Múrcia i Madrid, i de Suècia, Regne Unit, Irlanda, França, Estònia i Bèlgica). Aquesta situació incrementa la complexitat del nostre sistema educatiu, tant per l'augment consegüent de necessitats de més recursos humans i materials, com per les dificultats de gestionar un sistema en creixement.

- Alhora, des d'una perspectiva comparada, Catalunya també té un dels sistemes educatius amb un major impacte del fet migratori: el nostre país presenta la taxa d'immigració més alta de tot l'Estat espanyol i del conjunt de la Unió Europea (només després de Luxemburg), i és una de les comunitats amb més població estrangera en les etapes de l'educació primària i secundària obligatòria; és el país europeu amb un percentatge de població infantil estrangera (després de Luxemburg) i un creixement de població estrangera d'ençà de l'any 2000 més elevats.
- Si comparem el volum d'alumnat escolaritzat a P3 i el d'alumnat escolaritzat a quart d'ESO, ens adonem que la diferència és de 16.731 alumnes (9.217 més si prenem com a referència la quantitat d'infants d'un any d'edat). Per donar cobertura a aquesta demanda creixent, l'oferta de places de secundària obligatòria, previsiblement, haurà de créixer més del 25% per donar resposta a les necessitats d'escolarització futures de l'alumnat que està en edat d'educació infantil.
- El creixement del sistema ha estat assumit bàsicament pel sector públic, en totes les etapes educatives. El sector privat, en canvi, ha presentat una evolució més estable en el temps, amb una certa pèrdua d'alumnat d'ençà del curs 2008-2009, en part per efecte de la crisi econòmica. L'augment de pes del sector públic s'explica fonamentalment per l'escolarització de l'alumnat estranger, i també per l'increment de l'alumnat autòcton a partir del curs 2005-2006, curs a partir del qual sembla que la demanda d'aquest sector torna a ser valorada entre la població autòctona.
- Les taxes d'immigració a Catalunya han tendit a reduir-se a partir de l'any 2007 (en tres anys, han passat del 28‰ al 17‰). De fet, d'ençà del curs 2008-2009, els percentatges d'alumnat estranger als diferents ensenyaments preobligatoris i obligatoris han tendit a estabilitzar-se o a decreixer, especialment a l'educació primària.

Relació entre demografia educativa i resultats acadèmics

- El creixement de la demografia educativa està associat amb una complexitat creixent del sistema i una disminució global dels nivells d'eficàcia del sistema educatiu. L'anàlisi comparada per països europeus posa de manifest que, com més creixement han experimentat els sistemes educatius, pitjors resultats acadèmics han obtingut (per exemple, en termes d'abandonament educatiu prematur). Si es neutralitza l'efecte del PIB per càpita sobre els resultats, aquesta associació esdevé encara més accentuada. Destaca, a més, en el cas de Catalunya, que l'impacte del creixement demogràfic del sistema sobre els resultats és més gran del que es podria esperar: és a dir, pel creixement experimentat, presenta nivells d'abandonament educatiu prematur més elevats dels que li pertocarien.
- L'anàlisi comparada per països europeus i per comunitats autònomes també evidencia que el fet migratori incrementa la complexitat educativa del sistema i consegüentment també incideix en la seva eficàcia. Els territoris amb nivells de població estrangera més elevats, i amb un creixement del fet migratori més accentuat en els darrers anys, com és el cas de Catalunya, presenten nivells pitjors de permanència en el sistema en edats d'escolarització postobligatòria. Tal com succeïa amb l'evolució de la demografia educativa, un cop es controla l'efecte que poden tenir els nivells de riquesa, l'associació entre fet migratori i resultats educatius és encara més clara.
- L'origen migratori com a factor de desigualtat educativa es fa present en el cas de Catalunya. De fet, és la segona comunitat autònoma amb les diferències de resultats en comprensió lectora a les proves PISA més elevades entre l'alumnat d'origen autòcton i el d'origen immigrant (82 punts, mentre que la mitjana espanyola és de 58). Per comunitats autònomes, Catalunya presenta el percentatge més baix d'insuficiència formativa (nivell 2 o menys) entre l'alumnat nadiu (9,9%), i un dels percentatges més elevats entre l'alumnat immigrant (40,7%). Si es controla l'efecte de l'estatus socioeconòmic, aquesta diferència (82 punts) es redueix més del 20% (fins als 65 punts), però encara continua existint. Fins i tot a paritat d'estatus socioeconòmic, Catalunya continua essent la segona comunitat autònoma amb diferències més grans. Això evidencia que el nostre sistema educatiu no ha aconseguit compensar les desigualtats associades al fet migratori, o ho ha compensat menys que altres comunitats autònomes.

La demografia educativa d'un país constitueix una font d'informació imprescindible per preveure la provisió i la gestió dels recursos, però també ofereix indicis sobre la complexitat social i educativa del sistema. L'evolució demogràfica de la població escolar, copsada per les taxes d'escolarització, s'explica fonamentalment per la taxa de natalitat i pels fluxos migratoris. En els últims deu anys, Catalunya ha vist fortament alterada la tendència d'ambdós factors i ha esdevingut una de les zones geogràfiques europees amb una taxa més alta de creixement demogràfic. La taxa de natalitat s'ha vist incrementada el 13% en els últims deu anys, el canvi de tendència més accentuat ha estat el de la taxa d'immigració, que superava la mitjana espanyola en 6 punts percentuals l'any 2009.

Les implicacions de l'evolució de la població són clares per a les polítiques educatives d'un país, ja que exigeix del sistema respostes adequades mitjançant la provisió dels recursos humans, materials i educatius necessaris. Així mateix, el creixement de la població estrangera en edat escolar esdevé un repte afegit a les polítiques de gestió i de provisió del sistema, en la mesura que requereix respostes específiques i diferenciades que promoguin la inclusió efectiva dels estudiants nouvinguts. En aquest sentit, els apartats següents tenen la finalitat de delimitar el fenomen de la demografia educativa a Catalunya, amb l'objectiu específic d'establir quines són les relacions entre les variacions demogràfiques i els resultats del sistema educatiu català.

Evolució de la demografia educativa

L'evolució dels indicadors de demografia educativa permet superar una visió estàtica del fenomen de l'escolarització a Catalunya i observar les tendències que es produeixen al llarg del temps. Per copsar l'evolució de la demografia educativa s'han fet servir diversos indicadors: l'índex de renovació de la població escolar, l'evolució de la població en edat d'escolarització obligatòria, l'evolució de la taxa d'alumnat (global i segons el nivell educatiu), el percentatge de població estrangera, la taxa d'immigració i la taxa de natalitat. La taula 1 mostra l'evolució d'aquests indicadors durant l'última dècada.

Com s'observa a la taula 1, la situació de Catalunya es diferencia significativament tant de la resta de l'Estat espanyol com de la mitjana de la Unió Europea. De fet, el siste-

Taula 1.

Evolució dels principals indicadors de demografia educativa. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Índex de renovació de la població escolar (població de 0 a 4 anys / població de 15 a 19 anys)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	0,81	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,83	0,84	0,86	0,89	0,92
Espanya	0,69	0,73	0,78	0,83	0,89	0,93	0,97	1,00	1,03	1,07	1,10
Catalunya	0,74	0,81	0,88	0,95	1,03	1,08	1,12	1,15	1,18	1,21	1,24
Població de 5 a 14 anys (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	100,0	98,7	97,4	96,2	94,9	93,6	92,4	91,4	90,5	90,0	89,7
Espanya	100,0	98,5	97,6	97,8	98,2	98,7	99,6	101,1	103,2	105,3	106,9
Catalunya	100,0	99,2	98,9	101,2	103,6	106,0	108,9	112,5	116,6	120,0	123,5
Alumnat (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	100,0	100,2	101,3	101,1	101,7	102,4	98,7	98,2	98,2	98,3	:
Espanya	100,0	98,4	97,5	97,3	99,6	100,7	101,3	102,4	104,0	106,1	:
Catalunya	100,0	98,8	98,3	99,8	101,6	104,8	107,1	109,6	115,0	118,6	:
Alumnat ISCED 0 (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	100,0	100,5	100,3	99,8	98,3	101,2	103,4	104,3	105,9	107,4	:
Espanya	100,0	102,8	107,1	112,9	119,4	126,0	131,3	137,4	145,0	155,5	:
Catalunya	100,0	103,7	107,7	113,7	120,4	126,6	132,5	138,0	146,6	153,6	:
Alumnat ISCED 1 (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	100,0	96,2	94,3	93,0	93,2	92,6	91,6	91,1	90,8	90,2	:
Espanya	100,0	98,6	98,1	98,0	103,2	103,1	104,3	106,2	108,9	110,7	:
Catalunya	100,0	99,7	100,3	102,1	104,5	108,4	114,2	118,0	128,1	131,2	:
Alumnat ISCED 2 (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	100,0	102,9	105,4	104,9	103,7	103,0	100,7	98,1	97,7	97,1	:
Espanya	100,0	97,3	95,7	96,2	96,4	96,8	96,5	96,0	95,8	95,8	:
Catalunya	100,0	96,6	95,6	97,9	98,6	100,2	101,3	102,7	105,1	105,9	:
Alumnat ISCED 3 (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	100,0	101,0	103,9	102,5	104,5	106,4	90,8	90,3	89,9	88,7	:
Espanya	100,0	99,3	95,7	90,3	89,6	94,0	93,0	93,0	92,5	92,1	:
Catalunya	100,0	103,4	100,9	96,9	96,0	101,6	98,5	103,8	106,5	108,8	:
Alumnat ISCED 5-6 (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	100,0	103,7	107,7	111,6	114,5	116,4	118,0	118,6	119,6	122,3	:
Espanya	100,0	100,2	100,2	100,6	100,6	98,9	97,8	97,2	97,4	98,5	:
Catalunya	100,0	99,6	96,0	96,7	96,7	96,7	95,6	93,5	95,1	100,5	:
Població estrangera (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	:	:	:	:	:	:	:	5,8	6,2	6,4	6,5
Espanya	2,0	2,9	3,8	5,3	6,5	7,8	9,1	10,4	11,6	12,3	12,3
Catalunya	2,9	4,0	5,9	8,1	9,4	11,4	12,8	13,5	15,0	15,9	16,0
Taxa d'immigració (immigrants per 1.000 habitants)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	:	:	:	:	7,0	6,7	7,1	8,1	7,6	:	:
Espanya	9,1	10,2	11,8	16,1	16,2	16,7	19,2	21,5	16,0	10,9	:
Catalunya	5,4	:	:	:	22,6	23,3	26,1	28,0	24,0	16,8	:
Taxa de natalitat (naixements per 1.000 habitants)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	10,6	10,4	10,3	10,4	10,5	10,5	10,6	10,7	10,9	10,8	:
Espanya	9,9	10,0	10,2	10,6	10,7	10,8	11,0	11,1	11,5	10,8	:
Catalunya	10,1	10,2	10,5	10,9	11,3	11,4	11,5	11,6	12,1	11,4	:

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, del Ministeri d'Educació i del Departament d'Ensenyament.

ma educatiu català és el que acull més alumnat estranger, el que registra un augment més gran de l'alumnat en gairebé totes les etapes educatives i el que ha d'afrontar un augment més gran de la taxa de natalitat.

Un primer indicador es refereix a la taxa de renovació de la població, que representa el quocient de la població de 0 a 4 anys sobre la població de 15 a 19 anys. La Unió Europea és el context territorial que mostra una tendència de creixement més atenuat. Si bé registra l'any 2000 un valor més elevat que Espanya i Catalunya, l'any 2010 se'n situa significativament per sota. Catalunya és el context que l'any 2010 mostra un índex més alt, així com també és el que registra un augment major al llarg de tota la dècada (68% respecte a l'any 2000, davant del 14% i el 59% de la Unió Europea i Espanya, respectivament).

D'altra banda, Catalunya també té el sistema educatiu que veu un augment més gran de la taxa d'escolarització. La seva població estudiantil ha augmentat el 19% entre els anys 2000 i 2009, mentre que la cohort d'edat que comprèn l'alumnat d'entre 5 i 14 anys ha augmentat el 24%. En el cas espanyol aquest augment és del 7%, mentre que en el conjunt dels països europeus s'observa un descens del 10%. Com s'ha assenyalat anteriorment, en el cas català aquest fet s'explica fonamentalment per la taxa d'immigració i la taxa de natalitat. Com s'observa en la taula 1 —i malgrat el descens d'aquestes dues taxes durant els últims anys—, Catalunya és el context territorial que registra més natalitat i una major aflluència de població nouvinguda.

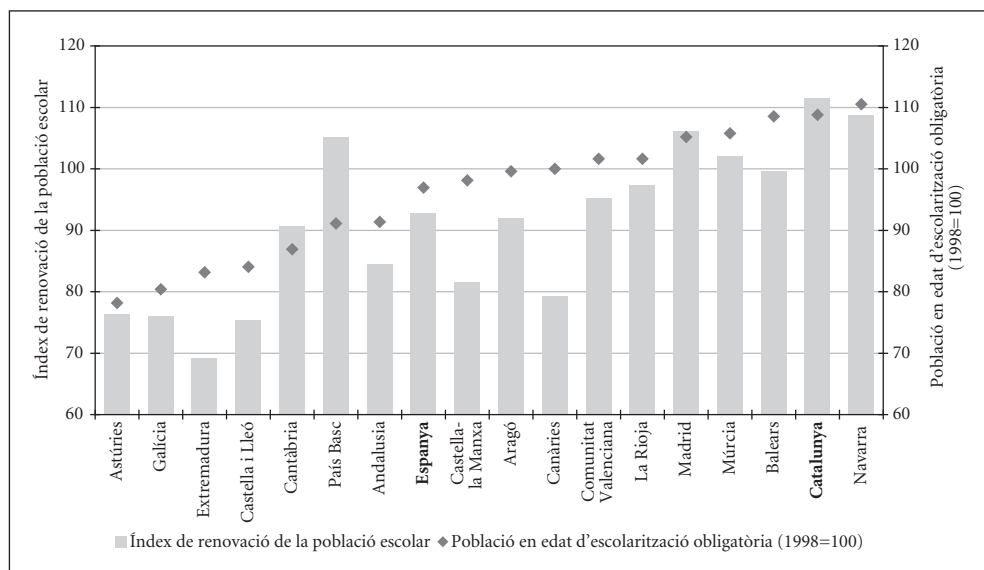
Aquesta tendència també s'observa si es desagrega la taxa d'escolarització global entre les diferents etapes del sistema educatiu. A excepció de l'educació preprimària, en la qual mostra una evolució quasi idèntica a l'espanyola, i la de l'educació superior, en què s'observa un estancament, Catalunya mostra un augment de l'escolarització en l'educació primària, la secundària obligatòria i en els ensenyaments postobligatoris. En el cas espanyol, es registra un augment només en l'educació primària, mentre que en el conjunt dels països europeus s'observa un descens en totes les etapes d'educació obligatòria i en els ensenyaments postobligatoris no universitaris.

Com es constata en les taules 2 i 4, i també en els gràfics 1 i 2, aquesta evolució situa Catalunya com el context territorial, tant en l'àmbit espanyol com europeu, amb la

taxa de creixement més alta de població en edat d'escolarització obligatòria (en el context espanyol, després de Navarra) i l'índex de renovació escolar més elevat (en el panorama internacional, després d'Irlanda).

Gràfic 1.

Indicadors d'evolució de la demografia educativa per comunitats autònomes, 2010

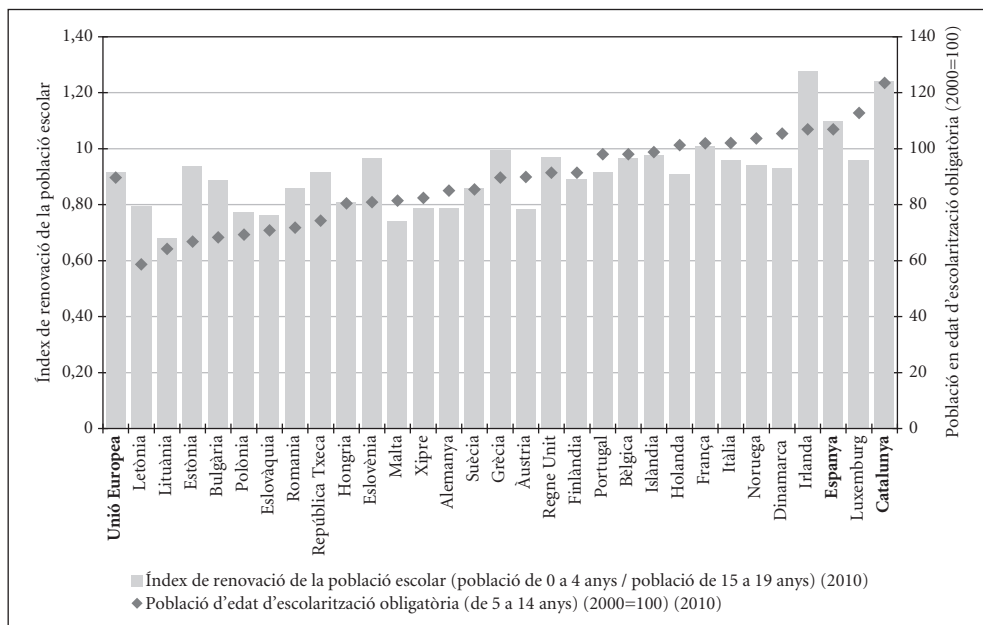

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Pel que fa a la resta d'indicadors d'evolució demogràfica, en comparació de la resta de comunitats autònomes (taula 2), el sistema educatiu català apareix com un dels sistemes amb una complexitat social més gran. De fet, és la comunitat autònoma amb la taxa d'immigració més alta de tot l'Estat espanyol, i és una de les comunitats autònomes amb més població estrangera en les etapes de l'educació primària i secundària obligatòria. A més, és la comunitat autònoma que ocupa el tercer lloc pel que fa a la taxa de natalitat, després de Múrcia i Madrid.

Gràfic 2.

Indicadors d'evolució de la demografia educativa per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Si s'observa l'evolució de la demografia educativa, presentada a través de diversos indicadors en la taula 3, també es confirma que Catalunya es troba entre les comunitats que més han incrementat l'escolarització en totes les etapes educatives, a excepció de l'escolarització preprimària i els estudis de batxillerat. Així, per exemple, entre els anys 2000 i 2011, és la segona comunitat autònoma que mostra un major increment de l'escolarització tant en l'etapa de l'educació primària com en l'educació secundària obligatòria, mentre que és la tercera comunitat autònoma en termes de creixement de l'escolarització als CFGM i la sisena en els CFGS. Pel que fa al batxillerat, Catalunya ha seguit la tendència de la resta de les comunitats autònomes, a excepció de Múrcia, en el període comprès entre els anys 2000 i 2010: ha registrat un descens de la matrícula.

Taula 2.**Indicadors d'evolució demogràfica per comunitats autònomes, 2010**

Comunitats autònomes	Índex de renovació de la població escolar (població de 0 a 4 anys / població de 15 a 19 anys) (2010)	Població d'edat d'escolarització obligatòria (de 5 a 14 anys) (2000=100) (2010)	% de població estrangera (2010)	% de població estrangera de 15 anys o menys (2010)	% de població estrangera (2000=100) (2010)	% de població estrangera de 15 anys o menys (2000=100) (2010)	% d'alumnat estranger primària (2010)	% d'alumnat estranger ESO (2010)	Taxa de natalitat (2009)	Taxa d'immigració (2010)
Espanya	1,07	106,9	12,2	12,0	622,1	674,7	10,3	12,2	10,7	9,9
Andalusia	0,98	96,3	8,4	7,0	546,1	692,4	6,1	7,1	11,6	6,7
Aragó	1,08	112,2	12,8	15,6	1436,3	1773,3	14,7	13,2	9,9	8,2
Astúries	0,98	88,8	4,5	5,4	627,1	828,3	5,7	7,7	7,8	5,7
Balears	1,11	117,1	21,9	18,9	442,6	511,0	15,7	19,5	11,2	12,3
Canàries	0,88	103,6	14,5	10,4	398,2	387,3	7,9	11,3	9,1	11,0
Cantàbria	1,12	102,8	6,6	7,3	917,4	1267,0	9,0	12,5	9,7	6,3
Castella i Lleó	0,91	91,9	6,6	8,9	922,1	992,5	9,0	9,0	8,1	5,7
Castella-la Manxa	0,96	106,0	10,9	12,1	1657,0	1677,2	10,8	11,0	11,0	7,5
Catalunya	1,24	123,5	16,0	17,1	660,0	612,4	13,7	17,8	11,7	16,7
Comunitat Valenciana	1,08	114,4	17,5	15,4	572,2	812,9	11,7	15,3	10,4	11,8
Extremadura	0,80	83,5	3,6	4,0	451,7	563,1	4,1	3,7	9,5	3,2
Galícia	0,93	85,9	3,9	4,2	428,4	459,0	4,4	4,9	8,2	4,9
Madrid	1,22	120,1	16,7	15,4	651,6	548,8	14,5	17,1	12,1	12,0
Múrcia	1,13	116,8	16,5	15,3	923,5	1222,5	13,3	14,8	12,8	7,9
Navarra	1,17	126,9	11,2	12,1	776,8	964,7	12,2	13,1	11,1	8,8
País Basc	1,21	107,2	6,4	6,8	659,3	810,4	7,1	8,4	9,8	8,0
La Rioja	1,13	121,5	14,5	18,4	1061,6	1263,7	18,0	18,9	10,5	12,8

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 3.

Indicadors d'evolució de la demografia educativa per comunitats autònomes, 2010

Comunitats autònomes	Alumnat total (2000=100) (2009)	Alumnat ISCED 0 (2000=100) (2009)	Alumnat ISCED 1 (2000=100) (2009)	Alumnat ISCED 2 (2000=100) (2009)	Alumnat ISCED 3 (2000=100) (2009)	Alumnat ISCED 5-6 (2000=100) (2009)	Alumnat total (educació no univ.) (2000=100) (2011)	Alumnat d'educació infantil (2000=100) (2011)	Alumnat d'educació infantil primer cicle (2000=100) (2011)	Alumnat d'educació infantil segon cicle (2000=100) (2011)	Alumnat de primària (2000=100) (2011)	Alumnat d'ESO (2000=100) (2011)	Alumnat de batxillerat (2000=100) (2011)	Alumnat de CFGM (2000=100) (2011)	Alumnat de CFGS (2000=100) (2011)
Espanya	106,1	155,5	110,7	95,8	92,1	98,5	111,3	164,6	483,4	137,4	108,9	89,2	84,0	182,1	179,5
Andalusia	103,1	169,6	101,7	91,9	95,1	95,1	108,3	183,5	4146,6	142,2	96,7	85,4	92,4	200,0	295,6
Aragó	103,1	169,7	116,7	98,0	78,2	80,4	115,8	175,8	1792,4	135,4	116,1	94,1	80,7	138,0	164,2
Astúries	77,8	128,2	92,9	68,9	60,0	68,9	85,4	134,8	877,2	120,7	94,6	65,7	58,8	112,9	96,2
Balears	114,8	144,5	115,2	103,5	106,3	108,2	123,1	161,5	528,2	140,3	116,9	101,5	99,2	192,9	192,3
Canàries	103,4	118,1	105,2	105,6	100,7	100,7	101,7	124,7	379,9	118,9	101,5	87,7	96,6	129,6	128,6
Cantàbria	94,5	165,6	101,4	80,7	83,0	80,6	102,2	172,9	2254,9	141,1	107,1	75,9	72,6	152,1	101,4
Castella i Lleó	87,5	123,8	96,4	78,6	77,0	82,0	91,5	126,6	686,5	113,6	94,6	73,7	69,8	133,3	141,7
Castella-la Manxa	107,1	123,5	108,5	108,8	101,0	92,5	116,7	167,0	2488,1	126,7	104,4	95,7	99,2	224,4	181,1
Catalunya	118,6	153,6	131,2	105,9	108,8	100,5	124,0	157,8	201,3	146,1	127,0	103,6	80,2	205,9	187,6
Comunitat Valenciana	114,2	165,9	117,0	105,8	96,5	112,5	120,0	177,1	764,1	149,8	116,5	96,1	88,0	275,7	256,5
Extremadura	92,4	99,8	85,4	94,8	92,2	106,9	88,0	101,5	292,4	99,4	82,8	78,6	83,7	201,2	210,0
Galícia	85,4	138,8	87,7	75,9	88,5	82,7	87,8	144,4	...	118,2	89,6	68,9	70,0	203,8	180,2
Madrid	112,5	184,0	119,6	96,6	86,0	101,7	121,9	192,5	509,4	149,7	122,9	92,9	84,6	180,3	155,7
Múrcia	114,6	152,3	114,4	106,8	100,4	113,0	119,2	154,5	299,5	142,4	116,3	101,6	102,7	183,0	179,2
Navarra	116,6	185,3	130,2	104,8	108,2	87,0	122,2	152,6	...	139,7	133,2	108,7	90,1	117,0	169,9
País Basc	102,0	160,7	122,7	92,4	78,7	76,1	108,3	165,3	325,7	131,9	117,1	82,5	69,4	111,4	116,6
La Rioja	107,8	152,4	120,0	97,7	93,3	97,6	117,4	159,5	761,8	146,2	122,9	97,7	81,7	146,3	194,3

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Taula 4.

Indicadors d'evolució demogràfica i de la demografia educativa per països europeus, 2010

País	Índex de renovació de la població escolar (població de 0 a 4 anys / població de 15 a 19 anys) (2010)	Població d'edat d'escolarització obligatòria (de 5 a 14 anys) (2000=100) (2010)	Alumnat total (2000=100)	Alumnat ISCED 0 (2000=100) (2009)	Alumnat ISCED 1 (2000=100)	Alumnat ISCED 2 (2000=100)	Alumnat ISCED 3 (2000=100)	Alumnat ISCED 5-6 (2000=100)	% població estrangera (2010)	% població estrangera extracomunitària (2010)	% població estrangera de 15 anys o menys (2010)	% població estrangera (2000=100) (2010)	Taxa d'immigració (immigrants per 1.000 habitants) (2008)	Taxa de natalitat (naixements per 1.000 habitants) (2009)
Alemanya	0,79	85,1	97,2	103,8	86,2	90,2	99,9	118,7	8,7	5,6	6,9	97,6	8,3	8,1
Àustria	0,78	89,9	101,2	104,5	84,5	97,8	106,2	118,0	10,5	6,5	11,0	120,0	13,2	9,1
Bèlgica	0,97	98,0	108,6	106,1	94,6	89,5	127,4	119,5	9,7	:	:	110,9	15,4	11,8
Bulgària	0,89	68,3	84,3	100,2	66,4	65,7	99,2	104,9	0,3	0,3	:	:	0,2	10,6
Catalunya	1,24	123,5	118,6	153,6	131,2	105,9	108,8	100,5	16,0	11,8	17,1	660,0	24,0	11,7
Dinamarca	0,93	105,4	112,2	98,5	105,8	119,7	123,1	124,0	6,0	3,9	4,7	122,5	10,5	11,4
Eslovàquia	0,76	70,9	91,5	86,7	70,4	71,8	108,4	172,9	1,2	0,4	0,4	:	3,3	11,3
Eslovènia	0,97	80,9	95,6	79,8	123,6	56,9	85,4	136,5	4,0	3,8	2,1	187,7	15,3	10,8
Espanya	1,10	106,9	106,1	155,5	110,7	95,8	92,1	98,5	12,3	7,3	12,1	622,1	16,0	10,8
Estònia	0,94	66,8	84,7	97,0	59,6	72,4	99,1	127,6	15,9	15,1	4,2	79,3	2,7	11,8
Finlàndia	0,89	91,4	108,5	119,6	90,5	100,6	125,2	109,8	2,9	1,8	2,5	170,4	5,5	11,3
França	1,01	101,9	103,2	105,7	106,9	97,9	100,8	107,8	5,8	3,8	5,3	:	3,4	12,8
Grècia	1,00	89,6	:	:	:	:	:	:	8,4	7,0	10,4	:	:	10,5
Holanda	0,91	101,3	106,5	100,5	100,9	100,7	116,5	126,8	3,9	2,1	2,5	95,8	8,7	11,2
Hongria	0,81	80,4	94,6	88,8	77,8	85,6	108,5	129,5	2,0	0,8	1,0	131,0	3,7	9,6
Irlanda	1,28	106,9	108,6	60,9	110,9	95,1	100,1	113,7	8,6	1,5	4,8	270,2	14,5	16,7
Itàlia	0,96	102,0	105,1	104,9	100,7	98,7	108,8	113,7	7,0	5,0	9,6	314,4	9,0	9,5
Letònia	0,79	58,7	87,3	125,5	84,7	44,7	96,3	137,4	17,4	17,0	4,7	68,1	1,5	9,6
Lituània	0,68	64,2	94,0	95,7	59,4	79,7	114,8	172,9	1,1	1,0	0,7	:	2,8	11,0
Luxemburg	0,96	112,7	113,3	112,7	108,7	127,1	126,5	0,0	43,0	5,9	46,8	:	36,7	11,4
Malta	0,74	81,4	94,9	80,5	72,0	91,2	185,6	163,9	4,4	2,7	4,0	:	22,0	10,0
Polònia	0,77	69,3	89,3	100,0	57,9	227,7	67,4	136,1	0,1	0,1	0,0	:	1,3	11,0
Portugal	0,92	98,0	107,7	120,2	93,1	123,3	119,3	99,8	4,3	3,4	3,1	231,1	2,8	9,4
Regne Unit	0,97	91,4	86,1	94,8	95,4	111,1	56,1	119,3	7,0	3,9	:	:	9,6	12,8
República Txeca	0,92	74,3	97,6	101,8	71,4	76,9	110,2	164,3	4,0	2,7	2,3	176,4	7,5	11,3
Romania	0,86	71,8	99,0	105,9	72,3	68,2	106,2	242,6	:	:	:	:	:	10,3
Suècia	0,86	85,5	99,3	113,3	85,8	107,7	92,4	121,8	6,3	3,5	5,8	115,0	11,0	12,1
UE-27	0,92	89,7	98,3	107,4	90,2	97,1	88,7	122,3	6,5	4,0	:	:	7,6	10,8
Xipre	0,79	82,4	111,1	117,6	87,3	98,2	107,6	297,5	15,9	5,5	12,5	189,4	17,9	12,1

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

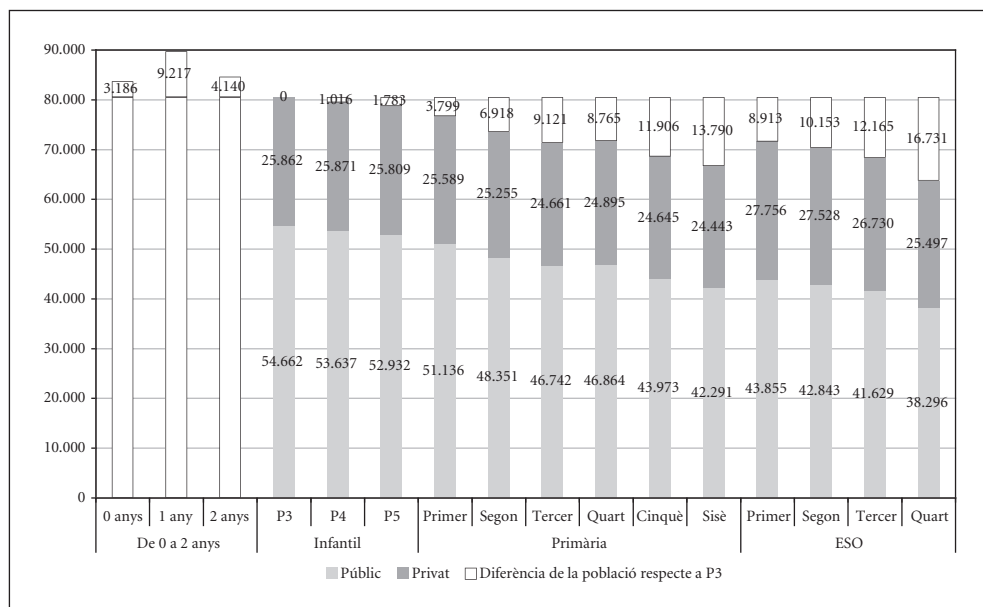
Finalment, val a dir que Catalunya no ha aconseguit respondre proporcionalment a la gran aflluència de població nouvinguda i a l'augment de la taxa de natalitat en termes d'escolarització preobligatòria. De fet, és la vuitena comunitat autònoma en termes de creixement de les places en l'escolarització preprimària, i la desena comunitat autònoma pel que fa a l'augment de l'alumnat escolaritzat en l'educació infantil. La desagregació d'aquesta taxa dona pistes sobre els dèficits en oferta d'educació infantil. La taula 3 indica que Catalunya ha mostrat l'augment més baix, entre el conjunt de comunitats autònomes, de l'alumnat del primer cicle d'educació infantil (0-3 anys), mentre és la quarta comunitat autònoma que ha registrat un augment més important de l'alumnat del segon cicle (3-6 anys).

Com s'ha assenyalat en els paràgrafs anteriors, en la comparació amb la resta de països europeus que es mostra en la taula 4, el sistema educatiu català presenta, després d'Irlanda, l'índex de renovació escolar més alt de tots els països europeus. De fet, juntament amb Irlanda, Espanya i França, és dels pocs territoris en què la població de 0 a 4 anys supera la població de 15 a 19 anys. En relació amb la taxa d'increment total de l'alumnat, Catalunya encapçala els països europeus, ja que és un dels territoris en què hi ha un augment més alt de l'alumnat en les etapes d'educació infantil i primària, així com un dels països que ha acollit una proporció més gran de població estrangera en edat escolar i ha registrat una de les taxes més altes d'immigració.

Indicadors de demografia educativa i titularitat dels centres

En un sistema educatiu com el català, caracteritzat per tenir consolidada una doble xarxa de centres de titularitat pública i privada, esdevé rellevant analitzar els indicadors de demografia educativa segons els sectors. El gràfic 3 mostra la matrícula registrada l'any 2010 en els cursos de les diferents etapes del sistema educatiu. Aquest gràfic il·lustra, d'una banda, la distribució de l'alumnat en els centres segons el curs i la titularitat; de l'altra, i prenent com a referència l'alumnat matriculat en el primer curs del segon cicle d'educació infantil (P3), s'observa la diferència entre les places ocupades actualment en els diferents cursos i les places ocupades en l'educació infantil.

Gràfic 3.
Alumnat per curs i titularitat. Catalunya, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya i del Departament d'Ensenyament.

En aquest sentit, d'una banda, si es pren com a referència l'alumnat matriculat a P3, s'observa gràficament l'increment de necessitats de places, places que el sistema haurà de proveir en el futur per donar resposta a l'evolució de la demografia educativa: la diferència entre el volum d'alumnat escolaritzat a P3 i el d'alumnat escolaritzat a quart d'ESO és de 16.731 alumnes (9.217 més si prenem com a referència la quantitat d'infants d'un any d'edat). Això significa, doncs, que per donar cobertura a les necessitats d'escolarització futures de l'alumnat que actualment està en edat d'educació infantil, l'oferta de places de secundària obligatòria, previsiblement, haurà de créixer més del 25%. De fet, l'alt nombre d'estudiants escolaritzats en les etapes primerenques del sistema fa preveure la necessitat d'ajustaments importants de cara als propers cursos, no només en relació amb un augment significatiu dels recursos humans i materials, sinó

també mitjançant una inversió en recursos humans per donar una resposta educativa de qualitat a la complexitat creixent del sistema.

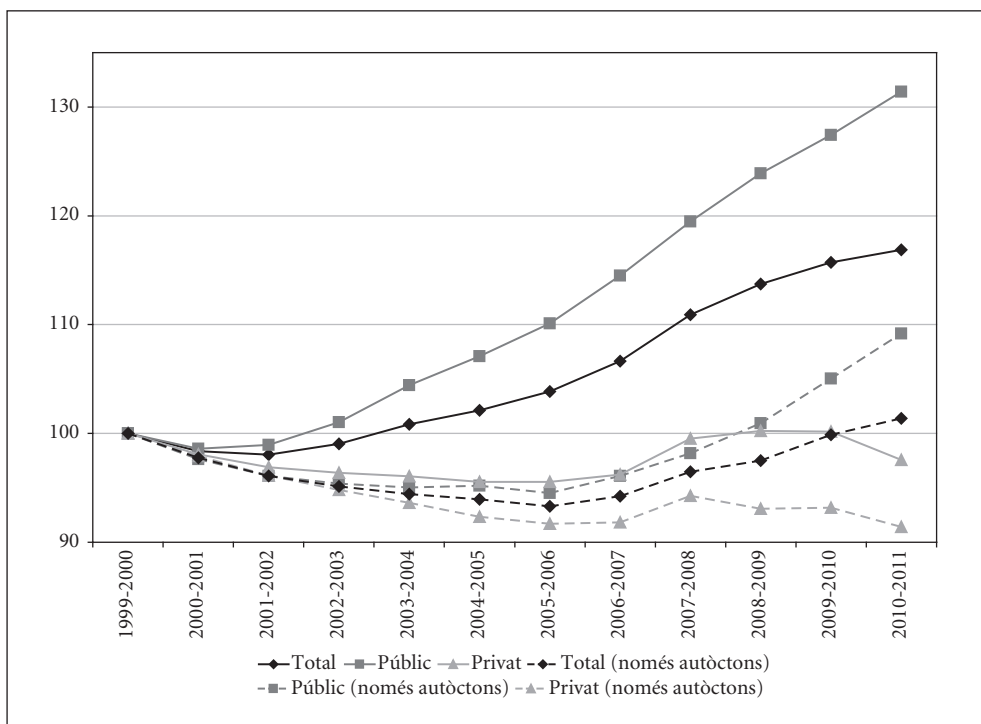
D'altra banda, el gràfic 3 també evidencia que el pes del sector privat ha estat decreixent, la qual cosa significa que les noves necessitats d'escolarització han estat assumides bàsicament pel sector públic. En efecte, el percentatge d'estudiants que assisteixen a un centre privat, en un mateix curs acadèmic, augmenta a mesura que s'avança al llarg de les diferents etapes educatives del sistema. Concretament, s'observa com aproximadament el 67,5% dels estudiants segueixen l'educació infantil en centres públics, mentre que aquest percentatge es redueix fins al 65% i el 61% en l'educació primària i en l'ESO, respectivament.

Aquest gràfic, però, ofereix una fotografia captada en un curs determinat, una imatge estàtica sobre la distribució de l'alumnat segons la titularitat. Una imatge més precisa sobre l'evolució del fenomen de l'escolarització segons els sectors l'ofereixen els gràfics 4, 5, 6, 7 i 8, que il·lustren l'índex d'evolució de l'alumnat segons la titularitat en les diverses etapes del sistema educatiu. En primer lloc, el gràfic 4 il·lustra l'evolució de l'alumnat en els ensenyaments obligatoris. Aquest gràfic assenyalava com l'evolució de la matrícula a Catalunya en els últims anys s'explica fonamentalment per un augment sostingut en el temps de l'alumnat en el sector públic, a diferència del sector privat, que ha tingut una tendència decreixent, i també posa de manifest que l'increment de pes del sector públic s'explica en bona part, encara que no exclusivament, per l'escolarització d'alumnat d'origen estranger. Amb tot, val a dir que el creixement de l'escolarització en els centres públics no només s'ha donat per l'augment exponencial d'alumnat estranger a les aules catalanes, sinó també per un increment destacable de la matrícula de l'alumnat autòcton.

En segon lloc, els gràfics 5 i 6 mostren l'índex d'evolució de l'alumnat en els dos cicles de l'educació preobligatòria. Tots dos gràfics mostren tendències molt semblants pel que fa a l'escolarització en el sector públic. Tant en el primer com en el segon cicle de l'educació infantil el sector públic ha estat fonamentalment el que ha vist un increment significatiu de la matrícula. Per la seva banda, el sector privat ha registrat un augment més moderat de l'alumnat en el segon cicle (fins al curs 2009-2010), mentre que en el primer cicle ha oscil·lat fins a mostrar, en els últims cursos, una certa tendència a

Gràfic 4.

Índex d'evolució de l'alumnat als ensenyaments obligatoris per sector de titularitat i origen. Catalunya, 1999-2011

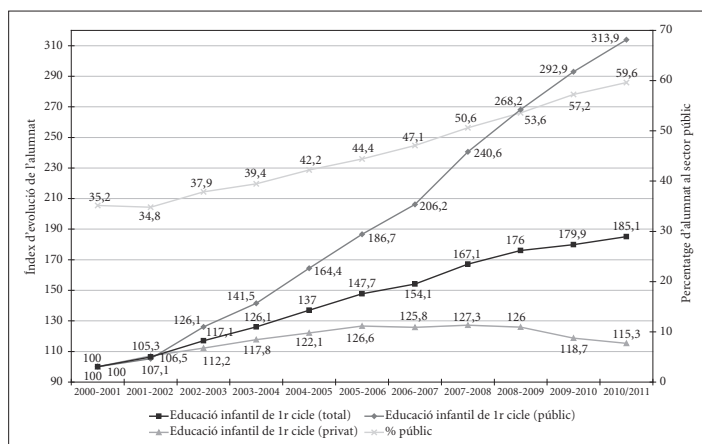
Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament.

disminuir gradualment. Tant la tendència del sector públic, com la del sector privat, es poden explicar per l'augment significatiu de l'oferta pública de places, en detriment de la privada. Entre els anys 2000 i 2010 l'oferta de places públiques ha augmentat quasi el 25% en el primer cicle d'educació infantil (del 35% al 60%), mentre que en el segon cicle ha augmentat 8 punts percentuals (del 60% al 68%).

Finalment, els gràfics 7 i 8 mostren l'índex d'evolució de l'alumnat en els ensenyaments postobligatoris no universitaris, tant en el batxillerat com en els cicles de formació

Gràfic 5.

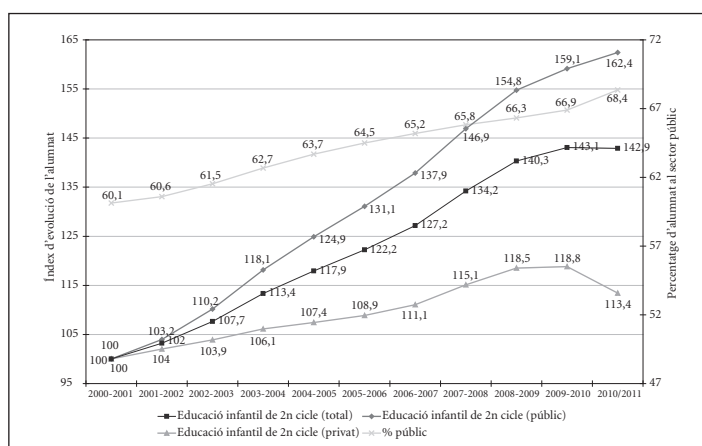
Índex d'evolució de l'alumnat a l'educació infantil de primer cicle per sector de titularitat. Catalunya, 2000-2011 (2000-2001=100)

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Gràfic 6.

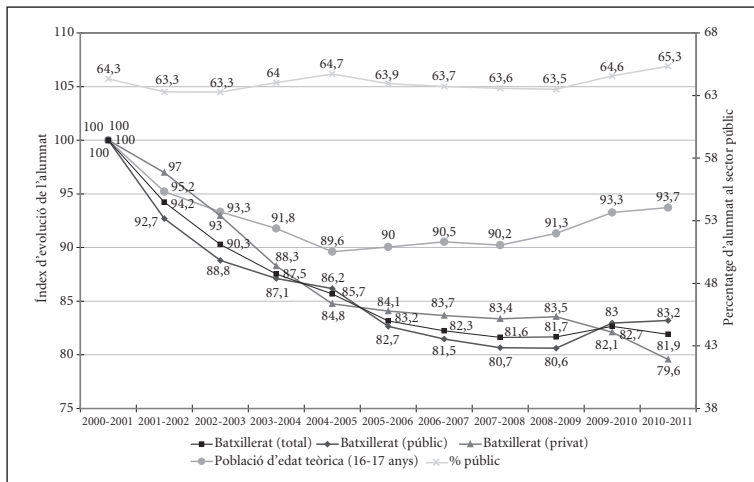
Índex d'evolució de l'alumnat a l'educació infantil de segon cicle per sector de titularitat. Catalunya, 2000-2011 (2000-2001=100)

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

Gràfic 7.

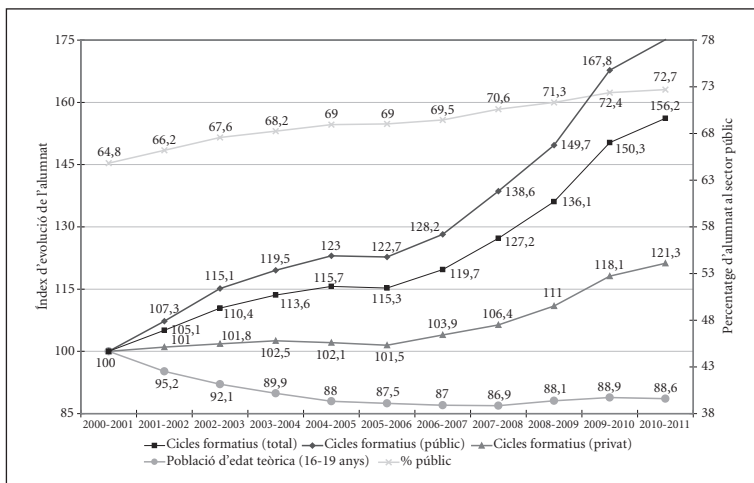
Índex d'evolució de l'alumnat al batxillerat. Catalunya, 2000-2011

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 8.

Índex d'evolució de l'alumnat als cicles formatius. Catalunya, 2000-2011

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

professional. Els dos itineraris acadèmics mostren tendències d'evolució molt diferenciades. D'una banda, la matrícula en el batxillerat des de l'any 2000 mostra una tendència de disminució progressiva, tant en el sector públic com privat, fins al curs 2007-2008, en què sembla que s'estabilitza. Com es constata en el gràfic 7, aquesta tendència se situa significativament per sota de l'evolució de la població d'edat teòrica. Malgrat que aquest índex també mostri una tendència de decreixement moderat en els primers anys de la dècada, sembla que s'estabilitza i reprèn un cert creixement a partir del curs 2007-2008. De fet, és aquest canvi de tendència registrat en l'evolució de la població d'edat teòrica el que explicaria que la taxa de matrícula en el batxillerat s'estabilitzi durant els darrers anys de la dècada.

En el cas dels cicles formatius, en canvi, la tendència és de clar creixement al llarg dels deu últims anys, amb l'única excepció del curs 2005-2006. En el gràfic 8 es constata que un nombre creixent de persones opta per fer cicles formatius, que es converteixen en una alternativa als estudis de batxillerat. A diferència dels estudis de batxillerat, per exemple, s'observa que l'evolució de la matrícula en els cicles formatius està deslligada de l'evolució registrada de la població d'edat teòrica. Si s'aprofundeix en els motius d'aquest augment, és interessant assenyalar les diferències observades en funció de la titularitat dels centres. De fet, el creixement és més marcat en el sector públic, mentre que segueix una tendència d'increment moderat en el sector privat. Aquest fenomen, òbviament, va acompanyat d'un creixement de l'oferta pública de places, que augmenta per tal de donar resposta a una demanda cada cop més important.

El fet migratori i la demografia educativa

Com s'ha assenyalat en els paràgrafs anteriors, l'evolució positiva de la demografia educativa a Catalunya s'explica en bona part per l'entrada d'alumnat estranger a les aules de les escoles i dels instituts. Una anàlisi més detallada que permeti trobar matisos a la interpretació d'aquest fenomen es pot fer observant l'evolució del percentatge d'alumnat estranger al llarg dels últims deu anys segons la titularitat dels centres i en les diferents etapes del sistema educatiu (vegeu la taula de l'Annex d'aquest apartat, que mostra l'evolució del percentatge d'alumnat estranger, a Espanya i a Catalunya, en l'educació preobligatòria i obligatòria, així com en els ensenyaments postobligatoris).

Una ullada global al gràfic 9 permet constatar que hi ha diferències rellevants segons la titularitat de l'ensenyament, però també en funció dels dos contextos territorials. Com a tendència general, Catalunya registra un augment de l'alumnat estranger més accentuat que el conjunt de l'Estat espanyol. Aquest increment s'observa en totes les etapes del sistema educatiu i pren una rellevància especial en els centres de titularitat pública.

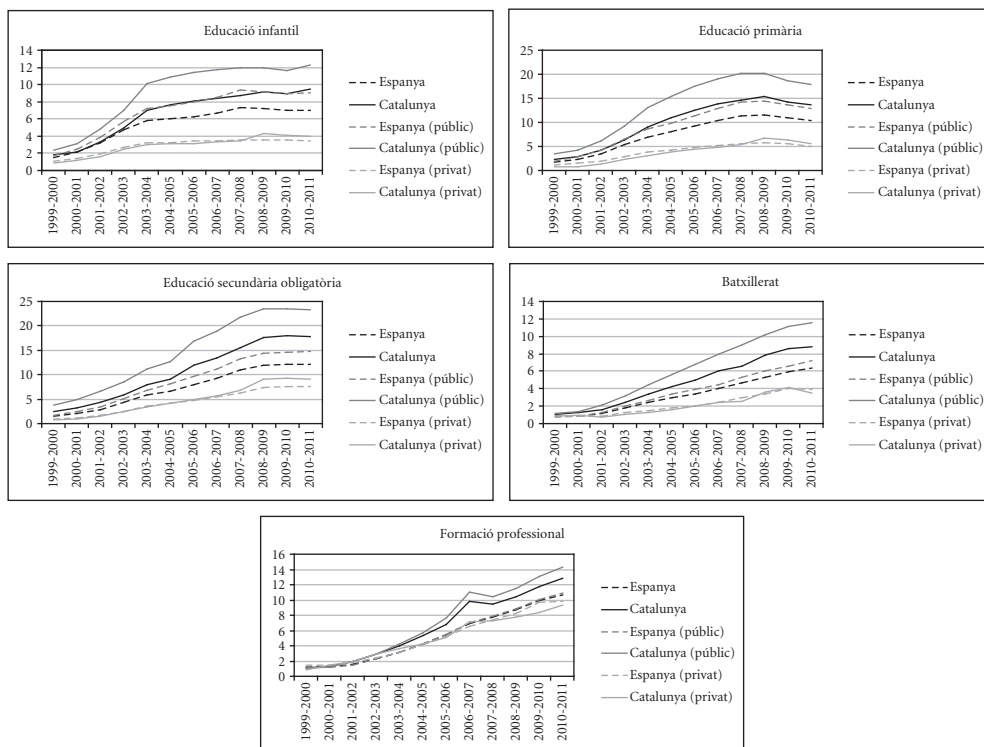
En primer lloc, val la pena destacar les diferències importants entre titularitat pública i privada en termes d'acollida. En tots els nivells educatius, tant a Catalunya com a Espanya, els centres de titularitat pública són els que assumeixen un nombre més alt d'estudiants estrangers. Aquest fet és especialment evident en els nivells d'escolarització obligatòria (educació primària i ESO), encara que també és rellevant en les fases preobligatòries i postobligatòries.

La tendència de creixement entre Catalunya i Espanya segueix uns mateixos esquemes en cadascuna de les etapes educatives, que alhora es diferencien entre elles. En els ensenyaments postobligatoris, per exemple, la tendència és netament de creixement, tant en els mòduls professionals com en els estudis de batxillerat. L'única excepció són els estudis privats de batxillerat a Catalunya, que mostren una disminució en l'últim curs acadèmic. En l'alumnat d'ESO s'observa un cert estancament des del curs 2008-2009, després de molts anys de creixement sostingut de matrícula d'alumnat estranger.

A diferència d'aquestes etapes educatives, l'educació primària és l'única que en els últims cursos mostra una disminució relativa de les taxes d'evolució. Concretament, a partir del curs 2008-2009, s'observa com en els dos contextos territorials i en els dos sectors de titularitat comença a dibuixar-se una tendència de decreixement. Aquesta informació és rellevant des de dues perspectives: d'una banda, assenyalava un canvi important de tendència en termes demogràfics; de fet, aquest canvi en l'evolució pot assenyalar una reducció de l'alumnat nouvingut que s'incorpora durant el curs acadèmic. D'altra banda, és una informació rellevant de cara a una previsió més ajustada de la tendència de l'escolarització en els nivells successius per als propers anys.

Gràfic 9.

Evolució del percentatge d'alumnat estranger. Catalunya i Espanya, 1999-2011

Nota: Els valors dels gràfics es troben a la taula de l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Demografia educativa, complexitat socioeducativa i resultats del sistema

Com s'ha assenyalat en la introducció del capítol, un augment de la demografia educativa es pot traduir en una major complexitat per a la gestió del sistema educatiu. Un increment quantitatiu de la matrícula, però també un increment de l'heterogeneïtat social de les aules, evidencia la necessitat de proveir els recursos necessaris —materials, humans i pedagògics— per garantir una educació de qualitat. La realitat escolar

derivada del fenomen migratori és l'exemple més clar de la importància d'ajustar les respostes del sistema educatiu a les necessitats específiques de l'alumnat estranger, tot vetllant per la seva inclusió i per les oportunitats educatives del conjunt de l'alumnat.

D'entrada, amb l'objectiu de contextualitzar la complexitat educativa del sistema, és interessant revisar breument algunes dades d'origen social de l'alumnat de 15 anys, a través de les proves PISA, i comparar-les amb les d'altres països europeus. En aquest sentit, la taula 5 situa Catalunya entre els països amb una complexitat educativa més

Taula 5.

Indicadors de complexitat socioeducativa de l'alumnat de 15 anys per països. Unió Europea, 2009

	Baix nivell d'educació familiar (%)	Immigrants (1a i 2a generació) (%)	< nivell 2 en comprensió lectora a PISA (%)
Portugal	50,0	5,5	17,6
Espanya	28,9	9,5	19,6
Itàlia	24,5	5,5	21,0
Catalunya	24,3 (4t)	11,2 (8è)	13,5 (23è)
Luxemburg	19,3	40,2	26,0
Grècia	16,0	9,0	21,3
Suècia	12,6	11,7	17,4
Alemanya	11,7	17,6	18,5
França	11,3	13,1	19,8
Irlanda	10,7	8,3	17,2
Holanda	8,5	12,1	14,3
Hongria	7,8	2,1	17,6
Dinamarca	6,5	8,6	15,2
Bulgària	5,8	0,5	41,0
Bèlgica	5,7	14,8	17,7
Romania	5,6	0,3	40,4
Àustria	4,8	15,2	27,6
Eslovènia	4,3	7,8	21,2
Polònia	4,3	n.d.	15,0
Regne Unit	4	10,6	18,4
Finlàndia	3,9	2,6	8,1
Estònia	2,8	8,0	13,3
Letònia	1,8	4,5	17,6
Eslovàquia	1,6	0,5	22,2
Lituània	1,2	1,7	24,4
República Txeca	1,2	2,3	23,1

Nota: El baix nivell d'educació familiar correspon a ISCED 2 o inferior.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA-2009, de l'OCDE.

elevada, però també entre els països amb una prevalença més baixa d'alumnat amb baix rendiment a les proves PISA. En efecte, és el quart país amb un nivell més baix d'educació familiar i el vuitè en proporció d'alumnat d'origen immigrant als 15 anys, però també és el vint-i-tresè pel que fa al pes de baix rendiment d'aquest alumnat en les proves PISA. De fet, les proves PISA posen de manifest que, si prenem les dades agregades de rendiment, no hi ha una correspondència clara entre la composició social del sistema educatiu català i els resultats de l'alumnat de 15 anys en l'adquisició de competències a través d'aquestes proves (sí que sembla que hi hagi més relació amb les dades de permanència al sistema en edats d'escolarització postobligatòria). Falta comprovar si el sistema educatiu català neutralitza més que cap altre sistema l'efecte de les desigualtats socials en l'adquisició de competències, i és un dels sistemes més equitatius, o aquesta no observança d'efectes en els resultats agregats a les proves PISA amaga desigualtats internes, de manera que l'augment dels resultats mitjans va acompanyat de dinàmiques de polarització dels rendiments.

En aquest subapartat presentem les relacions que s'observen entre la demografia educativa i els resultats del sistema educatiu. També s'aprofundeix en la relació entre el fenomen migratori i els nivells d'eficàcia educativa del sistema.

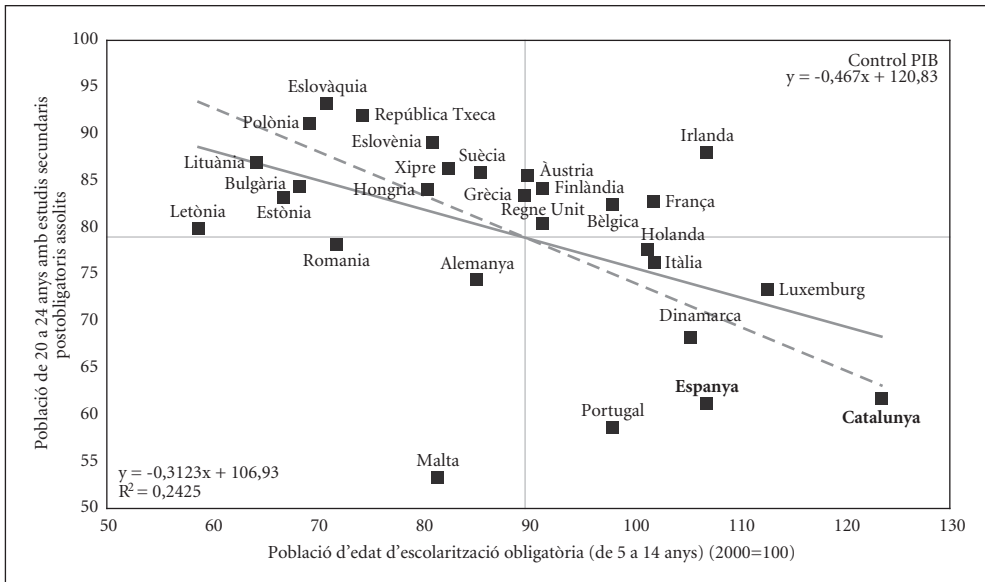
DEMOGRAFIA EDUCATIVA, COMPLEXITAT SOCIOEDUCATIVA I RESULTATS ACADÈMICS

En el gràfic 10 s'observa com el creixement de la demografia educativa pot estar associat amb una complexitat creixent del sistema i una disminució global dels nivells d'eficàcia d'un sistema educatiu. De fet, en aquest gràfic es constata que els sistemes educatius que registren una taxa més alta de creixement de la població en edat d'escolarització obligatòria (registrada entre els anys 2000 i 2010), tendeixen a obtenir uns resultats més baixos en termes de graduació postobligatòria.

En el gràfic 10 s'observa que Catalunya se situa clarament per sota de la línia de regressió. Malgrat que mostra la taxa de creixement més alta del conjunt dels països europeus, Catalunya no hauria de tenir unes taxes tan baixes de població amb estudis postobligatoris assolits. O dit d'una altra manera: a Catalunya, l'associació entre

Gràfic 10.

Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits i creixement de la població d'edat d'escolarització obligatòria (de 5 a 14 anys), per països. Europa, 2010

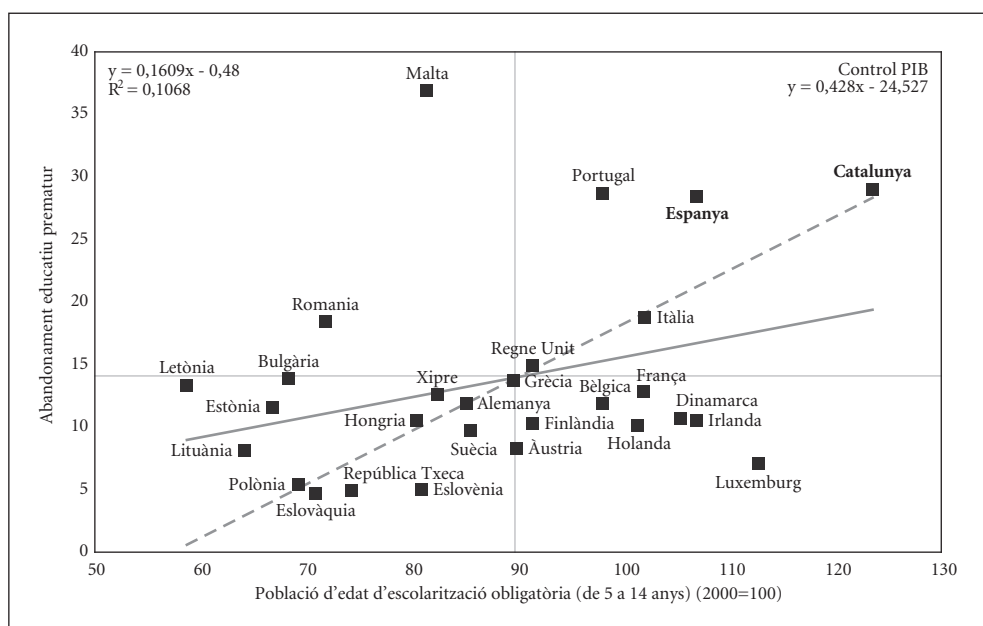
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

l'augment de la demografia educativa i els resultats és més marcada, cosa que indica que el fenomen del creixement demogràfic l'afecta en una proporció més alta respecte a la resta dels països europeus.

Una segona informació interessant s'obté quan s'estima aquesta relació un cop feta la hipòtesi que tots els països disposessin d'un mateix nivell de riquesa (línia de regressió discontinua). En aquest cas, a paritat de nivell de riquesa, la taxa d'evolució sembla que afecta encara més negativament els nivells de graduació postobligatòria en el conjunt d'Europa. Aquest resultat podria fer pensar que els nivells de riquesa dels països funcionen com factors que atenuen els efectes negatius del creixement de la demografia educativa.

Gràfic 11.

Abandonament prematur i creixement de la població d'edat d'escolarització obligatòria (de 5 a 14 anys) per països. Europa, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Una altra perspectiva sobre la relació entre creixement de la demografia educativa i eficàcia del nivell educatiu s'il·lustra en el gràfic 11, en què es considera l'abandonament educatiu prematur la variable de resultat del sistema. En aquest gràfic s'observa la relació ja esmentada anteriorment, però amb el signe invertit. És a dir, en la mesura que els països tenen una taxa més alta de creixement de la demografia educativa, l'abandonament prematur del sistema tendeix a ser més elevat. Novament, en aquest cas la situació de Catalunya és comparativament atípica. Segons el seu nivell de població d'edat d'escolarització obligatòria, les taxes d'abandonament haurien de ser significativament inferiors. Com també succeïa en el gràfic 10, els nivells de riquesa dels països atenuen l'associació entre els factors, i fan que l'abandonament educatiu prematur no estigui tan vinculat a les variacions de la demografia educativa.

ALUMNAT ESTRANGER, COMPLEXITAT SOCIOEDUCATIVA I RESULTATS ACADÈMICS

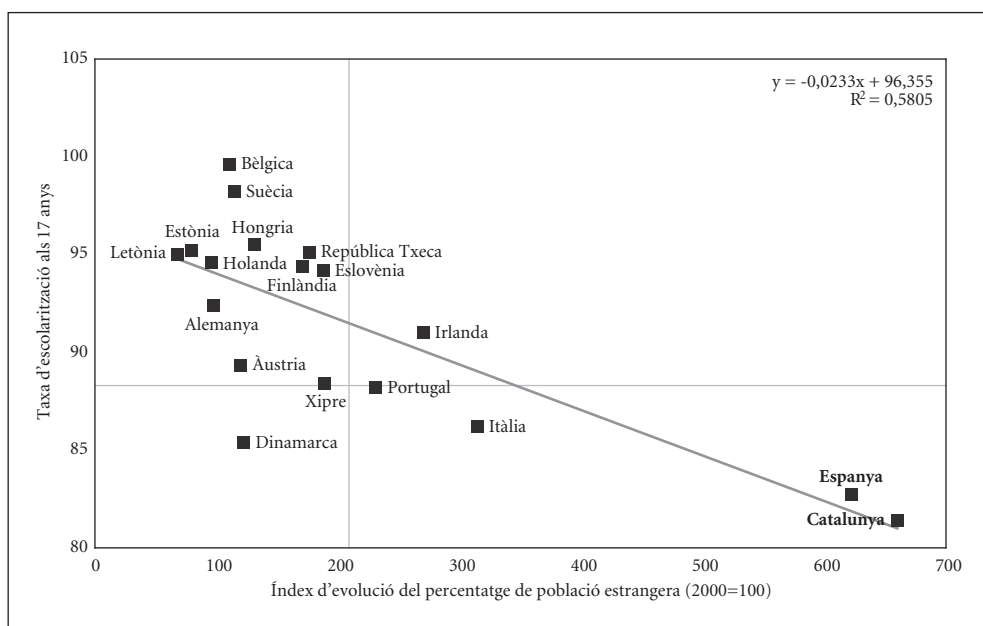
La relació entre el fet migratori i els resultats del sistema educatiu es pot abordar des de dues perspectives diferents. D'una banda, es pot determinar en quina mesura hi ha una associació entre el percentatge agregat (a escala territorial) d'estudiants estrangers i els nivells d'eficàcia del sistema; aquesta associació s'analitza des d'una perspectiva comparada, s'agafen com a unitats territorials els països europeus, les comunitats autònomes espanyoles o els municipis catalans. D'altra banda, es pot establir l'efecte que té el fet de ser estudiant estranger en els resultats acadèmics, a paritat d'altres factors individuals i de composició escolar. Aquest efecte s'obté estimant models de regressió a través de la base de dades del PISA 2009, que ofereix informació detallada i comparable dels estudiants a escala individual, així com del seu context escolar.

En primer lloc, es presenten les tendències d'associació a escala europea entre l'índex d'evolució del percentatge de població estrangera i la taxa d'escolarització als 17 anys. El gràfic 12 mostra com existeix una relació significativa entre els dos indicadors. Aquest gràfic assenyalava com en la mesura que un país ha acollit un percentatge més alt de població estrangera tendeix a registrar unes taxes més baixes de participació en els ensenyaments postobligatoris. Els casos d'Espanya i de Catalunya són especialment rellevants, ja que constitueixen els dos contextos territorials que han rebut una proporció més alta de població estrangera. Seguint la relació esmentada entre població estrangera i resultats del sistema, tant Espanya com Catalunya són també els contextos en què es registren unes taxes més baixes d'accés a la postobligatòria.

Aquesta relació es confirma quan l'anàlisi es refereix a les comunitats autònomes espanyoles. Els gràfics 13 i 14 mostren com la proporció de població estrangera en edat escolar està relacionada tant amb les taxes de finalització de l'educació obligatòria com amb les taxes d'escolarització en els ensenyaments postobligatoris. Els gràfics il·lustren com les comunitats autònomes amb un percentatge més alt d'alumnat estranger tendeixen a obtenir unes taxes més baixes de finalització de l'obligatòria i de continuïtat en la postobligatòria. En els gràfics s'observa que Catalunya és una de les comunitats amb un major pes relatiu de població estrangera, i també presenta una de

Gràfic 12.

Taxa d'escolarització als 17 anys i índex d'evolució del percentatge de població estrangera per països. Europa, 2010

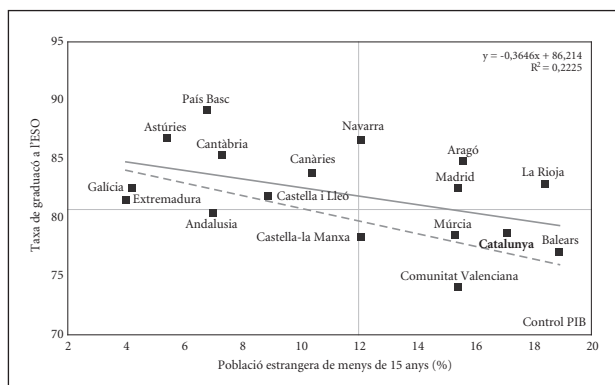
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i del Departament d'Ensenyament.

les taxes de graduació en ESO i de matrícula en les etapes posteriors a l'ensenyament obligatori més baixes.

Així mateix, també és interessant observar els casos de les comunitats autònomes que obtenen uns resultats més positius respecte als que els pertocaria segons el percentatge d'alumnat estranger que tenen. Aquest és el cas del País Basc i de Navarra, dues de les comunitats autònomes amb un nivell major de renda del conjunt de l'Estat espanyol. De fet, la importància dels nivells de riquesa per respondre eficaçment a la complexitat derivada de l'entrada d'alumnat estranger es confirma quan la comparació es fa a paritat de poder adquisitiu agregat territorialment. En altres paraules, si s'estima que

Gràfic 13.

Taxa de graduació en ESO i població estrangera de menys de 15 anys, per comunitats autònomes. Espanya, 2009-2010.

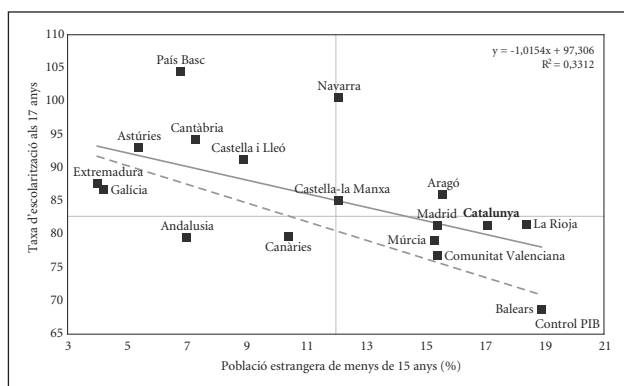

Nota: A efectes comparatius, la recta de regressió calculada després de controlar el nivell de PIB de les comunitats autònomes ha mantingut l'intercepta del model no condicionat.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 14.

Taxa d'escolarització als 17 anys i població estrangera de menys de 15 anys, per comunitats autònomes. Espanya, 2010

Nota: A efectes comparatius, la recta de regressió calculada després de controlar el nivell de PIB de les comunitats autònomes ha mantingut l'intercepta del model no condicionat.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

totes les comunitats autònomes tenen un mateix nivell de PIB per càpita, la relació entre el percentatge de població estrangera i els resultats del sistema encara esdevé més robusta. En observar la diferència de tendència entre les rectes de regressió contínues (model no condicional) i les rectes discontinües (calculades després de controlar el PIB de les comunitats autònomes) es constata que, també en el context espanyol, els nivells agregats de PIB tenen un paper rellevant per atenuar l'impacte negatiu provinent de la complexitat sociodemogràfica creixent del sistema.

Fins aquí s'han assenyalat les tendències d'associació que s'estableixen entre factors sistèmics. Aquestes tendències són útils com a indicis sobre les relacions existents entre la presència d'alumnat estranger i l'eficàcia educativa del sistema. Ara bé, si es vol aprofundir en el fenomen migratori com a indicador específic de demografia educativa, cal partir de l'escala individual dels estudiants per poder estimar l'impacte de ser estudiant estranger en els resultats acadèmics. Per abordar aquest aprofundiment, a continuació es presenten tres indicadors clau: en primer lloc, la diferència de puntuacions entre l'alumnat estranger i el nadiu i el percentatge d'estudiants que no arriben a nivells bàsics de competència, segons les comunitats autònomes. En segon lloc, la diferència de puntuacions entre estudiants nadius i no nadius un cop s'ha controlat l'efecte de l'estatus socioeconòmic. I, finalment, presentem models de regressió a Catalunya per estimar els efectes nets que té el fet de ser estranger en els resultats educatius.

La taula 6 presenta el percentatge d'estudiants que va obtenir en les proves PISA-2009 una puntuació que no arriba a un nivell mínim de competències en comprensió lectora. En tractar-se d'estudiants que es troben en l'etapa final de l'escolarització obligatòria (15 anys), es pot dir que l'alumnat situat sota aquest llindar de competències bàsiques constitueix un grup en risc de fracàs escolar i d'abandonament prematur del sistema.

A la taula 6, Catalunya mostra una clara bipolaritat en termes d'igualtat d'oportunitats educatives quan es compara la situació dels estudiants nadius amb la dels estudiants d'origen immigrant. D'una banda, és la comunitat autònoma amb un percentatge menor de població nadiua en els nivells més baixos de competència. De l'altra, aquesta situació positiva contrasta amb la situació netament desigual en què es troba la po-

Taula 6.

Percentatge d'estudiants nadius i d'origen immigrant per sota del nivell mínim de competència en comprensió lectora, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

	Estudiants nadius		Estudiants d'origen immigrant (primera i segona generació)	
	Puntuacions en comprensió lectora	% d'estudiants sota el nivell 2 de competència	Puntuacions en comprensió lectora	% d'estudiants sota el nivell 2 de competència
Madrid	514	10,5	456	23,9
Navarra	505	12,9	451	26,5
Galícia	489	17,3	442	27,0
Espanya	488	17,0	430	32,9
Cantàbria	492	16,3	444	33,4
Aragó	504	12,3	439	33,8
Castella i Lleó	508	11,5	427	35,5
Canàries	451	31,8	437	37,4
Astúries	495	16,5	433	39,6
Catalunya	508	9,9	425	40,7
País Basc	499	13,3	428	41,1
Balears	466	23,7	430	41,5
Múrcia	489	15,4	426	42,2
La Rioja	511	12,3	427	44,7
Andalusia	465	24,2	412	46,0
Ceuta i Melilla	420	44,9	374	63,7

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA de l'OCDE (2010).

blació nouvinguda i de segona generació: Catalunya és la comunitat autònoma amb un percentatge inferior d'estudiants nadius que es troben per sota del llindar de les competències bàsiques (menys d'un de cada deu), però també és una de les comunitats amb un percentatge més alt d'alumnat estranger que no aconsegueix aquest mateix nivell bàsic de competències (quatre de cada deu estudiants).

Per altra banda, la taula 7 presenta les diferències de puntuacions entre estudiants nadius i no nadius, abans i després de controlar l'efecte del seu estatus socioeconòmic. De forma complementària, la taula també mostra en quina mesura les diferències entre alumnat nadiu i estranger són atribuïbles a aquesta diferència d'estatus.

Taula 7.

Diferència de puntuacions en comprensió lectora entre estudiants nadius i estudiants d'origen immigrant, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Origen immigrant	Diferència de puntuacions en comprensió lectora entre estudiants nadius i estudiants d'origen immigrant (primera i segona generació)		
	Al brut de l'estatus socioeconòmic	A paritat d'estatus socioeconòmic	Reducció de la diferència atribuïble al nivell socioeconòmic
	1	2	3
Canàries	-15	-15	0%
Ceuta i Melilla	-46	-18	61%
Illes Balears	-36	-25	31%
Navarra	-54	-32	41%
Cantàbria	-49	-35	29%
Madrid	-59	-36	39%
Andalusia	-53	-44	17%
Espanya	-58	-44	24%
Astúries	-63	-44	30%
Galícia	-47	-45	4%
Múrcia	-63	-46	27%
Aragó	-65	-50	23%
País Basc	-71	-56	21%
La Rioja	-84	-64	24%
Catalunya	-82	-65	21%
Castella i Lleó	-81	-66	19%

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA de l'OCDE (2010).

La diferència de puntuacions al net de l'estatus socioeconòmic (taula 7, columna 2) constitueix un indicador de gran interès, ja que permet veure el *gap* entre l'alumnat estranger i el nadiu, que s'explica per múltiples factors que poden vincular-se amb les condicions d'inclusió psicopedagògica i social del sistema educatiu. En altres paraules, es podria dir que les diferències de resultats a paritat de les condicions d'origen social, serien en part atribuïbles a la història d'escolarització i al perfil psicològic de l'alumnat (incorporació tardana en el sistema educatiu, discontinuïtat didàctica respecte a experiències escolars prèvies, dificultats lingüístiques, desconeixement del sistema

educatiu, etc.), però també es podrien associar a les condicions d'escolarització que es garanteixen en el sistema.

En aquest sentit, la taula 7 mostra com Catalunya és un dels contextos territorials on s'evidencien diferències més significatives entre l'alumnat nadiu i el no nadiu, fins i tot a paritat de nivell socioeconòmic. Aquesta dada posa en evidència que el sistema educatiu català no aconsegueix, en la mateixa mesura que en altres comunitats amb un perfil d'immigració semblant, compensar les desigualtats associades a una incorporació tardana en el sistema educatiu o a les dificultats naturals d'immersió lingüística.

ANNEX

Taula 8.

Evolució del percentatge d'alumnat estranger. Catalunya i Espanya, 1999-2011

% d'alumnat estranger a educació infantil	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004
Espanya	1,5	2,1	3,2	4,7	5,8
Catalunya	1,8	2,2	3,3	5,0	7,0
Espanya (públic)	1,7	2,5	3,9	5,7	7,2
Catalunya (públic)	2,4	3,1	4,8	7,0	10,1
Espanya (privat)	1,1	1,4	1,9	2,7	3,2
Catalunya (privat)	0,9	1,2	1,6	2,5	3,0
% d'alumnat estranger a primària	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004
Espanya	1,7	2,4	3,5	5,4	7,0
Catalunya	2,3	2,8	4,2	6,4	9,0
Espanya (públic)	2,0	2,8	4,3	6,6	8,6
Catalunya (públic)	3,5	4,2	6,2	9,2	13,0
Espanya (privat)	1,2	1,5	2,0	2,9	3,9
Catalunya (privat)	0,7	0,8	1,4	2,3	3,0
% d'alumnat estranger a l'ESO	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004
Espanya	1,5	2,0	2,9	4,3	5,8
Catalunya	2,4	3,2	4,4	5,9	7,9
Espanya (públic)	1,7	2,4	3,5	5,2	6,9
Catalunya (públic)	3,7	4,9	6,6	8,6	11,2
Espanya (privat)	1,0	1,1	1,7	2,5	3,6
Catalunya (privat)	0,8	1,0	1,6	2,5	3,5
% d'alumnat estranger als batxillerats	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004
Espanya	0,8	0,9	1,2	1,8	2,4
Catalunya	1,1	1,3	1,6	2,4	3,4
Espanya (públic)	0,7	0,9	1,3	2,0	2,7
Catalunya (públic)	1,2	1,4	2,1	3,2	4,5
Espanya (privat)	0,9	0,9	0,9	1,3	1,5
Catalunya (privat)	0,9	1,0	0,7	1,1	1,3
% d'alumnat estranger a FP	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004
Espanya	1,2	1,2	1,6	2,3	3,2
Catalunya	1,1	1,3	2,0	2,9	4,0
Espanya (públic)	1,1	1,2	1,5	2,3	3,2
Catalunya (públic)	1,1	1,2	1,9	2,9	4,2
Espanya (privat)	1,4	1,4	1,8	2,4	3,1
Catalunya (privat)	0,9	1,4	2,0	2,9	3,6

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
6,0	6,3	6,7	7,3	7,2	7,0	7,0
7,6	8,1	8,4	8,7	9,2	8,9	9,5
7,5	8,0	8,5	9,4	9,2	8,9	9,0
10,9	11,4	11,7	11,9	12,0	11,6	12,3
3,2	3,4	3,4	3,6	3,6	3,6	3,4
3,1	3,1	3,3	3,4	4,3	4,1	4,0
2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
8,1	9,2	10,3	11,3	11,6	10,9	10,3
10,9	12,5	13,8	14,7	15,3	14,3	13,7
9,9	11,4	12,9	14,2	14,4	13,6	12,9
15,4	17,5	19,1	20,2	20,2	18,7	17,9
4,3	4,8	5,2	5,5	5,8	5,5	5,0
3,9	4,4	4,9	5,3	6,8	6,4	5,5
2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
6,7	8,0	9,2	10,9	11,9	12,1	12,2
9,1	11,9	13,5	15,6	17,7	17,9	17,8
8,1	9,6	11,2	13,3	14,3	14,5	14,7
12,6	16,8	19,0	21,7	23,5	23,5	23,3
4,1	4,7	5,4	6,3	7,4	7,6	7,5
4,2	5,0	5,7	6,9	9,1	9,3	9,1
2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
3,0	3,4	4,0	4,7	5,3	5,9	6,4
4,2	5,0	6,0	6,6	7,8	8,6	8,8
3,4	3,9	4,5	5,3	6,0	6,6	7,2
5,6	6,8	8,0	9,0	10,2	11,1	11,6
1,8	2,0	2,4	3,0	3,4	4,0	3,9
1,6	2,0	2,4	2,5	3,6	4,1	3,5
2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
4,2	5,5	6,9	7,8	8,7	10,0	10,7
5,3	6,8	9,8	9,5	10,4	11,8	12,9
4,3	5,5	7,0	7,9	8,8	10,1	10,9
5,7	7,6	11,0	10,4	11,5	13,1	14,3
4,1	5,2	6,5	7,4	8,3	9,7	9,8
4,3	5,1	7,1	7,3	7,8	8,4	9,3

LA SEGREGACIÓ ESCOLAR I LA IGUALTAT D'OPORTUNITATS

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Escolarització equilibrada d'alumnat immigrant	☺	☹		☹	(+)
Segregació escolar i resultats acadèmics		☺☺☺	☺	☹	(-)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☺: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Escolarització equilibrada d'alumnat immigrant

- Tal com ja s'ha mencionat anteriorment, l'escolarització d'alumnat estranger ha mantingut un creixement sostingut al llarg de la darrera dècada fins al curs 2008-2009, en què es produeix un cert estancament i, fins i tot, en algun dels ensenyaments, un cert decrement. Aquest procés ha estat desigual en funció dels sectors de titularitat, a favor del sector públic, fins al punt que en quasi tots els ensenyaments el percentatge d'alumnat estranger al sector públic triplica la seva presència al sector privat: 3,1 vegades a educació infantil, 3,3 vegades més a educació primària, 2,6 vegades més a educació secundària obligatòria, 3,3 vegades més al batxillerat i 1,5 vegades més a la formació professional.
- En tots els ensenyaments, la inequitat en l'escolarització d'alumnat estranger entre sectors és més gran a Catalunya que al conjunt de l'Estat espanyol. De fet, en general, el sector privat a Catalunya i Espanya té un pes equivalent d'alumnat estranger, però les diferències s'accentuen en el sector públic. Catalunya és una de les comunitats que menys garanteix l'equitat en la distribució equilibrada d'alumnat estranger entre sectors de titularitat, juntament amb Madrid, i només després de Múrcia.
- Val a dir que l'escolarització de l'alumnat immigrant s'ha caracteritzat en els darrers anys per una millora de l'equilibri entre sectors, especialment als ensenyaments

preobligatoris i obligatoris (no pas als postobligatoris, en què la inequitat ha tendit a créixer). Aquest procés de millora, però, s'ha interromput a partir del curs 2009-2010, en part per l'impacte de la crisi en la tria de centre que fan les famílies.

- L'anàlisi dels indicadors de segregació escolar per municipis evidencia l'impacte de determinats factors estructurals en l'emergència del fenomen: així, per exemple, la segregació tendeix a ser més alta en aquells municipis amb més grandària, amb més nombre de centres, amb més centres de titularitat privada, amb menys coresponsabilitat del sector privat en l'escolarització d'alumnat estranger, etc. Contràriament al que hom podria pensar, en canvi, no hi ha una relació estadísticament significativa entre el pes del fet migratori al municipi i el nivell de segregació dels seus centres: la segregació no és necessàriament més gran en aquells municipis amb més població escolar estrangera. Aquest fenomen, doncs, té més relació amb la implantació del sistema escolar a escala local i amb les polítiques d'escolarització equilibrada promogudes per fomentar l'escolarització equilibrada.
- Segons les dades que proporciona el Panel de polítiques públiques locals d'educació de la Fundació Pi i Sunyer, el 18,8% dels ajuntaments de municipis més grans de 10.000 habitants no desenvolupa estratègies per combatre aquest fenomen, ni pel que fa a la zonificació escolar, ni pel que fa al repartiment d'alumnat, ni pel que fa a la gestió de reserva de places o la matrícula viva. Instruments recollits a la normativa com ara la reserva de places, per exemple, només són emprats de manera activa pel 60,4% dels municipis. Les administracions, doncs, no sempre aprofiten els instruments de què disposen per combatre el fenomen de la segregació escolar.

Relació entre composició social i resultats acadèmics dels centres

- Hi ha diferències importants en els resultats acadèmics del sector públic i privat. Pel que fa a la taxa de graduació en ESO a Catalunya, per exemple, la diferència entre sector públic (77,5%) i privat (88,4%) és de més de 10 punts percentuals. Amb tot, val a dir que aquestes diferències de resultats entre sectors s'han anat reduint progressivament: l'any 2000 eren de 20 punts percentuals.
- L'evolució de les taxes de graduació en ESO a Catalunya, tant en el sector públic com privat, han mantingut una tendència positiva, especialment en el sector

públic, de manera sostinguda a partir del curs 2003-2004. Aquesta millora ha coincidit amb una tendència a reduir la inequitat en la distribució d'alumnat estranger entre sectors de titularitat.

- L'anàlisi per municipis de més de 10.000 habitants posa de manifest una relació positiva estadísticament significativa entre els nivells de segregació escolar al municipi i la no graduació en ESO: en general, a més segregació entre centres escolars, pitjors resultats globals obté un municipi determinat en el seu sector públic. Heus ací un dels arguments per combatre de manera activa aquest fenomen. A més, les dades també constaten que aquells municipis que tenen unes taxes més elevades d'alumnes matriculats en centres privats són els que pateixen més els efectes negatius de la segregació en l'èxit acadèmic de l'alumnat.
- Amb tot, les dades PISA posen de manifest que Catalunya és una de les comunitats autònomes i un dels països europeus amb menys variabilitat de resultats, clarament per sota de la variància mitjana espanyola i europea, i també que té un nivell comparativament elevat d'heterogeneïtat en els resultats en cadascun dels centres, i un nivell d'homogeneïtat de resultats comparativament elevat entre els diferents centres escolars, de manera que podem afirmar que el nostre sistema educatiu està poc segregat per centres des del punt de vista dels resultats de l'alumnat. Si tenim present l'elevada segregació existent en la composició social dels centres, aquest és un indicador d'èxit del sistema pel que fa a la igualació de resultats en funció de l'origen social. Tanmateix, aquests bons resultats comparatius no ens han de fer perdre de vista que una part important de les desigualtats de resultats entre centres a Catalunya, gairebé la meitat, s'explica per la segregació escolar. De fet, l'anàlisi de les dades PISA també evidencia una relació negativa entre la segregació escolar i el rendiment a les proves de ciències, i també indica que aquesta relació està condicionada per la titularitat del centre: la segregació escolar contribueix que els centres privats obtinguin millors resultats que els centres públics en aquestes proves.

Un dels condicionants de l'èxit educatiu de l'alumnat és la seva distribució desigual entre els centres educatius en funció del seu origen social i econòmic. En l'àmbit in-

ternacional, es duen a terme polítiques que tendeixen a promoure la inclusió social dins dels centres, mentre que n'hi ha altres que poden generar o reforçar uns nivells de segregació escolar alts. Certes polítiques educatives alimenten doncs el cercle inequitat-ineficàcia, segons el qual les polítiques que generen majors oportunitats d'aprenentatge generalment també comporten beneficis en els nivells mitjans d'eficàcia.

Aquesta premissa és rellevant, no solament pels efectes devastadors que té la segregació social dels centres en termes d'igualtat de les oportunitats educatives, sinó també per les conseqüències que aquesta espiral pot tenir per al creixement econòmic d'un país: nivells baixos de qualificació, menor valor afegit i menys "retorn" econòmic de l'educació. Entre les mesures que poden generar nivells més alts de segregació escolar, les evidències de la recerca mostren com els sistemes que tenen una separació vertical de la carrera acadèmica (diferenciació institucional segons itineraris), la presència de centres privats independents, la desregulació de les polítiques d'admissió de l'alumnat o certes mesures de regulació de l'accés escolar (elecció escolar) són les que poden explicar que els centres educatius es diferenciïn segons la seva composició interna.

En els paràgrafs que segueixen, es mostren una sèrie d'indicadors relatius directament o indirecta amb la segregació social dels centres a Catalunya i la seva comparació amb les altres comunitats autònomes i la resta de països de la Unió Europea. Aquests indicadors contribueixen a entendre per què estem com estem en matèria d'abandonament prematur i de fracàs escolar, i ofereixen indicis sobre el disseny o el reforçament de les polítiques adequades per revertir la situació.

Escolarització equilibrada d'alumnat d'origen immigrant

Els estudiants d'origen immigrant s'entenen com un col·lectiu, encara que molt heterogeni, amb unes necessitats educatives específiques. Com s'ha apuntat en l'apartat sobre demografia (vegeu l'apartat 1 del capítol 3), l'evolució quantitativa d'aquest col·lectiu té conseqüències clares per a totes les fases del sistema educatiu. Es tracta d'un col·lectiu que, com a tendència majoritària, no tan sols té una composició socioeconòmica per sota dels nivells mitjans de la població nadiua, sinó que també es troba amb obstacles

vinculats al procés d'adaptació social i institucional, com ara la llengua, les referències culturals, les experiències educatives prèvies, la discontinuïtat acadèmica, etc.

Com a conseqüència lògica de tots aquests factors, un dels elements que pot explicar la qualitat del sistema educatiu es refereix a l'alta concentració d'un perfil específic d'estudiants d'origen estranger dins d'una mateixa escola. Òbviament són resultats que s'han de valorar a la llum dels factors sociològics que envolten el fet migratori. En aquest context, les polítiques educatives han d'assumir la responsabilitat de vetllar per la inclusió i l'èxit d'aquest col·lectiu en el seu pas pel sistema educatiu, però també per mantenir o augmentar els nivells generals d'eficàcia i d'equitat del sistema.

Aquest subapartat té l'objectiu de mostrar diferents indicadors que ofereixin informació rellevant per entendre i avaluar l'estat actual d'equilibri (o desequilibri) de les polítiques de distribució de l'alumnat estranger a Catalunya. Un primer indicador es refereix a l'evolució de l'escolarització de l'alumnat estranger i a la seva distribució segons la titularitat pública o privada dels centres.

Com s'observa a la taula 9, l'escolarització de l'alumnat estranger durant l'última dècada s'ha incrementat de manera constant, encara que amb intensitats diferents en funció de la titularitat. En les etapes de l'escolarització obligatòria, aquest creixement ha estat progressiu fins al curs 2008-2009, en què es va produir un estancament i, fins i tot, el probable inici d'una tendència de descens. En el cas del batxillerat i dels cicles de formació professional, el sector públic a Catalunya continua registrant un augment d'aquest alumnat, mentre que en el sector privat això només s'observa en els cursos de batxillerat.

En tots els nivells educatius, la taxa de població estrangera a Catalunya és superior a la mitjana espanyola, que mostra una tendència de variació paral·lela a la catalana. Malgrat això, les diferències entre els dos àmbits territorials són evidents quan es considera el pes de la població estrangera segons la titularitat. Una ullada a les taxes d'escolarització segons la titularitat, sobretot a l'ESO, fa palès que els percentatges de població estrangera en els centres privats de Catalunya i Espanya són relativament propers, mentre que els percentatges a la pública es diferencien d'una manera no proporcional.

Taula 9.

Evolució de la distribució de l'alumnat estranger entre sectors de titularitat a l'educació secundària obligatòria. Catalunya, 1999-2011

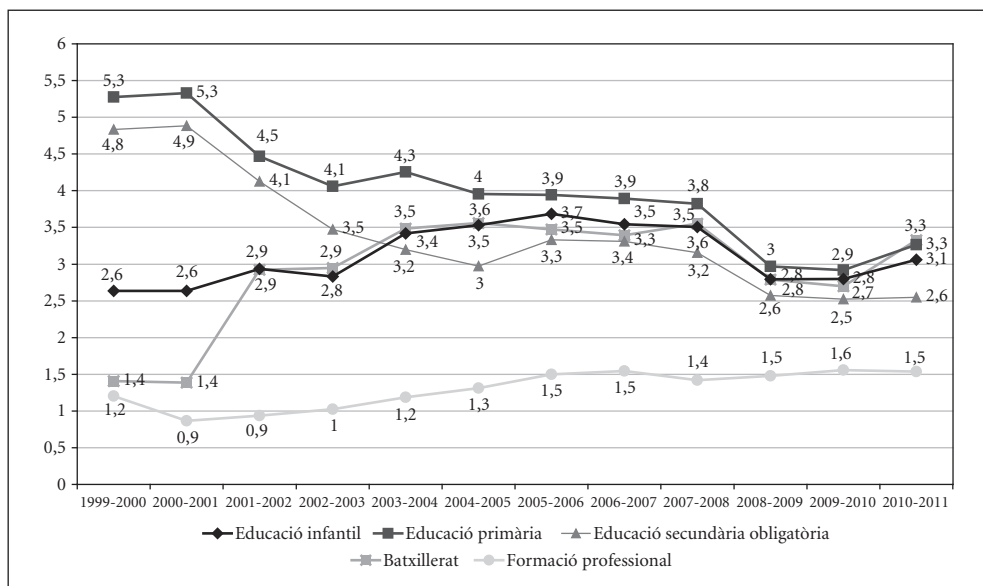
% d'alumnat estranger a l'educació infantil	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Espanya	1,5	2,1	3,2	4,7	5,8	6,0	6,3	6,7	7,3	7,2	7,0	7,0
Catalunya	1,8	2,2	3,3	5,0	7,0	7,6	8,1	8,4	8,7	9,2	8,9	9,5
Espanya (públic)	1,7	2,5	3,9	5,7	7,2	7,5	8,0	8,5	9,4	9,2	8,9	9,0
Catalunya (públic)	2,4	3,1	4,8	7,0	10,1	10,9	11,4	11,7	11,9	12,0	11,6	12,3
Espanya (privat)	1,1	1,4	1,9	2,7	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,6	3,6	3,4
Catalunya (privat)	0,9	1,2	1,6	2,5	3,0	3,1	3,1	3,3	3,4	4,3	4,1	4,0
% d'alumnat estranger a primària	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Espanya	1,7	2,4	3,5	5,4	7,0	8,1	9,2	10,3	11,3	11,6	10,9	10,3
Catalunya	2,3	2,8	4,2	6,4	9,0	10,9	12,5	13,8	14,7	15,3	14,3	13,7
Espanya (públic)	2,0	2,8	4,3	6,6	8,6	9,9	11,4	12,9	14,2	14,4	13,6	12,9
Catalunya (públic)	3,5	4,2	6,2	9,2	13,0	15,4	17,5	19,1	20,2	20,2	18,7	17,9
Espanya (privat)	1,2	1,5	2,0	2,9	3,9	4,3	4,8	5,2	5,5	5,8	5,5	5,0
Catalunya (privat)	0,7	0,8	1,4	2,3	3,0	3,9	4,4	4,9	5,3	6,8	6,4	5,5
% d'alumnat estranger a ESO	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Espanya	1,5	2,0	2,9	4,3	5,8	6,7	8,0	9,2	10,9	11,9	12,1	12,2
Catalunya	2,4	3,2	4,4	5,9	7,9	9,1	11,9	13,5	15,6	17,7	17,9	17,8
Espanya (públic)	1,7	2,4	3,5	5,2	6,9	8,1	9,6	11,2	13,3	14,3	14,5	14,7
Catalunya (públic)	3,7	4,9	6,6	8,6	11,2	12,6	16,8	19,0	21,7	23,5	23,5	23,3
Espanya (privat)	1,0	1,1	1,7	2,5	3,6	4,1	4,7	5,4	6,3	7,4	7,6	7,5
Catalunya (privat)	0,8	1,0	1,6	2,5	3,5	4,2	5,0	5,7	6,9	9,1	9,3	9,1
% d'alumnat estranger als batxillerats	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Espanya	0,8	0,9	1,2	1,8	2,4	3,0	3,4	4,0	4,7	5,3	5,9	6,4
Catalunya	1,1	1,3	1,6	2,4	3,4	4,2	5,0	6,0	6,6	7,8	8,6	8,8
Espanya (públic)	0,7	0,9	1,3	2,0	2,7	3,4	3,9	4,5	5,3	6,0	6,6	7,2
Catalunya (públic)	1,2	1,4	2,1	3,2	4,5	5,6	6,8	8,0	9,0	10,2	11,1	11,6
Espanya (privat)	0,9	0,9	0,9	1,3	1,5	1,8	2,0	2,4	3,0	3,4	4,0	3,9
Catalunya (privat)	0,9	1,0	0,7	1,1	1,3	1,6	2,0	2,4	2,5	3,6	4,1	3,5
% d'alumnat estranger a FP	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Espanya	1,2	1,2	1,6	2,3	3,2	4,2	5,5	6,9	7,8	8,7	10,0	10,7
Catalunya	1,1	1,3	2,0	2,9	4,0	5,3	6,8	9,8	9,5	10,4	11,8	12,9
Espanya (públic)	1,1	1,2	1,5	2,3	3,2	4,3	5,5	7,0	7,9	8,8	10,1	10,9
Catalunya (públic)	1,1	1,2	1,9	2,9	4,2	5,7	7,6	11,0	10,4	11,5	13,1	14,3
Espanya (privat)	1,4	1,4	1,8	2,4	3,1	4,1	5,2	6,5	7,4	8,3	9,7	9,8
Catalunya (privat)	0,9	1,4	2,0	2,9	3,6	4,3	5,1	7,1	7,3	7,8	8,4	9,3

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Per poder determinar les desigualtats d'accés de la població estrangera als centres, segons la titularitat, una mesura pertinent que il·lustra el gràfic 15 és l'índex d'equitat. Aquest índex indica en quina mesura es fa una distribució equilibrada d'aquesta població entre les xarxes pública i privada. Per interpretar aquest índex s'ha de considerar que el valor 1 equivaldria a una distribució equilibrada d'aquesta població entre les dues xarxes, mentre que un índex superior a 1 indicaria una major presència d'aquesta població en la xarxa pública.

Gràfic 15.

Evolució de l'índex d'equitat en la distribució d'alumnat estranger entre sectors de titularitat. Catalunya, 1999-2011

Nota: Els valors es troben a la taula de l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

El gràfic 15 mostra com en totes les etapes educatives hi ha una distribució desigual de l'alumnat estranger entre els centres públics i els privats. Aquesta desigualtat d'accés a Catalunya s'ha evidenciat des de l'educació infantil fins als nivells de batxillerat, amb

l'única excepció de la formació professional. Concretament, el curs 2010-2011 la proporció ha estat d'entre 3,5 i 2,5 vegades més població estrangera a les aules del sector públic respecte al privat. D'altra banda, en el nivell educatiu que té un índex menor de desigualtat d'accés, la formació professional, la proporció de l'alumnat estranger del sector públic suposa 1,5 vegades l'alumnat estranger als centres de titularitat privada.

L'índex d'equitat ha tingut una evolució diferencial en funció de les diferents etapes educatives. En l'educació primària i la secundària obligatòria la taxa d'alumnat estranger va experimentar un anivellament relatiu respecte als primers anys de la dècada. No obstant això, entre els cursos 2002-2003 i 2007-2008 el percentatge d'alumnat estranger a educació primària i secundària obligatòria encara quadruplicava i triplicava, respectivament, les taxes de l'escola privada. Aquestes diferències, tot i que s'han reduït els darrers anys, en cap dels casos no han arribat mai a baixar per sota del valor de 2,5. Si es consideren els valors relatius de participació, aquest valor de l'índex d'equitat suposa, per exemple, que a l'ESO el 9,1% dels estudiants de centres privats són estrangers, mentre en el sector públic en són el 23%.

Cal afegir, però, que a partir del curs 2009-2010 es produeix un estancament (o, fins i tot, empitjorament) en l'evolució de l'equitat en la distribució equilibrada d'alumnat estranger entre sectors de titularitat. Entre altres factors, podem esmentar especialment l'efecte de la crisi econòmica sobre la tria de centre per la població d'origen immigrant, que es troba en una situació socioeconòmica més precària.

Fetes aquestes consideracions, convé preguntar-se si el fenomen de la segregació escolar és exclusiu de Catalunya o es produeix també en altres comunitats autònomes amb un perfil sociodemogràfic semblant. La taula 10 mostra el pes de l'alumnat estranger en els ensenyaments obligatoris i l'índex d'equitat d'accés en les diferents comunitats autònomes.

La taula 10 no confirma que sigui un fenomen exclusiu de Catalunya, però sí que assenyala Catalunya com una de les comunitats que menys garanteix una igualtat d'accés de l'alumnat estranger a les dues xarxes educatives. Concretament, després de Múrcia, i juntament amb Madrid, és la comunitat en què la taxa d'estudiants estrangers

Taula 10.

Distribució d'alumnat estranger entre sectors de titularitat, per comunitats autònomes. Espanya, 2000-2011

Comunitats autònomes	Ensenyaments obligatoris				Primària				ESO			
	Alumnat estranger (%)	Alumnat estranger al sector públic (%)	Alumnat estranger al sector privat (%)	Índex d'equitat	Alumnat estranger (%)	Alumnat estranger al sector públic (%)	Alumnat estranger al sector privat (%)	Índex d'equitat	Alumnat estranger (%)	Alumnat estranger al sector públic (%)	Alumnat estranger al sector privat (%)	Índex d'equitat
Cantàbria	10,3	10,4	10,3	1,0	9,0	9,2	8,6	1,1	12,5	12,3	12,8	1,0
Castella i Lleó	9,0	10,5	6,3	1,7	9,0	10,6	5,7	1,9	9,0	10,2	7,1	1,4
Aragó	14,1	16,4	9,5	1,7	14,7	17,5	8,7	2,0	13,2	14,6	10,5	1,4
Astúries	6,5	7,6	4,2	1,8	5,7	7,0	2,8	2,5	7,7	8,6	6,2	1,4
La Rioja	18,4	21,8	11,9	1,8	18,0	21,7	10,9	2,0	18,9	22,0	13,4	1,6
Galícia	4,6	5,4	2,8	1,9	4,4	5,2	2,4	2,1	4,9	5,7	3,3	1,7
País Basc	7,6	10,4	5,0	2,1	7,1	10,3	3,9	2,6	8,4	10,6	6,5	1,6
Balears	17,2	21,4	10,3	2,1	15,7	19,6	9,2	2,1	19,5	24,4	12,0	2,0
Castella-la Manxa	10,8	12,0	5,5	2,2	10,8	12,0	5,0	2,4	11,0	12,1	6,3	1,9
Espanya	11,1	13,6	6,0	2,2	10,3	12,9	5,0	2,6	12,2	14,7	7,5	2,0
Navarra	12,6	15,8	7,2	2,2	12,2	15,8	6,0	2,6	13,1	15,7	9,1	1,7
Canàries	9,2	10,8	4,6	2,4	7,9	9,3	3,7	2,5	11,3	13,0	5,9	2,2
Extremadura	4,0	4,6	1,8	2,5	4,1	4,8	1,6	3,0	3,7	4,2	2,0	2,1
Andalusia	6,5	7,6	3,0	2,6	6,1	7,1	2,7	2,6	7,1	8,4	3,4	2,5
Comunitat Valenciana	13,1	16,6	6,3	2,6	11,7	14,9	5,1	2,9	15,3	19,3	7,9	2,4
Catalunya	15,3	19,9	7,0	2,8	13,7	17,9	5,5	3,3	17,8	23,3	9,1	2,6
Madrid	15,5	22,4	7,9	2,8	14,5	21,6	6,5	3,3	17,1	23,7	10,2	2,3
Múrcia	13,9	17,5	5,2	3,4	13,3	17,0	4,4	3,9	14,8	18,2	6,6	2,8

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

presenta un nivell més alt de desigualtat d'accés segons la titularitat. Així, per exemple, en el conjunt dels ensenyaments obligatoris, la taxa d'alumnat estranger a la pública triplica el percentatge de població estrangera a la privada (19,9% a la pública i 7% a la privada). Per donar una idea de la presència d'estrangers a la privada, només cal

recordar que l'escola pública tenia unes taxes properes al 7% en el curs 2001-2002, i que es van superar significativament en el curs successiu.

En la comparació entre educació primària i secundària obligatòria, s'observa com la posició comparada de Catalunya pel que fa al percentatge de població estrangera en els centres públics es correspon amb la posició comparada en relació amb el percentatge global d'alumnat estranger. En canvi, si s'observa la mateixa posició en els centres privats, es constata que mentre que és la cinquena i la tercera comunitat amb una proporció més alta d'estudiants estrangers a la primària i a la secundària, respectivament, els centres privats n'assumeixen un nombre proporcionalment inferior. Comunitats autònomes com La Rioja, Balears o Aragó, si bé tenen un percentatge d'alumnat estranger més alt o proper als nivells del de Catalunya, aconseguen que el seu accés a la xarxa privada sigui més equitatiu.

Segregació social dels centres educatius i factors associats

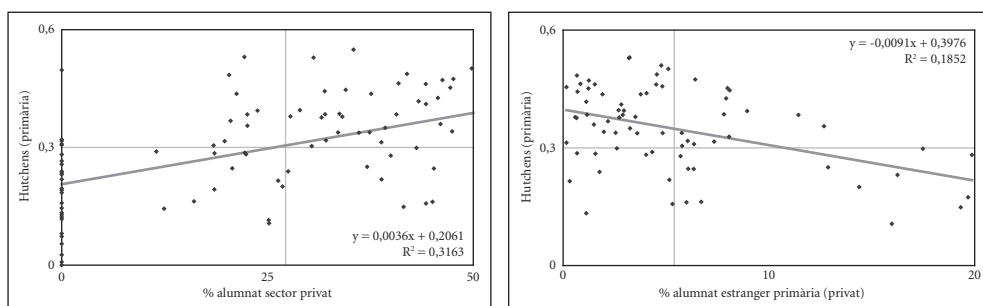
Les dades presentades fins ara aporten indicis sobre una relació eventual entre segregació social, titularitat dels centres i presència d'alumnat estranger. Per aprofundir en aquesta associació, a continuació s'ofereix informació addicional que contribueixi a identificar factors que puguin estar associats amb la segregació social dels centres. D'aquesta manera, es podrà determinar en quina mesura certes característiques de gestió de la xarxa escolar —com ara la titularitat dels centres amb una composició social diferenciada respecte als centres públics— contribueixen actualment a la diferenciació social dels resultats acadèmics.

En primer lloc, es presenta la relació entre els règims de provisió en termes de concertació pública de la xarxa privada amb els índexs de segregació social dels centres. En aquest sentit, el gràfic 16 ens mostra com el pes dels centres privats concertats d'educació primària i els índexs de segregació (alumnat estranger) a escala municipal mostren una associació forta i significativa. D'una banda, el primer gràfic assenyala que com més gran sigui la presència de centres privats en un municipi, més es tendeix a concentrar l'alumnat segons el seu origen estranger o nadiu.

D'altra banda, i com es podia esperar, el segon gràfic indica que en la mesura que els centres privats tenen un percentatge menor d'alumnat estranger, els municipis també tendeixen a presentar uns nivells de segregació inferiors. Aquest últim resultat es deu principalment a la funció d'anivellament de les desigualtats que exerceix la xarxa pública, fonamentalment per la seva distribució més equitativa de l'alumnat estranger. Tot i això, es interessant observar els casos atípics en aquesta associació. El segon gràfic ens mostra que hi ha municipis més grans de 10.000 habitants que, malgrat que tenen una presència significativa d'alumnat estranger en els centres privats, aconsegueixen que els nivells de segregació agregats siguin relativament baixos.

Gràfic 16.

Relació entre el nivell de segregació escolar i el règim de provisió als municipis catalans amb més de 10.000 habitants (2008)

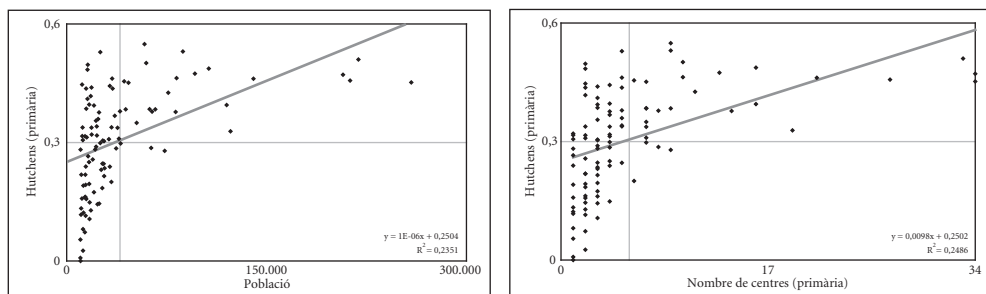

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

Entre els factors que poden explicar els nivells de segregació hi ha els que es vinculen amb les dimensions del municipi. En aquest sentit, es pot hipotitzar que un municipi que esdevé complex des del punt de vista dimensional, també esdevé complex en la gestió i distribució equitativa de l'alumnat que respecti els principis d'elecció escolar. El gràfic 17, per exemple, assenjala com la grandària dels municipis, a partir dels 10.000 habitants, està associada amb uns nivells més alts de segregació social dels centres. Així, per exemple, els gràfics indiquen que els municipis amb una taxa més alta de població i, per tant, un nombre més elevat de centres escolars, també presenten unes taxes més altes de concentració de l'alumnat estranger en determinats centres del municipi.

Gràfic 17.

Relació entre el nivell de segregació escolar i la grandària del municipi als municipis catalans amb més de 10.000 habitants (2008)

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

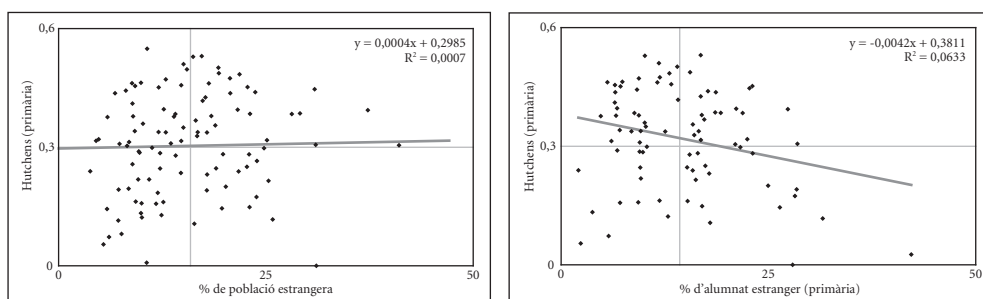
El fenomen de la segregació social dels centres pot passar també per la composició social dels municipis. En aquest sentit, una hipòtesi plausible és que els municipis que acullen una major proporció d'estudiants estrangers són els que tenen més dificultats per gestionar la distribució equitativa d'aquest alumnat entre els seus centres escolars i que, per tant, presenten uns nivells de segregació més alts. El gràfic 18 mostra la relació entre la presència de població estrangera i d'estudiants d'origen estranger i els nivells de segregació escolar a primària.

El gràfic 18 indica que no hi ha una associació significativa entre la composició social dels municipis, en termes d'alumnat estranger, i els nivells de segregació. Dit en altres paraules, hi ha municipis que amb unes proporcions d'alumnat d'origen estranger altes aconseguen que no hi hagi un nivell important de dissimilaritat social entre els seus centres escolars, mentre que n'hi ha d'altres que, malgrat que tenen percentatges comparativament reduïts de població estrangera, tendeixen a concentrar-los en uns centres escolars determinats.

L'absència de valors d'associació il·lustrada pel gràfic confirma que la dificultat principal dels municipis no rau tant en la seva composició social, sinó en la manera com

Gràfic 18.

Relació entre el nivell de segregació escolar i el fet migratori als municipis catalans amb més de 10.000 habitants (2008)

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

es gestiona la xarxa escolar en cadascun dels municipis. De fet, un factor important que pot determinar el fenomen de la segregació a escala municipal són les polítiques específiques endegades per combatre-la. Per tal de tenir una comprensió més acurada d'aquestes polítiques es presenta la taula 11, que recull el grau de desplegament de diferents polítiques per combatre la segregació escolar en el procés d'admissió d'alumnat en municipis més grans de 10.000 habitants a partir de les dades que ofereix el Panel de polítiques educatives de la Fundació Pi i Sunyer.

La taula 11 constata efectivament que les administracions no sempre aprofiten tots els instruments de planificació educativa que tenen a l'abast per promoure l'escolarització equilibrada d'alumnat. D'una banda, destaca que el 18,8% dels ajuntaments no desenvolupa estratègies en el seu municipi per combatre aquest fenomen, ni pel que fa a la zonificació escolar, ni pel que fa al repartiment d'alumnat, ni pel que fa a la gestió de reserva de places o la matrícula viva.

De l'altra, convé afegir que la resta dels ajuntaments de municipis que sí que desenvolupen estratègies no sempre fan servir tota la diversitat d'instruments disponibles, per tal de garantir major intensitat en la promoció de l'equitat en la distribució de

Taula 11.

Grau de desplegament de polítiques per combatre la segregació escolar en el procés d'admissió d'alumnat pels ajuntaments de municipis amb més de 10.000 habitants, per tipus d'estratègia (2009)

Repartiment de l'alumnat	Reserva de places	Modificació de les ràtios en funció de la matrícula viva	Zonificació	n	%
Sí (68,3%)	Sí (60,4%)	Sí (63,4%)	Sí (83,2%)	40	39,6
			No (16,8%)	3	3
		No (36,6%)	Sí (83,2%)	11	10,9
			No (16,8%)	1	1
	No (39,6%)	Sí (63,4%)	Sí (83,2%)	13	12,9
			No (16,8%)	0	0
		No (36,6%)	Sí (83,2%)	1	1
			No (16,8%)	0	0
No (31,7%)	Sí (60,4%)	Sí (63,4%)	Sí (83,2%)	4	4
			No (16,8%)	0	0
		No (36,6%)	Sí (83,2%)	2	2
			No (16,8%)	0	0
	No (39,6%)	Sí (63,4%)	Sí (83,2%)	4	4
			No (16,8%)	0	0
		No (36,6%)	Sí (83,2%)	3	3
			No (16,8%)	19	18,8
Total (100%)				101	100

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

l'alumnat amb necessitats educatives específiques. Només el 39,6% dels ajuntaments manifesta que aprofita els diferents instruments que preveu explícitament el Panel de polítiques educatives de la Fundació Pi i Sunyer. En canvi, la reserva de places o la modificació de ràtios, que són recursos previstos en la normativa d'admissió d'alumnat, només són emprats de manera activa pel 60,4% i el 63,4% dels municipis, respectivament. Així mateix, només el 68,3% dels ajuntaments afirma que en el seu municipi es desenvolupen polítiques proactives de repartiment de l'alumnat entre els centres escolars, per evitar la concentració de necessitats educatives específiques.

Relació entre composició social i resultats acadèmics dels centres

En els paràgrafs anteriors s'ha mostrat com la segregació social està associada amb la titularitat privada dels centres escolars. Com s'ha assenyalat, en la mesura que els municipis catalans tenen unes taxes més altes de centres de titularitat privada, tendeixen a mostrar uns nivells més alts de segregació social dels centres. Si això és així, un resultat intuïtiu és que els centres de titularitat privada aconseguen resultats acadèmics i taxes de graduació més altes per un efecte de la seva composició. La taula 12 i el gràfic 19 ofereixen indicis en aquest sentit, no tan sols dels resultats diferencials entre centres públics i privats, sinó també de l'evolució d'aquests resultats al llarg de l'última dècada.

Taula 12.

Evolució de la taxa de graduació en ESO per sector de titularitat. Catalunya i Espanya, 1999-2010

Catalunya	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Taxa de graduació en ESO (1)	68,2	69,0	70,9	69,6	69,6	75,9	75,9	76,7	77,2	78,7	:
Taxa de graduació en ESO (sector públic) (1)	59,9		62,4	61	61,1	68,1	69,1	70,4	72,2	74,7	:
Taxa de graduació en ESO (sector privat) (1)	79,8		82,4	81,3	81,8	86,1	85,2	85,4	84,2	84,5	:
Taxa de graduació en ESO (2)	71,5	72,8	73,2	72,1	73,1	79,0	77,7	79,0	79,8	81,9	:
Taxa de graduació en ESO (sector públic) (2)	:		:	:	65,4	72,2	71,0	73,2	:	77,5	
Taxa de graduació en ESO (sector privat) (2)	:		:	:	83,6	87,7	86,7	86,9	:	88,4	
Espanya	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Taxa de graduació en ESO (1)	73,6	73,0	75,2	74,3	75,3	77,8	77,6	78,0	79,7	80,7	:
Taxa de graduació en ESO (sector públic) (1)	68,8	:	70,5	69,5	70,5	73,5	73,1	73,6	76,1	77,2	:
Taxa de graduació en ESO (sector privat) (1)	82,9	:	83,5	82,9	83,7	85,3	85,5	85,8	85,9	86,9	:

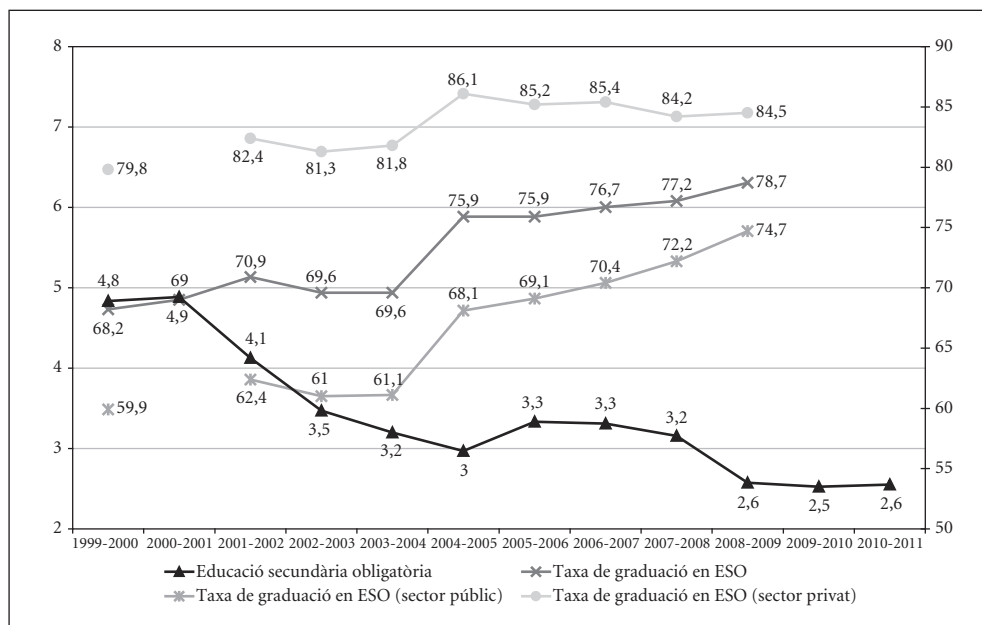
(1) Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / matriculats.

(2) Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / avaluats.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i del Departament d'Ensenyament.

Gràfic 19.

Evolució de la taxa de graduació en ESO per sector de titularitat i de l'índex d'equitat en la distribució d'alumnat estranger en l'ESO per sectors de titularitat. Catalunya, 1999-2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i del Departament d'Ensenyament.

La taxa de graduació en ESO a Catalunya i a Espanya ha seguit una tendència paral·lela de creixement constant. Malgrat això, si es consideren les taxes de graduació segons la titularitat, es confirma una evolució diferencial. Tant a escala estatal com a escala de Catalunya, els centres privats registren unes taxes de graduació significativament més altes. El curs 1999-2000 les taxes de graduació dels centres públics eren del 60%, mentre que les del sector privat eren del 80%. Aquesta diferència de 20 punts percentuals s'ha vist reduïda considerablement en l'últim curs del qual disposem de dades. En el curs 2008-2009 la diferència entre la xarxa pública i la privada es va reduir fins a la meitat i va ser de 10 punts percentuals. En el cas espanyol, s'ha donat una tendència

semblant, tot i que les diferències no s'han retallat en el mateix grau. Mentre que en el curs 1999-2000 la diferència de les taxes de graduació segons la titularitat era de 14 punts, en el curs 2008-2009 es va reduir fins a quasi 10 punts percentuals.

El gràfic 19, alhora, relaciona el comportament evolutiu de la taxa de graduació en ESO amb l'evolució de l'índex d'equitat en la distribució d'alumnat estranger per sectors de titularitat. La millora dels resultats educatius, especialment en el sector públic, ha coincidit en el temps amb una millora en els nivells d'escolarització equilibrada de l'alumnat estranger entre sectors de titularitat.

Pel que fa a la diferència entre comunitats autònomes, la taula 5 presenta les taxes de promoció i graduació en finalitzar l'educació primària i l'educació secundària obligatòria per sector de titularitat. En aquest panorama comparat, Catalunya destaca per ser la comunitat amb la taxa de promoció a primària més alta. De fet, en el curs 2008-2009, tant els centres públics com privats catalans van promocionar l'alumnat en una mesura pràcticament idèntica (97,5). Les diferències de Catalunya respecte a la resta apareixen amb una certa intensitat en el nivell successiu, en l'educació secundària obligatòria. En aquest sentit, Catalunya mostra una taxa de graduació en ESO per sota de la mitjana espanyola. En la taula 13 també es fa palès que la font d'aquestes taxes comparativament baixes no es troba en les diferències segons la titularitat dels centres. Tant la taxa de graduació en el sector públic com la taxa de graduació en la xarxa privada mostren valors que són dels més baixos de tot l'Estat espanyol.

Els resultats finals garantits per centres públics i privats són efectivament més favorables per als segons. Quins són els motius que contribueixen a explicar aquestes diferències en termes d'eficàcia educativa? A continuació es presenten tres anàlisis que aporten elements de reflexió per respondre a aquesta qüestió. En primer lloc, es posa en relació la composició social dels centres amb les taxes de graduació en ESO. D'altra banda, es presenten els resultats d'un model d'estima fet a escala municipal per determinar els factors associats a la graduació en la secundària obligatòria a Catalunya. Finalment, es mostra en quina mesura els efectes de la segregació social en les taxes d'escolarització postobligatòria estan mediatos per la presència de centres de titularitat privada.

Taula 13.

Taxes de promoció i graduació en finalitzar l'educació primària i l'educació secundària obligatòria per sector de titularitat i per comunitats autònomes. Espanya, 2008-2009

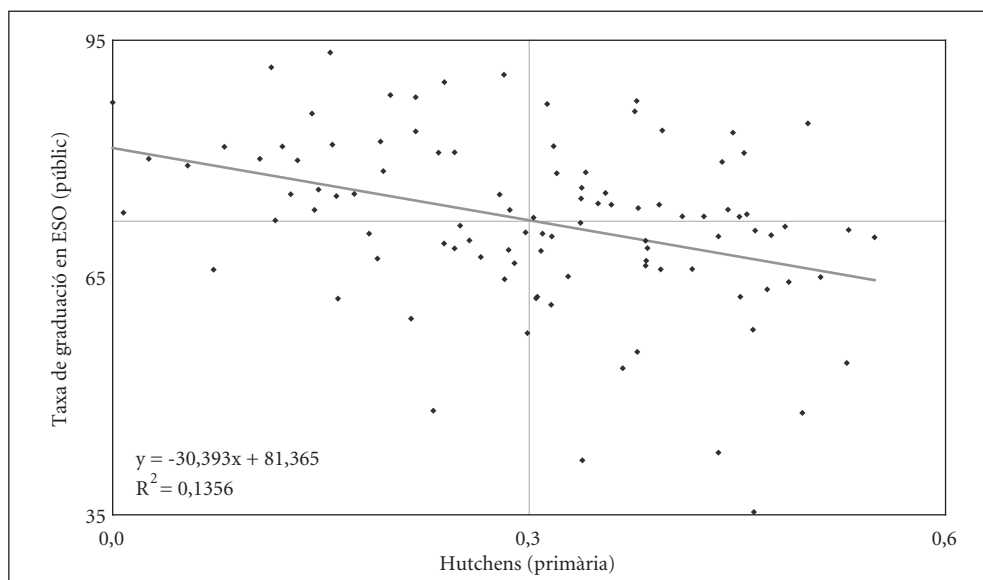
Comunitats autònomes	Taxa de promoció en primària	Taxa de promoció en primària (sector públic)	Taxa de promoció en primària (sector privat)	Diferència entre sectors (privat-públic)	Taxa de graduació en ESO	Taxa de graduació en ESO (sector públic)	Taxa de graduació en ESO (sector privat)	Diferència entre sectors (privat-públic)
Balears	88,5	87,2	90,9	3,7	77,1	73,4	82,3	8,9
Comunitat Valenciana	91,8	93,2	88,9	-4,4	74,1	69,1	82,7	13,6
Castella-la Manxa	92,8	92,4	94,8	2,5	78,3	76,7	84,2	7,5
Catalunya	97,5	97,4	97,6	0,2	78,7	74,7	84,5	9,8
Galícia	93,8	93,5	94,4	0,9	82,5	81,2	85,4	4,2
Castella i Lleó	93,3	92,4	94,9	2,5	81,8	79,2	86,0	6,8
Múrcia	91,5	90,8	93,3	2,5	78,5	75,4	86,1	10,6
Andalusia	93,4	93,4	93,3	-0,2	80,4	78,1	86,5	8,4
Espanya	94,0	93,6	94,9	1,3	80,7	77,2	86,9	9,7
Extremadura	94,1	94,2	94,1	-0,1	81,5	79,8	86,9	7,2
La Rioja	94,5	96,2	91,3	-4,8	82,9	79,9	87,9	8,0
Aragó	93,8	92,8	95,6	2,8	84,8	81,8	89,5	7,7
Navarra	95,9	95,7	96,2	0,5	86,6	84,4	89,7	5,3
Madrid	95,5	93,9	97,2	3,3	82,5	75,3	89,9	14,7
Cantàbria	89,6	85,3	96,5	11,2	85,3	82,4	89,9	7,5
Canàries	91,6	90,9	93,8	2,9	83,8	81,6	90,3	8,7
Astúries	94,9	94,0	96,7	2,7	86,8	84,6	90,7	6,1
País Basc	96,1	95,2	96,9	1,8	89,2	85,7	91,7	6,0

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

El gràfic 20 assenyalava una associació significativa entre l'índex de segregació i les taxes de graduació en ESO al sector públic. Aquest resultat ofereix indicis rellevants en l'avaluació del fenomen de la segregació i la seva incidència en l'èxit acadèmic de l'alumnat. Si bé és cert que el gràfic també mostra una gran heterogeneïtat entre els municipis, la tendència de molts de situar-se al voltant de la recta de regressió assenyalava que en la

Gràfic 20.

Relació entre la segregació escolar i la taxa de graduació a l'ESO al sector públic en els municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2008

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

mesura que augmenten els nivells de segregació de l'alumnat estranger entre els centres, els municipis tendeixen a registrar unes taxes de graduació al sector públic inferiors.

Aquest fenomen, però, és transversal de les dues xarxes escolars, o només s'explica per les polítiques de distribució diferencial d'un cert perfil d'alumnat entre centres públics i privats? La taula 14 presenta l'efecte estimat de diferents factors a escala municipal que influeixen en les taxes de continuïtat en les diferents modalitats d'ensenyament post-obligatori.

Un primer resultat rellevant que confirma els resultats del gràfic anterior és que l'índex de segregació escolar té poder explicatiu en les taxes d'escolarització, en net d'altres

Taula 14.

Factors associats amb la taxa de graduació a l'ESO, per municipis amb més de 10.000 habitants a Catalunya (2009)

	Models de municipis: taxa de graduació en ESO		
	1	2	3
Intercepta	50,984***	53,804***	56,555***
Renda familiar per habitant	1,656***	1,508***	1,188***
PIB per habitant		0,076	0,050
Dimensions del municipi		-0,587	-0,196
Taxes de PQPI		-0,629*	-0,591*
Pes de la concertada			0,211***
Segregació escolar			-15,159*

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$.

Variable dependent: taxa de graduació en ESO.

Mètode: model lineal generalitzat (nivell municipis).

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Departament d'Ensenyament.

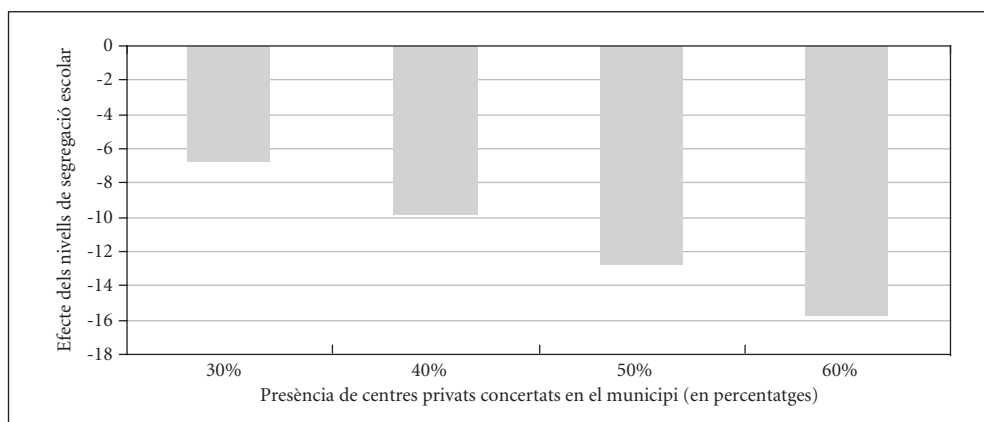
factors (significativitat al 10%). Aquest resultat indica que quan augmenten els índexs de segregació, les taxes de graduació es veuen perjudicades, independentment dels nivells de riquesa del municipi, de les famílies o de si la titularitat del centre és pública o privada. Aquestes xifres també confirmen un resultat ja assenyalat anteriorment: el pes de l'escola privada a Catalunya té efectes importants en les probabilitats que té un estudiant de graduar-se quan finalitza l'ESO. Sens dubte, aquest resultat aporta elements de reflexió per a les polítiques que han de vetllar per fer que l'escola pública sigui equiparable en termes d'eficàcia a la privada.

Ara bé, els resultats positius de la xarxa privada són mediats pels nivells de segregació social amb els quals està associada? El gràfic 21 mostra els resultats dels termes d'interacció entre el factor titularitat i el factor segregació arreu dels municipis catalans. Els valors representats mostren en quina mesura l'efecte de la segregació escolar en les taxes de continuïtat postobligatòria està associat a la presència de centres de titularitat

privada en els municipis. El gràfic mostra, en aquest sentit, un resultat significatiu: els municipis que tenen unes taxes més elevades d'alumnes matriculats en centres privats són els que pateixen més els efectes negatius de la segregació en l'èxit acadèmic de l'alumnat.

Gràfic 21.

Efecte de la segregació escolar de l'alumnat estranger en les taxes d'escolarització als 17 anys segons el pes de la titularitat privada als municipis, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

Variable depenent: taxa d'escolarització als 17 anys (post-obligatòria).

Unitats d'anàlisi: municipis catalans amb més de 10.000 habitants.

Factors explicatius i de control: Dimensions del municipi (*dummy*), alumnat estranger a l'educació primària pública, índex de segregació Hutchens, pes de la concertada, escolarització 0-2 anys, RFDB per habitant, capitalitat, termes d'interacció pes concertada*índex de segregació Hutchens.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Departament d'Ensenyament.

Més enllà de les diferències entre sectors de titularitat, també és interessant destacar l'efecte de la segregació escolar en els resultats acadèmics en conjunt, independentment de les diferències per sectors. A través de les proves PISA, una de les maneres de copsar l'efecte de la composició social del centre en els resultats acadèmics consisteix a: primer, observar la variació de resultats que es dona entre els centres (en quina mesura

es diferencien els centres en termes acadèmics) i, després, observar el percentatge de variància entre centres que s'explica per la composició social. Les taules 15 i 16 permeten fer aquest exercici i situar Catalunya en comparació de la resta de comunitats autònomes i de països europeus dels quals disposem de dades PISA (2009).

D'entrada, les taules 15 i 16 posen de manifest que Catalunya és una de les comunitats autònomes i un dels països europeus amb menys variabilitat de resultats (primera columna), clarament per sota de la variància mitjana espanyola, europea i de països de l'OCDE, i també que té un nivell comparativament elevat d'heterogeneïtat en els resultats en cadascun dels centres, i un nivell d'homogeneïtat de resultats comparativament elevat entre els diferents centres escolars. Els indicadors de variància intracentres i intercentres (segona i tercera columnes) ens informen que el nostre sistema educatiu està poc segregat per centres des del punt de vista dels resultats de l'alumnat, si bé no ens informen de si es porten a terme pràctiques de segregació dins dels centres. En qualsevol cas, per al desenvolupament de l'equitat educativa, és important que la insuficiència formativa, igual que l'excel·lència formativa, no tendeixi a concentrar-se en determinats centres. Si tenim present l'elevada segregació existent en la composició social dels centres, vista per exemple per sectors de titularitat, aquest és un indicador d'èxit del sistema pel que fa a la igualació de resultats en funció de l'origen social.

Dit això, cal afegir que aquests bons resultats, especialment en la comparativa europea, es poden atribuir fonamentalment al fet que Catalunya disposa d'una estructura "comprehensiva" del sistema educatiu a la secundària obligatòria. Això no implica, però, que els nivells de segregació siguin baixos i que no tinguin conseqüències negatives en el context català, com ja s'ha exposat prèviament. De fet, aquests bons resultats comparatius no ens han de fer perdre de vista que una part important de les desigualtats de resultats entre centres a Catalunya s'explica per la segregació escolar. En efecte, el percentatge de «variància explicada per l'índex socioeconòmic i cultural dels estudiants i dels centres» (sisena i setena columnes) es pot utilitzar com a *proxy* de l'efecte de la segregació social dels centres en els resultats. Així, la variància de resultats entre centres a Catalunya és del 13,9%, i la variància entre centres explicada per l'origen socioeconòmic de l'alumnat és del 6,1%, gairebé la meitat. En un context de nul·la segregació escolar, les diferències en els resultats de les proves PISA disminuirien en aquesta proporció.

Taula 15.

Indicadors de variància dels resultats a les proves PISA en comprensió lectora, per països. Europa, 2009

	Variància com a percentatge de la variància mitjana en comprensió lectora arreu dels països de l'OCDE						
	Variància total dels resultats acadèmics expressada com a percentatge de la variància mitjana dels països OCDE	Variància dels resultats acadèmics entre centres	Variància dels resultats acadèmics dins dels centres	Variància explicada per l'índex socioeconòmic i cultural dels estudiants		Variància explicada per l'índex socioeconòmic i cultural dels estudiants i dels centres	
				Entre centres	Dins dels centres	Entre centres	Dins dels centres
Bulgària	148,0	74,1	74,3	2,2	2,5	48,3	2,3
Luxemburg	124,2	61,6	79,7	33,3	4,2	50,5	4,1
Bèlgica	119,6	61,7	55,8	0,0	1,9	40,4	1,9
Àustria	115,8	64,5	51,4	2,5	1,3	32,8	1,2
Suècia	112,3	21,7	95,7	10,0	10,7	14,7	10,7
Itàlia	106,1	77,3	47,2	5,9	0,4	33,7	0,3
Regne Unit	105,0	32,0	77,2	15,0	4,6	24,7	4,6
Grècia	104,5	54,8	64,2	9,9	1,8	21,8	1,7
Irlanda	104,5	32,4	80,4	13,5	4,1	18,9	4,2
Alemanya	103,6	68,0	44,9	4,4	0,2	45,7	0,1
Mitjana OCDE	100,6	41,7	64,5	8,5	3,2	23,8	3,2
República Txeca	98,3	49,0	51,1	3,4	0,9	32,6	0,7
Eslovènia	95,3	47,8	35,8	1,1	0,7	20,0	0,6
Eslovàquia	93,9	34,5	52,7	7,3	1,9	19,4	1,8
Hongria	93,9	67,5	33,7	8,6	0,3	43,9	0,2
Romania	93,6	46,8	44,2	7,4	1,0	17,5	1,1
Polònia	91,8	18,3	79,3	10,0	7,7	12,0	7,9
Holanda	90,7	59,0	32,3	3,2	0,7	26,7	0,7
Espanya	88,4	19,5	69,8	7,0	5,0	9,5	5,0
Portugal	87,0	29,6	59,9	9,6	3,6	17,4	3,5
Lituània	86,3	21,5	59,9	5,4	2,4	10,4	2,4
Finlàndia	86,2	7,7	80,7	1,7	5,4	1,8	5,5
Dinamarca	80,6	13,1	69,4	6,5	6,5	9,0	6,7
Estònia	80,0	18,0	64,6	4,3	1,7	8,2	1,5
Catalunya	78,2	13,9	64,5	4,9	4,5	6,1	4,5
Letònia	73,8	16,1	60,0	5,3	2,4	8,1	2,2

Font: OECD (2010). *PISA 2009 Results: Overcoming Social Background. Equity in Learning Opportunities and Outcomes* (Vol. II). París: OECD.

Taula 16.

Indicadors de variància dels resultats a les proves PISA en comprensió lectora, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Variància com a percentatge de la variància mitjana en comprensió lectora arreu dels països de l'OCDE							
Variància total dels resultats acadèmics expressada com a percentatge de la variància mitjana dels països OCDE	Variància dels resultats acadèmics entre centres	Variància dels resultats acadèmics dins dels centres	Variància explicada per l'índex socioeconòmic i cultural dels estudiants		Variància explicada per l'índex socioeconòmic i cultural dels estudiants i dels centres		
			Entre centres	Dins dels centres	Entre centres	Dins dels centres	
Ceuta i Melilla	125,5	62,0	81,6	31,8	5,4	51,8	5,4
Astúries	101,1	15,3	86,1	5,0	8,4	6,0	8,3
Balears	97,3	14,4	82,2	5,0	5,5	7,7	5,6
Canàries	97,2	24,3	76,4	7,5	3,9	10,2	4,0
La Rioja	96,2	19,0	82,9	8,0	8,7	11,5	8,7
Andalusia	91,6	16,6	75,6	5,8	8,4	6,8	8,4
Cantàbria	89,8	11,0	77,2	3,4	6,2	3,4	6,2
Espanya	88,4	19,5	69,8	7,0	5,0	9,5	5,0
Galícia	88,2	11,4	77,1	3,3	1,9	6,2	2,0
Aragó	83,4	8,8	74,0	4,8	4,2	5,8	4,3
Castella i Lleó	82,8	15,7	70,1	6,1	5,3	8,4	5,4
Madrid	82,4	21,1	64,8	9,4	4,8	14,0	5,0
Navarra	81,0	13,4	67,5	5,1	5,6	6,7	5,6
País Basc	80,8	24,6	61,5	6,6	1,7	11,6	1,7
Catalunya	78,2	13,9	64,5	4,9	4,5	6,1	4,5
Múrcia	74,5	13,0	60,0	4,5	5,5	4,8	5,4

Font: OECD (2010). *PISA 2009 Results: Overcoming Social Background. Equity in Learning Opportunities and Outcomes* (Vol. II). París: OECD.

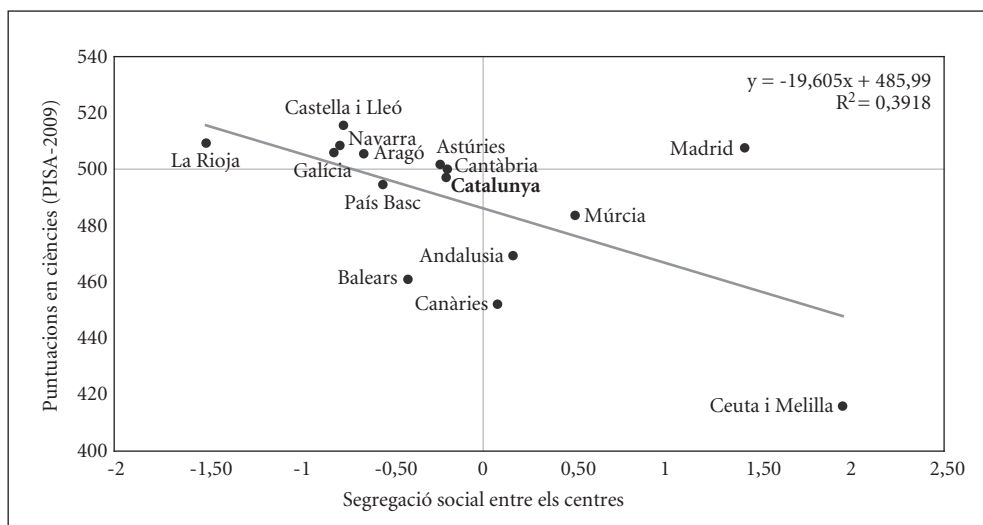
L'anàlisi dels resultats de les proves PISA per comunitats autònomes, però, també ens aporta evidències dels efectes de la segregació escolar en el rendiment acadèmic de l'alumnat de 15 anys.¹ D'una banda, el gràfic 22 exposa la relació entre la segregació social dels centres i les puntuacions mitjanes en ciències a les proves PISA per comu-

.....
 I. DONATO, L., FERRER-ESTEBAN, G. (en premsa). "Desigualdades territoriales en España e Italia. Nuevas evidencias a partir de la evaluación PISA 2009". *Revista Española de Educación Comparada*.

nitats autònomes, i demostra que la segregació té un efecte negatiu sobre el rendiment acadèmic. Aquesta relació ja ha estat observada prèviament també a escala municipal en funció de la nacionalitat de l'alumnat, i en aquest cas es duu a terme en funció del nivell socioeconòmic de l'alumnat (la segregació social està calculada com a variància de l'índex socioeconòmic de l'alumnat entre els centres).

Gràfic 22.

Relació entre la segregació social dels centres i les puntuacions mitjanes en ciències a les proves PISA per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Font: DONATO, L., FERRER-ESTEBAN, G. (en premsa). "Desigualdades territoriales en España e Italia. Nuevas evidencias a partir de la evaluación PISA 2009". *Revista Española de Educación Comparada*, a partir de PISA-2009.

I, d'altra banda, un segon aspecte rellevant que cal destacar té relació amb el paper que té la doble xarxa a l'hora de comprendre aquest efecte negatiu de la segregació sobre els resultats. La taula 17, que recull models d'estima entre la segregació social dels centres (variància de l'índex socioeconòmic entre centres) i la seva titularitat, evidencia que el percentatge de centres de titularitat privada presenta un efecte nega-

tiu i altament significatiu en el cas espanyol sobre els resultats de les proves PISA (en ciències). Aquesta taula, alhora, demostra que, tant si es controla com si no l'efecte de les diferències relacionades amb la despesa pública del sistema, amb el percentatge d'estudiants a l'educació superior, amb el percentatge d'alumnat immigrant o amb l'heterogeneïtat acadèmica dels centres (model 1 i 2), el pes del sector privat no té un efecte significatiu sobre el rendiment acadèmic. En canvi, quan es controla el valor de la variància de l'índex socioeconòmic entre els centres educatius (model 3), és a dir, la segregació social entre centres, el pes del sector privat sí que té efecte explicatiu sobre el rendiment.

Taula 17.

Titularitat privada i segregació social dels centres. Espanya, 2009

Efectes fixos a escala territorial	Models titularitat privada i segregació social dels centres		
	Model 1	Model 2	Model 3
Titularitat privada dels centres	n.s.	n.s.	-0,49**
Segregació en l'àmbit dels centres	No	No	-10,58***
Controls en l'àmbit regional: finançament públic del sistema, estudiants en educació terciària, percentatge agregat d'estudiants estrangers i heterogeneïtat acadèmica dels centres	No	Sí	Sí

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$

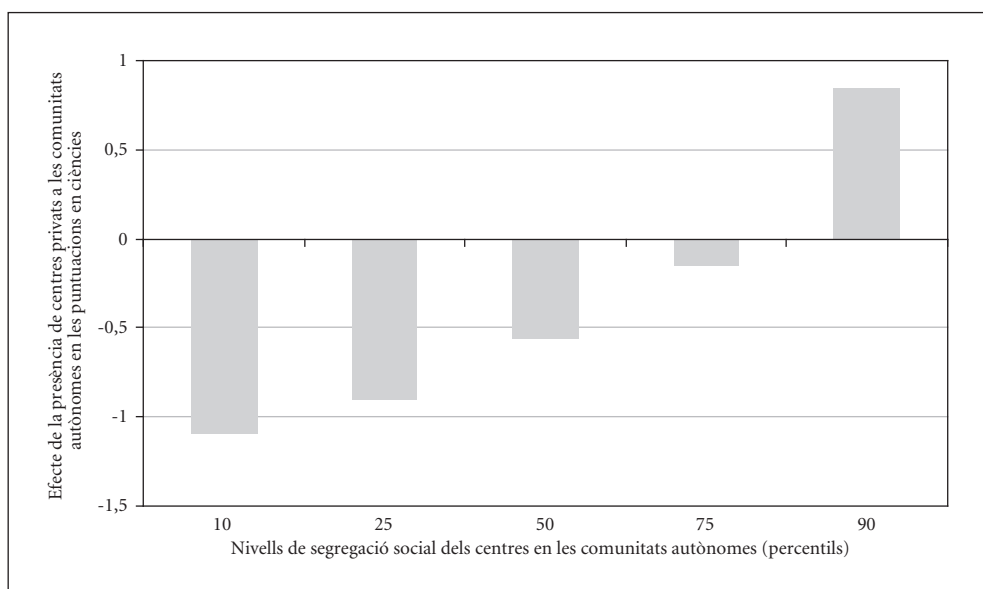
Nota metodològica: Model de regressió jeràrquica a tres nivells: estudiants, centres i comunitats autònomes. Variable dependent: puntuacions en ciències PISA-2009. Estimació final d'efectes fixos amb errors típics robustos. Factors de control: a escala de centre (19 variables) i a escala individual (5 variables). [*] Àrea geogràfica de referència: Centre-Est.

Font: DONATO, L., FERRER-ESTEBAN, G. (en premsa). "Desigualdades territoriales en España e Italia. Nuevas evidencias a partir de la evaluación PISA 2009". *Revista Española de Educación Comparada*.

Per entendre aquesta relació, és il·lustratiu el gràfic 23, que recull la interacció entre l'indicador de segregació i el percentatge de centres de titularitat privada. Aquest gràfic constata que la presència de centres privats explica diferències en els resultats acadèmics a les proves PISA entre comunitats autònomes, i també que aquest efecte està condicionat pel nivell de segregació social dels centres. Quan la segregació social entre els centres d'una determinada comunitat autònoma és alta, l'efecte del pes del

Gràfic 23.

Relació entre la titularitat privada, la segregació social dels centres i el rendiment acadèmic en ciències a les proves PISA de les comunitats autònomes (2009)

Font: DONATO, L., FERRER-ESTEBAN, G. (en premsa). “Desigualdades territoriales en España e Italia. Nuevas evidencias a partir de la evaluación PISA 2009”. *Revista Española de Educación Comparada*, a partir de PISA-2009.

sector privat sobre el rendiment acadèmic és positiu. Com menys segregació social hi ha, en canvi, més negatiu és aquest efecte. En altres paraules, en la mesura que hi ha més segregació social dels centres en una comunitat, més es beneficia la titularitat privada d'aquesta segregació en termes de rendiment acadèmic. La segregació del sistema, doncs, és un dels factors que pot ajudar a explicar els millors resultats acadèmics que obté aquest sector respecte al sector públic.

ANNEX

Taula 18.

Evolució de l'índex d'equitat en la distribució de l'alumnat estranger entre sectors de titularitat. Catalunya, 1999-2011

Índex d'equitat	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Educació infantil	2,6	2,6	2,9	2,8	3,4	3,5	3,7	3,5	3,5	2,8	2,8	3,1
Educació primària	5,3	5,3	4,5	4,1	4,3	4,0	3,9	3,9	3,8	3,0	2,9	3,3
Educació secundària obligatòria	4,8	4,9	4,1	3,5	3,2	3,0	3,3	3,3	3,2	2,6	2,5	2,6
Batxillerat	1,4	1,4	2,9	2,9	3,5	3,6	3,5	3,4	3,6	2,8	2,7	3,3
Formació professional	1,2	0,9	0,9	1,0	1,2	1,3	1,5	1,5	1,4	1,5	1,6	1,5

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

EL CONEIXEMENT DE LENGÜES

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Coneixement de la llengua vehicular del sistema educatiu		☹	☹	☺☹☹	(-)
Coneixement de les llengües estrangeres: indicador de qualitat del sistema		☹	☹		

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Coneixement de la llengua vehicular del sistema educatiu

- Catalunya es caracteritza per tenir una realitat sociolingüística complexa. La comparativa europea, per exemple, posa de manifest que el nostre país té la llengua vehicular del sistema educatiu menys coneguda per la població resident (94,6%), només superada negativament pel cas estonià.
- El grau de coneixement de la llengua catalana per la població augmenta en funció del seu nivell d'instrucció i també a mesura que es redueix l'edat, circumstàncies que posen en relleu l'eficàcia de la política d'immersió lingüística al nostre país. Amb tot, les necessitats de reforçar aquest tipus de política de promoció de la llengua catalana encara persisteixen: pel que fa al conjunt de la població adulta, encara hi ha segments importants de població que ni entenen ni saben parlar el català: entre la població nascuda a la resta de l'Estat espanyol, el 92,5% l'entén, però només el 60% el sap parlar; pel que fa a la població estrangera, el 80,9% l'entén, però només el 42% el parla.
- L'anàlisi de les proves PISA posa de manifest que no hi ha diferències estadísticament significatives en els resultats educatius en funció de la llengua parlada a casa, a paritat d'estatus socioeconòmic. L'èxit educatiu de l'alumnat és independent de la llengua d'ús familiar: si bé l'alumnat que té el català com a llengua habitual obté 28 punts de diferència mitjana en comprensió lectora respecte als que utilitzen el castellà o una altra llengua, aquesta diferència s'anul·la un cop es controla l'impacte dels factors socioeconòmics sobre els resultats (és a dir, aquesta diferència s'explica per l'origen socioeconòmic i no pas per la llengua parlada a casa). Aquest resultat és, sens dubte, un resultat positiu en termes de cohesió social dins del sistema educatiu, que es pot atribuir a l'eficàcia de les polítiques basades en la immersió lingüística.

Coneixement de les llengües estrangeres: indicador de qualitat del sistema

- Catalunya se situa per sota de la mitjana espanyola en molts dels indicadors analitzats de coneixement de llengües estrangeres. A l'ESO, per exemple, a Catalunya s'estudia fonamentalment una llengua estrangera (1,2 per alumne), amb el 19,4% de l'alumnat que estudia una segona llengua estrangera, mentre

que en el conjunt de comunitats autònomes la mitjana és d'1,4, amb el 41,2% de l'alumnat que estudia una segona llengua.

- El sector privat obté resultats significativament millors que el sector públic pel que fa a les oportunitats d'aprenentatge de les llengües estrangeres. A l'ESO, per exemple, el 40,6% de l'alumnat del sector privat estudia una segona llengua (amb una mitjana d'1,4 llengües estrangeres per alumne), mentre que en el sector privat és del 5,4% (amb una mitjana d'1,1).
- Catalunya també se situa per sota de la mitjana europea en la majoria d'indicadors analitzats de coneixement de les llengües estrangeres, especialment a secundària. Com a mitjana, mentre que el 57,9% de l'alumnat de secundària al conjunt de la Unió Europea aprèn dues o més llengües estrangeres, i de mitjana aquest alumnat estudia 1,4 llengües, aquestes xifres al nostre país són del 19,4% i d'1,2 llengües, respectivament.
- Aquests dèficits d'aprenentatge de les llengües estrangeres en el marc del sistema educatiu des d'una perspectiva comparada se sumen als dèficits que ja presenta la població adulta sobre el coneixement de llengües estrangeres. Catalunya, amb el 32,1% de coneixement, és un dels països europeus que menys coneixement de l'anglès té —només superat negativament per països de l'Europa Oriental—, a una gran distància dels països nòrdics (amb un grau de coneixement del 80%).

Coneixement de la llengua vehicular del sistema educatiu

El model lingüístic escolar català que estableix la llengua catalana com a vehicular del sistema educatiu formal ha donat lloc a un debat permanent a Catalunya. Una de les premisses usades pels detractors de les polítiques d'immersió lingüística és que el rendiment acadèmic dels estudiants que habitualment parlen castellà a casa (aproximadament la meitat dels estudiants catalans) es veu afectat negativament en les diverses matèries. No obstant això, els defensors del model lingüístic l'han justificat posant èmfasi en la importància de la llengua catalana com a factor de cohesió social, la independència entre la llengua vehicular i les competències escolars assolides o els beneficis d'un ensenyament que es basi en el plurilingüisme. El que és una evidència és que, com en qualsevol altre indret, el domini de la llengua o les llengües del país garanteix més oportunitats socials i laborals a les persones que viuen a Catalunya.

A continuació, els indicadors que es presenten tenen l'objectiu de mostrar quin coneixement té la societat catalana de la llengua vehicular del sistema educatiu, quins en són els condicionants, i si hi ha algun tipus de relació entre llengua i èxit escolar.

CONDICIONS D'EDUCABILITAT

Catalunya es caracteritza per tenir una realitat sociolingüística complexa, tant si la comparem amb la resta de l'Estat espanyol, com amb la majoria dels països de l'Europa dels 27. L'ús social més o menys paritari de dues llengües, el català i el castellà, conviu amb un ús vehicular del català en la majoria de les institucions públiques i un ús majoritari del castellà en els mitjans socials de comunicació. Malgrat que certes circumstàncies històriques han situat el castellà en una certa posició de privilegi, les polítiques lingüístiques de normalització del català dutes a terme en els últims trenta anys han aconseguit contrarestar relativament aquesta tendència.

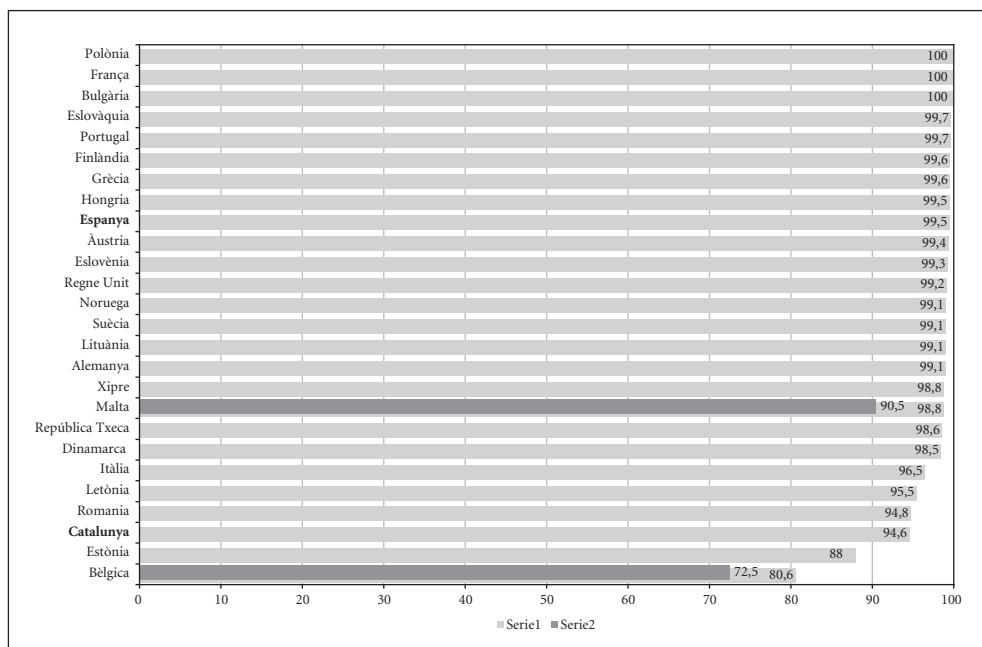
D'entrada, convé destacar que Catalunya és un dels països europeus amb un coneixement de la llengua vehicular del sistema educatiu per la població en general més baixos, només superada pel cas estonià, a causa fonamentalment de la incidència del rus. El gràfic 24 mostra el nivell de coneixement de la llengua vehicular del sistema educatiu (en funció de si l'entenen) per països europeus. En ell s'hi observa com, a Catalunya, el 94,6% de la població entén el català, mentre que a la majoria de països europeus aquesta prevalença se situa pels volts del 100%.

Per entendre el nivell de coneixement de la llengua catalana al nostre país, cal considerar que aquest varia fonamentalment en funció de tres condicionants: l'edat, el lloc de naixement i el nivell d'instrucció. Els gràfics 25 i 26 que es presenten a continuació mostren el grau de coneixement del català segons els grups d'edat i el nivell acadèmic. D'altra banda, la taula 19 mostra el coneixement de la llengua segons el lloc de naixement.

El gràfic 25 il·lustra i confirma dos fets rellevants. D'una banda, que el grau de desconeixement de la llengua augmenta en les franges d'edat més altes. Aquest fet il·lustra com les esmentades circumstàncies històriques (polítiques franquistes d'instrucció, fluxos migratoris des d'altres comunitats de l'Estat espanyol) contribueixen a explicar

Gràfic 24.

Coneixement de la llengua vehicular del sistema educatiu per països. Europa, 2007

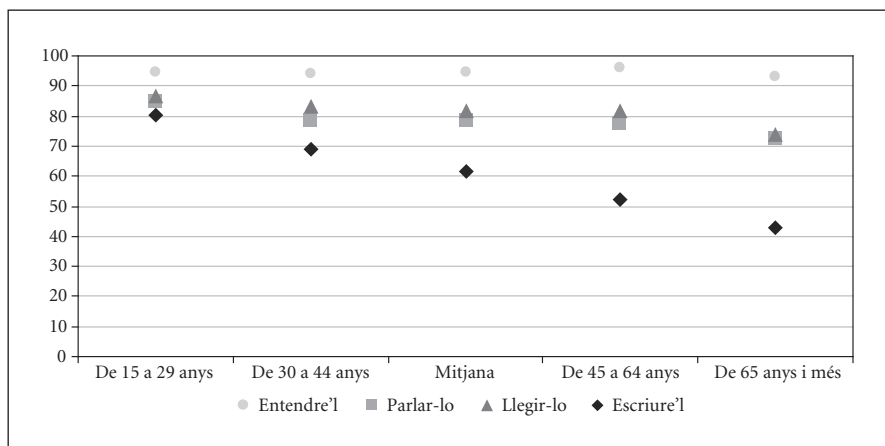

Nota: Les dades de Bèlgica corresponen al francès i al flamenc, i les dades de Malta, al maltès i a l'anglès.
 Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i, per a Catalunya, de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008.

el fet que un de cada deu catalans de més de 65 anys no entengui el català, o que quasi la meitat de les persones majors de 45 anys no sàpiga escriure en llengua catalana. D'altra banda, el coneixement de la llengua és àmpliament majoritari en les franges més joves, fet que evidencia l'impacte de les polítiques d'immersió lingüística. Prop del 95% de les persones d'entre 15 i 29 anys entén el català i més de vuit de cada deu persones el poden utilitzar com a llengua de comunicació social. Encara que quedi lluny l'objectiu de la plena normalització lingüística, no es pot dir que es tracti d'un panorama negatiu, tenint en compte la creixent complexitat sociològica del país (fluxos migratoris en les franges d'edat més joves).

Gràfic 25.

Coneixement de la llengua catalana per grups d'edat. Catalunya, 2008

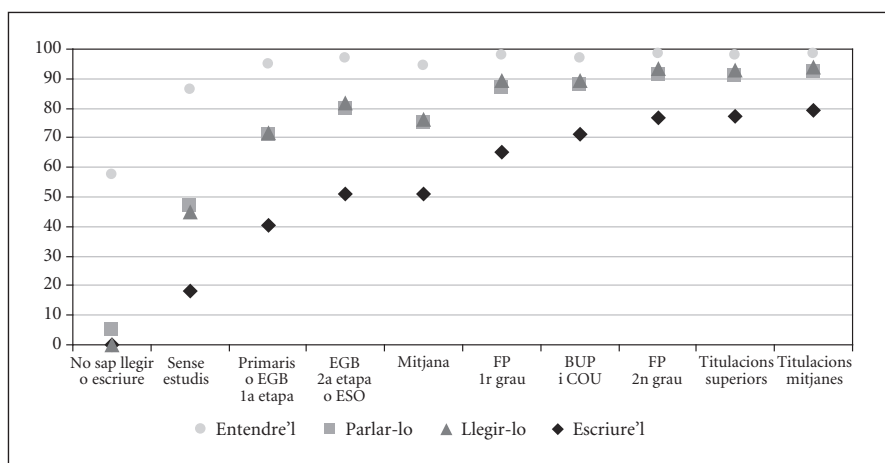

Nota: Valors ordenats segons la capacitat d'escriure en català.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població 2008.

Gràfic 26.

Coneixement de la llengua catalana per nivell d'instrucció. Catalunya, 2001

Nota: Valors ordenats segons la capacitat d'escriure en català.

Font: Elaboració pròpia amb dades del cens de població.

Un segon condicionant de l'ús de la llengua és el nivell d'instrucció de la població. El gràfic 3 mostra una comparativa del percentatge de persones que tenen coneixement del català (en comprensió i pel que fa al nivell escrit, parlat i de lectura) segons el seu nivell acadèmic. Aquest gràfic posa de manifest que, a Catalunya, les persones que no han tingut accés al sistema educatiu o que tenen nivells d'ensenyament bàsics són les que menys coneixement tenen de la llengua catalana. Prop de la meitat dels catalans sense cap tipus d'instrucció i set de cada deu amb estudis primaris no saben ni parlar ni llegir en català. En l'altre extrem, les persones amb ensenyaments postobligatoris i amb titulacions mitjanes i superiors són les que tenen un major control lingüístic: nou de cada deu poden parlar i llegir en català i gairebé el 100% l'entenen.

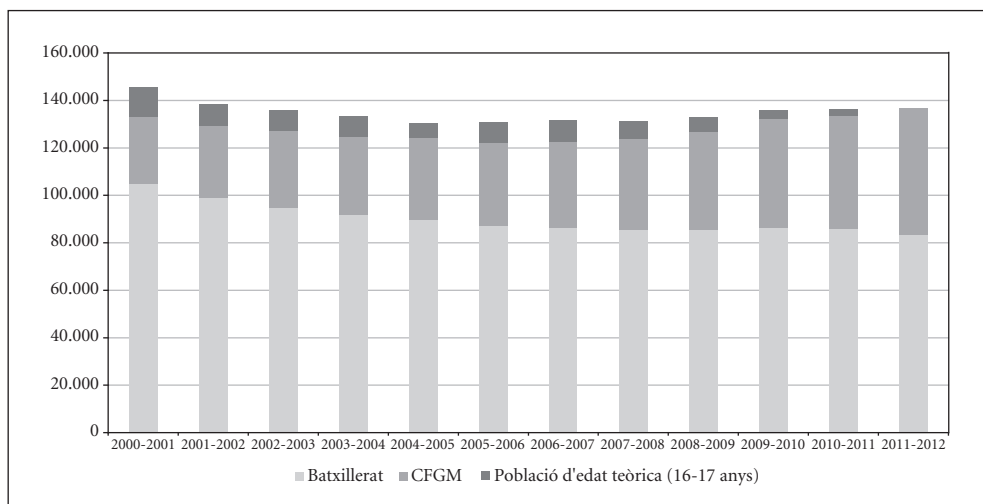
La relació entre instrucció i llengua pot respondre a dos factors: el primer ja s'ha esmentat i es refereix al perfil sociològic de les persones d'edat mitjana i avançada, que no van gaudir d'oportunitats d'accés al sistema educatiu ni a un ensenyament en català. El segon pot respondre a la realitat sociolingüística i econòmica de barris i municipis catalans en què es fa un ús exclusiu o gairebé exclusiu de la llengua castellana i en els quals es concentren els índexs més alts d'abandonament escolar. En aquest sentit, el gràfic 27 mostra com els municipis amb un major percentatge de coneixement del català són aquells en què hi ha unes taxes majors d'escolarització en la postobligatòria.

Una dada interessant que il·lustra el gràfic 27 és que hi ha una associació (encara que feble) entre taxa d'escolarització i població que sap llegir en català, la qual cosa indica dos fenòmens: en primer lloc, que hi ha una gran heterogeneïtat entre municipis pel que fa tant al grau de coneixement del català com als nivells d'instrucció. En segon lloc, que hi ha una certa tendència vers la segregació entre municipis (municipis amb una composició homogènia) on es concentra un perfil de població amb baixos nivells d'instrucció i baix coneixement del català.

Finalment, el tercer condicionant de l'ús de la llengua es refereix al lloc de naixement. La taula 19 presenta el percentatge de persones que tenen coneixement del català segons l'origen.

Gràfic 27.

Taxa d'escolarització als 17 anys i coneixement del català per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2010

Nota: Les dades de coneixement del català corresponen al 2001 (cens de població).

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

La taula 19 mostra com gairebé el 100% de les persones nascudes a Catalunya poden entendre, parlar i llegir en català. El coneixement de la llengua que tenen les persones que provenen de la resta d'Espanya és igualment alt (9 de cada 10 persones), tot i que a l'hora de parlar-lo i llegir-lo només ho faci el 60% i el 67%, respectivament. La situació que crida més l'atenció, però, és la relativa als catalans d'origen immigrant. Malgrat que el percentatge de comprensió de la llengua per a les persones nascudes a l'estranger arriba fins al 81%, menys de la meitat d'aquest col·lectiu té el domini necessari per parlar-lo.

Aquesta dada posa en evidència la necessitat de reforçar les accions d'immersió lingüística que es duen a terme en diversos àmbits educatius no formals (educació permanent), però també les mesures escolars que s'adrecen específicament a l'alumnat nouvingut. Un dels reptes principals que es troba aquest col·lectiu és l'adquisició de les competèn-

Taula 19.

Coneixement de la llengua catalana per lloc de naixement. Catalunya, resta d'Espanya i estranger, 2008

Lloc de naixement (2008)	Entendre'l	Parlar-lo	Llegir-lo	Escriure'l
Catalunya	99,5	96,4	96,6	85,0
Resta d'Espanya	92,5	60,0	67,2	31,4
Estranger	80,9	42,0	51,0	25,2
Total	94,6	78,3	81,7	61,8

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població 2008.

cies lingüístiques necessàries per concloure amb èxit l'ensenyament obligatori i tenir possibilitats de continuïtat acadèmica en la postobligatòria. Com s'ha assenyalat en l'apartat sobre demografia educativa, les condicions d'escolarització poden atenuar els efectes negatius inherents de la incorporació tardana al sistema educatiu.

A Catalunya, el principal instrument per facilitar la inclusió sociolingüística a les aules ordinàries són les aules d'acollida. La taula 20 ens mostra l'evolució de diferents indicadors vinculats a les aules d'acollida.

Taula 20.

Evolució de les aules d'acollida. Catalunya, 2004-2010

	Aules d'acollida	Usuaris d'aules d'acollida per cada 100 alumnes estrangers	Usuaris (primària)	Usuaris (secundària)	Usuaris	Despeses de les aules d'acollida (en milions d'€)	Centres amb plans educatius d'entorn	Alumnat de centres amb plans educatius d'entorn	Centres acollits al Pla català d'esport a l'escola
2004-2005	649	19,2	7.837	4.410	12.247	22,0	265	78.567	:
2005-2006	938	21,4	10.051	6.694	16.745	31,3	574	169.440	:
2006-2007	1.081	24,6	12.872	9.249	22.121	41,2	801	233.741	:
2007-2008	1.166	23,9	13.642	10.863	24.505	43,7	807	242.605	165
2008-2009	1.234	19,8	12.252	10.205	22.457	50,2	820	292.200	432
2009-2010	1.181	:	:	:	:	:	862	317.869	486

Font: Informe de política lingüística 2009, de la Direcció General de Política Lingüística.

LLENGUA VEHICULAR I RESULTATS ACADÈMICS

La cohesió social d'un país passa pel coneixement i el domini de la llengua vehicular del seu sistema educatiu en la mesura que garanteix unes mateixes oportunitats de continuïtat acadèmica. En aquest sentit, el sistema escolar català es basa en la premissa segons la qual reforçar el model d'immersió lingüística a l'escola constitueix una mesura clau per garantir la igualtat d'oportunitats entre els estudiants. Deixant de banda la situació dels estudiants nouvinguts, que, com en qualsevol altre país, ensopeguen amb els obstacles naturals de la inserció sociolingüística, un dels interrogants que posa en dubte el model escolar que preveu que el català sigui la llengua vehicular és si aquest fet genera situacions de desigualtat per a les persones que no tenen la llengua catalana com a llengua d'ús social.

En aquest sentit, una manera bàsica però efectiva d'avaluar les polítiques d'immersió lingüística passa per comparar les puntuacions en comprensió lectora dels estudiants en funció de la llengua que parlen habitualment a casa, a paritat de perfil socioeconòmic.

La taula 21 dona indicis sobre el rendiment acadèmic dels estudiants de 15 anys (fase final de l'escolarització obligatòria) segons la llengua que parlen habitualment.

Taula 21.

Puntuacions en comprensió lectora segons la llengua parlada a casa. Catalunya, 2009

	Total d'estudiants		Estudiants nadius	
	Percentatge	Puntuacions en comprensió lectora	Percentatge	Puntuacions en comprensió lectora
Castellà	46%	491	45%	498
Català	51%	511	55%	516
Una altra llengua	4%	433	1%	460

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009 de l'OCDE.

Un primer resultat que s'evidencia en la taula 21 és la diferència significativa de rendiment acadèmic entre estudiants catalanoparlants i castellanoparlants, fins i tot quan considerem només els estudiants nascuts a Catalunya o en un altre indret de l'Estat espanyol: l'alumnat que té el català com a llengua habitual obté una mitjana en comprensió lectora significativament més alta que els que utilitzen el castellà.

Aquest resultat efectivament pot fer pensar que la llengua parlada a casa és decisiva per a l'èxit escolar en el sistema educatiu català. No obstant això, cal veure a què s'atribueix aquesta diferència: a les polítiques lingüístiques que no aconsegueixen una normalització efectiva del català a l'escola, o bé a les condicions d'educabilitat associades a l'entorn socioeconòmic dels estudiants que parlen castellà. La taula 22 ajuda a entendre les causes d'aquesta associació.

Taula 22.

Diferència de puntuacions en comprensió lectora segons la llengua parlada a casa (català). Catalunya, 2009

Diferència de puntuacions en comprensió lectora segons la llengua parlada a casa (parlar català a casa)			
Sense controls	Controlant per origen immigrat	Controlant per origen immigrat i ESCS	Controlant per origen immigrat, ESCS, sexe i ESCS al centre
1	2	3	4
27,4***	18,1**	7,6	6,9

Significativitat: *** $p < .001$; ** $p < .01$; * $p < .05$; ^ $p < .10$.

Model de regressió jeràrquica (estudiants i centres).

Variable dependent: Puntuacions en comprensió lectora. ESCS: Estatus socioeconòmic i cultural.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009 de l'OCDE.

Les diferències de puntuacions en comprensió lectora entre estudiants segons la llengua principal de comunicació social són evidents: el fet de parlar català a casa està associat amb obtenir 27 punts més que la resta d'estudiants (columna 1). Si s'observen aquests resultats, però, quan s'obvien els possibles efectes de l'associació entre l'origen immigrat i els resultats acadèmics, s'observa que aquesta diferència es redueix fins als

18 punts (columna 2). Si finalment es fa un pas més i s'obvien els possibles efectes de l'associació entre estatus socioeconòmic i rendiment, la diferència es redueix fins als 8 punts, una diferència estadísticament no significativa (columna 3 i 4).

Aquests resultats ofereixen dues conclusions rellevants: en primer lloc, tot i considerant que la llengua vehicular del sistema educatiu és la catalana, el fet de parlar català o castellà a casa és independent del nivell d'èxit escolar dels estudiants. D'altra banda, l'associació entre llengua i resultats apuntada a l'inici s'atribueix a dos factors condicionants: les diferències acadèmiques entre els estudiants nadius i no nadius inherents al procés d'inclusió escolar (discontinuitat acadèmica, diferències sociolingüístiques) i el perfil socioeconòmic dels estudiants amb risc de fracàs escolar i d'abandonament prematur, que utilitzen majoritàriament el castellà com a llengua habitual.

Coneixement de les llengües estrangeres: indicador de qualitat del sistema

La necessitat de millorar l'ús sociolingüístic de llengües comunes que reforcin i promoguin els principis de mobilitat en què es basa Europa, ha fet que durant l'última dècada l'ensenyament eficaç de llengües estrangeres hagi esdevingut una prioritat política per a la majoria dels sistemes educatius. Si bé és cert que el domini sociolingüístic de les llengües estrangeres depèn de diferents factors vinculats a la cultura, l'herència històrica i l'estructura econòmica d'un país, els sistemes educatius poden tenir un rol fonamental per promocionar-lo. Així, l'ensenyament de llengües estrangeres és un repte per a uns sistemes educatius que sovint no disposen de la infraestructura adequada per donar resposta a les exigències que representa.

Aquest repte és d'especial rellevància en la mesura que, per a molts estudiants, la possibilitat d'aprendre llengües estrangeres es circumscriu a les aules de les escoles i dels instituts. Un domini eficaç de la llengua dependrà, per tant, de la qualitat del sistema pel que fa al seu capital humà, el professorat. És evident que el desenvolupament de plantejaments metodològics orientats a un ensenyament eficaç de les llengües estrangeres requerirà un professorat que tingui un alt nivell de competència pedagògica i

lingüística. En aquest sentit, la formació inicial i continuada del professorat serà clau per respondre amb èxit a un factor que, cada cop més, està esdevenint un indicador de qualitat del sistema, però també un element de diferenciació social que pot incidir en les oportunitats educatives de l'alumnat.

Per avaluar el grau d'implementació de l'ensenyament de llengües estrangeres a Catalunya, a continuació es presenten diferents indicadors comparats amb la resta de comunitats autònomes i amb els països de l'Europa dels 27. La taula 23 mostra les diferències a escala espanyola pel que fa al nombre de llengües estrangeres estudiades a primària i a la secundària obligatòria, així com el nombre d'estudiants d'aquests mateixos nivells educatius que estudien una segona llengua estrangera.

La taula 23 mostra com Catalunya se situa clarament per sota de la mitjana espanyola en tots els indicadors analitzats. Com a tendència general, en l'educació secundària obligatòria a Catalunya s'estudia fonamentalment una llengua estrangera, mentre que en el conjunt de comunitats autònomes la mitjana és d'1,5. Hi ha comunitats com les Canàries, Galícia o Astúries, en què es promou en un grau més alt l'aprenentatge de dues llengües estrangeres, especialment en el sector privat. De fet, a Catalunya és el sector privat el qui mostra un valor equivalent al de l'àmbit espanyol (1,4 davant l'1,1 del sector públic).

Un altre indicador rellevant és l'aprenentatge d'una segona llengua estrangera. En aquest indicador, Catalunya mostra un dels índexs més baixos en l'etapa de l'educació primària, mentre que a l'ESO és la comunitat autònoma on un menor percentatge de l'alumnat escull l'aprenentatge d'una segona llengua (19% dels estudiants, davant el 68,2% i el 69% de les Canàries i Galícia, respectivament). Aquest indicador també varia de manera substancial si ens referim al sector públic o privat del sistema educatiu. Com a tendència general per a totes les comunitats autònomes, els centres privats són els que garanteixen l'ensenyament d'una segona llengua. A Catalunya, davant el 5,4% d'estudiants del sector públic, el sector privat aconsegueix que quatre de cada deu alumnes aprenguin una segona llengua.

Una segona anàlisi, que fa una comparació amb els països europeus, ens permet veure com se situa Catalunya en relació amb la tendència internacional pel que fa a l'aprenen-

Taula 23.

Indicadors sobre el coneixement de les llengües estrangeres, per comunitats autònomes (2009-2010)

	Nombre de llengües estrangeres per alumne a primària	Nombre de llengües estrangeres per alumne a ESO	Nombre de llengües estrangeres per alumne a ESO (sector públic)	Nombre de llengües estrangeres per alumne a ESO (sector privat)	Alumnat ESO que estudia una llengua estrangera obligatòria (%)	Alumnat primària que estudia una segona llengua estrangera (%)	Alumnat ESO que estudia una segona llengua estrangera (%)	Alumnat ESO que estudia una segona llengua estrangera (sector públic) (%)	Alumnat ESO que estudia una segona llengua estrangera (sector privat) (%)
Espanya	1,05	1,4	1,4	1,5	99,7	5,3	41,2	36,3	50,8
Andalusia	1,00	1,5	1,5	1,6	99,4	0,1	51,6	47,4	64,2
Aragó	1,11	1,5	1,5	1,6	99,8	9,4	53,7	48,7	62,6
Astúries	1,03	1,6	1,5	1,7	100,0	2,0	58,5	53,3	68,2
Balears	7,5	26,9	25,9	28,6
Canàries	1,27	1,7	1,6	1,9	99,8	21,9	68,2	62,4	86,0
Cantàbria	1,15	1,4	1,4	1,4	99,6	10,6	38,4	37,5	39,9
Castella i Lleó	1,12	1,4	1,3	1,5	100,0	10,5	39,2	34,6	47,2
Castella-la Manxa	1,04	1,5	1,4	1,6	99,8	5,2	48,1	45,2	60,2
Catalunya	1,02	1,2	1,1	1,4	99,1	3,3	19,4	5,4	40,6
Comunitat Valenciana	1,01	1,2	1,2	1,3	100,7	0,7	20,2	16,9	26,6
Extremadura	1,14	1,4	1,4	1,5	99,0	14,2	45,7	45,2	47,5
Galícia	1,00	1,7	1,6	1,8	100,0	0,0	69,0	64,8	78,5
Madrid	1,04	1,4	1,3	1,5	99,4	5,7	44,5	34,5	55,2
Múrcia	1,31	1,5	1,5	1,6	100,0	26,5	50,4	47,6	57,2
Navarra	1,08	1,3	1,2	1,4	97,7	8,2	27,8	20,6	39,0
País Basc	1,01	1,2	1,1	1,3	102,8	0,8	21,2	13,6	27,4
La Rioja	1,05	1,4	1,4	1,5	99,9	4,8	41,1	38,2	46,3

Nota: Les dades de Balears corresponen al curs 2008-2009.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

tatge de llengües estrangeres. La taula 24 presenta indicadors relatius a l'ensenyament de llengües articulat segons les fases de primària i secundària obligatòria del sistema educatiu, així com a l'aprenentatge d'una segona llengua.

Taula 24.

Indicadors sobre el coneixement de les llengües estrangeres per països. Europa, 2009

País	Nombre de llengües estrangeres per alumne a ISCED 1	Nombre de llengües estrangeres per alumne a ISCED 2	Alumnat a ISCED 1 que aprèn dues o més llengües estrangeres (%)	Alumnat a ISCED 2 que aprèn dues o més llengües estrangeres (%)	Coneixement de l'anglès (població adulta)	Coneixement del francès (població adulta)
Unió Europea	0,8	1,4	6,4	57,9	:	:
Bèlgica	0,4	1,2	0,1	26,3	58,4	80,6
Bulgària	0,9	1,2	1,0	22,9	20,9	9,1
República Txeca	0,7	1,2	2,8	22,7	33,4	2,8
Dinamarca	0,7	1,9	0,0	84,2	85,2	7,2
Alemanya	0,6	1,2	:	:	56,7	15,1
Estònia	:	:	:	:	46,2	1,2
Irlanda	0,1	1,0	0,0	10,1	:	:
Grècia	:	:	:	:	45,7	6,1
Espanya	1,0	1,4	5,3	38,7	33,3	16,3
França	:	1,5	0,0	50,8	44,7	100
Itàlia	1,0	2,0	3,0	99,4	45,7	34,1
Xipre	0,6	2,0	7,3	94,8	83,4	10,9
Letònia	0,8	1,7	14,3	74,6	41,2	1,3
Lituània	0,7	1,8	0,1	79,6	37,9	5,5
Luxemburg	1,8	2,5	84,0	100,0	:	:
Hongria	0,6	1,0	1,4	6,2	14,5	0,9
Malta	:	:	:	:	90,5	15,3
Holanda	0,3	2,0	0,0	78,4	:	:
Àustria	1,0	1,1	2,6	8,2	68,5	12,9
Polònia	1,0	1,1	13,8	48,7	25,2	3,2
Portugal	:	:	:	:	36,4	29,6
Romania	0,6	2,0	1,0	96,0	18,9	12,9
Eslovènia	0,5	1,4	0,0	39,6	60,4	4,3
Eslovàquia	0,6	1,2	2,6	22,5	30,1	2,2
Finlàndia	0,8	2,2	13,0	98,3	80,4	9,6
Suècia	0,9	1,7	12,0	68,0	90,6	10,5
Regne Unit	1,0	1,0	0,0	0,0	99,2	39,8
Islàndia	0,9	2,1	17,3	98,2	:	:
Noruega	1	1,7	0,0	69,3	95,6	11,5
Catalunya	1,02	1,2	3,3	19,4	32,1	21,3

Nota: Les dades de Catalunya de coneixement de l'anglès i el francès corresponen a l'Enquesta d'usos lingüístics a la població 2008.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i del Ministeri d'Educació.

La taula 24 mostra com Catalunya en l'àmbit internacional té llums i ombres. En primer lloc, més enllà d'una valoració de la qualitat de l'ensenyament, Catalunya és un dels àmbits territorials en què més es garanteix l'aprenentatge d'una llengua estrangera al llarg de tota l'escolarització primària. Juntament amb Catalunya, altres països com Noruega, el Regne Unit, Polònia, Àustria i Itàlia també garanteixen que s'ensenyi una llengua estrangera a l'educació primària, mentre que en l'altre extrem, països com Irlanda, Holanda i Bèlgica són els que no ho preveuen.

Malgrat això, quan es fa el salt a l'educació secundària, el panorama comparat canvia substancialment. En l'ESO, Catalunya esdevé un dels territoris on no es garanteix l'ensenyament d'una segona llengua. Mentre a països com Luxemburg, Finlàndia, Islàndia, Itàlia i Holanda, entre altres, tenen una mitjana de dues o més llengües estrangeres, Catalunya pràcticament continua amb l'oferta d'una sola llengua. Una explicació plausible d'aquest fenomen en el cas català pot tenir relació amb l'opcionalitat de l'assignatura i l'aprenentatge de dues llengües oficials, a banda de l'estrangera principal.

La posició poc destacada que ocupa Catalunya en l'anàlisi comparada sobre l'aprenentatge de llengües estrangeres en el sistema educatiu és especialment destacable si tenim present quin coneixement de llengües estrangeres té la població en general. Si observem les dues darreres columnes de la taula 24, sobre el coneixement de l'anglès i el francès, constatem la feblesa del coneixement de la llengua anglesa des d'una perspectiva comparada. Catalunya és un dels països europeus —només superat negativament per països de l'Europa Oriental (Eslovàquia, Romania, Polònia, Hongria i Bulgària)— que menys coneixement té de l'anglès. Només el 32,1% de la població l'entén. En els països nòrdics, en canvi, el coneixement de l'anglès supera el 80%. Per compensar aquest dèficit, doncs, heus ací la importància d'intensificar les polítiques de promoció del coneixement de llengües estrangeres —especialment de l'anglès— a través del sistema educatiu.

Cal recordar que Catalunya està immersa en un procés d'internacionalització de la seva economia i que una font important de creixement del PIB català en el context de crisi actual són, precisament, els bons resultats en exportació. No cal dir, doncs, que aquests dèficits en els aprenentatges de les llengües estrangeres poden posar fre a aquest procés i poden limitar les oportunitats de creixement econòmic del nostre país.

L'ESCOLARITZACIÓ PREOBLIGATÒRIA

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Accés a l'educació preprimària	☺	☺	☺	☹	(+)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☺: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Accés a l'educació preprimària

- El pla de creació de les 30.000 places d'escola bressol ha permès que la taxa d'escolarització pública de 0 a 2 anys s'hagi doblat a Catalunya durant la darrera dècada, amb un augment de quasi 10 punts percentuals. La taxa d'escolarització total, però, s'ha incrementat en menor proporció durant aquest mateix període, en 7 punts percentuals, per l'efecte conversió/substitució de sector públic per privat. Destaca que, d'ençà del curs 2007-2008, la taxa d'escolarització total s'ha estabilitzat, malgrat que la taxa pública continua augmentant. La universalització de l'educació infantil de segon cicle ha permès situar durant tot aquest període la taxa d'escolarització dels 3 als 5 anys pels volts del 100%.
- Des d'una perspectiva comparada, Catalunya és una de les comunitats autònomes i un dels països europeus amb unes taxes d'escolarització a la preprimària més elevades. Particularment, el nostre país té una taxa d'escolarització dels 0 als 2 anys del 33,3%, per sobre de la mitjana estatal (26,5%) i europea (5,7%), i amb una taxa d'escolarització dels 3 als 5 anys propera al 100%, igual que el conjunt de l'Estat espanyol, per sobre de la mitjana de la Unió Europea (90,5%). Per comunitats autònomes, Catalunya és la tercera en els nivells d'escolarització dels 0 als 2 anys, per darrere el País Basc i Madrid, i per països europeus se situa en el lloc capdavanter, tant dels 0 als 2 anys com dels 3 als 5 anys. Aquests resultats permeten a

Catalunya assolir l'objectiu del 33% que el Consell d'Europa va marcar per al 2010 per a l'escolarització dels menors de 3 anys, i també l'objectiu del 95% establert en el marc de l'Estratègia Europa 2020 per a l'any 2020 per a l'escolarització dels infants d'edats compreses entre els 4 anys i l'edat d'escolarització obligatòria.

- Aquesta valoració positiva pel que fa als nivells d'escolarització contrasta, però, amb l'existència d'importants desigualtats socials en l'accés a aquesta etapa educativa preobligatòria, especialment a l'educació infantil de primer cicle. Els grups socialment menys afavorits, amb menys capital econòmic i educatiu, són aquells que menys aprofiten les oportunitats que ofereix l'educació infantil per als seus fills i filles: són els que s'incorporen més tard al sistema i també els que l'abandonen més aviat. Per exemple, si prenem com a referència l'alumnat estranger, observem que la seva presència als ensenyaments preobligatoris és la meitat (9,5%) del que hom hauria d'esperar pel pes demogràfic de la població d'aquesta edat en el conjunt del territori (19,4%). A més, aquesta infraescolarització ha tendit a empitjorar en els darrers anys, i és més accentuada a Catalunya que al conjunt de l'Estat espanyol.
- Aquestes desigualtats socials també van acompanyades de desigualtats territorials importants. A escala local, els municipis amb una composició social eminentment de classes mitjanes, amb més renda per càpita i nivell d'instrucció de la població, tendeixen a presentar taxes d'escolarització preprimària més elevades, i els municipis amb una composició eminentment de classe treballadora, més baixes (per exemple, Sant Cugat del Vallès, amb el 45,7% dels infants de 0 als 2 anys escolaritzats, i Cornellà de Llobregat, només amb el 14,5%).
- L'anàlisi de les dades a escala local evidencia que les polítiques de provisió d'oferta pública contribueixen a atenuar l'impacte de les desigualtats socials en la participació a l'educació infantil de primer cicle, encara que no les elimina. Els diferents nivells de coresponsabilitat dels ajuntaments en la provisió d'oferta, entre altres factors, fan que no sempre els municipis amb una composició social menys afavorida disposin de més places d'escola bressol públiques. En aquest sentit, també és important destacar que el pla de creació de 30.000 places públiques promogut pel Departament d'Ensenyament, si bé ha incrementat substancialment l'oferta en general, no sembla que hagi reduït les diferències en els nivells d'escolarització dels 0 als 2 anys, com a mínim entre comarques.

Impacte de l'escolarització primerenca en els resultats acadèmics

- L'anàlisi de les proves PISA posa de manifest que els infants que han accedit al sistema educatiu en edats primerenques, abans d'iniciar l'escolarització primària, obtenen resultats escolars significativament millors, fins i tot, un cop es controlen les variables de perfil socioeconòmic de l'alumnat. En igualtat de condicions socioeconòmiques, l'alumnat que ha participat durant més d'un any a l'educació preprimària obté pels volts de 45 punts més de mitjana a les proves PISA-2009 que l'alumnat que no hi ha participat. En vista d'això, els elevats nivells d'escolarització preobligatòria que presenta Catalunya en comparació d'altres realitats territorials situen el nostre sistema educatiu en una posició privilegiada per fomentar processos de millora de l'èxit escolar.
- Aquest mateix efecte sobre els resultats educatius s'observa en l'anàlisi de les dades d'escolarització dels municipis catalans amb més de 10.000 habitants. A paritat de determinats factors de composició social, es constata l'existència de relació entre els nivells d'escolarització dels 0 als 2 anys (preobligatòria) i als 17 anys (postobligatòria). Amb tot, quan es controla la renda per càpita del municipi, l'efecte de l'escolarització de 0 a 2 anys desapareix, la qual cosa indica que l'efecte de l'escolarització primerenca és positiu en la mesura que la renda familiar és més baixa, mentre que tendeix a ser nul entre les famílies amb més capital econòmic.
- La funció de compensació de la participació preprimària a Catalunya s'infrutilitza com a conseqüència de les desigualtats socials d'accés a l'oferta. Com ja hem vist, qui més participa en aquesta oferta educativa són els grups socialment més afavorits, que ja obtenen millors resultats educatius com a conseqüència de la incidència de factors d'origen social, i alhora menys es beneficien dels efectes positius de l'escolarització primerenca. Paradoxalment, doncs, els bons nivells d'escolarització primerenca a Catalunya reproduïxen les desigualtats socials en l'àmbit de l'educació.

Actualment, una de les prioritats principals en l'agenda política en matèria d'educació de la majoria de governs és, sens dubte, augmentar la participació de la primera infància en l'educació, prèvia als ensenyaments obligatoris de provisió universal. En les societats occidentals, la importància que han assumit aquestes polítiques

educatives s'explica per múltiples factors, entre els quals cal destacar l'augment de la participació de les dones al mercat de treball, les dificultats creixents de conciliació de la vida laboral i familiar, la progressiva pèrdua de suport de les xarxes informals en l'atenció a la infància, la concepció cada cop més estesa entre la població de l'educació primerenca dels infants com a dret, l'emergència de situacions de precarietat socioeconòmica que posen en risc la qualitat de la cura infantil o la convicció de la incidència positiva de l'educació en la primera infància per al posterior èxit educatiu, especialment dels grups socials més desfavorits.

En aquest apartat s'analitza la provisió d'oferta d'educació preprimària, així com les desigualtats socials i territorials que en condicionen l'accés. També s'analitza fins a quin punt l'escolarització en aquesta etapa contribueix a la millora dels resultats educatius.

La provisió d'oferta d'educació preprimària

Aquesta importància creixent de l'educació preprimària es posa de manifest, per exemple, a través de l'Estratègia "Educació i Formació 2020" (ET 2020), que estableix objectius estratègics comuns per als estats membre de la Unió Europea, i que emfasitza, entre altres, la importància de l'educació preescolar. Entre els cinc *benchmarks* europeus establerts per assolir l'any 2020, hi ha l'augment de la participació de la primera infància en el sistema educatiu; en concret, que, com a mínim, el 95% dels infants d'edats compreses entre els 4 anys i l'edat d'escolarització obligatòria estigui escolaritzat.

Convé recordar que el Consell Europeu celebrat a Barcelona l'any 2002 ja va fixar com a objectiu per al 2010 que el 33% dels menors de 3 anys i que el 90% dels infants d'entre 3 anys i l'edat d'escolarització obligatòria estigués atès en serveis d'educació infantil. En relació amb aquests objectius europeus, val a dir que Catalunya sempre ha presentat un comportament força positiu.

D'una banda, des d'una perspectiva evolutiva, la taula 25, que recull l'evolució de la taxa d'escolarització en els diferents grups d'edat significatius, mostra com la participació dels infants en l'educació infantil de primer cicle a Catalunya s'està incrementant

substancialment any rere any d'ençà del curs 2000-2001, després d'un període d'un cert estancament caracteritzat per un augment moderat de l'oferta i la demanda. L'increment dels fluxos migratoris i la recuperació dels índexs de natalitat, fenòmens que han fet créixer la demanda potencial —però també un creixement proporcionalment superior de l'oferta de places escolars, gràcies a l'impuls que va comportar l'aprovació de la Llei 5/2004, de 9 de juliol, de creació de llars d'infants de qualitat, i el desplegament del consegüent pla de creació de 30.000 places públiques noves durant el període 2004-2008—, contribueixen a explicar aquesta realitat.

Alhora, aquesta mateixa taula també mostra com l'evolució de la taxa d'escolarització als 3 anys, i dels 3 als 5 anys, s'ha mantingut al llarg del període observat per sobre del 95%, amb una recuperació d'aquests nivells en el darrer trienni després d'un període de lleu decreixement principalment arran de la intensificació del fet migratori i de desajustos en la seva acollida educativa immediata.

D'altra banda, des d'una perspectiva comparada, aquest comportament positiu també es constata pel fet que Catalunya presenta nivells d'escolarització en l'educació infantil superiors a la mitjana espanyola i europea. En efecte, la taula 25 mostra com la taxa d'escolarització dels 0 als 2 anys es consolida el curs 2009-2010 en el 33%, substancialment per sobre de la mitjana espanyola, que és del 26,5%. O també com les taxes d'escolarització als 3 anys i dels 3 als 5 anys se situen al nostre país pels volts del 100%, mentre que al conjunt de la Unió Europea aquestes taxes són del 77,2% i del 90,5%, respectivament. La provisió universal de l'educació infantil de segon cicle a l'Estat espanyol, situació que no existeix en altres països del nostre entorn europeu, explica bona part d'aquestes diferències.

En definitiva, els bons resultats de participació en l'escolarització preobligatòria a Catalunya han contribuït a assolir satisfactòriament els objectius que la Unió Europea tenia plantejats per al 2010 i també per al 2020. Ja abans del curs 2000-2001, Catalunya superava el 95% de participació dels infants de 4 anys en el sistema educatiu, tal com preveu l'Estratègia ET 2020.

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes reforça aquesta valoració positiva, especialment en l'etapa de 0 a 2 anys. La taula 26, en efecte, posa de manifest que

Taula 25.

Evolució de la taxa d'escolarització a l'educació infantil. Catalunya, Espanya i Unió Europea, 2000-2001 a 2010-2011

Taxa d'escolarització 0-2 anys	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	26,6	27,0	28,0	28,6	29,9	31,3	32,0	33,2	33,7	33,3	:
Espanya	8,9	10,6	11,5	13,2	15,1	16,6	18,2	20,0	24,6	26,5	26,5
Taxa d'escolarització pública 0-2 anys	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	9,8	9,6	10,7	11,6	12,6	13,6	14,6	16,5	17,8	19,1	:
Espanya	4,4	5,1	5,2	6,0	6,8	7,4	8,1	8,9	11,7	13,3	14,9
Taxa d'escolarització 3 anys	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	100	100	99,2	99,5	96,4	96,4	96,5	99,6	100	100	:
Espanya	89,7	92,4	94,7	95,9	94,6	96,2	96,8	97,6	98	99,1	99,1
UE-27	61,5	62,8	66,3	66,6	67,3	72,5	73,9	75,2	76,7	77,2	:
Taxa d'escolarització 3-5 anys	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	100,4	100,1	98,7	98,6	96,9	96,6	97,1	97,5	97,8	97,1	:
Espanya	97,9	99,8	99,9	99,9	98,4	98,1	98,2	98,0	97,9	97,1	96,7
UE-27 (1)	82,7	84,5	86,3	84,5	84,7	85,7	86,8	88,5	90	90,5	:

(1) Nota: Dades de taxa d'escolarització als 4 anys.

Font: Elaboració pròpia amb dades del MEC, d'Eurostat i del Padró d'habitants a 1 de gener de cada any.

Catalunya està entre les comunitats capdavanteres en l'accés a l'educació infantil de primer cicle, només per darrere del País Basc (51,6%) i Madrid (39,3%). De fet, aquestes dues comunitats autònomes, juntament amb Navarra, són les que tenen un PIB per càpita més elevat, amb més famílies que tenen oportunitats de costejar-se l'accés al sistema i que tenen necessitats de conciliació de la vida laboral i familiar. En l'extrem oposat hi trobem comunitats autònomes com ara Extremadura, Canàries, Múrcia, Astúries o Castella i Lleó, amb nivells menors de riquesa. El gràfic 28 mostra la relació positiva existent entre els nivells d'escolarització a aquestes edats i el PIB per càpita.

Taula 26.

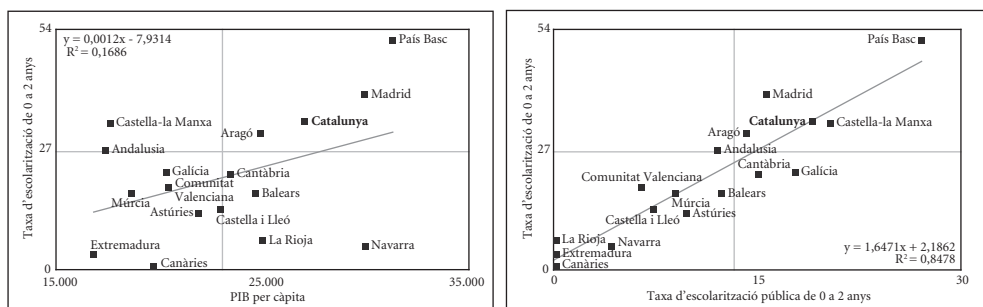
Taxes d'escolarització a l'educació infantil per comunitats autònomes (2009, 2010, 2011)

Comunitats autònomes	Taxa d'escolarització 0-2 anys (2009-2010)	Taxa bruta d'escolarització pública 0-2 anys (2009-2010)	Percentatge de l'alumnat en el sector públic (0-2 anys) (2010-2011)	Taxa de creixement alumnat 0-2 anys (2000-2001=100) (2010-2011)	Taxa neta d'escolarització 3 anys (2009-2010)	Taxa d'escolarització 3-5 anys (2009-2010)-	Taxa d'escolarització pública 2n cicle (2009-2010)	Percentatge de l'alumnat en el sector públic (3-5 anys) (2010-2011)	Taxa de creixement d'alumnat 3-5 anys (2000-2001=100) (2010-2011)
Espanya	26,5	13,3	50,7	432,5	99,1	97,1	66,4	68,7	134,6
Andalusia	26,8	12,1	42,7	3659,6	100,0	98,6	77,1	78,4	137,7
Aragó	30,6	14,2	51,6	1326,7	100,0	97,8	67,5	69,5	134,5
Astúries	12,6	9,8	80,7	899,2	100,0	99,1	67,5	69,3	120,6
Balears	17,1	12,4	67,8	422,1	89,5	92,9	58,8	63,9	135,0
Canàries	0,0	0,0	63,1	357,8	90,2	96,3	70,2	73,4	116,8
Cantàbria	21,3	15,1	71,9	1703,5	100,0	95,4	65,9	69,7	139,2
Castella i Lleó	13,5	7,4	52,2	557,8	100,0	98,6	65,9	66,8	113,8
Castella-la Manxa	32,9	20,4	63,2	2155,4	100,0	97,8	80,3	82,3	126,5
Catalunya	33,3	19,1	59,6	185,1	100,0	97,1	64,9	68,4	142,9
Comunitat Valenciana	18,5	6,5	36,2	633,0	93,6	94,9	65,5	69,4	145,9
Extremadura	3,3	0,0	0,0	356,7	96,4	99,7	77,5	78,0	101,0
Galícia	21,9	17,8	81,4	-	99,6	97,9	67,3	69,1	119,9
Madrid	39,3	15,7	42,6	437,1	91,0	95,7	52,4	54,5	145,0
Múrcia	17,1	9,0	53,2	294,9	96,9	97,6	68,3	69,4	137,4
Navarra	5,3	4,3	86,9	-	99,4	96,5	60,1	62,8	134,9
País Basc	51,6	27,1	53,5	297,3	100,0	99,4	50,0	51,0	129,1
La Rioja	6,5	0,0	14,2	626,9	100,0	95,6	62,7	66,2	142,1

Font: Elaboració pròpia amb dades del padró d'habitants i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 28.

Relació entre la taxa d'escolarització de 0 a 2 anys, la taxa d'escolarització pública de 0 a 2 anys i el PIB per càpita per comunitats autònomes (2009-2010)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

A banda dels factors socioeconòmics, però, cal afegir-hi factors de caràcter més polític. El mateix gràfic 28 posa de manifest que les desigualtats entre comunitats autònomes en l'escolarització primerenca s'expliquen en el 84,8% (coeficient R²) pel desplaçament de polítiques de provisió d'oferta pública. Pel que fa a l'esforç de l'Administració en la creació de places públiques, Catalunya, amb una taxa d'escolarització pública del 19,1%, només es veu superada pel País Basc i per Castella-la Manxa, amb el 27,1% i el 20,4%, respectivament.

Amb tot, convé recordar que la provisió escolar no exhaurix les oportunitats d'atenció educativa de la infància en aquestes etapes. Aquesta anàlisi sobre l'escolarització primerenca hauria de complementar-se amb l'anàlisi del desplegament d'altres serveis (espais familiars, ludoteques, etc.), també promoguts per administracions públiques, dels quals actualment no disposem de dades.

Aquestes mateixes consideracions poden ser formulades en el marc de l'anàlisi comparada per països europeus. Pel que fa als nivells d'escolarització, la taula 27 mostra com Catalunya, en comparació d'altres països, presenta una situació força positiva, per sobre de la resta de països de la Unió Europea en l'escolarització dels infants de 0 a 2 anys, i també dels 3 als 5 anys. Tal com ja s'ha apuntat en anuaris precedents,

l'existència d'importants desequilibris territorials i la bona posició comparada que ocupa Catalunya s'expliquen, en part, pel fet que el nostre país disposa d'un *model escolar d'atenció a la primera infància*, que no és compartit per molts altres països, que parteixen de tradicions culturals i models d'estat del benestar de cura infantil diferents. Hi ha països que cobreixen aquesta necessitat amb altres menes de recursos, com ara centres assistencials no escolars, programes d'atenció a domicili, llicències parentals prolongades i retribuïdes, etc., que tenen nivells de cobertura molt superiors.² Els països nòrdics, per exemple, tenen taxes d'escolarització de 0 a 2 anys baixes, però també nivells elevats de cobertura de serveis d'atenció i cura de la primera infància.

Si ens fixem en la taxa d'escolarització als 4 anys, val a dir que Catalunya forma part del grup de països que han assolit l'objectiu del 95% previst per l'estratègia ET 2020, juntament amb Bèlgica, Dinamarca, Alemanya, Espanya, Itàlia, França, Holanda, el Regne Unit, Islàndia i Noruega. En canvi, la majoria de països de l'Europa Oriental, juntament amb un país capdavanter en el desenvolupament de polítiques socials i de cura a la primera infància com és Finlàndia, conformen el grup amb nivells d'escolarització als 4 anys més baixos, més allunyats de l'objectiu previst. Convé recordar que aquestes diferències s'expliquen, en part, per factors de caràcter polític, força heterogenis entre països, relacionats, per exemple, amb l'establiment de l'edat d'inici de l'escolarització obligatòria, el tipus de model d'atenció de la primera infància o la implicació dels poders públics en la creació d'oferta.

Amb tot, com també succeïa amb les comunitats autònomes, sembla que els factors de caràcter socioeconòmic també hi tenen incidència, encara que feble. El gràfic 29, que recull la relació entre la taxa d'escolarització de 0 a 2 anys i el PIB per càpita, constata que els països europeus econòmicament més rics tendeixen a presentar taxes d'escolarització més elevades, i a l'inrevés.

2. Per aquest motiu, i amb la finalitat de valorar la situació real dels diversos països en relació amb l'atenció a la primera infància, organismes com l'OCDE desenvolupen plantejaments més integrals i proposen el concepte d'*Early Childhood Education and Childcare* (ECEC) per referir-se als serveis d'educació i cura de la primera infància, sense que importi el lloc, el finançament, l'horari o el contingut de l'atenció duta a terme.

Taula 27.

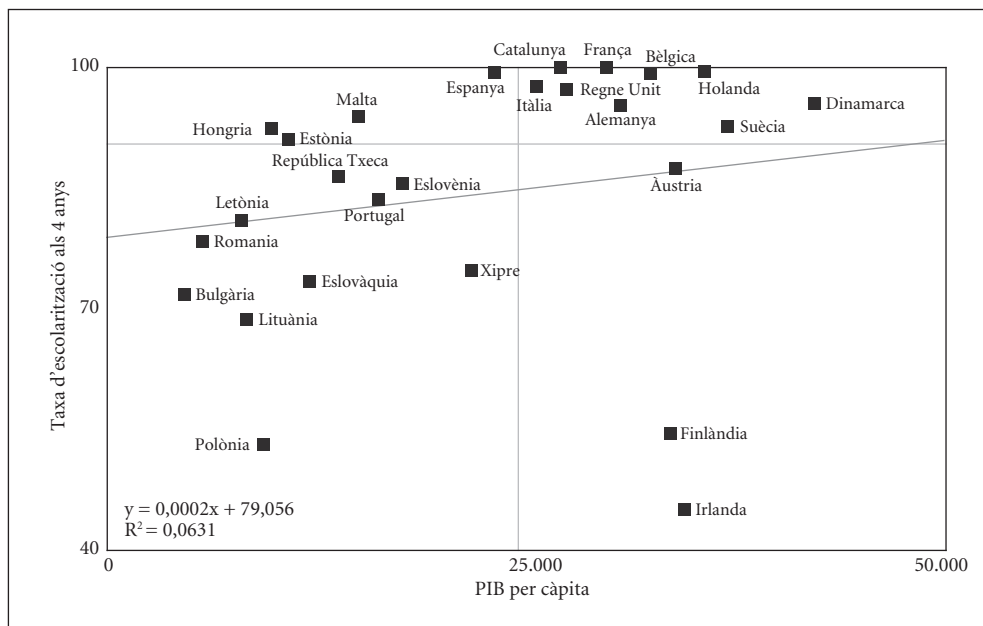
Taxa d'escolarització dels 0 als 4 anys als països de la Unió Europea (2009)

País	Taxa d'escolarització 0-2 anys	Taxa d'escolarització 3 anys	Taxa d'escolarització 4 anys
UE-27	5,7	77,2	90,5
Bèlgica	17,1	98,8	99,3
Bulgària	4,1	66,5	71,8
República Txeca	5,2	59,5	86,4
Dinamarca	0,0	95,4	95,5
Alemanya	7,4	88,0	95,6
Estònia	0,0	87,6	91,1
Irlanda	0,0	1,9	45,1
Grècia
Espanya	24,6	98,0	99,4
França	6,2	100,0	100,0
Itàlia	2,7	94,5	97,6
Xipre	6,8	45,5	74,8
Letònia	0,0	71,0	81,0
Lituània	...	64,3	68,7
Luxemburg	1,4	71,6	92,2
Hongria	0,0	73,0	92,4
Malta	1,1	77,1	93,9
Holanda	...	0,0	99,5
Àustria	3,1	56,9	87,4
Polònia	1,3	41,1	53,2
Portugal	0,0	70,8	83,6
Romania	0,0	62,5	78,4
Eslovènia	0,0	77,3	85,6
Eslovàquia	3,3	61,2	73,4
Finlàndia	0,0	46,1	54,5
Suècia	0,0	89,8	92,6
Regne Unit	2,9	79,8	97,3
Islàndia	0,0	95,1	95,5
Noruega	0,0	93,6	96,4
Catalunya	33,7	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Gràfic 29.

Relació entre la taxa d'escolarització de 0 a 2 anys i el PIB per càpita. Europa, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Desigualtats territorials i socials en l'accés a l'educació infantil de primer cicle

La valoració positiva que es deriva de l'anàlisi agregada dels nivells d'escolarització, però, contrasta amb una valoració més negativa si analitzem les dades desagregades per grups socials i per divisions territorials inferiors (comarques i municipis).

En l'*Anuari 2005* —amb dades del cens (2001) que en aquesta edició encara no s'han pogut actualitzar— ja posàvem en relleu que la realitat de l'educació infantil de primer cicle a Catalunya presenta desigualtats socials importants (Bonal, X. i Albaigés, B.,

2006).³ Els grups socialment menys afavorits, amb menys capital econòmic (classes treballadores) i cultural (població amb insuficiència formativa), són els que menys aprofiten les oportunitats que ofereix l'educació infantil de primer cicle per als seus fills i filles. Els costos d'accés i els dèficits de cobertura de la demanda pel sector públic condicionen negativament l'accessibilitat que hi tenen els qui tenen menys recursos econòmics. Amb tot, destacava com les diferències entre grups socials en relació amb el capital educatiu són més pronunciades que respecte al capital econòmic. La poca consistència de les trajectòries escolars dels progenitors i la poca incidència del seu nivell d'estudis a l'hora d'explicar la pròpia posició social i econòmica no afavoreix l'orientació de les famílies amb menys capital educatiu vers l'escolarització primerenca dels seus infants.

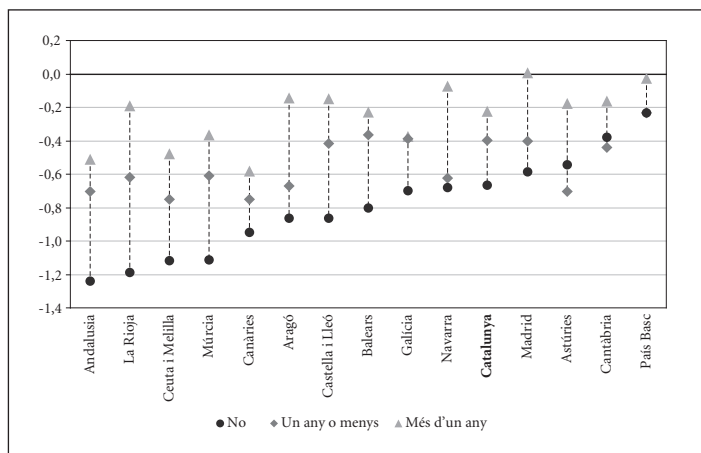
Les dades PISA també permeten aproximar-nos a la relació entre la participació a l'escolarització de 0 a 2 anys i el perfil social. Els gràfics 30 i 31 recullen, per comunitats autònomes i països europeus, les diferències en l'índex d'estatus socioeconòmic i cultural en funció de la freqüència de participació en l'escolarització preprimària (sense participació, menys d'un any i més d'un any). D'una banda, cal destacar que hi ha desigualtats significatives en l'accés: el nivell socioeconòmic de l'alumnat de 15 anys que va estar escolaritzat més d'un any a la preprimària està clarament per sobre del nivell socioeconòmic de l'alumnat que no hi va participar. De l'altra, però, també convé esmentar que, des d'una perspectiva comparada, Catalunya és una les comunitats autònomes i un dels països europeus amb nivells de participació més igualitaris, és a dir, que té menys diferències entre el nivell socioeconòmic de l'alumnat que no hi ha participat i el del que hi ha participat més d'un any. Per països europeus, però, Catalunya també és un dels que té un nivell socioeconòmic més baix de l'alumnat que no hi ha participat.

Aquestes desigualtats socials es palesen també en analitzar la normalització de l'accés a l'educació infantil, no obligatòria, de l'alumnat de nacionalitat estrangera. La taula 28 recull, entre altres indicadors, l'índex de normalització en l'accés dels infants estrangers a l'educació infantil (de primer i segon cicle), que mesura si la

3. BONAL, X. i ALBAIGÉS, B. (2006). "Estat de l'educació a Catalunya". A BONAL, X. (dir.). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Editorial Mediterrània. «Polítiques», 53.

Gràfic 30.

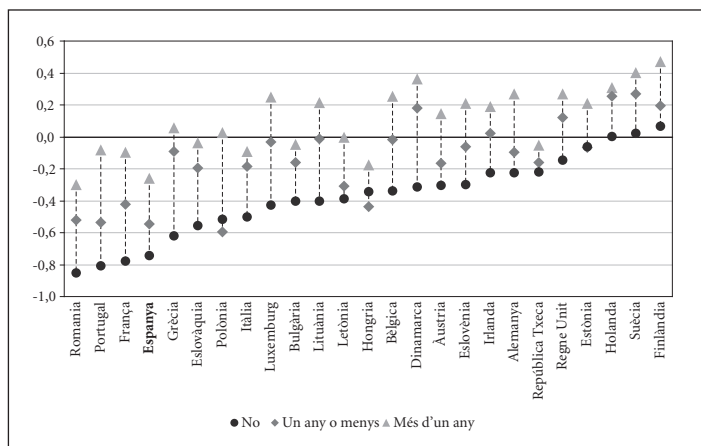
Mitjana de l'índex d'estatus socioeconòmic i cultural segons la freqüència de participació a l'escolarització preprimària, per comunitats autònomes

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009, de l'OCDE.

Gràfic 31.

Mitjana de l'índex d'estatus socioeconòmic i cultural segons la freqüència de participació a l'escolarització preprimària, per països europeus

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009, de l'OCDE.

proporció d'alumnat estranger a aquesta oferta s'ajusta a la proporció d'infants estrangers presents al territori. Com més s'aproxima aquest indicador al valor 1, menys desigualtats hi ha en l'accés per nacionalitat. En el cas de Catalunya, l'índex de normalització és de 0,49 el curs 2010-2011, amb una tendència a decreixer d'ençà del darrer lustre observat. Això significa que la presència d'alumnat estranger als ensenyaments preobligatoris (9,5%) és la meitat del que hauríem d'esperar d'acord amb el pes demogràfic de la població d'aquesta edat en el conjunt del territori (19,4%), i que aquesta infraescolarització tendeix a empitjorar els darrers anys, especialment perquè, tot i que en termes relatius el ritme d'escolarització de la població estrangera ha estat superior als fluxos migratoris del país, l'augment d'oferta ha beneficiat proporcionalment menys aquest grup social. Cal recordar que la participació en l'educació infantil contribueix a promoure l'acollida dels infants nous i les seves famílies i a preservar determinades condicions bàsiques per al seu desenvolupament educatiu òptim que es poden veure afectades per possibles situacions de pobresa infantil associades al fet migratori.

A més, cal esmentar que, respecte a Espanya (0,56), Catalunya mostra un índex de normalització lleugerament inferior i és una de les comunitats autònomes, juntament amb la Comunitat Valenciana, Canàries, Astúries i Navarra, que té una situació d'escolarització de l'alumnat estranger a l'educació infantil menys normalitzada. En altres paraules, és una de les comunitats autònomes amb nivells més gran de desigualtat en l'accés des de la perspectiva de l'origen immigrat.

Aquestes desigualtats socials van acompanyades de desigualtats territorials també destacables. En funció del lloc de residència, doncs, les oportunitats dels infants d'accedir a l'educació infantil, especialment de primer cicle, varien. La taula 29, que recull l'escolarització a diferents edats significatives per municipis amb més de 50.000 habitants, constata els notables desequilibris territorials, i que aquests responen a lògiques demogràfiques (nivells de concentració de la població, evolució de la demanda potencial, etc.) i socioeconòmiques (nivells de renda, impacte del fet migratori, etc.), però també a diferències pel que fa a les polítiques promogudes per les diferents administracions competents.

Taula 28.

Evolució dels indicadors relacionats amb l'escolarització d'infants estrangers a l'educació infantil. Catalunya i Espanya, 2000-2001 a 2010-2011

Catalunya	Curs 2000-2001	Curs 2001-2002	Curs 2002-2003	Curs 2003-2004	Curs 2004-2005	Curs 2005-2006	Curs 2006-2007	Curs 2007-2008	Curs 2008-2009	Curs 2009-2010	Curs 2010-2011
% d'alumnat estranger	2,2	3,3	5,0	7,0	7,6	8,1	8,4	8,7	9,2	8,9	9,5
% d'infants estrangers	5,4	7,4	9,4	11,0	12,7	13,6	14,3	16,0	17,5	18,5	19,4
Índex de normalització en l'accés dels infants estrangers a l'educació infantil (de primer i segon cicle) (1)	0,41	0,45	0,53	0,64	0,60	0,59	0,58	0,54	0,52	0,48	0,49
% d'alumnat estranger públic	76,0	78,0	78,2	82,0	83,2	84,3	84,5	85,0	82,6	83,5	85,6
alumnat estranger (2000-2011=100)	100,0	156,5	246,5	368,3	420,0	464,1	502,2	551,7	612,6	608,7	648,4
infants estrangers (2000-2011=100)	100,0	146,2	199,5	245,7	299,9	335,5	365,1	425,6	480,8	518,6	543,9
Espanya	Curs 2000-2001	Curs 2001-2002	Curs 2002-2003	Curs 2003-2004	Curs 2004-2005	Curs 2005-2006	Curs 2006-2007	Curs 2007-2008	Curs 2008-2009	Curs 2009-2010	Curs 2010-2011
% d'alumnat estranger	2,1	3,2	4,7	5,8	6,0	6,3	6,7	7,3	7,2	7,0	7,2
% d'infants estrangers	3,0	4,4	5,9	6,9	8,0	8,5	9,2	10,7	11,7	12,3	12,8
Índex de normalització en l'accés dels infants estrangers a l'educació infantil (de primer i segon cicle) (1)	0,71	0,73	0,80	0,84	0,75	0,74	0,73	0,68	0,61	0,56	0,56
% d'alumnat estranger públic	77,9	79,2	79,7	80,6	81,1	81,1	81,7	82,2	81,9	81,7	82,9

(1) Nota: L'índex de normalització en l'accés dels infants estrangers a l'educació infantil (de primer i segon cicle) correspon al quocient entre la presència d'alumnat estranger sobre el total i la presència d'infants estrangers al territori de referència (el valor 1 correspon a presència normalitzada).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i del padró d'habitants.

Pel que fa als factors socioeconòmics, la taula 29 mostra com aquells municipis amb una major presència de classes mitjanes, com ara Sant Cugat del Vallès, Girona, Barcelona o Lleida, tenen taxes d'escolarització més elevades, properes o superiors al 40% per a l'educació infantil de primer cicle i del 100% per al segon cicle. Això també passa per districtes de la ciutat de Barcelona: Sarrià-Sant Gervasi i Les Corts tenen taxes superiors al 50% per al primer cicle i del 100% per al segon. En canvi, em municipis que tenen una composició socioeconòmica d'origen eminentment obrer, com ara Cornellà del Llobregat, Santa Coloma de Gramenet o Rubí, les taxes se situen clarament per sota

del 20% per al primer cicle, i pels volts del 90% per al segon. Igualment, Ciutat Vella és el districte de Barcelona amb nivells d'escolarització a l'educació infantil inferiors.

A l'hora d'interpretar les dades en l'àmbit local, cal fer constar distorsions provocades per l'existència de mobilitat intermunicipal. En aquest sentit, els municipis que concentren més activitat econòmica i ocupació, però també els que ofereixen possibilitats d'escolarització en centres privats socialment distingits, acostumen a atraure en major mesura fills de famílies amb possibilitats econòmiques d'altres municipis. Això s'observa especialment a les dades per districtes de la ciutat de Barcelona relatives a l'escolarització infantil de segon cicle (amb percentatges clarament superiors al 100% en districtes com Les Corts o Sarrià-Sant Gervasi, i amb percentatges inferiors al 80% en districtes com Nou Barris i Ciutat Vella). La forta segregació escolar del sistema educatiu català provoca aquest tipus de situacions.

La incidència dels factors socioeconòmics es posa de manifest també en el gràfic 32, que relaciona la taxa d'escolarització pública i total dels 0 als 2 anys i variables de perfil socioeconòmic dels municipis catalans amb més de 10.000 habitants. Aquest gràfic mostra en el primer quadrant, per exemple, la relació positiva (estadísticament significativa) existent entre els nivells d'escolarització i la renda familiar bruta disponible, o en el tercer quadrant, la relació negativa (estadísticament significativa) existent entre aquests nivells d'escolarització i el percentatge de població de nacionalitat espanyola nascuda a la resta de l'Estat espanyol. En aquestes dues associacions, si fem cas del coeficient R^2 , més del 20% de les diferències en els nivells d'escolarització entre municipis s'expliquen per la incidència d'aquests factors.

El gràfic 32, a més, és interessant per constatar com les polítiques de provisió d'oferta pública contribueixen a atenuar substancialment l'impacte de les desigualtats socioeconòmiques en la participació en l'educació infantil de primer cicle. Si es compara el primer i el segon quadrant, i el tercer i el quart, respectivament, s'observa com la recta de regressió modera la inclinació quan ens referim a l'escolarització pública, i com el grau d'associació amb els condicionants socioeconòmics disminueix. És a dir, la taxa d'escolarització pública està menys condicionada per la composició socioeconòmica del municipi.

Precisament, convé mencionar els factors de caràcter polític, especialment referents a la voluntat de promoció de l'oferta per les administracions competents. Així, la taula 29 mostra com els municipis de més de 50.000 habitants amb les taxes d'escolarització

Taula 29.

Taxa d'escolarització per municipis amb més de 50.000 habitants. Catalunya, 2009-2010

Municipi	Taxa d'escolarització 0-2 anys	Taxa d'escolarització pública 0-2 anys	Taxa d'escolarització 3-5 anys	Taxa d'escolarització pública 3-5 anys
Manresa	30,9	18,5	91,7	52,1
Reus	30,6	12,2	98,1	59,7
Castelldefels	24,4	7,2	77,3	60,9
Cornellà de Llobregat	14,5	10,8	87,0	70,3
El Prat de Llobregat	29,4	14,9	93,3	75,2
Sant Boi de Llobregat	22,2	13,7	99,3	60,0
Viladecans	22,4	12,0	89,9	66,4
Badalona	21,2	3,9	98,5	54,7
Barcelona	37,1	10,2	99,9	41,8
1. Ciutat Vella	26,4	15,2	79,3	46,2
2. Eixample	38,1	4,9	91,0	30,5
3. Sants-Montjuïc	34,8	12,6	78,5	41,4
4. Les Corts	54,6	9,4	166,7	45,9
5. Sarrià-Sant Gervasi	56,4	5,0	138,6	16,3
6. Gràcia	33,3	6,0	100,2	43,0
7. Horta-Guinardó	36,9	14,0	100,2	42,9
8. Nou Barris	31,7	17,0	79,9	45,0
9. Sant Andreu	27,6	10,2	91,6	47,6
10. Sant Martí	32,9	8,4	87,3	54,6
L'Hospitalet de Llobregat	20,9	6,0	90,7	48,6
Santa Coloma de Gramenet	11,1	3,7	93,5	75,3
Vilanova i la Geltrú	26,4	19,8	95,5	64,9
Girona	46,0	15,3	108,6	64,2
Mataró	27,4	20,1	98,8	55,9
Lleida	34,1	16,5	99,6	58,0
Tarragona	25,3	9,7	95,9	58,1
Cerdanyola del Vallès	30,8	9,6	103,2	68,9
Rubí	15,6	8,1	87,3	59,5
Sabadell	28,8	13,6	103,2	64,1
Sant Cugat del Vallès	45,7	11,0	107,1	44,1
Terrassa	24,6	11,5	93,6	54,7
Granollers	33,3	6,3	107,7	62,0
Mollet del Vallès	26,5	11,7	99,6	69,2

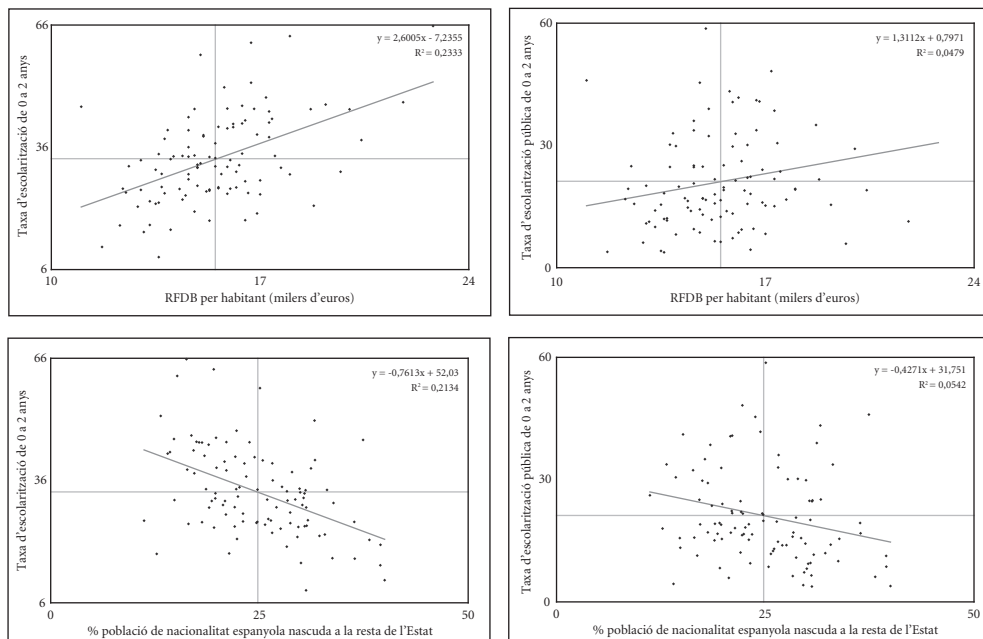
Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació (2009-2010) i del padró d'habitants (2010).

pública més elevada són Mataró, Vilanova i la Geltrú i Manresa, de pels volts del 20% el curs 2009-2010. Aquests municipis no destaquen per tenir una composició social especialment afavorida. De fet, municipis relativament equiparables des d'un punt de vista de la composició social, com ara Rubí, Mollet del Vallès, el Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Sabadell o Badalona, presenten taxes d'escolarització pública substancialment desiguals.

Dit això, però, també convé destacar que, a diferència del que podríem esperar si el que es pretén és compensar les desigualtats d'accés, no sempre els municipis amb una composició social més desfavorida són aquells que presenten una provisió d'oferta

Gràfic 32.

Relació entre la taxa d'escolarització total i pública dels 0 als 2 anys i perfil socioeconòmic del municipi, per a municipis amb més de 10.000 habitants (2009-2010)

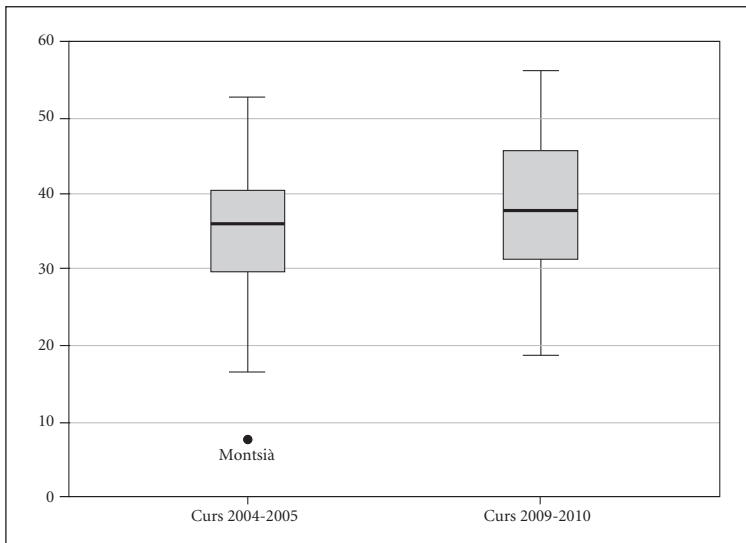
Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

pública més elevada, que també és econòmicament més accessible. Municipis com Badalona, Castelldefels, l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet o Rubí, a més de Tarragona, Cerdanyola del Vallès i Granollers, són els que tenen taxes d'escolarització pública més baixes, per sota del 10% el curs 2009-2010. Sens dubte aquesta situació no contribueix a compensar plenament aquestes desigualtats d'accés.

Finalment, pel que fa a les desigualtats territorials, val a dir que l'increment substancial de l'oferta de places en els darrers anys, especialment en el sector públic per efecte del pla de creació de places públiques promogut pel Departament d'Ensenyament arran de l'aprovació de la Llei 5/2004, de 9 de juliol, no sembla que hagi reduït les diferències en els nivells d'escolarització de 0 a 2 anys, com a mínim entre comarques. El gràfic 33 presenta un diagrama de caixes amb la dispersió de les taxes d'escolarització de 0 a 2 anys de les diferents comarques de Catalunya els cursos 2004-2005 i 2009-2010, i mostra com a escala

Gràfic 33.

Dispersió de les taxes d'escolarització de 0 a 2 anys, per comarques. Catalunya, 2004-2005, 2009-2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació i del padró d'habitants.

comarcal aquestes taxes haurien augmentat globalment, però les desigualtats territorials per comarques no s'haurien reduït. Per a la interpretació dels diagrames de caixa, cal tenir present que el rectangle il·lustra gràficament on se situa el primer quartil (extrem inferior) i el tercer quartil (extrem superior), amb el segon quartil o mediana al mig.

Impacte de l'escolarització primerenca en els resultats acadèmics

Els resultats PISA posen de manifest que els infants que han accedit al sistema educatiu en edats primerenques, abans d'iniciar l'escolarització primària, obtenen resultats escolars significativament millors. Això s'explica no només pel perfil socioeconòmic de les famílies que hi accedeixen, que condiciona extraordinàriament els processos d'escolarització, sinó també per les oportunitats que els infants troben de socialitzar-se abans en el sistema educatiu (preparació per a l'escolarització) i d'entrar en contacte amb altres capitals culturals que no reproduïxen necessàriament el de la pròpia família.

En aquest sentit, la taula 30 presenta les diferències de puntuacions a les darreres proves PISA en lectura, matemàtiques i ciències, segons si l'alumne ha participat

Taula 30.

Diferència de puntuacions en lectura, matemàtiques i ciències de l'alumnat de 15 anys segons si ha participat o no a l'educació preprimària (ISCED 0). Catalunya, 2009

	Lectura	Matemàtiques	Ciències
Diferència entre els estudiants que diuen que hi han participat més d'un any i els estudiants que no	44.1***	54.0***	37.4**
Diferència entre els estudiants que diuen que hi han participat un any o menys i els estudiants que no	15.0	15.0	-0.10

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$.

Variables de control: índex d'estatus socioeconòmic i cultural, sexe, origen immigrat, llengua parlada a casa.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009, de l'OCDE.

o no en l'educació preprimària, i constata com la participació de més d'un any en aquesta oferta té efectes significatius sobre els resultats posteriors en aquestes proves, un cop es controlen les variables de perfil sociodemogràfic i econòmic de l'alumnat. En igualtat de condicions socioeconòmiques, l'alumnat que ha participat més d'un any en l'educació preprimària obté pels volts de 50 punts més de mitjana a les proves PISA-2009 que l'alumnat que no hi ha participat.

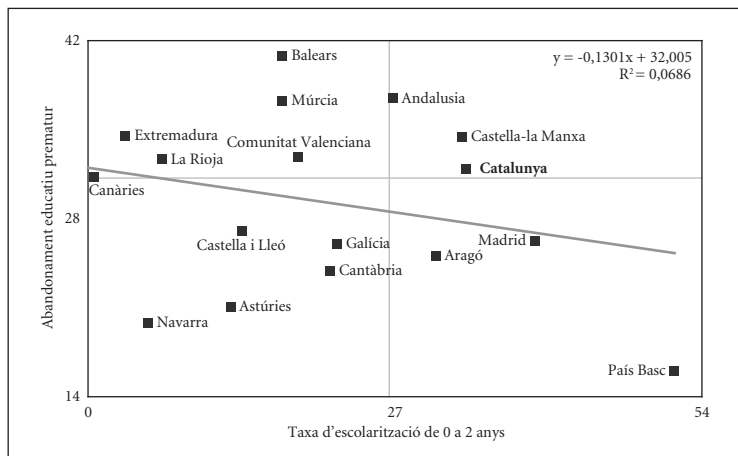
Evidenciat aquest impacte positiu, els nivells d'escolarització preobligatòria superiors que presenta Catalunya en comparació de la resta de comunitats autònomes i països europeus conformen una bona base a partir de la qual fomentar processos de millora de l'èxit escolar. Amb tot, però, cal recordar que les desigualtats socials i territorials de participació en l'educació infantil provoquen que els grups socials que tendeixen a obtenir pitjors resultats acadèmics i a abandonar abans el sistema educatiu també són aquells que menys aprofiten les oportunitats que ofereix l'educació infantil de primer cicle. En altres paraules, paradoxalment, els bons nivells d'escolarització primerenca a Catalunya poden contribuir a reproduir les desigualtats socials en l'àmbit de l'educació.

Aquest és un dels diversos factors que podrien explicar la manca de relació estadísticament significativa existent entre l'escolarització primerenca i l'abandonament educatiu prematur, tal com s'observa en el gràfic 34, per comunitats autònomes. Catalunya, juntament amb Castella-la Manxa i Andalusia, se situa entre les comunitats que tenen taxes d'escolarització primerenca i taxes d'abandonament escolar prematur elevades, per sobre de la mitjana espanyola. Actualment, doncs, els nivells elevats d'escolarització de 0 a 2 anys poden ser més un reflex de la polarització formativa existent al nostre país que no pas una eina per combatre aquesta mateixa polarització.

La reproducció de les desigualtats socials es posa de manifest quan s'analitza la relació entre l'escolarització primerenca i els resultats educatius, tal com es recull en el gràfic 35 i en la taula 31. Aquests gràfics, que no controlen les diferències de composició social del municipi, mostren la relació estadísticament significativa existent entre l'escolarització de 0 a 2 anys, la taxa de graduació en ESO i la taxa d'escolarització als 17 anys (total i al batxillerat). En general, els municipis catalans de més de 10.000 habitants que presenten taxes d'escolarització de 0 a 2 anys més elevades, que tenen una

Gràfic 34.

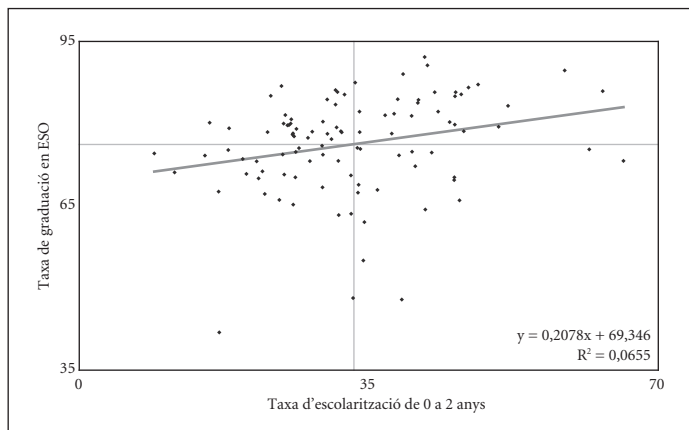
Relació entre la taxa d'escolarització de 0 a 2 anys i la taxa d'abandonament educatiu prematur, per comunitats autònomes (2009-2010)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Gràfic 35.

Relació entre la taxa d'escolarització de 0 a 2 anys i la taxa de graduació en ESO per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009-2010

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

composició social més afavorida, presenten taxes de graduació en ESO més positives, i també taxes d'escolarització als 17 anys (especialment al batxillerat) més elevades. Tal com s'ha vist en el capítol 2 corresponent al capital econòmic, aquests indicadors de resultats educatius també són substancialment més positius en aquells municipis amb una composició social més afavorida.

Taula 31.

Correlacions entre la taxa d'escolarització de 0 a 2 anys i els resultats educatius de municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009-2010

		Taxa de graduació total	Taxa de graduació en el sector públic	T 17 anys	T 17 anys batxillerat	T 17 anys CFGM
T 02 anys	Correl. Pearson	0,256**	0,330**	0,193**	0,264**	0,068
	Sig. (bilateral)	0,010	0,001	0,05	0,008	0,497
	N	101	101	101	101	101

**Correlació significativa.

Font: ALBAIGES, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

En aquest sentit, és important analitzar de manera més acurada la incidència de l'escolarització primerenca en els resultats educatius. A partir de les dades de municipis més grans de 10.000 habitants, la taula 32 presenta models d'estima per identificar possibles factors que expliquen la permanència dels joves als 17 anys en el sistema educatiu, com a indicador d'èxit acadèmic. En aquesta taula s'observa que la taxa d'escolarització de 0 als 2 anys té poder explicatiu en els nivells d'escolarització als 17 anys, quan es controlen variables com ara la dimensió del municipi, la seva segregació escolar, el pes demogràfic de la població estrangera resident o el pes del sector privat (i s'anul·la l'efecte que aquestes variables podrien tenir). Quan es controla per capitalitat, l'efecte es veu disminuït (cosa que indica que l'efecte de l'escolarització de 0 a 2 anys és parcialment mediat per la tipologia de municipi en què se situa l'escola, tenint present que les capitals de comarca tendeixen a concentrar més ocupació, més serveis, etc.). No obstant això, quan es controla per la renda familiar disponible bruta per càpita del municipi, l'efecte de l'escolarització de 0 a 2 anys desapareix. Aquest resultat indica que a paritat de renda familiar, el fet de portar els fills i filles a l'educació infantil de primer

cicle no té un efecte significatiu en la continuïtat escolar a partir d'edats d'escolarització postobligatòries. En part, aquesta pèrdua de significació s'explica pel fet que l'efecte positiu sobre els resultats acadèmics difereix en funció del capital econòmic familiar. De fet, l'efecte de l'escolarització primerenca és positiu quan la renda familiar és més baixa, mentre que tendeix a anul·lar-se entre les famílies amb més recursos econòmics.

Taula 32.

Models d'estima sobre factors explicatius de l'escolarització de 17 anys, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2010

	Models de municipis		
	1	2	3
Dimensió del municipi	n.s.	n.s.	n.s.
Segregació (Hutchens)	n.s.	n.s.	n.s.
Població estrangera	0,904***	0,954***	0,619**
Presència de centres concertats	0,667***	0,654***	0,556***
Escolarització 0-2 anys	0,796***	0,575**	n.s.
RFDB per habitant		2,522*	n.s.
Capitalitat			36,867***

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$.

Variable dependent: Taxa d'escolarització als 17 anys (postobligatòria).

Mètode: Model lineal generalitzat (escala municipis).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Aquesta situació ja ha estat observada en el gràfic 5 del capítol 2, corresponent al "capital econòmic", que presenta l'efecte de l'escolarització de 0 a 2 anys en les taxes d'escolarització als 17 anys segons els nivells de renda familiar dels municipis de més de 10.000 habitants. Com més elevada és la renda familiar per càpita del municipi, més baix és l'efecte, i a la inversa.

Convé destacar que, a conseqüència de les desigualtats socials i econòmiques esmentades anteriorment, els infants socialment menys afavorits conformen, al seu torn, el grup social que menys accedeix a aquest àmbit educatiu. És a dir, els grups socials que més participen en aquest àmbit també són els que menys es beneficien d'un impacte positiu en el seu èxit educatiu posterior.

Potser aquest és un dels factors que explica que, malgrat la inversió important que fa Catalunya en educació infantil des d'una perspectiva comparada, no només dels 0 als 2 anys sinó també a través de la universalització de l'escolarització a partir dels 3 anys, el nostre sistema educatiu no estigui posicionat entre els que més èxit educatiu obtenen, tal com caldria esperar. En efecte, l'elevada escolarització primerenca que presenta Catalunya en comparació de la majoria de països europeus no es detecta quan s'analitzen els resultats acadèmics en edats més avançades.

L'ESCOLARITZACIÓ POSTOBLIGATÒRIA

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Accés als ensenyaments secundaris postobligatoris	☺	☺☹☹	☹	☹	(+)
Graduació als ensenyaments secundaris obligatoris	☺	☹			(+)
Graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris	☺	☺☹☹	☹		
Accés a programes de segones oportunitats	☺	☹		☹	(-)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Accés als ensenyaments secundaris postobligatoris

- Com ja s'ha exposat anteriorment, Catalunya té una prevalença de l'abandonament educatiu prematur i uns nivells d'instrucció de secundària postobligatòria molt baixos, en comparació tant del conjunt de l'Estat espanyol com de la Unió Europea.

- Aquesta situació s'explica, en part, per l'estructura del sistema educatiu català en la provisió d'ensenyaments postobligatoris. Catalunya presenta uns nivells d'escolarització als programes generals (batxillerat) i també als programes de formació professional (cicles formatius de grau mitjà) significativament més baixos que la mitjana europea, 10 punts percentuals inferiors, i també més baixos que la mitjana espanyola pel que fa als ensenyaments de batxillerat —pel que fa als cicles formatius, en canvi, l'accés hi és més alt en comparació de la resta de l'Estat. Algunes dades poden il·lustrar aquests dèficits: a Catalunya, per cada 100 alumnes als ensenyaments obligatoris, hi ha menys de vint alumnes als ensenyaments postobligatoris que a la Unió Europea, 10 menys als programes generals i 10 menys als de formació professional; mentre que a escala europea hi ha 98 alumnes de formació professional (CFGM i altres programes professionalitzadors) per cada 100 alumnes de formació acadèmica (batxillerat), a Catalunya n'hi ha 84, catorze menys.
- L'anàlisi comparada per països europeus conclou que Catalunya és el país amb el pes més baix de l'oferta de programes generals i de formació professional en conjunt sobre el total del sistema, només per sobre de Malta en els programes generals, i d'Irlanda, Lituània i Xipre en els programes professionalitzadors. L'anàlisi comparada per comunitats autònomes confirma aquest baix pes, especialment en el batxillerat: és una de les comunitats autònomes —només superada per Balears i Navarra— en què menys pes té el conjunt d'ensenyaments secundaris postobligatoris per cada alumne escolaritzat als ensenyaments obligatoris (la comunitat amb menys pes de l'oferta de batxillerat però també amb més pes dels cicles formatius de grau mitjà, després de la Comunitat Valenciana). El fort creixement de l'oferta de CFGM ha permès situar el nostre sistema educatiu en una bona posició comparada a escala espanyola pel que fa al desenvolupament de la formació professional.
- Des d'una perspectiva evolutiva, convé destacar que, a diferència del que succeeix a escala europea, les taxes brutes d'escolarització als batxillerats decreixen a Catalunya, i les d'escolarització als programes de formació professional augmenten. Aquesta evolució, que tendeix a conformar una estructura formativa cada cop més equiparable a la de la Unió Europea, amb un pes més important de la

formació professional, és el resultat de la pèrdua d'alumnat que experimenta el batxillerat en els darrers anys i de l'increment d'alumnat que experimenta els cicles formatius de grau mitjà.

- La pèrdua d'alumnat del batxillerat és important perquè limita les oportunitats de millorar els nivells d'assoliment d'ensenyaments secundaris postobligatoris; els dèficits de provisió d'oferta de formació professional són importants perquè aquest és l'itinerari més seguit pels grups socialment menys afavorits, i que més experiències tenen d'abandonament educatiu prematur. L'anàlisi per països europeus i per comunitats autònomes posa de manifest una relació negativa estadísticament significativa entre el pes de la formació professional i els nivells d'abandonament: com més pes té la formació professional, menys prevalença de l'abandonament educatiu prematur tenen els territoris.
- Les taxes d'escolarització als 17 anys confirmen que Catalunya és una de les comunitats autònomes i un dels països europeus amb menys nivells de permanència al sistema educatiu, un cop superada l'edat d'escolarització obligatòria (82,7%), però també que ocupa posicions mitjanes pel que fa a les taxes d'escolarització als 20 anys (49,8%). Això evidencia la polarització de l'estructura formativa al nostre país: una part significativa de l'alumnat abandona el sistema educatiu a partir dels 16 anys, però l'alumnat que continua al sistema en edats d'escolarització postobligatòria tendeix a quedar-s'hi més temps.
- A banda dels dèficits d'oferta als ensenyaments secundaris postobligatoris, cal destacar les importants desigualtats socials existents en l'accés. La població estrangera o la població masculina, per exemple, estan infrarepresentades en el conjunt d'aquests ensenyaments, d'acord també amb els seus nivells més alts d'abandonament educatiu prematur, i més a Catalunya que a l'Estat espanyol. Aquests desequilibris es perceben especialment en el batxillerat, i tendeixen a desaparèixer en la formació professional (en què, a diferència del que s'ha comentat per al batxillerat, les dones hi són menys presents que els homes). Aquestes desigualtats socials també apareixen a escala territorial: els municipis socialment més afavorits presenten nivells d'escolarització als ensenyaments postobligatoris més elevats que els municipis socialment menys afavorits.

Graduació als ensenyaments secundaris obligatoris

- Un dels factors més determinants per entendre els baixos nivells d'accés a la postobligatòria té a veure amb les baixes taxes de graduació en ESO existents a Catalunya. Anteriorment, ja s'ha assenyalat que es caracteritza per tenir taxes de graduació en ESO properes al 80%, lleugerament per sota de la mitjana espanyola. L'anàlisi comparada per comunitats autònomes evidencia la forta relació existent entre la taxa de graduació en ESO, la d'escolarització als 17 anys i la d'abandonament educatiu prematur, amb un nivell d'explicació de la variabilitat entre comunitats autònomes de més del 60%. Si les comunitats autònomes amb bons nivells de graduació tendeixen a tenir bons nivells de permanència en el sistema educatiu en la postobligatòria, fins i tot després de controlar l'efecte dels factors de riquesa, Catalunya se situa entre les comunitats amb menys graduació i més abandonament.
- Les dades de graduació en ESO han tendit a millorar en la darrera dècada, més de 10 punts percentuals, però aquesta millora ha anat acompanyada d'un increment dels nivells de repetició al llarg de l'escolaritat obligatòria en les etapes precedents. Això explica que la taxa bruta de graduació en ESO s'hagi mantingut més o menys estable.

Graduació en els ensenyaments secundaris postobligatoris

- La graduació en els ensenyaments postobligatoris també és clau per entendre la permanència en el sistema en els ensenyaments superiors. L'anàlisi comparada per comunitats autònomes evidencia que les comunitats amb una taxa de graduació més elevada tendeixen a tenir nivells d'escolarització als 20 anys també més alts. En aquest sentit, Catalunya presenta taxes brutes de graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris inferiors a la mitjana europea (amb diferències de 10 punts percentuals, aproximadament), però lleugerament superiors a la mitjana espanyola, encara que amb diferències destacables en funció del tipus d'ensenyament: se situa per sota en el batxillerat i per sobre en els cicles formatius de grau mitjà. L'estructura formativa del nostre sistema educatiu propicia aquests resultats.

Accés a programes de segones oportunitats

- Malgrat les baixes taxes de graduació en ESO i les elevades taxes d'abandonament educatiu prematur, Catalunya presenta un dèficit de provisió de programes de qualificació professional inicial en comparació de la mitjana espanyola. En concret, la taxa bruta d'escolarització als PQPI és del 5,2%, 3 punts percentuals inferior a la del conjunt de l'Estat espanyol (8,7%), i és la tercera comunitat autònoma amb menys oferta relativa, només superada negativament per Galícia i Astúries.
- L'evolució de la provisió de l'oferta està sent positiva en els darrers anys (a un ritme de creixement de 600 places anuals de mitjana d'ençà del curs 2008-2009), però la tendència és menys positiva que al conjunt de l'Estat espanyol, de manera que les diferències han tendit a créixer. S'observa, doncs, la necessitat de donar més impuls al desplegament d'aquesta oferta.
- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes també detecta dèficits de planificació de l'oferta: no hi ha relació entre els nivells de no graduació en ESO i els nivells d'escolarització als PQPI.

L'anàlisi de l'accés als ensenyaments postobligatoris és fonamental per comprendre la capacitat que té un determinat sistema educatiu de proporcionar oportunitats educatives a la població, és a dir, de garantir la seva suficiència formativa i promocionar-la cap a nivells elevats de formació, i també per comprendre la capacitat que té un país determinat de donar resposta als requeriments actuals de formació del capital humà necessaris per al desenvolupament d'una economia basada en el coneixement.

Tal com ja hem exposat en el capítol 1, corresponent a l'èxit educatiu, tant l'Estratègia de Lisboa 2010 com l'Estratègia Europa 2020, en els seus programes d'educació i formació respectius, incorporen indicadors d'assoliment de nivells de formació postobligatòria i de reducció de l'abandonament educatiu prematur. Concretament, l'Estratègia de Lisboa emplaçava els estats membre per a l'any 2010 a reduir fins al 10% la proporció de joves de 18 a 24 anys que haguessin abandonat el sistema educatiu sense haver completat estudis secundaris postobligatoris, i a fer que el 85% de la

població de 20 a 24 anys completés, com a mínim, aquest nivell d'estudis. L'Estratègia Europa 2020, per la seva banda, manté el primer d'aquests objectius per a l'any 2020, i incorpora el repte que el 40% de la població de 30 a 34 anys completi estudis superiors.

En el capítol esmentat ja hem posat de manifest que, des d'una perspectiva comparada, si bé Catalunya presenta bons nivells d'assoliment de formació superior, també té nivells d'abandonament educatiu prematur elevats i nivells baixos d'assoliment d'estudis secundaris postobligatoris. Aquest reduït percentatge de població amb estudis postobligatoris, de fet, conforma un dels principals obstacles per a la competitivitat de l'economia catalana.

Aquest apartat analitza els principals indicadors d'accés i de graduació als ensenyaments postobligatoris, així com també les principals desigualtats socials i territorials que els afecten.

L'estructura de l'oferta als ensenyaments secundaris postobligatoris

Els elevats nivells d'abandonament educatiu prematur no tan sols són un repte per a la política educativa en clau de promoció de les trajectòries escolars, sinó també de planificació de l'oferta educativa. L'esforç de creació de places i d'inversió de recursos que pot suposar combatre l'abandonament educatiu prematur i situar-lo als nivells previstos per l'Estratègia Europa 2020 es constata a la taula 33, que recull un exercici molt senzill d'aproximació a les necessitats de places als ensenyaments secundaris postobligatoris. Actualment, Catalunya, per tenir l'abandonament educatiu prematur al 10%, no pas al 29% real, hauria de disposar de 119.000 joves més de 18 a 24 anys titulats o bé en batxillerat o bé en cicles formatius de grau mitjà (CFGM), la qual cosa significa un increment de més del 25%. Només que incrementéssim el 25% les places d'ensenyaments secundaris postobligatoris, caldria crear-ne prop de 35.000 més, i augmentar en 12.000 el nombre de graduats anuals.

Feta aquesta primera aproximació a l'esforç requerit per combatre l'abandonament educatiu prematur a Catalunya pel que fa a la creació d'oferta, és interessant analitzar

Taula 33.

Aproximació a la relació entre l'abandonament educatiu prematur i la provisió de places als ensenyaments secundaris postobligatoris

	Escenari actual: abandonament=29%	Escenari hipotètic: abandonament=10%	Diferència	Variació (%)
Població de 18 a 24 anys	627.391	627.391	-	-
Població de 18 a 24 anys amb abandonament educatiu prematur	181.943	62.739	-119.204	-26,8
Població de 18 a 24 anys sense abandonament educatiu prematur	445.448	564.652	119.204	26,8
Estudiants als ensenyaments secundaris postobligatoris	130.659	165.624	34.965	26,8
Graduats als ensenyaments secundaris postobligatoris	45.244	57.352	12.108	26,8

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

altres dimensions de la planificació educativa, referents a l'estructura del nostre sistema educatiu en general i dels ensenyaments postobligatoris en particular. D'entrada, la taula 33 mostra l'evolució d'alguns indicadors sobre el pes dels ensenyaments secundaris postobligatoris, diferenciada per tipus d'ensenyament: com a taxa bruta d'escolarització sobre el grup de població d'edat teòrica, com a percentatge dels estudiants dels diferents ensenyaments secundaris postobligatoris sobre el total i també com a nombre d'estudiants en aquests ensenyaments per cada cent alumnes matriculats a l'educació obligatòria.

Si ens fixem en les taxes brutes d'escolarització en funció del grup d'edat teòrica (15-19 anys corresponents a l'any 2009), observem que Catalunya presenta uns nivells d'escolarització als programes generals (batxillerat en el cas català) i també als programes de formació professional (bàsicament cicles formatius de grau mitjà en el cas català) significativament més baixos (25,8% i 21,7%, respectivament) que la mitjana europea (37,7% i 32,9%, respectivament), amb diferències més grans de 10 punts percentuals en ambdós tipus d'ensenyament. Si prenem com a referència les taxes brutes d'escolarització al batxillerat i als cicles formatius en funció del grup

d'edat teòrica (16-17 anys) corresponent al curs 2010-2011, constatem que aquest dèficit d'oferta de programes generals també és significatiu en relació amb Espanya. En canvi, la taxa bruta d'escolarització als cicles formatius de grau mitjà a Catalunya se situa per sobre de la mitjana espanyola.

Si ens fixem en el percentatge d'estudiants als programes generals i als programes de formació sobre el total, observem que els programes generals tenen més pes a Catalunya (54,3%) que al conjunt de la Unió Europea (50,4%), i que consegüentment els programes de formació professional en tenen menys (45,7% a Catalunya i 49,6% a la Unió Europea).

Finalment, si ens fixem en el pes dels ensenyaments secundaris postobligatoris sobre el conjunt del sistema educatiu, observem el baix nombre d'estudiants que cursen aquests ensenyaments a Catalunya per cada cent alumnes escolaritzats en l'etapa obligatòria, tant en els programes generals com de formació professional, respecte al pes d'aquesta oferta en el conjunt de països de la Unió Europea. Per cada 100 alumnes en l'educació primària i en l'educació secundària obligatòria, hi ha menys de 20 alumnes als ensenyaments postobligatoris al nostre país que a la mitjana europea, 10 menys als programes generals i 10 menys als de formació professional.

L'elevat abandonament educatiu prematur a Catalunya explica aquesta baixa escolarització en els ensenyaments postobligatoris. També l'explica, però, el baix desenvolupament de l'oferta de formació professional al nostre país respecte de com ho està al conjunt de la Unió Europea. Mentre que a escala europea hi ha 98 alumnes de formació professional (CFGM i altres programes professionalitzadors) per cada 100 alumnes de formació acadèmica (batxillerat), a Catalunya n'hi ha 84, 14 menys.

Des d'una perspectiva evolutiva, convé destacar que, a diferència del que succeeix a escala europea, les taxes brutes d'escolarització als batxillerats decreixen a Catalunya, i les d'escolarització als programes de formació professional augmenten. Aquesta evolució, que tendeix a conformar una estructura formativa cada cop més equiparable a la de la Unió Europea, amb un pes més important de la formació professional, és el resultat de la pèrdua d'alumnat que està experimentant el batxillerat en els darrers

Taula 34.

Evolució del pes dels ensenyaments secundaris postobligatoris i de les taxes brutes d'escolarització per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

Taxa bruta d'escolarització ISCED 3 gen (15-19 anys)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	28	28,9	28,5	27,9	27,5	27,2	26,4	26,0	25,9	25,8	...
Espanya	29,9	29,9	28,9	28,2	27,8	27,8	27,8	27,6	27,2	27,7	...
UE-27	:	:	:	:	33,3	34,0	35,5	35,9	37,0	37,7	...
Taxa bruta d'escolarització ISCED 3 voc (15-19 anys)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	9,0	11,6	13,1	14,3	14,6	17,9	17,3	19,8	20,5	21,7	...
Espanya	10,8	13,5	15,4	16,9	17,6	20,6	20,6	21,2	21,2	20,8	...
UE-27	:	:	:	:	50,5	51,5	37,6	37,5	36,9	32,9	...
Taxa bruta d'escolarització batxillerat (16-17 anys)	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	72,0	71,2	69,7	68,7	68,8	66,5	65,4	65,1	64,4	63,8	62,9
Espanya	73,7	71,6	69,7	68,9	69,2	69,0	68,3	67,8	68,4	70,2	72,9
Taxa bruta d'escolarització CFGM (16-17 anys)	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	19,3	21,9	23,8	24,4	26,2	26,4	27,5	29,0	30,9	33,6	34,7
Espanya	18,4	21,1	23,0	24,0	24,8	24,8	25,2	25,8	27,1	29,4	31,4
ISCED 3 gen / ISCED 3 total (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	73,1	69,2	66,8	66,7	65,3	60,3	60,4	56,7	55,8	54,3	...
Espanya	66,5	64,4	62	62,8	61,3	57,4	57,5	56,6	56,2	57,1	...
UE-27	44,9	44,3	42,4	44,4	39,4	39,5	48,3	48,5	49,7	50,4	...
ISCED 3 voc / ISCED 3 total (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	23,5	27,8	30,7	34,0	34,7	39,7	39,6	43,3	44,2	45,7	...
Espanya	33,5	35,6	38	37,2	38,7	42,6	42,5	43,4	43,8	42,9	...
UE-27	55,1	55,7	57,6	55,6	60,6	60,5	51,7	51,5	50,3	49,6	...
ISCED 3 / ISCED 1-2 (*100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	23,6	24,8	24,3	22,8	22,2	22,9	21,4	22,0	21,3	21,4	...
Espanya	26,1	26,4	25,7	24,2	23,3	24,4	24,1	23,9	23,4	23,1	...
UE-27	45,4	46,3	47,7	47,5	48,6	49,8	43,2	43,6	43,6	43,3	...
ISCED 3 gen / ISCED 1-2 (*100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	17,3	17,2	16,2	15,2	14,5	13,8	13,0	12,5	11,9	11,6	...
Espanya	17,4	17,0	16,0	15,2	14,3	14,0	13,8	13,5	13,2	13,2	...
UE-27	:	:	:	:	19,2	19,7	20,9	21,2	21,7	21,8	...
ISCED 3 voc / ISCED 1-2 (*100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	5,5	6,9	7,5	7,8	7,7	9,1	8,5	9,5	9,4	9,8	...
Espanya	6,3	7,7	8,6	9,1	9,0	10,4	10,2	10,4	10,3	9,9	...
UE-27	:	:	:	:	29,5	30,2	22,3	22,4	21,9	19,3	...
Ràtio ISCED 3 voc / ISCED 3 gen	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	0,32	0,40	0,46	0,51	0,53	0,66	0,66	0,76	0,79	0,84	...
Espanya	0,50	0,55	0,61	0,59	0,63	0,74	0,74	0,77	0,78	0,75	...
UE-27	1,23	1,26	1,36	1,25	1,54	1,53	1,07	1,06	1,01	0,98	...

Nota 1: La reducció pronunciada de les dades entre els anys 2005 i 2006 s'explica pel comportament de l'alumnat ISCED 3 al Regne Unit.

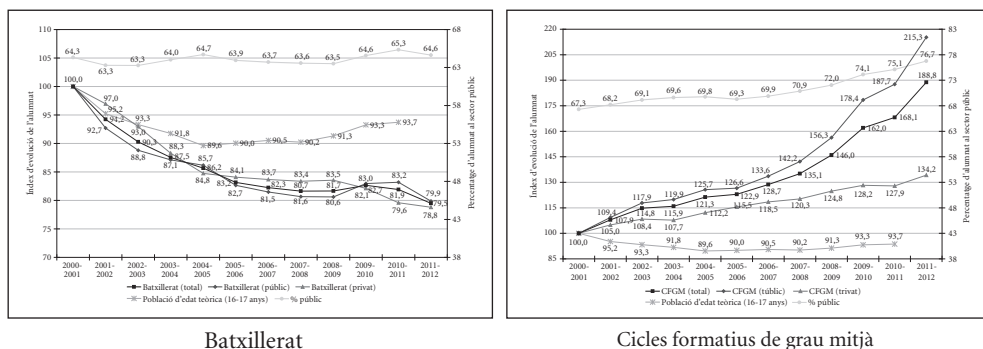
Nota 2: En el cas d'Espanya, les dades d'ISCED 3 incorporen batxillerat i cicles formatius de grau mitjà, però també ensenyaments de qualificació professional inicial, d'escoles oficials d'idiomes, de formació ocupacional (cases d'ofici, escoles taller, etc.), de proves d'accés a cicles formatius o a la universitat per a adults, etc.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació i d'Eurostat.

anys i de l'increment d'alumnat que estan experimentant els cicles formatius de grau mitjà. El gràfic 36, que recull dades d'evolució d'alumnat, mostra com el batxillerat ha perdut el 20% de l'alumnat d'ençà del curs 2000-2001, i que els cicles formatius de grau mitjà n'han guanyat més del 80%, malgrat la població d'edat teòrica ha decrescut el 7% durant el mateix període. L'esforç de l'administració educativa en la creació d'oferta de formació professional s'observa especialment en les dades evolutives del sector públic, sector en què es concentra bona part de l'augment de places.

Gràfic 36.

Índex d'evolució de l'alumnat al batxillerat i als cicles formatius de grau mitjà. Catalunya, 2000-2012

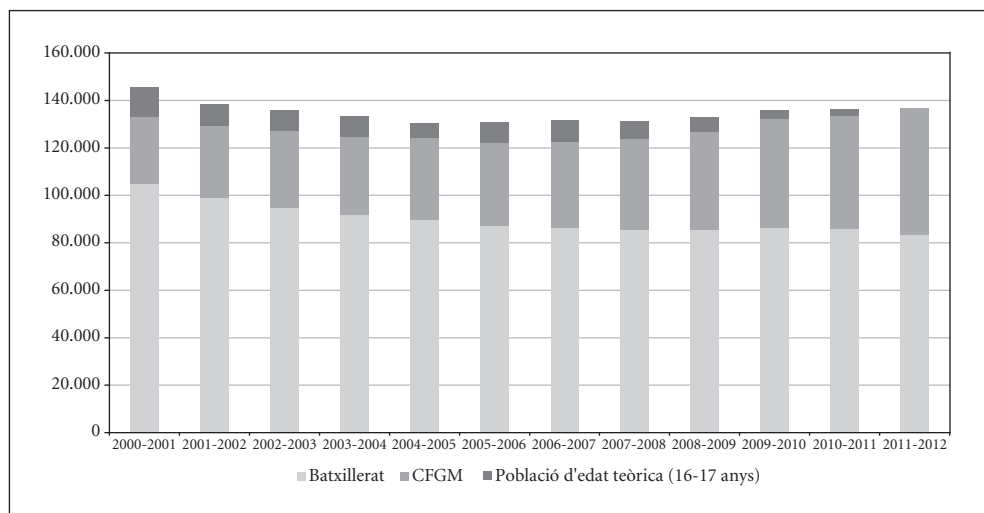

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

El gràfic 37 també il·lustra aquesta evolució de l'estructura de l'oferta formativa en els ensenyaments secundaris postobligatoris. El batxillerat perd alumnat, mentre que els CFGM en guanyen. Globalment, després d'un període de pèrdua d'alumnat, a partir del curs 2005-2006, els ensenyaments secundaris postobligatoris han passat a guanyar-ne: en set cursos, malgrat que la població d'edat teòrica ha decrescut, aquests ensenyaments han presentat un saldo positiu de quasi 15.000 alumnes (més 19.000 als CFGM, menys 4.000 al batxillerat).

Gràfic 37.

Evolució de l'alumnat als ensenyaments secundaris postobligatoris en relació amb la població d'edat teòrica. Catalunya, 2000-2011

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012
Batxillerat	104.759	98.708	94.584	91.707	89.751	87.123	86.165	85.508	85.548	86.592	85.804	83.371
CFGM	28.141	30.370	32.302	32.619	34.131	34.597	36.209	38.007	41.079	45.597	47.314	53.123
Total	132.900	129.078	126.886	124.326	123.882	121.720	122.374	123.515	126.627	132.189	133.118	136.494

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

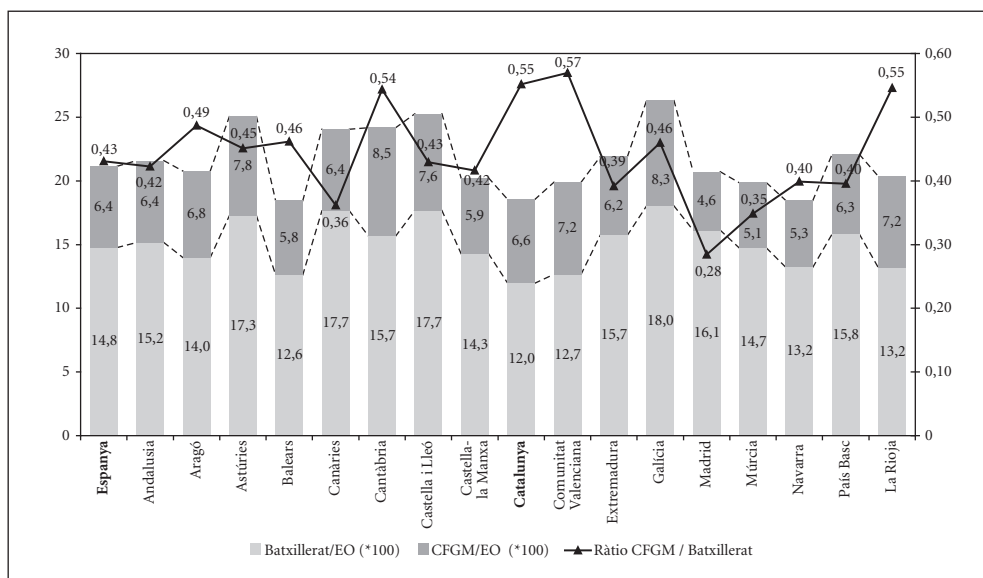
Malgrat que l'estructura dels ensenyaments secundaris postobligatoris tendeix a convergir amb la mitjana europea, els dèficits de provisió d'oferta encara són molt visibles, tant en l'anàlisi comparada per països europeus com per comunitats autònomes.

L'anàlisi per comunitats autònomes, a partir de les dades que recull el gràfic 38, confirma que Catalunya és una de les comunitats autònomes —només superada per Balears i Navarra— en què menys pes tenen els ensenyaments secundaris postobligatoris per cada alumne escolaritzat als ensenyaments obligatoris (18,6 per cada 100), i també que és la comunitat amb menys pes de l'oferta de batxillerat (12,0 per cada

100). En canvi, tal com també recull el gràfic 38, després de la Comunitat Valenciana, Catalunya és la comunitat autònoma en què més pes tenen els cicles formatius de grau mitjà en el conjunt de l'oferta d'ensenyaments secundaris postobligatoris. Per cada 100 alumnes de batxillerat, n'hi ha 55 de CFGM, mentre que en el conjunt de l'Estat n'hi ha, de mitjana, 43. El fort creixement de l'oferta de CFGM ha permès situar el nostre sistema educatiu en una bona posició —comparada a escala espanyola— pel que fa al desenvolupament de la formació professional.

Gràfic 38.

Pes dels ensenyaments secundaris postobligatoris per comunitats autònomes (2010-2011)

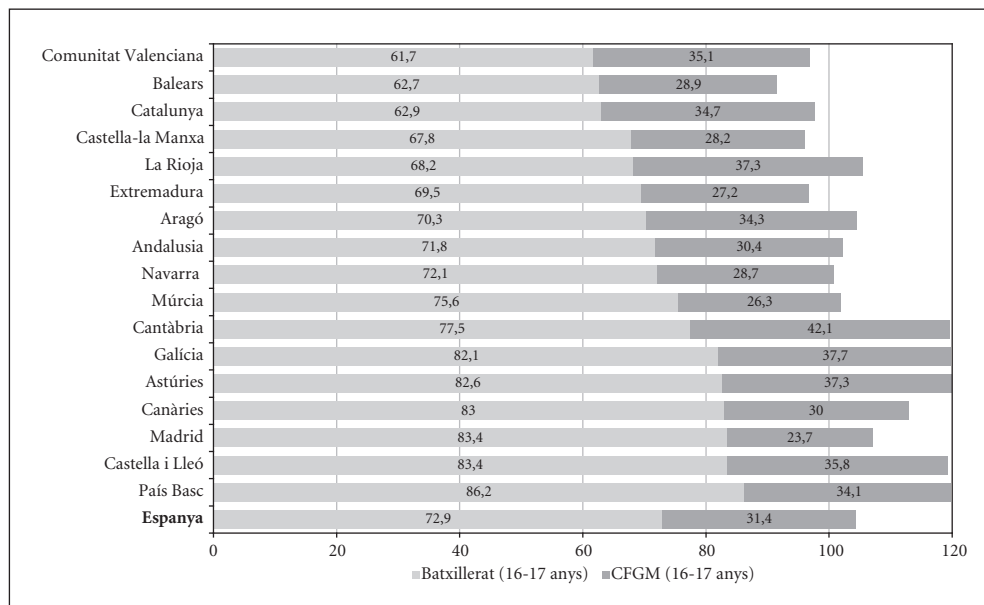
Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Conclusions similars s'extreuen si analitzem la taxa bruta d'escolarització als ensenyaments postobligatoris que recull el gràfic 39. Si prenem com a referència el nombre d'alumnes per cada cent joves d'edat teòrica (16 i 17 anys), observem que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb un pes menys important dels ensenyaments

secundaris postobligatoris, només seguida de la Comunitat Valenciana i les Balears. Aquesta baixa escolarització bruta és especialment rellevant en el cas del batxillerat, ja que Catalunya es troba a 10 punts percentuals de la mitjana espanyola, i només és superada negativament per les Balears. Pel que fa al pes dels CFGM, en canvi, Catalunya se situa lleugerament per sobre de la mitjana, encara que superada positivament per Cantàbria, Castella i Lleó, la Comunitat Valenciana, La Rioja, Galícia i Astúries.

Gràfic 39.

Taxa bruta d'escolarització als ensenyaments secundaris postobligatoris, per comunitats autònomes (2010-2011)

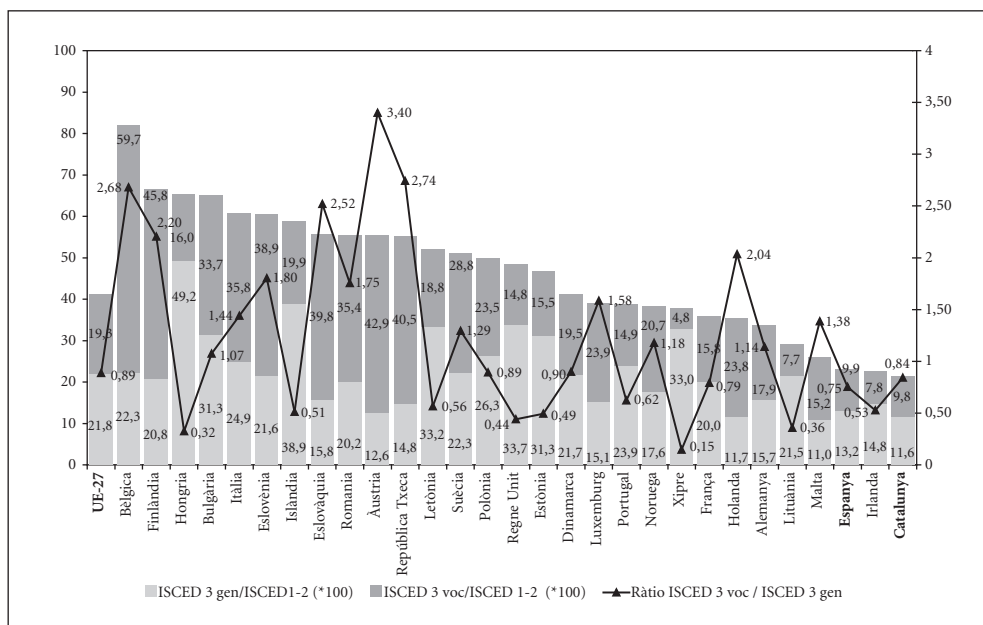
Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

De manera similar, per països europeus, el gràfic 40 confirma Catalunya com el país amb un pes més baix si s'analitza conjuntament l'oferta de programes generals i de formació professional. Pel que fa als programes generals, Catalunya només presenta més estudiants matriculats que els de l'alumnat dels ensenyaments obligatoris de Mal-

ta. Pel que fa als programes de formació professional, només en té més que Irlanda, Lituània i Xipre.

Gràfic 40.

Pes dels ensenyaments secundaris postobligatoris, per països europeus. Europa, 2009

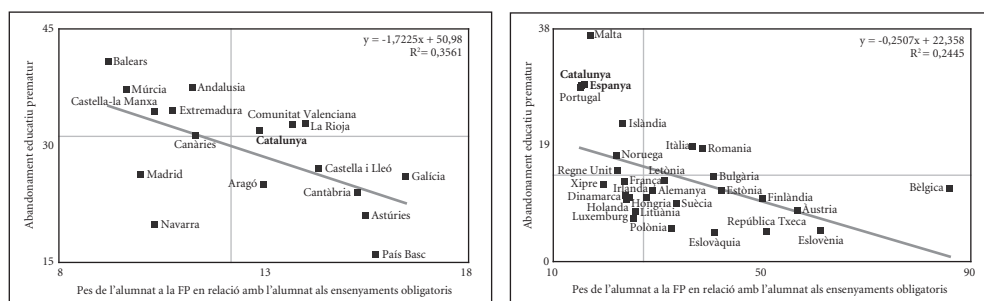
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Els dèficits d'oferta formativa als ensenyaments secundaris postobligatoris són especialment delicats en el cas de la formació professional. Aquesta és una oferta fonamental per combatre l'abandonament educatiu prematur de la població amb més dificultats d'escolarització. De fet, una de les polítiques estructurals per fomentar la permanència de l'alumnat en el sistema educatiu i per millorar l'èxit educatiu té a veure amb la promoció d'aquesta oferta. En aquest sentit, és prou il·lustrativa la relació negativa estadísticament significativa existent entre l'abandonament educatiu prematur i el pes de la formació professional en relació amb l'alumnat als ensenyaments obligatoris,

que recull el gràfic 41, tant per països europeus com per comunitats autònomes. Com més pes té l'oferta de formació professional, menys abandonament educatiu prematur presenten els diferents territoris. Si fem cas del coeficient R^2 , les diferències en els nivells d'abandonament s'expliquen en el 25% o més per les diferències de provisió d'oferta de formació professional. Per interpretar aquest gràfic, cal tenir present que s'inclou en les dades de formació professional no només l'oferta d'educació secundària post-obligatòria (ISCED 3 i 4 vocacional) sinó també la d'educació superior (ISCED 5B).

Gràfic 41.

Relació entre el pes de la formació professional i l'abandonament educatiu prematur per comunitats autònomes i per països. Espanya i Europa, 2009 i 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació i d'Eurostat.

De fet, les taules i els gràfics que s'exposen a continuació tenen per objectiu analitzar en conjunt l'oferta de formació professional. La taula 35 aporta informació evolutiva i comparada de les taxes brutes d'escolarització en aquests ensenyaments i també el pes que representen en relació amb l'alumnat escolaritzat en les etapes obligatòries. Tal com hem exposat per als ensenyaments secundaris postobligatoris, l'anàlisi de les dades conclou que Catalunya té una participació en la formació professional lleugerament superior a la mitjana espanyola, però sensiblement inferior a la que presenta el conjunt de la Unió Europea. Concretament, tant el pes de la formació professional en relació amb l'alumnat escolaritzat en ensenyaments obligatoris com la taxa bruta d'escolarització (sobre la població d'edat teòrica 15-19 anys) se situen més de 10 punts percentuals per sota de la mitjana europea.

Taula 35.

Evolució del pes dels ensenyaments de formació professional i de les taxes brutes d'escolarització per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

ISCED 3-4 pre-voc i voc+ISCED 5b /ISCED 1-2 (*100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	9,9	12,6	13,4	14,1	14,1	15,3	14,3	15,3	15,2	16,1	...
Espanya	9,7	12,1	13,6	14,7	14,6	15,8	15,4	15,4	15,4	15,2	...
UE-27	:	:	:	:	36,5	37,5	29,7	29,9	29,5	27,3	...
Taxa bruta d'escolarització ISCED 3-4 prevoc-voc + ISCED 5b (15-19 anys)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya	16,0	21,2	23,6	25,8	26,7	30,1	29,2	31,8	33,2	35,7	...
Espanya	16,7	21,3	24,5	27,1	28,4	31,3	31,1	31,5	31,8	31,9	...
UE-27	:	:	:	:	62,6	63,9	49,9	50,0	49,6	46,5	...
Taxa bruta d'escolarització CFGS (18-19 anys)	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2001-2011
Catalunya	18,8	20,2	22,0	23,7	24,0	23,8	24,9	26,9	28,0	30,8	32,4
Espanya	16,0	18,8	21,5	22,6	22,4	21,9	21,9	22,3	22,8	25,4	28,0

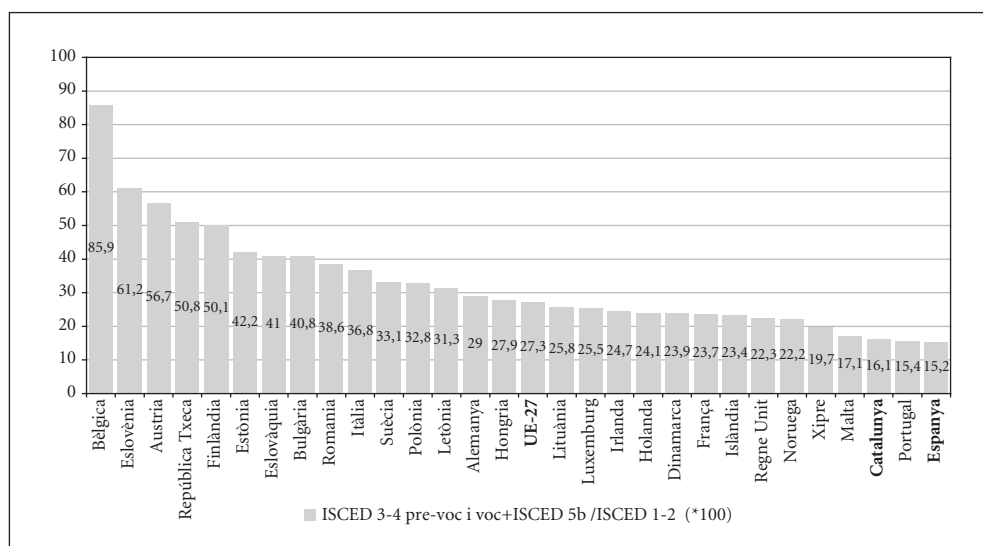
Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i d'Eurostat.

El gràfic 42 mostra el pes de la formació professional en relació amb els ensenyaments obligatoris per països europeus. Catalunya és entre els països amb un pes menys important de la formació professional (secundària o superior), només per davant d'Espanya i Portugal.

La taula 35 també incorpora la taxa bruta d'escolarització als cicles formatius de grau superior (CFGS), que complementa les dades ja exposades a la taula 34 respecte als CFGM. Des d'una perspectiva evolutiva, val a dir que, com també passava amb els CFGM, aquesta oferta s'ha desenvolupat notablement els darrers deu anys, amb un augment de la taxa de gairebé 14 punts percentuals. I des d'una perspectiva comparada, com també passava amb els CFGM, Catalunya presenta millors resultats de participació que el conjunt de l'Estat espanyol.

Gràfic 42.

Pes de la formació professional en relació amb els ensenyaments obligatoris. Europa, 2009

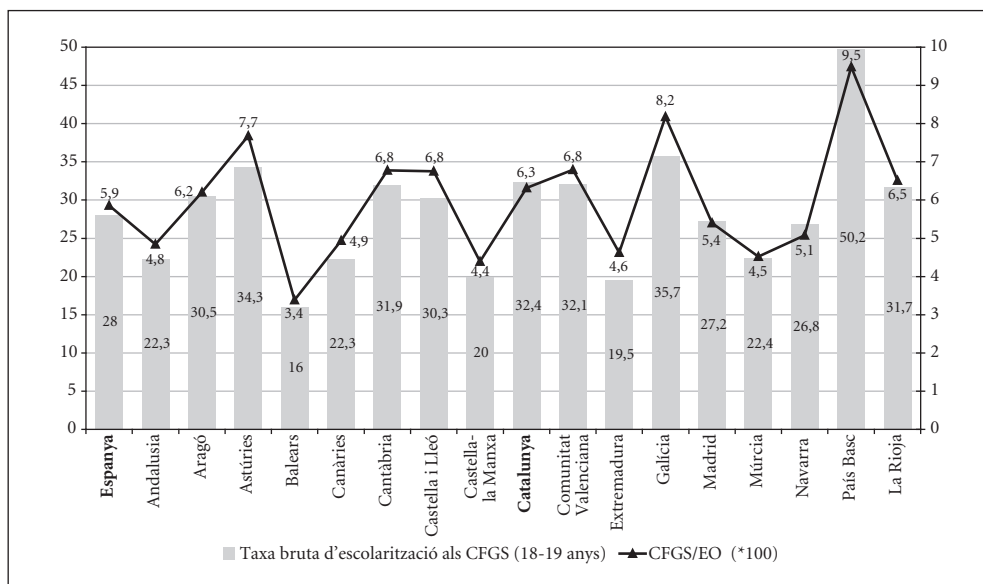
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

El gràfic 43 recull dades sobre el desenvolupament dels CFGS a escala estatal, per comunitats autònomes. S'observa que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb una taxa bruta d'escolarització més elevada en aquests ensenyaments, només per darrere del País Basc, Astúries i Galícia. Per cada 100 joves de 18 i 19 anys, Catalunya té 32,4 alumnes escolaritzats als CFGS, mentre que Espanya en té 28. Amb tot, cal destacar les grans diferències existents amb el País Basc, que en té 50,2, gairebé vint alumnes més per cada 100 joves d'edat teòrica que Catalunya.

Si prenem com a referència el pes més elevat dels CFGS sobre l'educació obligatòria, arribem a conclusions similars. A Catalunya, els CFGS tenen un pes superior (6,3 alumnes a CFGS per cada 100 alumnes de primària i ESO) a la mitjana espanyola (5,9), però sensiblement inferior al País Basc (9,5).

Gràfic 43.

Taxa bruta d'escolarització i pes dels cicles formatius de grau superior per comunitats autònomes (2010-2011)

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Permanència en el sistema educatiu més enllà de l'edat d'escolarització obligatòria

Les dades d'escolarització en funció de l'edat són útils per analitzar aspectes característics de les trajectòries educatives. La taula 36 recull l'evolució de les taxes netes d'escolarització per diferents edats significatives segons l'etapa educativa, a partir dels 16 anys. D'una banda, precisament s'hi observa com, a partir d'aquesta edat, Catalunya presenta baixes taxes d'escolarització a l'ESO en comparació del conjunt d'Espanya, tant als 16 com als 17 anys. Les baixes taxes de repetició al llarg de l'escolaritat obligatòria, les elevades taxes d'ideoneïtat als 15 anys i també les elevades taxes d'abandonament educatiu prematur són fenòmens que contribueixen a explicar

Taula 36.

Evolució de la taxa neta d'escolarització per edats significatives per etapa educativa i àmbit territorial. Catalunya i Espanya, 2000-2010

16 anys	Àmbit territorial	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Total	Catalunya	84,7	84,2	84,0	84,0	86,4	84,1	84,9	87,3	93,6	94,7
	Espanya	88,6	88,2	87,9	87,8	87,8	87,8	87,6	88,5	92,4	93,6
ESO	Catalunya	24,3	25,0	25,4	26,1	27,4	28,4	29,9	30,9	30,3	30,0
	Espanya	34,7	34,7	35,3	35,6	34,4	34,6	34,3	34,9	35,0	34,1
ESPO	Catalunya	60,4	59,2	58,6	57,9	59,0	55,7	55,0	56,4	63,3	64,7
	Espanya	53,9	53,5	52,6	52,2	53,4	53,2	53,3	53,6	57,4	59,5
17 anys	Àmbit territorial	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Total	Catalunya	68,8	69,2	70,4	69,5	70,5	71,5	72,1	73,4	77,9	82,7
	Espanya	74,8	75,8	75,3	75,0	74,8	75,5	75,6	75,0	77,8	83,6
ESO	Catalunya	4,3	4,0	4,0	4,4	5,1	5,6	6,5	7,1	7,0	7,3
	Espanya	11,6	10,8	11,0	11,2	11,4	11,8	12,1	11,7	12,2	12,3
ESPO	Catalunya	64,5	65,2	66,4	65,1	65,4	65,9	65,6	66,3	70,9	75,4
	Espanya	63,2	65,0	64,2	63,7	63,3	63,6	63,5	63,2	65,5	71,2
18 anys	Àmbit territorial	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Total	Catalunya	...	60,0	60,3	61,5	61,7	60,3	59,4	61,3	62,5	...
	Espanya	...	62,2	63,1	62,4	61,9	62,3	62,7	62,9	63,0	...
ESO	Catalunya	0,7	0,8	0,8	0,8	1,0	0,9	1,1	1,2	1,1	1,2
	Espanya	1,2	1,1	0,9	0,8	0,8	1,1	1,1	1,0	1,1	1,2
ESPO	Catalunya	33,2	31,4	32,1	31,4	31,0	30,6	31,3	31,2	31,8	33,2
	Espanya	35,1	33,7	34,5	33,9	33,5	33,1	33,3	32,6	32,7	35,0
CFGS	Catalunya	3,5	3,4	3,7	4,3	4,4	3,9	4,2	4,7	4,5	4,4
	Espanya	3,3	4,1	4,1	4,0	3,8	3,6	3,7	3,8	3,6	3,7
Universitat	Catalunya	...	24,4	23,7	25,0	25,3	24,9	22,8	24,2	25,1	...
	Espanya	...	23,3	23,6	23,7	23,8	24,5	24,6	25,5	25,6	...
20 anys	Àmbit territorial	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Total	Catalunya	48,0	49,2	46,4	46,7	49,8	...
	Espanya	47,8	48,1	47,0	46,4	47,6	...
ESPO	Catalunya	8,5	8,5	8,0	7,7	8,2	...
	Espanya	9,7	9,9	9,5	9,0	9,3	...
CFGS	Catalunya	10,0	10,2	9,7	10,2	11,3	...
	Espanya	8,7	8,6	8,2	8,2	8,6	...
Universitat	Catalunya	30,3	30,9	28,7	28,8	29,5	30,5	28,7	28,8	30,3	...
	Espanya	31,6	31,1	29,2	28,6	29,4	29,6	29,3	29,2	29,7	...

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

aquesta situació. De l'altra, també s'hi observa que l'escolarització als ensenyaments secundaris postobligatoris és més positiva, tant als 16 com als 17 anys. Això afavoreix que Catalunya approximi les seves taxes d'escolarització a aquestes edats significatives a la mitjana espanyola. En el curs 2009-2010, pels volts del 94% de la població de 16 anys i del 83% de la població de 17 anys va continuar en el sistema educatiu.

En aquestes dues edats significatives, destaca l'increment dels nivells d'escolarització d'ençà del curs 2000-2001, amb un augment de 10 punts percentuals en el cas de l'escolarització als 16 anys, i de 14 punts percentuals en el cas de l'escolarització als 17 anys. Aquesta expansió educativa en les edats postobligatòries més primerenques ha estat més accentuada a Catalunya que a Espanya. De fet, a l'inici del període d'observació Catalunya tenia nivells d'escolarització significativament inferiors a la mitjana espanyola, i actualment ja s'han equilibrat.

A partir dels 17 anys, en canvi, la tendència evolutiva tendeix a estancar-se. Ni als 18 ni als 20 anys no hi ha millores significatives en les taxes d'escolarització, especialment en el segon cas. La taxa d'escolarització als 18 anys és de pels volts del 62%, un punt percentual per sota de la mitjana espanyola, i la taxa d'escolarització als 20 anys és de pels volts del 50%. Aquest estancament, que es detecta en tots els ensenyaments, indica dificultats a l'hora d'incrementar de manera significativa els estocs educatius amb nivells d'instrucció superior.

La taula 37 presenta aquesta informació per comunitats autònomes. Destaca que comunitats autònomes com el País Basc, Navarra i Castella i Lleó, però també Madrid i Cantàbria amb alguna excepció, obtenen millors resultats globals d'escolarització a aquestes edats significatives que Catalunya. El País Basc, la comunitat amb millors resultats en totes les edats, presenta una taxa d'escolarització als 16 anys 5 punts percentuals més alta que la de Catalunya, als 17 anys 16 punts percentuals més alta, als 18 anys 14 punts percentuals més alta i als 20 anys 13 punts percentuals més alta.

Destaca també que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb una taxa d'escolarització a l'ESO als 16 i als 17 anys més baixa, i que en canvi és una de les comunitats amb una taxa d'escolarització als ensenyaments secundaris postobligatoris

Taula 37.

Taxa neta d'escolarització per edats significatives, per etapa educativa, per comunitats autònomes. Espanya, 2009-2010

Comunitats autònomes	16 anys			17 anys				18 anys					20 anys			
	Total	ESO	ESPO	Total	ESO	ESPO (1)	CFGS	Total	ESO	ESPO	CFGS	Educació superior universitària i equivalent (2)	Total (2)	ESPO (2)	CFGS (2)	Educació superior universitària i equivalent (2)
Espanya	93,6	34,1	59,5	83,6	12,3	71,2	0,1	65,5	1,2	35,0	3,7	25,6	47,6	9,3	8,6	29,7
Andalusia	93,7	39,2	54,5	81,4	14,4	66,9	0,0	63,3	2,0	35,9	3,2	22,2	42,4	8,9	7,6	25,9
Aragó	94,2	31,7	62,4	86,7	9,8	76,8	0,1	68,2	0,7	35,9	4,4	27,2	46,6	7,4	9,4	29,8
Astúries	89,2	32,9	56,3	89,2	15,1	74,1	0,0	79,4	0,9	43,0	5,6	29,9	51,5	10,8	10,7	30,0
Balears	81,4	33,1	48,2	69,8	11,8	57,9	0,0	41,8	1,0	29,3	1,6	9,9	23,3	6,8	3,5	13,0
Canàries	93,7	38,4	55,2	83,8	14,7	68,9	0,1	58,4	0,9	38,3	2,9	16,3	37,2	11,2	7,1	18,9
Cantàbria	97,2	36,1	61,2	87,9	15,6	72,3	0,1	68,1	1,4	41,2	4,6	20,9	44,2	12,2	9,9	22,1
Castella i Lleó	100	35,8	64,2	91,7	16,3	75,3	0,1	78,6	1,4	42,3	4,2	30,7	61,5	14,7	9,3	37,5
Castella-la Manxa	94,8	35,0	59,8	82,3	13,8	68,4	0,1	52,2	0,9	35,3	3,1	12,9	30,9	8,0	6,6	16,3
Catalunya	94,8	30,0	64,7	82,7	7,3	75,4	0,0	63,9	1,2	33,2	4,4	25,1	49,8	8,2	11,3	30,3
Comunitat Valenciana	89,1	32,4	56,7	78,0	10,1	67,9	0,1	61,1	0,6	32,2	3,3	25,0	43,7	7,0	8,0	28,7
Extremadura	92,4	36,5	55,9	80,7	15,1	65,5	0,0	53,9	1,6	34,6	1,8	15,9	36,9	9,0	7,6	20,3
Galícia	96,9	34,2	62,6	87,1	12,6	74,4	0,0	69,5	1,2	38,0	5,1	25,2	52,1	12,1	10,4	29,6
Madrid	92,0	31,9	60,1	85,5	13,8	71,5	0,2	77,4	0,8	32,6	3,6	40,4	60,4	9,1	7,7	43,6
Múrcia	93,0	37,4	55,6	82,9	15,3	67,6	0,0	60,5	1,1	33,4	2,2	23,8	42,9	10,2	6,0	26,7
Navarra	94,9	29,7	65,2	87,2	7,8	79,3	0,2	77,1	0,6	36,7	5,4	34,4	57,7	6,0	12,2	39,5
País Basc	99,5	23,8	75,8	98,6	8,4	90,1	0,0	78,0	0,8	35,0	7,1	35,1	63,0	11,3	14,3	37,4
La Rioja	94,7	31,4	63,3	83,8	10,0	73,6	0,1	55,0	0,5	35,7	4,2	14,6	35,0	8,8	8,5	17,7

(1) Nota: ESPO fa referència als ensenyaments secundaris postobligatoris.

(2) Nota: Les dades corresponen al curs 2008-2009.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

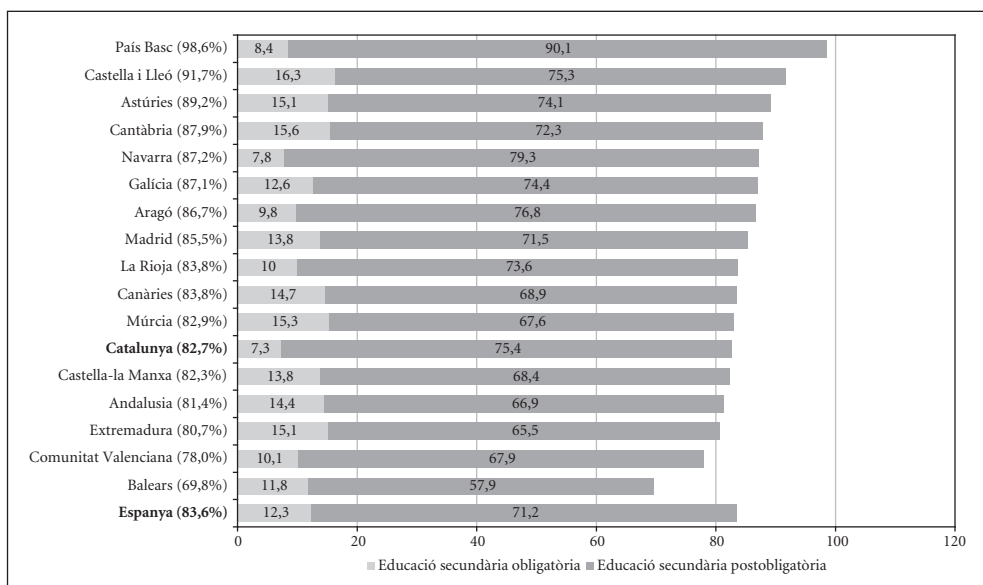
més alta, només superada pel País Basc i Navarra. Als 18 i als 20 anys, però, aquesta escolarització als ensenyaments secundaris postobligatoris és una de les més baixes, només per davant en ambdós casos de Balears i la Comunitat Valenciana, circumstància que remet a les característiques del mercat de treball d'aquests territoris i a l'abandonament educatiu prematur abans de finalitzar aquests estudis.

Als 20 anys, en canvi, Catalunya presenta un dels nivells d'escolarització a l'educació superior més elevats, tant als cicles formatius de grau superior —només superada pel País i Navarra— com a la universitat —només superada per aquestes comunitats i també per Madrid i Castella i Lleó.

Els gràfics 44 i 45, que recullen les taxes d'escolarització als 17 i als 20 anys per comunitats autònomes, il·lustren les consideracions anteriors. D'una banda, el gràfic 44

Gràfic 44.

Taxa d'escolarització als 17 anys per comunitats autònomes. Espanya, 2009-2010

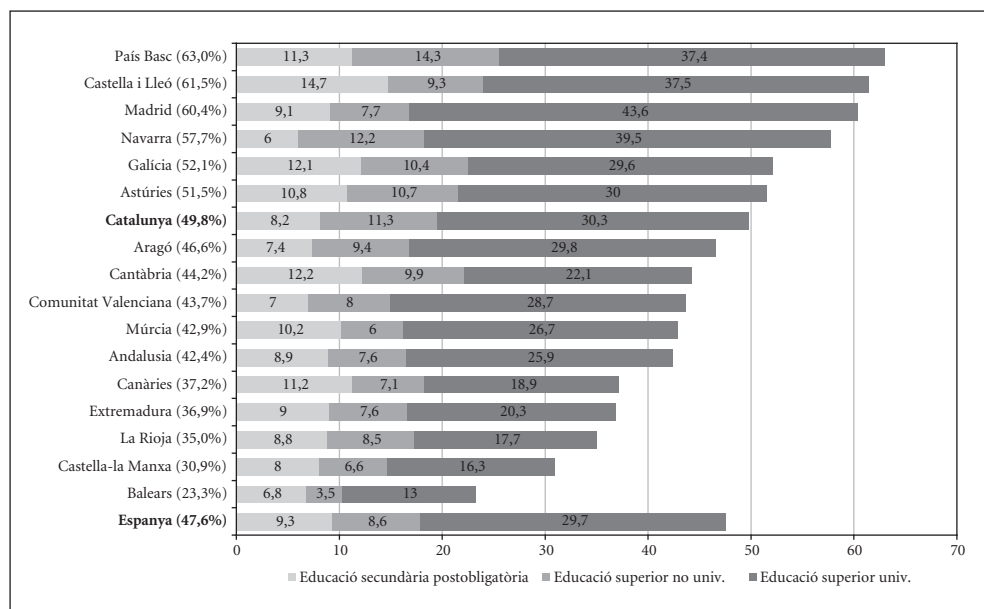

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

posa de manifest que Catalunya se situa entre les comunitats autònomes amb nivells d'escolarització als 17 anys més baixos, només per sobre de territoris econòmicament més pobres i amb sectors productius que reclamen força de treball de baixa qualificació com ara Balears, la Comunitat Valenciana, Extremadura, Andalusia i Castella-la Manxa. De l'altra, el gràfic 45 evidencia que Catalunya presenta una taxa

Gràfic 45.

Taxa d'escolarització als 20 anys per comunitats autònomes. Espanya, 2009-2010

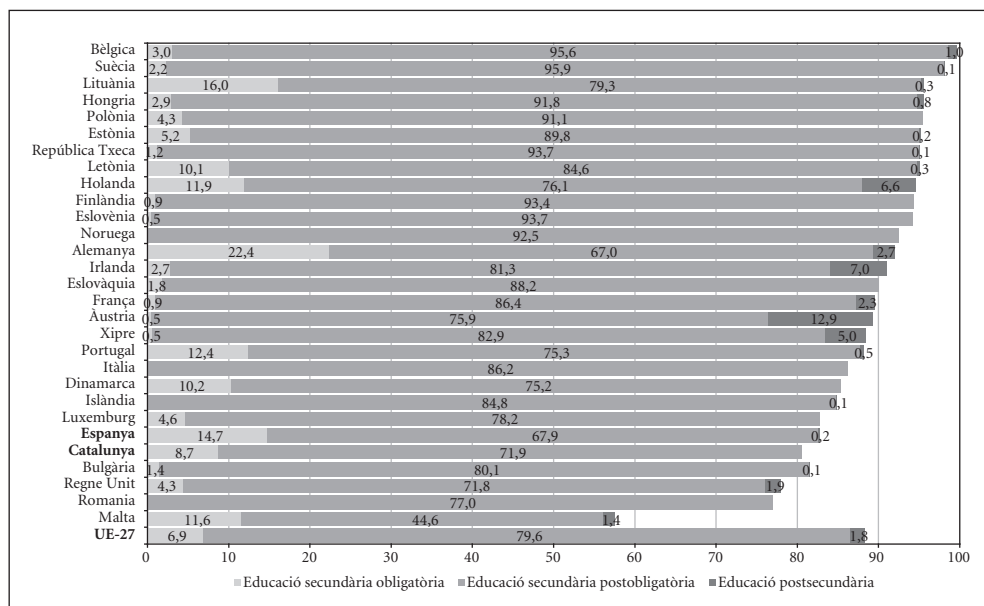
Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

d'escolarització als 20 anys força més positiva des d'una perspectiva comparada, superior a la mitjana espanyola, per darrere de comunitats econòmicament més riques com ara el País Basc, Madrid i Navarra, però també superada per Castella i Lleó, Galícia i Astúries.

Els gràfics 46 i 47 recullen aquesta mateixa informació per països europeus, i la seva anàlisi condueix a conclusions similars. Catalunya presenta una de les taxes d'escolarització als 17 anys més baixa, però també una taxa d'escolarització als 20 anys equivalent a la mitjana europea. Val a dir que en ambdós casos Catalunya és un dels països europeus amb una escolarització als ensenyaments secundaris postobligatoris més baixa: als 17 anys, només supera Alemanya, el Regne Unit i Malta, mentre que als 20 anys supera Romania, Eslovàquia, Bulgària, el Regne Unit i Xipre. En canvi, als 20 anys també presenta una de les taxes d'escolarització a l'educació superior (universitària i no universitària) més elevada, només superada per països com Eslovènia, Polònia, Lituània, Bèlgica, Letònia i França.

Gràfic 46.

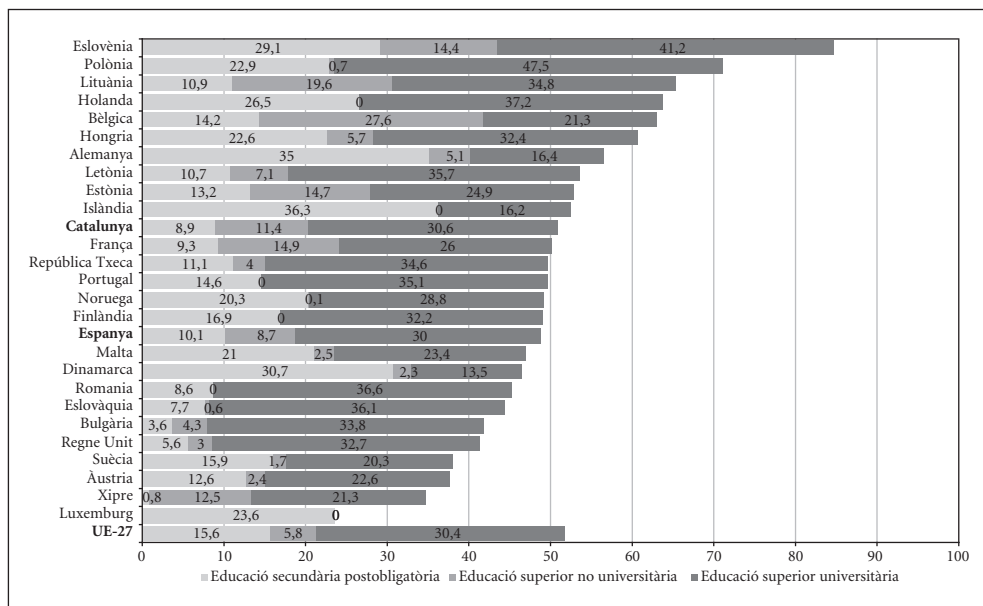
Taxa d'escolarització als 17 anys per països. Europa, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Gràfic 47.

Taxa d'escolarització als 20 anys per països. Europa, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

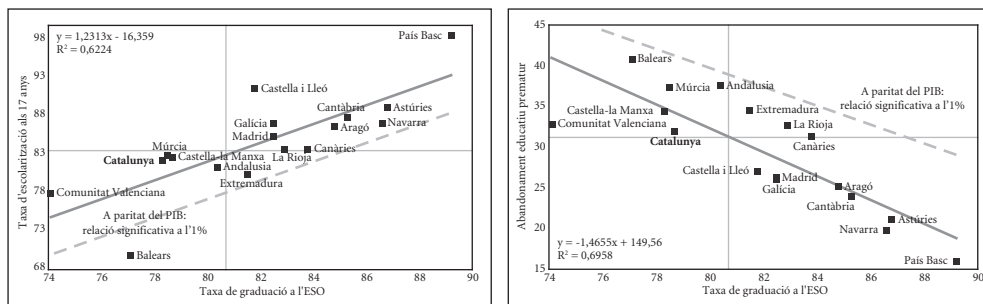
La graduació, condició per a la promoció escolar

La graduació en els ensenyaments obligatoris és fonamental per comprendre la promoció escolar de l'alumnat, especialment perquè determina les oportunitats de prosseguir o no l'escolarització en els ensenyaments postobligatoris. En el capítol 1, corresponent a l'èxit educatiu, hem destacat que Catalunya es caracteritza per tenir taxes de graduació en ESO baixes, de pels volts del 80%, per sota de la mitjana espanyola. La baixa escolarització als ensenyaments postobligatoris, doncs, es deu, en part, a aquests baixos nivells de graduació en els ensenyaments obligatoris, que frenen la possible promoció escolar d'una part significativa de l'alumnat, pels volts del 20%.

En aquest sentit, cal destacar la relació estadísticament significativa que hi ha entre els nivells de graduació en ESO i la permanència en el sistema educatiu més enllà de l'edat d'escolarització obligatòria, tal com mostra el gràfic 48. Aquest gràfic constata la forta relació que hi ha entre la taxa de graduació en ESO, la d'escolarització als 17 anys i la d'abandonament educatiu prematur: si observem el coeficient R^2 , més del

Gràfic 48.

Relació entre la taxa de graduació en ESO, la taxa d'escolarització als 17 anys i la taxa d'abandonament educatiu prematur, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

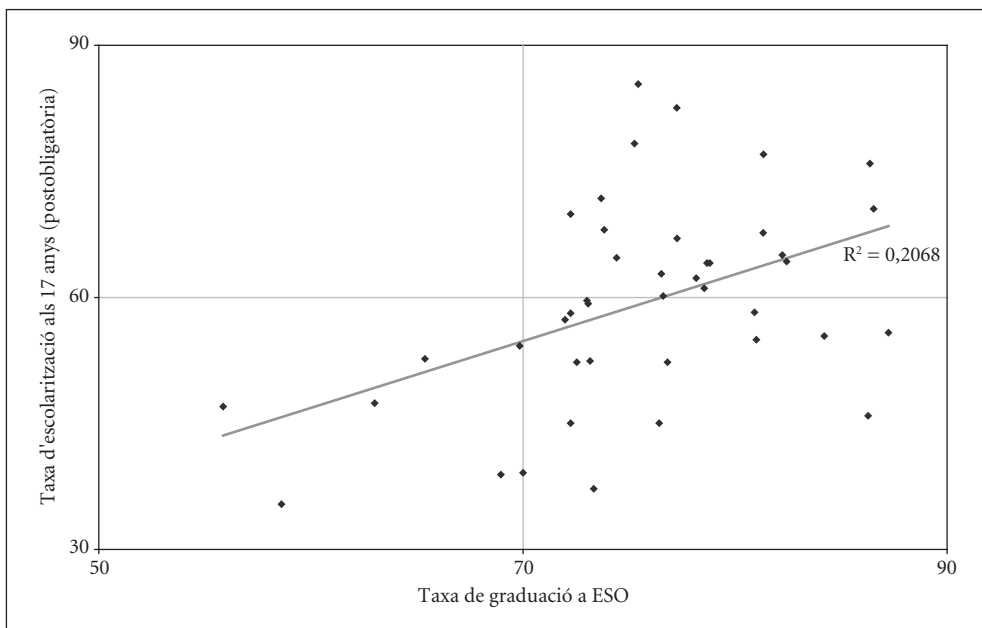
60% de les diferències entre comunitats autònomes pel que fa als nivells de permanència en el sistema educatiu als ensenyaments postobligatoris es deu a la graduació en ESO. Comunitats autònomes amb bons nivells de graduació tenen bons nivells d'escolarització als 17 anys i baixos nivells d'abandonament del sistema educatiu pels joves de 18 a 24 anys sense haver assolit estudis secundaris postobligatoris. Aquesta relació és manté significativa un cop es controla l'efecte dels diferents nivells de riquesa sobre els resultats. Catalunya, en canvi, se situa entre les comunitats autònomes amb més abandonament educatiu prematur i amb menys escolarització als 17 anys perquè també és una de les que té una taxa de graduació més baixa.

Aquesta relació observada en l'anàlisi comparada a escala autonòmica també es fa present a escala local. El gràfic 49, per exemple, recull la relació entre la taxa de gra-

duació en ESO i la taxa d'escolarització als 17 anys als ensenyaments postobligatoris per comarques. En general, les comarques amb més escolarització als 17 anys també són les que tenen taxes de graduació més elevades.

Gràfic 49.

Relació entre la taxa de graduació en ESO i la taxa d'escolarització als 17 anys als ensenyaments postobligatoris, per comarques. Catalunya, 2009

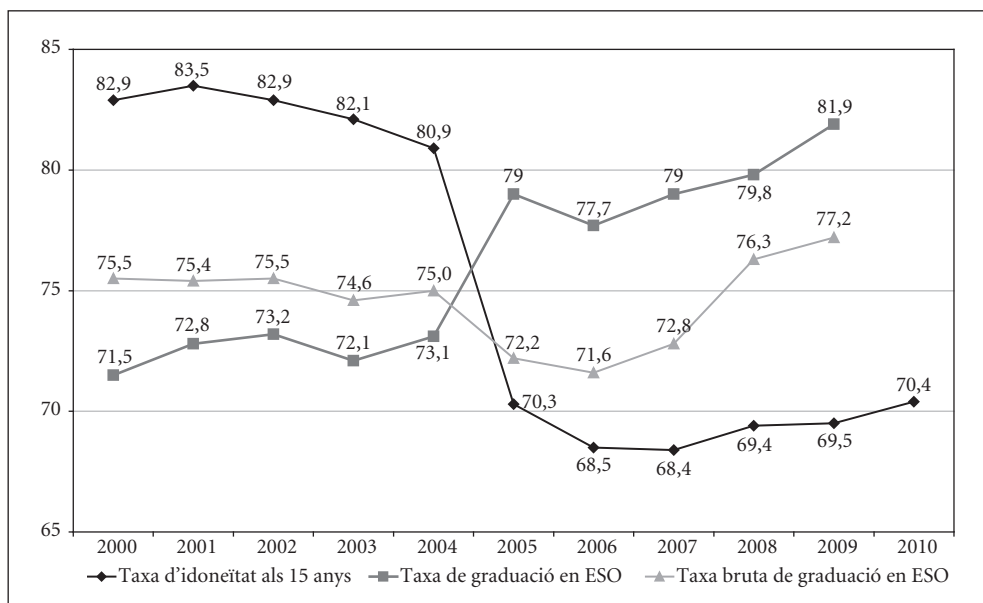
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya i del Departament d'Ensenyament.

En el capítol 1, també hem posat de manifest que en els darrers anys Catalunya ha experimentat una notable millora dels resultats de graduació en ESO, amb un increment de la taxa de 10 punts percentuals en la darrera dècada, encara que aquesta progressiva millora ha anat acompanyada també d'un empitjorament dels resultats de promoció de nivell en les etapes precedents, amb un decrement de 10 punts percentuals també

en el mateix període de la taxa d'idoneïtat als 15 anys. El gràfic 50 il·lustra l'evolució de la taxa de graduació en ESO i de la taxa d'idoneïtat als 15 anys.

Gràfic 50.

Evolució de la taxa de graduació en ESO i de la taxa d'idoneïtat als 15 anys. Catalunya, 2000-2010

Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / avaluats.

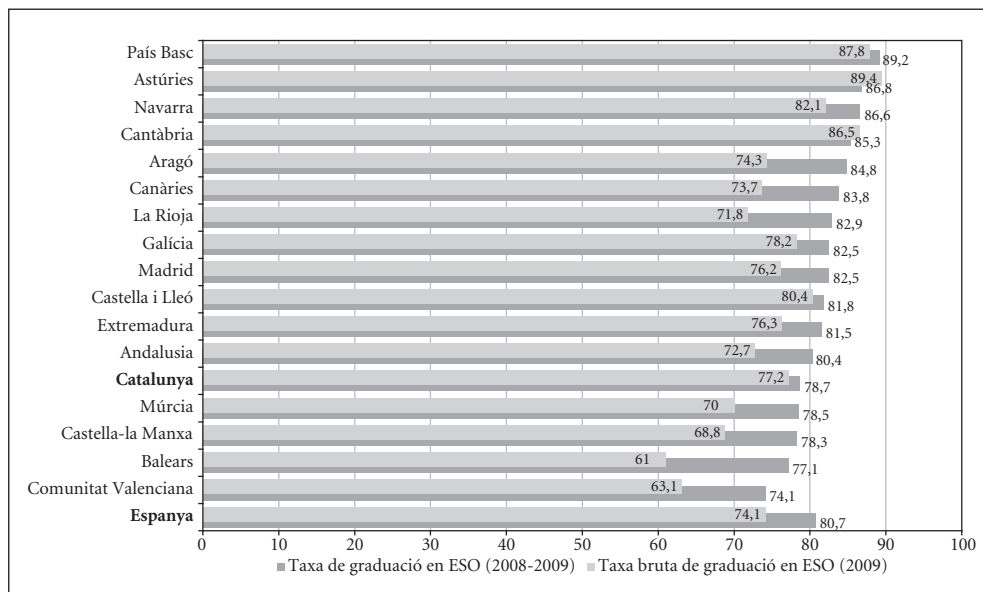
Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament.

Si prenem com a referència la taxa bruta de graduació en ESO, calculada no sobre els matriculats a quart d'ESO sinó sobre la població de 15 anys, observem que aquesta es manté més estable al llarg del període analitzat, encara que amb una millora significativa d'ençà de l'any 2006. Ben possiblement, això s'explica en part per l'increment de les taxes de repetició en cursos precedents, que en els darrers anys ha retingut més alumnat en aquestes etapes, i ha fet augmentar el nombre de graduats en ESO sobre el conjunt de l'alumnat matriculat a quart d'ESO però no tant el nombre de graduats en ESO sobre la població de 15 anys.

El gràfic 51 recull tant la taxa de graduació en ESO (graduats sobre alumnat matriculat a quart d'ESO) com la taxa bruta de graduació en ESO (graduats sobre població de 15 anys) per comunitats autònomes, ordenada en funció de la primera variable. Si prenem com a referència els matriculats a quart d'ESO, Catalunya es troba entre les comunitats amb una taxa de graduació en ESO més baixa, només per davant de Múrcia, Castella-la Manxa, Balears i la Comunitat Valenciana. En canvi, si prenem com a referència la població de 15 anys, Catalunya (77,2%) se situa per sobre de la mitjana espanyola (74,1%), especialment baixa perquè en algunes comunitats hi ha força diferència entre ambdues taxes.

Gràfic 51.

Taxa neta de graduació en ESO i taxa bruta de graduació en ESO per comunitats autònomes. Espanya, 2009

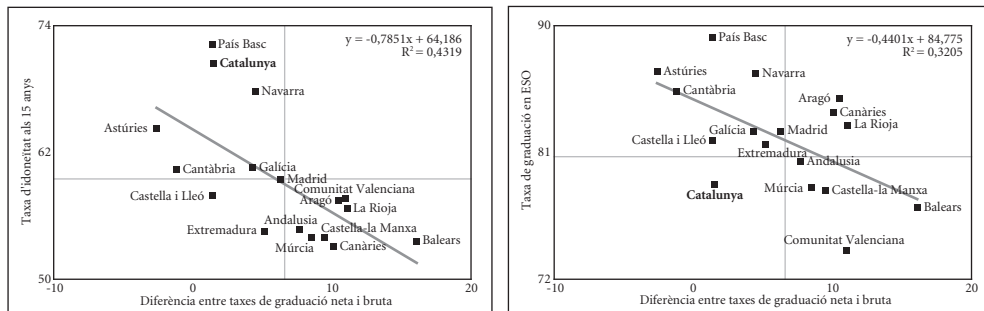
Nota: Taxa de graduació = graduats * 100 / matriculats. Taxa de bruta de graduació = graduats * 100 / població d'edat teòrica d'inici del darrer curs [ESO (15 anys)].

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

En aquest sentit, el gràfic 52 posa de manifest que aquesta diferència entre taxes tendeix a ser més gran en aquelles comunitats amb una taxa neta de graduació més baixa. Alhora, aquest mateix gràfic també evidencia que aquesta diferència tendeix a ser més gran a mesura que augmenten els nivells de repetició de l'alumnat abans d'arribar a quart d'ESO, amb una taxa d'idoneïtat més baixa. La relació existent entre aquestes variables és estadísticament significativa i contribueix a constatar que els bons resultats en la graduació en ESO poden ser deguts a nivells més elevats de repetició en etapes precedents. Com dèiem per al cas català, la millora dels resultats de graduació que ha experimentat Catalunya en els darrers anys té a veure, en part, amb es increments dels nivells de repetició abans d'arribar a quart d'ESO.

Gràfic 52.

Relació entre la taxa d'idoneïtat als 15 anys i la diferència entre la taxa neta de graduació a l'ESO i la taxa bruta de graduació en ESO, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

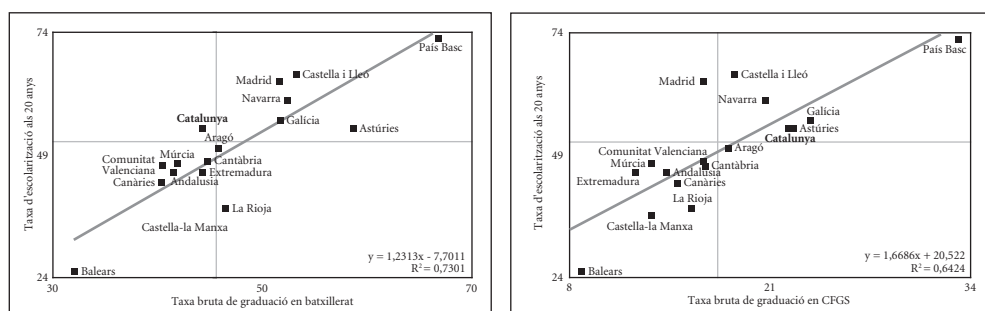
Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

La graduació en ESO com a condicionant per a l'accés als ensenyaments secundaris postobligatoris també es fa present en l'accés als ensenyaments superiors. El gràfic 53 evidencia que les comunitats autònomes amb taxes de graduació més elevades en batxillerat o en CFGS presenten taxes d'escolarització als 20 anys (per sobre de l'edat teòrica de finalització dels esmentats estudis, més elevada). Aquesta relació entre graduació en ensenyaments postobligatoris i permanència al sistema és estadísticament

positiva i explica més del 60% de la variabilitat entre comunitats autònomes. Només entre l'escolarització als 20 anys i la graduació en CFGM no hi ha aquesta relació estadísticament significativa.

Gràfic 53.

Relació entre taxes de graduació en batxillerat i CFGM i la taxa d'escolarització als 20 anys, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

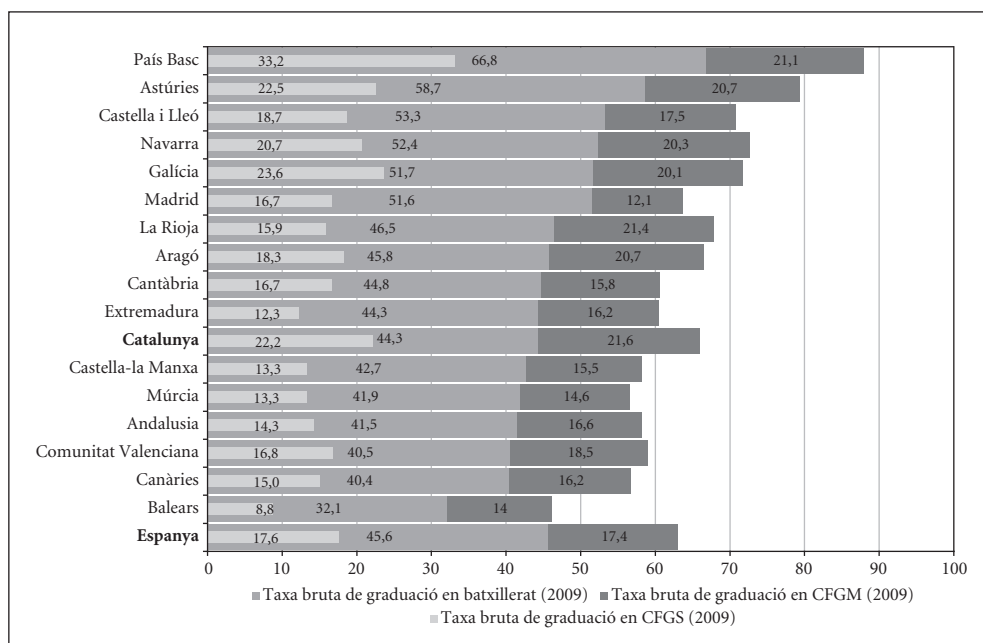
En el capítol 1, corresponent a l'èxit educatiu, també hem analitzat les taxes de graduació en ensenyaments postobligatoris. El gràfic 54, que conté aquesta informació per comunitats autònomes, constata que Catalunya presenta una taxa de graduació en batxillerat un punt percentual per sota de la mitjana espanyola, i taxes brutes de graduació en els cicles formatius 5 punts percentuals per sobre. Cal recordar que les taxes brutes es calculen en relació amb la població d'edat teòrica de finalització dels estudis, i que aquests resultats coincideixen amb els nivells d'escolarització que presenten aquests mateixos estudis: Catalunya tenia taxes d'escolarització en batxillerat per sota de la mitjana espanyola, i taxes d'escolarització en els cicles formatius per sobre de la mitjana espanyola. Com ja hem esmentat, destaca que Catalunya sigui la comunitat autònoma amb una taxa bruta de graduació en CFGM més elevada.

En tot cas, si sumem les taxes brutes de graduació en ensenyaments secundaris postobligatoris, és a dir, el batxillerat i els CFGM, Catalunya, amb el 65,9%, se situa lleugerament per sobre de la mitjana espanyola, el 63,0%. La població catalana, doncs, té un

nivell d'assoliment dels ensenyaments secundaris postobligatoris superior i compleix més les condicions de graduació necessàries per accedir als ensenyaments superiors. Aquesta situació, força equivalent a la del conjunt d'Espanya, però, contrasta amb la

Gràfic 54.

Taxes de graduació als ensenyaments postobligatoris, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

d'altres comunitats autònomes, com ara el País Basc, amb una taxa de graduació en els ensenyaments secundaris postobligatoris del 87,9%, més de 20 punts percentuals més que la de Catalunya. A més del País Basc, el nostre país se situa per darrere de comunitats com Aragó, La Rioja, Galícia, Navarra, Astúries i Castella i Lleó.

La provisió de programes de segones oportunitats

Les polítiques de segona oportunitat tenen per objectiu promoure que aquelles persones que han abandonat prematurament el sistema educatiu, o que encara hi són però que corren el risc de fer-ho, i que no han assolit determinats resultats educatius, puguin continuar la seva trajectòria educativa i assolir un nivell de formació adequat.

La necessitat de segones oportunitats en educació i formació és especialment important entre aquells joves que no han obtingut la graduació en ESO, no només pel dèficit formatiu que suposa la no adquisició de les competències bàsiques previstes en l'escolarització obligatòria, sinó també perquè sense aquesta graduació no és possible progressar en el sistema educatiu.

Precisament, els Programes de Qualificació Professional Inicial (PQPI), que després de l'aprovació de la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, substitueixen els Programes de Garantia Social (PGS), tenen com a objectiu afavorir la inserció educativa i laboral dels alumnes que els cursen, proporcionar-los les competències pròpies dels perfils professionals corresponents al nivell 1 de qualificació professional i, complementàriament, donar-los opcions de continuar la formació acadèmica per mitjà de l'obtenció del títol de graduat o graduada en educació secundària obligatòria.

En aquest sentit, val a dir que en els darrers anys l'administració educativa ha incrementat l'esforç per desplegar aquesta oferta educativa. Tal com recull la taula 38, que presenta dades evolutives, si comptabilitzem conjuntament l'oferta de PGS i PQPI, observem com el període comprès entre els cursos 2000-2001 i 2008-2009 s'ha caracteritzat per l'estancament en la provisió de places, al voltant de les 5.200. En els darrers tres cursos, en canvi, s'ha produït un increment de 2.000 places noves, més del 35%, fins a les 7.530 places previstes pel Departament d'Ensenyament per al curs 2011-2012. Aquesta evolució ha permès incrementar la taxa bruta d'escolarització sobre la població de 16 i 17 anys als PQPI (i PGS), del 3,5% a l'inici del període al 5,2% el darrer curs observat.

Tot i aquest creixement de l'oferta, però, cal destacar que Catalunya presenta una taxa bruta d'escolarització significativament inferior (5,2%) a la mitjana espanyola (8,7%), i que l'increment de places al conjunt de l'Estat espanyol ha estat proporcionalment més elevat. Aquesta realitat contrasta, en canvi, amb les dades de graduació en ESO exposades en el subapartat precedent: paradoxalment, si bé Catalunya té una taxa de graduació en ESO baixa, per sota de la mitjana espanyola, també presenta una provisió d'oferta adreçada a la població que no ha graduat inferior a la del conjunt de l'Estat.

Taula 38.

Evolució de la taxa bruta d'escolarització als PQPI per àmbit territorial. Catalunya i Espanya, 2000-2011

PQPI (PGS) (16-17 anys)	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003	2003- 2004	2004- 2005	2005- 2006	2006- 2007	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012
Catalunya	3,5	4,0	3,9	3,9	4,0	3,9	4,1	4,0	4,2	4,6	5,2	...
Espanya	4,0	4,4	4,7	4,8	4,9	4,8	5,0	5,2	6,0	8,1	8,7	...
Places (Catalunya)	2000- 2001	2001- 2002	2002- 2003	2003- 2004	2004- 2005	2005- 2006	2006- 2007	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012
PGS	5.122	5.598	5.348	5.178	5.201	5.175	5.355	5.235	0	0	-	-
PQPI	-	-	-	-	-	-	-	0	5.521	6.281	7.047	7.530

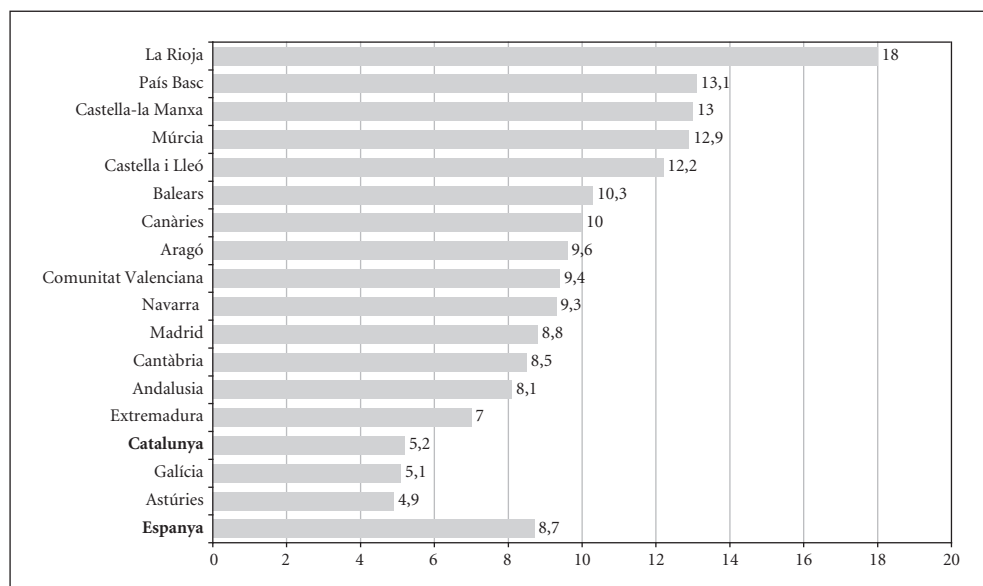
Nota: L'oferta de PQPI es comença a desenvolupar d'ençà del curs 2007-2008. Les dades anteriors corresponen a PGS.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

El gràfic 55, que recull la taxa bruta d'escolarització als PQPI per comunitats autònomes el curs 2010-2011, posa de manifest que Catalunya es troba entre les comunitats autònomes amb una provisió de places de PQPI més baixa, només superada negativament per Galícia i Astúries. Comunitats com La Rioja, el País Basc, Castella-la Manxa, Múrcia o Castella i Lleó, amb taxes d'escolarització superiors al 12%, més que dupliquen proporcionalment el nostre país en el desplegament dels PQPI.

Gràfic 55.

Taxa bruta d'escolarització als PQPI per comunitats autònomes. Espanya, 2010-2011

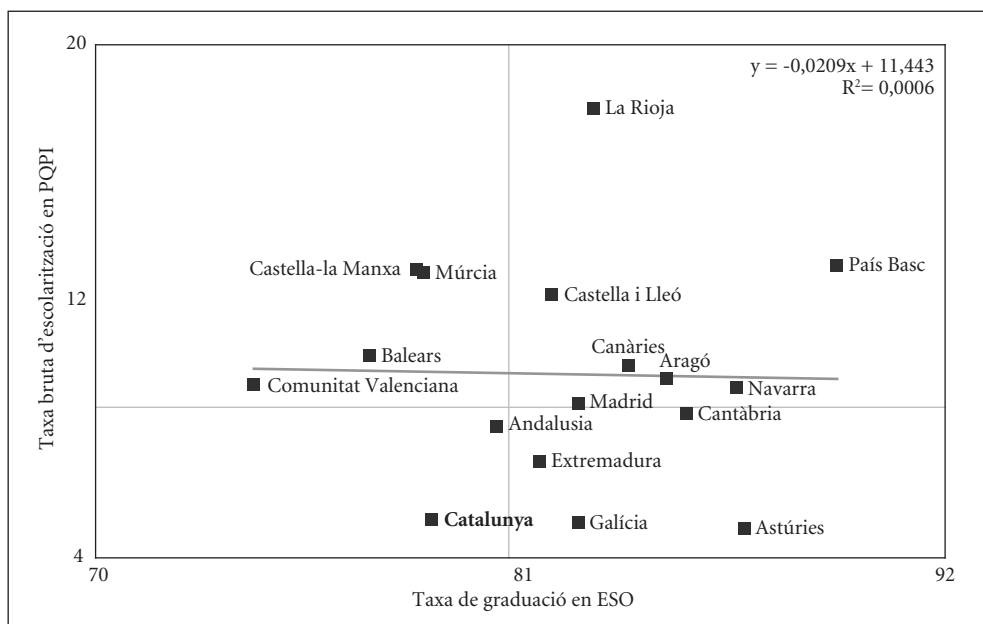

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Finalment, el gràfic 56, que recull la relació entre la taxa de graduació en ESO i la taxa bruta d'escolarització als PQPI, evidencia que la provisió d'aquesta oferta per comunitats autònomes no respon a criteris de necessitats de formació. La manca de relació existent entre aquestes dues variables, que es posa de manifest amb un coeficient R^2 pròxim a 0, evidencia que les comunitats amb taxes de graduació més baixes no presenten taxes d'escolarització als PQPI més elevades, tal com caldria esperar. Catalunya i Andalusia són les úniques comunitats autònomes que se situen per sota de la mitjana espanyola en ambdues variables.

Gràfic 56.

Relació entre la taxa de graduació en ESO i la taxa bruta d'escolarització als PQPI per comunitats autònomes. Espanya, 2010-2011

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Desigualtats socials i territorials en l'accés als ensenyaments postobligatoris

En el capítol 2, corresponent al capital econòmic i cultural, hem exposat com el sistema educatiu reproduceix les desigualtats socials: els grups socialment més afavorits s'incorporen abans al sistema i l'abandonen més tard que els grups socials menys afavorits.

Aquestes desigualtats educatives es fan presents quan s'analitza l'accés a l'educació postobligatòria de l'alumnat estranger. La taula 39, que conté l'evolució de l'índex de normalització de l'accés de l'alumnat estranger als ensenyaments postobligatoris,

posa de manifest que aquest es troba molt per sota del valor 1, que correspondria a una escolarització normalitzada. Si ens fixem en el batxillerat, per cada 100 alumnes estrangers que hi hauria d'haver matriculats si la seva presència fos equivalent al seu pes demogràfic al territori, només n'hi ha 48 en el curs 2010-2011. En el cas de la formació professional, per cada 100, només n'hi ha 70. Cal dir, doncs, que les desigualtats en l'escolarització entre la població immigrada i autòctona es concentren de manera més intensa en el batxillerat, de manera que l'itinerari "acadèmic" està menys normalitzat que l'itinerari "professionalitzador". En qualsevol cas, però, l'origen immigrant es configura com a generador potent de desigualtat en les trajectòries de promoció escolar i en l'accés als ensenyaments postobligatoris, principalment com a conseqüència de les condicions socioeconòmiques i les necessitats d'acollida al sistema educatiu. Cal afegir que l'evolució que ha experimentat aquest índex en els darrers anys ha estat positiva, especialment als cicles formatius.

Taula 39.

Evolució de l'índex de normalització en l'accés de l'alumnat estranger als ensenyaments postobligatoris. Catalunya i Espanya, 2000-2011

	Catalunya											Espanya
Batxillerat	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2010-2011
Índex de normalització (1)	0,43	0,39	0,40	0,41	0,41	0,40	0,41	0,42	0,44	0,46	0,48	0,50
Alumnat estranger (%)	1,3	1,6	2,4	3,4	4,2	5,0	6,0	6,6	7,8	8,6	8,8	6,4
Cicles formatius	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2010-2011
Índex de normalització (1)	0,43	0,47	0,49	0,49	0,53	0,55	0,68	0,60	0,59	0,64	0,70	0,84
Alumnat estranger (%)	1,3	2,0	2,9	4,0	5,3	6,8	9,8	9,5	10,4	11,8	12,9	10,7

(1) Nota: L'índex de normalització en l'accés dels infants estrangers als ensenyaments postobligatoris correspon al quocient entre la presència d'alumnat estranger sobre el total i la presència de joves estrangers al territori de referència (el valor 1 correspon a presència normalitzada).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

Aquestes diferències en els patrons d'accés al batxillerat i als cicles formatius no només remetent a l'origen, sinó també al sexe. La taula 40 mostra que les noies segueixen proporcionalment més l'itinerari "acadèmic", mentre que els nois són més presents a l'itinerari "professionalitzador". En aquest sentit, les dades constaten que al batxillerat, el 54,3% de l'alumnat és femení, mentre que només ho és el 40,7% als cicles formatius de grau mitjà. Igualment, al batxillerat l'índex de normalització és d'1,12, mentre que

Taula 40.

Evolució dels indicadors d'accés de l'alumnat femení als ensenyaments post-obligatoris. Catalunya, 2000-2010

	Catalunya										Espanya
Batxillerat	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2009-2010
Taxa d'escolarització (16-18 anys)	41	40,3	39,4	39,1	38,8	37,8	37,7	37,3	37,4	38,3	:
Taxa d'escolarització femenina (16-18 anys)	47,6	46,4	45,3	44,6	44,1	43,3	42,9	42,6	43,3	43,4	:
Percentatge d'alumnat femení	55,5	55,2	55,1	54,7	54,6	54,7	54,4	54,3	54,5	54,3	53,6
Índex de normalització	1,14	1,13	1,13	1,12	1,12	1,13	1,12	1,12	1,13	1,12	1,10
CFGM	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2009-2010
Taxa d'escolarització (16-18 anys)	9,1	10,3	11,1	11,1	11,6	11,4	11,8	12,2	13,2	14,1	:
Taxa d'escolarització femenina (16-18 anys)	7,1	8	8,7	8,7	9,3	9,1	9,4	10	10,9	11,3	:
Percentatge d'alumnat femení	37,7	37,6	38,3	38,8	39,2	39,3	39,8	40,8	41,3	40,7	46,0
Índex de normalització	0,77	0,77	0,79	0,80	0,81	0,81	0,82	0,84	0,85	0,84	0,95
CFGS	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2009-2010
Taxa d'escolarització (18-19 anys)	4,7	5	5,1	5,6	5,7	5,5	5,7	6,5	6,8	7,2	:
Taxa d'escolarització femenina (18-19 anys)	5,3	5,7	5,8	6,2	6,4	6	6,3	7,3	7,7	8,0	:
Percentatge d'alumnat femení	46,5	46,4	47,4	47,2	47,9	48,0	48,5	49,1	49,6	48,9	50,4
Índex de normalització	0,95	0,95	0,97	0,97	0,98	0,99	1,00	1,02	1,03	1,01	1,04

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i del Departament d'Ensenyament.

als cicles formatius de grau mitjà és de 0,84. Podríem dir, doncs, que l'alumnat femení segueix patrons d'accés als ensenyaments postobligatoris oposats a l'alumnat estranger. Cal recordar que les noies, de mitjana, es queden fins més tard al sistema educatiu, i surten, de mitjana, amb un nivell d'estudis superior al dels nois.

En el cas de l'alumnat femení, les diferències d'accés entre batxillerat i cicles formatius tendeixen a reduir-se. Des del punt de vista evolutiu, s'observa que la taxa d'escolarització femenina al batxillerat disminueix, mentre que augmenta la taxa d'escolarització als cicles formatius. Aquestes tendències, encara que siguin poc pronunciades, sembla que comporten una normalització progressiva de l'accés de l'alumnat femení als ensenyaments postobligatoris, especialment més accentuada en el cas dels cicles formatius.

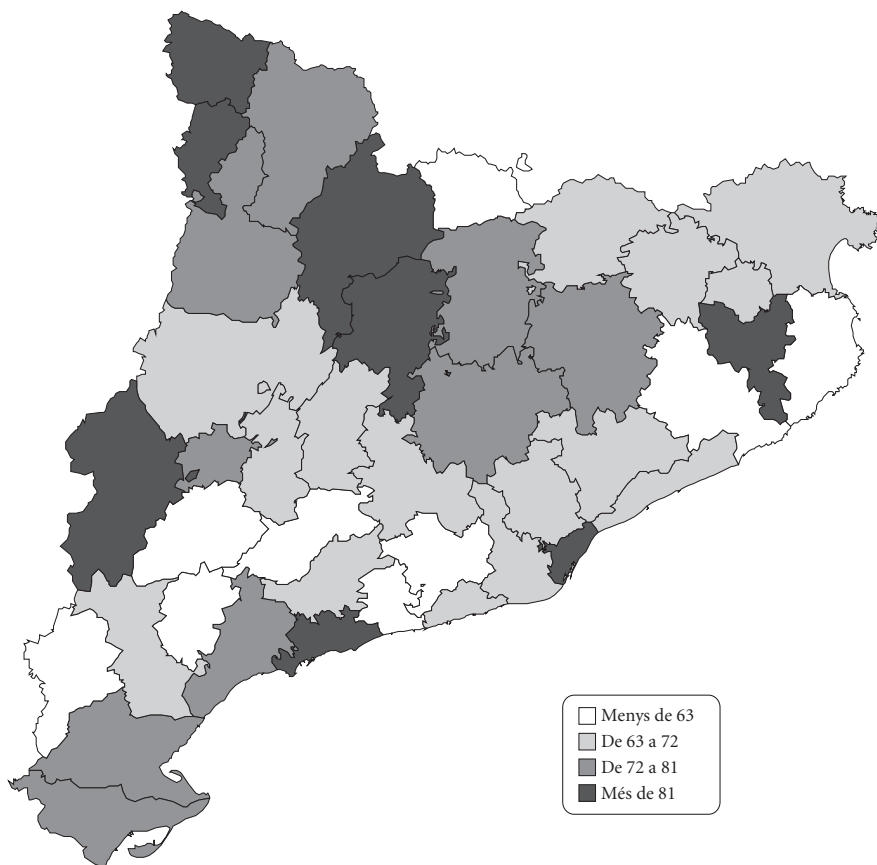
Aquestes desigualtats socials també hi són a escala territorial. Les oportunitats d'accés varien en funció del territori de residència, bé per raons relacionades amb la disponibilitat de l'oferta, bé per raons de composició socioeconòmica, bé per raons de context relacionades amb les oportunitats laborals a l'abast dels joves, etc.

Per exemple, el mapa 1 mostra la incidència d'aquests factors per comarques. Les comarques gironines i del camp de Tarragona, i del litoral català en general, amb una forta prevalença del sector turístic, presenten taxes baixes d'escolarització als 17 anys als ensenyaments postobligatoris. També mostra com les comarques amb capital de província tenen taxes d'escolarització elevades, en comparació de les comarques rurals, menys densament poblades i amb una oferta menor d'ensenyaments postobligatoris.

La taula 41 mostra aquesta mateixa informació per municipis amb més de 50.000 habitants. La capitalitat de comarca o la composició social afavorida són alguns dels factors que expliquen la major provisió d'oferta, i també la presència de taxes d'escolarització als 17 anys més elevades a escala local. Municipis com ara Rubí, Santa Coloma de Gramenet, Cerdanyola del Vallès, l'Hospitalet de Llobregat, el Prat de Llobregat, Cornellà de Llobregat, Castelldefels i Viladecans, o els districtes de Sant Martí, Nou Barris o Sants-Montjuïc, territoris amb una composició social eminentment de classe treballadora, presenten les taxes d'escolarització als 17 anys més baixes, per sota del 70%, i amb un pes comparativament més elevat de la formació professional.

Mapa 1.

Taxa d'escolarització als 17 anys per comarques. Catalunya, 2010

Comarques amb valors més alts

Alt Urgell	100
Alta Ribagorça	100
Solsonès	93,5
Segrià	88,9
Barcelonès	88,6
Gironès	84,3

Comarques amb valors més baixos

Conca de Barberà	40,7
Garrigues	50,3
Terra Alta	52,8
Priorat	54,2
Baix Penedès	57,2
Selva	57,5

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació i del padró d'habitants.

Taula 41.

Taxes d'escolarització als 17 anys als municipis catalans amb més de 50.000 habitants (2009-2010)

Comarca	Total	ESO	Batxillerat	CFGM
Manresa	117,7	5,9	67,5	44,3
Reus	88,7	7,7	56,9	24,1
Castelldefels	46,0	5,0	33,1	7,9
Cornellà de Llobregat	54,0	7,3	28,2	18,4
Prat de Llobregat, el	52,3	3,0	32,0	17,4
Sant Boi de Llobregat	82,1	9,3	46,9	25,9
Viladecans	65,5	2,1	38,2	25,2
Badalona	75,3	9,0	48,4	17,9
Barcelona	98,1	6,2	70,6	21,3
1. Ciutat Vella	106,6	8,8	58,3	39,4
2. Eixample	116,9	5,7	86,7	24,5
3. Sants-Montjuïc	65,7	5,4	41,6	18,8
4. Les Corts	130,0	5,3	110,7	14,0
5. Sarrià-Sant Gervasi	199,3	6,3	167,3	25,8
6. Gràcia	61,1	4,7	50,7	5,8
7. Horta-Guinardó	85,7	5,9	57,5	22,3
8. Nou Barris	65,9	7,6	36,7	21,6
9. Sant Andreu	92,2	5,8	62,3	24,0
10. Sant Martí	60,0	6,3	38,0	15,7
Hospitalet de Llobregat (l')	66,8	9,5	41,9	15,4
Santa Coloma de Gramenet	52,4	11,9	24,8	15,7
Vilanova i la Geltrú	78,8	6,5	55,2	17,1
Girona	120,0	6,2	80,9	32,9
Mataró	99,7	6,8	69,8	23,2
Lleida	115,5	9,3	71,3	34,9
Tarragona	109,8	12,7	59,5	37,6
Cerdanyola del Vallès	67,0	5,3	55,5	6,2
Rubí	58,7	2,5	38,6	17,6
Sabadell	88,7	6,4	55,1	27,1
Sant Cugat del Vallès	75,5	2,6	64,7	8,2
Terrassa	71,1	4,9	46,9	19,3
Granollers	123,5	3,3	75,2	45,0
Mollet del Vallès	88,4	6,9	48,3	33,2

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Educació i del padró d'habitants.

La taula 42, a partir d'una mostra de municipis amb més de 10.000 habitants, exposa alguns dels factors que correlacionen de manera estadísticament significativa (**) amb les taxes d'escolarització. La composició social és un dels factors explicatius més clars, específicament al batxillerat. La renda familiar disponible bruta dels municipis manté

Taula 42.

Correlacions entre les taxes d'escolarització a diferents ensenyaments i edats i les característiques dels municipis, per a municipis majors de 10.000 habitants. Catalunya. 2009-2010

		Taxa d'escolarització als 17 anys	Taxa d'escolarització als 17 anys (batxillerat)	Taxa d'escolarització als 17 anys (CFGM)
Població	Correl.P	0,135	0,059	0,162
	Sig.	0,180	0,556	0,107
	N	101	101	101
RFBD per habitant	Correl.P	0,198*	0,378**	-0,031
	Sig.	0,047	0,000	0,756
	N	101	101	101
Població de nacionalitat estrangera (%)	Correl.P	0,254*	0,175	0,216*
	Sig.	0,010	0,080	0,030
	N	101	101	101
Població nascuda a la resta de l'Estat espanyol (%)	Correl.P	-0,351**	-0,476**	-0,151
	Sig.	0,000	0,000	0,132
	N	101	101	101
Població amb dèficit instructiu (%)	Correl.P	-0,097	-0,246*	0,080
	Sig.	0,335	0,013	0,429
	N	101	101	101
Taxa d'atur registrat	Correl.P	-0,026	-0,149	0,117
	Sig.	0,797	0,138	0,243
	N	101	101	101
Taxa de graduació total	Correl.P	0,224*	0,360**	0,066
	Sig.	0,024	0,000	0,509
	N	101	101	101

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

una relació positiva amb les taxes d'escolarització, mentre que el pes demogràfic de la població nascuda a la resta de l'Estat espanyol (onades migratòries dels anys seixanta, fonamentalment), hi incideix de manera negativa. És destacable, en canvi, que la taxa d'escolarització als cicles formatius de grau mitjà no presenti correlació amb cap d'aquestes factors (només relació feble amb el pes demogràfic de la població de nacionalitat estrangera). Aquesta situació es deu, en part, als dèficits de planificació de la provisió d'oferta de formació professional a escala local.

La taula 43, que recull una estimació dels factors associats a les taxes d'escolarització als 17 anys, corrobora alguna de les consideracions anteriorment fetes a través de l'anàlisi bivariant. D'entrada, destaca l'escassa significació de la taxa d'escolarització als 17 anys als CFGM en funció del capital educatiu i econòmic de la població del municipi. Si es controla la incidència de les variables de renda familiar bruta disponible per habitant, població de nacionalitat estrangera, població nascuda a la resta de l'Estat espanyol i població amb dèficit instructiu, la participació en la formació professional només manté relació amb el fet migratori: a més població estrangera, més escolarització als CFGM. Aquesta situació coincideix amb el fet que la formació professional manté bons nivells de normalització de l'accés de la població estrangera en comparació de la resta d'ensenyaments no obligatoris. Si es controla també la incidència de la capitalitat de comarca, el perfil social del municipi deixa de ser un factor explicatiu.

La composició social del municipi, en canvi, esdevé més decisiva a l'hora d'explicar les diferències entre municipis amb més de 10.000 habitants en les taxes d'escolarització als 17 anys. La capitalitat continua essent un factor explicatiu determinant, per efecte de la concentració de l'oferta postobligatòria en els municipis referents en el territori, però aquí s'hi afegeix l'origen migratori, tant exterior com interior, com a factor clau. Si prenem com a referència els factors més significatius, observem que els municipis que tendeixen a tenir taxes d'escolarització al batxillerat més elevades són els que són capital comarcal i els que tenen menys població nascuda a la resta de l'Estat espanyol.

Taula 43.

Estimació dels factors associats amb les taxes d'escolarització als 17 anys a diferents ensenyaments, per a municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009-2010

	Taxa d'escolarització als 17 anys					Taxa d'escolarització als 17 anys (batxillerat)					Taxa d'escolarització als 17 anys (CFGM)					
	β					β					β					
RFBBD per habitant	+++	n.s	n.s	n.s	n.s	+++	+++	n.s	+	n.s	n.s	n.s	n.s	n.s	n.s	
Població de nacionalitat estrangera (%)	+++	+++	+++	+	+	++	++	+	+	++	++	++	++	n.s	n.s	
Població nascuda a la resta de l'Estat espanyol (%)		--	--	--	--		--	---	---	---		-	n.s	n.s	n.s	
Població amb dèficit instructiu del municipi (%)				n.s	n.s				n.s	n.s				n.s	n.s	n.s
Viure a la província de Barcelona					n.s					n.s	++				-	n.s
Capitalitat					+++						+++					+++

Significativitat: [+++,---] p < .01; [++,--] p < .05; [+,-] p < .10.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya i del Departament d'Ensenyament.

LA FORMACIÓ AL LLARG DE LA VIDA

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Participació adulta a la formació al llarg de la vida (formació d'adults)	☹	☹	☹	☹	(+)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☺: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Participació adulta a la formació al llarg de la vida

- L'evolució de la formació al llarg de la vida durant la darrera dècada a Catalunya es caracteritza per un cert estancament, com també passa a Espanya i al conjunt de la Unió Europea, amb valors d'ençà de l'any 2005 que oscil·len al voltant del 10%. Aquest comportament de la participació no ha estat adequat per poder assolir l'objectiu del 12,5% previst per l'Estratègia de Lisboa per a l'any 2010, ni tampoc no ho està sent per assolir l'objectiu del 15% previst per l'Estratègia Europa 2020. Sembla necessari, doncs, incrementar la inversió en els diferents subsistemes de la formació al llarg de la vida (formació d'adults, formació ocupacional, formació contínua, etc.).
- L'anàlisi comparada per països europeus situa Catalunya (9,9%) en una posició intermèdia, lleugerament per sobre de la mitjana europea (9,1%), i per comunitats autònomes, en una posició força endarrerida, per sota de la mitjana espanyola (10,8%), només per davant de Cantàbria, Astúries i Balears. Amb tot, les dades desagregades per subsistemes per comunitats autònomes atorguen a Catalunya una posició força destacada, tant en formació d'adults com en formació ocupacional i contínua (encara que l'estadística en els subsistemes de formació per al treball és poc fiable i té biaixos relacionats, per exemple en la formació contínua, amb la localització geogràfica de les seues centrals dels centres de treball).

- Les dades d'escolarització de formació d'adults a Catalunya presenten una evolució positiva d'ençà del curs 2002-2003, fins al punt que el curs 2010-2011 la taxa bruta d'escolarització es va situar per sobre de la mitjana estatal. Els bons resultats comparats per comunitats autònomes s'expliquen, en part, pel paper que fan les escoles d'adults al nostre país en la provisió d'oferta relacionada amb l'aprenentatge de les llengües autòctones (que concentra el 35% de l'oferta) i amb els ensenyaments inicials (alfabetització, etc.). Es constata així el paper important que han tingut les escoles d'adults en l'acollida de la població novvinguda, i que tenen en la promoció d'oportunitats educatives entre els col·lectius amb més dèficits educatius; en canvi, a Catalunya, les escoles d'adults tenen un paper comparativament residual en la provisió d'ensenyaments secundaris (és la comunitat amb un rol més petit), tot i que el nostre país també té un dèficit instructiu important en els nivells d'educació secundària.
- Si s'analitzen les dades de participació per categories socials, es constata l'existència de desigualtats importants en l'accés a la formació al llarg de la vida. Paradoxalment, els grups socials que proporcionalment més participen en aquesta oferta són els que presenten menys dèficits educatius: les dones, la població jove, la població autòctona, les classes mitjanes professionals (tècnics i directius) o la població amb estudis superiors. A tall d'exemple, la disposició a participar en aquesta oferta de la població amb estudis superiors (14,5%) és més del doble que la de la població amb estudis mitjans (6%) o primaris (3,5%); passa el mateix amb les classes mitjanes professionals (14,8%) respecte a les classes treballadores (7,1%). Aquests resultats es confirmen amb els models fets a partir del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill. Segons aquestes anàlisis, el nivell instructiu, el nivell d'ingressos i la situació respecte al treball remunerat contribueixen a fer augmentar les probabilitats de participar en la formació al llarg de la vida. La formació al llarg de la vida, doncs, si bé és un instrument bàsic per a la igualtat d'oportunitats en educació, tendeix a reproduir les desigualtats que ja genera l'etapa de formació inicial.
- D'acord amb aquesta lògica, l'anàlisi comparada per comunitats autònomes i per països europeus posa de manifest que els territoris amb més població adulta amb nivell d'instrucció superior disposen de més participació i de sistemes de formació al llarg de la vida més desenvolupats. Això passa especialment en les

comunitats del País Basc i Navarra, o en els països nòrdics, territoris econòmicament més rics però també amb resultats educatius millors. El sistema de formació al llarg de la vida en aquests països forma part d'aquest èxit educatiu.

La formació al llarg de la vida és un dels principis i una de les estratègies clau de qual-sevol societat orientada vers el benestar col·lectiu i la sostenibilitat econòmica. D'una banda, s'entén que l'educació de les persones adultes respon a la necessitat de tenir una ciutadania formada i informada que participi activament i plenament en la societat. Així mateix, les dinàmiques del mercat de treball en el marc de la societat del coneixement exigeixen una actualització continuada de les competències dels treballadors. És en aquest sentit que la formació al llarg de la vida hauria de garantir que les persones poguessin fer plenament realitat el seu dret fonamental a l'educació i a la formació. Això inclou el dret de gaudir d'una educació general que permeti participar activament en la societat (formació d'adults), però també tenir un accés en igualtat de condicions a una educació continuada i vinculada al treball (educació d'adults i formació continuada i ocupacional).

Una societat orientada a la participació democràtica hauria de garantir les condicions perquè les persones adquirissin els instruments i les estratègies necessàries per reforçar el seu perfil de ciutadans i ciutadanes actius. D'altra banda, una societat que promou un mercat basat en ocupacions d'alt valor afegit haurà de preveure el reforçament dels sistemes educatius al llarg de la vida per tal de respondre a les noves necessitats formatives per al treball.

Aquest apartat té l'objectiu d'actualitzar, respecte a l'Anuari 2008, el coneixement sobre l'evolució del nivell instructiu de la població adulta a Catalunya i la comparació dels nivells de formació dels adults respecte a la resta d'Espanya i a Europa, però també pretén aprofundir en les desigualtats d'accés a la formació al llarg de la vida vinculades als factors sociodemogràfics, d'origen social o de nivell instructiu.

La participació adulta en la formació al llarg de la vida

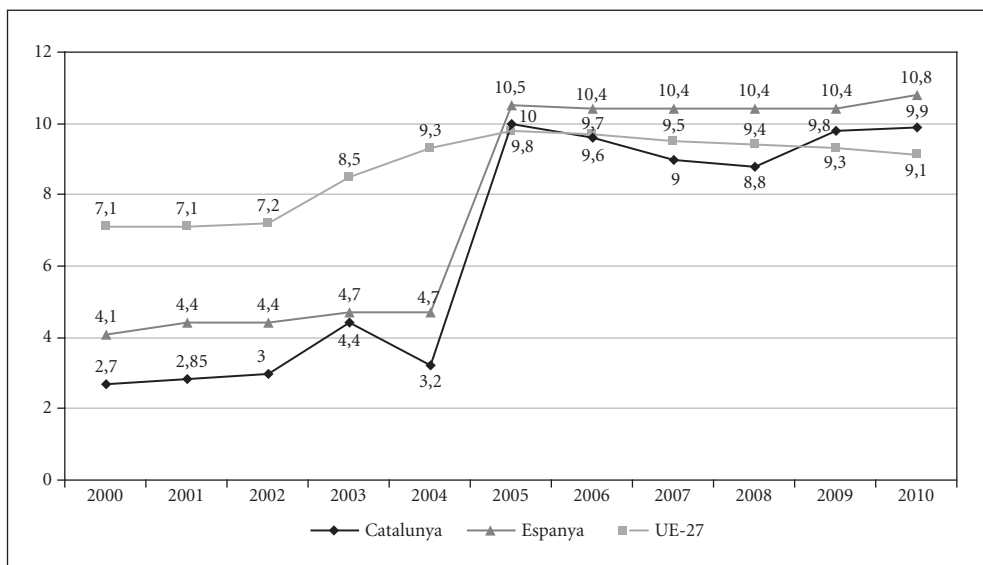
Com a punt de partença, és rellevant fer una ullada a l'evolució de la participació de la formació al llarg de la vida de la població adulta durant l'última dècada. El gràfic 57

il·lustra l'evolució de la població adulta que participa en educació i formació, sigui quina sigui l'oferta (formació ocupacional, formació d'adults, formació contínua, etc.). D'altra banda, la taula 44 mostra, a més, les taxes brutes d'escolarització en la formació d'adults, així com l'índex d'evolució de l'alumnat.

En el gràfic 57 (primera fila de la taula 44) s'observa que la població adulta (25-64 anys) que participava en alguna acció formativa o educativa a Catalunya el 2010 és similar a la mitjana espanyola (que és lleugerament superior) i europea (que és lleugerament inferior). Les dades mostren que l'evolució de la participació a Catalunya i Espanya han seguit camins paral·lels. En tots dos casos s'observa un augment molt significatiu l'any 2005, conseqüència d'un canvi metodològic en la mesura de la participació en educació i formació. En general, però, tant en el període 2000-2004 com en el període

Gràfic 57.

Evolució del percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que participa en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2010

Nota: En els casos de Catalunya i Espanya, l'any 2005 es produeix un tall en la sèrie estadística.
 Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i d'Eurostat.

2005-2010, convé destacar l'estancament en l'evolució de la participació en la formació al llarg de la vida, a Catalunya i també a Espanya. És en el conjunt de la Unió Europea on s'ha observat una evolució diferenciada, que mostra un creixement moderat fins a l'any 2005 i un decreixement atenuat i constant en els últims anys.

Si s'atén a la taula 44, s'observa que en el curs 2010-2011 les taxes brutes d'escolarització en formació d'adults (població entre els 25 i 64 anys per 1.000 habitants) i els índexs d'evolució de l'alumnat han estat lleugerament superiors a Catalunya que a Espanya

Taula 44.

Evolució de la participació a la formació al llarg de la vida, a Catalunya, Espanya i la Unió Europea (2000-2011)

Població d'entre 25 i 64 anys que participa en educació i formació (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Catalunya (1)	2,7	:	3,0	4,4	3,2	10,0	9,6	9,0	8,8	9,8	9,9
Espanya (1)	4,1	4,4	4,4	4,7	4,7	10,5	10,4	10,4	10,4	10,4	10,8
UE-27	7,1	7,1	7,2	8,5	9,3	9,8	9,7	9,5	9,4	9,3	9,1
Taxa bruta d'escolarització en la formació d'adults de la població de 25 a 64 anys (per 1.000 habitants)	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya (2)	25,8	26,1	11,0	11,8	12,5	15,1	14,8	14,1	16,5	17,6	17,8
Espanya (2)	16,3	17,3	13,5	14,2	14,2	15,0	14,5	15,3	17,0	17,5	16,7
Índex d'evolució de l'alumnat (curs 2002-2003=100)	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	218,5	228,3	100,0	110,8	121,4	149,3	149,2	146,2	173,2	184,7	186,5
Espanya	113,8	124,5	100,0	107,7	110,9	118,7	117,8	127,7	143,9	147,5	141,7

(1) Nota: L'any 2005 es produeix un tall en la sèrie estadística.

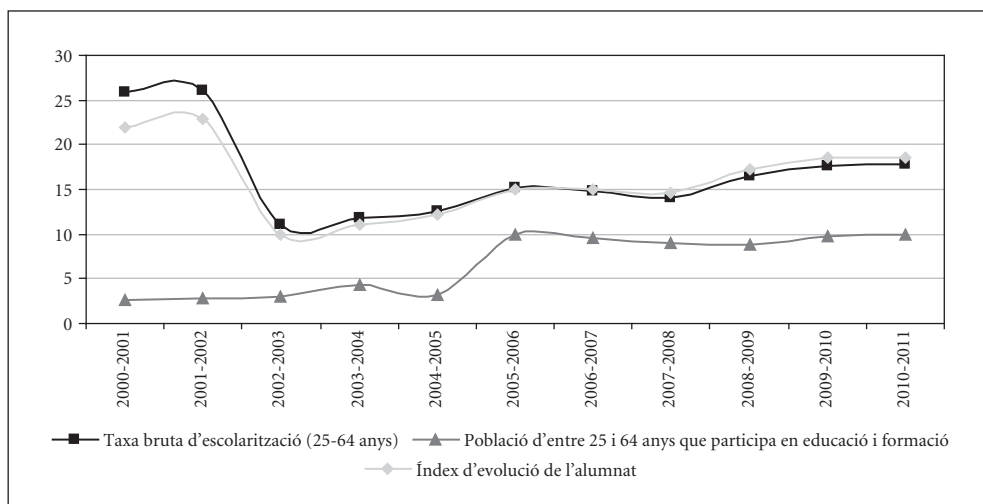
(2) Nota: Les taxes brutes d'escolarització de la formació d'adults estan construïdes a partir de l'alumnat que participa en activitats formatives de caràcter formal i de la població d'una franja d'edat determinada que està empadronada.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació, del padró d'habitants, d'Eurostat i d'Idescat.

(el 17,8% i el 16,7%, respectivament). Les variacions han seguit patrons diferents en els dos contextos territorials: mentre que en el conjunt de l'Estat espanyol la taxa bruta d'escolarització ha mostrat una tendència de creixement sostingut i estable en els darrers deu anys, Catalunya va patir un descens significatiu entre el 2002 i el 2003, tot i que es va recuperar durant els anys successius. Malgrat això, la recuperació no ha permès que Catalunya arribés als nivells de fa deu anys. De fet, malgrat que va sortir l'any 2000 d'un punt de partença significativament més alt que el del conjunt de l'Estat espanyol (10 punts superior a la mitjana espanyola), la diferència l'any 2010 era de tan sols 1 punt.

Gràfic 58.

Evolució de la taxa bruta d'escolarització en la formació d'adults (1), l'índex d'evolució de l'alumnat en la formació d'adults (1) i del percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que participa en educació i formació (2). Catalunya, 2000-2011

(1) Nota: Les taxes brutes d'escolarització de la formació d'adults estan construïdes a partir de l'alumnat que participa en activitats formatives de caràcter formal i de la població d'una franja d'edat determinada empadronada.

(2) Nota: L'any 2005 es produeix un tall en la sèrie estadística.

(3) Nota: En tractar-se d'escalas diferents, no es poden comparar els valors dels indicadors, sinó només la seva evolució relativa.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació, del Departament d'Ensenyament i d'Idescat.

Com s'ha observat, l'índex d'evolució de l'alumnat i les taxes d'escolarització segueixen un mateix patró d'evolució. On s'observen diferències és entre aquests dos indicadors i el del percentatge de població que ha participat en activitats formatives i educatives, que segueixen camins diferenciats durant els primers anys de la dècada. El gràfic 58 il·lustra l'evolució dels tres índexs de referència.

Com s'il·lustra en el gràfic 58, la participació en educació i formació es mantenia estable entre els anys 2000 i 2003, mentre que l'escolarització en la formació d'adults va descendir de forma notable. Com ja es va apuntar en l'Anuari anterior, aquesta diferència de tendència es deu fonamentalment a dos motius: en primer lloc, al fet que es deixés de fer el graduat escolar de l'educació general bàsica (EGB) i es posés en marxa el graduat d'ESO amb caràcter experimental. Aquesta experimentació no es va fer en tots els centres sinó només en aquells que disposaven de professorat de secundària. D'altra banda, un altre motiu es refereix al percentatge d'alumnat que es va acollir a la possibilitat de seguir l'educació secundària a distància, i que no es comptabilitza en l'educació d'adults.

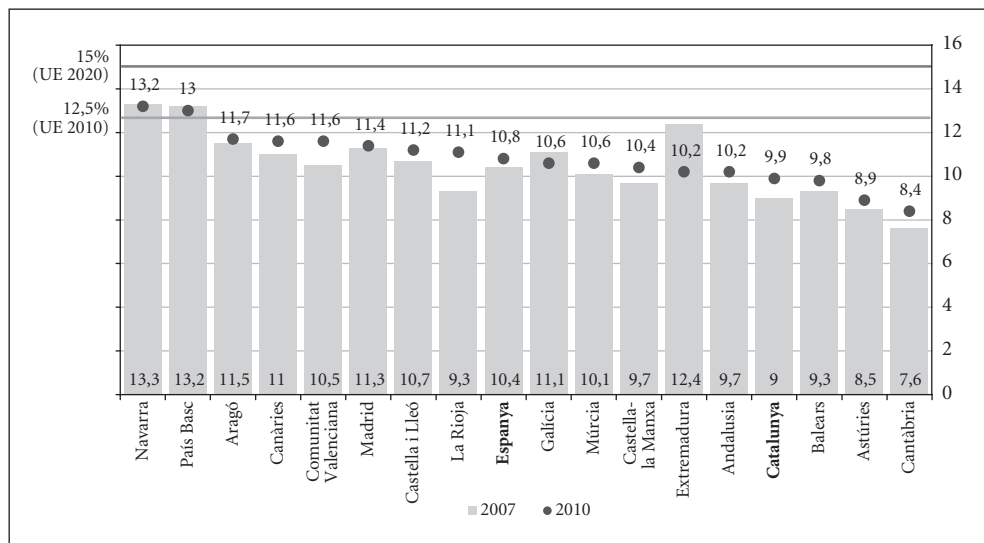
El gràfic 58 també assenyala una tendència d'increment sostingut de l'alumnat que ha participat en la formació d'adults a partir de l'any 2008. Aquest increment pot respondre a molts factors, entre els quals se n'assenyalen dos. D'una banda, aquest increment pot respondre a l'augment significatiu de la població nouvinguda. En aquest sentit, la formació d'adults assumeix un rol fonamental en l'acollida de la població estrangera, especialment pel que fa a la formació bàsica i a l'aprenentatge de les llengües autòctones. D'altra banda, en períodes de recessió econòmica i augment de la desocupació, tant la formació d'adults en la seva dimensió formal com les activitats formatives i educatives adreçades a persones adultes, es converteixen en estratègies de retorn al mercat de treball. De fet, en el cas català, l'augment registrat en la participació en activitats formatives i en l'escolarització en formació d'adults correspon cronològicament a l'inici de la crisi econòmica iniciada l'any 2008.

Una perspectiva comparada a l'Estat espanyol indica en quina mesura les diferents comunitats autònomes han activat estratègies d'educació i formació d'adults, ja sigui per donar resposta a les demandes educatives, ja sigui per promocionar la requalificació i maximitzar les possibilitats d'inserció de les persones. El gràfic 59 mostra

la participació recent de la població adulta en educació i formació a Catalunya i a la resta de comunitats autònomes; pren com a referència el *benchmark* que la Unió Europea va establir per al 2010 i que ha renovat per al 2020 (anys de referència per a l'estratègia europea).

Gràfic 59.

Percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència, per comunitats autònomes. Espanya, 2010

Nota: El *benchmark* establert per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5% i per al 2020 del 15%.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat (2007, 2010).

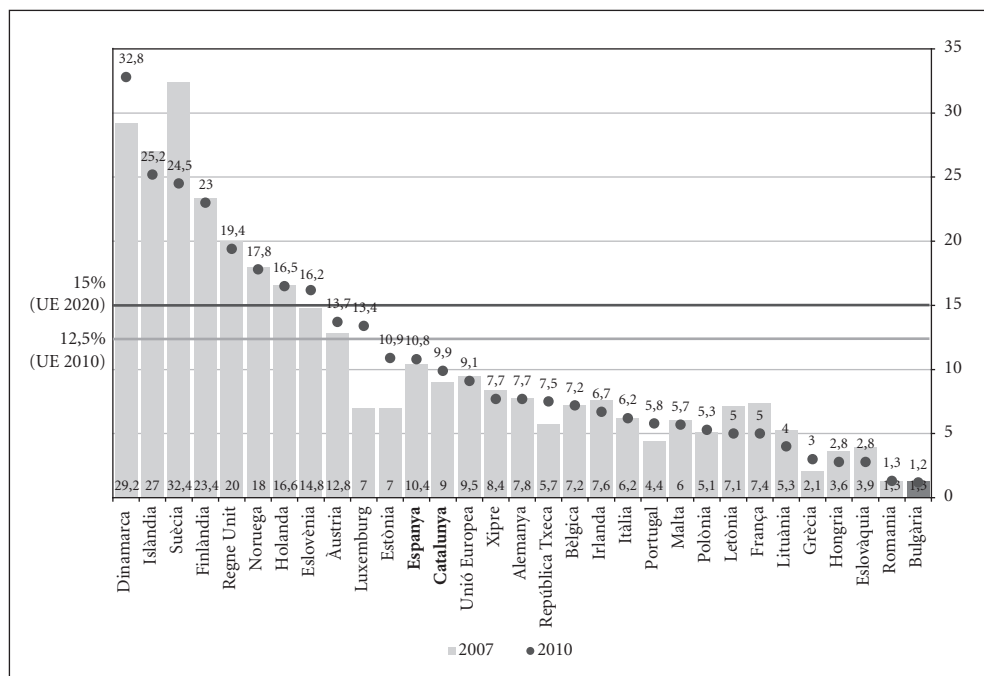
El gràfic 59 mostra com Catalunya continua sent una de les comunitats autònomes amb una participació menor de la població adulta en formació. Malgrat que en termes relatius creix més que el conjunt de l'Estat, continua situant-s'hi per sota. S'observa que només dues comunitats autònomes, Navarra i el País Basc, assoleixen els nivells establerts per al 2010. Per contra, Catalunya es troba a la part baixa de la taula, en

quarta posició, amb un increment moderat en els tres darrers anys, que fa que l'actual percentatge de població participant se situï a 2,5 punts percentuals per sota del previst per la Unió Europea. Per assolir el nivell proposat per al 2020, la participació de la població en formació a Catalunya hauria de créixer un terç en els propers anys.

L'anàlisi dels nivells de participació de la població adulta en formació i educació a Catalunya es pot enriquir amb una comparació respecte als països europeus, als quals també els vinculen els objectius de l'estratègia de Lisboa. El gràfic 60 mostra la comparació entre els nivells de participació segons el context territorial.

Gràfic 60.

Percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per països. Europa, 2010

Nota: El *benchmark* establert per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5% i per al 2020 del 15%.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat (2007, 2010).

En conjunt, Europa presenta una realitat molt desigual i heterogènia. D'una banda, els països que l'any 2010 van superar l'objectiu d'aconseguir el 12,5% de participació adulta en formació són els mateixos —a excepció de Luxemburg— que ja l'havien superat l'any 2007. A més, tots ells —llevat d'Àustria— també sobrepassen la fita plantejada per al 2020, del 15% de participació. De fet, la tendència europea sembla que sigui que els països amb nivells instructius més alts participin més en la formació i educació al llarg de la vida.

D'altra banda, entre els països que presenten uns percentatges de participació menors, en comparació de l'any 2007, no s'observa una tendència clara d'augment, sinó al contrari: molts presenten valors encara més baixos. Entre els països que es troben lluny de la fita prevista per al 2010 i renovada per al 2020, hi ha Catalunya i Espanya. En l'últim any registrat, tant Catalunya com Espanya se situen lleugerament per sobre de la mitjana europea; de fet, en el pas entre el 2007 i el 2010, mentre que la Unió Europea presenta un petit descens de la taxa de participació en formació, Catalunya la supera i incrementa la seva taxa un punt percentual. Segons els valors del 2010, a Catalunya només una de cada deu persones adultes ha participat en algun tipus d'activitat formativa, mentre que per exemple a Dinamarca, Islàndia, Suècia o Finlàndia ho ha fet una de cada quatre persones.

Per afinar més l'anàlisi, és rellevant observar de forma comparada per al conjunt de comunitats autònomes la participació en l'educació al llarg de la vida, i en particular en diferents tipus d'activitats i modalitats formatives. Com es mostra en la taula 45, Catalunya està per sota de la mitjana espanyola en relació amb la participació en general en l'educació i la formació, però no així en la taxa d'escolarització en formació de persones adultes i en la formació per a l'ocupació.

Pel que fa als nivells de participació dels adults en activitats educatives i formatives, Catalunya és la quarta comunitat autònoma que menys participació registra, després de Cantàbria, Astúries i Balears. En la formació d'adults i la formació per al treball, però, Catalunya es presenta com una de les comunitats autònomes amb una situació més destacable. Així, per exemple, està entre les sis comunitats que registren una taxa d'escolarització en formació d'adults més alta, i també en les modalitats de formació

Taula 45.

Participació en la formació al llarg de la vida, per comunitats autònomes. Espanya, 2010-2011

Comunitats autònomes	Població d'entre 25 i 64 anys que participa en educació i formació (%)	Taxa bruta d'escolarització a la formació d'adults de la població de 20 a 84 anys (per 1.000 habitants)	Taxa bruta d'escolarització a la formació d'adults de la població de 25 a 64 anys (per 1.000 habitants)	Alumnat de formació ocupacional per 10.000 habitants (2008)	Alumnat de formació ocupacional per 10.000 habitants (2009)	Taxa de participació de la població de 25 a 64 anys en la formació contínua (accions formatives organitzades per les empreses) (2009)	Taxa de participació de la població de 25 a 64 anys (accions formatives estatals adreçades prioritàriament a treballadors ocupats) (2007-2008)
Andalusia	10,2	18,1	24,4	79,2	5,4	6,9	4,6
Aragó	11,7	12,7	17,6	41,2	105,8	7,7	5,7
Astúries	8,9	7,4	10,3	147,2	137,6	7,3	4,6
Balears	9,8	15,4	20,0	72,9	51,1	7,5	2,0
Canàries	11,6	15,0	19,5	83,5	64,1	5,8	2,3
Cantàbria	8,4	9,8	13,2	62,5	73,2	6,9	2,9
Castella-la Manxa	10,4	17,2	23,7	87,5	4,7	5,9	3,7
Castella i Lleó	11,2	7,2	10,2	63,6	73,3	8,3	5,0
Catalunya	9,9	13,3	17,8	53,5	215,8	9,4	3,1
Comunitat Valenciana	11,6	11,4	15,5	71,9	67,4	6,9	2,7
Extremadura	10,2	7,9	11,3	134,9	130,9	5,2	5,2
Galícia	10,6	4,4	6,3	72,5	74,2	7,2	5,3
Madrid	11,4	8,8	11,6	76,0	79,5	11,9	4,2
Múrcia	10,6	10,3	13,7	49,6	59,1	6,5	4,2
Navarra	13,2	6,3	8,5	92,0	110,0	9,3	2,9
País Basc	13	15,9	21,8	47,9	88,2	9,1	3,5
La Rioja	11,1	12,4	17,0	47,7	40,5	6,7	3,8
Espanya	10,8	12,3	16,7	72,2	84,4	8,1	4,1

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i del padró d'habitants.

ocupacional (encara que les dades de formació ocupacional fluctuen notablement entre els diferents anys, i aquestes fluctuacions poden ser degudes a la precarietat en els sistemes de dades estadístiques sobre l'oferta no reglada).

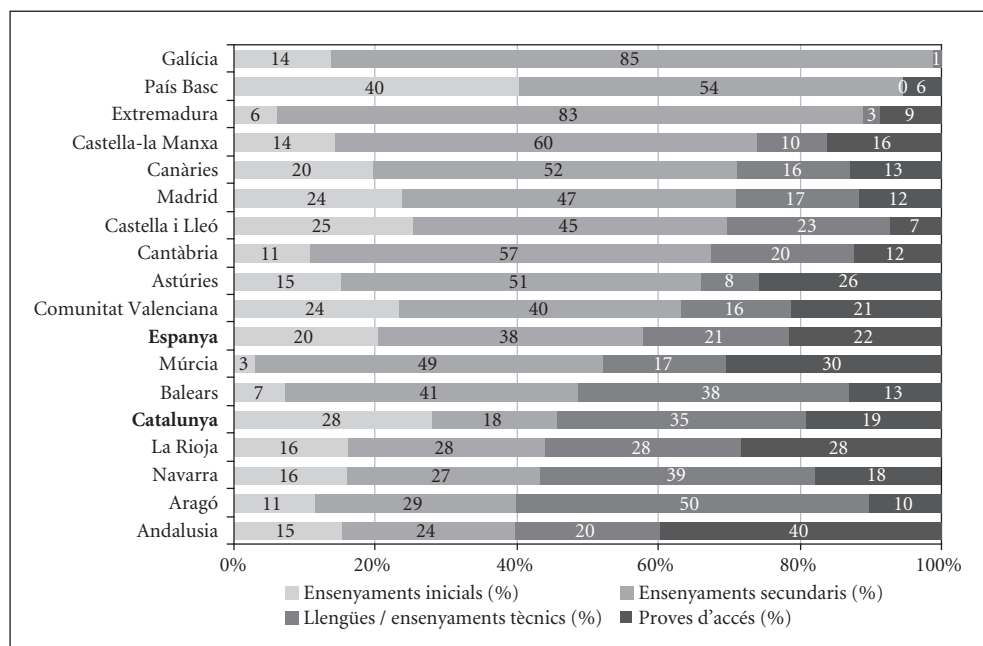
La taula 45 també reflecteix el grau de participació en modalitats de formació continuada o adreçada prioritàriament a treballadors ocupats. En primer lloc, val a dir que a Catalunya les modalitats de formació continuada que més es promouen són les organitzades per les empreses, mentre que les accions de titularitat estatal són molt més reduïdes. Si es posa l'atenció en les accions organitzades per les empreses, s'observa que Catalunya presenta la taxa més alta de participació, només després de Madrid i per davant de Navarra i del País Basc. Aquest fenomen pot respondre a elements vinculats a l'estructura del mercat de treball, la diversificació i consolidació del teixit productiu, juntament amb una cultura empresarial més consolidada.

Finalment, per completar el quadre descriptiu sobre la participació en la formació al llarg de la vida, és pertinent aprofundir en l'oferta específica de la formació d'adults. Com s'ha assenyalat anteriorment, Catalunya disposa d'una taxa de participació que se situa en el sisè lloc del conjunt de les comunitats autònomes. Sens dubte no és una taxa elevada, però comparativament està entre els nivells més alts de participació. Ara bé, hi ha una oferta diferencial d'ensenyaments entre les diferents comunitats autònomes? En el cas de Catalunya, a qui s'adreça principalment l'oferta formativa? El gràfic 61 aporta informació sobre aquestes qüestions.

Pel que fa al tipus de formació, en el conjunt de l'Estat espanyol la participació es concentra principalment en els ensenyaments secundaris, mentre que a Catalunya la demanda d'aquests ensenyaments registra la taxa més baixa. Per contra, en el cas català la demanda satisfeta de formació dels adults es concentra fonamentalment en l'aprenentatge de llengües, en els ensenyaments tècnics i en els ensenyaments inicials. En el cas dels ensenyaments inicials o bàsics, la participació a Catalunya torna a ser superior a la mitjana espanyola (la segona més alta, després del País Basc), mentre que la participació en els cursos per a les proves d'accés és lleugerament inferior a la mitjana del conjunt de l'Estat espanyol.

Gràfic 61.

Participació en la formació d'adults, per tipus d'ensenyaments i comunitats autònomes. Espanya, 2010-2011

Nota: Valors ordenats segons els ensenyaments primaris i secundaris. La taula completa amb els valors es troba a l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

Amb aquestes dades, veiem que hi ha diversos models d'oferta en la formació de persones adultes a les diferents comunitats autònomes. Així, per exemple, mentre que Catalunya posa l'accent en els ensenyaments inicials o bàsics, de llengües i ensenyaments tècnics, en altres comunitats com ara Extremadura i Galícia els estudis secundaris hi tenen un pes major; al País Basc la participació en formació de persones adultes es concentra en els estudis inicials i secundaris. A Andalusia, la major participació es troba en la formació per a les proves d'accés, seguida dels estudis secundaris. Una hipòtesi plausible, atesa aquesta diversitat, podria ser que la participació en formació d'adults

podria estar condicionada, en certa mesura, per la composició social de la demanda, que determinaria el model d'oferta de formació d'adults definit en cada comunitat autònoma. En aquest punt, instem a la lectura del subapartat següent, en el qual es vincula l'oferta de formació d'adults amb dos indicadors sociodemogràfics rellevants: la participació de les dones i de la població estrangera.

Desigualtats socials i educatives en l'accés a la formació al llarg de la vida

Un cop s'han repassat els nivells de participació en la formació i en l'educació, una pregunta rellevant vinculada a la dimensió de la igualtat d'oportunitats és qui participa a les accions formatives? Així doncs, es podrien formular preguntes sobre si hi ha diferències rellevants en l'accés a la formació al llarg de la vida segons criteris com l'edat, el sexe, la condició socioeconòmica o els nivells d'instrucció. La taula 46, que es presenta a continuació, aporta informació rellevant sobre la participació en formació segons els diferents perfils de la població.

En conjunt, la participació dels homes en formació és inferior a la de les dones, en particular pel que fa a activitats de formació no reglada i activitats de formació reglada o no reglada. Aquest fet es pot vincular a la major participació que mostren les persones amb nivells d'instrucció més elevats, ja que com s'observa en aquesta mateixa taula les persones amb estudis més elevats són les que més es formen, així com hi ha més dones joves que homes joves amb títol d'estudis més alts.

L'edat també és un factor condicionant, ja que a mesura que la població envellaix hi participa en menor mesura, especialment en la formació reglada. En aquest tipus d'activitat, la participació de les persones més joves (30-34 anys) és la més destacable. En tots els casos, la població de 55 a 64 anys hi participa gairebé la meitat que la franja d'edat anterior. Aquest resultat respon sens dubte a la participació en el mercat de treball: les franges d'edat més joves són les que més es formen, ja sigui per la necessitat d'actualització professional, ja sigui perquè constitueixen el col·lectiu amb una de les taxes d'atur més elevades (vegeu l'apartat sobre «educació i ocupació»).

Taula 46.

Participació de la població de 30 a 64 anys en la formació al llarg de la vida per perfil social. Catalunya, 2010

Sexe	Formació reglada	Formació no reglada	Formació reglada o no reglada	Sense estudis en curs
Home	1,6	6,4	7,9	92,1
Dona	1,5	8,2	9,6	90,4
Edat				
De 30 a 34 anys	4,3	8,7	12,7	87,3
De 35 a 44 anys	1,6	8,8	10,3	89,7
De 45 a 54 anys	0,7	6,8	7,4	92,6
De 55 a 64 anys	0,3	4,8	5,1	94,9
Nacionalitat				
Espanyola	1,6	7,4	8,9	91,1
Estrangera	1,4	6,7	8,1	91,9
Relació amb l'activitat				
Ocupat	1,5	7,2	8,7	91,3
Aturat	1,8	11,0	12,7	87,3
Inactiu	1,5	5,4	6,7	93,3
Condicció socioeconòmica				
Classe empresarial	0,8	4,7	5,5	94,5
Classes mitjanes patrimonials	0,3	2,9	3,2	96,8
Classes mitjanes professionals supraordinades (directius i tècnics qualificats)	3,4	11,6	14,8	85,2
Classes mitjanes subordinades (personal de suport)	1,6	8,3	9,9	90,1
Classes treballadores	0,8	6,3	7,1	92,9
Nivells d'instrucció				
ISCED 0-1	0,2	3,3	3,5	96,5
ISCED 2	0,5	5,5	6,0	94,0
ISCED 3-4	2,4	7,8	10,0	90,0
ISCED 5-6	2,9	11,8	14,5	85,5
Total	1,6	7,3	8,8	91,2

Nota 1: La recategorització de la variable de condició socioeconòmica de la persona de referència de la llar està inspirada en la tipologia elaborada per Torres Mora a partir de les categories que utilitza l'INE en el cens de població. La *classe empresarial* corresponen a empresaris amb assalariats; les *classes mitjanes patrimonials*, a empresaris sense assalariats (comerciants, etc.) i a membres de cooperatives; les *classes mitjanes professionals supraordinades*, a professionals i tècnics (per compte propi o d'altri), a directius i caps de departament d'empreses i de l'Administració pública; les *classes mitjanes subordinades*, a la resta de personal administratiu i comercial, als contramestres i capatassos no agraris i als professionals de les Forces Armades; i les *classes treballadores*, a la resta de personal dels serveis, als operaris no agraris especialitzats i sense especialitzar i a la resta de treballadors agraris.

Nota 2: Els valors de les files no sumen 100%, atès que hi ha persones que participen en totes dues formacions, reglada i no reglada.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa de l'INE.

La nacionalitat no incideix de forma rellevant en la participació en la formació. En canvi, la situació ocupacional sí que sembla que condicioni la participació, en especial en el cas dels aturats que participen de forma més notable en la formació no reglada (no així en la reglada). Com s'ha assenyalat anteriorment, la desocupació incentiva moltes persones a cercar estratègies de col·locació, fent que la formació s'empri com un instrument per trobar noves vies de reinserció en el mercat de treball. D'altra banda, el col·lectiu de persones inactives, que no tenen feina ni tampoc no n'estan buscant, és el que menys participa en activitats formatives. Òbviament, és intuïtiu pensar que en la mesura que aquest col·lectiu no té interès o necessitat de cercar ocupació, tampoc no preveu la necessitat de formar-se en aquest sentit.

Les dades mostren que la condició socioeconòmica és una de les variables que sembla que influèncii amb més força en la participació en activitats formatives. El grup de classes mitjanes professionals supraordinades és el grup que més participa d'entre el conjunt de la població (gairebé el 15% participa en alguna modalitat formativa): ho fa tant en la formació reglada (el doble o el triple que altres grups), com en la no reglada (el doble que les classes treballadores i la classe empresarial). Les classes mitjanes patrimonials són les que menys hi participen, seguides de la classe empresarial i de les classes treballadores.

A partir de la taula 46 es pot interpretar que la participació de la població catalana en la formació està molt vinculada a les expectatives professionals i laborals: les classes treballadores (amb una mobilitat laboral més horitzontal), les empresarials o patrimonials (amb altres tipus de recursos), i la població de més edat i inactiva són les que participen menys en activitats formatives. Per contra, hi participen de forma més significativa persones més joves, persones amb més qualificació professional o que cerquen feina.

El nivell formatiu de la població és una de les variables que condiciona de forma més significativa la desigualtat en la participació en formació. Mentre que les persones amb nivells formatius més baixos (estudis primaris i secundaris obligatoris) són les que menys hi participen en el conjunt de la societat, les persones amb nivells més alts (estudis superiors) són les que més hi participen, tant en formació reglada com no reglada. Les dades, doncs, il·lustrarien clarament l'anomenat *efecte Mateu*, pel qual,

més es forma qui més formació té, cosa que fa que en certa mesura es reproduïxi la polarització formativa de les condicions de partença (formació inicial).

Un pas més en aquesta anàlisi l'ofereixen els models de regressió logística elaborats amb les dades del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD), de la Fundació Jaume Bofill. Els gràfics 62 i 63 mostren les probabilitats de la població catalana de participar en l'educació al llarg de la vida, segons diferents factors educatius de composició social i de tipus sociodemogràfic. Com a confirmació de les conclusions apuntades en els paràgrafs anteriors, s'observa que el sexe és un dels determinants que expliquen la participació en accions formatives. Com es mostra en els dos gràfics, les dones tenen el doble de probabilitats que els homes de participar en activitats d'educació reglada i no reglada (entre 1,7 i 2,3 vegades més probabilitats).

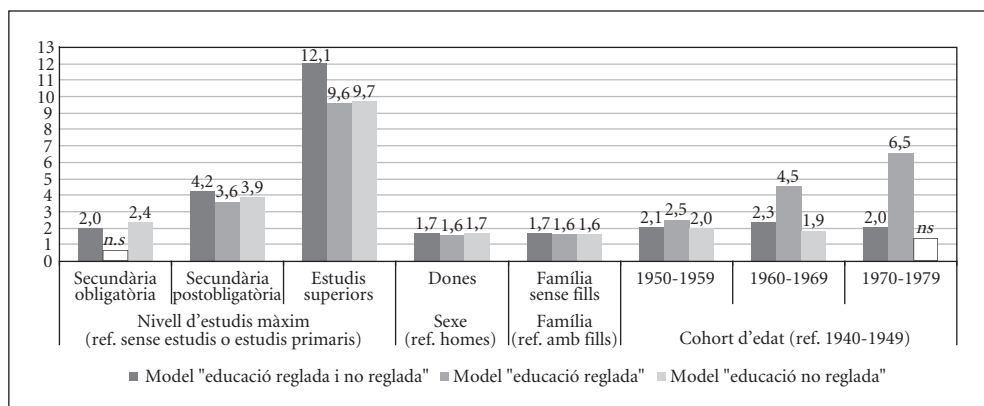
D'altra banda, la participació en la formació al llarg de la vida està condicionada òbviament per les possibilitats d'organització familiar de les persones. Els dos gràfics confirmen que el fet de no tenir fills fa que augmentin les probabilitats de participar en formació (entre 1,6 i 1,8 vegades més que les persones amb fills). Així mateix, com també s'ha assenyalat anteriorment, l'edat determina les probabilitats de formar-se. Això és especialment cert en el cas de la formació reglada (gràfic 62), en què s'observa que a mesura que s'avança en les diferents cohorts d'edat, la probabilitat de formar-se augmenta. En canvi, en el cas de l'educació no reglada, és interessant constatar com la cohort més jove de la població compresa entre els 30 i els 64 anys (la nascuda entre 1970 i 1979) és la que menys hi participa. Aquest fet es pot atribuir a situacions relatives al mercat de treball (inestabilitat, precarietat, inversió de temps) que no permeten a les persones tenir possibilitats de conciliació i trobar el temps per participar-hi.

Així mateix, cal subratllar un altre cop la importància del nivell instructiu i dels nivells d'ingressos per explicar la participació en la formació al llarg de la vida a Catalunya. El gràfic 62 constata que les persones amb un nivell més alt d'estudis són també les que tenen més probabilitats de gaudir de l'educació reglada i no reglada. Concretament, respecte a la població amb un nivell d'estudis bàsics, les persones amb estudis superiors tenen fins a deu vegades més probabilitats de formar-se al llarg de la vida. Cal recordar que aquesta probabilitat és a paritat de factors com l'edat, el sexe o l'estructura

familiar (tenir fills). Cal assenyalar, també, que el fet de tenir estudis postobligatoris també garanteix un major d'accés a la formació al llarg de la vida. En aquest cas, però, les persones tenen aproximadament quatre vegades més probabilitats de participar en formació que les persones sense estudis o amb estudis primaris.

Gràfic 62.

Probabilitat de participar en accions d'educació reglada i no reglada segons els nivells d'instrucció i les variables sociodemogràfiques. Catalunya, 2005-2008

Nota metodològica: Models de regressió logística (anàlisi longitudinal).

Nota: *ns* (no significatiu).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill (quarta a setena onades, 2005-2008).

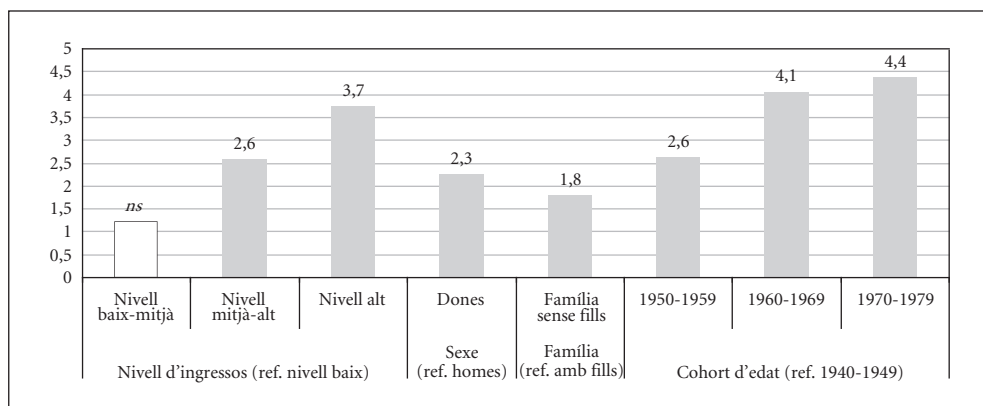
D'altra banda, el gràfic 63 ofereix l'accés diferencial a la formació al llarg de la vida en funció dels nivells d'ingressos. Seguint una tendència similar a l'esmentada anteriorment, un nivell més alt d'ingressos va acompanyat de més probabilitats de participació en la formació. En aquest sentit, s'observa com tenir un estatus econòmic mitjà-alt i alt fa que les probabilitats de formar-se siguin, respectivament, tres i quatre vegades més altes que les de les persones amb uns nivells baixos d'ingressos.

Finalment, un tercer factor que contribueix a explicar en quina mesura la població catalana participa menys o més en la formació al llarg de la vida és la seva situació

respecte el treball remunerat. El gràfic 64, elaborat també amb les dades del Panel de Desigualtats, presenta la probabilitat d'accedir a educació reglada o no reglada durant l'edat adulta segons si la persona està ocupada o aturada, respecte a si és inactiva (a paritat de diversos factors).

Gràfic 63.

Probabilitat de participar en formació al llarg de la vida segons els nivells d'ingressos i les variables sociodemogràfiques. Catalunya, 2005-2008

Nota metodològica: Models de regressió logística (anàlisi longitudinal).

Nota: *ns* (no significatiu).

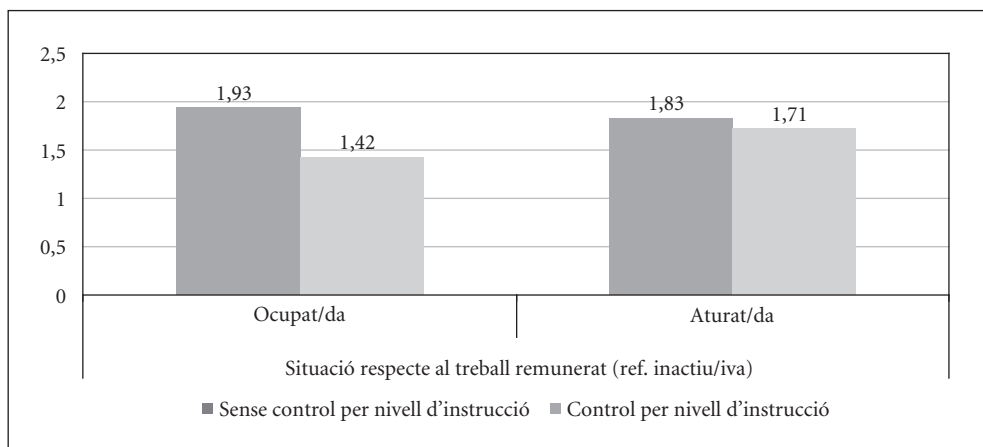
Font: Elaboració pròpia amb dades del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill (quarta a setena onades, 2005-2008).

Una ullada als valors del gràfic permet constatar que les probabilitats de formar-se (respecte a les persones que són inactives) és molt similar entre les persones aturades i les persones que es troben a l'atur. Els motius que porten als uns i als altres a formar-se són òbviament diferents; s'entén que en el cas de les persones ocupades la formació té un objectiu d'actualització i reciclatge professional, mentre que en el cas de les persones aturades constitueix una estratègia per a la inserció o reinserció en el mercat de treball.

La diferència entre les dues categories és que la probabilitat de formar-se per a les persones ocupades és més sensible al nivell instructiu de la llar: a paritat de nivell

Gràfic 64.

Probabilitat de participar en formació al llarg de la vida segons la situació respecte al treball remunerat. Catalunya, 2005-2008

Nota metodològica: Models de regressió logística (anàlisi longitudinal). Entre les variables de control s'inclou el sexe, tenir fills i les cohorts d'edat, juntament amb el nivell d'instrucció (control inclòs en el gràfic).
Nota: *ns* (no significatiu).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Panel de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill (quarta a setena onades, 2005-2008).

instructiu, la probabilitat de formar-se de les persones que treballen disminueix (gràfic 64). En altres paraules, és plausible pensar que la probabilitat de participar en formació és més alta per a les persones ocupades en la mesura que es disposa d'un nivell d'instrucció més alt. D'altra banda, pel que fa a les persones aturades, el control pel nivell d'instrucció ens indica que, independentment del nivell d'estudis de la llar, les probabilitats de formar-se es mantenen en un nivell molt semblant.

Si l'anàlisi se centra específicament en la formació d'adults, des de la perspectiva de les desigualtats és rellevant observar quina és la composició sociodemogràfica —sexe i nacionalitat— de les persones que hi participen (taula 47). S'espera que aquesta informació contribueixi a respondre a la hipòtesi plantejada prèviament, segons la qual la configuració de l'oferta de formació d'adults a Catalunya (concentrada pre-

Taula 47.

Participació en la formació d'adults segons els indicadors sociodemogràfics, per comunitats autònomes. Espanya, 2010-2011

Indicadors sociodemogràfics									
Comunitats autònomes	% dones		Índex de normalització (alumnat femení)		Comunitats autònomes	% estrangers		Índex de normalització (alumnat estranger)	
	2006-2007	2010-2011				2006-2007	2010-2011		
País Basc	(60,7)	59,9*	(1,2)	1,2	Navarra	(39,2)	45,3	(3,5)	4,1
Canàries	(61,4)	58,6*	(1,3)	1,2	La Rioja	(51,9)	43,7*	(3,6)	3,0
Castella i Lleó	(60,6)	57,6*	(1,2)	1,2	Aragó	(39,4)	38,4*	(3,3)	3,2
Andalusia	(70,7)	57,3*	(1,4)	1,2	Catalunya	(36,8)	36,7	(2,3)	2,3
Aragó	(58,6)	56,6*	(1,2)	1,2	Madrid	(31,2)	30,9*	(1,8)	1,8
Balears	(60,3)	56,3*	(1,2)	1,2	Múrcia	(25,3)	25,4	(1,5)	1,5
Castella-la Manxa	(61,2)	56,1*	(1,3)	1,2	País Basc	(19,3)	23,3	(3,4)	4,1
Catalunya	(62,8)	55,9*	(1,3)	1,1	Balears	(23,1)	22,0*	(1,1)	1,1
Espanya	(62,6)	55,3*	(1,3)	1,1	Espanya	(20,1)	21,5	(1,7)	1,8
Madrid	(62,4)	54,7*	(1,2)	1,1	Comunitat Valenciana	(24,1)	21,4*	(1,5)	1,3
Astúries	(51,5)	53,0	(1,0)	1,1	Astúries	(12,9)	19,3	(3,4)	5,1
Comunitat Valenciana	(59,7)	52,3*	(1,2)	1,1	Castella i Lleó	(14,6)	15,6	(2,4)	2,6
Cantàbria	(56,7)	50,2*	(1,1)	1,0	Andalusia	(8,5)	13,6	(1,1)	1,8
Navarra	(49,9)	49,3*	(1,0)	1,0	Castella-la Manxa	(16,0)	12,7*	(1,6)	1,3
Múrcia	(51,6)	47,8*	(1,1)	1,0	Galícia	(3,1)	12,0	(0,9)	3,3
Extremadura	(55,6)	45,4*	(1,1)	0,9	Canàries	(10,8)	7,8*	(0,8)	0,6
La Rioja	(47,5)	45,2*	(1,0)	0,9	Cantàbria	(21,7)	7,4*	(3,8)	1,3
Galícia	(42)	40,1*	(0,8)	0,8	Extremadura	(4,5)	5,1	(1,4)	1,6

Nota: Entre parèntesis, els valors corresponents al curs 2006-2007.

Nota: Valors ordenats segons el percentatge de dones i d'estrangers. Els valors que s'han reduït respecte al curs 2006-2007 s'assenyalen amb un asterisc.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i del padró d'habitants.

valentment en l'aprenentatge de les llengües i en la formació inicial) en part s'explica per la composició social de la demanda. En altres paraules, es plausible pensar que l'oferta de la formació d'adults a Catalunya es planteja com una mesura per afavorir la igualtat d'oportunitats de col·lectius socialment més vulnerables, com encara són les dones d'edat avançada i la població estrangera.

Els valors corresponents al curs 2010-2011 de les primeres tres columnes (taula 47) mostren com en una gran part de les comunitats autònomes hi ha una major participació femenina en les accions de formació d'adults. Així mateix, les tres últimes columnes mostren una participació notable de les persones estrangeres, significativament per sobre del seu pes demogràfic. Si es creuen aquestes dades amb la distribució de l'oferta segons les tipologies d'ensenyament (gràfic 61), es pot confirmar que la formació d'adults constitueix, en quasi totes les comunitats, una oportunitat de qualificació bàsica (inicial i secundària) per a les persones autòctones, especialment per a les dones d'edat avançada, així com també una oportunitat per afavorir la inclusió dels estrangers en la societat d'acollida (aprenentatge de les llengües).

D'una banda, si s'observa la variació dels percentatges i dels índexs de normalització de l'alumnat estranger respecte als valors del curs 2006-2007, aquesta explicació continua sent vàlida per a la població estrangera. La formació d'adults es confirma com un recurs vàlid que respon a la necessitat d'aprendre la llengua o les llengües de la societat d'acollida, per tal de tenir més probabilitats d'inserció sociolaboral.

D'altra banda, però, si s'observa la variació dels percentatges i dels índexs de normalització de l'alumnat femení, es poden dibuixar alguns canvis de tendència, rellevants en el diagnòstic de la formació d'adults. Si bé és cert que es manté una certa feminització de la demanda formativa, és igualment cert que en totes les comunitats autònomes —a excepció d'Astúries— es constata una reducció significativa de les taxes de participació de les dones. En el cas particular de Catalunya, es passa del 63% al 56% de la població femenina, valors molt semblants a la mitjana espanyola. Una interpretació plausible per a aquest canvi pot vincular-se al canvi progressiu de la composició social de la demanda. El relleu generacional d'una població femenina cada cop més formada, juntament amb la conjuntura econòmica del país, fa que

hi hagi un creixement de la demanda, feta per homes amb necessitats formatives d'ensenyaments bàsics o tècnics.

La taula 48 contribueix a aprofundir en les desigualtats socials d'accés a la formació al llarg de la vida. En aquest cas específic, es refereix a la participació en la formació ocupacional segons diferents criteris de composició sociodemogràfica: el sexe, l'edat i els nivells d'instrucció.

Taula 48.

Perfil de la població que participa en la formació ocupacional per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Comunitats autònomes	Taxa de feminització	Percentatge de menors de 25 anys	Percentatge de majors de 34 anys	Educació primària o sense estudis (%)	Educació secundària (%)	Educació postsecundària (%)
Castella-la Manxa	32,2	30,0	23,5	15,8	70,1	14,1
La Rioja	44,1	28,9	39,2	18,4	62,4	19,1
Cantàbria	44,4	19,9	40,9	2,5	69,2	28,3
País Basc	45,0	15,9	42,3	3,9	60,4	35,7
Múrcia	46,8	25,5	36,7	11,0	69,4	19,6
Astúries	47,0	22,5	38,2	2,7	65,1	32,2
Navarra	47,2	15,8	41,7	1,2	50,3	48,6
Comunitat Valenciana	47,3	17,5	48,2	2,0	78,3	19,6
Madrid	48,5	19,8	43,9	4,2	68,7	27,2
Andalusia	51,6	30,8	30,4	4,7	68,6	26,7
Espanya	53,7	20,4	46,4	5,6	71,9	22,5
Aragó	54,0	22,4	43,8	4,1	71,3	24,6
Extremadura	55,5	36,1	29,0	5,6	69,5	24,8
Galícia	55,7	19,7	42,7	6,0	66,2	27,8
Catalunya	57,5	17,4	54,0	6,2	75,6	18,2
Canàries	58,1	25,8	40,6	14,8	64,3	20,9
Castella i Lleó	59,2	32,1	35,4	6,0	77,0	17,0
Balears	65,8	24,1	41,2	7,3	83,0	9,8

Nota: Les dades són provisionals.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

En el cas de la formació ocupacional, s'observa que la taxa de feminització és més elevada en la meitat de les comunitats autònomes. Concretament, Catalunya és la quarta comunitat, després de les Balears, les Canàries i Castella i Lleó, on les dones participen en major mesura en aquesta activitat formativa. Aquesta dada pren una rellevància especial quan s'observa la variació de les taxes de desocupació entre 2006 i 2010 (vegeu l'apartat «educació i ocupació»), així com els valors de mitjana anual de l'atur. A Catalunya, entre els anys 2009 i 2010 les dones es van situar per primer cop per sota dels homes pel que fa als nivells d'atur, ja sigui pel fet d'ocupar llocs de treball menys afectats per la destrucció d'ocupació, ja sigui gràcies a uns nivells més alts de formació. En aquest sentit, sembla paradoxal que siguin les dones les que més participin en la formació ocupacional, quan aparentment els homes en tindrien més necessitat.

Pel que fa a l'edat, les persones majors de 34 anys són el grup que més participa en l'educació ocupacional, i en el cas català, ho fa per sobre de la mitjana espanyola i representa més de la meitat de la població que participa en aquest tipus de formació. D'altra banda, però, només dos de cada deu menors de 25 anys participen en la formació ocupacional. De nou, aquesta dada cal interpretar-la a la llum de les taxes de desocupació per edats. La taxa d'atur juvenil (de 16 a 24 anys) és del 40%, i per tant caldria esperar que aquest sector de la població participés més en activitats de formació ocupacional. En canvi, aquells que més hi participen són les persones majors de 34 anys, que registren una taxa d'atur comparativament més baixa (15%).

A Catalunya, tres de cada quatre persones que participen en la formació ocupacional tenen estudis secundaris (un percentatge lleugerament superior a la mitjana espanyola), i sembla que és una opció minoritària per a persones amb estudis primaris o sense estudis (excepte en algunes comunitats autònomes, on representa entre el 18 i el 14%, com La Rioja, Castella-la Manxa o Canàries). La participació en aquest tipus de formació de persones amb educació postsecundària a Catalunya és menor que al conjunt d'Espanya; en comunitats com Navarra, País Basc, representa més del doble.

Així, si comparem aquestes dades amb la taula anterior, podem deduir que, d'una banda, la formació ocupacional a Catalunya és la modalitat formativa en què participen

més persones amb estudis secundaris. S'entén que la formació ocupacional esdevé un recurs de formació especialitzada, específica, que pot respondre a les necessitats de qualificació professional de persones amb una formació bàsica. D'altra banda, les persones amb estudis primaris o sense estudis opten més per participar en la formació de persones adultes. Aquest col·lectiu troba en les modalitats d'ensenyament inicial una base per compensar un nivell instructiu clarament insuficient.

Finalment, la taula 49 mostra la participació en la formació continuada segons el perfil de la població. L'objectiu d'aquest apartat és determinar en quina mesura hi ha desigualtats d'accés a les modalitats de formació continuada segons criteris com el sexe i l'edat.

S'observa que la taxa de feminització de la formació continuada a Catalunya és baixa, contràriament al que succeïa en la participació en altres tipus de formació. No obstant això, val a dir que la taxa espanyola de dones que participen en activitats d'aquest tipus, organitzades per l'Estat, arriba gairebé al 50%. A Catalunya, en canvi, la participació de les dones en la formació organitzada per l'empresa és més alta.

Tant a Catalunya com al conjunt de l'Estat, participen més persones joves de menys de 25 anys en la formació ocupacional organitzada per l'Estat que en l'organitzada per l'empresa, tot i que en cap dels casos no se supera el 14%. En canvi, en la formació organitzada per l'empresa hi participen més de dues cinquenes parts dels treballadors de més de 45 anys. Per a l'oferta estatal, a Catalunya les persones majors de 45 anys hi participen gairebé el doble que les menors de 25 anys, diferència que no és tan significativa en la mitjana espanyola.

La taxa de participació de la població d'entre 25 i 64 anys és més alta en el cas de la formació ocupacional organitzada per l'empresa: gairebé el doble a Espanya i el triple per al cas català, tot i que en qualsevol dels casos, és menor que el 10% de la població. Succeeix el mateix pel que fa a la taxa de participació dels més joves (15-24 anys): la participació és més elevada quan la formació s'organitza des de la mateixa empresa, tot i que la diferència sigui molt continguda. En qualsevol cas, la taxa no supera el 5,3% de la participació dels més joves en aquest tipus d'activitat formativa.

Taula 49.

Perfil de la població que participa a la formació contínua per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Comunitats autònomes	Accions formatives organitzades per les empreses (2009)					Accions formatives estatals adreçades prioritàriament a treballadors ocupats (2007-2008)				
	Taxa de feminització	Percentatge de menors de 25 anys	Percentatge de majors de 45 anys	Taxa de participació de la població de 25 a 64 anys	Taxa de participació de la població de 15 a 24 anys	Taxa de feminització	Percentatge de menors de 25 anys	Percentatge de majors de 45 anys	Taxa de participació de la població de 25 a 64 anys	Taxa de participació de la població de 15 a 24 anys
Espanya	43,1	8,7	22,4	8,1	4,1	49,1	13,8	17,1	4,1	3,4
Andalusia	40,0	9,6	20,5	6,9	3,3	52,6	17,7	14,4	4,6	4,4
Aragó	42,8	8,7	23,2	7,7	4,1	49,8	11,0	20,2	5,7	3,9
Astúries	43,0	7,8	23,2	7,3	4,1	47,6	10,8	18,9	4,6	3,6
Balears	47,9	9,6	24,1	7,5	4,3	42,4	11,8	17,3	2,0	1,4
Canàries	44,3	8,1	21,2	5,8	2,6	43,4	10,7	16,3	2,3	1,4
Cantàbria	41,0	7,9	24,1	6,9	3,5	51,2	10,5	20,5	2,9	2,0
Castella i Lleó	39,0	9,1	25,2	8,3	4,6	49,6	11,5	20,1	5,0	3,6
Castella-la Manxa	38,6	11,5	21,4	5,9	3,5	46,0	15,2	16,7	3,7	2,9
Catalunya	46,6	8,9	23,2	9,4	5,3	40,6	11,1	21,4	3,1	2,2
Comunitat Valenciana	42,4	8,5	22,3	6,9	3,4	47,3	12,7	18,0	2,7	2,1
Extremadura	36,1	10,7	20,4	5,2	2,7	46,1	15,4	18,5	5,2	4,1
Galícia	43,0	9,3	22,1	7,2	4,3	54,3	11,9	18,9	5,3	4,2
Madrid	45,4	7,7	22,2	11,9	5,6	49,5	12,1	14,3	4,2	3,1
Múrcia	35,4	10,9	19,4	6,5	3,7	49,0	16,0	16,1	4,2	3,6
Navarra	41,3	8,2	21,5	9,3	4,8	43,7	12,3	18,5	2,9	2,3
País Basc	42,4	6,3	24,8	9,1	4,0	50,4	8,4	18,8	3,5	2,1
La Rioja	45,4	8,6	24,6	6,7	3,5	43,6	11,3	18,7	3,8	2,6

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

La taula 49 mostra que en el conjunt de les comunitats autònomes no hi ha diferències significatives pel que fa a la participació en la formació continuada. Per tant, es podria dir que les persones de més de 45 anys, i de sexe masculí, són les que més participen en la formació continuada organitzada tant per l'empresa com per l'Estat. D'altra banda, en l'oferta formativa organitzada per la mateixa empresa és on es registra una participació més alta.

En resum, les dades disponibles mostren que la participació segons el perfil social i demogràfic és diversa segons la modalitat de formació analitzada: formació de persones adultes, formació ocupacional i formació continuada. *Grosso modo*, i assumint que la composició de la demanda formativa està en evolució constant, es podria apuntar que els perfils que tendeixen a formar-se fora de l'àmbit del treball són dones, persones estrangeres i persones joves. En aquest sentit, seria plausible pensar que això és així perquè es tracta de col·lectius que participen menys en el mercat laboral, o que ho fan en condicions de més vulnerabilitat.

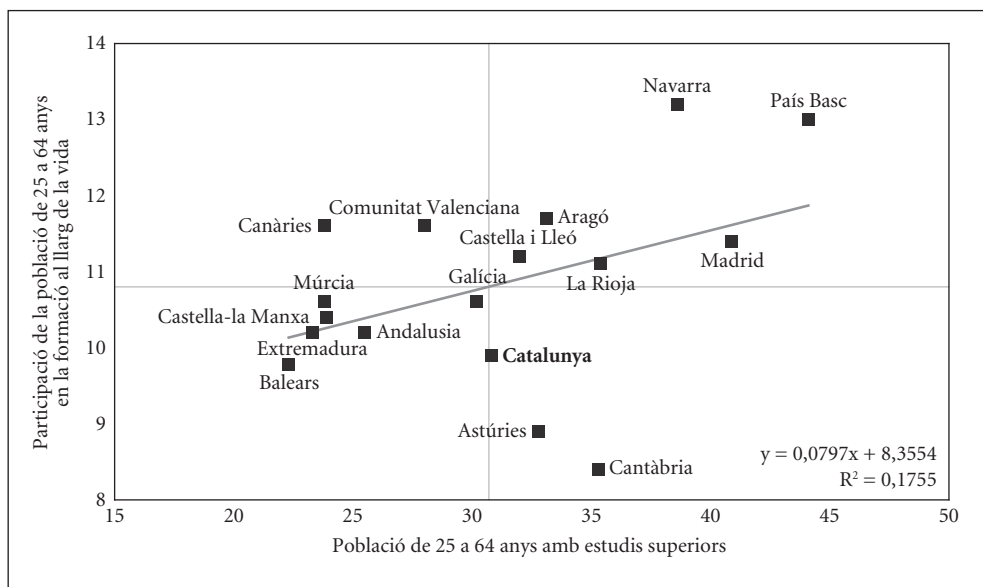
Relació entre participació en la formació al llarg de la vida i nivell educatiu de la població

Per finalitzar l'apartat sobre la formació al llarg de la vida, es posa en relació la participació en educació i formació de les persones de 25 a 64 anys amb un dels indicadors clau d'èxit educatiu, específicament el del nivell instructiu de la població adulta. Lluny de buscar relacions de causalitat entre els factors, es pretén establir en quina mesura els països i les regions que disposen d'un capital instructiu agregat elevat garanteixen un major accés a la formació al llarg de la vida. El gràfic 65 mostra aquesta relació a escala de comunitats autònomes, mentre que el gràfic 66 ho fa en la dimensió europea.

En la relació entre participació en la formació al llarg de la vida i nivell d'estudis a escala de comunitats autònomes, s'observa una relació més aviat feble. Concretament, només el 18% de la variabilitat entre comunitats autònomes respecte a la participació en la formació al llarg de la vida s'explicaria pel nivell d'estudis superiors de la població.

Gràfic 65.

Participació en la formació al llarg de la vida i estudis superiors, per comunitats autònomes. Espanya, 2010

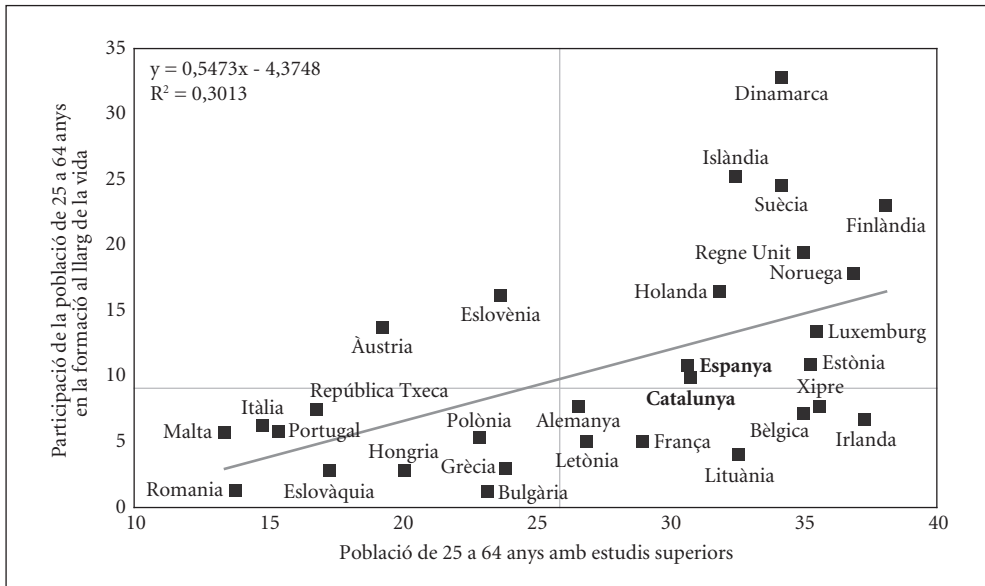
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

De fet, s'observen casos específics que fan que aquesta associació no sigui robusta. En el cas de Catalunya, per exemple, els nivells de participació en formació al llarg de la vida haurien de ser significativament més alts pel nivell d'estudis superiors de la població. Casos com Astúries o Cantàbria són encara més evidents. En l'altre extrem, s'observen comunitats que, malgrat que disposen de nivells d'educació superior molt elevats, presenten taxes de participació en formació molt més altes de les que els correspondria des d'una perspectiva comparada. Els casos més clars són les comunitats del País Basc i Navarra, que molt probablement es vegin beneficiats pels seus alts nivells de riquesa.

La relació entre capital instructiu agregat territorialment i participació a escala europea mostra una associació més forta que en la comparació entre comunitats autònomes.

Gràfic 66.

Participació en la formació al llarg de la vida i estudis superiors, per països. Europa, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

De fet, fins al 30% de la variabilitat existent entre països pel que fa a la participació en la formació al llarg de la vida s'explicaria pel que fa a la població amb estudis superiors de la població. Assumint com a premissa que és complex establir relacions de causa i efecte entre indicadors agregats a escala territorial, si observem el gràfic 66 es pot dir que, com a tendència, aquells països que tenen més població amb estudis superiors també presenten unes taxes més altes de participació en la formació al llarg de la vida. No obstant això, la relació d'aquests dos factors pot atribuir-se a factors diversos, com ara la diversificació de tipus i modalitats d'oferta formativa, les polítiques que prioritzen la formació per al treball, la tradició i les condicions del sistema educatiu, les condicions del sistema productiu, etc.

En qualsevol cas, tant el gràfic 65 com el gràfic 66 posen de manifest que la formació al llarg de la vida tendeix a reproduir les desigualtats educatives que es deriven de l'etapa de formació inicial, i també a accentuar les diferències entre comunitats autònomes i països europeus pel que fa als nivells de formació de la població: els territoris amb més capital formatiu tendeixen a disposar de més oportunitats de formació de la seva població, i els territoris amb una població menys formada tendeixen a presentar nivells de participació en la formació al llarg de la vida més baixos. Aquesta relació positiva és estadísticament significativa en ambdós casos. I en el cas de Catalunya, tant l'anàlisi comparada per comunitats autònomes com l'anàlisi per països europeus posen de manifest que, pel nivell de formació de la seva població, la participació és més baixa del que caldria esperar.

ANNEX

Taula 50.

Participació en la formació d'adults, per ensenyaments i comunitats autònomes. Espanya, 2010-2011

Comunitats autònomes	Ensenyaments en la formació d'adults			
	Ensenyaments inicials (%)	Ensenyaments secundaris (%)	Llengües / ensenyaments tècnics (%)	Proves d'accés (%)
Espanya	20,3	37,5	20,7	21,5
Andalusia	15,3	24,4	20,4	39,9
Aragó	11,4	28,5	50,0	10,2
Astúries	15,2	50,8	8,4	25,7
Balears	7,3	41,3	38,1	13,2
Canàries	19,6	51,5	16,1	12,8
Cantàbria	10,7	56,8	20,1	12,4
Castella i Lleó	25,2	44,6	23,0	7,2
Castella-la Manxa	14,4	59,7	9,8	16,1
Catalunya	28,0	17,7	35,0	19,3
Comunitat Valenciana	23,5	39,7	15,5	21,3
Extremadura	6,2	82,7	2,5	8,6
Galícia	13,9	84,9	1,2	0,0
Madrid	23,8	47,2	17,4	11,6
Múrcia	3,1	49,1	17,4	30,3
Navarra	16,0	27,4	38,8	17,8
País Basc	40,3	54,2	0,0	5,5
La Rioja	16,1	27,9	27,7	28,3

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

LA PROVISIÓ DE RECURSOS AL SISTEMA EDUCATIU

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Despesa pública en educació	☹	☹	☹		(0+)
Suport a l'escolaritat a través del sistema de beques	☹	☹	☹		
Despesa de les llars	☹	☺	☺	☹	(0)
Provisió de professorat a les aules	☹	☹	☹		
Provisió de noves tecnologies al sistema educatiu		☺			(0)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☺: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Despesa pública en educació

- Els nivells de despesa pública en educació a Catalunya són netament inferiors a la mitjana espanyola i europea, tant si prenem com a referència la despesa pública sobre el PIB com la despesa pública per estudiant. En concret, l'any 2008 la despesa pública en educació (universitària i no universitària) es va situar en el 3,5%, mentre que en el conjunt de l'Estat espanyol va ser del 4,7% i a la Unió Europea, del 5,1% (a Catalunya, més del 25% menys d'esforç inversor); i la despesa unitària no universitària se situa al nostre país en 4.756,3€, i la mitjana estatal és de 5.112,9€ (a Catalunya, 356,6€ menys per alumne). Cal destacar que aquest dèficit d'inversió es produeix en un context comparat d'elevada complexitat socioeducativa.

- Les dades evolutives posen de manifest que d'ençà de l'any 2000 la inversió en educació a Catalunya ha augmentat de manera sostinguda, en gairebé un punt percentual, del 2,60% del PIB l'any 2000 al 3,48% l'any 2008. En aquest període, la despesa en educació s'ha doblat i ha passat aproximadament dels 3.300 milions d'euros l'any 2000 als més de 6.800 milions d'euros l'any 2008. Aquesta evolució ha permès aproximar-nos, de mica en mica, a la inversió que hi destina la Unió Europea. Previsiblement, però, aquesta tendència es modificarà en els propers anys quan es puguin analitzar els pressupostos executats. Cal recordar que el pressupost previst per a l'any 2011 redueix el 7,4% la despesa, en gairebé quatre-cents milions d'euros (312,6€ per estudiant en règim general). Les macrodades de finançament de l'educació a Catalunya corresponents a l'any 2011 són similars a les que hi havia l'any 2008, quan el sistema disposava, en els ensenyaments de règim general, de 81.000 alumnes menys (diferència entre els cursos 2007-2008 i 2010-2011), el 6,5% menys dels alumnes que hi ha en l'actualitat.
- Per països europeus, Catalunya només presenta un esforç inversor en educació més elevat que Luxemburg. I per comunitats autònomes, l'esforç inversor en educació només és més elevat que el de Madrid, i la despesa unitària en educació no universitària, més elevada que la de Madrid, Andalusia, Canàries i Aragó. De fet, l'anàlisi comparada per comunitats autònomes constata la relació positiva existent entre la despesa pública unitària i el PIB per càpita. No obstant això, Catalunya, juntament amb Andalusia, és la comunitat autònoma que més s'allunya d'aquesta previsió, amb una despesa netament inferior de la que s'espera pel seu nivell de riquesa. El pes que assumeix el sector privat a cada comunitat també contribueix a explicar les diferències entre elles, però no únicament. En comparació de Catalunya, hi ha comunitats autònomes amb un pes similar del sector privat i una despesa en educació superior. Amb percentatges d'alumnat al sector concertat que són similars o superiors, Cantàbria, per exemple, hi destina 800€ més per estudiant que Catalunya, i el País Basc, més de 2.000€.
- La despesa pública en concerts és significativament més alta a Catalunya (18,5% de la despesa pública no universitària) que a Espanya (14,6%), la qual cosa s'explica fonamentalment per la proporció superior d'alumnat escolaritzat en centres privats (33,0% i 26,1%, respectivament). De fet, si hom compara la despesa pública en concerts per estudiant, s'adona que Catalunya i Espanya mantenen xifres molt similars (2.838,7€ i 2.862,2€ per estudiant, respectivament).

- Els resultats de la recerca en economia de l'educació posen en qüestió la relació directa existent entre la despesa pública en educació i l'èxit educatiu, especialment a partir de determinats nivells de despesa, en què el rendiment de la inversió esdevé cada cop més marginal. L'anàlisi de la relació entre els indicadors de finançament del sistema i els indicadors d'èxit educatiu confirma la feblesa d'aquesta relació: la despesa pública en educació no manté associacions estadísticament significatives amb bona part dels indicadors d'èxit educatiu, especialment quan es controlen els factors de riquesa. Per comunitats autònomes, a paritat de PIB, només queda una relació estadísticament significativa però feble entre la despesa pública en educació no universitària per estudiant i els nivells d'abandonament educatiu prematur: a més despesa, menys abandonament.
- Malgrat els resultats educatius modestos en bona part dels indicadors, podem dir que el sistema educatiu català no és especialment ineficient: presenta una prevalença elevada de l'abandonament educatiu prematur, però també ofereix bons nivells d'instrucció superior a la població jove i ho fa amb nivells baixos de despesa pública en educació. De fet, la seva polarització formativa i els nivells de despesa baixos fan que sigui un dels sistemes educatius més eficients. Hi ha altres comunitats autònomes i països que fan un esforç més gran en educació i que obtenen resultats acadèmics similars o pitjors.

Suport a l'escolaritat a través del sistema de beques

- L'evolució de la despesa unitària en beques i de la seva cobertura, a l'espera de comprovar com es veu afectada pel període actual de contenció de la despesa, també presenta una tendència positiva, encara que sense corregir els seus dèficits de partida. De fet, la inversió en beques a Catalunya, tant als ensenyaments no universitaris com als universitaris, presenta nivells de cobertura i nivells de despesa per estudiant inferiors a la mitjana espanyola. Alhora, el pes de la despesa en beques sobre el conjunt de la despesa en educació és més baix a Catalunya (1% en els ensenyaments no universitaris i 6% als ensenyaments universitaris) que al conjunt de l'Estat (2% i 10%, respectivament) i de la Unió Europea (4% i 17%, respectivament). Aquests dèficits s'expliquen, en part, pels majors nivells de riquesa a Catalunya (que penalitzen la població escolar catalana a l'hora d'accedir a les beques regulades pel Ministeri d'Educació, per exemple), però

també per la debilitat de les polítiques de beques promogudes per la mateixa administració catalana.

- Per comunitats autònomes, Catalunya només presenta un esforç d'inversió en beques sobre la despesa en educació i una despesa unitària més alta que Balears i La Rioja, i una cobertura més alta que Aragó, La Rioja, Galícia i Castella-la Manxa. Per països europeus, l'esforç només és més gran que Polònia.

Despesa de les llars

- Els dèficits de finançament públic de l'educació exposats anteriorment i el pes important del sector privat al nostre país fan que Catalunya tingui uns nivells de despesa de les llars en educació per sobre de la mitjana espanyola. L'anàlisi comparada evidencia que les comunitats autònomes que fan un esforç financer més baix, com és el cas de Catalunya, tenen nivells de despesa més elevada de les famílies. L'any 2009, les llars catalanes destinaven l'1,29% de la seva despesa a ensenyament, de mitjana 430,5€ per llar i 872,6€ per estudiant, mentre que les llars espanyoles destinaven a ensenyament el 0,93% de la despesa total, de mitjana 283,7€ per llar i 559,4€ per estudiant. És a dir, que les llars catalanes pagaven 148€ més per llar en ensenyament, i 313€ més per estudiant, que les llars del conjunt de l'Estat, cosa que representa més del 50% més. De fet, Catalunya és la comunitat autònoma amb un percentatge de despesa de les llars en ensenyament més elevat (en valors relatius), així com també de despesa mitjana per llar i per persona (en valors absoluts).
- Les dades evolutives sembla que constaten un estancament de la despesa privada, tant a Catalunya com a Espanya, en part per efecte de la crisi econòmica. Convé recordar que aquest estancament coincideix també amb una minva dels recursos públics destinats a educació.
- En general, les comunitats autònomes amb famílies que més gasten en educació, que resideixen habitualment també en territoris econòmicament més pròspers, presenten nivells d'abandonament educatiu prematur més baixos i nivells d'instrucció superior de la població jove i adulta més elevats. En qualsevol cas, a paritat de PIB, un cop es controla l'efecte de les diferències de riquesa entre

comunitats autònomes, la relació entre despesa privada i resultats desapareix. Si s'analitza la posició de Catalunya, es constata que la despesa privada al nostre país és especialment poc eficient, perquè es combinen nivells de despesa privada elevats i nivells d'abandonament educatiu prematur també elevats.

Provisió de professorat a les aules

- Els darrers anys, la dotació de professorat al sistema educatiu català ha augmentat de manera molt significativa, amb més de 28.000 nous professors als ensenyaments de règim general en una dècada (34,7% d'increment), especialment entre els cursos 2006-2007 i 2008-2009, període en què es va començar a implantar la sisena hora als centres públics de primària. De fet, aquest increment va ser especialment rellevant en el sector públic, que concentra més de 24.500 d'aquestes noves incorporacions, amb un increment del 50% de la plantilla total.
- Aquests increments de professorat no han permès millorar de manera significativa la dotació de professorat per alumne. En una dècada, s'ha reduït de 12,3 alumnes per professor a 11,4. El creixement de l'alumnat al sistema, de 246.000 alumnes als ensenyaments de règim general en el mateix període, ha fet que la ràtio d'alumnat per professor s'hagi mantingut força estancada.
- El nombre mitjà d'alumnes per professor a Catalunya (11,4) és equiparable a la mitjana espanyola (11,4), i se situa en una posició relativament mitjana en el context europeu. Si tenim presents els baixos nivells de despesa pública, podem concloure que el nostre sistema educatiu fa un esforç financer menor en educació, però major en professorat, la qual cosa significa que altres àmbits de l'educació que no són estrictament el de professorat estan fortament infradotats.
- A Catalunya, la ràtio d'alumnat per professor és més elevada al sector privat (12,2) que al públic (11,0), la qual cosa significa que el sector públic disposa d'una dotació de professorat més elevada que el sector privat (amb un alumne menys per professor), encara que també concentra més complexitat socioeducativa. De fet, l'anàlisi comparada per comunitats autònomes conclou que el sector públic a Catalunya està més mal dotat en comparació de la mitjana espanyola (11,0 *versus* 10,6) que el sector privat (12,2 *versus* 13,4); està entre les

comunitats autònomes amb una ràtio d'alumnes per professor al sector públic més elevada, i és la comunitat que presenta la ràtio d'alumnes per professor al sector privat més baixa (12,2).

Provisió de noves tecnologies al sistema educatiu

- Pel que fa a la dotació de recursos tecnològics, Catalunya ocupa una posició mitjana, amb dades força similars a les del conjunt de l'Estat espanyol. Destaca especialment el nombre d'alumnes per ordinador a Extremadura (2,1) o Andalusia (2,3), amb una dotació que duplica la de Catalunya (4,7). Amb força més recursos tecnològics també trobem el País Basc (3,1), comunitat autònoma que té la despesa en educació per estudiant més alta. En general, per comunitats autònomes, com més elevada és la despesa en educació, millor és la dotació de recursos al sistema.
- A Catalunya, les escoles públiques estan millor dotades, i tenen més ordinadors per alumne, que les escoles privades. En els darrers anys, es constata un augment molt significatiu de la dotació de recursos tecnològics als centres.

Inversió pública en educació

Els principals organismes internacionals destaquen la importància de millorar el finançament públic i privat de l'educació, així com també l'eficàcia i l'eficiència en l'ús dels recursos disponibles, per afrontar les millores dels sistemes d'educació i formació. Pel que fa a la inversió pública, a escala europea, la mateixa Estratègia de Lisboa per a l'any 2010, i més específicament el programa «Educació i Formació 2010», especificava la necessitat que els estats membre incrementessin substancialment la despesa per càpita en educació per aconseguir convertir la Unió Europea en el territori amb major capital humà del món. En l'actualitat, les polítiques de reducció del dèficit i de contenció de la despesa pública que s'han anat generalitzant en la majoria d'Estats membre a conseqüència de la crisi econòmica no han evitat que la millora de la inversió en educació representi un àmbit estratègic, tot i que es posi més èmfasi en la seva eficàcia i eficiència. De fet, la nova Estratègia Europa 2020, i més específicament el

programa Educació i Formació 2020, reiteren la importància de garantir una inversió eficaç en els sistemes educatius i de formació a tots els nivells, i la utilització eficaç i sostenible dels recursos existents.

En el cas de Catalunya, aquesta importància es fa més evident perquè parteix de nivells d'inversió pública inferiors, tal com ja s'ha destacat sobradament en els anuaris anteriors. És prou simptomàtic que el Pacte Nacional per a l'Educació, aprovat l'any 2006, inclogués el compromís del govern d'incrementar «progressivament els recursos econòmics destinats a l'educació, amb l'objectiu d'assolir en un termini de sis anys una convergència amb l'esforç de finançament públic que fan de mitjana els països del nostre entorn i que se situa al voltant del 6% del PIB». O també, tres anys més tard, que la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, en la seva disposició final segona, estableixi que: «el Govern, a fi d'assolir els objectius d'aquesta llei, ha d'incrementar progressivament els recursos econòmics destinats al sistema educatiu i, prenent com a referència els països europeus que excel·leixen en educació, ha de situar progressivament durant els propers vuit anys la despesa educativa a l'entorn, com a mínim, del 6% del producte interior brut».

En aquest sentit, d'una banda, les dades disponibles —que permeten analitzar l'evolució entre els anys 2000 i 2008— confirmen que aquest ha estat un període caracteritzat per l'expansió de la despesa pública en educació, especialment en els ensenyaments no universitaris. A partir de les dades que ofereix el Ministeri d'Educació, recollides a la taula 51, la despesa pública en educació ha passat del 2,60% del PIB l'any 2000 al 3,48% l'any 2008,⁴ increment que se sosté bàsicament per l'evolució experimentada per la despesa pública en educació no universitària, que ha passat del 2,01% del PIB l'any 2000 al 2,73% l'any 2008. En aquest període, de fet, la despesa en educació no universitària s'ha doblat, i ha passat aproximadament dels 2.400 milions d'euros l'any 2000, als més de 5.000 milions d'euros l'any 2008, igual que ha succeït amb la despesa total, que ha passat aproximadament dels 3.300 milions d'euros l'any 2000 als més de 6.800 milions d'euros l'any 2008. Val a dir que aquest esforç financer ha coincidit amb

4. Si prenem com a referència les dades d'Idescat, la despesa pública en educació és del 3,8% l'any 2008, el 0,3% més elevada que la despesa calculada a partir de les dades que ofereix el Ministeri d'Educació.

un estancament de la despesa en educació sobre el PIB al conjunt de la Unió Europea, que s'ha mantingut estable pels volts del 5% durant tot el període (o del 4%, si ens referim a la despesa en educació no universitària), fet que ha permès que Catalunya tendeixi cap a la convergència en els nivells de despesa.

D'altra banda, però, les dades disponibles també posen de manifest que Catalunya encara es troba lluny dels nivells de despesa existents al conjunt de l'Estat espanyol o de la Unió Europea. L'any 2008 la Unió Europea destinava el 5,07% del PIB a l'educació, i l'Estat espanyol, el 4,72%, mentre que a Catalunya aquesta proporció era del 3,48%. En valors relatius, doncs, Catalunya fa més del 25% menys d'esforç inversor en educació del que fa, de mitjana, l'Estat espanyol o la Unió Europea. Aquestes mateixes valoracions es poden formular si ens centrem, separadament, en la despesa pública en educació no universitària i universitària.

Aquests dèficits de finançament també es constaten si hom observa la despesa unitària en ensenyament no universitari, així com el pes d'aquesta despesa en relació amb el PIB per càpita, magnituds que continuen sent significativament més baixes a Catalunya que a Espanya. L'any 2008 l'administració pública catalana destinava 356,6€ menys per alumne del que ho feien els poders públics en el conjunt de l'Estat espanyol. Tot i que la despesa unitària s'ha incrementat 2.364,27€ per estudiant d'ençà de l'any 2000, aquests nivells de despesa encara se situen significativament per sota de la mitjana espanyola.

En relació amb aquest escenari ambivalent de finançament, caracteritzat per l'evolució positiva però també per una posició encara deficitària en el present, en primer lloc, cal destacar que es produeix en un context d'augment d'alumnat als ensenyaments de règim general de prop del 25% en els darrers anys, dels 996.897 alumnes el curs 2000-2001 al 1.242.891 alumnes del curs 2010-2011, i també d'augment de la complexitat socioeducativa de l'alumnat principalment per efecte del fet migratori. Així doncs, aquests canvis, que han estat més importants a Catalunya que al conjunt de l'Estat espanyol —que presenta en aquest mateix període un creixement menys important de l'alumnat (12%) i de la seva complexitat socioeducativa—, incrementen les necessitats que té el sistema de disposar de més recursos financers.

I en segon lloc, convé afegir que, previsiblement, aquest escenari es modificarà a mesura que es puguin anar actualitzant les dades sobre despesa pública. De fet, la taula 52 recull l'evolució dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya en educació entre els anys 2008 i 2011. Mentre que els anys precedents, el Departament d'Ensenyament havia experimentat increments del seu pressupost de prop del 15% acumulat en el trienni 2008-2010, el pressupost de l'any 2011 ha previst una reducció del 7,4% de la despesa, i de quasi 400 milions d'euros (312,6€ per estudiant en règim general). Les macrodades de finançament de l'educació a Catalunya corresponents a l'any 2011 són similars a les que hi havia l'any 2008, quan el sistema disposava en els ensenyaments de règim general de 81.000 alumnes menys (diferència entre els cursos 2007-2008 i 2010-2011), el 6,5% menys dels alumnes que hi ha en l'actualitat. Aquesta evolució positiva, doncs, experimentarà un retrocés, i potser ens tornarà a allunyar de la mitjana estatal i europea en funció de com evolucionin aquests paràmetres en el conjunt de l'Estat espanyol i de la Unió Europea.

Finalment, la taula 51 també mostra com la despesa pública en concerts és significativament més alta a Catalunya (18,5% de la despesa pública no universitària) que a Espanya (14,6%), la qual cosa s'explica fonamentalment per la proporció superior d'alumnat escolaritzat en centres privats (33,0% i 26,1%, respectivament). De fet, si comparem la despesa pública en concerts per estudiant, ens adonem que Catalunya i Espanya mantenen xifres molt similars (2.838,7€ i 2.862,2€ per estudiant, respectivament), encara que amb un canvi de tendència significatiu: mentre que Catalunya destinava fins a l'any 2006 més recursos econòmics per estudiant escolaritzat al sector privat que el conjunt de l'Estat espanyol, més de 100€ més per alumne a l'inici del període, en els darrers anys observats aquest comportament s'ha capgirat (Espanya destina 24€ més per alumne escolaritzat en centres concertats que Catalunya). La reducció del nombre d'alumnes al sector concertat en els darrers anys ha anat acompanyat d'un augment de la despesa en concerts per estudiant, encara que aquest augment ha estat menys important que el de la despesa unitària en educació no universitària i que el del conjunt de l'Estat.

Com ja s'ha comentat en els anuaris anteriors, l'existència de diferents règims de provisió educativa contribueix a explicar les diferències existents entre comunitats

Taula 51.

Evolució dels indicadors de despesa pública en educació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2008

Despesa pública en educació (no universitària) / PIB	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	2,01	1,94	2,04	2,29	2,35	2,41	2,51	2,57	2,73
Espanya	3,00	2,95	3,02	3,17	3,16	3,14	3,17	3,24	3,40
UE-27	:	3,91	3,95	4,0	3,93	3,89	3,91	3,84	3,93
Despesa pública en educació (universitària) / PIB	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	0,44	0,44	0,47	0,56	1,00	0,58	0,64	0,57	0,61
Espanya	0,59	0,60	0,58	0,75	0,82	0,70	0,70	0,75	0,81
UE-27	:	1,08	1,15	1,14	1,13	1,15	1,13	1,12	1,14
Despesa pública en educació (total) / PIB	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	2,60	2,53	2,64	2,94	3,43	3,11	3,18	3,26	3,48
Espanya	4,23	4,15	4,17	4,37	4,42	4,31	4,33	4,45	4,72
UE-27	4,88	4,99	5,1	5,14	5,06	5,04	5,04	4,96	5,07
Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	2.392,06	2.506,46	2.798,31	3.310,33	3.562,72	3.860,64	4.277,28	4.562,93	4.756,33
Espanya	2.714,39	2.919,47	3.225,53	3.627,90	3.853,15	4.120,43	4.470,24	4.812,77	5.112,90
Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant en relació PIB per càpita	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	12,54	12,29	13,07	14,75	15,10	15,57	16,23	16,57	17,05
Espanya	17,34	17,47	18,27	19,46	19,56	19,68	20,01	20,50	21,42
Despesa pública en ensenyaments privats (concerts) / Despesa pública en educació (no universitària)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	25,19	25,57	24,69	20,99	21,24	21,01	20,23	18,44	18,50
Espanya	15,45	15,96	15,91	14,93	15,13	15,21	15,11	14,56	14,63

Continuació de la taula 51.

Evolució dels indicadors de despesa pública en educació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2008

Estudiants centres concertats (no universitària) / estudiants no universitaris	2000*	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	42,12	35,44	35,16	34,96	34,41	33,12	32,53	32,11	31,00
Espanya	31,71	24,70	25,49	25,71	25,68	25,67	25,77	26,22	26,14
Despesa pública centres privats / estudiants en centres concertats (no universitaris)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Catalunya	1.430,54	1.808,70	1.964,94	1.987,76	2.198,93	2.449,14	2.659,94	2.620,99	2.838,72
Espanya	1.321,98	1.886,03	2.012,95	2.107,72	2.269,66	2.441,64	2.621,38	2.672,78	2.862,24

Nota 1: La despesa pública per a Catalunya i Espanya no incorpora el finançament privat de les universitats. En canvi, inclou la despesa de beques per exempció de preus acadèmics. D'altra banda, les dades recullen la despesa dels diferents departaments d'Educació i Universitat.

Nota 2: En el cas de Catalunya, s'ha tingut en compte la despesa en educació d'adults efectuada per altres departaments.

Nota 3: Les dades corresponents a la Unió Europea són estimades per Eurostat.

Nota 4: Les dades estan calculades en PIB a preus corrents.

Nota 5: Les dades d'estudiants en centres concertats corresponents a l'any 2000 incorporen tots els estudiants matriculats en centres privats.

Nota 6: A partir del 2003, es compta la despesa de les corporacions locals.

Nota 7: Les dades del 2007 són provisionals. Aquestes dades no incorporen la despesa del Ministeri d'Educació i Cultural en educació no universitària, ni tampoc la despesa actualitzada l'any 2007 de les corporacions locals.

Nota 8: Les dades corresponents a la UE-27 referents a l'educació no universitària fan referència a l'educació no superior. Així mateix, les dades referents a l'educació universitària fan referència a les d'educació superior (en el cas espanyol, per exemple, inclouria també la despesa en formació professional de cycle superior).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació, l'Institut Nacional d'Estadística i l'Eurostat.

Taula 52.

Evolució dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya en educació (2008-2011)

	2008	2009	2010	2011
Despesa no financera pressupostada pel Departament d'Ensenyament (capítols 1 a 8)	4.881,3	5.122,0	5.222,7	4.834,2
Variació interanual	7,5	4,9	2,0	-7,4
Diferència interanual (en M€)	341,3	240,7	100,7	-388,5
Despesa pressupostada en educació (en M€)	5.770,3	6.028,3	6.308,9	5.836,1
M€ per a educació general	4.550,0	4.752,4	4.996,7	4.734,2
M€ per a serveis complementaris	131,0	147,3	172,7	137,8
M€ per a educació universitària	1.038,0	1.081,80	1.073,3	926,2

Font: Departament d'Economia i Finances.

autònomes quant al finançament. *A priori*, aquelles comunitats autònomes amb un règim de tipus «subsidiari», caracteritzat pel pes important del sector privat, tendeixen a tenir una menor despesa en educació, perquè el cost unitari de l'alumnat en el sector concertat és més baix que en el públic. En canvi, aquelles comunitats que tenen un règim «públic» de provisió educativa, caracteritzat pel pes poc rellevant del sector privat, tendeixen a tenir una major despesa pública en educació (Calero i Bonal, 2004).⁵

En aquest sentit, la taula 53, que permet fer l'anàlisi comparada per comunitats autònomes, mostra que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb un percentatge més elevat d'alumnat escolaritzat al sector concertat (31,0%), i també una de les comunitats autònomes que menys esforç destina a l'educació. Pel que fa a la despesa pública en educació no universitària sobre el PIB, per exemple, Catalunya (2,73%) només presenta una situació més favorable que Madrid (1,92%) i Aragó (2,69%). I pel que fa a la despesa pública en educació total, només Madrid (2,82%) presenta una situació més negativa que Catalunya (3,48%).

5. CALERO, J., i BONAL, X. (2004). "La financiación de la educación en España". A: V. NAVARRO (Ed.), *El Estado de Bienestar en España*. Barcelona: Tecnos-UPF.

Si prenem en consideració la despesa unitària, Catalunya (4.756,3€) també està entre les comunitats autònomes amb menys inversió per estudiant, per sota de la mitjana espanyola, només superada negativament per Madrid (3.691,4€), Andalusia (4.255,7€), Canàries (4.572,1€) i Aragó (4.708,0€).

Dit això, però, també és cert que altres comunitats amb dades de pes del sector concertat similars presenten una situació molt més positiva que Catalunya des del punt de vista del finançament de l'educació. Cantàbria, per exemple, té la mateixa proporció d'alumnat al sector concertat que Catalunya (31,0%), i presenta una despesa en educació no universitària sobre el PIB del 3,18%, mig punt percentual més, i una despesa unitària en educació no universitària de 5.513,72€, quasi 800€ més per estudiant. O sobretot, el País Basc i Navarra, que tenen un pes del sector concertat més elevat (del 49,8% i el 34,5%, respectivament), també tenen una despesa en educació no universitària sobre el PIB substancialment més elevada, del 3,27% i del 3,39%, respectivament, més de mig punt percentual més, i una despesa unitària en educació no universitària de 6.851,9€ i de 6.417,8€, respectivament, uns 2.000€ més per estudiant. Malgrat que són les comunitats més afins al règim «subsidiari», també són les que més gasten en educació (si prenem com a referència la despesa unitària), amb diferències que no semblen explicar-se únicament per l'existència del concert econòmic o pel nivell de riquesa, sinó per altres factors relacionats amb la prioritat sociopolítica de l'àmbit educatiu.

Aquests dèficits de la despesa pública són especialment preocupants a Catalunya si es té en compte la dualització que experimenta el sistema educatiu en funció de la titularitat. L'estalvi per al conjunt del sistema que suposa disposar d'un pes important del sector privat no sembla que hagi revertit en una inversió comparada més gran de recursos en el sector públic, precisament per reduir aquesta dualització.

El gràfic 67 il·lustra la relació existent entre la despesa en educació i els nivells de riquesa. Les comunitats autònomes econòmicament més riques tendeixen a tenir una despesa per estudiant més elevada, fruit de la seva capacitat més gran per gastar, però també tendeixen a assumir un esforç financer més baix. El nivell de riquesa explica pels volts del 10% de les diferències de recursos unitaris en alumnat entre les comunitats,

Taula 53.

Indicadors de despesa pública en educació, per comunitats autònomes. Espanya, 2008

Comunitats autònomes	Despesa pública en educació (no universitària) / PIB	Despesa pública en educació (universitària) / PIB	Despesa pública en educació (total) / PIB	Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant	Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant en relació PIB per càpita	Despesa pública en ensenyaments privats (concertats) / despesa pública en educació (no universitària)	Estudiants centres concertats (no universitaris) / estudiants no universitaris	Despesa pública en centres privats / estudiants en centres concertats
Andalusia	4,10	1,04	5,53	4.255,70	23,15	12,10	19,17	2.686,7
Aragó	2,69	0,74	3,60	4.708,00	18,04	15,73	27,13	2.729,4
Astúries	2,97	0,78	4,06	5.618,60	25,05	11,74	25,56	2.580,4
Balears	2,97	0,29	3,33	5.118,26	19,91	18,93	31,87	3.040,2
Canàries	3,57	0,67	4,39	4.572,07	21,95	7,85	16,73	2.144,0
Cantàbria	3,18	0,68	3,99	5.513,72	22,76	16,24	31,08	2.881,6
Castella i Lleó	3,20	0,84	4,20	5.315,72	22,91	15,64	29,56	2.813,2
Castella-la Manxa	4,94	0,58	5,74	5.509,96	29,90	7,55	15,70	2.649,8
Catalunya	2,73	0,61	3,48	4.756,33	17,05	18,50	31,00	2.838,7
Comunitat Valenciana	3,48	1,01	4,61	4.854,56	22,69	16,92	27,09	3.031,3
Extremadura	5,01	0,77	6,17	5.041,50	29,93	8,91	18,81	2.388,9
Galícia	3,67	0,95	4,86	5.620,31	27,35	11,34	23,68	2.692,4
Madrid	1,92	0,77	2,82	3.691,38	11,94	20,92	28,29	2.729,7
Múrcia	4,31	0,87	5,35	4.672,20	23,72	13,06	23,28	2.621,1
Navarra	3,39	0,44	3,91	6.417,83	21,18	19,10	34,50	3.552,7
Pais Basc	3,27	0,61	3,99	6.851,97	21,55	27,36	49,79	3.765,9
La Rioja	2,89	0,51	3,48	5.068,50	19,77	16,48	30,17	2.768,0
Espanya	3,40	0,81	4,72	5.112,90	21,42	14,63	26,14	2.862,2

Nota 1: La despesa pública per a Catalunya i Espanya no incorpora el finançament privat de l'ensenyament universitari a través del pagament de matrícules. En canvi, inclou la despesa de beques per exempció de preus acadèmics.

Nota 2: Les dades estan calculades en PIB base 2000.

Nota 3: Les dades del 2007 són provisionals.

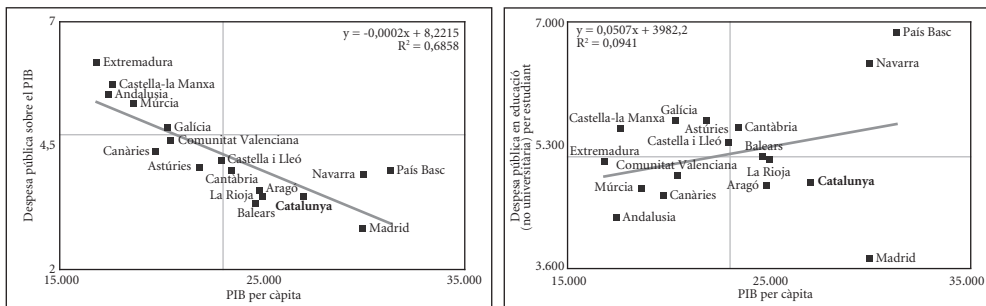
Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

mentre que la resta de la variabilitat ha de ser explicada per l'esforç que fan aquestes comunitats per finançar el seu sistema educatiu. Amb tot, Catalunya, juntament amb Madrid, és una de les comunitats autònomes que inverteix menys en educació del

que caldria esperar en funció del seu PIB per càpita, tal com mostra la seva posició respecte la recta de regressió, i, en canvi, el País Basc i Navarra són comunitats que hi inverteixen més.

Gràfic 67.

Relació entre despesa pública en educació sobre el PIB, despesa pública unitària en educació i PIB per càpita per comunitats autònomes. Espanya, 2008, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

L'anàlisi comparada a escala internacional també situa Catalunya entre els països amb una despesa pública en educació sobre el PIB més baixa (3,41%), només superada l'any 2008 per Luxemburg (3,15%). Si prenem en consideració la despesa pública en educació no universitària, Catalunya també està entre els països amb un esforç financer més baix (2,84%), només superada negativament per Eslovàquia (2,82%) i Grècia (2,58%). Passa el mateix amb la despesa pública en educació secundària, en què Catalunya (1,29%) només presenta un esforç financer més alt que Eslovènia (1,15%). O el mateix passa amb l'educació universitària, en què Catalunya (0,80%) se situa només davant d'Eslovàquia (0,77%).

En general, els països nòrdics, com Dinamarca, Suècia, Finlàndia i Noruega, són els que presenten nivells de despesa en educació més elevats, de pels volts del 7%, més del doble dels que presenta Catalunya. En canvi, els països de l'Europa de l'Est, com ara Eslovàquia, la República Txeca, Romania o Bulgària, i del sud, com ara Grècia, Itàlia, Espanya i Portugal, i també Catalunya, presenten un esforç financer més baix.

Taula 54.

Despesa pública en educació (universitària i no universitària) sobre el PIB a la Unió Europea i altres països (2008)

Àmbit territorial	Despesa pública en educació (total) / PIB	Despesa pública en educació (no universitària) / PIB	Despesa pública en educació secundària (ISCED 2-4) / PIB	Despesa pública en educació (universitària) / PIB
UE-27	5,07	3,93	2,24	1,14
Dinamarca	7,75	5,56	2,78	2,19
Xipre	7,41	5,56	3,15	1,85
Suècia	6,74	4,92	2,60	1,82
Bèlgica	6,46	5,08	2,79	1,38
Finlàndia	6,13	4,23	2,62	1,90
Malta	6,01	4,95	3,17	1,06
Letònia	5,71	4,72	2,35	0,99
Estònia	5,67	4,54	2,54	1,13
Irlanda	5,62	4,31	2,29	1,31
França	5,58	4,34	2,55	1,24
Holanda	5,46	3,94	2,22	1,52
Àustria	5,46	3,97	2,55	1,49
Regne Unit	5,36	4,52	2,53	0,84
Eslovènia	5,22	4,00	1,15	1,22
Hongria	5,10	4,08	2,25	1,02
Polònia	5,09	4,04	1,90	1,05
Lituània	4,91	3,87	2,61	1,04
Portugal	4,89	3,94	2,06	0,95
Espanya	4,62	3,55	1,74	1,07
Bulgària	4,61	3,72	1,96	0,89
Itàlia	4,58	3,74	2,09	0,84
Alemanya	4,55	3,34	2,23	1,21
Romania	4,25	3,13	:	1,12
República Txeca	4,08	3,11	2,00	0,97
Grècia	4,04	2,58	:	1,46
Eslovàquia	3,59	2,82	1,64	0,77
Catalunya	3,41	2,84	1,29	0,80
Luxemburg	3,15	:	1,74	:
Islàndia	7,57	6,08	2,42	1,49
Noruega	6,51	4,43	2,27	2,08
Estats Units	5,40	4,14	2,00	1,26
Suïssa	5,37	4,08	2,44	1,29
Croàcia	4,33	3,38	0,93	0,95
Japó	3,44	2,79	1,29	0,65

Nota 1: L'Eurostat no ofereix dades regionals. Les dades de Catalunya estan calculades a partir de la informació disponible pel Ministeri d'Educació i Cultura, i prenen com a referència la despesa pública corresponent a Espanya segons Eurostat i el mateix Ministeri d'Educació i Cultura.

Nota 2: Les dades referents a l'educació no universitària fan referència a l'educació no superior. Així mateix, les dades referents a l'educació universitària fan referència a les d'educació superior (en el cas espanyol, per exemple, inclouria també la despesa pública en formació professional de cicle superior).

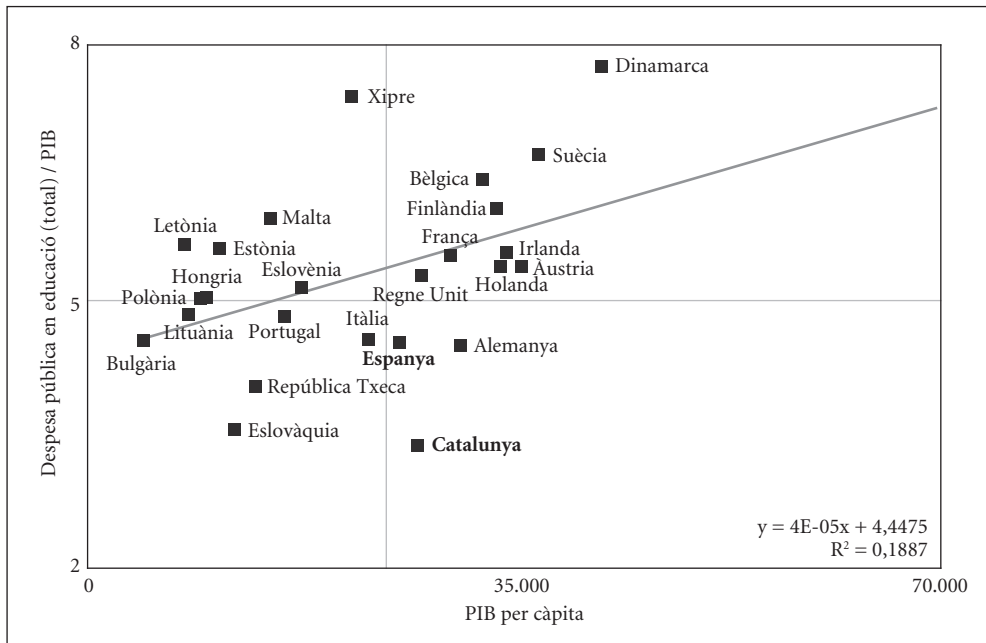
Nota 3: Les dades de Luxemburg, Romania i Liechtenstein corresponen al 2007. Les de Grècia, al 2005. Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació, l'Institut Nacional d'Estadística i l'Eurostat.

L'esforç que fa Catalunya, però, està clarament per sota del que realitzen els països del seu entorn geopolític immediat, i més si es té en compte que presenta nivells de riquesa superior. En aquest sentit, el gràfic 2 recull la relació positiva existent entre la despesa pública en educació no universitària sobre el PIB i el PIB per càpita, i mostra com Catalunya és el país que menys esforç fa en funció del seu nivell de riquesa. La majoria de països nòrdics, continentals i anglosaxons tenen un PIB per càpita més elevat que Catalunya, i també fan un esforç de finançament de l'educació sobre el PIB clarament superior.

Finalment, també és interessant analitzar la relació existent entre la taxa de risc de pobresa infantil i la despesa pública en educació. Baixos nivells de despesa pública

Gràfic 68.

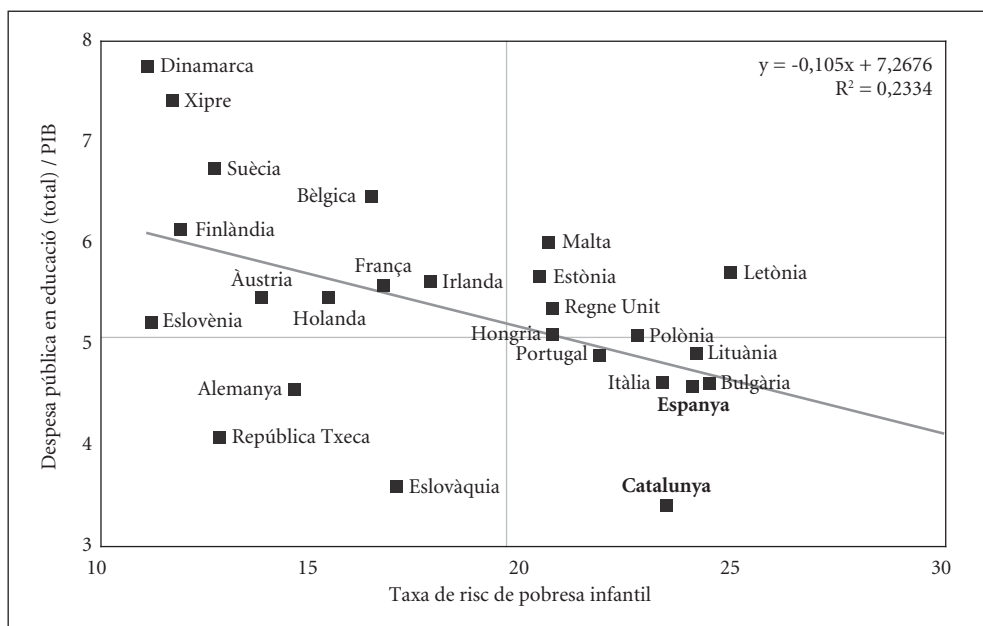
Relació entre despesa pública en educació (universitària i no universitària) i PIB per càpita per països. Europa, 2008, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Gràfic 69.

Relació entre la taxa de risc de pobresa infantil i la despesa pública en educació, per països. Europa, 2009, 2008

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

en educació en territoris amb elevats nivells de pobresa infantil conformarien un escenari amb limitacions importants pel que fa a les oportunitats de combatre les desigualtats educatives. En general, però, el gràfic 69 posa de manifest que, com més elevat és el risc de pobresa infantil, més baixa és la despesa pública en educació, i a la inversa. Aquesta relació negativa és estadísticament significativa. Val a dir, a més, que Catalunya s'ubica entre els països amb nivells baixos de despesa i nivells elevats de pobresa relativa, i que, si fem cas del comportament del conjunt de països europeus, els seus nivells de despesa pública en educació són significativament més baixos dels que caldria esperar pels seus nivells de pobresa (vegeu la distància respecte a la recta de regressió).

Suport a l'escolaritat a través del sistema de beques

El sistema de beques conforma un dels àmbits estratègics de la política educativa per promoure l'equitat en els processos d'escolarització, especialment en les etapes post-obligatòries, i compensar, així, les desigualtats econòmiques existents, que ja han estat exposades a bastament en l'apartat 1 del capítol 2, corresponent al capital econòmic.

La taula 55 proporciona informació sobre l'evolució d'alguns indicadors bàsics del finançament del sistema de beques a Catalunya i a Espanya, i en algun cas també a la Unió Europea. L'anàlisi evolutiva conclou que en els darrers anys observats Catalunya ha experimentat un increment de la despesa unitària destinada a les beques i de la seva cobertura en percentatge d'estudiants prou significatius, especialment meritori en els ensenyaments no universitaris, ja que s'ha incrementat notablement el nombre d'alumnes matriculats. Així, per exemple, en els ensenyaments no universitaris, el curs 1999-2000, el percentatge de becaris per estudiant era del 9,0%, i la despesa unitària, de 283,6€, mentre que el curs 2008-2009 ha passat a ser de l'11,4% i de 336,7€, respectivament; i en els ensenyaments universitaris, el curs 2004-2005, el percentatge de becaris per estudiant era del 10,7% i la despesa unitària de 235,9€, mentre que el curs 2008-2009 ha passat a ser del 23,6% i de 441,4€, respectivament.

No obstant això, l'anàlisi evolutiva també conclou que l'esforç destinat a beques, calculat a partir del pes sobre el conjunt de la despesa en educació, no sembla que hagi experimentat millores estructurals en el període analitzat, i se situa pels volts de l'1% en els ensenyaments no universitaris i del 1,5% en els universitaris. Això significa que la millora del finançament de l'educació exposat en el subapartat anterior, entre els anys 2000 i 2008, ha permès incrementar la despesa unitària en beques i la seva cobertura, però no ha comportat una millora del pes de la inversió en beques sobre el conjunt de la despesa en educació.

Dit això, l'anàlisi comparada amb el conjunt d'Espanya i de la Unió Europea posa de manifest que, malgrat l'evolució positiva d'alguns dels indicadors sobre el sistema de beques a Catalunya, l'esforç econòmic segueix sent encara molt petit. En aquest sentit, la taula 5 mostra que el pes de la despesa en beques sobre el conjunt de la despesa

Taula 55.

Evolució dels indicadors bàsics del finançament del sistema de beques. Catalunya i Espanya, 1999-2009

Despesa en beques (no universitàries) / despesa en educació (no universitària) (%)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	1,1	1,4	1,5	1,4	1,3	1,2	1,3	1,3	0,6	1,7
Espanya	1,2	1,5	1,5	1,4	1,5	1,6	1,7	1,7	1,6	2
UE-27	2,9	2,9	3	2,9	3,4	3	3,3	3,7	3,7	3,7
Despesa en beques (no universitàries) / estudiants (no universitaris) (en €)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	25,5	34,5	41,3	46,0	47,0	47,6	55,8	59,6	28,9	38,3
Espanya	33,1	42,8	47,6	52,3	58,5	67,6	77,3	79,5	79,9	100,9
Despesa en beques (no universitàries) / becaris (no universitaris) (en €)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	283,6	289,1	301,4	313,1	339,3	325,1	358,5	351,2	298,0	336,7
Espanya	246,0	237,8	228,4	219,2	225,7	233,4	234,4	271,3	298,0	385,6
Despesa en beques (no universitàries)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	100,0	134,3	161,7	183,1	191,5	197,6	235,9	259,0	131,3	179,9
Espanya	100,0	127,6	141,0	155,2	175,1	203,1	233,9	244,1	250,7	325,5
Becaris (no universitaris) / estudiants (no universitaris)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	9,0	11,9	13,7	14,7	13,9	14,6	15,6	17,0	9,7	11,4
Espanya	13,5	18,0	20,8	23,9	25,9	29,0	33,0	29,3	26,8	26,2
Despesa en beques (universitàries) / despesa en educació (universitària) (%)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	7,5	7,7	7,4	5,7	2,9	4,7	4,0	4,8	5,0	6,1
Espanya	12,0	12,2	12,3	8,9	7,6	8,5	8,4	8,4	8,5	9,9
UE-27	14,5	13,1	15,6	16	15,9	16,5	16,7	17	16,7	16,7
Despesa en beques (universitàries) / estudiants (universitaris) (en €)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	:	:	:	:	:	235,9	262,8	302,1	354,1	441,4
Espanya	:	:	:	:	:	427,3	459,3	535,8	626,3	734,8

Despesa en beques (universitàries) / becaris (universitaris) (en €)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	919,6	1.043,6	1.194,9	1.289,0	1.354,4	2.205,9	2.029,8	2.014,0	1.641,8	1.874,3
Espanya	1.025,8	1.188,0	1.305,7	1.441,2	1.494,0	2.243,2	2.239,8	2.230,1	1.935,5	2.140,7
Despesa en beques (universitàries)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	100,0	109,6	118,9	119,0	114,1	115,7	119,5	135,6	154,2	189,2
Espanya	100,0	112,1	117,6	117,0	117,7	122,9	130,1	150,0	169,7	196,0
Becaris (universitaris) / estudiants (universitaris)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	:	:	:	:	:	10,7	12,9	15,0	21,6	23,6
Espanya	:	:	:	:	:	19,0	20,5	24,0	32,4	34,3
Despesa en beques / despesa en educació (%)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	2,1	2,4	2,4	2,2	1,7	1,8	1,8	1,9	1,3	1,7
Espanya	2,5	2,8	2,8	2,6	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6	3,2
UE-27	5,2	4,9	5,6	5,6	6,0	5,9	6,0	6,4	6,4	6,4
Despesa en beques/ estudiants (en €)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	:	:	:	:	:	77,0	85,6	93,3	71,3	88,7
Espanya	:	:	:	:	:	123,6	135,7	147,6	157,8	188,0
Despesa en beques/ becaris (en €)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	490,5	486,2	502,4	506,3	531,4	548,7	563,6	558,9	633,8	687,3
Espanya	492,5	478,4	464,8	440,4	433,4	450,9	436,6	517,9	571,9	689,1
Despesa en beques	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	100,0	119,3	135,6	144,0	144,3	147,7	164,9	183,7	145,3	185,6
Espanya	100,0	117,4	125,6	130,0	137,3	150,3	165,6	182,1	197,3	240,2
Becaris/estudiants	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Catalunya	:	:	:	:	:	14,0	15,2	16,7	11,3	12,9
Espanya	:	:	:	:	:	27,4	31,1	28,5	27,6	27,3

Nota: Les dades de l'alumnat universitari corresponen a alumnat d'universitats presencials. Les dades referents a la Unió Europea són estimades i corresponen a anys naturals, no a cursos.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

en educació és més baixa a Catalunya que al conjunt de l'Estat i de la Unió Europea, tant en els ensenyaments no universitaris com en els ensenyaments universitaris. Mentre que Catalunya destina pels volts de l'1% de la despesa en educació no universitària en beques, Espanya hi destina pels volts del 2%, i la Unió Europea, pels volts del 4%. I mentre que Catalunya destina pels volts del 6% de la despesa en educació universitària en beques, Espanya n'hi destina el 10% i la Unió Europea, si fa no fa el 17%.

La mateixa taula 55 també posa de manifest que, segons les dades del Ministeri d'Educació, Catalunya presenta una despesa en beques per estudiant de 38,3€ en els ensenyaments no universitaris amb una cobertura de l'11,4%, mentre que a Espanya aquesta quantia és de 100,9€ amb una cobertura del 26,2% (curs 2008-2009). Igualment, en els ensenyaments universitaris, Catalunya presenta una despesa unitària en beques de 441,4€, amb una cobertura del 23,6%, mentre que a Espanya la inversió per estudiant és de 734,8€, amb una cobertura del 34,3%. En general, a Espanya la despesa per estudiant en beques i els nivells de cobertura són clarament superiors que a Catalunya.

Cal destacar, a més, que l'evolució d'aquests indicadors de finançament de les beques, malgrat que és positiva, és menys positiva que en els altres àmbits territorials de referència. En efecte, en comparació d'Espanya, Catalunya presenta un nivell de despesa i de cobertura menors, i la tendència dels darrers anys ha mostrat un ritme de creixement inferior, tant en els ensenyaments no universitaris com universitaris. Això ha provocat que les diferències entre Espanya i Catalunya s'hagin incrementat, tant des del punt de vista de la despesa destinada com del nivell de cobertura.

Cal dir que tradicionalment el sistema de beques a Catalunya ha experimentat dèficits d'inversió pel fet que bona part d'aquestes beques eren atorgades pel Ministeri d'Educació en funció dels llindars de renda del conjunt de l'Estat espanyol. Els majors nivells de riquesa de Catalunya en relació amb Espanya penalitzen la població escolar catalana a l'hora d'accedir amb la mateixa proporció a les beques.

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes, però, també posa de manifest que aquests dèficits d'inversió i de cobertura en beques a Catalunya també s'expliquen

per la debilitat de les polítiques de beques promogudes per la mateixa administració catalana. La taula 56, que recull la informació per comunitats autònomes, constata que Catalunya és una de les comunitats autònomes que realitza un esforç econòmic menor en beques (amb un 1,7% de la despesa en educació no universitària i universitària), només superada negativament per la Rioja (1,6%), que presenta una despesa unitària més baixa (88,7€ per estudiant no universitari i universitari), només superada per Balears (75,5€) i La Rioja (86,7€), i que compta amb nivells de cobertura més baixos (12,9% dels estudiants no universitaris i universitaris), només superada per Aragó (7,9%), Castella-la Manxa (11,8%), La Rioja (11,9%) i Galícia (12,8%). Només La Rioja presenta indicadors globalment més negatius que Catalunya pel que fa al sistema de beques el curs 2008-2009.

En general, és ben cert que aquelles comunitats amb nivells de renda per càpita menors tenen nivells de cobertura majors i una despesa proporcionalment més important. Extremadura i Castella i Lleó, per exemple, destinen aproximadament 200€ més per estudiant no universitari i universitari en beques que Catalunya. Tot i això, també és cert que comunitats riques com Madrid, el País Basc i Navarra tenen una situació significativament millor. El País Basc i Madrid, per exemple, destinen 100€ més per estudiant en beques que Catalunya.

És especialment il·lustrativa la baixa cobertura i la baixa despesa per estudiant del sistema de beques als ensenyaments secundaris postobligatoris, especialment si hom té presents els nivells elevats d'abandonament escolar prematur, d'estudiants que abandonen el sistema educatiu sense haver assolit aquests ensenyaments. Anteriorment, s'ha esmentat que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb un abandonament educatiu prematur superior a la mitjana estatal i, alhora, és la comunitat amb una cobertura més baixa als ensenyaments secundaris postobligatoris (4,1% dels estudiants) i amb una despesa unitària també més baixa (53,2€ per estudiant), només superada negativament per les Balears (48,5€ per estudiant).

L'anàlisi comparada per països europeus tampoc no mostra una situació positiva pel que fa a la situació del sistema de beques a Catalunya. La taula 57, que recull la despesa en ajuts a l'escolaritat sobre el total de la despesa pública en educació corresponent a

Taula 56.

Indicadors bàsics del finançament del sistema de beques per comunitats autònomes. Espanya, curs 2008-2009

	Despesa en beques (no univ.) / despesa en educació (no univ.) (%)	Despesa en beques (univ.) / despesa en educació (univ.) (%)	Despesa en beques / despesa en educació (%)	Nombre de becaris (no univ.) / estudiants (no univ.) (%)	Nombre de becaris (univ.) / estudiants (univ.) (%)	Nombre de becaris / estudiants (%)	Despesa en beques (no univ.) / becaris (no univ.) (en euros)	Despesa en beques (univ.) / becaris (univ.) (en €)	Despesa en beques / becaris (en €)	Despesa en beques (no univ.) / estudiants (no univ.) (en €)	Despesa en beques (univ.) / estudiants (univ.) (en €)	Despesa en beques / estudiants (en €)	Número de becaris (sec. post.) / estudiants (sec. post.) (%)	Despesa en beques (sec. post.) / becaris (sec. post.) (en €)	Despesa en beques (sec. post.) / estudiants (sec. post.) (en €)
Espanya	2,0	9,9	3,2	26,2	34,3	27,3	385,6	2.140,7	689,1	100,9	734,8	188,0	11,8	1.150,5	135,4
Andalusia	3,4	13,9	5,1	24,4	38,8	26,3	563,7	2.504,8	932,4	137,7	971,4	244,9	19,5	1.182,8	231,0
Aragó	1,0	6,6	2,1	5,0	27,1	7,9	876,1	2.024,7	1.396,7	43,9	549,2	110,9	6,0	1.390,8	83,7
Astúries	2,0	6,9	2,8	54,1	25,3	49,3	209,2	2.036,0	363,8	113,1	515,6	179,5	11,8	1.205,9	142,4
Balears	1,0	6,8	1,5	13,2	24,2	14,0	365,8	1.674,8	539,1	48,1	406,1	75,5	4,1	1.195,9	48,5
Canàries	2,5	14,1	4,2	31,0	40,4	32,1	371,9	2.309,2	648,2	115,3	933,0	207,8	17,2	1.041,4	179,3
Cantàbria	1,2	6,9	2,1	11,8	36,5	14,5	522,6	1.767,9	865,0	61,7	645,6	125,4	12,7	892,4	113,5
Castella i Lleó	2,8	14,5	5,0	72,1	36,8	65,7	206,0	2.495,1	437,6	148,6	917,9	287,6	11,7	1.238,8	144,3
Castella-la Manxa	1,6	17,0	3,1	8,5	54,3	11,8	1.042,7	2.547,1	1543,4	88,7	1.382,8	182,6	12,1	1.247,9	151,6
Catalunya	0,8	6,1	1,7	11,4	23,6	12,9	336,7	1.874,3	687,3	38,3	441,4	88,7	4,1	1.298,9	53,2
Comunitat Valenciana	2,2	8,5	3,5	24,1	31,7	25,2	427,2	2.092,3	738,6	102,9	662,7	186,3	10,5	1.180,6	124,2
Extremadura	3,2	21,7	5,3	40,8	49,8	41,8	396,0	2.714,2	703,3	161,7	1.351,6	294,3	16,1	1.604,8	258,7
Galícia	1,5	11,5	3,4	8,6	36,5	12,8	988,5	2.550,7	1.658,3	85,3	931,5	212,7	20,3	983,4	199,5
Madrid	3,3	7,4	4,3	44,9	24,0	41,1	264,8	1.980,0	447,4	118,8	474,2	183,7	5,4	1.152,3	62,1
Múrcia	1,6	11,8	3,2	18,8	32,5	20,5	401,1	2.337,8	785,1	75,3	759,8	160,8	10,8	1.125,6	121,1
Navarra	0,9	12,8	2,2	16,5	30,4	18,3	329,9	2.224,7	744,8	54,4	676,3	136,4	9,0	1.076,1	97,3
País Basc	2,1	6,0	2,7	33,1	25,4	32,0	431,0	1.906,8	588,5	142,5	483,5	188,5	11,7	592,7	69,4
La Rioja	0,9	6,3	1,6	10,5	23,3	11,9	403,5	1.897,7	728,6	42,3	441,3	86,7	10,0	694,0	69,4

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

l'any 2008, mostra que Catalunya està entre els països amb un esforç econòmic més baix, tant en els ensenyaments no universitaris com en els universitaris, globalment només per sobre de Polònia.

Taula 57.

Despesa en ajuts a l'escolaritat sobre el total de la despesa pública per països. Europa, 2008

	Total	Educació primària i secundària	Educació superior
UE-27	6,4	3,7	16,7
Dinamarca	16,0	10,0	28,4
Bulgària	13,6	16,1	6,7
Holanda	13,1	7,8	28,9
Xipre	12,7	:	50,9
Alemanya	10,3	8,5	18,9
Suècia	10,2	5,3	25,4
Irlanda	8,7	7,5	12,7
Eslovènia	7,8	3,6	23,2
Finlàndia	6,6	3,2	14,7
Regne Unit	6,3	1,7	31,2
Eslovàquia	5,8	3,0	17,5
Hongria	5,4	4,1	14,3
Àustria	5,3	0,8	17,4
Itàlia	4,6	1,0	20,2
Lituània	4,3	1,9	14,1
Portugal	4,3	2,0	14,9
Letònia	4,2	4,3	7,1
Bèlgica	4,1	1,9	13,2
República Txeca	4,1	4,5	4,9
Estònia	3,8	3,4	7,4
França	3,7	3,2	7,4
Espanya	3,6	1,9	9,9
Catalunya	1,9	0,7	5,8
Polònia	1,2	1,3	1,5
Grècia	:	:	:
Luxemburg	:	1,8	:
Malta	:	:	:
Romania	:	:	:
Croàcia	0,7	:	3,1
Islàndia	5,2	1,2	22,5
Noruega	19,4	8,8	44,1
Suïssa	1,0	0,6	2,1
Estats Units	4,7	:	20,3
Japó	4,8	0,0	25,4

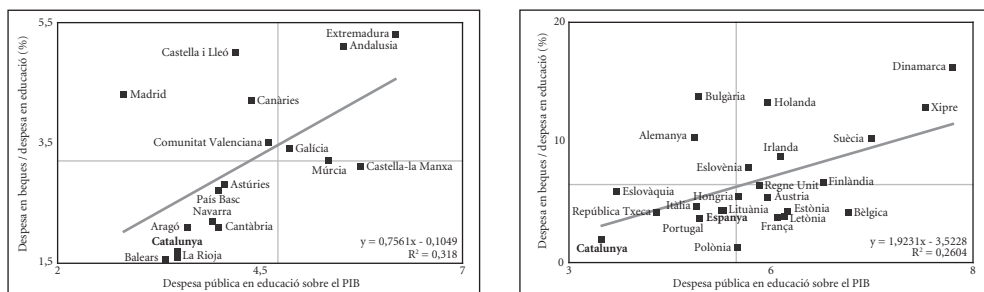
Nota: Les dades de Catalunya són estimades.

Font: Eurostat.

El gràfic 70, que recull la relació entre la despesa pública en educació sobre el PIB i la despesa en beques sobre el total de la despesa pública en educació, il·lustra com, en general, les comunitats autònomes i els països europeus que fan un esforç més gran per finançar l'educació també fan un esforç més gran per finançar les polítiques de beques. Catalunya, com ja hem vist, estaria entre les comunitats autònomes i els països europeus amb baix nivell d'esforç econòmic per finançar l'educació i les beques.

Gràfic 70.

Relació entre la despesa pública en educació sobre el PIB i la despesa en ajuts a l'escolaritat sobre el total de la despesa pública, per comunitats autònomes i països. Espanya i Europa, 2008

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i del Ministeri d'Educació.

Despesa de les llars

Els dèficits de despesa pública comentats anteriorment provoquen que les famílies hagin de fer un esforç econòmic més gran en educació i sufragar costos més elevats en l'escolarització dels seus fills i filles. En edicions anteriors de l'Anuari, ja s'ha posat de manifest que Catalunya és un dels països de l'OCDE amb una major despesa privada en educació, circumstància que resulta comprometedora per a l'equitat educativa.

En efecte, la taula 58, que recull l'evolució d'alguns indicadors de despesa privada, mostra com Catalunya, amb un dèficit més important de finançament públic del sistema educatiu respecte al conjunt de l'Estat, presenta uns nivells de despesa privada

superiors a Espanya. Així, l'any 2009, les llars catalanes destinaven l'1,29% de la seva despesa a ensenyament, de mitjana 430,5€ per llar i 872,6€ per estudiant, mentre que les llars espanyoles hi destinaven el 0,93% de la despesa total, de mitjana, 283,7€ per llar i 559,4€ per estudiant. És a dir, les llars catalanes pagaven 148€ més per llar en ensenyament, i 313€ més per estudiant, que les llars al conjunt de l'Estat, cosa que representa més del 50% més.

Malgrat que l'anàlisi evolutiva es veu interferida per un canvi de sèrie l'any 2006 que en dificulta la interpretació, la taula 58 també mostra com la despesa privada en ensenyament sembla haver tendit a mantenir-se estable al llarg del període a Catalunya. En el cas d'Espanya, en canvi, la despesa en ensenyaments per estudiant hauria tendit a créixer, per la qual cosa les diferències amb Catalunya tendrien progressivament a reduir-se. Tant a Catalunya com a Espanya, però, les llars semblen destinar una part cada cop més petita del seu pressupost a finançar l'ensenyament (a Catalunya, entre els anys 2000 i 2009, aquest volum hauria passat de l'1,6% a l'1,3%).

L'anàlisi per comunitats autònomes és prou conclouent: Catalunya és la comunitat autònoma amb un percentatge de despesa de les llars en ensenyament més elevat (en valors relatius), així com també de despesa mitjana per llar i per persona (en valors absoluts). Les llars catalanes destinen més de 200€ més a l'ensenyament que les llars de la majoria de comunitats autònomes, i més de 30€ més que les llars del País Basc, Navarra i Madrid. Si prenem com a referència la despesa privada per estudiant, Catalunya només es veu superada per Astúries.

En aquest sentit, el gràfic 71 il·lustra la relació negativa existent entre la despesa pública en educació sobre el PIB i la despesa de les llars en ensenyament. Tal com hem exposat prèviament, doncs, i a diferència del que succeïa amb la inversió en beques, les famílies que viuen en comunitats autònomes que presenten un esforç financer més gran en educació dels poders públics, tendeixen a assumir un esforç més reduït en ensenyament que les famílies de les comunitats autònomes que tenen una despesa pública en educació sobre el PIB més elevada. Catalunya, com succeeix amb la resta de comunitats autònomes econòmicament més riques, tendeix a situar-se entre les que tenen despesa pública baixa i despesa privada elevada.

Taula 58.

Evolució dels indicadors de despesa de les llars en ensenyament. Catalunya i Espanya, 2000-2009

Percentatge de despesa en ensenyament	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Catalunya	1,60	1,43	1,59	1,44	1,33	1,24	1,26	1,13	1,26	1,29
Espanya	1,23	1,15	1,15	1,13	1,06	1,02	0,91	0,91	0,92	0,93
Despesa mitjana per llar en ensenyament	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Catalunya	342,76	316,46	350,27	330,81	324,24	313,73	420,13	386,85	435,02	430,49
Espanya	244,85	240,68	245,41	249,69	248,58	256,61	277,65	290,07	294,86	283,72
Índex de variació de la despesa mitjana per llar en ensenyament (2000=100) / (2006=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Catalunya	100,0	92,3	102,2	96,5	94,6	91,5	100,0	92,1	103,5	102,5
Espanya	100,0	98,3	100,2	102,0	101,5	104,8	100,0	104,5	106,2	102,2
Despesa en ensenyament de les llars per estudiant (universitari i no universitari)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Catalunya	612,4	587,3	675,6	643,0	633,8	630,1	865,6	801,9	897,0	872,6
Espanya	374,3	384,2	406,4	424,1	430,2	455,2	523,9	556,7	582,7	559,4
Índex de variació de la despesa en ensenyament de les llars per estudiant (universitari i no universitari) (2000=100) / (2006=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Catalunya	100,0	95,9	110,3	105,0	103,5	102,9	100,0	92,6	103,6	100,8
Espanya	100,0	102,6	108,6	113,3	114,9	121,6	100,0	106,3	111,2	106,8

Nota: L'any 2006 es produeix un canvi de sèrie, de l'Enquesta Contínua de Pressupostos Familiars i l'Enquesta de Pressupostos Familiars amb base 2006.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Encuesta de Presupuestos Familiares, de l'Institut Nacional d'Estadística.

Si ens fixem en la despesa unitària, en canvi, aquesta relació negativa estadísticament significativa desapareix. El gràfic 72 ajuda a situar les diferents comunitats autònomes en relació amb els seus nivells de despesa pública unitària i despesa privada per estudiant, i mostra que Catalunya se situa entre les comunitats amb despesa pública

Taula 59.

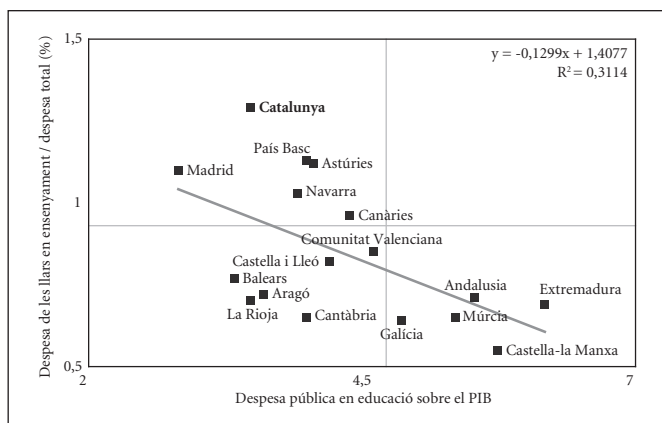
Indicadors en despesa de les llars en ensenyament per comunitats autònomes.
Espanya, 2009

Comunitats autònomes	Percentatge de despesa en ensenyament	Despesa mitjana per llar en ensenyament	Despesa mitjana per persona en ensenyament	Índex de variació de la despesa mitjana per persona en ensenyament (2006=100)	Despesa en ensenyament de les llars per estudiant (universitari i no universitari)	Índex de variació de la despesa en ensenyament de les llars per estudiant (universitari i no universitari) (2006=100)	Índex de variació de la despesa total (2006=100)	Índex de variació de la despesa mitjana per llar (2006=100)	Índex de variació de la despesa mitjana per llar en ensenyament (2006=100)	Índex de variació de la despesa mitjana per persona (2006=100)	Índex de variació de la despesa mitjana per persona en ensenyament (2006=100)
Catalunya	1,29	430,49	165,24	105,4	872,6	109,5	106,9	99,8	102,5	102,7	105,4
Espanya	0,93	283,72	106,03	105,6	559,4	109,5	107,1	99,5	102,2	102,8	105,6
Andalusia	0,71	205,8	72,66	116,3	342,6	120,0	108,2	100,2	112,2	103,8	116,3
Aragó	0,72	207,62	81,15	104,9	459,9	108,6	105,5	99,4	102,8	101,5	104,9
Astúries	1,12	340,46	135,26	186,7	941,7	186,6	111,7	107,6	179,9	111,7	186,7
Balears	0,77	227,88	88,2	104,4	541,5	113,5	101,7	92,2	101,9	94,5	104,4
Canàries	0,96	251,93	90,78	115,0	495,9	121,1	102,2	92,2	109,7	96,7	115,0
Cantàbria	0,65	209,24	76,21	145,5	473,5	151,8	114,5	110,2	144,5	111,0	145,5
Castella i Lleó	0,82	220,42	87,48	109,2	508,7	110,5	103,8	99,2	105,5	102,7	109,2
Castella-la Manxa	0,55	146,94	53,37	120,8	296,2	126,7	110,6	100,3	116,7	103,8	120,8
Comunitat Valenciana	0,85	238,36	91,57	111,5	497,6	120,0	104,4	95,5	108,8	97,9	111,5
Extremadura	0,69	170,18	62,51	138,9	330,3	138,9	104,7	99,4	132,9	103,9	138,9
Galícia	0,64	184,73	68,77	84,2	432,2	85,2	107,8	102,8	80,8	107,1	84,2
Madrid	1,10	394,49	145,66	91,6	718,6	96,2	110,1	101,0	88,5	104,6	91,6
Múrcia	0,65	179,9	61,85	93,7	294,2	100,6	102,1	92,5	91,2	95,0	93,7
Navarra	1,03	356,89	135,75	135,4	710,2	141,4	109,9	102,0	131,0	105,4	135,4
País Basc	1,13	377,08	151,67	99,1	840,2	99,2	106,2	100,9	94,9	105,3	99,1
La Rioja	0,70	202,29	78,32	107,9	464,8	112,5	114,1	107,7	106,1	109,6	107,9

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Encuesta de Presupuestos Familiares, de l'Institut Nacional d'Estadística..

Gràfic 71.

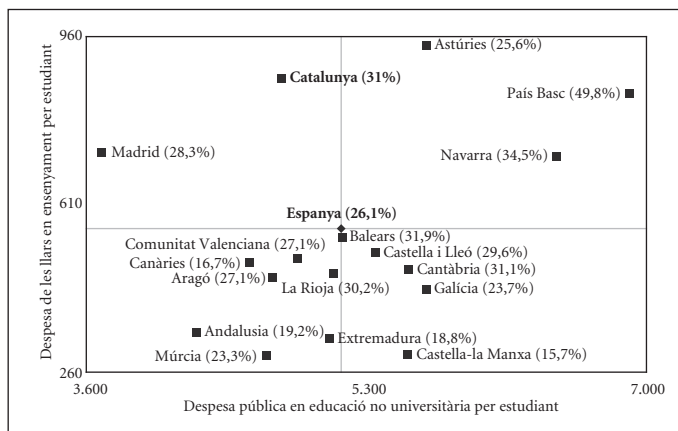
Relació entre la despesa pública en educació sobre el PIB i la despesa de les llars en ensenyament, per comunitats autònomes. Espanya, 2008, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Encuesta de Presupuestos Familiares, de l'Institut Nacional d'Estadística..

Gràfic 72.

Relació entre despesa pública unitària i despesa privada per estudiant per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Nota: Entre parèntesis, s'assenyala el percentatge d'alumnat escolaritzat al sector concertat.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Encuesta de Presupuestos Familiares, de l'Institut Nacional d'Estadística..

baixa i despesa privada elevada. El gràfic també mostra que la despesa privada té una forta relació amb els règims de provisió: la prevalença del sector privat contribueix a augmentar la despesa privada.

Provisió de professorat a les aules

En els darrers anys, la dotació de professorat al sistema educatiu català ha augmentat de manera molt significativa. La taula 60, que recull l'evolució del nombre de professors als ensenyaments de règim general, mostra que Catalunya ha incorporat en una dècada més de 28.000 nous professors al sistema, amb un increment del 34,7%, especialment entre els cursos 2006-2007 i 2008-2009, període en què es va començar a implantar la sisena hora als centres públics de primària. De fet, aquest increment va ser especialment rellevant en el sector públic, que concentra més de 24.500 d'aquestes noves incorporacions, amb un increment del 50% de la plantilla total.

Taula 60.

Evolució del nombre de professors/es per titularitat de centre als ensenyaments de règim general. Catalunya, 2000-2011

Total	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Total (n)	81.040	81.410	82.360	84.844	87.863	90.296	97.928	102.922	108.760	107.263	109.165
Públic	49.237	49.305	50.096	52.194	54.566	56.618	63.659	68.258	72.486	71.732	73.899
Privat	31.803	32.105	32.264	32.650	33.297	33.678	34.269	34.664	36.274	35.531	35.266
Total (2000/01=100)	100,0	100,5	101,6	104,7	108,4	111,4	120,8	127,0	134,2	132,4	134,7
Públic	100,0	100,1	101,7	106,0	110,8	115,0	129,3	138,6	147,2	145,7	150,1
Privat	100,0	100,9	101,4	102,7	104,7	105,9	107,8	109,0	114,1	111,7	110,9

Font: Ministeri d'Educació.

Val a dir, però, que aquests increments de professorat no han permès millorar de manera significativa la dotació de professorat per alumne, tal com mostra la taula 61. El creixement tan important d'alumnat al sistema en el mateix període, de 246.000

alumnes als ensenyaments de règim general, ha fet que la ràtio d'alumnes per professor s'hagi mantingut força estancada, amb una reducció inferior a un alumne per professor, de 12,3 a 11,4. Tant el sector públic com el privat tendeixen a reduir el nombre mitjà d'alumnes per professor: encara que han tingut un ritme de creixement de l'alumnat força diferenciat, de 236.500 al sector públic i de només 9.500 al privat, el professorat també ha augmentat de manera diferenciada, de 24.500 al sector públic i de 3.500 al privat. Aquest increment de professorat no exactament proporcionat a l'increment del nombre d'alumnat fa que la reducció de la ràtio per alumne al sector privat sigui lleugerament més alta (del 7,6%) que al sector públic (del 6,0%).

Taula 61.

Evolució del nombre mitjà d'alumnes per professor/a per titularitat de centre als ensenyaments de règim general per àmbit territorial. Catalunya i Espanya, 2000-2011

Total	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	12,3	12,3	12,4	12,3	12,1	12,0	11,4	11,3	11,0	11,5	11,4
Espanya	12,9	12,5	12,3	12,1	11,9	11,7	11,5	11,3	11,1	11,3	11,4
Públic	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	11,7	11,7	11,9	11,9	11,7	11,6	10,8	10,6	10,4	11,0	11,0
Espanya	11,9	11,5	11,4	11,2	11,0	10,8	10,6	10,4	10,3	10,4	10,6
Privat	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Catalunya	13,2	13,1	13,1	12,9	12,6	12,6	12,4	12,7	12,2	12,5	12,2
Espanya	15,6	15,3	15,0	14,7	14,3	14,2	13,9	13,7	13,3	13,5	13,4

Font: Ministeri d'Educació.

Dit això, la taula 61 també evidencia que el curs 2010-2011, com succeeix al llarg de tot el període observat, la ràtio d'alumnes per professor és més elevada al sector privat (12,2) que al públic (11,0). És a dir, en altres paraules, que el sector públic disposa d'una dotació de professorat més elevada que el sector privat: concretament, a Catalunya, el sector públic té un alumne menys per professor que el sector privat.

En aquest sentit, caldria afegir que la composició social de l'alumnat és notablement més complexa en el sector públic que en el privat, i que la concentració de necessitats educatives específiques incrementa les necessitats de personal per donar-hi resposta. Per exemple, el 16,6% de l'alumnat dels ensenyaments de règim general al sector públic és estranger, mentre que aquesta proporció és del 6,1% en el sector privat, i el sector públic té 1,8 alumnes estrangers per professor, mentre que el sector privat té 0,8 alumnes estrangers per professor.

Per comunitats autònomes, la taula 62 mostra com en el curs 2010-2011 Catalunya presenta una ràtio d'alumnes per professor equivalent a la mitjana espanyola, però amb diferents comportaments en funció del sector de titularitat. El sector públic a

Taula 62.

Nombre mitjà d'alumnes per professor/a per titularitat de centre als ensenyaments de règim general, per comunitats autònomes. Espanya, 2010-2011

	Total	Públic	Privat
Espanya	11,4	10,6	13,4
Andalusia	12,3	11,8	14,1
Aragó	10,8	9,9	13,3
Astúries	9,6	8,6	13,9
Balears	10,7	9,9	12,5
Canàries	12,8	12,2	15,5
Cantàbria	9,5	8,5	12,8
Castella i Lleó	9,9	8,9	13,0
Castella-la Manxa	10,3	9,8	13,4
Catalunya	11,4	11,0	12,2
Comunitat Valenciana	11,7	10,7	14,9
Extremadura	10,8	9,9	16,3
Galícia	9,7	8,9	12,8
Madrid	12,4	11,8	13,2
Múrcia	11,1	10,0	15,3
Navarra	9,8	8,6	13,1
País Basc	10,5	8,7	13,3
La Rioja	11,5	10,6	13,8

Font: Ministeri d'Educació.

Catalunya està més mal dotat en comparació de la mitjana espanyola (11,0 *versus* 10,6) que el sector privat (12,2 *versus* 13,4). De fet, Catalunya està entre les comunitats autònomes amb una ràtio d'alumnes per professor al sector públic més elevada, només superada per Canàries (12,2), Andalusia (11,8) i Madrid (11,8). En canvi, Catalunya és la comunitat que presenta la ràtio d'alumnes per professor al sector privat més baixa (12,2).

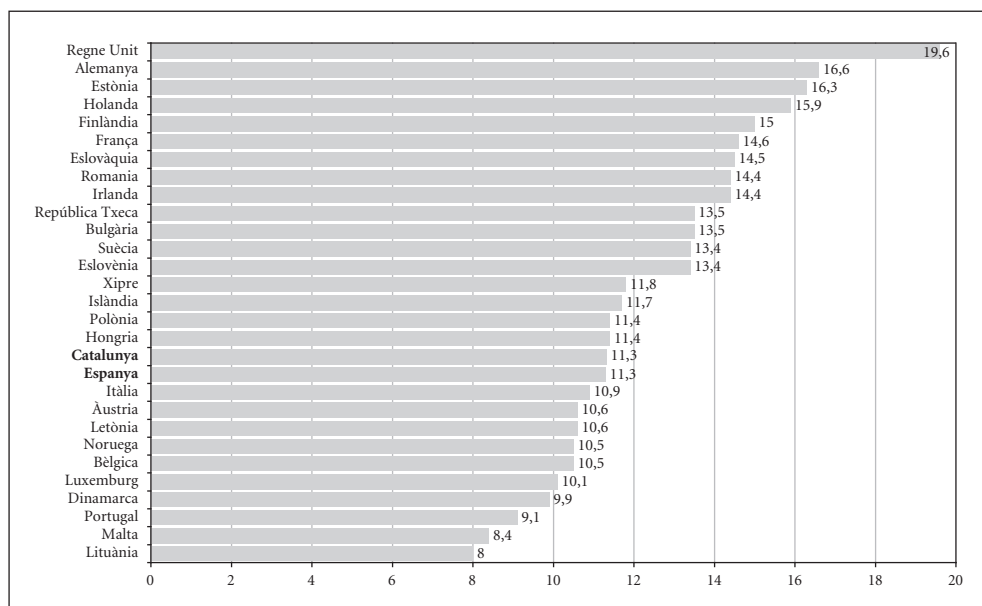
Globalment, les comunitats autònomes amb una pitjor dotació de professorat serien Canàries, Andalusia i Madrid. Tot i que Catalunya tendeix a equiparar-se a aquestes comunitats en la dotació al sector públic, la millor dotació comparada del sector privat fa que el nostre sistema educatiu tingui nivells de dotació de professorat equivalents a la mitjana espanyola.

Per països europeus, Catalunya se situa també en uns nivells de dotació de professorat mitjans en el conjunt del sistema. Contràriament al que es podria esperar pels nivells de despesa pública en educació, el gràfic 73 mostra com Catalunya se situa en una posició més favorable que països anglosaxons com el Regne Unit i Irlanda, països continentals com Alemanya o França o països nòrdics com Finlàndia o Suècia, amb despeses en educació més elevades que Catalunya. En definitiva, el nostre sistema educatiu fa un esforç financer en educació menor que els països anteriorment esmentats, però major en professorat. O en altres paraules, aquests països disposen de sistemes educatius que fan un esforç financer més elevat en altres àmbits de l'educació que no són estrictament el de professorat. En aquest sentit, per exemple, l'Informe de l'OCDE «Panorama de l'Educació 2011», conclou que l'any 2008 la proporció de la despesa corrent en educació destinada al pagament del professorat en les etapes d'educació primària i secundària és a Espanya del 73,3%, mentre que la mitjana de l'OCDE se situa en el 63,2%. Aquestes xifres s'expliquen, en part, pels dèficits de finançament de l'educació —encara que aquest informe també indica que les condicions salarials del professorat del sector públic a Espanya són més elevades en comparació de la mitjana de l'OCDE i de la Unió Europea, tot i que el professorat també treballa més hores lectives l'any.

Per exemple, el professorat de primària a Espanya té, de mitjana, una retribució inicial de 35.907€ anuals convertits a paritat del poder adquisitiu i pot assolir una retribució

Gràfic 73.

Ràtio d'alumnes per professor als ensenyaments primaris i secundaris (ISCED 1-3) per països. Europa, 2009

Nota: La dada de Catalunya és una estimació a partir de la ràtio en el conjunt d'ensenyaments i el comportament de la mitjana del conjunt de l'Estat espanyol.

Font: Eurostat.

màxima de 50.105€, i té 880 hores netes de classe al curs, mentre que el professorat de la Unió Europea (UE-21), de mitjana, té una retribució inicial de 26.472€ i una retribució màxima de 42.041€, i fa 755 hores anuals de classe, 125 menys. O el professorat de segona etapa de secundària té una retribució inicial de 40.923€ i una retribució màxima de 57.304€, amb 693 hores de classe, mentre que aquest mateix professorat a la Unió Europea (UE-21) té una retribució inicial de 29.459€ i màxima de 47.374€, amb 628 hores de classe (segons l'*Education at a Glance 2011* de l'OCDE).

L'eficiència del sistema educatiu: relació entre la provisió de recursos al sistema i resultats acadèmics

Contràriament al que hom podria pensar, els resultats de la recerca en economia de l'educació posen en qüestió la relació directa existent entre la despesa pública en educació i l'èxit educatiu, especialment a partir de determinats nivells de despesa, en què el rendiment de la inversió esdevé cada cop més marginal. Paradoxalment, doncs, en aquells països que ja han assolit determinats nivells de despesa, l'augment de recursos públics destinats a l'educació no comporta necessàriament una millora dels resultats acadèmics.

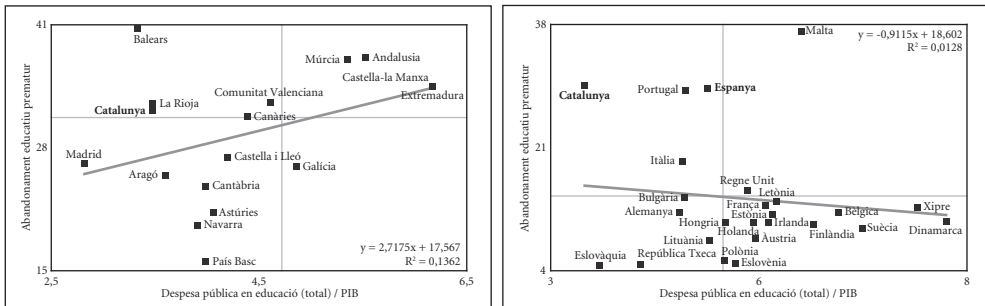
L'anàlisi de la relació entre els indicadors de finançament del sistema i els indicadors d'èxit educatiu confirma la feblesa d'aquesta relació, especialment si hom pren en consideració l'esforç financer que fa cada territori en educació en proporció amb la seva riquesa. En efecte, la despesa pública en educació sobre el PIB no manté associacions estadísticament significatives amb bona part dels indicadors d'èxit educatiu. La relació negativa existent entre despesa pública i PIB per càpita, constatada anteriorment, i la relació positiva existent també entre PIB per càpita i resultats acadèmics, també constatada anteriorment, anul·len l'impacte que hi podria haver entre despesa pública i resultats acadèmics.

El gràfic 74, per exemple, il·lustra l'absència d'associació entre la despesa pública en educació sobre el PIB que fan comunitats autònomes i països europeus i els seus nivells d'abandonament educatiu prematur. En aquest sentit, Catalunya no estaria entre les comunitats autònomes i els països europeus amb més problemes d'eficiència del sistema educatiu, atès que presenta nivells elevats d'abandonament educatiu prematur però també nivells baixos de despesa pública. La posició que ocupa respecte a la recta de regressió, així com també la distància, així ho indica. Hi ha altres comunitats i països que fan un esforç més gran en educació i que obtenen resultats acadèmics similars o pitjors.

Dit això, l'anàlisi bivariant, en brut d'altres factors, sí que aporta relacions estadísticament significatives si prenem com a referència la despesa en educació per estudiant,

Gràfic 74.

Relació entre despesa pública en educació sobre el PIB i abandonament educatiu prematur per comunitats autònomes i països. Espanya i Europa, 2008, 2009

Nota: Els gràfics presenten relacions estadísticament no significatives.
Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i d'Eurostat.

disponible per comunitats autònomes. En aquest cas, la relació positiva existent entre despesa pública unitària i PIB per càpita, juntament amb la relació positiva esmentada anteriorment entre PIB per càpita i resultats acadèmics, expliquen l'existència d'aquesta associació. El gràfic 75 il·lustra la relació estadísticament significativa existent entre despesa pública en educació per estudiant i alguns indicadors d'èxit educatiu. En altres paraules, sense controlar la incidència d'altres factors, com ara els nivells de riquesa, aquelles comunitats autònomes amb una despesa pública en educació no universitària per estudiant més elevada tendeixen a tenir nivells d'abandonament educatiu prematur més baixos i nivells de formació superior de la població de 30 a 34 anys més elevats. El 20% o més de la variabilitat de resultats acadèmics entre comunitats autònomes s'explica per la despesa pública en educació per estudiant.

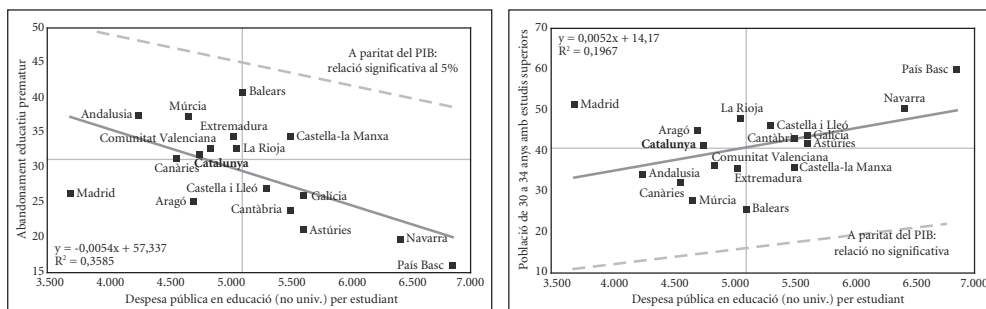
Aquestes relacions, però, estan fortament condicionades per les desigualtats en els nivells de riquesa entre les comunitats autònomes. De fet, a paritat de PIB per càpita, la incidència de la despesa pública en educació sobre el nivell d'instrucció superior de la població de 30 a 34 anys desapareix (vegeu la recta de regressió discontinua, que mostra una relació estadísticament no significativa). Sí que es manté l'associació significativa, encara que al 5%, una mica més feble, entre la

despesa unitària i l'abandonament educatiu prematur. En definitiva, la incidència és feble, però existeix.

Si considerem la despesa pública per estudiant, Catalunya tampoc no està entre les comunitats autònomes amb més problemes d'eficiència, i la seva posició és propera a la recta de regressió. Això vol dir que obté uns resultats molt propers als que hom esperàriem atesa la seva despesa unitària en educació. Hi ha comunitats autònomes amb nivells de despesa superiors que presenten pitjors resultats, especialment les Balears, la Comunitat Valenciana i Castella-la Manxa.

Gràfic 75.

Relació entre despesa pública en educació per estudiant i indicadors d'èxit educatiu per comunitats autònomes. Espanya, 2008, 2009, 2010

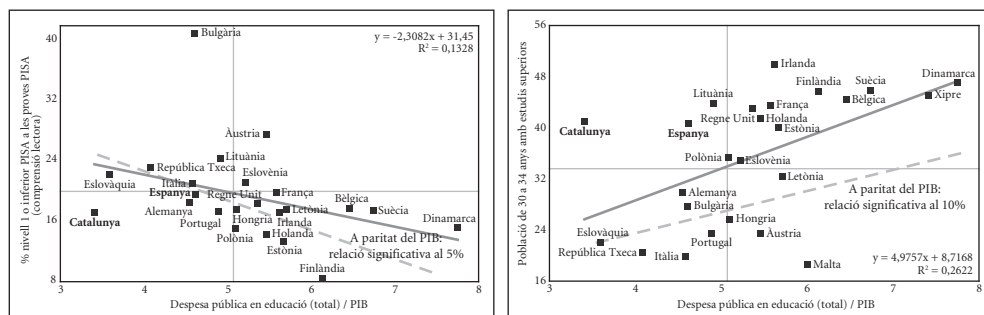
Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

Per països europeus, podem trobar associacions estadísticament significatives entre la despesa pública en educació sobre el PIB i el nivell de formació superior de la població de 30 a 34 anys, així com també entre aquesta despesa i els resultats a les proves PISA en comprensió lectora, en brut d'altres factors, i també un cop es controla la incidència del PIB en els resultats, tal com mostra el gràfic 76. Aquestes relacions, però, són febles. Com ja hem vist, aquests indicadors estan fortament relacionats amb les desigualtats econòmiques i consegüentment també amb els nivells de riquesa dels diferents països.

En tot cas, un cop més, si ens fixem en la posició que ocupa Catalunya respecte a la recta de regressió, i la distància que les separa, clarament allunyada, es constata novament que el nostre país no presenta dèficits d'eficiència destacables. Els bons nivells d'instrucció superior de la població jove que presenta el nostre país des d'una perspectiva comparada, característics de la polarització de la seva estructura formativa, es correspondrien amb nivells de despesa pública en educació sobre el PIB clarament més elevats. A escala europea, Catalunya té un dels sistemes educatius més eficients si es té en compte l'assoliment de l'educació superior.

Gràfic 76.

Relació entre despesa pública en educació i indicadors d'èxit educatiu, per països. Europa, 2008, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'OCDE.

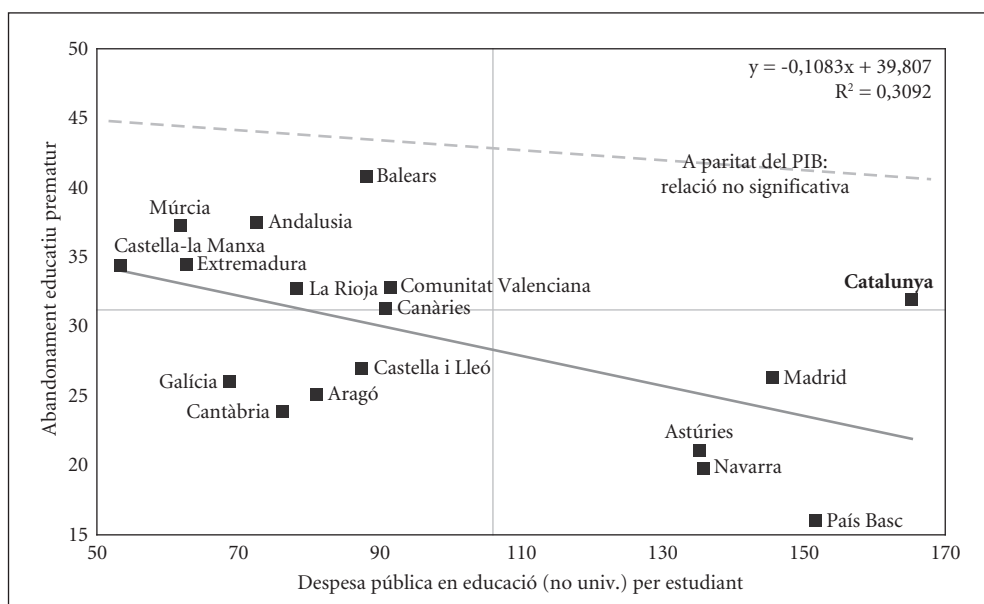
En síntesi, el sistema educatiu català és eficient, tant si s'analitzen els resultats en funció dels nivells de despesa pública sobre el PIB com si es fa en funció dels nivells de despesa unitària. La seva polarització formativa i els baixos nivells de despesa fan que sigui un dels sistemes educatius més eficients si s'analitza el nivell d'instrucció superior de la població jove i adulta, i que obtingui una posició més equiparable als seus nivells de despesa si s'analitza el nivell d'abandonament educatiu prematur.

Finalment, cal destacar també la relació positiva i estadísticament significativa existent, en brut d'altres factors, entre la despesa privada de les llars en ensenyament i

l'èxit educatiu, encara que aquesta també és una associació fortament contaminada pel capital econòmic de cada territori. En general, tal com mostra el gràfic 77, sense controlar la incidència dels nivells de riquesa, les comunitats autònomes amb famílies que més gasten en educació, que resideixen habitualment també en territoris econòmicament més pròspers, presenten nivells d'abandonament educatiu prematur més baixos i nivells d'instrucció superior de la població jove i adulta més elevats. A paritat de PIB, però, la relació esdevé estadísticament no significativa, i per tant, inexistent.

Gràfic 77.

Relació entre despesa privada en educació per persona i abandonament educatiu prematur, per comunitats autònomes. Espanya, 2009, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

En tot cas, és interessant constatar com Catalunya s'allunya de la recta de regressió i s'hi va situant netament per sobre. Això significa que, comparativament, en el context català s'obtenen uns resultats acadèmics clarament inferiors als que podríem

esperar segons l'esforç de despesa privada de les famílies. Aquest resultat indica que, a diferència de la inversió pública, la despesa privada (i la riquesa en general) és poc eficient, i no contribueix amb la força que caldria esperar a l'assoliment d'uns resultats educatius desitjables.

Provisió de noves tecnologies al sistema educatiu

Actualment, la incorporació de les noves tecnologies al sistema educatiu és una prioritat per als governs de la majoria de països avançats. La mateixa Unió Europea considerava prioritària en la seva estratègia de Lisboa Educació i Formació 2010 garantir la provisió d'equips i programes informàtics a les escoles i promoure l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) en la pràctica docent. En el marc de l'estratègia Europa 2020, el programa Educació i Formació 2020 també preveu, entre altres aspectes, desenvolupar la competència digital de la població, i parteix del fet que el domini de les TIC representa una competència clau per a l'economia basada en el coneixement.

De fet, la dotació de recursos tecnològics és un indicador de qualitat del sistema educatiu, des del moment que informa sobre el grau de modernització dels sistemes d'ensenyament i aprenentatge emprats, de provisió de recursos disponibles per als centres i d'adequació dels entorns escolars a la societat del coneixement i també a la realitat cultural de l'alumnat. També és un indicador d'equitat, des del moment que permet combatre l'impacte de l'esclatxa digital en l'accés a les noves tecnologies i posa a l'abast oportunitats de socialització digital per al conjunt d'infants.

Aquesta importància, juntament amb la inversió duta a terme per l'administració educativa a través de programes com eduCAT1×1 i eduCAT 2.0, ha afavorit que les TIC tinguessin una incorporació i expansió ràpides en l'àmbit educatiu. A tall d'exemple, a Catalunya el curs 2005-2006 hi havia 7,9 alumnes per ordinador, 7,2 al sector públic i 9,4 al privat, i el curs 2009-2010, aquestes xifres havien millorat fins als 4,7 alumnes per ordinador, 3,9 al sector públic i 6,8 al sector privat. Per sectors de titularitat, de fet, destaca el fet que les escoles públiques estan millor dotades i tenen més ordinadors per alumne que les escoles privades.

La taula 63 recull indicadors sobre els recursos tecnològics de què disposen les escoles que imparteixen ensenyaments obligatoris per comunitats autònomes, i s'hi observa com Catalunya ocupa una posició mitjana, amb dades força similars a les del conjunt de l'Estat espanyol. Destaca especialment el nombre d'alumnes per ordinador a Extremadura (2,1) o Andalusia (2,3), amb una dotació que duplica la de Catalunya (4,7). Amb força més recursos tecnològics també trobem el País Basc (3,1), comunitat amb la despesa en educació per estudiant més alta. En aquest sentit, el gràfic 78 relaciona la despesa pública en educació (sobre el PIB) i la dotació de recursos tecnològics als centres educatius: en general, com més elevada és la despesa en educació, millor és la dotació de recursos al sistema.

Taula 63.

Accessibilitat de l'alumnat a les noves tecnologies per sector de titularitat, per comunitats autònomes. Espanya, 2009-2010

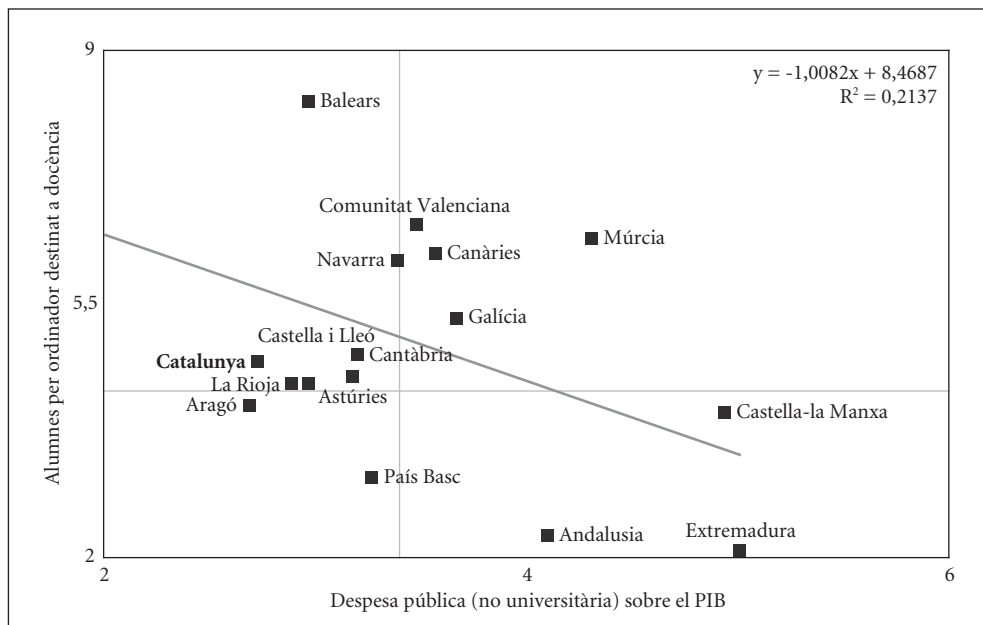
Àmbit territorial	Alumnes per ordinador destinat a docència	Públic	Privat	Alumnes per ordinador amb accés a internet destinat a docència	Públic	Privat	Centres amb connexió de 2 Mb o més
Espanya	4,3	3,7	6,7	5,7	4,9	9,0	49,8
Andalusia	2,3	2,1	3,7	2,6	2,4	4,3	36,7
Aragó	4,1	3,6	6,0	5,2	4,6	7,5	47,9
Astúries	4,4	3,7	8,2	6,1	5,0	12,0	41,8
Balears	8,3	7,4	10,5	11,3	10,1	14,6	49,5
Canàries	6,2	5,6	9,8	9,0	8,2	14,3	18,4
Cantàbria	4,5	3,7	7,7	6,3	5,4	9,7	66,7
Castella i Lleó	4,8	4,2	7,0	6,8	5,9	9,5	64,0
Castella-la Manxa	4,0	3,6	9,5	9,1	8,5	13,7	54,6
Catalunya	4,7	3,9	6,8	6,1	5,0	9,4	69,7
Comunitat Valenciana	6,6	5,8	9,4	10,2	9,1	13,9	22,2
Extremadura	2,1	1,7	10,7	2,6	2,1	13,0	58,2
Galícia	5,3	4,6	8,2	8,1	7,1	12,7	63,5
Madrid	7,9	7,2	9,1	11,8	10,8	13,4	54,0
Múrcia	6,4	5,6	11,2	9,2	8,1	15,8	48,8
Navarra	6,1	5,7	6,9	8,8	8,2	10,2	67,2
País Basc	3,1	2,8	3,5	4,0	3,6	4,5	58,8
La Rioja	4,4	4,0	5,9	6,2	5,7	7,5	72,7

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

En canvi, convé afegir la relació feble que existeix entre aquesta dotació de recursos tecnològics i els resultats acadèmics. L'anàlisi comparada per comunitats autònomes no conclou cap associació estadísticament significativa entre la provisió d'ordinadors a les aules i la millora de l'èxit escolar.

Gràfic 78.

Relació entre dotació de recursos tecnològics a les aules i despesa pública en educació, per comunitats autònomes. Espanya, 2009-2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació.

ENTORN, OPORTUNITATS EDUCATIVES I POLÍTIQUES D'ACOMPANYAMENT A L'ESCOLARITAT

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Relació amb els resultats acadèmics
Desigualtats territorials en la composició social				☹	(+)
Coreponsabilitat dels ajuntaments				☹	
Desigualtats territorials en la provisió d'equipaments culturals: el cas de les biblioteques		☺		☹	(+)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Desigualtats territorials en la composició social

- Catalunya presenta una diferenciació interna significativa pel que fa a la composició social a escala local. Els municipis presenten diferències en els nivells de renda de les famílies, en l'impacte del fet migratori d'origen estranger («nova» immigració) o procedent de la resta de l'Estat espanyol («vella» immigració) o en els nivells d'instrucció de la població, per citar-ne alguns exemples, i aquestes diferències expliquen, en part, que els municipis presentin desigualtats en els resultats educatius assolits. Així, per exemple, els municipis amb una composició socialment menys afavorida presenten taxes de graduació en ESO pitjors. En el desenvolupament de polítiques educatives, cal tenir present les desigualtats territorials i també les dinàmiques de caràcter territorial de reproducció d'aquestes desigualtats.

Coreponsabilitat dels ajuntaments

- El paper dels ajuntaments és cada cop més important en el desenvolupament de polítiques educatives. Amb tot, el Panel de polítiques públiques locals de la Fundació Carles Pi i Sunyer conclou que el 30,7% dels ajuntaments de municipis amb més de 10.000 habitants no disposa de plans educatius, el 43,6% presenta polítiques educatives locals poc diversificades i el 82,2%, no avalua la seva intervenció en educació. Això significa que hi ha una proporció elevada d'administracions locals amb un baix grau de coreponsabilitat en educació.
- Si, a través del Panel de polítiques públiques locals de la Fundació Carles Pi i Sunyer, s'analitza la qualitat de la formulació de les polítiques locals, es detecta que hi ha deficiències destacables. En síntesi, més d'una tercera part dels ajuntaments de municipis de més de 10.000 habitants considera que les condicions amb què es desenvolupa la política educativa són poc adequades per donar resposta a les necessitats presents i per fer front als reptes de futur. I aquestes necessitats de millora no sempre tenen a veure amb la disponibilitat de recursos financers, sinó amb la qualitat de formulació política.

Desigualtats territorials en la provisió d'equipaments culturals: el cas de les biblioteques

- La provisió territorial dels equipaments culturals contribueix a reproduir les desigualtats educatives. Si s'analitza la presència de biblioteques per habitant a escala local, s'observa que els municipis catalans de més de 10.000 habitants que presenten una composició social més afavorida, amb més capitals educatiu i econòmic, tendeixen a estar més ben dotats de biblioteques. Convé recordar que aquests equipaments són clau per a la incentivació cultural i educativa de la població.
- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes mostra que Catalunya és la comunitat amb un nombre més elevat d'usuaris inscrits per cada 100 habitants, i una de les comunitats amb més visitants per habitant i amb més despesa per habitant (27,1€), per sobre de la mitjana espanyola. No obstant això, també és una de les comunitats que té menys biblioteques i menys punts de servei per habitant, per sota de la mitjana espanyola. En síntesi, menys biblioteques però més utilitzades.

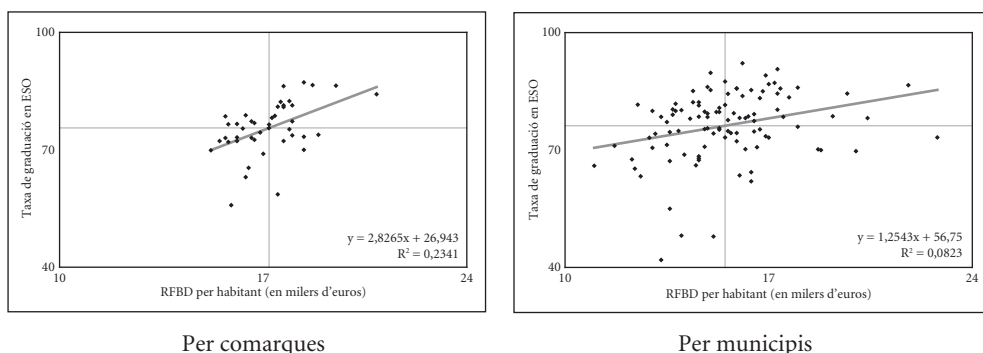
- Per comunitats autònomes, hi ha una associació estadísticament significativa entre l'ús de biblioteques i determinats indicadors de resultats a les proves PISA. Més que explicar relacions causals, aquesta associació demostra que les comunitats autònomes amb bons resultats educatius tendeixen a tenir una bona provisió de biblioteques.

Desigualtats territorials en la composició social

En apartats anteriors, hem comprovat com les dades d'èxit educatiu difereixen substancialment en funció del territori de referència. Un dels factors de diferenciació territorial més determinants té a veure amb la composició social. En l'apartat 1 del capítol 2, corresponent a la incidència del capital econòmic i cultural en els resultats educatius, ja hem esmentat la reproducció familiar de les desigualtats d'origen social: els fills i filles de famílies socialment menys afavorides, amb progenitors amb menys recursos econòmics i amb un nivell d'instrucció més baix, tendeixen a obtenir pitjors resultats educatius i a abandonar abans el sistema.

Gràfic 79.

Relació entre la renda familiar disponible bruta (RFDB) per habitant i la taxa de graduació en ESO per comarques i per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Aquestes dinàmiques de reproducció familiar expliquen, en bona part, que els territoris caracteritzats pel baix nivell d'instrucció o per la precarietat socioeconòmica de la seva població acostumin a tenir més dificultats d'èxit educatiu que els territoris amb una població de major capital educatiu i econòmic. El gràfic 79, per exemple, ja exposat en l'apartat 1 del capítol 2 corresponent al «capital econòmic», mostra com els territoris amb rendes familiars més baixes presenten taxes de graduació en ESO més baixes, i a l'inrevés, tant a escala comarcal (primer quadrant) com municipal (segon quadrant).

En aquesta mateixa línia, la taula 64 mostra les correlacions entre les taxes de graduació i el perfil social del municipi, per municipis amb més de 10.000 habitants. Factors com

Taula 64.

Correlacions entre les taxes de graduació i el perfil social del municipi, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

		Població	RFB per habitant	Població de nacionalitat estrangera	Població nascuda a la resta de l'Estat espanyol	Població amb deficit instructiu	Taxa d'atur registrat	Població que sap llegir català	Participació en les eleccions municipals 2007
Taxa de graduació total	Corr. Pear.	-,045	,287**	-,054	-,372**	-,148	-,241*	,361**	,147
	Sig.	,658	,004	,593	,000	,139	,015	,000	,142
	N	101	101	101	101	101	101	101	101
(públic)	Corr. Pear.	-,217*	,347**	-,054	-,365**	-,150	-,307**	,384**	,290**
	Sig.	,029	,000	,592	,000	,136	,002	,000	,003
	N	101	101	101	101	101	101	101	101
(privat)	Corr. Pear.	,041	,138	,040	-,152	-,143	-,149	,122	-,057
	Sig.	,727	,233	,735	,191	,217	,198	,293	,622
	N	76	76	76	76	76	76	76	76
T 17anys	Corr. Pear.	,136	,198*	,253*	-,351**	-,098	-,026	,345**	,224*
	Sig.	,174	,047	,011	,000	,330	,797	,000	,024
	N	101	101	101	101	101	101	101	101

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i d'Idescat.

la renda familiar bruta disponible per habitant o el percentatge de població nascuda a la resta de l'Estat o de població que sap llegir català (com a *proxy* del pes de la «vella» migració procedent de la resta de l'Estat espanyol) incideixen de manera significativa en les taxes de graduació i en l'escolarització en edats postobligatòries. Com més elevada és la renda per càpita i més baix és el pes del fet migratori interior, millors resultats acadèmics presenten els municipis. Destaca el fet que el percentatge de la població de nacionalitat estrangera a escala local no incideix de manera significativa en les taxes de graduació, i només de manera feble en les taxes d'escolarització als 17 anys.

Dit això, però, cal afegir que aquestes desigualtats educatives també es desenvolupen i es consoliden a partir de dinàmiques de reproducció de caràcter no solament familiar, sinó també territorial. El territori, per exemple, condiona la composició social dels centres escolars, i aquesta genera efectes sobre els resultats educatius de l'alumnat (a través de l'anomenat *peers effect*, l'efecte de composició social, etc.). O per exemple, el territori també intervé en la construcció i reproducció de determinats discursos culturals, entre altres aspectes, al voltant de l'escolaritat: la valoració de l'educació o la generació d'expectatives educatives per l'alumnat i les seves famílies, en part, es creen, es transmeten i prenen sentit a través de les relacions socials a l'escola o als barris.

Desigualtats territorials en la coresponsabilitat dels ajuntaments

El procés de descentralització i desconcentració política que ha experimentat l'educació al nostre país ha contribuït que els ajuntaments assumeixin un protagonisme cada cop més gran en el desenvolupament de polítiques educatives. La mateixa Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, consolida definitivament els ajuntaments com a administració educativa, i els atorga competències, sovint ja exercides prèviament per molts més enllà de les seves atribucions legals, en àmbits com ara l'admissió d'alumnat, la provisió d'oferta educativa (educació infantil de primer cicle, formació d'adults, PQPI, ensenyaments artístics, etc.), el desplegament de programes d'acompanyament a l'escolaritat (plans d'absentisme, transició escola-treball, etc.), la dinamització del treball en xarxa, etc., àmbits clau per a la millora de l'èxit educatiu.

D'una banda, doncs, les oportunitats educatives de la població estan cada cop més condicionades per la intervenció dels ajuntaments en els seus territoris respectius. De l'altra, però, cal destacar que els mateixos ajuntaments presenten condicions fortament diferenciades pel que fa al desplegament de polítiques educatives locals, en part relacionades amb la diversa composició social dels mateixos municipis, amb les diverses tradicions polítiques acumulades en les darreres dècades en matèria d'educació o amb les diferents situacions financeres, per posar-ne alguns exemples. Amb tot, aquestes desigualtats territorials en el paper que tenen els ajuntaments també es fonamenten en diferents graus de coresponsabilitat en matèria d'educació.

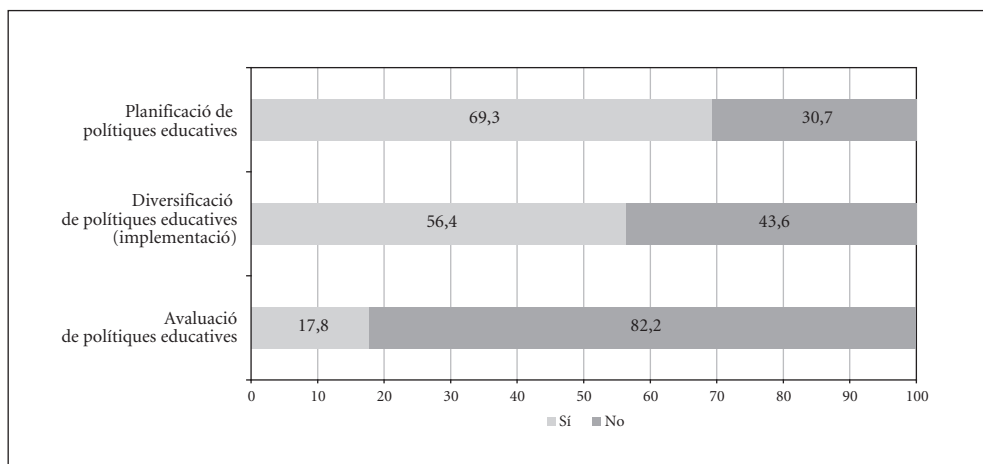
En aquest sentit, la Fundació Pi i Sunyer ha dut a terme una enquesta adreçada als tècnics o responsables dels ajuntaments de Catalunya, que té forma de panel i que es repetirà periòdicament; que l'any 2009 va aportar informació rellevant i actualitzada de les actuacions en l'àmbit de l'educació dels municipis catalans de més de 10.000 habitants (amb una mostra de 101 municipis, sobre un total de 121 de més de 10.000 habitants). El Panel de polítiques públiques locals de la Fundació Pi i Sunyer, entre altres coses, permet conèixer quin grau de desplegament tenen diferents polítiques educatives a escala local, i quina tipologia de municipi té ajuntaments amb un posicionament més actiu en matèria d'educació.⁶

A tall de síntesi, el gràfic 80 mostra la proporció d'ajuntaments de municipis amb més de 10.000 habitants en funció del grau de coresponsabilitat en matèria d'educació en les diferents fases del cicle de desplegament d'una política pública, la planificació, la implementació i l'avaluació. El Panel de polítiques públiques locals de la Fundació Pi i Sunyer conclou que el 30,7% dels ajuntaments no té plans educatius, el 43,6% presenta polítiques educatives locals poc diversificades, i el 82,2% no avalua la seva intervenció en educació. És a dir, hi ha un nombre significatiu d'ajuntaments que presenten un posicionament poc actiu, com a mínim, en alguna de les fases de desenvolupament de la política educativa.

6. Podeu consultar el treball de recerca ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer, basat en l'explotació de les dades del Panel de polítiques públiques locals de la Fundació Pi i Sunyer, encarregat per aquesta mateixa entitat.

Gràfic 8o.

Percentatge d'ajuntaments de municipis amb més de 10.000 habitants per grau de coresponsabilitat en matèria d'educació. Catalunya, 2009

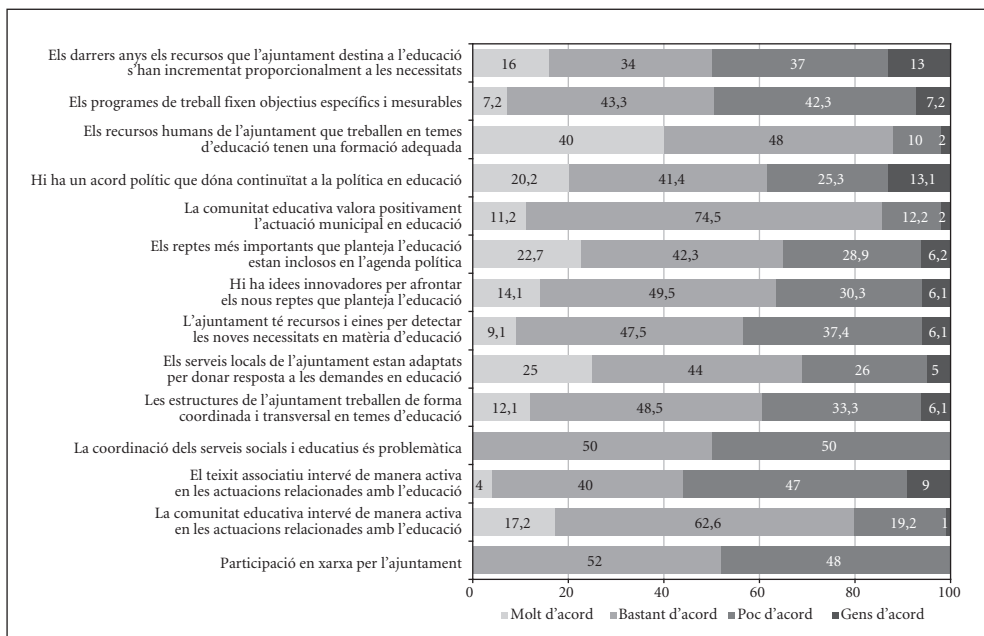
Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

El marge de millora disponible en la formulació de polítiques a escala local pels ajuntaments s'observa en el gràfic 81, que conté, a partir de dades del Panel de polítiques públiques locals d'educació (2009), de la Fundació Pi i Sunyer, el grau d'acord dels ajuntaments de municipis amb més de 10.000 habitants sobre diferents dimensions de la política educativa. Així, per exemple, el 50% dels ajuntaments considera que els recursos que l'ajuntament ha destinat a l'educació en els darrers anys no s'han incrementat proporcionalment a les necessitats existents; el 49,5%, que els programes de treball no fixen objectius específics i mesurables; el 43,5%, que l'ajuntament no té recursos ni eines per detectar les noves necessitats en matèria d'educació; el 38,4%, que no hi ha acord suficient entre les forces polítiques locals que doni continuïtat a la política educativa; el 36,4%, que no hi ha idees innovadores per afrontar els nous reptes que planteja l'educació; el 35,1%, que els reptes més importants que planteja l'educació no estan inclosos a l'agenda política local; el 31,0%, que els serveis locals

de l'ajuntament no estan adaptats per donar resposta a les demandes en educació; el 39,4%, que les estructures de l'ajuntament no treballen de manera coordinada i transversal; el 50%, que la coordinació entre els serveis socials i educatius és problemàtica; el 56%, que el teixit associatiu no participa en les polítiques educatives locals; i el 48%, que l'ajuntament no forma part de cap xarxa en matèria d'educació. En general, en més d'una tercera part dels municipis, els ajuntaments respectius consideren que les condicions amb què es desenvolupa la política educativa són poc adequades per donar resposta a les necessitats i fer front als reptes de futur. A la desigualtat entre municipis relacionada amb el grau de coresponsabilitat, doncs, cal afegir-hi una desigualtat

Gràfic 81.

Grau d'acord sobre diferents dimensions de la política educativa local, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

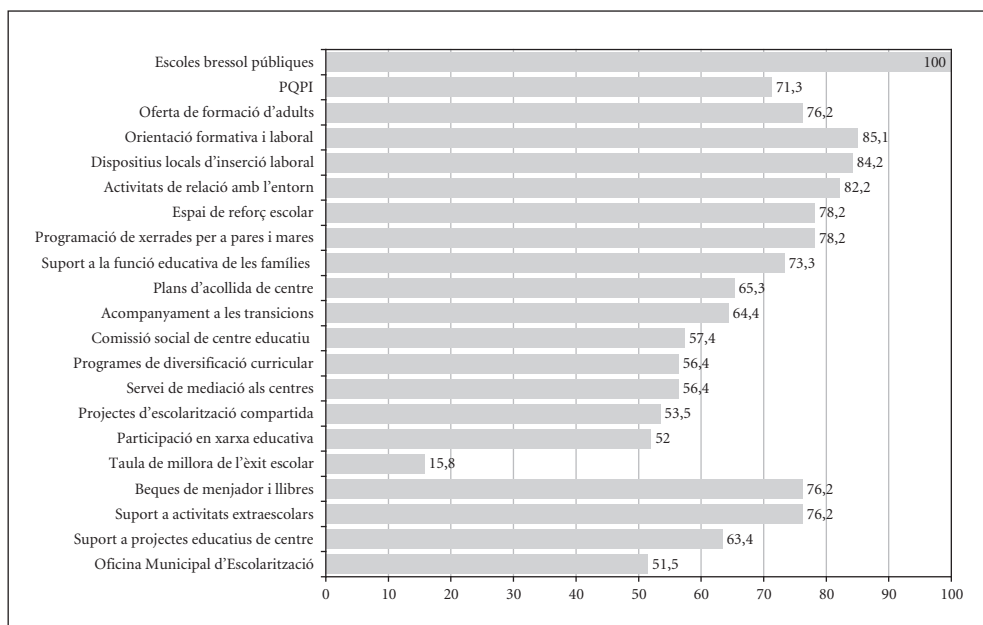
Font: ALBAIGES, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

relacionada amb la qualitat de la formulació política —val a dir, que no sempre té a veure amb la disponibilitat de recursos financers.

Finalment, i com a conseqüència de les consideracions anteriors, cal destacar també l'existència de desigualtats en el desplegament de polítiques educatives. En els apartats d'aquest capítol 3 corresponents a l'escolarització preobligatòria i postobligatòria, ja s'ha fet esment a desigualtats territorials en les taxes d'escolarització als ensenyaments no obligatoris, especialment d'educació infantil de primer cicle i de formació professional. En funció del municipi de residència, doncs, la població té més o menys oportunitats d'accés a determinades ofertes educatives.

Gràfic 82.

Percentatge d'ajuntaments que desenvolupen polítiques educatives, per tipus de política, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

Aquestes oportunitats, però, no es limiten a aquestes ofertes, ni tampoc a la provisió d'ensenyaments reglats, sinó que estan condicionades pel desplegament d'altres polítiques educatives, especialment els programes d'acompanyament a l'escolaritat. Precisament, en el gràfic 82, s'exposa el grau de desplegament en els municipis amb més de 10.000 habitants de diverses polítiques en què els ajuntaments hi tenen un paper rellevant, a partir de les dades que ofereix el Panel de polítiques públiques locals d'educació (2009), de la Fundació Pi i Sunyer. Destaca que, per exemple, el 28,7% dels municipis amb més de 10.000 habitants no disposa de programes de qualificació professional inicial; el 35,6%, programes d'acompanyament a les transicions educatives entre etapes; el 43,6%, programes de diversificació curricular; el 36,6%, programes de suport a projectes educatius de centre; el 21,8%, programes de reforç escolar; i el 23,8%, programes de suport a les activitats extraescolars.

L'explotació del Panel de polítiques públiques locals d'educació (2009), de la Fundació Pi i Sunyer, conclou, a més, que, en general, els percentatges més elevats de desenvolupament de polítiques educatives locals es troben, amb alguna excepció, en els municipis més grans, en els que tenen una composició social menys afavorida i en els que tenen ajuntaments més coresponsables en matèria d'educació.

Desigualtats territorials en la provisió d'equipaments culturals: el cas de les biblioteques

Les desigualtats territorials també remetent a la provisió d'equipaments culturals (biblioteques, centres cívics, etc.). Aquests equipaments, clau com a instruments de dinamització i incentivació social i cultural a escala territorial, posen a l'abast de la població el món de la cultura i l'educació i n'estimulen l'interès. En aquest àmbit, els equipaments culturals que tenen una major sistematització de dades, i que propicien anàlisis comparades per municipis i també per agregacions territorials més àmplies, com ara les comunitats autònomes, són les biblioteques, concretament l'Estadística de Biblioteques.

En aquest sentit, l'Estadística de Biblioteques evidencia que la provisió d'aquests serveis representa un mecanisme més de reproducció territorial de les desigualtats educatives.

La taula 65, per exemple, relaciona la dotació de biblioteques en els diferents municipis amb més de 10.000 habitants en funció del seu perfil social: els municipis amb una composició social menys afavorida disposen d'una provisió de biblioteques més baixa. És a dir, com més alta sigui la renda per càpita del municipi, com més elevat sigui el pes de la població nascuda a la resta de l'Estat espanyol (majoritàriament procedents dels fluxos immigratoris de mitjan segle xx), o com menys coneixement del català tinguin les persones residents, més habitants per biblioteca presentarà el municipi (amb correlacions estadísticament significatives).

Alhora, aquesta taula 65, i també el gràfic 83, constaten que els municipis menys dotats de biblioteques són també els que acostumen a presentar trajectòries escolars menys prolongades en el temps, amb patrons d'incorporació al sistema educatiu més tardans (baixes taxes d'escolarització dels 0 als 2 anys) i patrons d'abandonament del sistema educatiu més prematurs (baixes taxes d'escolarització als 17 anys). Com més elevat és el nombre d'habitants per biblioteca, més baixes són aquestes taxes d'escolarització.

Taula 65.

Correlacions entre el nombre d'habitants per biblioteca (en milers) i perfil social del municipi, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

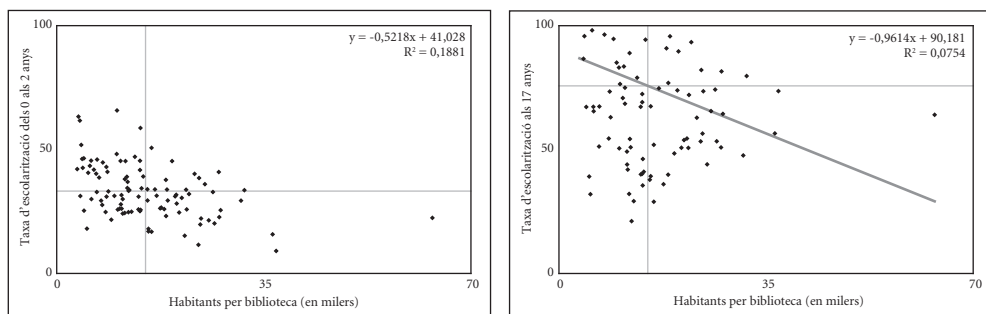
	Població	Despesa de l'ajuntament per càpita	RFBD per habitant	Població nascuda a la resta de l'Estat espanyol (%)	Població que sap llegir català (%)	T 0-2anys	T 17anys
Correlació de Pearson	,230*	-,131	-,333**	,497**	-,465**	-,434**	-,272**
Sig. (bilateral)	,021	,192	,001	,000	,000	,000	,006
N	101	101	101	101	101	101	101

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes també reforça aquesta associació. La relació entre el nombre d'usuaris de biblioteca per cada cent habitants i la puntuació en comprensió lectora de les proves PISA, recollida en el gràfic 84, estadísticament

Gràfic 83.

Relació entre el nombre d'habitants per biblioteca i taxes d'escolarització, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

Font: ALBAIGÉS, B. (2011). *Administració local i coresponsabilitat educativa: desigualtats en el desplegament de polítiques locals en matèria d'educació*. Barcelona: Fundació Pi i Sunyer.

significativa, evidencia que les comunitats més capitalitzades des del punt de vista educatiu estan més ben dotades d'aquests equipaments culturals. Juntament amb Madrid, Navarra, el País Basc i Astúries, Catalunya està entre les comunitats amb més usuaris de biblioteca per habitant i amb una puntuació més elevada de les proves PISA en comprensió lectora (per sobre de la mitjana espanyola en ambdós indicadors). En l'altre extrem hi trobaríem comunitats com ara Canàries, Balears, Andalusia i Múrcia.

Tal com s'observa en la taula 66, la mateixa anàlisi comparada constata que Catalunya és la comunitat autònoma amb un nombre d'usuaris de biblioteca inscrits per cada 100 habitants més elevat, i una de les comunitats amb més visitants per habitant, per sobre de la mitjana espanyola, però també que és una de les comunitats que menys biblioteques i menys punts de servei té per habitant, per sota de la mitjana espanyola. En síntesi, menys biblioteques però més utilitzades.

Amb tot, pel que fa als nivells de despesa pública en biblioteques per habitant, només Madrid (45,4€) i Navarra (27,5€), comunitats econòmicament més riques juntament amb el País Basc, inverteixen més en aquests equipaments culturals que Catalunya (27,1€), que ho fa, però, per sobre de la mitjana espanyola (23,2€).

Taula 66.

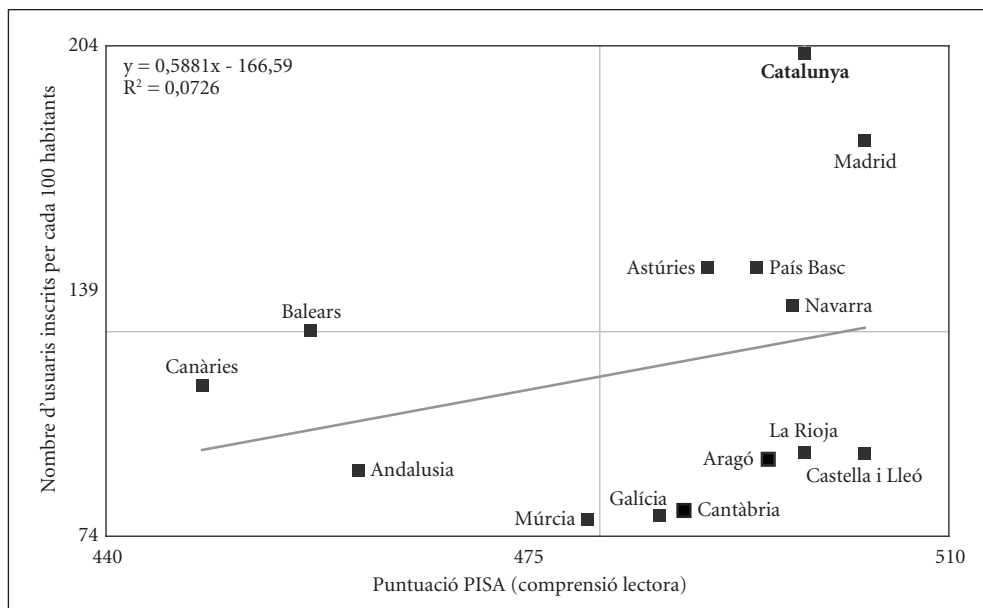
Indicadors sobre la provisió de biblioteques per comunitats autònomes. Espanya, 2008

	Nombre d'usuaris inscrits per cada 100 habitants	Nombre de visitants per cada 100 habitants	Punts de servei de biblioteques per 100.000 habitants	Biblioteques per 100.000 habitants	Despesa de biblioteques per habitant (en €)
Espanya	35,3	442,7	18,1	14,3	23,2
Andalusia	21,6	305,0	13,8	10,6	15,0
Aragó	33,4	524,6	33,6	28,2	20,0
Astúries	44,4	442,4	17,8	14,7	17,1
Balears	24,2	242,4	21,7	17,2	9,4
Canàries	18,3	360,6	13,7	10,0	13,0
Cantàbria	21,5	667,6	15,9	12,2	24,8
Castella i Lleó	49,4	493,2	24,1	17,7	22,2
Castella-la Manxa	49,9	447,9	34,4	29,8	22,8
Catalunya	49,9	561,7	12,5	11,3	27,1
Comunitat Valenciana	29,2	355,8	15,5	12,4	16,0
Extremadura	45,6	369,5	49,4	45,6	18,6
Galícia	31,3	427,1	25,4	19,8	19,3
Madrid	40,0	503,7	13,8	8,2	45,4
Múrcia	27,5	693,2	14,5	9,0	19,7
Navarra	38,2	766,8	24,9	21,1	27,5
País Basc	36,1	407,1	19,9	15,0	25,4
La Rioja	24,5	473,0	16,3	16,1	19,9

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística i Estadística de Biblioteques del Ministeri de Cultura.

Gràfic 84.

Relació entre el nombre d'usuaris de biblioteca per habitant i la puntuació en comprensió lectora de les proves PISA, per comunitats autònomes. Espanya, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística, de l'Estadística de Biblioteques i del PISA de l'OCDE.

4 Els condicionants de destí de l'èxit educatiu:
“retorns” de l'educació

EDUCACIÓ I OCUPACIÓ

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Efecte sobre els resultats acadèmics
Accés a l'ocupació	☹	☺☺	☺☹☹	☹	(+)
NEET (<i>not in education, employment, or training</i>)	☹	☹	☹	☹	(+)
Qualificació	☹	☹	☹	☹	(+)
Condicions d'ocupació	☺	☺	☹	☹	(+)
Productivitat	☺☺	☺	☺☹☹	☹	(+)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Accés a l'ocupació

- La taxa d'activitat a Catalunya s'ha incrementat notablement d'ençà de l'any 2000, en més de 12 punts percentuals, fins al 68,9%, amb un cert estancament

a partir de l'any 2007 per efecte de la crisi econòmica. Amb tot, l'increment inicial ha permès situar la taxa d'activitat a Catalunya per sobre de la de la Unió Europea (63,3%) i de l'Estat espanyol (65,8%). Aquestes bones dades comparades de l'activitat s'expliquen sobretot pel comportament de la població amb nivell d'instrucció més baix (estudis bàsics o inferior): la seva taxa d'activitat ha experimentat l'increment més gran en aquest període, i les diferències en aquest grup entre la taxa d'activitat a Catalunya (58,6%) i la del conjunt de la Unió Europea (45,2%) també són més grans que en qualsevol altre grup d'instrucció. En definitiva, la població amb dèficit formatiu mostra més tendència a incorporar-se al mercat de treball a Catalunya que en el context europeu.

- Catalunya presenta una diferència de 36 punts percentuals entre la taxa d'activitat de les persones adultes amb estudis bàsics (ESO o menys) i amb estudis superiors. Per comunitats autònomes, aquesta diferència és mitjana, i per països europeus, és reduïda (només més gran que al Regne Unit, Holanda, Espanya, Dinamarca, Portugal i Islàndia), la qual cosa significa que l'impacte de l'educació en l'activitat és comparativament baix. Amb tot, destaca que Catalunya és la comunitat autònoma i el país europeu amb la taxa d'activitat entre la població amb estudis superiors més elevada, i amb una de les taxes més elevades entre la població amb estudis bàsics.
- La taxa d'atur a Catalunya, després d'un període de cert decreixement, també pateix l'efecte de la crisi econòmica, amb un increment de 10 punts percentuals, fins a arribar al 17,7%, d'ençà de l'any 2008. Aquest increment tan important ha provocat que, si bé l'any 2006 tenia nivells d'atur inferiors a la mitjana europea, l'any 2010 Catalunya quasi doblés els nivells d'atur de la Unió Europea (9,6%). Com passa amb l'activitat, aquest increment de l'atur també s'explica bàsicament pel comportament de la població amb estudis bàsics o inferiors, grup que ha experimentat un augment dels seus nivells d'atur molt més accentuat que la resta de nivells d'instrucció. La població amb estudis bàsics o inferior ha experimentat un increment de l'atur de més de 16 punts percentuals entre el 2007 i el 2010, i ha triplicat la seva taxa en aquest període fins al 24,9%, mentre que la població amb estudis superiors ha experimentat un increment inferior a 6 punts percentuals, encara que també han més que duplicat la seva taxa, fins al

10%. En definitiva, en època de bonança econòmica, el retorn de la inversió en educació és moderat pel que fa a l'accés a l'ocupació, però aquest retorn s'incrementa clarament en època de crisi, i més a Catalunya que a la mitjana europea.

- Catalunya presenta una diferència de 15 punts percentuals entre la taxa d'atur de les persones adultes amb estudis bàsics (ESO o menys) i amb estudis superiors. Per comunitats autònomes, aquesta diferència és mitjana, i per països europeus és relativament elevada (només més petita que Espanya, i set països de l'Europa de l'Est), la qual cosa significa que l'impacte de l'educació en l'atur, contràriament al que dèiem per a l'activitat, és comparativament elevat; el retorn de la inversió feta en educació també és elevat per a la població que s'ha format. Amb tot, Catalunya presenta una de les taxes d'atur de la població amb estudis superiors més altes de la Unió Europea, només per davant d'Espanya i Letònia, i també de la població amb estudis bàsics, només per davant d'Espanya i altres cinc països de l'Europa de l'Est. Les elevades taxes d'atur de la població amb formació afecten negativament el retorn de la inversió pública feta en educació, i qüestionen la capacitat del mercat de treball català de garantir condicions d'accés a l'ocupació adequades per a la població amb més formació.
- A Catalunya, els nivells baixos d'instrucció contribueixen a explicar el risc de no accés o d'exclusió del mercat de treball. Les anàlisis elaborades amb les dades del Panel de Desigualtats (Fundació Jaume Bofill) confirmen que el fet d'haver abandonat el sistema educatiu prematurament fa que es tingui més del doble de probabilitats d'estar desocupat que una persona que té qualsevol titulació superior a l'ensenyament obligatori. Així mateix, el risc de desocupació es redueix a la meitat per a les persones que tenen estudis postobligatoris i tres vegades per a les que tenen estudis superiors.
- L'educació contribueix a reduir les desigualtats entre sexes en l'accés a l'ocupació: com més alt és el nivell d'instrucció de la població, menys diferències hi ha entre les taxes d'activitat i d'atur entre homes i dones, o entre població autòctona o estrangera, o entre població jove i adulta. Per sexes, per exemple, les desigualtats s'anul·len entre la població amb nivell d'estudis superiors.
- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest que, com més formació de la població hi ha, es donen també nivells

més alts d'activitat i nivells més baixos d'atur. La polarització de l'estructura formativa i l'estructura de qualificació de l'ocupació de Catalunya fan que el país tingui de vegades un comportament atípic: que presenti taxes d'activitat més baixes i taxes d'atur més elevades del que podríem esperar pel pes del nivell d'instrucció superior de la població, o a la inversa, si tenim present el pes de l'abandonament educatiu prematur.

NEET (*not in education, employment, or training*)

- A Catalunya, el 22,9% dels joves de 16 a 24 anys, quasi 150.000, ni estudia ni treballa, amb un increment molt significatiu d'aquest grup d'ençà de l'any 2007, per efecte de la crisi econòmica, de més de 8 punts percentuals. Aquest fenomen afecta més els homes que les dones, més la població de nacionalitat estrangera que la de nacionalitat espanyola, i més els joves amb dèficit instructiu que els joves amb estudis mitjans o superiors. Aquesta prevalença es troba per sobre dels nivells existents de NEET al conjunt de l'Estat espanyol (19%) i de la Unió Europea (16%).
- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest que, a millors resultats acadèmics i a més formació de la població, menys prevalença d'aquest fenomen. Com és obvi, doncs, les xifres elevades d'abandonament educatiu prematur afavoreixen que Catalunya tingui una prevalença elevada d'aquest fenomen. Però l'impacte del fenomen NEET és tan important a Catalunya que, tot i que té un dels nivells d'abandonament educatiu prematur més elevats, la prevalença de NEET al nostre país és superior al que podríem esperar per aquests nivells. De fet, Catalunya és la quarta comunitat autònoma amb una prevalença del fenomen NEET més elevada, i només té tres països europeus amb una situació més negativa (Irlanda, Itàlia i Bulgària).

Qualificació

- La formació no és condició necessària per ocupar llocs de qualificació (per exemple, el 12,9% de la població ocupada en un treball no qualificat té estudis

superiors), però sí que hi ha una forta correlació entre llocs qualificats i nivell d'instrucció superior (per exemple, només el 6,9% dels directius i tècnics no qualificats té un dèficit instructiu). Aquesta relació és més forta entre els grups laboralmente menys afavorits (dones, estrangers, joves), cosa que significa que la formació contribueix a reduir les desigualtats socials no només en l'accés a l'ocupació, com dèiem abans, sinó també en l'accés a l'ocupació qualificada.

- L'estructura ocupacional del mercat de treball català es caracteritza per un pes comparativament alt de l'ocupació de qualificació mitjana (45,0%), per sobre de la mitjana espanyola (42,2%) i de la de la Unió Europea (42,6%), per un pes comparativament baix de l'ocupació de qualificació alta (32,9%), per sota de la mitjana espanyola (35,0%) i europea (39,6%), i per un pes alt de l'ocupació de qualificació baixa (22,1%) si es compara amb el conjunt de la Unió Europea (17,8%), o mitjà si es compara amb l'Estat espanyol (22,6%).
- Per comunitats autònomes, Catalunya es troba lluny de Madrid o el País Basc pel que fa al nivell de qualificació de l'ocupació: per exemple, per cada 100 persones ocupades, hi ha tretze persones més ocupades en llocs de qualificació alta a Madrid que a Catalunya. Per països europeus, Catalunya només té quatre països (Xipre, Bulgària, Portugal i Romania) per sota, és a dir, amb un pes menor de l'ocupació de qualificació alta.
- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest que els territoris amb més capital educatiu i amb millors resultats acadèmics tendeixen a tenir més qualificació de l'ocupació. Això significa que els territoris amb menys qualificació de l'ocupació també tendeixen a tenir nivells elevats d'abandonament educatiu prematur, tal com passa amb Catalunya. De fet, les oportunitats d'ocupació no qualificada actuen com a reclam per a la inserció laboral dels joves sense formació i incentiven l'abandonament del sistema.
- L'estructura ocupacional al nostre país no s'ajusta al nivell d'instrucció de la seva població, especialment pel que fa als nivells d'instrucció elevats. L'estructura formativa de la població catalana està polaritzada, amb un pes baix de la població amb estudis mitjans, i, en canvi, l'estructura ocupacional presenta un elevat pes de l'ocupació de qualificació mitjana i baixa, i un pes baix de l'ocu-

pació de qualificació alta. De fet, si mirem la relació estadísticament existent per comunitats autònomes i països europeus entre població adulta amb estudis superiors i pes de l'ocupació de qualificació alta, ens adonem que a Catalunya aquest pes està per sota del que podem esperar de la proporció de població amb nivell d'instrucció alt. En definitiva, l'estructura ocupacional està infraqualificada o bé l'estructura formativa de la població està sobrequalificada. De fet, les dades posen de manifest que el 50,8% de la població menor de 30 anys està sobrequalificada per a les tasques que desenvolupa, i que el 44% de la població major de 29 anys també ho està.

Condicions d'ocupació

- En general, la població catalana amb més capital educatiu tendeix a tenir millors condicions d'ocupació que la població amb dèficit instructiu, tant pel que fa al tipus de contracte com als ingressos salarials. L'anàlisi per comunitats autònomes posa de manifest que, en general, com més formació té la població, menys taxa de temporalitat de l'ocupació es dona, i més ingressos salarials hi ha. I com pitjors són aquestes condicions d'ocupació, més abandonament educatiu prematur hi ha. En aquesta relació, Catalunya és un cas atípic: presenta millors condicions del que es podria esperar pel nivell d'instrucció de la població adulta i pel nivell d'abandonament educatiu prematur de la població jove.
- La taxa de temporalitat s'ha reduït en una dècada quasi 10 punts percentuals, fins al 18%, cosa afavorida darrerament per efecte de la crisi econòmica, que destrueix els llocs més inestables. Aquesta taxa de temporalitat se situa per sota de la mitjana espanyola (24,9%) però encara per sobre de la mitjana europea (14%). Per comunitats autònomes, Catalunya és la que mostra la taxa de temporalitat més baixa, i és de les que presenta taxes més baixes en qualsevol dels nivells d'instrucció de la població. En el context europeu, però, el decrement dels nivells de temporalitat en els darrers anys no ha impedit que Catalunya encara estigui entre els països europeus amb més proliferació de la contractació temporal, només per sota d'Holanda, Portugal, Espanya i Polònia, especialment entre la població amb més capital educatiu.

- Les diferències entre grups d'instrucció extrems pel que fa a la temporalitat a Catalunya són molt reduïdes, de 2 punts percentuals, una de les més reduïdes entre les diferents comunitats autònomes i països europeus, la qual cosa indica que el retorn de l'educació és més baix al nostre país pel que fa a l'estabilitat de l'ocupació. De fet, des d'una perspectiva comparada a escala europea, les taxes elevades de temporalitat que presenta Catalunya s'expliquen sobretot per la prevalença d'aquest tipus de contractació entre la població amb estudis superiors. Aquestes petites diferències, però, s'han anat reduint els darrers anys per efecte de la crisi econòmica, i pel fet que la població amb estudis superiors amb contracte temporal ha tendit a mantenir més el seu lloc de treball temporal respecte a la població amb estudis bàsics. Això, doncs, pot considerar-se com a retorn positiu de la inversió en educació.
- A diferència del que passa amb l'accés a l'ocupació, l'educació sembla que tendeixi a accentuar les desigualtats socials en les condicions d'ocupació. Des del punt de vista dels salaris, per exemple, els homes guanyen més que les dones, i la població de nacionalitat espanyola més que la població de nacionalitat estrangera, però aquestes diferències s'incrementen a mesura que augmenta el nivell d'instrucció. Les desigualtats salarials són més grans a mesura que augmenta el capital educatiu de la població.
- Catalunya és una de les comunitats autònomes amb uns ingressos salarials mitjans més alts, només per sota de Madrid, el País Basc i Navarra, que tenen un PIB per càpita més elevat. Les diferències salarials entre els grups d'instrucció extrems són relativament petites, tal com també succeïa amb la temporalitat, de manera que el retorn de la inversió en educació és menys significatiu a Catalunya del que ho és en la majoria de comunitats autònomes. De fet, Catalunya és la cinquena comunitat amb ingressos més elevats de la població amb estudis primaris.

Productivitat

- La productivitat també millora a mesura que augmenta la formació. L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus evidencia que, en gene-

ral, aquells territoris amb més capital educatiu i menys abandonament educatiu prematur presenten taxes de productivitat més elevades que els territoris menys capitalitzats des del punt de vista educatiu. Val a dir que el comportament de Catalunya és força equiparable als valors predits per aquesta relació, amb l'excepció de l'abandonament educatiu prematur, que és superior al que s'esperaria en funció dels seus nivells de productivitat. La reducció de l'abandonament educatiu prematur a Catalunya ha de permetre millorar la productivitat.

- Catalunya presenta unes taxes de productivitat més elevades que el conjunt de l'Estat espanyol o de la Unió Europea, i l'evolució d'aquest indicador durant la darrera dècada ha estat més positiva que en aquests àmbits territorials de referència. Per comunitats autònomes, només Madrid, Navarra i el País Basc presenten nivells de productivitat més elevats. Per països europeus, només Bèlgica, França, Irlanda i Luxemburg presenten un PIB per persona ocupada a paritat de poder de compra superior (si prenem com a referència els indicadors de PIB per hores treballades o persona ocupada, la productivitat catalana se situa per sota la mitjana europea per efecte, en part, de les diferències de poder adquisitiu entre països).

Desigualtats educatives en l'accés a l'ocupació: el retorn de l'educació (I)

L'avaluació de les polítiques educatives, en part, també passa per supervisar fins a quin punt la inversió que la població fa en formació té efectes sobre el seu accés al mercat de treball, és a dir, fins a quin punt aquesta inversió té retorn en termes d'inserció laboral. En general, l'existència de retorn és afavoridora de la permanència de la població al sistema educatiu i d'una participació més gran en la formació al llarg de la vida.

L'ACTIVITAT

Quan s'analitza l'accés al mercat de treball, un primer nivell d'inclusió ve determinat per la voluntat de les persones de treballar, independentment de si tenen feina o no.

Com a indicador de referència, la taxa d'activitat indica la relació (en percentatge) entre la població que treballa o que està en disposició de treballar (desocupada en cerca de feina) i la població total en edat de treballar. Els valors que mostra aquesta taxa en els diferents àmbits territorials permet observar el pes de la població activa en el conjunt de la població, és a dir, en quina mesura les persones participen activament en el mercat de treball.

En aquest sentit, la taula 1 conté les dades d'evolució de la taxa d'activitat durant l'última dècada en funció del nivell de formació de la població, tant per Catalunya com pels àmbits espanyol i europeu (Unió Europea dels 27). Tal com es pot observar, la taxa d'activitat total de Catalunya ha experimentat una evolució molt positiva entre

Taula 1.

Evolució de la taxa d'activitat de 15 a 74 anys per àmbit territorial. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Total	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	61,2	61,1	61,1	61,5	61,6	62,2	62,6	62,8	63,3	63,3	63,3
Espanya	57,4	56,7	58,2	59,6	60,7	62,0	63,2	64,1	65,1	65,5	65,8
Catalunya	56,8	57,3	58,0	59,7	60,2	66,2	67,4	68,0	68,8	68,5	68,9
ISCED 2 o inferior	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	47,3	45,7	45,3	45,5	45,2	45,4	45,8	46,0	45,6	45,5	45,2
Espanya	50,1	48,9	49,8	51,0	51,3	51,6	52,7	53,5	54,8	55,1	55,4
Catalunya	45,6	46,2	46,6	48,3	47,4	54,5	55,9	56,9	58,0	57,9	58,6
ISCED 3 i 4	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	71,4	71,0	70,7	70,5	70,5	70,5	70,5	70,3	70,0	69,6	69,3
Espanya	62,3	61,6	64,2	66,2	67,6	69,7	71,1	71,8	73,1	73,1	72,4
Catalunya	70,4	70,2	70,5	71,5	73,5	74,7	74,7	74,6	75,5	74,2	74,2
ISCED 5 i 6	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	82,5	82,3	82,4	82,6	82,6	82,5	82,6	82,6	82,0	81,9	81,6
Espanya	81,8	80,8	82,0	82,6	83,7	83,3	83,8	84,0	84,1	84,2	83,9
Catalunya	84,8	85,0	84,8	85,9	86,8	87,7	87,6	88,1	88,7	88,3	87,7

Nota: Les dades de Catalunya estan estimades.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa i Eurostat.

els anys 2000 i 2007, amb un creixement del 12%, per sobre de l'increment existent en el mateix període a la resta de l'Estat espanyol (7%) i a escala europea (2%). A partir de l'any 2007, per efecte de la crisi econòmica i de les dificultats més grans d'inserció laboral, l'evolució de la taxa d'activitat inicia un període d'estancament. Amb tot, l'increment tan accentuat dels anys precedents ha afavorit que, en termes absoluts l'any 2010 la taxa d'activitat ja se situés netament per sobre d'aquesta mitjana, tot i que Catalunya partia l'any 2000 d'una situació inferior respecte a la mitjana europea.

Quan observem l'evolució de la taxa d'activitat segons el nivell d'instrucció, ens adonem que l'increment assenyalat anteriorment s'explica fonamentalment per la dinàmica positiva de foment de la participació en el mercat de treball que ha tingut particularment la població amb un nivell d'estudis bàsics (ISCED 2 o inferior).

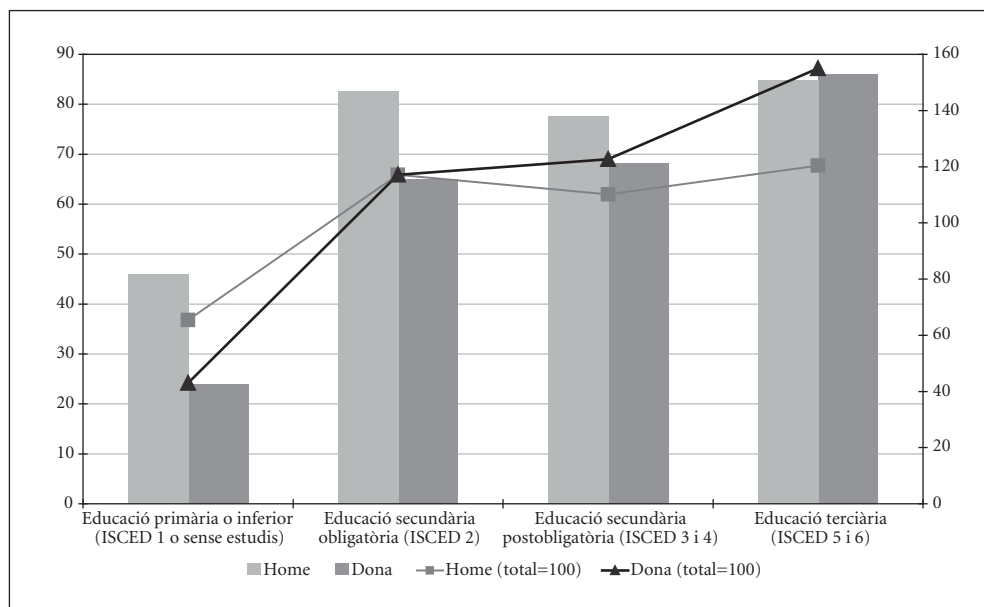
En efecte, entre l'any 2000 i el 2010, a Catalunya s'observa un increment elevat (13%) de la taxa d'activitat de les persones amb un nivell instructiu equivalent o inferior al primer cicle d'ensenyament secundari, mentre que aquest increment entre les persones amb titulacions equivalents a la secundària postobligatòria (ISCED 3 i 4) o amb un títol d'estudis superiors (ISCED 5 o 6) és clarament inferior (del 4% i del 3%, respectivament). En tots els nivells instructius, Catalunya presenta l'any 2010 taxes d'activitat més elevades que l'Estat espanyol o la Unió Europea (27), encara que les diferències són més accentuades entre els nivells de formació bàsics. Tant la polarització de l'estructura formativa de la població catalana, amb taxes elevades d'abandonament educatiu prematur, com les oportunitats d'ocupació no qualificada que ofereix el mercat de treball expliquen en part aquesta situació.

Una altra relació en què cal aprofundir per entendre la composició de la taxa d'activitat de la població de Catalunya l'any 2010 és la que hi ha entre la taxa d'activitat, el sexe i el nivell d'instrucció. El gràfic 1 mostra quin és el diferencial de la taxa segons aquests factors.

En el gràfic 1 s'observa que com més elevat sigui el nivell instructiu de la població, més es reduiran les diferències entre les taxes d'activitat masculina i femenina (columnes que segueixen l'eix esquerre). Aquesta diferència en activitat és favorable al sexe masculí si

Gràfic 1.

Taxa d'activitat de la població de 16 anys o més per nivell d'instrucció segons el sexe. Catalunya, 2010

Nota: Les columnes (eix principal, esquerra) expressen la taxa d'activitat com a percentatge de la població que està activa sobre la població en edat de treballar. Les línies (eix secundari, dreta), en canvi, expressen la taxa d'activitat com a sèrie en què la mitjana del conjunt de la població per sexe és igual a 100.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

atenem als nivells d'estudis iguals o inferiors a l'educació obligatòria i a les titulacions d'ensenyament secundari postobligatori. És una tendència que s'inverteix, però, en el cas de les persones amb educació terciària. En aquest col·lectiu, les dones són les que mostren uns nivells de participació lleugerament més alts en el mercat de treball. Tenint en compte l'increment de la taxa d'activitat en funció dels nivells d'estudis, es podria assenyalar que el nivell d'estudis esdevé un factor rellevant de participació (augment quantitatiu de la participació) en el mercat de treball que afavoreix relativament les dones (augment diferencial de la participació segons el sexe).

Finalment, si atenem a la taxa d'activitat comparada considerant separatament els dos sexes (en el gràfic 1, les línies que segueixen l'eix dret), s'observa com els nivells d'estudis elevats com a factor d'increment de la participació activa són vàlids per a les dones. Si bé es podria apuntar que la inclusió laboral de les dones es vincula més fortament amb les qualificacions superiors, els homes presenten una taxa d'activitat similar independentment de si disposen d'estudis obligatoris, postobligatoris o superiors. Aquest fenomen pot estar vinculat amb els perfils laborals de baixa qualificació que responen a criteris de gènere, però també a la presència majoritària de les dones a les aules universitàries.

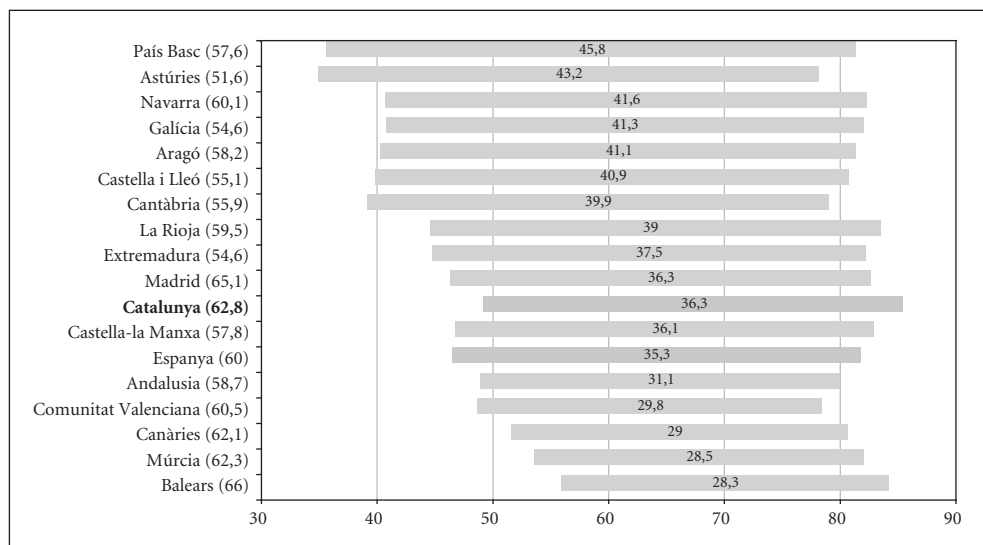
En una perspectiva comparada, l'anàlisi de la taxa global d'activitat es pot articular considerant dos criteris, el grau de participació activa i l'amplada de la distribució d'activitat, segons títol d'estudis. Ambdós criteris donaran elements d'anàlisi de l'accés desigual al mercat de treball segons l'accés desigual a les oportunitats educatives. El gràfic 2 mostra aquesta comparació per comunitats autònomes, mentre que el gràfic 3 l'ofereix segons els països de l'Europa dels 27.

Per comunitats autònomes, com s'observa en el gràfic 2, l'any 2010 Catalunya mostrava una diferència de 36 punts percentuals entre la taxa d'activitat de les persones amb un nivell d'instrucció de secundària obligatòria i la taxa dels titulats superiors, relativament mitjana si es té en compte aquesta mateixa diferència per al conjunt de l'Estat espanyol. Malgrat això, cal destacar que els nivells relatius d'activitat de les persones amb estudis obligatoris i superiors són comparativament més alts que la mitjana espanyola. És a dir, a Catalunya la població mostra una major disposició a treballar en tots els nivells de formació. De fet, pel que fa al grau de participació, el gràfic 2 mostra com Catalunya és la comunitat autònoma on les persones amb estudis superiors participen més en el mercat de treball (87,7%), i una de les comunitats amb participació més gran de les persones amb un nivell d'estudis bàsic.

Les comunitats autònomes de Cantàbria, Castella i Lleó, Aragó, Galícia, Navarra, Astúries i País Basc mostren les diferències més grans en la taxa d'activitat en funció del nivell d'instrucció. En aquests contextos, el pes dels títols d'estudi en la taxa d'activitat és més alt; la diferència hi és superior a 40 punts percentuals. D'altra banda, en comparació de Catalunya, s'observa una distribució més limitada de la taxa d'activitat segons

Gràfic 2.

Taxa d'activitat de la població de 16 anys o més i diferències entre la taxa pel nivell d'estudis secundaris obligatoris o inferior i el nivell d'estudis terciaris, per comunitats autònomes, 2010

Nota: Entre parèntesis, s'especifica la taxa d'activitat per a cadascuna de les comunitats autònomes. Les dades de l'interior del gràfic fan referència a les diferències en les taxes d'activitat de la població amb estudis secundaris obligatoris o inferior (ISCED 2 o inferior) i de la població amb estudis superiors (ISCED 5 i 6). Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

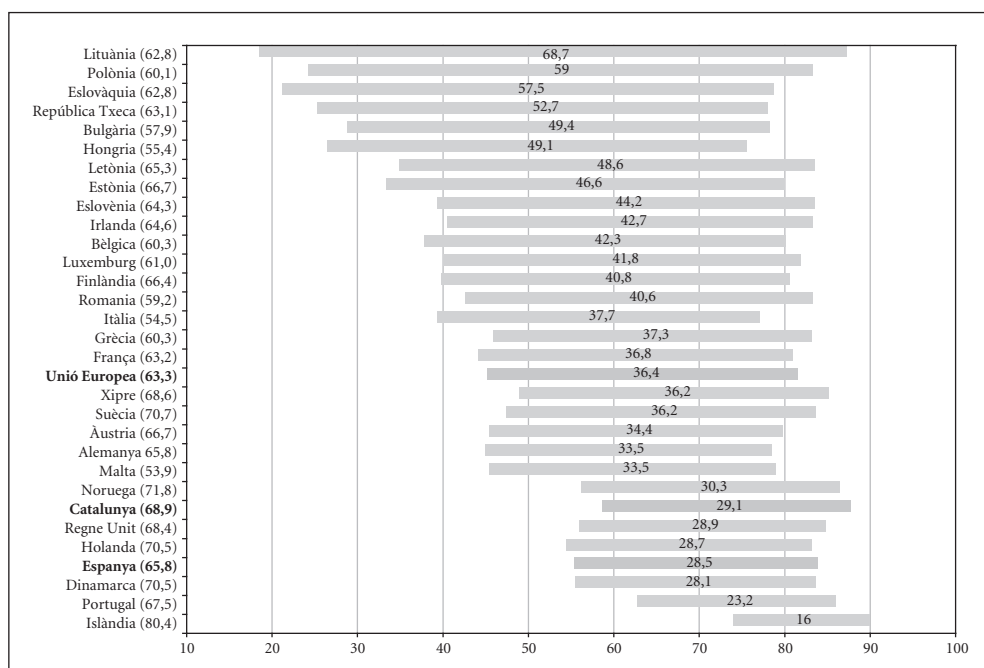
el nivell educatiu en comunitats autònomes com Andalusia, la Comunitat Valenciana, Canàries, Múrcia i Balears. En alguns d'aquests casos, una major probabilitat d'inserció en el sector serveis, en el qual hi ha una gran demanda de mà d'obra no qualificada, pot ser una explicació plausible de les taxes d'activitat altes de les persones amb una titulació equivalent a la secundària obligatòria o inferior. En aquest sentit, la situació de Catalunya és força equivalent a la de la comunitat de Madrid.

En una perspectiva europea (gràfic 3), aquesta mateixa anàlisi de grau i distribució de la taxa d'activitat segons el nivell instructiu assenyalava que Catalunya té una de

les distribucions més reduïdes (29%), a excepció del Regne Unit (28,9%), Holanda (28,7%), Espanya (28,5%), Dinamarca (28,1%), Portugal (23,2%) i Islàndia (16%), amb valors de distribució menors. Si es pren com a referència el valor mitjà europeu (36%), s'observa que els valors dels països esmentats es veuen compensats per valors de distribució elevats, en particular en els països de l'Europa Oriental que varien entre el 44% i el 69% (Lituània, Polònia, Eslovàquia, República Txeca, Bulgària, Hongria,

Gràfic 3.

Taxa d'activitat entre la població de 15 a 74 anys i diferències entre la taxa pel nivell d'estudis primaris o inferior i el nivell d'estudis terciaris, per països europeus, 2010

Nota: Entre parèntesis, s'especifica la taxa d'activitat per a cadascun dels països de la Unió Europea. Les dades de l'interior del gràfic fan referència a les diferències en les taxes d'activitat de la població amb estudis secundaris obligatoris o inferior (ISCED 2 o inferior) i de la població amb estudis superiors (ISCED 5 i 6). Les dades de Catalunya són estimades.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

Letònia, Estònia i Eslovènia). En la part intermèdia, al voltant de la mitjana europea, trobem molts països de l'Europa Occidental i del Sud, com ara Irlanda, Bèlgica, Itàlia, Grècia, França, Àustria o Alemanya.

En aquest panorama internacional, en què les característiques de les diferents realitats nacionals fan que qualsevol tipus d'interpretació esdevingui complexa, Catalunya es troba en una posició relativament destacada respecte a la resta. De fet, després d'Islàndia i seguint la tendència a escala espanyola, Catalunya és el context territorial amb una taxa de participació major de la població amb estudis superiors. Així mateix, també és la unitat territorial en què la població amb nivells bàsics d'estudi mostra un major grau d'activitat en el mercat de treball.

En definitiva, en comparació del context europeu, la població catalana està més disposada a treballar, tant si té un capital educatiu elevat com si no, fet que provoca que les diferències derivades del nivell de formació siguin més reduïdes. D'una banda, les elevades taxes d'activitat de la població amb menys capital educatiu en comparació de la resta de països europeus posen de manifest que una part significativa de la força de treball a Catalunya accedeix al mercat amb dèficits formatius. I de l'altra, les elevades taxes d'activitat de la població amb més capital educatiu evidencien bons nivells d'eficiència del nostre sistema educatiu, i de retorn de la inversió pública que les administracions han destinat a formar la població. A escala individual, però, les escasses diferències en les taxes d'activitat en funció del nivell de formació, si bé comporten que es redueixen les desigualtats educatives en l'accés al mercat de treball, també redueixen el retorn de la inversió privada en formació que han assumit els mateixos individus.

L'ATUR

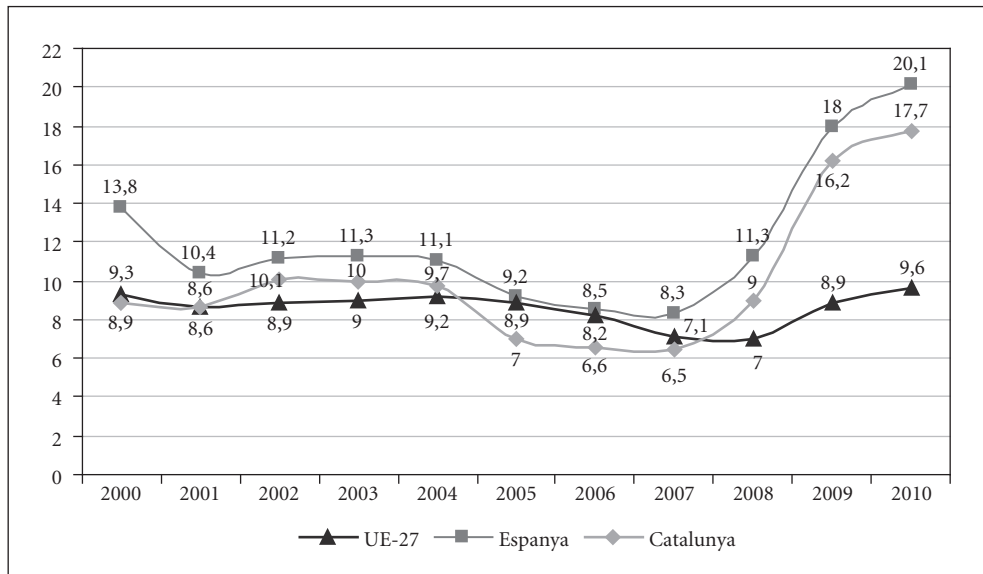
Per valorar el retorn de la inversió en capital humà també és important analitzar el comportament de la desocupació. En aquest sentit, la taxa d'atur indica el nombre de desocupats (persones no ocupades que busquen feina) en relació amb la força de treball o població econòmicament activa, que inclou tant les persones ocupades com les persones desocupades.

Observar les dinàmiques de la taxa d'atur segons els àmbits territorials deixa en evidència diferents respostes del mercat de treball segons les fases econòmiques i les característiques pròpies dels mercats locals. La relació dels components de l'atur amb el nivell d'estudis assenjala la correspondència amb els sectors econòmics existents en el teixit productiu del territori, alhora que permet analitzar el retorn de la inversió que la població fa en formació.

El gràfic 4 mostra la tendència de la taxa d'atur a Catalunya, Espanya i la UE-27 entre els anys 2000 i 2010. D'altra banda, també es comparen els valors d'aquests àmbits territorials, i s'articulen els resultats segons el nivell d'instrucció (gràfics 5 i 6) i la tipologia de desocupació de llarga durada (gràfic 7).

Gràfic 4.

Evolució de la taxa d'atur per àmbit territorial. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Nota: La taula amb els valors es troba a l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

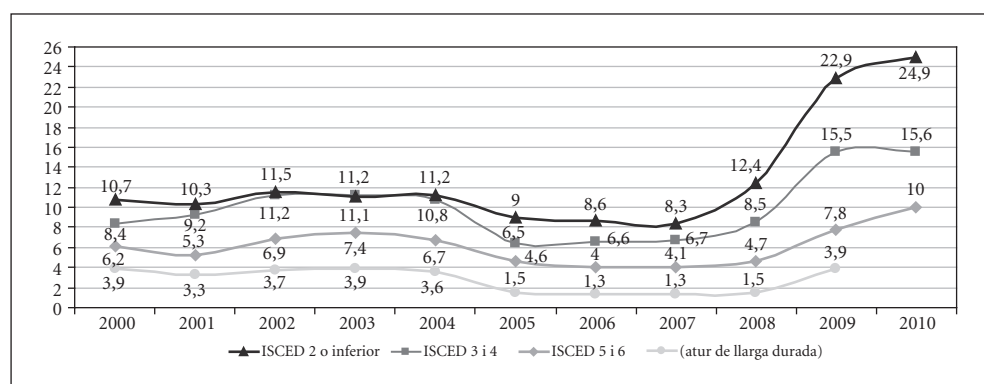
L'evolució de la taxa d'atur a Catalunya mostra valors que oscil·len lleugerament entre el 2000 i el 2003, disminueixen entre el 2005 i el 2007, i es tornen a incrementar d'un mode significatiu entre el 2008 i el 2010 (augment de 10 punts percentuals, fins a arribar al 17,7%). A escala espanyola, s'observa una tendència similar a la catalana, tot i que els valors se situïn sempre per damunt. La disminució de l'atur a Espanya és del 5,5% entre el 2000 i el 2007, mentre que un increment observat del 12% en els últims anys fa que arribi a quotes del 20% de desocupació.

A escala europea s'observa una tendència diferenciada respecte al cas espanyol. La tendència és més o menys constant fins al 2007, any en què es reprèn la dinàmica d'increment observada a Catalunya i Espanya. En el cas europeu, però, l'augment constatat en els últims anys no és tan accentuat i, per tant, aconsegueix tornar a valors similars als de l'inici de la dècada.

La tendència de les taxes globals d'atur es pot interpretar d'un mode més afinat si s'articula l'anàlisi segons els diferents nivells instructius de la població desocupada. Els gràfics 5 i 6 mostren l'evolució de les taxes d'atur a Catalunya, Espanya i Europa en

Gràfic 5.

Evolució de la taxa d'atur per nivell d'instrucció. Catalunya, 2000-2010

Nota: La taula amb els valors es troba a l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

funció de si el títol d'estudis de les persones desocupades és de secundària obligatòria o inferior, secundària postobligatòria o superior.

Seguint la tendència abans esmentada, en el gràfic 5 s'observa com la reducció de les taxes de desocupació registrada entre els anys 2004 i 2007 va afectar el conjunt de la població, encara que amb una intensitat diversa segons el nivell instructiu. A partir del 2007, però, les taxes d'atur de les persones amb estudis bàsics, equivalents a la secundària obligatòria o inferior i a la secundària postobligatòria, van registrar un increment notable. Específicament, les persones amb un nivell bàsic d'estudis van ser les que més van patir l'increment brusc de la desocupació, ja que es va registrar un augment del 200% entre els anys 2007 i 2010. D'altra banda, malgrat que s'observi que les persones amb titulacions superiors van resistir l'investida de la crisi entre els anys 2007 i 2008, aquest col·lectiu també va patir un increment de la desocupació d'uns 5 punts percentuals en els últims quatre anys observats.

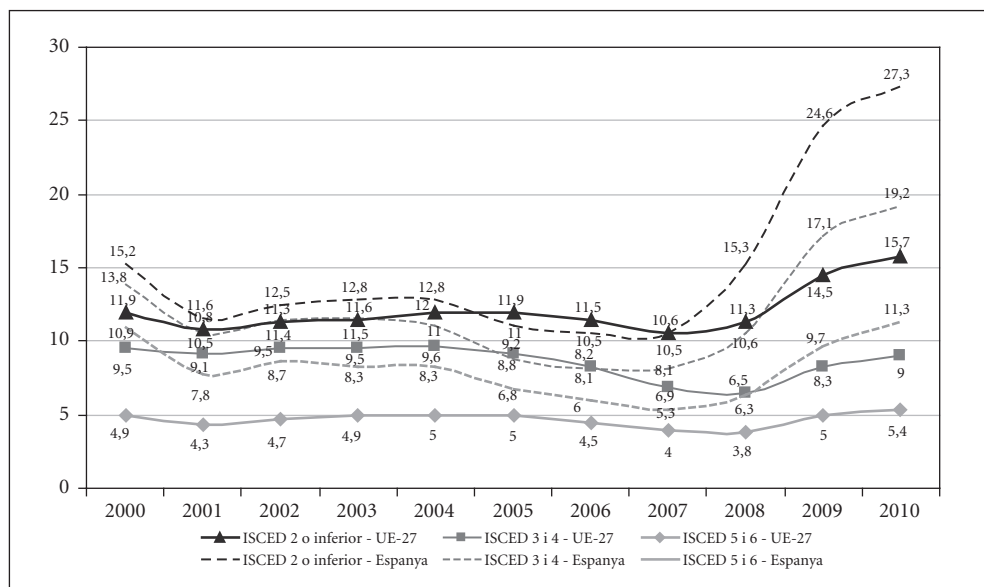
Ara bé, aquesta evolució de l'atur registrada a Catalunya segons els nivells d'instrucció va seguir patrons similars de variació en els àmbits territorials espanyols i europeus? A continuació es presenta el gràfic 6, que il·lustra l'evolució de la taxa de desocupació de les persones amb nivells d'estudis bàsics, estudis postobligatoris i estudis superiors, tant a Espanya com en el conjunt dels països europeus.

Com es mostra en el gràfic 6, en el conjunt de l'Estat espanyol s'observa una dinàmica similar a la catalana. Les persones amb un títol d'estudis mitjà o baix van veure com la seva taxa d'atur es reduïa en els set primers anys del 2000, mentre que registrava un increment notable entre el 2007 i el 2010. Com en el cas català, aquest increment ha estat especialment intens per a les persones amb un nivell d'estudis bàsic, que han sofert un augment del 160% d'atur respecte a la taxa del 2007. En el cas de les persones amb estudis superiors, s'observa una tendència paral·lela a la dels altres dos col·lectius, tot i que l'augment durant els últims tres anys observats hagi estat comparativament més reduït que la resta.

En la dimensió europea, les variacions de la taxa d'atur segueixen una tendència semblant a la de Catalunya i d'Espanya, però amb alguna diferència important. Així, per

Gràfic 6.

Evolució de la taxa d'atur per àmbit territorial, nivell d'instrucció i tipologia de desocupació. UE-27 i Espanya, 2000-2010

Nota: La taula amb els valors es troba a l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

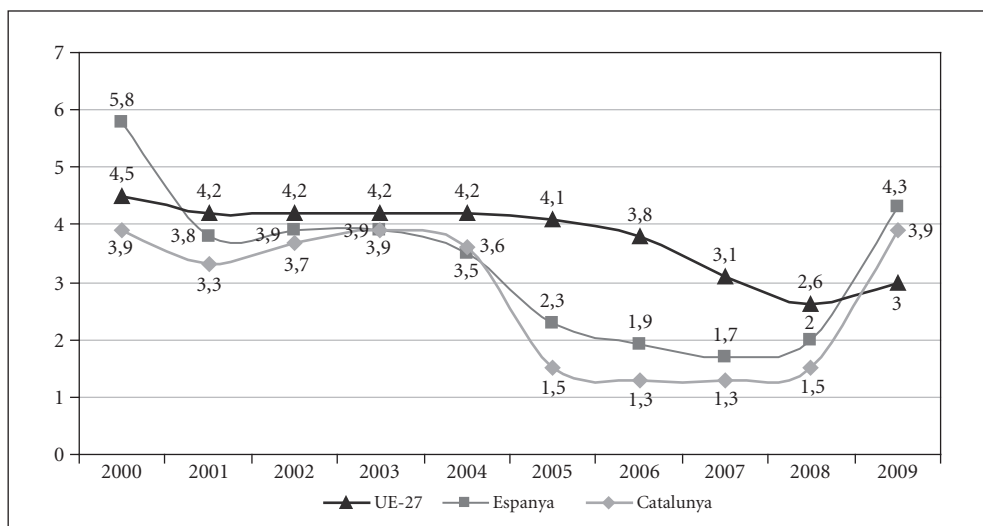
exemple, les variacions registrades a la Unió Europea són més moderades, tant pel que fa al descens durant els primers set anys de la dècada, com pel que fa a l'increment experimentat entre els anys 2007 i 2010. Aquest fet és important en la mesura que ha permès que les taxes d'atur registrades l'any 2010 de persones amb estudis superiors i secundaris postobligatoris es mantinguin en un nivell similar al registrat a l'inici de la dècada. En aquest cas, l'excepció són les persones amb nivells bàsics, que novament constitueixen el col·lectiu més vulnerable a les conseqüències de la crisi econòmica.

Aquestes dades assenyalen que les persones sense estudis o amb estudis bàsics tenen més probabilitats de formar part del gruix de les persones desocupades. En un context

de recessió econòmica i caiguda de la productivitat, aquest col·lectiu esdevé encara més vulnerable. Com s'ha esmentat anteriorment, tenir estudis bàsics està fortament associat a no participar activament en el mercat de treball, ja que en molts casos significa no disposar dels instruments necessaris per activar estratègies de cerca de feina i de requalificació per maximitzar les probabilitats d'inserció laboral. Aquest col·lectiu tindrà, per tant, més probabilitats de passar a engrossir les taxes d'atur global, però també les taxes d'atur de llarga durada. En el gràfic 7 es mostra l'indicador de la taxa d'atur de llarga durada a Catalunya, Espanya i Europa.

Gràfic 7.

Evolució de la taxa d'atur de llarga durada per àmbit territorial. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2009

Nota: La taula amb els valors es troba a l'Annex d'aquest apartat.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

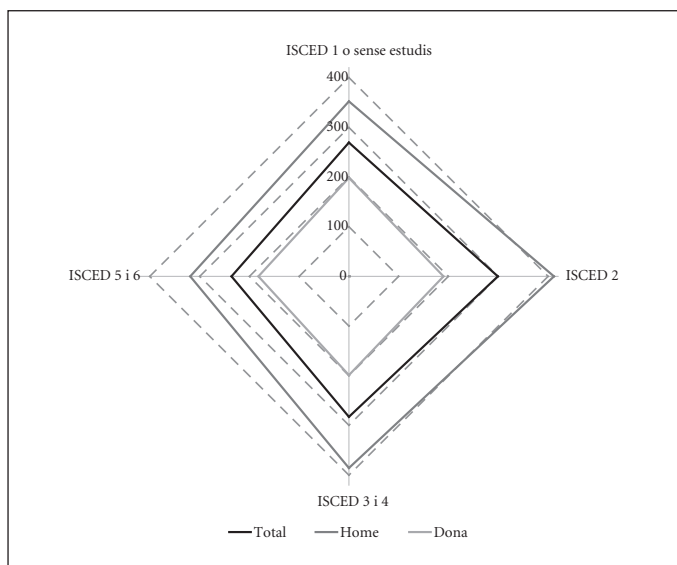
Els moviments registrats a Catalunya i Espanya es poden explicar per la component friccional de la taxa de desocupació i, en particular en l'últim trienni, per la component cíclica generada com a conseqüència de la fase de recessió en què ac-

tualment es troba l'economia mundial. De fet, pel que fa a l'atur de llarga durada, s'observa que l'any 2008 tant a Catalunya com a Espanya es va produir un canvi de tendència després d'un període d'expansió econòmica. Després d'uns anys en què s'havia reduït el component més estructural de la desocupació, l'any 2009 a Catalunya es va recuperar la mateixa taxa d'atur de llarga durada registrada l'any 2000 (3,9%). A escala espanyola i europea, s'observa una tendència similar, malgrat que l'increment dels valors registrats l'any 2009 encara no arribessin als mateixos valors de l'any 2000.

Un aprofundiment addicional per entendre el fenomen de la desocupació a Catalunya passa per l'observació de les taxes d'atur segons indicadors sociodemogràfics com el sexe, l'edat i la nacionalitat. En primer lloc, el gràfic 8 il·lustra la relació entre taxa d'atur, gènere i títol d'estudis. D'altra banda, a la taula 2 s'articulen les taxes d'atur registrades en funció de l'origen estranger i de les diferents franges d'edat.

Gràfic 8.

Evució de la taxa d'atur de la població de 16 anys o més per nivell d'instrucció i sexe. Catalunya (2006=100) (2010)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

Com s'observa en el gràfic 8, l'increment de l'atur segons nivells d'instrucció entre els anys 2006-2007 i 2010 ha estat de natura diferencial segons el sexe. En una perspectiva temporal, l'anàlisi de les taxes d'atur posa en evidència que l'augment de la desocupació ha afectat més intensament els homes que les dones. En segon lloc, mentre que per a les dones l'increment s'ha distribuït d'una manera més uniforme segons el nivell d'instrucció, entre els homes ha afectat més les persones que tenen un títol d'estudis bàsic o de secundària postobligatòria. De fet, els homes amb estudis superiors són els que pateixen un augment més limitat de la desocupació.

La taula 2 confirma les conclusions assenyalades anteriorment, segons les quals el col·lectiu amb una taxa més alta de desocupació és el dels que disposen d'un títol

Taula 2.

Taxa d'atur de la població de 16 anys o més per nivell d'instrucció per perfil sociodemogràfic. Catalunya, 2010

Variables de creuament	Total	Educació primària o inferior (ISCED 1 o sense estudis)	Educació secundària obligatòria (ISCED 2)	Educació secundària postobligatòria (ISCED 3 i 4)	Educació terciària (ISCED 5 i 6)
Total	17,8	26,0	24,0	15,6	10,0
Sexe	Total	ISCED 1 o sense estudis	ISCED 2	ISCED 3 i 4	ISCED 5 i 6
Home	18,7	27,6	24,3	15,3	9,7
Dona	16,7	23,6	23,7	15,8	10,2
Nacionalitat	Total	ISCED 1 o sense estudis	ISCED 2	ISCED 3 i 4	ISCED 5 i 6
Espanyola	14,8	20,8		14,1	8,6
Estrangera	30,3	37,8		21,4	20,6
Grups d'edat	Total	ISCED 1 o sense estudis	ISCED 2	ISCED 3 i 4	ISCED 5 i 6
De 16 a 24 anys	39,5	58,6		35,9	
De 25 a 34 anys	19,6	33,9		17,8	
De 35 a 44 anys	15,2	30,5		13,2	
De 45 a 54 anys	13,3	21,4		10,9	
De 55 anys i més	12,2	15,4		9,7	

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

d'estudis primaris (26%) o secundaris de primer cicle (24%). Quan fem l'articulació de la descripció segons la nacionalitat, cal destacar la situació de les persones estrangeres amb estudis bàsics, que registren una taxa d'atur de prop del 40%. Pel que fa a l'atur segons l'estructura d'edats, s'observa que el grup amb estudis bàsics i edat jove (entre 16 i 24 anys) representa prop del 60% de la població desocupada d'aquella franja d'edat. D'altra banda, també és rellevant observar el nivell d'atur del col·lectiu d'entre 35 i 44 anys d'edat. Les dades ens permeten afirmar que, en una edat en què els projectes familiars i de vida comencen a consolidar-se, les persones amb estudis bàsics o sense estudis tenen tres vegades més probabilitats de quedar-se sense feina que les persones que tenen estudis postobligatoris i superiors.

Més enllà de la descripció del perfil de la població desocupada, una anàlisi complementària interessant passa per establir quines probabilitats té la població catalana d'estar a l'atur segons el seu nivell d'instrucció, a paritat d'altres factors sociodemogràfics. La taula 3, que presenta els resultats obtinguts amb el Panel de Desigualtats a Catalunya de la Fundació Jaume Bofill, mostra quines són les probabilitats de ser desocupat/ada en funció del nivell d'estudis, el sexe i el grup d'edat.

Com s'observa en ambdós models presentats, el sexe no és un factor que expliqui la probabilitat de trobar-se en una situació de desocupació. En canvi, els grups d'edat sí que prediuen les diferències en la situació respecte al treball remunerat. Com es confirma a la taula 3, a mesura que s'avança en l'escala d'edat es tenen menys probabilitats de trobar-se desocupat/ada. Així, per exemple, el grup comprès entre els 35 i els 44 anys té prop de la meitat de probabilitats de ser desocupat que les persones menors de 35 anys.

Pel que fa a la instrucció, a la taula es presenten dos models: el model "abandonament" i el model "nivell d'estudis". En el primer model, s'estima la probabilitat de les persones que tenen, com a màxim, la secundària obligatòria, de ser desocupades respecte a la probabilitat de la resta de la població. En el segon model, es prenen com a referència les persones que tenen un nivell d'estudis bàsics per observar la probabilitat que tenen d'estar a l'atur les persones amb estudis superiors, estudis postobligatoris i estudis secundaris obligatoris. El primer model confirma que el fet d'haver abandonat

Taula 3.

Probabilitat de la població major de 16 anys amb un nivell màxim d'estudis corresponent al primer cicle de secundària (abandonament prematur) d'estar a l'atur. Catalunya, 2003-2008

Variable dependent: estar a l'atur (població major de 16 anys)	Model "abandonament"			Model "nivells d'estudis"		
	Odds ràtio	Interval de confiança 95%		Odds ratio	Interval de confiança 95%	
Nivell d'estudis màxim de l'individu (ref. sense estudis o estudis primaris)						
Secundària obligatòria	–	–	–	0,81	0,60	1,10
Secundària postobligatòria	–	–	–	0,49***	0,35	0,69
Estudis superiors	–	–	–	0,34***	0,24	0,47
Abandonament prematur (1)	2,22***	1,76	2,79	–	–	–
Variables de control						
Sexe: dones (ref. homes)	1,19	0,95	1,50	1,20	0,96	1,50
Grup d'edat (ref. < 35 anys)						
35-44 anys	0,53***	0,40	0,71	0,54***	0,41	0,72
45-54 anys	0,43***	0,32	0,59	0,42***	0,31	0,57
55-64 anys	0,35***	0,25	0,49	0,34***	0,24	0,48
> 65 anys	0,24***	0,09	0,67	0,23***	0,08	0,63

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$.

Nota metodològica: Models de regressió logística (anàlisi longitudinal).

(1) Nota: En aquest model, l'abandonament comprèn aquelles persones que, com a màxim, s'han graduat en el primer cicle d'educació secundària.

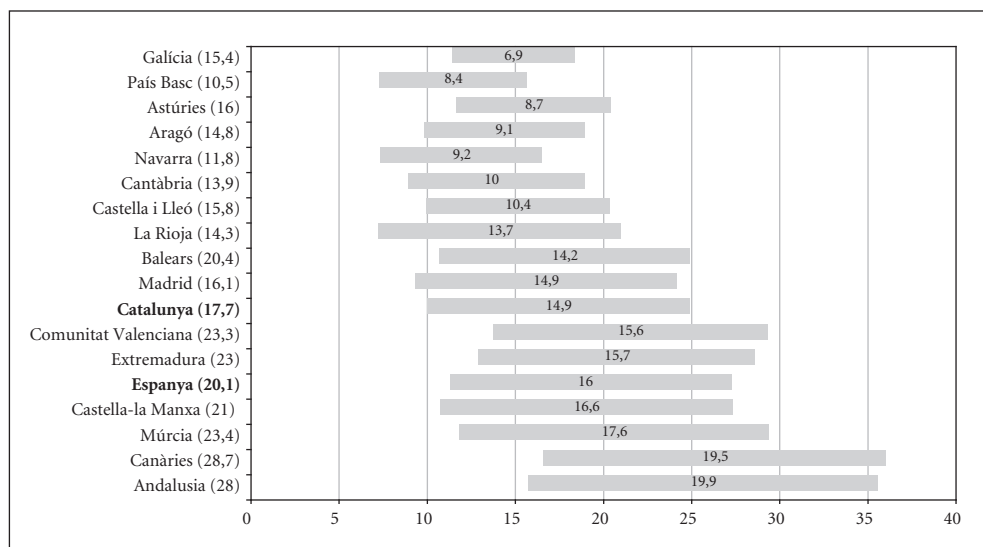
Font: Elaboració pròpia amb dades del Panel de Desigualtats socials a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill (segona a setena onades, 2003-2008).

el sistema educatiu prematurament fa que es tingui més del doble de probabilitats d'estar desocupat (2,2). D'altra banda, el segon model indica que no hi ha diferències significatives entre tenir estudis primaris i tenir estudis secundaris obligatoris pel que fa a la probabilitat d'exclusió del mercat de treball. En canvi, les diferències s'identifiquen quan s'observen les probabilitats, respecte a les persones amb estudis primaris, de les persones amb estudis postobligatoris (la meitat de probabilitats d'estar desocupades) i amb estudis superiors (tres vegades menys probabilitats d'estar aturades).

Per completar el quadre descriptiu de la taxa de desocupació l'any 2010, el gràfic 9 il·lustra una perspectiva comparada de la distribució de l'atur segons el nivell instructiu entre comunitats autònomes.

Gràfic 9.

Taxa d'atur entre la població de 16 anys o més i diferències entre la taxa de les persones amb nivell d'estudis secundaris obligatoris o inferior i nivell d'estudis terciaris, per comunitats autònomes, 2010

Nota: Entre parèntesis s'especifica la taxa d'atur per a cadascuna de les comunitats autònomes. Les dades de l'interior del gràfic fan referència a la diferència de taxa d'atur entre la població amb estudis superiors (extrem esquerre de la barra —ISCED 5 i 6) i la població amb estudis secundaris obligatoris o inferior (extrem dret —ISCED 2 o inferior).

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

Catalunya mostra una taxa de desocupació (17,7) i una distribució de la taxa entre les persones amb estudis bàsics i superiors (14,9) en línia amb la Comunitat de Madrid (16,1 i 14,9, respectivament). La quota i la distribució presents en el context català són inferiors al valor mitjà espanyol i als valors registrats en sis comunitats autòno-

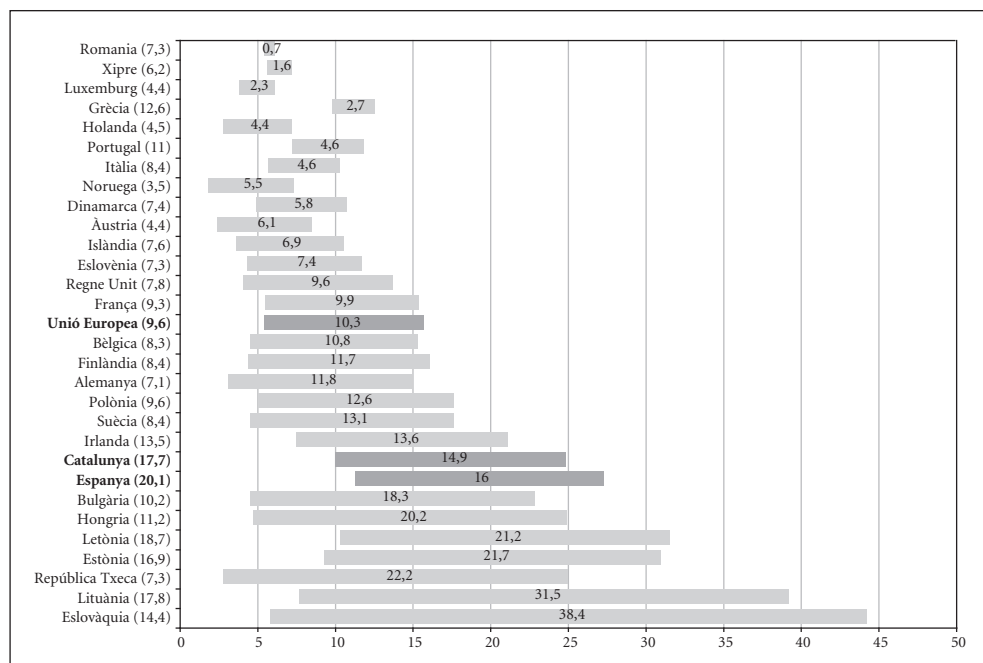
mes (Comunitat Valenciana, Extremadura, Castella-la Manxa, Múrcia, les Canàries i Andalusia). En aquests contextos territorials no solament s'observa un nivell més elevat de desocupació, sinó també una diferència més intensa entre la taxa d'atur de les persones que tenen estudis superiors i les que tenen estudis bàsics. En comparació de Catalunya, es registra un nivell de desocupació més reduït a La Rioja, Castella i Lleó, Cantàbria, Navarra, Aragó, Astúries, el País Basc i Galícia. En aquestes comunitats autònomes no només el nivell mitjà d'atur és més reduït, sinó que també ho són les diferències segons el títol d'estudi. Com s'ha comentat prèviament en relació amb la taxa d'activitat, en aquestes comunitats autònomes que tenen una economia productiva no tan basada en el sector dels serveis pot haver frenat els nivells de desocupació segons el nivell instructiu.

Aquesta mateixa aproximació pot fer-se a escala europea a través del gràfic 10, que il·lustra la mateixa distribució de la desocupació segons els nivells d'instrucció. En el context internacional, Catalunya es posiciona per sobre de la mitjana europea, tant pel que fa a la taxa d'atur segons el nivell instructiu (10% d'estudis superiors i 24,9% d'estudis secundaris) com a les diferències de desocupació entre les persones amb estudis bàsics i les persones amb estudis superiors (14% de diferència). Però d'altra banda se situa lleugerament per sota de la mitjana espanyola en tots dos indicadors.

En aquest panorama comparat, es podria dir que una de les particularitats (negatives) del cas català —anàloga al cas espanyol— és que és un dels contextos territorials amb taxes d'atur més altes de les persones amb nivells d'estudis baixos i alts. D'altra banda, és també un dels països en què s'observa una major diferència entre les persones que tenen estudis secundaris i aquelles que tenen estudis superiors. De fet, Catalunya es diferencia notablement de la major part dels països europeus, on les taxes segons la instrucció varien entre el 4,4% i el 13,5% i la distribució de les taxes oscil·la entre el 0,7% i el 13,6%. Els contextos que mostren situacions més desiguals pel que fa a la distribució de les taxes d'atur segons els estudis són fonamentalment els països de l'Europa de l'Est. Aquests mateixos països, però, aconseguixen que les persones amb titulacions superiors tinguin nivells d'inserció laboral significativament superiors que en el context català.

Gràfic 10.

Taxa d'atur entre la població de 16 anys o més i diferències entre la taxa de les persones amb nivell d'estudis secundaris obligatoris o inferior i nivell d'estudis terciaris, per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

En definitiva, en comparació del context europeu, la població catalana té més dificultats per trobar feina, tant si té un capital educatiu elevat com si no, encara que, contràriament al que hem exposat per a la taxa d'activitat, les diferències derivades del nivell de formació són elevades. Aquestes diferències elevades en funció del nivell d'instrucció, alhora que indiquen que el nostre mercat de treball presenta desigualtats educatives importants en l'accés a l'ocupació, assenyalen que el retorn de la inversió privada en formació també és elevat: a més formació, més oportunitats d'estar ocupat. Aquestes desigualtats educatives, però, s'han vist accentuades especialment arran de la crisi econòmica actual, que ha afectat especialment la població amb menys formació.

Si bé el retorn és elevat a escala individual, les elevades taxes d'atur de la població amb més capital educatiu també comporten nivells baixos de retorn de la inversió pública que les administracions han destinat a formar la població.

RELACIÓ ENTRE ELS RESULTATS ACADÈMICS I LES CONDICIONS D'ACCÉS A L'OCUPACIÓ

Quina és la relació entre els indicadors educatius i la taxa d'atur? Aquest apartat pretén respondre a aquesta pregunta identificant els indicadors que poden tenir més influència en la taxa de desocupació i, en segon lloc, observant el signe positiu o negatiu d'aquesta relació. El gràfic 11 permet fer, des d'una perspectiva comparada entre comunitats autònomes, una sèrie de consideracions.

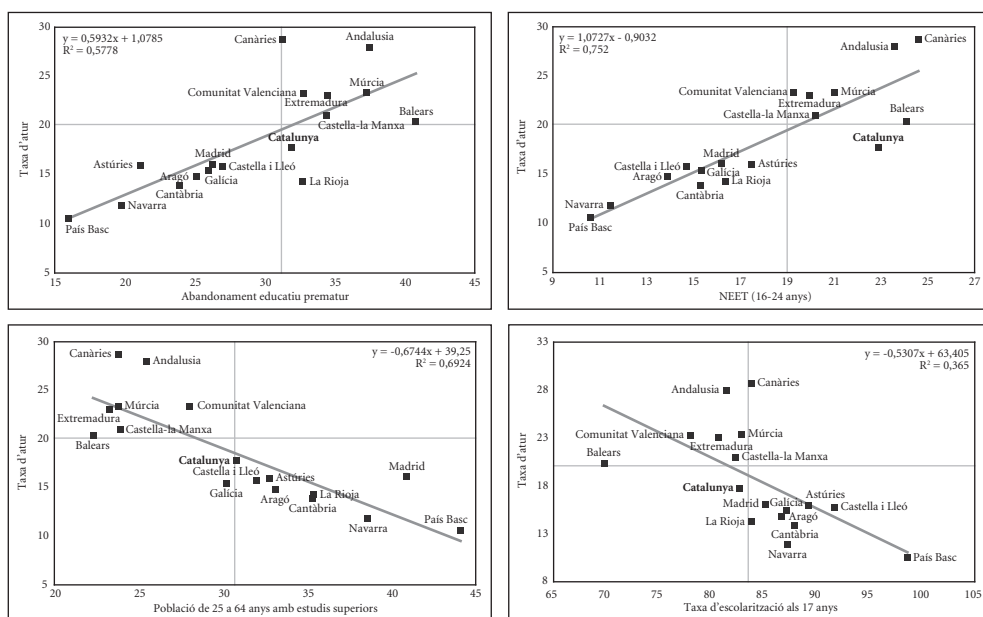
Les anàlisis presentades en el gràfic 11 representen la relació funcional entre alguns indicadors de resultats educatius i les taxes d'atur. En concret, el conjunt de gràfics 11 mostra la relació entre la taxa de desocupació i diversos indicadors d'abandonament prematur i continuïtat en la postobligatòria, com ara la taxa d'abandonament, la taxa d'escolarització als 17 anys, la població d'entre 16 i 24 anys que no estudia ni treballa (NEET) i la taxa de població adulta amb estudis superiors.

Primer de tot, s'hauria d'apuntar una consideració metodològica que serveixi de premissa per fer qualsevol interpretació dels gràfics. Els factors posats en relació són variables que estan altament correlacionades perquè en molts casos són cares d'una mateixa moneda. És a dir, el factor explicat, la taxa d'atur, està parcialment constituït pels factors explicatius, com ara la taxa d'estudiants que no estudien ni treballen, la taxa d'abandonament o la població amb estudis superiors. Al marge d'aquesta consideració, a partir d'aquestes anàlisis serà interessant observar aquelles comunitats autònomes que se situïn en una posició atípica respecte a les altres (distanciades de la recta de regressió).

Dit això, la primera dada per comentar és que entre els quatre indicadors seleccionats, el que explica una major variabilitat de la taxa d'atur en el conjunt de les comunitats autònomes és la taxa de persones que no estudien ni treballen —NEET— (75%), seguit de la taxa de població adulta amb estudis superiors (69%) i la taxa d'abandonament

Gràfic 11.

Relació entre la taxa d'atur i indicadors d'èxit educatiu, per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

premur (58%). Per la seva part, la taxa d'escolarització als 17 anys hi mostra una relació més limitada (36%)

Com es pot intuir de la natura dels fenòmens mesurats per les diferents taxes, s'observa una relació positiva entre les taxes d'atur i les taxes d'abandonament prematur i de població NEET, i una relació de signe negatiu amb la proporció de població que disposa d'estudis superiors i la taxa d'escolarització als 17 anys. En aquest context de relacions, la posició de Catalunya respecte a la resta de comunitats és, en alguns casos, molt eloqüent.

En el cas de l'abandonament, Catalunya se situa en el quadrant de baix a la dreta, sota la línia de regressió, que prediu el nivell d'un factor sobre la base de l'altre factor que

s'hi posa en relació. La posició de Catalunya respecte a la resta significa que el valor de la seva taxa d'abandonament prediria un valor de la taxa de desocupació més elevat que la taxa observada. En aquest sentit, la interpretació és que l'abandonament prematur explicaria una part de la taxa, però tindria un pes inferior respecte al que té en altres comunitats autònomes situades per sobre o prop de la recta. Una interpretació equivalent correspondria a la relació amb la població NEET. Des d'una perspectiva comparada, Catalunya mostra una taxa de desocupació inferior a la que prediria la proporció que té de joves que no estudien ni treballen. En canvi, pel que fa a la relació de l'atur amb el nivell d'estudis superiors i la taxa d'escolarització als 17 anys, la posició de Catalunya està en línia amb els valors predits.

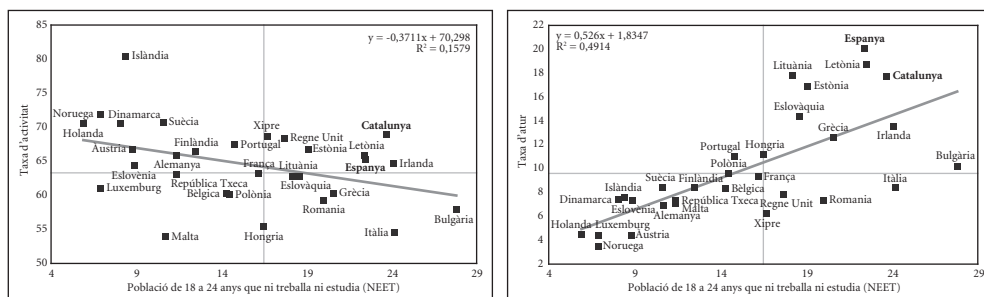
Aquests últims resultats, evidentment, no signifiquen que es consideri la posició de Catalunya com a adequada en termes d'atur segons els indicadors educatius, sinó que es tracta d'una posició relativa als valors de la resta de comunitats autònomes (malgrat la diversitat interna de l'Estat espanyol, és lògic que en molts casos hi hagi una certa homogeneïtat dels valors de les taxes). Així doncs, i per tal d'obtenir una visió més detallada de la situació de Catalunya pel que fa a la relació entre aquests factors, a continuació es presenten algunes anàlisis que treuen profit de la major heterogeneïtat existent entre els diferents contextos nacionals europeus.

En les anàlisis sobre la relació entre desocupació i indicadors educatius s'ha assenyalat, en particular, el pes notable de la taxa de la població que no estudia ni treballa en la variació de la taxa d'atur. Per tal d'aprofundir en aquest fenomen, la taxa de població NEET s'ha relacionat amb els valors de les taxes d'activitat i d'atur en l'àmbit internacional (gràfic 12). Mentre que en els països europeus s'observa una relació negativa (encara que feble) amb la taxa d'activitat (16% de la variabilitat explicada i inclinació moderada de la línia de regressió), Catalunya mostra el nivell més alt de taxa d'activitat dels contextos territorials comparats, si considerem la seva taxa de NEET. No obstant això, en mirar l'altra cara de la moneda, es constata que la taxa d'atur, que mostra una relació positiva i forta amb la taxa NEET en l'àmbit europeu, és més gran a Catalunya del que li correspondria per la taxa NEET registrada.

Per tancar aquest subapartat sobre la relació entre les condicions d'accés a l'ocupació i els resultats acadèmics, és rellevant comentar la relació entre la taxa d'activitat i la

Gràfic 12.

Relació entre la taxa d'atur i d'activitat i la població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET), per països europeus, 2010¹

Nota: Les dades NEET de Catalunya corresponen a la regió Est (NUTS 1), que engloba Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

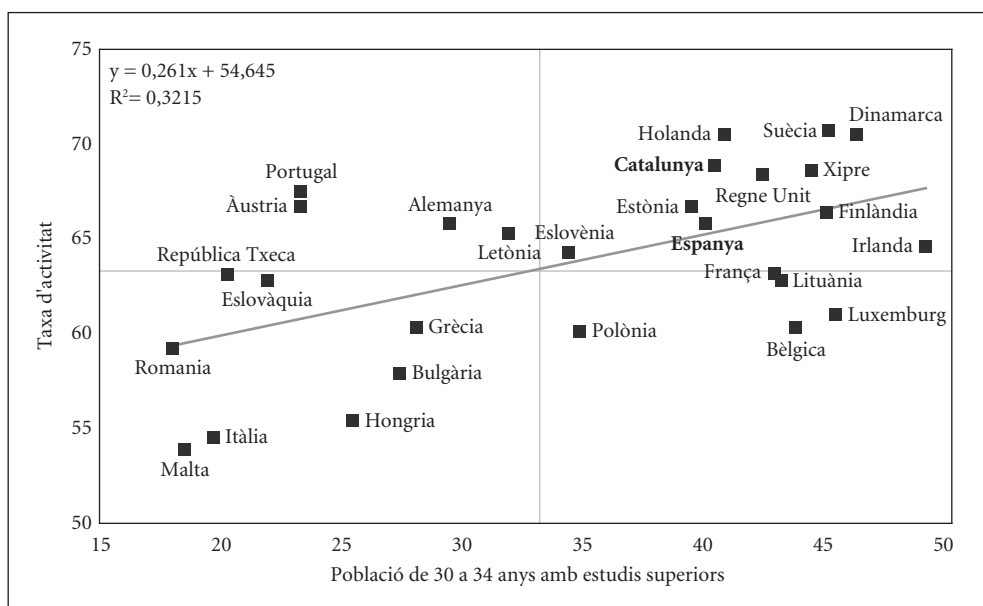
taxa de població jove que té estudis superiors. De fet, aquest grup d'edat representa demogràficament persones que es troben al començament d'una fase de la vida adulta en què ja han finalitzat els estudis, es mantenen pel seu compte, no viuen amb la família d'origen i probablement tenen fills. La qüestió que es vol respondre a continuació (gràfic 13) és en quina mesura un nivell alt d'instrucció influeix els joves d'entre 30 i 34 anys en termes d'activació per a la seva inclusió en el mercat de treball (estar ocupat o cercant ocupació).

El gràfic 13 il·lustra com a escala europea la relació existeix, és positiva i explica el 33% de la variabilitat de la taxa d'activitat entre la població jove altament formada. En el context europeu, Catalunya es presenta com un dels països que mostren una taxa d'activitat superior al valor predit segons la seva taxa de població d'entre 30 i 34 anys amb estudis superiors. De fet, aquest fenomen també es dona en països com

1. En el cas de les anàlisis amb països europeus, la taxa de NEET es refereix a la població d'entre 18 i 24 anys. S'ha adoptat aquest criteri per respondre a un criteri d'homogeneïtzació de les dades que permeti la comparació internacional.

Gràfic 13.

Relació entre la taxa d'activitat i la població de 30 a 34 anys amb estudis superiors, per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

Suècia, Dinamarca, Holanda, el Regne Unit i Xipre. En aquests contextos, les persones joves amb un alt nivell d'instrucció tendeixen a ser particularment actives en el mercat laboral.

Exclusió del sistema educatiu i del mercat de treball: NEET

Com s'ha vist fins ara, les persones que no estudien ni treballen es perfilen com un col·lectiu socialment vulnerable en el qual caldria aprofundir. És un grup vulnerable en la mesura que les baixes qualificacions porten a dificultats d'inserció laboral i, al

mateix temps, la interrupció de la carrera acadèmica genera dificultats per a un eventual retorn al sistema educatiu. Per tal de veure la magnitud del fenomen, aquest subapartat pretén analitzar la relació entre aquest col·lectiu i els diferents indicadors del mercat de treball. Així, en els paràgrafs següents, s'observa quin és el perfil sociodemogràfic d'aquest grup de població, com es distribueixen arreu de les comunitats autònomes i dels països europeus, i quina relació tenen amb alguns dels indicadors de resultats educatius i d'expectatives.

La taula 4 mostra la població NEET articulada segons diversos criteris sociodemogràfics, com ara l'edat, el sexe, la nacionalitat i el nivell d'instrucció. Quan es desagrega aquesta població per grups d'edat, s'observa que la freqüència més alta és la dels joves que tenen entre 20 i 24 anys (63%). Entre tots els joves d'aquesta edat, les persones NEET arriben fins al 25%. S'ha de tenir en compte, però, que la composició heterogènia dels NEET en aquest grup d'edat obliga a diferenciar entre aquells que no tenen estudis o tenen estudis bàsics, i aquells que tenen algun tipus de formació postobligatòria o terciària. Òbviament, el tractament d'un subgrup i l'altre ha de ser

Taula 4.

Població de 16 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET). Catalunya, 2010

	n	% respecte al total de població NEET	% respecte al total de cada categoria
Total	149.187	100,0	22,9
Edat	n		%
De 16 a 19 anys	54.534	36,6	20,3
De 20 a 24 anys	94.654	63,4	24,7
Sexe	n		%
Home	83.920	56,3	25,2
Dona	65.269	43,7	20,4
Nacionalitat	n		%
Espanyola	94.933	63,6	18,7
Estrangera	54.255	36,4	37,4
Nivell d'instrucció	n		%
ISCED 0-2	105.531	70,7	31,0
ISCED 3-6	43.358	29,1	13,9

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

diferenciat. En comparació dels NEET amb estudis postobligatoris, les persones sense estudis tindran més probabilitats que se'ls cronifiquin les dificultats d'inserció laboral o de retorn al sistema educatiu.

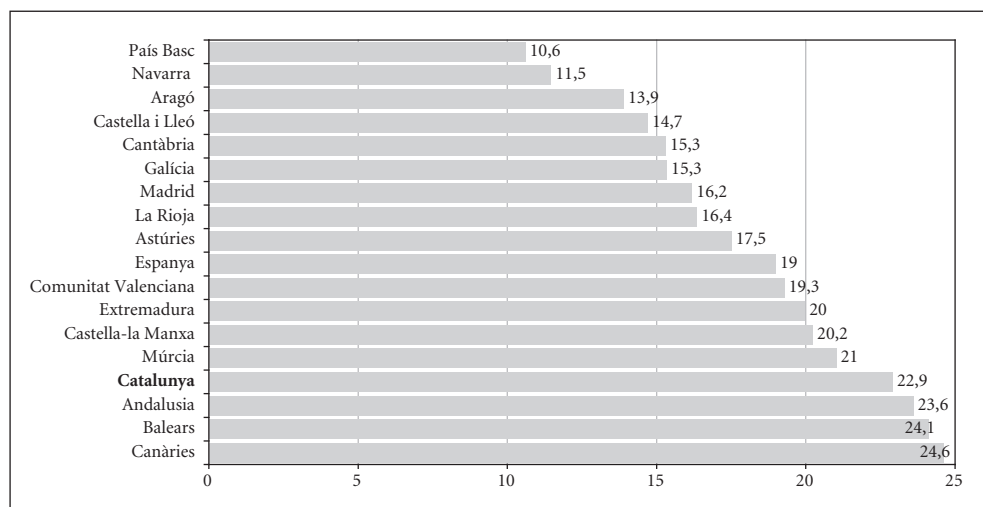
De fet, un índex encara més afinat per entendre el fenomen de l'abandonament o l'èxit educatiu és l'observació del grup d'edat d'entre 16 i 19 anys, una edat en què es concentren la majoria dels joves que estan cursant alguna de les modalitats d'ensenyament postobligatori. Val a dir que el percentatge de joves que no estudien ni treballen en aquest grup d'edat també és notable. D'una banda, representen quasi quatre de cada deu joves del total de NEET. De l'altra, representen ben bé un de cada cinc joves que tenen entre 16 i 19 anys.

A la taula 4 s'observen altres característiques que contribueixen a dibuixar més detalladament el perfil de les persones que constitueixen el col·lectiu NEET. Per sexe, la prevalença del fenomen és més elevada entre els homes de 16 a 24 anys, el 25,2% dels quals ni estudia ni treballa, mentre que entre les dones aquest percentatge descendeix fins al 20,4%. Per nacionalitat, si bé la majoria del col·lectiu NEET és d'origen autòcton (63,6%), la prevalença és més gran entre els joves estrangers, el 37,4% dels quals ni estudia ni treballa, mentre que entre els de nacionalitat espanyola aquest percentatge és del 18,7%. Finalment, cal esmentar la proporció ja mencionada dels NEET segons els nivells instructius: la majoria dels joves NEET provenen d'experiències de fracàs escolar i d'abandonament prematur (71%), amb una prevalença del 31,0%, clarament per sobre de la prevalença d'aquest fenomen entre els joves que tenen algun tipus d'estudi postobligatori, que és del 13,9%.

Com se situa Catalunya en el context de les comunitats autònomes? Com es mostra en el gràfic 14, Catalunya presenta una taxa (23%) superior a la mitjana estatal (19%) i a la de gairebé totes les altres comunitats autònomes, a excepció d'Andalusia, Balears i Canàries. Encapçalant les comunitats amb una proporció menor de persones que no treballen ni estudien, destaquen les comunitats del País Basc i Navarra, totes dues amb els nivells de riquesa més alts de tot l'Estat. Cal assenyalar, però, que altres comunitats amb taxes lleugerament inferiors a les de Catalunya, com ara Múrcia, Castella-la Manxa, Extremadura, Castella i Lleó o Aragó, tenen nivells de riquesa clarament inferiors als de Catalunya.

Gràfic 14.

Població de 16 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) per comunitats autònomes, 2010

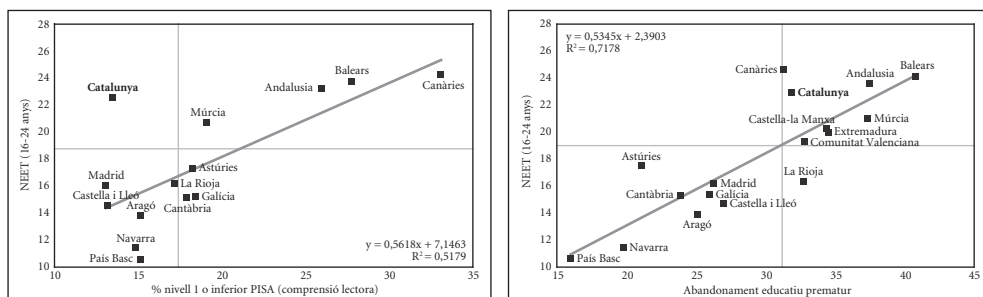
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

Atès que la taxa de NEET és la proporció de població més feble des del punt de vista educatiu, és útil observar la seva relació amb alguns dels indicadors de resultats del sistema educatiu. En particular, és rellevant mostrar el pes dels NEET en el percentatge d'alumnes per sota del nivell 1 o en el nivell 1 de l'escala de competència lectora de l'estudi PISA-2009, i en la taxa d'abandonament prematur del sistema (gràfic 15).

El gràfic 15 mostra que ambdós indicadors educatius tenen una relació positiva amb la taxa de NEET en el context comparat entre comunitats autònomes. A més, s'observa que la relació amb la taxa d'abandonament prematur tendeix a ser particularment forta, i explica fins al 71% de la variabilitat en la taxa de NEET dins de l'Estat espanyol. Comparativament, Catalunya té una de les taxes NEET més altes entre les comunitats autònomes, però un percentatge reduït d'estudiants que es troben en el nivell 1 o in-

Gràfic 15.

Relació entre la taxa de NEET i % nivell 1 PISA i taxa d'abandonament educatiu prematur, per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa i del PISA 2009 de l'OCDE.

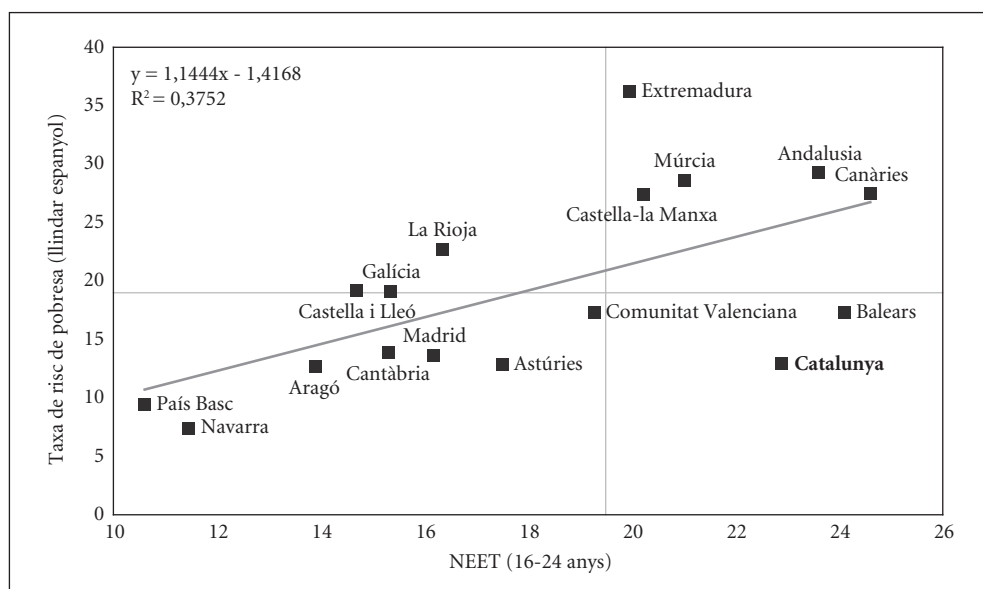
ferior. Fins i tot pel que fa a l'abandonament escolar, a Catalunya s'observa una taxa de NEET superior al valor predit per la recta de regressió.

En el cas català, l'abandonament prematur i els nivells de competències baixes arriben a predir només en part el fenomen dels NEET. De fet, en el context comparat i atenent als valors en el context català pel que fa a l'abandonament i a les competències en comprensió lectora, Catalunya hauria de tenir una proporció significativament menor de persones que no estudien ni treballen entre els 16 i els 24 anys.

Quines són les perspectives de qualitat de vida de les persones que no treballen ni estudien? Com es mostra en el gràfic 16, hi ha una relació positiva i significativa entre la proporció d'aquest col·lectiu arreu de les comunitats autònomes i el risc de pobresa. En la mesura que en una comunitat autònoma hi ha una major proporció de NEET també hi ha un nivell més alt de risc de pobresa. Malgrat aquesta relació, Catalunya torna a mostrar una situació particular respecte a altres contextos territorials. Tot i que en el cas català s'observi una de les taxes més altes de persones que no treballen ni estudien, el risc de pobresa és comparativament baix. La polarització de l'estructura formativa i els nivells de riquesa més elevats contribueixen a explicar aquest comportament.

Gràfic 16.

Relació entre la taxa de NEET i la taxa de risc de pobresa, per comunitats autònomes, 2010

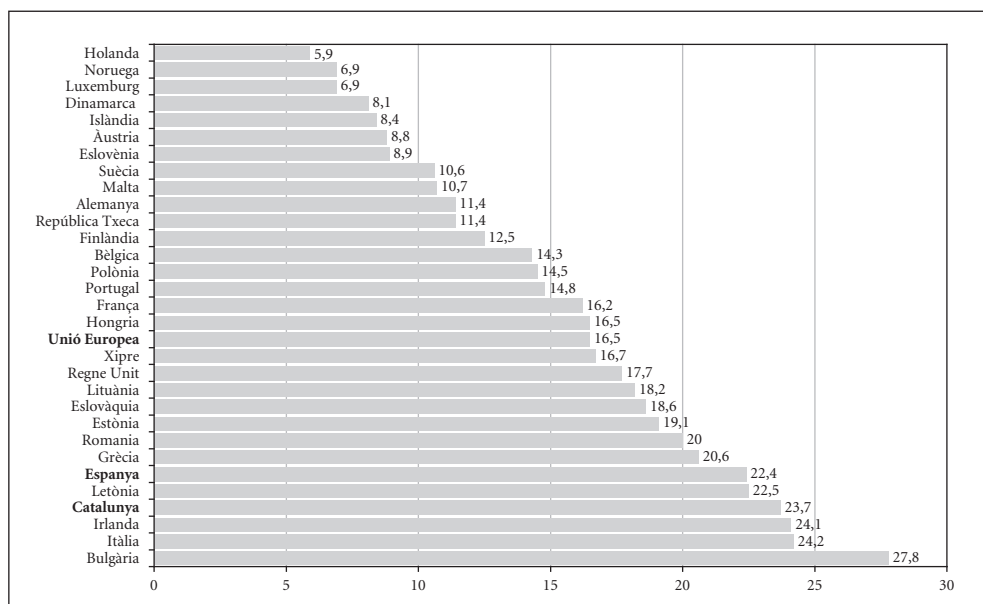
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

També en el context europeu Catalunya mostra una de les taxes més elevades de NEET (en aquest cas, entre els 18 i els 24 anys). El gràfic 17 il·lustra el valor relatiu de Catalunya, només superat per Irlanda, Itàlia i Bulgària. El valor mitjà de la Unió Europea (16,5%) es deu al nombre elevat de països amb una taxa reduïda de persones que no estudien ni treballen, i a la diferència de valor respecte als països que més proporció en tenen.

El gràfic 18, en què es posa en relació la taxa de NEET amb la taxa de risc de pobresa per comunitats autònomes, mostra com el risc de pobresa a Catalunya és comparativament baix atesa la proporció de joves sense feina i que no cursen estudis. En la comparació europea, però, la major heterogeneïtat entre els contextos territorials pel

Gràfic 17.

Població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) per països europeus, 2010

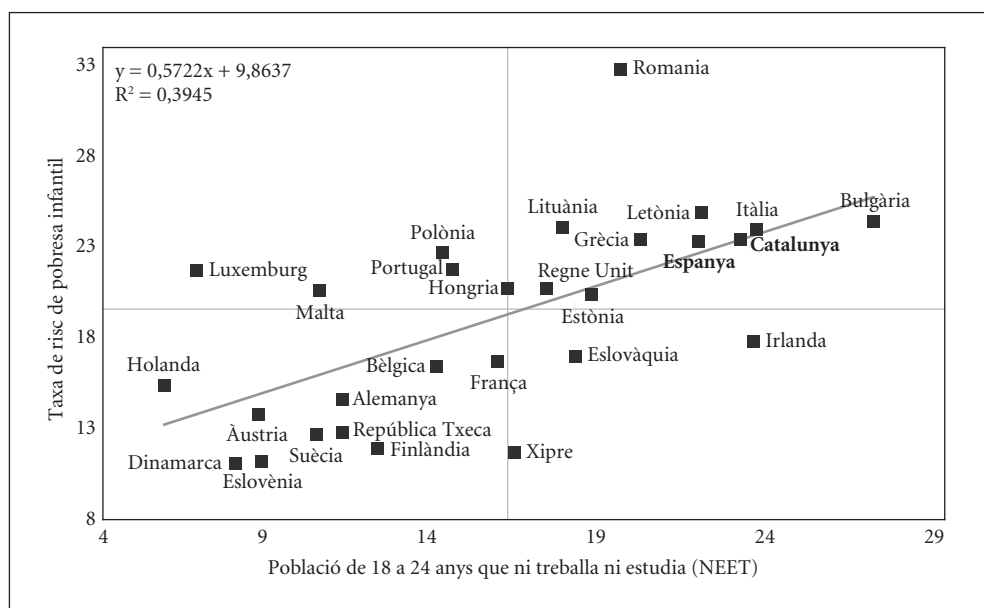
Nota: Les dades de Catalunya corresponen a la regió Est (NUTS 1), que engloba Catalunya, Balears i la Comunitat Valenciana.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

que fa a les dues taxes esmentades fa que Catalunya se situï en línia amb els valors predits. És a dir que, tal com es mostra en el gràfic 18, la realitat catalana presenta uns nivells de risc de pobresa que es corresponen amb la proporció que té de persones en situació d'inactivitat.

Gràfic 18.

Relació entre la taxa de NEET i la taxa de risc de pobresa infantil, per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

Qualificació de l'ocupació i correspondència amb el sistema educatiu: el retorn de l'educació (II)

Per analitzar el retorn de l'educació a Catalunya en l'àmbit ocupacional, és necessari observar la correspondència entre una sèrie de característiques individuals, el títol d'estudis aconseguit i l'estatus ocupacional. En aquest Anuari, per tal de definir aquest estatus es fa referència a la tipologia de classes ocupacionals elaborada per Torres Mora.²

2. La recategorització de la variable de condició socioeconòmica de la persona de referència de la llar està inspirada en la tipologia elaborada per Torres Mora. La classe empresarial correspon a empresaris amb assalariats; les classes mitjanes patrimonials, a empresaris sense assalariats (comerciants, etc.) i a

Per tal de caracteritzar el perfil d'instrucció de les diferents categories professionals, la taula 5 mostra la desagregació de la població ocupada a Catalunya segons diferents característiques sociodemogràfiques (sexe, nacionalitat i edat) en funció de dos indicadors de nivell d'instrucció (dèficit en instrucció i estudis superiors).

Taula 5.

Relació entre el nivell d'estudis i el nivell de qualificació de l'ocupació de la població de 16 a 64 anys, segons la condició socioeconòmica. Catalunya, 2010

Condicció socioeconòmica de la persona de referència	Homes		Dones		Estrangers		Persones de 16 a 34 anys		Total	
	Dèficit instructiu	Estudis superiors	Dèficit instructiu	Estudis superiors	Dèficit instructiu	Estudis superiors	Dèficit instructiu	Estudis superiors	Dèficit instructiu	Estudis superiors
Classe empresarial	45,1	28,7	45,7	27,2	62,0	22,8	48,3	23,7	45,2	28,3
Classes mitjanes patrimonials	61,6	14,3	56,2	17,3	53,1	16,5	48,4	23,9	60,0	15,2
Classes mitjanes professionals supraordinades (directius i tècnics qualificats)	10,3	86,8	3,3	96,8	6,9	99,3	4,7	89,8	6,9	91,7
Classes mitjanes subordinades (personal de suport)	30,6	33,8	28,5	36,3	33,5	32,9	24,1	42,2	29,2	35,5
Classes treballadores	64,6	13,1	61,0	12,7	59,8	10,4	56,3	15,5	63,3	12,9
Total	45,9	30,8	35,2	39,5	50,6	21,4	35,6	38,4	41,1	34,7

Nota: Dèficit instructiu (ISCED 0-2); estudis superiors (ISCED 5-6).

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

En els resultats presentats a la taula 5 s'observa que l'any 2010 el 41% del total de persones ocupades no té estudis o té estudis bàsics. El 46% dels homes ocupats no tenen

.....
 membres de cooperatives; les classes mitjanes professionals supraordinades, a professionals i tècnics (per compte propi o aliè), a directius i caps de departament d'empreses i de l'Administració Pública; les classes mitjanes subordinades, a la resta de personal administratiu i comercial, als contramestres i capatassos no agraris i als professionals de les Forces Armades; i les classes treballadores, a la resta de personal dels serveis, als operaris no agraris especialitzats i sense especialitzar i a la resta de treballadors agraris.

nivells d'instrucció inferiors a la secundària obligatòria, mentre que en el cas de les dones aquest percentatge és del 35%. Pel que fa a la nacionalitat, la meitat de les persones estrangeres no tenen estudis superiors a la secundària de primer cicle. Si s'observa per grup d'edat, més de tres de cada deu joves d'entre 16 i 34 anys tenen dèficits d'instrucció.

En l'altre extrem, del nombre total d'ocupats, un percentatge menor disposa d'estudis superiors (35%). Respecte al total de treballadores, quatre de cada deu té estudis superiors, mentre que del total d'homes ocupats només en té un de cada tres. Pel que fa a la nacionalitat, també es constaten diferències considerables respecte als nivells d'instrucció inferiors: només dues de cada deu persones tenen estudis superiors. Pel que fa a l'edat, la situació és lleugerament més positiva que quan es consideraven els estudis bàsics. Del total de la població en aquest grup d'edat, prop del 40% ha pogut accedir i ha finalitzat estudis de nivell universitari.

Si s'articula la distribució dels nivells instructius segons les categories ocupacionals, s'observen algunes dades significatives. Entre les persones de la classe empresarial, quasi la meitat no té estudis o té estudis bàsics. D'altra banda, entre les persones estrangeres que han endegat alguna activitat empresarial, el percentatge puja fins al 62%. Així mateix, en l'altre extrem, és molt eloqüent observar que només el 28% dels empresaris tenen títols d'estudis superiors. Per la seva banda, les classes mitjanes patrimonials encara mostren un perfil més baix des del punt de vista instructiu: mentre que de cada deu persones sis tenen estudis que no superen l'escolarització obligatòria, només quinze de cada cent persones han cursat alguna titulació universitària.

La situació s'inverteix quan considerem la classe mitjana professional (directius i tècnics qualificats). En aquest cas, pels volts del 92% tenen estudis superiors, mentre que el percentatge de persones amb estudis bàsics és només del 7%. Les dades també mostren com, en general, les dones han de demostrar més que els homes que tenen les competències necessàries per exercir. Fins al 97% de les dones ocupades com a directives o tècniques qualificades tenen estudis superiors, mentre que en el cas dels homes aquest percentatge es redueix fins al 87%.

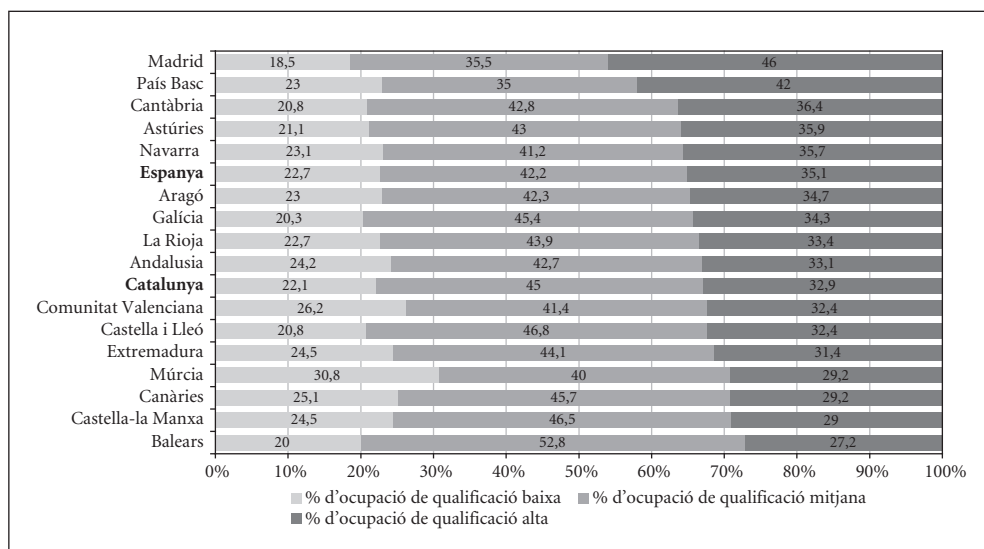
Des de la perspectiva de la mobilitat social, les dades també donen indicis sobre el fenomen del tancament social entre classes. Les classes treballadores mostren uns

nivells d'instrucció molt semblants als de les classes mitjanes patrimonials, tant pel que fa a l'indicador del sexe com per la nacionalitat. Les diferències s'observen segons el factor edat. Les classes mitjanes patrimonials en el grup d'edat dels 16 als 34 anys tendeixen a tenir un percentatge (encara que reduït) més elevat d'estudis superiors que les persones de classe treballadora de la mateixa edat.

Una mirada comparativa entre comunitats autònomes pel que fa a les ocupacions segons el nivell de qualificació requerida contribueix a una millor comprensió sobre com es caracteritza l'estructura del mercat de treball a Catalunya. El gràfic 19 mostra els percentatges de la població ocupada segons el nivell de qualificació requerida a la feina (baixa, mitjana i alta).

Gràfic 19.

Estructura de l'ocupació per nivell de qualificació per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

A través de la comparació amb la resta de comunitats autònomes es constata que l'any 2010 Catalunya es posiciona per sota de la mitjana espanyola en el percentatge d'ocupacions d'alta qualificació, en un mateix nivell pel que fa a les ocupacions amb baixes qualificacions i per sobre de la mitjana estatal en relació amb la proporció d'ocupacions que requereixen una qualificació mitjana.

En el context català, l'estructura ocupacional està orientada fonamentalment a la inserció de població amb un títol mitjà, tal com passa a Castellà i Lleó, les Canàries, Castella-la Manxa i Balears. En canvi, comunitats com Madrid o el País Basc orienten més la seva estructura ocupacional cap a un perfil de qualificació alta. D'altra banda, les comunitats que registren un grau més alt d'ocupacions que requereixen baixes qualificacions són Múrcia i la Comunitat Valenciana. El teixit productiu de cada realitat territorial es basa en l'articulació de l'ocupació segons els nivells instructius; en el cas del context productiu català, l'alt índex de petita i mitjana empresa podria ser una explicació plausible de la distribució observada.

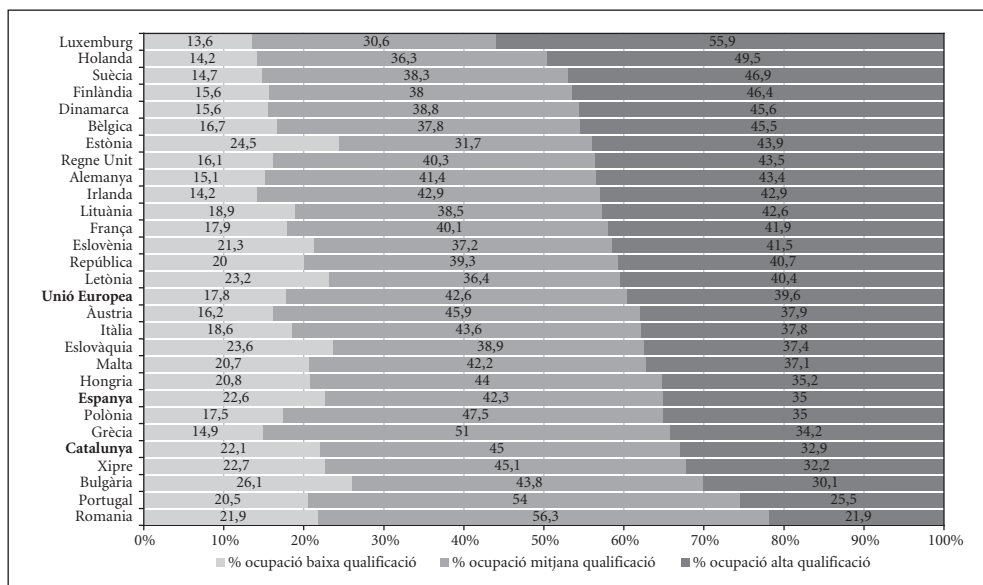
D'altra banda, el gràfic 20 presenta la comparació de l'estructura de la població ocupada segons el nivell acadèmic en el context europeu.

Tot i la gran heterogeneïtat de les economies dels països europeus, com a tendència general la Unió Europea sembla més orientada a un mercat de treball que demanda nivells de qualificació alts i mitjans. En aquest panorama comparat, Catalunya se situa entre els mercats amb una proporció més baixa d'ocupacions de qualificació alta (-7% respecte a la mitjana europea). D'altra banda, mostra unes taxes més altes pel que fa a ocupacions de perfil baix i mitjà (+4% i +3%, respectivament).

En el conjunt dels països europeus, hi ha setze contextos nacionals en què l'ocupació està orientada fonamentalment a persones amb nivells més alts de qualificació (més del 40% del total, que en el gràfic comprèn els països que van de Luxemburg a Letònia). Entre aquests països, destaquen moltes de les estructures ocupacionals de l'Europa Occidental (Luxemburg, Holanda, Suècia, Finlàndia, Dinamarca, Bèlgica, Regne Unit, Alemanya, Irlanda i França) i algunes de l'Europa Oriental (Estònia, Lituània, Eslovènia, República Txeca i Letònia). D'altra banda, Estònia i Bulgària tenen economies

Gràfic 20.

Estructura de l'ocupació per nivell de qualificació per països europeus, 2010

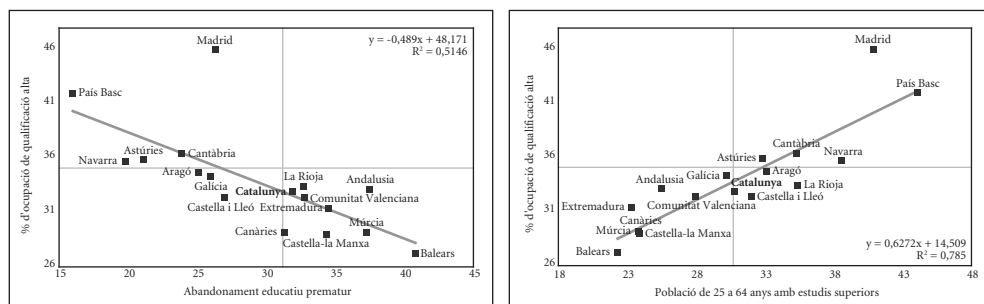
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

que basen més d'una quarta part de la seva estructura productiva en ocupacions de perfil baix. Finalment, els països en què més de la meitat de l'estructura productiva es basa en ocupacions amb una qualificació mitjana són Grècia, Portugal i Romania; Catalunya, de fet, s'aproxima a aquests contextos ja que el 45% de les ocupacions requereixen un nivell de qualificació mitjà.

Per tal d'aprofundir en les relacions entre l'estructura ocupacional i la correspondència amb el sistema educatiu, una anàlisi interessant es pot referir a la relació entre els nivells alts d'instrucció i les ocupacions que requereixen nivells de qualificació alts. Els indicadors que s'han posat en relació són la taxa d'ocupació de qualificació alta amb l'abandonament educatiu prematur i el percentatge de població d'entre 25 i 64 anys amb estudis superiors (gràfics 21 i 22).

Gràfic 21.

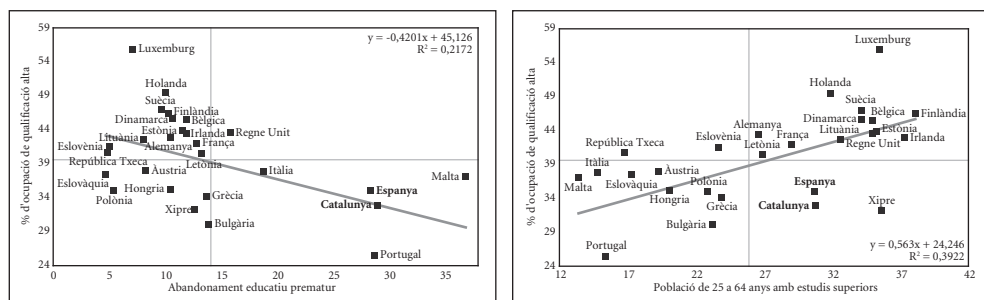
Relació entre qualificació de l'ocupació i resultats educatius, per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 22.

Relació entre qualificació de l'ocupació i resultats educatius, per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

Els gràfics 21 i 22 mostren que entre les diferents comunitats autònomes i països europeus hi ha una forta associació entre els nivells de formació de la població adulta i la proporció d'ocupacions d'alta qualificació. En particular, s'observa que els països

del nord d'Europa i les comunitats autònomes econòmicament més riques aconsegueixen respondre a la demanda de treball altament qualificada amb una oferta igualment elevada.

L'elevada qualificació de l'ocupació també manté una associació estadísticament significativa, encara que negativa, amb l'abandonament educatiu prematur. Només la relació entre l'abandonament educatiu prematur i la qualificació de l'ocupació per països europeus presenta una associació feble, encara que també estadísticament significativa. Convé recordar que les oportunitats que troben els joves amb formació en el mercat de treball actuen com a reclam per a l'abandonament dels estudis. D'acord amb aquesta lògica, els territoris amb una ocupació més qualificada tendeixen a tenir nivells d'abandonament educatiu prematur més baixos.

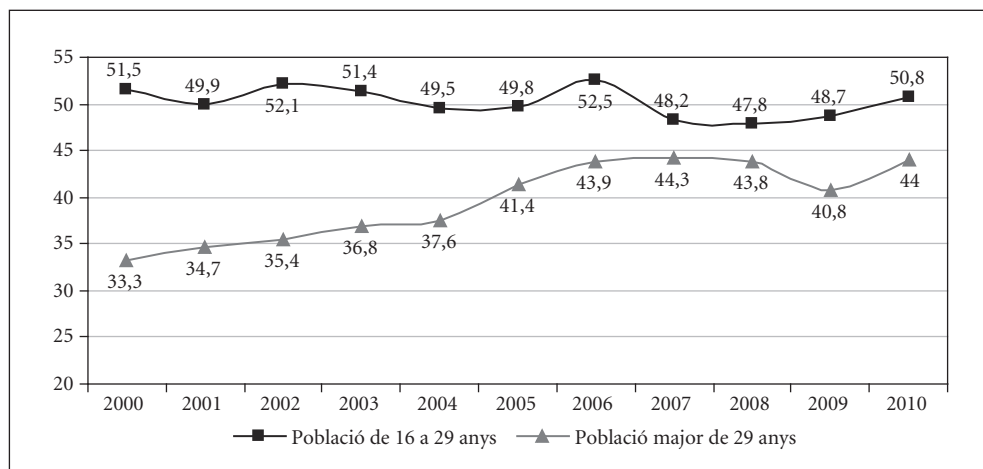
Alhora, un fet sorprenent de la realitat catalana és que tenint en compte el percentatge de població adulta amb estudis superiors, hauríem d'esperar una taxa més elevada d'ocupacions de qualificació alta. En aquest sentit, Catalunya mostra una quota d'ocupacions de perfil alt que no es correspon amb els nivells de capital humà qualificat de què disposa. Així, per exemple, la taxa d'ocupació de qualificació alta a Catalunya hauria de ser quasi el doble de l'actual si es considera el percentatge de població amb estudis superiors.

Atès que l'estructura productiva a Catalunya està notablement orientada cap a les ocupacions de qualificació mitjana, aquesta relació observada fa intuir un problema de sobrequalificació de la societat catalana, que no troba una resposta adequada en el mercat de treball. De fet, l'interès de les polítiques d'ocupació és orientar el mercat cap a un increment d'ocupacions adequades al nombre de persones amb competències elevades, per no generar un sistema de sobrequalificació i no malbaratar capital humà amb inversions en ocupacions inferiors respecte a les que es pot aspirar potencialment.

En quina mesura hi ha aquest problema de sobrequalificació a Catalunya? Aquesta pregunta es pot respondre observant l'evolució de la taxa de sobrequalificació entre els anys 2000 i 2010 segons els grups d'edat que es mostren al gràfic 23.

Gràfic 23.

Evulució de la sobrequalificació per edat. Catalunya, 2000-2010

Nota: La taula amb els valors es troba a l'Annex d'aquest apartat.

Font: Observatori Català de la Joventut.

Per al grup d'edat més jove, entre els 16 i els 29 anys, la taxa de sobrequalificació ja mostra un elevat percentatge al començament de la dècada, el qual ha fluctuat entre el 48% i el 52% durant tot el període considerat. Aquesta taxa, que s'ha mantingut elevada i estable en el temps, en certa mesura és comprensible si es té en compte que les transicions entre la sortida del sistema educatiu i la primera entrada en el mercat de treball sovint passa per assumir ocupacions que encara no corresponen al perfil instructiu.

La dada interessant sobre la qual cal reflexionar és l'augment de la taxa de sobrequalificació de la població amb més de 29 anys. De fet, en deu anys, s'ha passat del 33% al 44% de persones que treballen en ocupacions de perfil menor que el seu nivell de qualificació. Els motius pels quals les persones amb un nivell d'estudis superior no han aconseguit una ocupació que correspongui als seus coneixements poden ser diversos, però el més plausible es refereix a la mateixa estructura del mercat de treball. En aquest sentit, una explicació plausible seria que l'estructura productiva, tal com s'ha assenyalat prèviament, no ofereix una oferta ocupacional en línia amb la proporció de persones

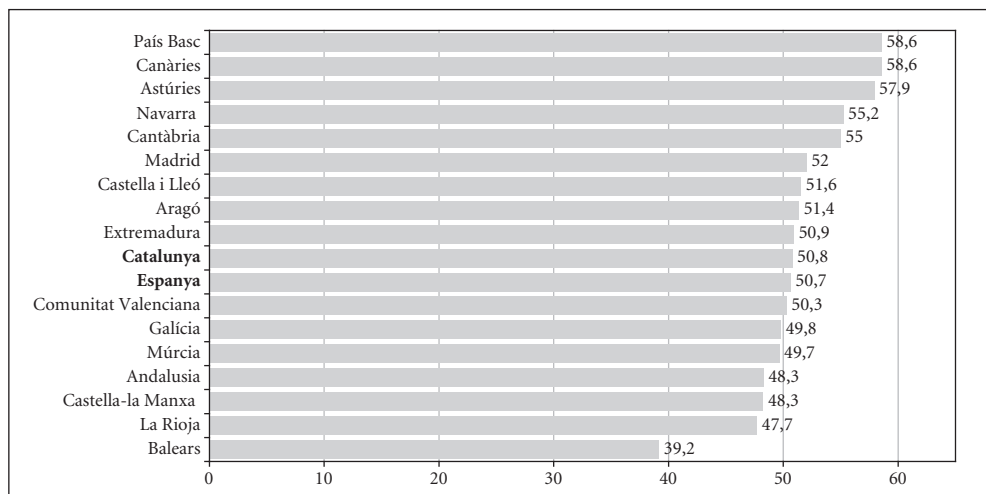
que han invertit en l'adquisició d'un nivell més alt de competències per aconseguir una feina millor i més estable. El creixement del nivell instructiu de la població no sembla que vagi acompanyat d'un creixement equivalent de la qualificació de l'ocupació.

Aquest problema, però, no és exclusiu de Catalunya (gràfic 24). De fet, observant-lo des d'una perspectiva comparada dins de l'Estat espanyol, es constata que ben bé nou comunitats autònomes presenten una taxa de sobrequalificació encara més elevada (País Basc, Canàries, Astúries, Navarra, Cantàbria, Madrid, Castella i Lleó, Aragó i Extremadura). Per sota de la mitjana catalana, hi ha sis comunitats que mostren valors propers al 50% (Comunitat Valenciana, Galícia, Múrcia, Andalusia, Castella-la Manxa, La Rioja), i un únic context territorial, Balears, que mostra una taxa per sota del 40%.

La consideració feta pel context català pot ser igualment aplicable a escala estatal. Per tal de millorar l'estructura ocupacional, amb l'objectiu de respondre adequadament

Gràfic 24.

Sobrequalificació de la població de 16 a 29 anys per comunitats autònomes, 2010

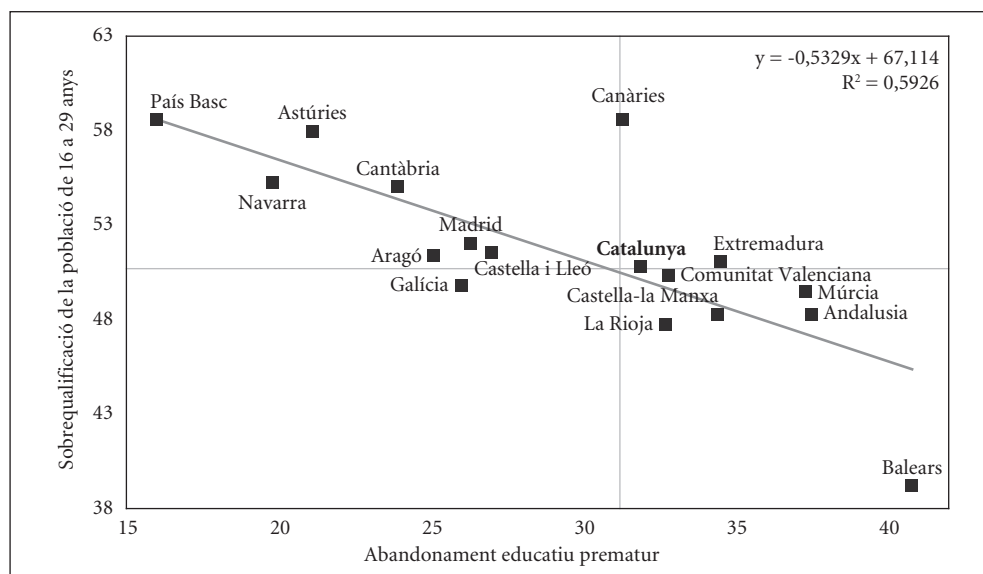
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

als nivells d'instrucció de la població, el teixit productiu hauria d'orientar-se vers ocupacions d'alt valor afegit, típiques dels sectors del sistema econòmic amb exigències d'alts nivells de qualificacions i de competències.

Finalment, el gràfic 25 presenta l'associació forta existent entre la sobrequalificació de la població jove i els indicadors de resultats educatius. En general, les comunitats autònomes amb més abandonament educatiu prematur tendeixen a tenir menys sobrequalificació de la població de 16 a 29 anys, per efecte del seu abandonament del sistema educatiu sense nivell d'instrucció de secundària postobligatòria o superior. Els territoris que combinen baixa proporció d'ocupació qualificada i abandonament educatiu prematur elevat, com és Catalunya, presenten nivells de sobrequalificació de la població ocupada moderats.

Gràfic 25.

Relació entre sobrequalificació de la població jove i abandonament educatiu prematur, per comunitats autònomes, 2010

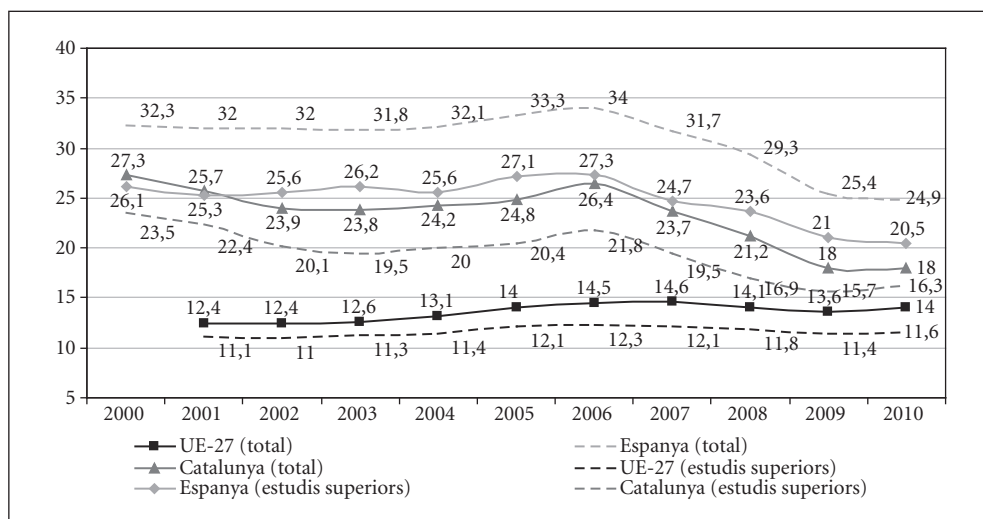
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

Condicions d'ocupació i desigualtats educatives: el retorn de l'educació (III)

Quan es fa referència al retorn de l'educació en l'àmbit ocupacional, un element que cal considerar és la relació entre els nivells de qualificació i la inserció en el mercat de treball en termes d'estabilitat laboral. La temporalitat pot tenir un efecte especialment significatiu en les noves generacions, en la mesura que pot generar efectes negatius en les dimensions psicològiques, socials i econòmiques. Per abordar aquesta qüestió, un indicador pertinent és la taxa de temporalitat, que indica la població ocupada que disposa de contracte laboral temporal respecte a la població ocupada total. El gràfic 26 mostra l'evolució d'aquesta taxa de temporalitat segons els tres àmbits territorials de referència: Catalunya, Espanya i la Unió Europea.

Gràfic 26.

Evolució de la taxa de temporalitat de la població de 15 anys o més per àmbit territorial i estudis superiors. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Nota: La taula amb els valors es troba a l'Annex d'aquest capítol.

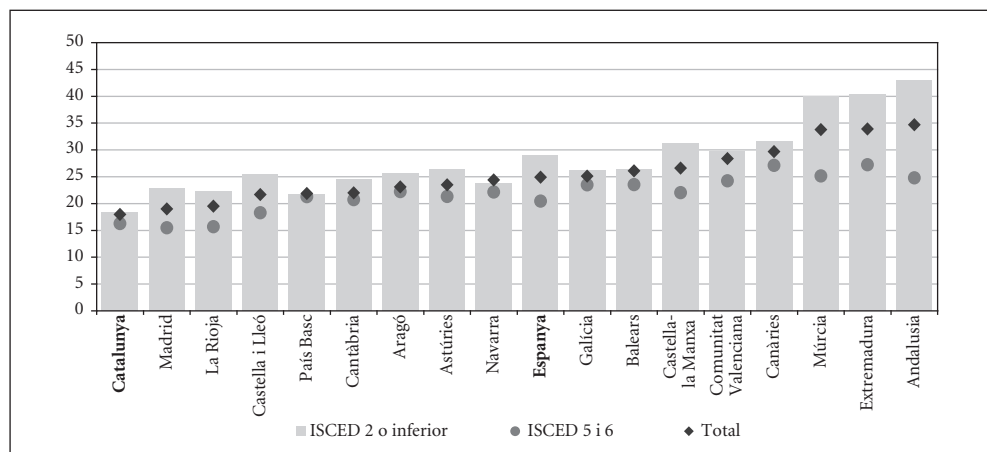
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Enquesta de població activa de l'Institut Nacional d'Estadística, i d'Eurostat.

Com s'observa en el gràfic 26, la taxa de temporalitat a Catalunya se situa per sobre de la mitjana europea, però per sota de l'espanyola. De la comparació longitudinal amb la Unió Europea i Espanya, es desprèn que al llarg de la dècada la taxa total de Catalunya s'ha reduït considerablement, passant del 27,3% al 18% l'any 2010. Encara que amb valors més alts, la taxa de temporalitat en el cas espanyol segueix una tendència semblant, mentre que a Europa s'observa una evolució que oscil·la fins a acabar amb un increment lleu en l'última dada registrada. D'altra banda, la taxa de temporalitat dels joves amb estudis superiors, tot i que és més baixa en tots els casos respecte a la taxa global, segueix una evolució paral·lela en cadascun dels àmbits territorials. La reducció de la temporalitat s'ha accentuat especialment a partir de l'any 2008, en part no per la millora de la qualitat de l'ocupació sinó per efecte de la crisi econòmica, que destrueix l'ocupació més precària.

En la comparació amb els diferents contextos territorials dins de l'Estat espanyol, Catalunya mostra la taxa de temporalitat més baixa de totes les comunitats autònomes (gràfic 27). A part de Catalunya, juntament amb Madrid i La Rioja, la resta de

Gràfic 27.

Taxa de temporalitat de la població de 15 anys o més per nivell d'instrucció per comunitats autònomes, 2010

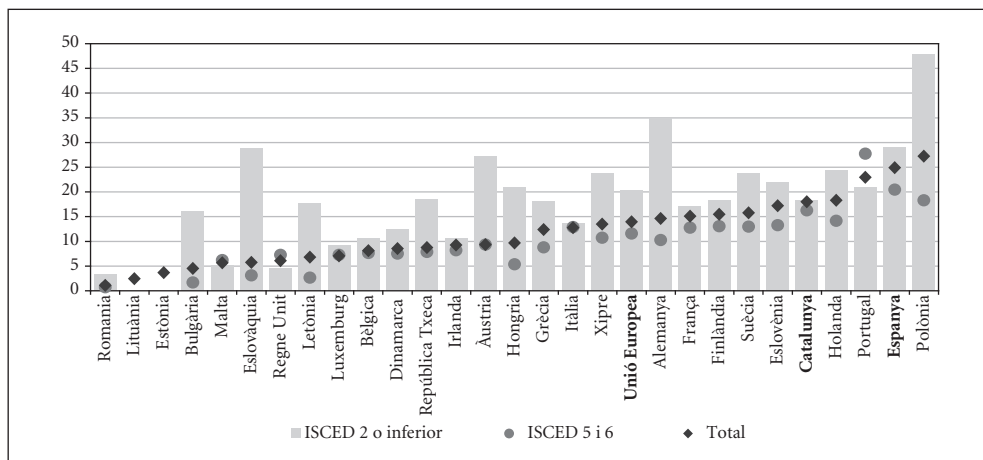
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Enquesta de població activa de l'Institut Nacional d'Estadística, i d'Eurostat.

comunitats autònomes se situen per sobre del 20%, i s'arriba a un màxim de prop del 35% a les comunitats de Múrcia, Extremadura i Andalusia. Les taxes elevades de quasi tots els contextos territorials es deuen principalment a la temporalitat registrada entre els joves amb nivells d'instrucció baixos. El mercat de treball espanyol no tendeix a establitzar laboralment la població jove, en particular els nois i noies amb estudis bàsics. A Catalunya, la taxa de temporalitat d'aquest col·lectiu es del 18,4%, dada que també es diferencia significativament de la mitjana espanyola (29,1%).

D'altra banda, en la comparació internacional il·lustrada en el gràfic 28 s'observa que Catalunya mostra una de les taxes de temporalitat més elevades dels països europeus.

Gràfic 28.

Taxa de temporalitat de la població de 15 anys o més per nivell d'instrucció per països europeus, 2010

Nota: La taula amb els valors es troba a l'Annex d'aquest capítol.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Enquesta de població activa de l'Institut Nacional d'Estadística, i d'Eurostat.

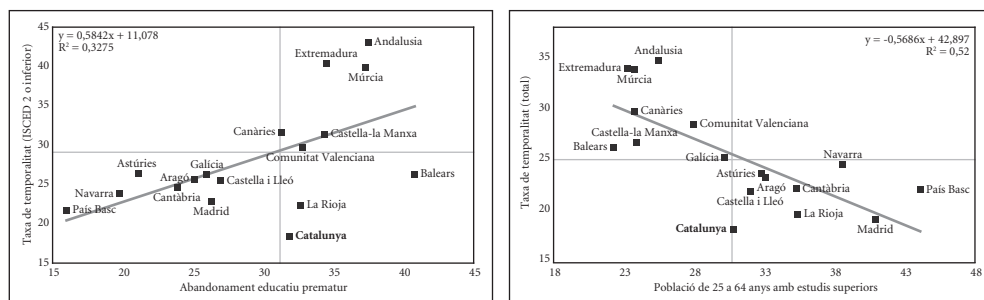
Si l'anàlisi de la taxa de temporalitat s'articula segons el nivell d'estudis, es constata que Catalunya mostra una taxa de temporalitat per sota de la mitjana europea pel que fa als joves amb estudis bàsics, i una de les taxes més altes de les persones amb estudis

superiors. En el panorama comparat, s'observa una tendència general segons la qual les persones amb qualificacions baixes pateixen més la inestabilitat laboral. No obstant això, també hi ha països que mostren poques diferències en termes d'estabilitat laboral entre les persones amb nivells instructius alts i baixos (Itàlia, Irlanda), així com també hi ha països en què les persones amb estudis superiors tenen una situació de temporalitat en el mercat de treball (Portugal, Regne Unit i Malta).

Si es relaciona la taxa de temporalitat amb alguns dels indicadors educatius de les comunitats autònomes, s'obté una perspectiva comparada de la relació relativa entre el nivell de qualificació i les expectatives d'estabilitat en el mercat de treball (gràfic 29). Els dos indicadors educatius seleccionats es refereixen a dos perfils diferents de la població segons el seu nivell d'instrucció: la taxa d'abandonament prematur del sistema (població amb baixa qualificació) i la proporció de població adulta amb estudis superiors.

Gràfic 29.

Relació entre taxa de temporalitat i resultats acadèmics, per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística.

La relació entre la taxa de temporalitat i els indicadors educatius mostra que hi ha una associació de signe positiu amb la taxa d'abandonament escolar i una relació forta i negativa amb la taxa de població adulta amb estudis superiors. De fet, els resultats confirmen la situació polaritzada de la societat catalana: si bé se situa per sobre la

mitjana espanyola pel que fa a la població amb estudis superiors, també s'ubica per sobre la mitjana en termes d'abandonament prematur. Si a aquest fet s'hi afegeix una taxa comparativament baixa de temporalitat, fa que Catalunya aparegui en una posició atípica, molt allunyada de la recta de regressió.

En el cas de la taxa d'abandonament, el context català mostra un nivell de temporalitat de la població amb estudis bàsics molt més baixa de la que li correspondria tenint en compte la seva taxa d'abandonament prematur. Així, per exemple, La Rioja, les Canàries o la Comunitat Valenciana presenten un nivell més alt de temporalitat, malgrat que presenten nivells d'abandonament semblants als de Catalunya. Aquest resultat indica que en certa mesura el mercat de treball aconsegueix garantir estabilitat a una part de la població ocupada que abandona el sistema educatiu de manera prematura. D'altra banda, si s'observa el segon gràfic, Catalunya registra uns valors de temporalitat inferiors als que s'esperarien segons la taxa de població amb estudis superiors. Aquest fenomen, en certa mesura contraintuïtiu, pot fer pensar que si Catalunya tingués més persones amb nivells alts de qualificació, la taxa de temporalitat es podria reduir encara més.

Una informació complementària que contribueix a explicar el retorn de l'educació en termes de condicions ocupacionals són els nivells retributius segons el nivell instructiu i una sèrie d'indicadors sociodemogràfics. Concretament, la taula 6 mostra els ingressos mitjans anuals de les persones amb estudis primaris, secundaris obligatoris, postobligatoris i terciaris segons el sexe, l'edat, la nacionalitat i l'escala salarial.

Tant l'any 2002 com el 2006 els homes han percebut més ingressos que les dones, en tots els nivells educatius, i les perjudicades han estat especialment les dones sense estudis. Pel que fa a l'edat, els catalans i les catalanes tendeixen a guanyar més a mesura que avança l'edat, tot i que es produeix un lleu descens dels ingressos mitjans a partir dels 60 anys. Aquest fenomen d'increment progressiu dels ingressos segons l'edat troba l'excepció en les persones que no tenen cap tipus de qualificació acadèmica, que mostren una tendència invertida (a més edat, menys ingressos). Si d'altra banda aquestes dades s'articulen per nacionalitat, s'observa que la població nativa ha tingut més ingressos, mentre que els estrangers els han vist reduïts. Aquesta reducció es distribueix entre els que no tenen estudis i els que tenen estudis postobligatoris i superiors.

Taula 6.

Ingressos mitjans anuals per nivell de formació segons el sexe, l'edat, la nacionalitat i el nivell d'ingressos. Catalunya, 2002, 2006 (ingressos mitjans = 100)

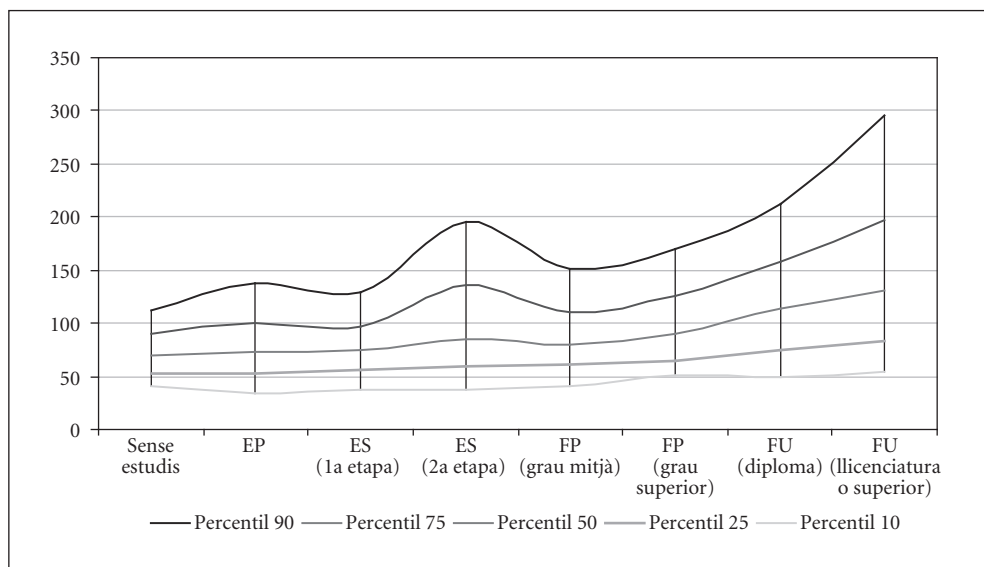
Perfil	Total (2002)	Total (2006)	Sense estudis	EP	ES (1a etapa)	ES (2a etapa)	FP (grau mitjà)	FP (grau superior)	FU (diploma)	FU (licenciatura o superior)
Total	100,0	100,0	74,2	81,5	81,5	105,6	89,5	102,5	125,4	155,7
Sexe	Total (2002)	Total (2006)	Sense estudis	EP	ES (1a etapa)	ES (2a etapa)	FP (grau mitjà)	FP (grau superior)	FU (diploma)	FU (licenciatura o superior)
Homes	115,9	114,5	82,7	93,9	93,9	127,9	106,0	120,7	147,5	184,9
Dones	77,2	81,0	-57,5	57,3	62,7	83,4	71,4	80,5	109,2	122,9
Grup d'edat	Total (2002)	Total (2006)	Sense estudis	EP	ES (1a etapa)	ES (2a etapa)	FP (grau mitjà)	FP (grau superior)	FU (diploma)	FU (licenciatura o superior)
Menys de 20 anys	47,0	-42,9	-46,0
De 20 a 29 anys	73,4	75,6	-66,7	67,0	70,4	66,4	73,4	78,8	88,2	96,8
De 30 a 39 anys	99,9	99,3	-70,8	80,3	79,3	94,7	91,8	100,6	118,9	145,3
De 40 a 49 anys	115,0	113,3	-77,3	87,4	86,2	126,0	103,4	119,7	154,3	193,2
De 50 a 59 anys	125,2	120,5	-85,2	90,5	96,0	150,7	-118,6	-138,6	-179,8	-214,0
Més de 59 anys	121,3	111,3	...	-83,5	-84,2	-248,7
Nacionalitat	Total (2002)	Total (2006)	Sense estudis	EP	ES (1a etapa)	ES (2a etapa)	FP (grau mitjà)	FP (grau superior)	FU (diploma)	FU (licenciatura o superior)
Espanyola	100,8	102,9	79,5	84,9	83,1	107,6	90,4	103,3	126,8	156,8
Estrangera	83,1	77,0	-64,4	68,1	67,9	-79,1	-95,2	-141,2
Nivell d'ingressos	Total (2002)	Total (2006)	Sense estudis	EP	ES (1a etapa)	ES (2a etapa)	FP (grau mitjà)	FP (grau superior)	FU (diploma)	FU (licenciatura o superior)
Percentil 10	42,6	40,4	40,3	33,5	38,1	37,7	41,2	50,5	49,1	54,4
Percentil 25	59,9	60,1	53,3	53,4	55,9	60,2	60,8	65,4	74,4	82,8
Percentil 50	82,7	82,9	69,8	73,9	75,2	84,7	79,2	90,5	114,0	131,4
Percentil 75	119,8	121,4	89,8	101,0	97,1	135,3	109,8	125,7	158,0	197,1
Percentil 90	172,0	175,2	112,1	137,4	128,5	196,1	150,5	170,2	212,5	295,8

Nota: En «-», dades poc fiables per manca de mostra suficient.

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'Estructura Salarial.

Gràfic 30.

Ingressos mitjans anuals per nivell de formació segons nivell d'ingressos. Catalunya, 2006 (ingressos mitjans = 100)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'Estructura Salarial.

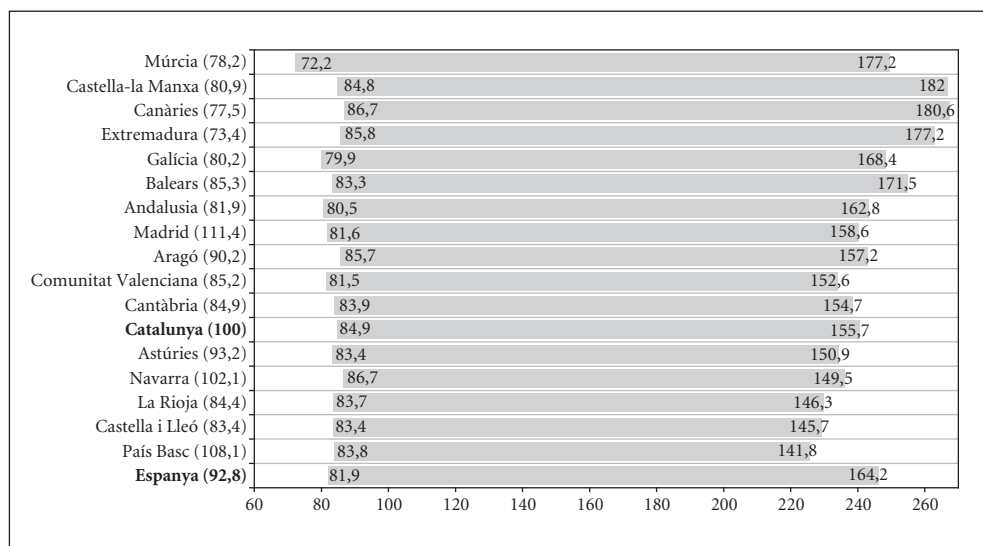
Pel que fa als nivells d'ingressos entre el 2002 i el 2006 (taula 5 i gràfic 30), la interpretació es pot fer atenent a dos eixos: la diferència global de creixement salarial entre nivells d'instrucció i la diferència d'ingressos entre nivells salarials dins d'un mateix nivell d'instrucció. En primer lloc, s'observa que el creixement global ha estat significativament més alt en les persones amb formació universitària (licenciats i diplomats) i amb ensenyament postobligatori. D'altra banda, si s'observa dins de cada nivell d'instrucció, es veu com en el cas dels universitaris, el creixement s'incrementa exponencialment a partir del percentil 25 dels nivells d'ingressos, mentre que per als que tenen la segona etapa d'educació secundària ho fa a partir del percentil 50. El creixement en la resta de nivells instructius es produeix de manera més o menys gradual, i les distàncies entre percentils són més o menys equidistants. En part, les desigualtats salarials més grans en el nivell d'instrucció elevat s'expliquen per la formació més

àmplia de la població jove, que es troba en les primeres fases de la seva trajectòria professional i que consegüentment té ingressos més baixos.

Per acabar aquest apartat, a més dels nivells mitjans d'ingressos es considera igualment rellevant observar la distribució de la renda entre les persones que es troben en els extrems de l'escala dels nivells d'instrucció. El gràfic 31 il·lustra aquesta distribució entre comunitats autònomes.

Gràfic 31.

Diferències dels ingressos mitjans anuals pels nivells de formació extrems (EP i FU), segons comunitats autònomes, 2006 (ingressos mitjans a Catalunya = 100)

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta d'Estructura Salarial.

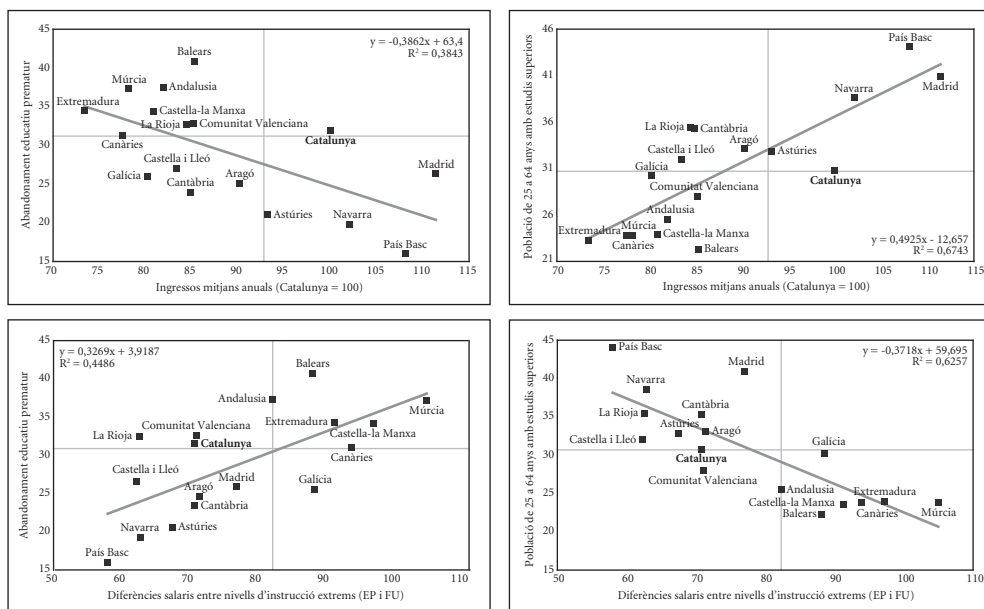
En el context comparat, es veu que Catalunya és una de les comunitats amb ingressos mitjans més elevats, superada per Madrid, el País Basc i Navarra. Si s'observa la distribució de la renda segons el nivell d'instrucció, però, Catalunya mostra una diferència inferior a la mitjana espanyola i superior a només cinc comunitats autònomes (Astúries,

Navarra, La Rioja, Castella i Lleó i el País Basc). Des d'una perspectiva comparada, doncs, Catalunya mostra una distribució més equitativa de la riquesa en el mercat de treball, la qual cosa també significa que el retorn de la inversió de la població en formació a Catalunya és més baix que en la majoria de comunitats autònomes. En la resta de contextos territorials, de fet, s'observa un eixamplament i una polarització creixent dels ingressos mitjans segons la qualificació. En contextos com Extremadura, Canàries, Castella-la Manxa i Múrcia, el factor educació esdevé un element de diferenciació social si atenem a la correspondència econòmica del mercat de treball.

Finalment, el gràfic 32 relaciona aquests indicadors salarials amb indicadors d'èxit educatiu. En general, s'observa que les comunitats autònomes amb ingressos mitjans més elevats i amb diferències salarials més reduïdes entre nivells de formació extrems

Gràfic 32.

Relació entre ingressos mitjans anuals i resultats acadèmics, per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Educació i de l'Enquesta d'Estructura Salarial.

tendeixen a tenir menys abandonament educatiu prematur entre la població jove. Això significa que, tal com també passa amb la qualificació de l'ocupació, com més bones condicions salarials ofereix el mercat de treball, menys abandonament educatiu prematur es produeix. Alhora, com més elevat és el nivell de formació de la població, més elevats són els ingressos salarials mitjans i més moderades són les desigualtats salarials entre diferents nivells d'instrucció.

Dit això, però, també cal destacar que Catalunya s'allunya del comportament esperat (recta de regressió), especialment pel que fa a la prevalença de l'abandonament educatiu prematur. Les condicions salarials que ofereix el mercat de treball predirien un comportament més positiu de l'abandonament educatiu prematur de la població jove del que es produeix en realitat.

La productivitat: el retorn de l'educació (IV)

L'últim subapartat sobre els retorns econòmics de l'educació es dedica a la productivitat de la població, en el qual es vol donar resposta a qüestions relatives a l'evolució de les taxes de productivitat i a les relacions entre indicadors de productivitat i indicadors educatius. Abans de començar, però, a què ens referim quan parlem de la taxa de productivitat?

La taxa de productivitat es defineix com la relació existent entre la quantitat d'un producte, derivada d'un procés productiu, i la quantitat de recursos invertits al llarg del procés per fer-lo.³ En relació amb el terme *productivitat*, la literatura econòmica proveeix una sèrie d'indicadors que es refereixen a la productivitat horària (el PIB per hores treballades) i a la productivitat per càpita (PIB per persona ocupada i PIB per persona ocupada a paritat de poder adquisitiu). Aquesta última accepció es fa servir també com a índex del nivell de "benestar" potencial aconseguit per un context

.....
 3. PALMIERI, S. (2005). "Què volem dir quan parlem de productivitat?" *La Revista online del CTESC*. Revista del Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya. En línia: <<http://www.ctesc.cat/scripts/larevista/article.asp?cat=6&art=394>>.

territorial determinat. Aquests són els indicadors seleccionats que es comentaran al llarg del subapartat per observar l'evolució de la productivitat.

En primer lloc, es presenta l'evolució d'alguns indicadors de productivitat per àmbit territorial (Catalunya, Espanya i Unió Europea) entre els anys 2000 i 2010. A la taula 7, les dades relatives al PIB per hores treballades a Catalunya i Espanya estan disponibles fins al 2009, mentre que les de la Unió Europea ho estan fins al 2010.

Taula 7.

Evolució d'indicadors de productivitat per àmbit territorial. Unió Europea, Espanya, Catalunya, 2000-2010

PIB per hores treballades	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Unió Europea	25,6	26	26,5	26,8	27,3	27,6	28,1	28,4	28,3	28	28,5
Espanya	22,2	22,3	22,5	22,7	22,8	23	23,2	23,6	23,8	24,4	:
Catalunya [e]	23,1	23,4	23,7	23,9	24,0	24,1	24,3	24,8	24,9	25,3	:
Espanya (a preus corrents)	22,2	23,3	24,4	25,7	26,9	28,3	29,7	31,2	32,2	33,2	:
Catalunya (a preus corrents)	23,1	24,4	25,7	27,0	28,3	29,6	31,1	32,8	33,7	34,5	:
PIB per persona ocupada (2000=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Unió Europea	100,0	101,0	101,9	102,9	104,8	105,8	107,5	108,7	108,2	105,5	108
Espanya	100,0	100,5	100,8	100,7	100,5	100,0	100,1	100,7	101,9	105,1	107,4
Catalunya [e]	100,0	101,0	101,5	101,4	100,9	99,9	99,9	100,6	101,3	104,1	107,0
Espanya (a preus corrents)	100,0	104,7	109,7	114,2	118,6	123,2	128,2	133,0	138,0	143,1	147,6
Catalunya (a preus corrents)	100,0	105,2	110,5	115,0	119,0	123,0	127,9	132,9	137,2	141,8	147,0
PIB per persona ocupada a paritat de poder de compra (PPC) (UE-27=100)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Unió Europea	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Espanya	103,7	103,1	104,7	103,7	102,0	101,1	102,6	103,1	104,2	109,8	110,3
Catalunya	108,9	108,8	110,7	109,6	107,5	106,1	107,4	108,1	108,8	114,3	116,8

Nota: El càlcul de productivitat d'Eurostat es basa en persones ocupades, mentre que la comptabilitat nacional i regional espanyola ho comptabilitza en llocs de treball. Igualment, el càlcul de productivitat d'Eurostat es basa en preus constants, mentre que la comptabilitat nacional i regional espanyola ho fa a preus corrents. Per aquest motiu, les dades de Catalunya que s'empren per ser comparades amb la mitjana europea són estimades [e].

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Pel que fa al PIB per hores treballades, s'observa una tendència creixent al llarg del temps, tant a escala europea com estatal i catalana. Pel que fa al PIB per hores treballades a preus corrents, es produeix la tendència esmentada en proporcions iguals tant a Espanya com a Catalunya (11% i 11,4%, respectivament).

Si s'observa l'evolució del PIB per persona ocupada, es registra un creixement similar entre els països europeus, Espanya i Catalunya, que oscil·la entre el 7% i el 8%. D'altra banda, considerant els preus corrents, tant en el cas espanyol com en el català, l'increment és de fins a 47 punts percentuals. Quan s'observa el PIB per persona ocupada a paritat de poder adquisitiu, prenent com a referència el valor mitjà dels països de la Unió Europea, s'evidencia que a Espanya i Catalunya s'han mantingut valors superiors a la mitjana europea al llarg de tota la sèrie històrica. En el cas de Catalunya, l'any 2000 ja es registrava un valor de PIB per persona ocupada superior a la mitjana europea, amb una diferència de prop de 9 punts percentuals. Entre els anys 2000 i 2010 el PIB a Catalunya ha augmentat el 8%, i s'ha amplificat la diferència respecte al valor europeu fins a 17 punts percentuals. Dels resultats presentats es conclou que l'evolució de la taxa de productivitat a Catalunya ha estat superior tant respecte al valor mitjà espanyol, com al valor mitjà del conjunt dels països europeus.

Però com es posiciona Catalunya respecte a la resta de comunitats autònomes? Per tal de respondre a aquesta qüestió, la taula 8 presenta els mateixos indicadors de productivitat articulats segons els diferents contextos territorials de l'Estat espanyol.

L'any 2009, Catalunya mostrava un dels valors de PIB per hores treballades més alts del conjunt de les comunitats autònomes, només superat pel País Basc, Navarra i Madrid. El mateix resultat s'obté respecte al valor del PIB per persona ocupada. En canvi, si s'observa l'evolució del PIB per hores treballades entre el 2000 i el 2009, es constata que el creixement ha estat molt reduït, només superat per Balears, Canàries i la comunitat de Madrid. La resta de comunitats autònomes, encara que amb valors absoluts inferiors a Catalunya, al llarg de la dècada mostren un increment relatiu superior del PIB per hores treballades i del PIB per persones ocupades.

Per tal de contribuir a la comprensió de les dinàmiques que s'estableixen entre educació i ocupació, es útil observar la relació entre el valor del PIB per persones ocupades

Taula 8.

Indicadors de productivitat per comunitats autònomes, 2010, 2009

	PIB per hores treballades (2009)	PIB per persona ocupada (*1000) (2010)	Evolució	
			PIB per hores treballades (2000=100) (2009)	PIB per persona ocupada (2000=100) (2010)
Espanya	33,2	54,2	149,8	147,6
Andalusia	30,7	50,1	150,1	148,4
Aragó	32,7	53,0	154,7	149,8
Astúries	33,4	55,4	152,6	151,8
Balears	33,4	54,5	146,0	142,8
Canàries	31,7	52,7	142,7	141,1
Cantàbria	32,4	55,0	150,4	150,8
Castella i Lleó	32,0	53,1	151,5	150,7
Castella-la Manxa	28,2	47,6	150,0	151,1
Catalunya	34,5	56,6	149,2	147,0
Comunitat Valenciana	31,9	51,8	152,3	149,7
Extremadura	27,6	46,3	154,5	156,3
Galícia	30,0	49,8	151,7	151,9
La Rioja	33,6	55,3	152,8	149,6
Madrid	37,4	58,6	146,6	142,3
Múrcia	30,6	49,8	150,1	148,9
Navarra	34,9	56,6	151,0	148,5
País Basc	39,2	63,0	153,3	150,2

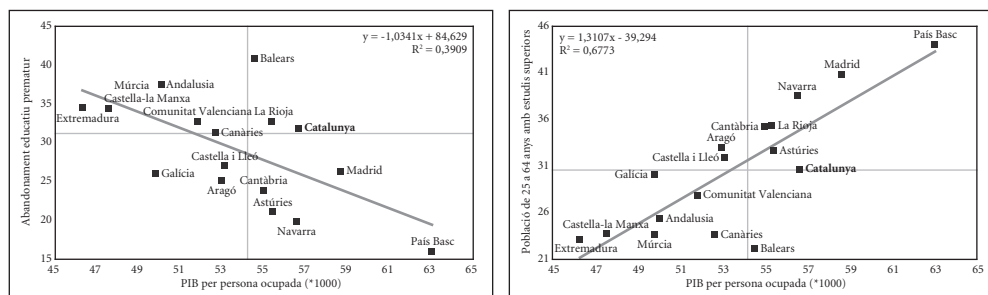
Font: Elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

i dos indicadors de caràcter educatiu: la taxa d'abandonament prematur i la taxa de població adulta amb un títol d'estudis superiors (gràfic 33).

El gràfic 33 mostra el resultat d'aquesta relació. Respecte a l'abandonament prematur del sistema, el PIB per persona ocupada mostra una relació negativa, que assenyalava que a mesura que augmenta el PIB per persona ocupada en la comunitat autònoma, disminueix la taxa d'abandonament. En aquest context, Catalunya registra una taxa d'abandonament més elevada que el valor predit a partir de la relació amb el PIB per persona ocupada. Pel que fa a les persones adultes amb estudis superiors, s'hi observa una relació positiva. Un cop més, Catalunya queda relativament lluny del valor pre-

Gràfic 33.

Relació entre PIB per persona ocupada i resultats acadèmics, per comunitats autònomes, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

dit de població amb estudis universitaris segons els seus nivells de PIB per persona ocupada. La relació entre productivitat i indicadors del sistema educatiu assenyalen que, malgrat les altes taxes d'abandonament o fracàs escolar, Catalunya té un nivell de "benestar" superior al que els indicadors educatius haurien de comportar.

Finalment, com es posiciona Catalunya en termes de productivitat en el context europeu? La taula 9 mostra les dades corresponents als mateixos indicadors analitzats per a les comunitats autònomes, però en aquest cas en relació amb els països de la Unió Europea.

Pel que fa al PIB per hores treballades, en el context europeu és necessari fer algunes consideracions prèvies. Mentre que els països de l'Europa Oriental registren valors molt inferiors a la mitjana europea (entre el 4,3% de Bulgària i el 9,1% d'Eslovàquia), així com els països del sud d'Europa mostren valors propers o inferiors a la mitjana europea (entre el 13,8 de Portugal i el 27,4 d'Itàlia), els països de l'Europa Central o del Nord mostren valors alts que es diferencien significativament de la mitjana europea (del 35,5 d'Àustria al 54,6 de Luxemburg). En aquest context, Catalunya se situa entre els països del sud d'Europa, amb un valor de PIB per hores treballades de 25,3.

Taula 9.

Indicadors de productivitat per països europeus, 2009, 2010

País	PIB per hores treballades (2009)	PIB per hores treballades (2000=100) (2009)	PIB per persona ocupada (2000=100) (2010)	PIB per persona ocupada en paritat de poder de compra (PPC) (UE-27=100)
Unió Europea	28,0	109,4	108,0	100,0
Alemanya	38,7	108,1	105,4	106,1
Àustria	35,5	111,6	107,2	113,2
Bèlgica	41,2	103,8	105,5	127,5
Bulgària	3,4	130,8	137,5	41,5
Catalunya [e]	25,3	109,5	107,0	116,8
Dinamarca	41,3	102,2	104,8	109,1
Eslovàquia	9,1	151,7	150,1	82,6
Eslovènia	16,7	121,0	123,6	81,9
Espanya	24,4	109,9	107,4	110,3
Estònia	8,2	151,9	151,5	70,1
Finlàndia	37,4	113,7	113,7	113,3
França	39,9	107,3	106,4(f)	119,9(f)
Grècia	18,9	123,5	115,4(p)	95,7(p)
Holanda	39,5	110,0	108,0	114,9
Hongria	7,8	132,2	127,8	70,9
Irlanda	39,3	124,0	117,5	134,8
Itàlia	27,4	98,2	95,3	108,3
Letònia	6,4	156,1	144,6	54,9
Lituània	7,1	147,9	159,7	62,9
Luxemburg	54,6	:	99,6	177,5
Malta	16,4	111,6	105,2	92,4
Polònia	8,2	134,4	134,0	66,6
Portugal	13,8	107,8	108,8	77,2
Regne Unit	38,1	111,7	108,9	107,6
República Txeca	8,3	136,1	130,4	71,8(s)
Romania	3,5	175,0	177,8	47,4
Suècia	43,3	113,9	116,4	113,1
Xipre	18,3	110,2	106,1	89,2

Nota: El càlcul de productivitat d'Eurostat es basa en persones ocupades, mentre que la comptabilitat nacional i regional espanyola ho comptabilitza en llocs de treball. Igualment, el càlcul de productivitat d'Eurostat es basa en preus constants, mentre que la comptabilitat nacional i regional espanyola ho fa a preus corrents. Per aquest motiu, les dades de Catalunya són estimades [e].

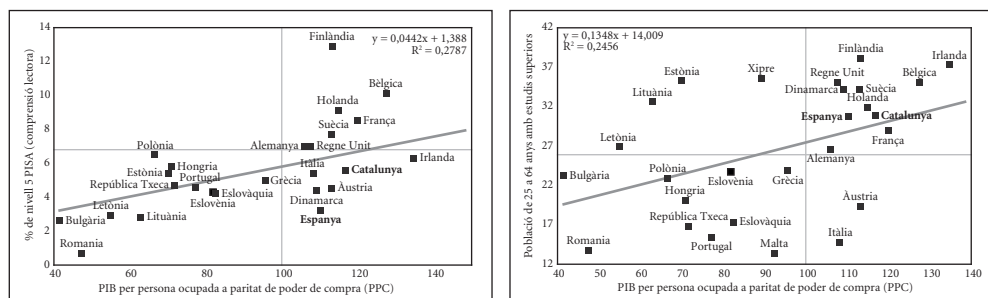
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

A Catalunya, tant l'evolució del PIB per hores treballades, com l'evolució del PIB per persones ocupades al llarg de la dècada ha mostrat un creixement paral·lel al dels països europeus, tot i que inferior al valor de la majoria dels països. Així mateix, també és interessant observar els valors del PIB a paritat de poder adquisitiu en l'àmbit continental. Atenent a aquest indicador de productivitat, Catalunya se situa per sota de quatre països europeus (Luxemburg, França, Irlanda i Bèlgica). Aquesta dada és rellevant en tant que indica que el nivell de riquesa de la població catalana, a paritat de poder adquisitiu, es troba entre els més elevats del panorama europeu.

Per concloure aquest subapartat, com s'ha comentat al llarg de tot el capítol, observem les relacions entre productivitat i indicadors educatius en l'àmbit internacional. El gràfic 34 mostra la relació del PIB per persona ocupada a paritat de poder adquisitiu

Gràfic 34.

Relació entre PIB per persona ocupada a paritat de poder de compra i resultats acadèmics, per països europeus, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

amb el percentatge d'estudiants amb una alta competència acadèmica (comprensió lectora segons l'escala PISA) i amb la taxa de població adulta amb estudis superiors. En ambdós casos, la relació que s'estableix té un pendent positiu, la qual cosa significa que l'augment d'un factor està associat a l'augment de l'altre. Pel que fa al primer indicador de resultats del sistema, Catalunya registra un percentatge d'estudiants d'alt perfil acadèmic per sota del valor predit pel PIB a paritat de poder adquisitiu. De fet,

la variabilitat d'un factor depèn en el 30% de la variabilitat de l'altre. Aquest mateix fenomen s'observa pel que fa a la taxa de població d'entre 25 i 64 anys que té estudis superiors. En resum, els resultats indiquen que si considerem aquests indicadors educatius, a Catalunya el retorn de l'educació en termes de productivitat és superior al seu valor esperat.

ANNEX.

Taula 10.

Evolució de la taxa d'atur per àmbit territorial, nivell d'instrucció i tipologia de desocupació. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Total	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	9,3(i)	8,6(i)	8,9(i)	9,0(i)	9,2(i)	8,9	8,2	7,1	7	8,9	9,6
Espanya	13,8	10,4	11,2	11,3	11,1	9,2(b)	8,5	8,3	11,3	18	20,1
Catalunya	8,9	8,6	10,1	10	9,7	7,0	6,6	6,5	9,0	16,2	17,7
ISCED 2 o inferior	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	11,9(i)	10,8(i)	11,3(i)	11,5(i)	12,0(i)	11,9	11,5	10,6	11,3	14,5	15,7
Espanya	15,2	11,6	12,5	12,8	12,8	11,0(b)	10,5	10,5	15,3	24,6	27,3
Catalunya	10,7	10,3	11,5	11,1	11,2	9,0	8,6	8,3	12,4	22,9	24,9
ISCED 3 i 4	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	9,5(i)	9,1(i)	9,5(i)	9,5(i)	9,6(i)	9,2	8,2	6,9	6,5	8,3	9
Espanya	13,8	10,5	11,4	11,6	11	8,8(b)	8,1	8,1	10,6	17,1	19,2
Catalunya	8,4	9,2	11,2	11,2	10,8	6,5	6,6	6,7	8,5	15,5	15,6
ISCED 5 i 6	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	4,9(i)	4,3(i)	4,7(i)	4,9(i)	5,0(i)	5	4,5	4	3,8	5	5,4
Espanya	10,9	7,8	8,7	8,3	8,3	6,8(b)	6	5,3	6,3	9,7	11,3
Catalunya	6,2	5,3	6,9	7,4	6,7	4,6	4,0	4,1	4,7	7,8	10,0
(Atur de llarga durada)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	4,5	4,2	4,2	4,2	4,2	4,1	3,8	3,1	2,6	3,0	:
Espanya	5,8	3,8	3,9	3,9	3,5	2,3	1,9	1,7	2,0	4,3	:
Catalunya	3,9	3,3	3,7	3,9	3,6	1,5	1,3	1,3	1,5	3,9	:

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de Població Activa i d'Eurostat.

Taula 11.**Evolució de la sobrequalificació per edat. Catalunya, 2000-2010**

Catalunya	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Població de 16 a 29 anys	51,5	49,9	52,1	51,4	49,5	49,8	52,5	48,2	47,8	48,7	50,8
Població major de 29 anys	33,3	34,7	35,4	36,8	37,6	41,4	43,9	44,3	43,8	40,8	44,0

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística i d'Eurostat.

Taula 12.**Evolució de la taxa de temporalitat de la població de 15 anys o més per àmbit territorial. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010**

Total	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	:	12,4	12,4	12,6	13,1	14,0	14,5	14,6	14,1	13,6	14,0
Espanya	32,3	32,0	32,0	31,8	32,1	33,3	34,0	31,7	29,3	25,4	24,9
Catalunya	27,3	25,7	23,9	23,8	24,2	24,8	26,4	23,7	21,2	18,0	18,0
ISCED 5 i 6	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	:	11,1	11,0	11,3	11,4	12,1	12,3	12,1	11,8	11,4	11,6
Espanya	26,1	25,3	25,6	26,2	25,6	27,1	27,3	24,7	23,6	21,0	20,5
Catalunya	23,5	22,4	20,1	19,5	20	20,4	21,8	19,5	16,9	15,7	16,3

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Enquesta de Població Activa de l'Institut Nacional d'Estadística i d'Eurostat.

SOCIETAT DEL CONEIXEMENT

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Efecte sobre els resultats acadèmics
Innovació	☺	☺	☹	☹	
Accés a les noves tecnologies	☺	☺	☹	☹	(-/+)

Nota: ☺: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats neutres, ni positius ni negatius, en la majoria d'indicadors de referència. ☹: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺☹☹: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺☹: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹☹: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Innovació

- En la darrera dècada, Catalunya ha presentat una evolució positiva pel que fa als principals indicadors d'innovació, per sobre de la del conjunt de l'Estat espanyol i de la Unió Europea. Aquesta evolució ha permès situar la despesa en R+D en l'1,6%, només lleugerament per sota de la mitjana europea (1,9%), quan temps enrere la diferència era més gran, i ha permès situar també el percentatge d'ocupació en R+D en l'1,3%, ja per sobre de la mitjana europea (1,1%). Només l'indicador de graduats en educació superior en ciència i tecnologia s'ha estancat pels volts del 13‰, contràriament al que ha passat en el conjunt de la Unió Europea, amb un increment de 4 punts d'ençà de l'any 2000, fins a situar-se per sobre del cas català (14,3‰).
- Per comunitats autònomes, Catalunya és entre les capdavanteres pel que fa als principals indicadors d'innovació. Només el País Basc, Navarra i Madrid presenten nivells de despesa sobre el PIB equiparables als de la Unió Europea, proporcionalment el 20% més elevats que al nostre país.
- Per països europeus, Catalunya se situa en una posició mitjana, generalment més favorable que la resta de països del seu entorn geopolític més immediat,

però encara és lluny dels països capdavanters, que dupliquen l'esforç inversor del nostre país.

- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest la forta relació, estadísticament significativa, existent entre l'èxit educatiu i el desenvolupament de la societat del coneixement. Aquells territoris que presenten millors resultats educatius i que tenen una població més formada, acostumen a tenir també un desenvolupament més gran d'una economia basada en el coneixement: més despesa en R+D, més necessitats d'ocupació en R+D, més graduats en ciència i tecnologia, etc. I, recíprocament, aquells territoris més desenvolupats des de la perspectiva de la societat del coneixement també són els que presenten més èxit educatiu. La forta prevalença de l'abandonament educatiu prematur a Catalunya fa preveure que la societat del coneixement pot tenir un sostre de desenvolupament. En altres paraules, per reduir el retard notable que Catalunya encara presenta en relació amb les comunitats autònomes i els països europeus capdavanters, el nostre país hauria d'invertir més en capital educatiu.

Accés a les noves tecnologies

- Els indicadors d'accés a les noves tecnologies també han experimentat una evolució positiva, més que en el conjunt de l'Estat espanyol, i de manera força equiparable a la tendència seguida per la Unió Europea. D'ençà de l'any 2003, Catalunya ha doblat la proporció de llars amb accés a internet (fins al 68,3% corresponent a l'any 2010, lleugerament per sota de la mitjana europea, que és del 70%) i ha més que triplicat la proporció de les llars amb connexió de banda ampla (fins al 67% d'enguany, per sobre de la mitjana europea, que és del 61%).
- Per comunitats autònomes, Catalunya és la que presenta un percentatge de llars amb accés a internet i a la banda ampla més elevat, també per sobre de les comunitats econòmicament més desenvolupades. Aquesta posició de preeminència també es produeix, amb alguna excepció, pel que fa a l'ús que ha fet la població adolescent (de 10 a 15 anys) i adulta (de 16 a 74 anys) de l'ordinador i internet en els darrers tres mesos. Pels volts del 95% dels adolescents ha utilitzat un ordinador o ha accedit a internet en els darrers tres mesos. En canvi, Catalunya només presenta un accés baix de la població adolescent de 10 a

15 anys a la telefonia mòbil, i és la segona comunitat autònoma amb un nivell més baix en aquest ús (58,3%, mentre que la mitjana espanyola és del 66,7%).

- Per països europeus, Catalunya ocupa una posició intermèdia, per davant de la resta de països del sud d'Europa, però encara lluny dels nivells d'accés existents als països nòrdics i continentals econòmicament més rics i dinàmics.
- La bona posició global que ocupa Catalunya en la comparativa autonòmica i internacional no ha d'amagar la presència de desigualtats socials notables en l'accés a les noves tecnologies, fruit de l'anomenada esclatxa digital. Per exemple, menys del 20% de la població amb estudis primaris ha emprat internet en els darrers tres mesos, i, en canvi, més del 90% de la població amb estudis superiors n'ha fet ús.
- Les dades PISA permeten analitzar l'esclatxa digital de l'alumnat de 15 anys per països europeus. En aquest sentit, tot i que es verifica aquesta esclatxa en la majoria de països europeus, cal indicar que Catalunya es troba en una posició intermèdia pel que fa a la intensitat d'aquesta esclatxa, per davant de la majoria de països de l'Europa de l'Est i del Sud d'Europa, entre els quals hi ha Espanya.
- De fet, l'anàlisi per comunitats autònomes i països europeus evidencia que els territoris amb més capital educatiu també presenten un desenvolupament tecnològic més important, amb més llars amb accés a internet i amb connexió de banda ampla.
- Si parem atenció als efectes directes de l'ús de les noves tecnologies per l'alumnat en el seu rendiment acadèmic, les proves PISA demostren que aquest ús en el temps de lleure no té relació significativa amb els resultats, però sí que en té quan es controla en funció dels recursos tecnològics de què l'alumne disposa a casa. En definitiva, l'existència d'un entorn tecnològic més ric a la llar pot tenir efectes positius sobre el rendiment acadèmic, encara que aquests efectes es poden veure perjudicats per determinats usos de les noves tecnologies en el temps de lleure de l'alumnat.

Tal com s'ha esmentat precedentment, l'Estratègia Europa 2020, que ha de guiar el desenvolupament econòmic de la Unió Europea durant la pròxima dècada, es planteja com a prioritat promoure un creixement intel·ligent, sostenible i integrador per a l'economia europea. El creixement intel·ligent, fonamentalment, consisteix a desen-

volupar una economia basada en el coneixement i la innovació, objectiu que passa per millorar el rendiment de la Unió Europea en investigació i innovació (creació de nous productes i serveis que generin creixement i ocupació), en desenvolupament de la societat digital (ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació) i en educació (promoció de la formació permanent de la població). Aquests són els pilars bàsics d'una societat basada en el coneixement.

Precisament, en el marc d'aquest apartat, s'analitzen aquests tres àmbits de desenvolupament de la societat del coneixement, i la seva relació amb l'èxit educatiu.

Desenvolupament de la societat del coneixement: innovació i accés a les noves tecnologies

Educació i societat del coneixement són àmbits clarament relacionats, que es retroalimenten mútuament. D'una banda, per desenvolupar-se econòmicament, la societat del coneixement requereix d'una força de treball amb nivells elevats de formació, que actualitza les seves competències professionals de manera permanent, que treballa en processos productius de valor afegit elevat i que està capacitada per a la innovació. Això passa, alhora, per sistemes d'educació i formació oberts i flexibles, que donin oportunitats de formació de qualitat i al llarg de la vida (formació que genera, al seu torn, oportunitats de desenvolupament econòmic). D'altra banda, per incrementar el nivell de formació de la població, el sistema educatiu requereix que l'economia generi estímuls adreçats a la població perquè es formi i que li doni oportunitats de retorn de la inversió feta en formació.

Sobre la base d'aquesta relació, *a priori*, bons nivells de formació de la població han d'afavorir bons nivells de desenvolupament de la societat del coneixement, i a l'inrevés. Pel que fa als nivells de formació de la població, ja hem esmentat abans que l'estructura formativa de Catalunya està fortament polaritzada: nivells elevats de formació superior però nivells elevats d'abandonament educatiu prematur. Això significa que, pel que fa al desenvolupament de la societat del coneixement, hom podria esperar-ne bons resultats, encara que amb un sostre de creixement no fàcilment superable si no s'incrementen els nivells formatius de la població.

En aquest sentit, la taula 13 presenta l'evolució dels principals indicadors sobre el desenvolupament de la societat del coneixement al nostre país —que també s'il·lustra en el gràfic 35. En tots aquests indicadors, només amb l'excepció dels graduats en educació superior en ciència i tecnologia, taxa que es manté estable, la tendència d'ençà de l'any 2000 és positiva, i clarament més positiva que en comparació de la mitjana espanyola i europea. Aquesta evolució positiva, més accelerada, ha permès compensar progressivament el retard que Catalunya tenia, i encara té en algun indicador, en R+D respecte a la mitjana europea, i aproximar-nos-hi, o fins i tot superar-la.

Dit això, cal recordar que en el *benchmark* de referència que preveu l'estratègia Europa 2020 en el camp de la innovació —la inversió en R+D+I sobre el PIB—, Catalunya encara se situa per darrere de la Unió Europea (encara que per sobre del conjunt de l'Estat espanyol), i lluny encara de la fita que cal assolir del 3% prevista per a l'horitzó del 2020. Concretament, Catalunya destina l'1,6% del PIB a R+D, per sobre de l'1,4% que hi destina l'Estat espanyol, però clarament per sota del 2% de la Unió Europea. En altres paraules, proporcionalment, Catalunya destina el 20% menys de recursos a R+D que la mitjana de països europeus.

Aquestes dades contrasten amb el volum d'ocupació que es dedica al camp de la innovació. Catalunya té un percentatge de personal en R+D sobre l'ocupació més elevat, de l'1,3%, que la mitjana espanyola i també europea, que és de pels volts de l'1,1%. Podríem dir, doncs, que proporcionalment hi ha més població ocupada en R+D a Catalunya però que el país disposa, si fem cas de l'esforç sobre el PIB, de menys recursos (en valors relatius).

Des d'aquesta perspectiva, un indicador emprat per avaluar la capacitat del sistema educatiu de generar capital humà és la proporció de graduats en educació superior en ciència i tecnologia per 1.000 habitants. Aquest és un dels *benchmarks* de referència de l'estratègia Educació i Formació 2010, en el marc de l'Estratègia de Lisboa. Per al 2010, la Unió Europea es proposava com a fita incrementar el 15% (respecte al 2000) el nombre relatiu de titulats en ciències i tecnologia. En aquest sentit, la taula 13 mostra com l'evolució d'aquest indicador a Catalunya —a diferència del conjunt de l'Estat espanyol i de la Unió Europea, que han experimentat increments superiors al

Taula 13.

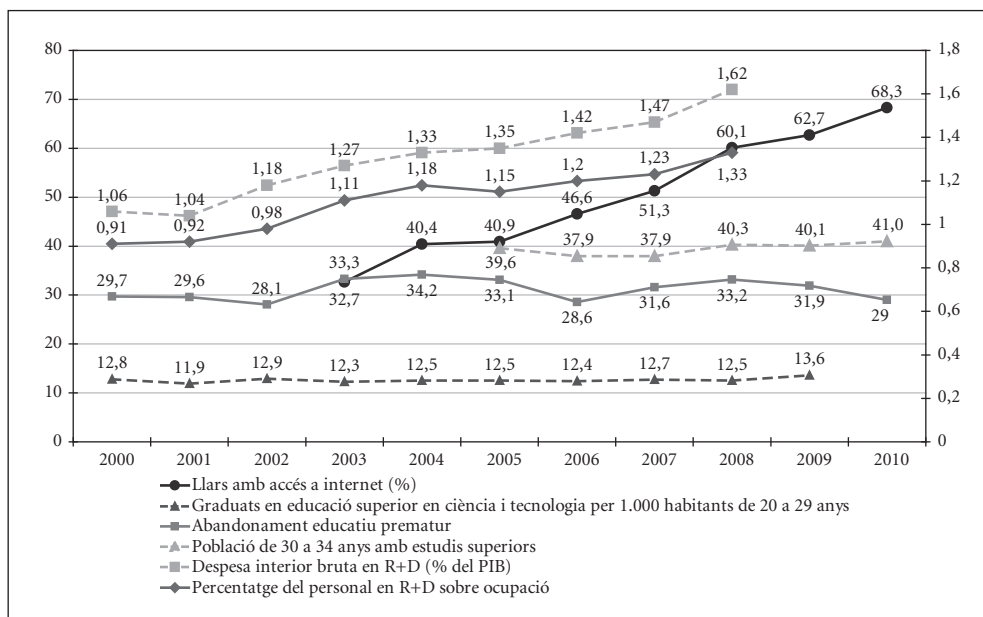
Evolució d'indicadors sobre el desenvolupament de la societat del coneixement per àmbit territorial. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2010

Despesa interior bruta en R+D (% del PIB)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	1,86	1,86	1,87	1,86	1,83	1,82	1,85	1,85	1,92	2,01	:
Espanya	0,91	0,91	0,99	1,05	1,06	1,12	1,2	1,27	1,35	1,38	:
Catalunya	1,06	1,04	1,18	1,27	1,33	1,35	1,42	1,47	1,62	:	:
Percentatge del personal en R+D sobre ocupació	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	0,99	0,99	1,01	1,02	1,03	1,04	1,06	1,08	1,11	1,17	:
Espanya	0,78	0,78	0,81	0,88	0,9	0,92	0,96	0,99	1,06	1,17	:
Catalunya	0,91	0,92	0,98	1,11	1,18	1,15	1,2	1,23	1,33	:	:
Graduats en educació superior en ciència i tecnologia per 1.000 habitants de 20 a 29 anys	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	10,1	10,7	11,3	12,3	12,5	13,3	13,5	13,8	14,5	14,3	:
Espanya	9,9	11,2	11,9	12,6	12,5	11,8	11,5	11,2	11,6	12,5	:
Catalunya	12,8	11,9	12,9	12,3	12,5	12,5	12,4	12,7	12,5	13,6	:
Llars amb accés a internet (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	41	48	49	54	60	65	70
Espanya	25,2	30,9	32,6	39,1	44,6	51,0	54,0	59,1
Catalunya	32,7	40,4	40,9	46,6	51,3	60,1	62,7	68,3
Llars amb connexió de banda ampla (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UE-27	15	23	30	42	49	56	61
Espanya	14	19	29	39	45	51	57
Catalunya	18	25	37	46	53	61	67

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 35.

Evolució d'indicadors sobre el desenvolupament de la societat del coneixement a Catalunya (2000-2010)

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

15%—, ha estat força estable al llarg del període observat, sempre pels volts del 13%. Malgrat que l'any 2000 Catalunya generava proporcionalment més graduats en ciència i tecnologia que la Unió Europea, l'any 2009 aquest comportament s'ha invertit.

Finalment, respecte al desenvolupament de la societat digital i de l'accés de la població a les noves tecnologies, els indicadors més utilitzats fan referència a la proporció de llars amb accés a internet i amb connexió de banda ampla. Val a dir que, en el marc de l'Estratègia Europea 2020, l'Agenda digital per a Europa es planteja universalitzar l'accés de la població a les noves tecnologies (fins al 2013, l'accés de tothom a la banda ampla; fins al 2020, l'accés de tothom a internet amb un mínim de 30 Mbps i l'accés del 50% de llars amb connexió a internet a una velocitat superior a 100 Mbps). En

relació amb aquests objectius, Catalunya presenta una bona evolució, més positiva que la mitjana espanyola i europea, i una bona posició comparada, equiparable a la mitjana europea pel que fa a les llars amb accés a internet, i per sobre de la mitjana quant a llars amb connexió de banda ampla, amb percentatges que giren a l'entorn del 68%.

Aquesta bona posició comparada s'observa clarament si s'analitza la situació en relació amb la resta de comunitats autònomes. La taula 14, que recull els principals indicadors sobre el desenvolupament de la societat del coneixement per comunitats autònomes, mostra que Catalunya se situa en el grup de comunitats autònomes capdavanteres pel que fa al desenvolupament de la societat del coneixement. Pel que fa als principals indicadors d'innovació, Catalunya només és superada pel País Basc, Navarra i Madrid, que presenten nivells de despesa sobre el PIB equiparables als de la Unió Europea, proporcionalment el 20% més elevats que al nostre país. La relació entre desenvolupament econòmic i desenvolupament de la societat del coneixement s'observa clarament en el gràfic 36. Aquesta associació, estadísticament significativa, explica el 58% de la variabilitat de resultats entre comunitats autònomes. Les comunitats autònomes amb un PIB per càpita més elevat inverteixen més en R+D.

Pel que fa als indicadors relacionats amb el desenvolupament de la societat digital, destaca el fet que Catalunya és la comunitat autònoma amb un percentatge de llars amb accés a internet i a banda ampla més elevat, també per sobre de les comunitats autònomes econòmicament més desenvolupades. Aquesta posició de preeminència també es produeix, amb alguna excepció, pel que fa a l'ús que ha fet la població adolescent (de 10 a 15 anys) i adulta (de 16 a 74 anys) de l'ordinador i internet en els darrers tres mesos. Pels volts del 95% dels adolescents ha fet servir un ordinador o han accedit a internet en els darrers tres mesos.

Finalment, en relació amb la taula 14, convé destacar que, si bé Catalunya presenta un accés positiu de la població a les noves tecnologies, és la comunitat autònoma que presenta un nivell més baix d'accés de la població adolescent a la telefonia mòbil, només superada per Cantàbria. Mentre que la mitjana espanyola se situa en el 66,7%, el 58,3% de la població catalana de 10 a 15 anys té telèfon mòbil l'any 2010. El fet que comunitats autònomes tan dispars com el País Basc, Balears, Extremadura o Múrcia

siguin les que presenten nivells més elevats d'accés dels adolescents a la telefonia mòbil demostra que aquesta és una pràctica menys condicionada per factors econòmics que culturals.

Taula 14.

Indicadors sobre el desenvolupament de la societat del coneixement per comunitats autònomes. Espanya 2008, 2010

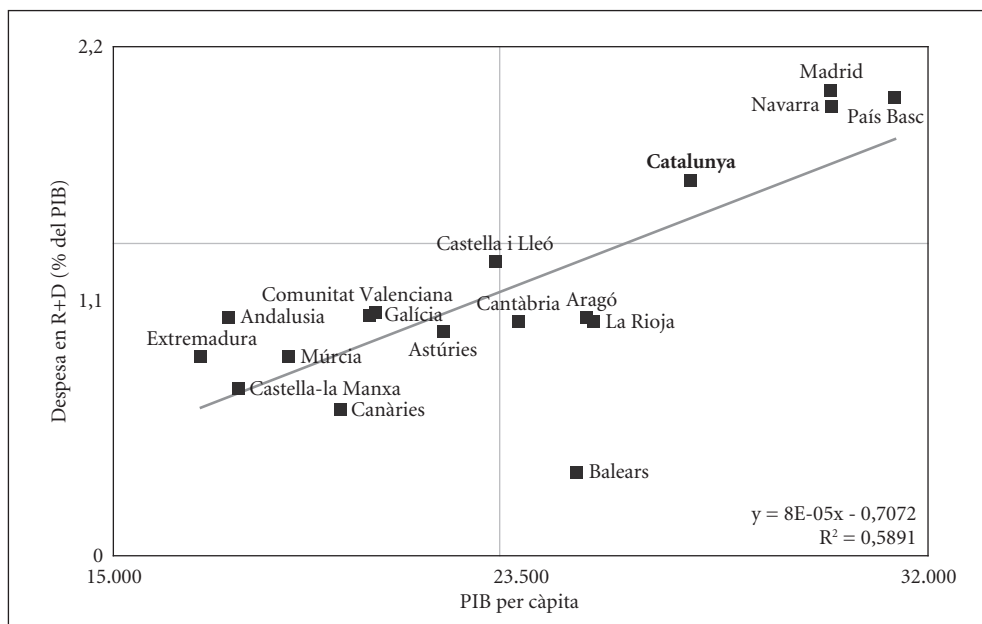
Àmbit territorial	Despesa en R+D (% del PIB) (2008)	Percentatge del personal en R+D sobre ocupació a temps complet (2008)	Graduats en educació superior en ciència i tecnologia per 1.000 habitants de 20 a 29 anys (2008)	Llars amb algun tipus d'ordinador (2010)	Llars amb accés a internet (2010)	Llars amb connexió de banda ampla (2010)	Població de 16 a 74 anys que ha utilitzat l'ordinador els darrers 3 mesos (2010)	Població de 16 a 74 anys que ha utilitzat internet els darrers 3 mesos (2010)	Població de 10 a 15 anys que ha utilitzat l'ordinador els darrers 3 mesos (2010)	Població de 10 a 15 anys que ha utilitzat internet els darrers 3 mesos (2010)	Població de 10 a 15 anys amb telèfon mòbil (2010)
Espanya	1,35	1,06	11,6	68,7	59,1	57,4	67,4	64,2	94,6	87,3	66,7
Andalusia	1,03	0,74	7,9	66,6	54,5	52,9	63,2	59,2	93,8	85,3	66,5
Aragó	1,03	1,13	13,6	69,8	60,6	58,3	70,5	67,7	98,2	88,4	64,7
Astúries	0,97	0,79	15,9	67,9	60,4	58,0	66,3	62,7	93,5	85,9	68,7
Balears	0,36	0,34	2,6	74,0	65,9	64,3	73,0	71,1	94,8	92,2	74,6
Canàries	0,63	0,52	6,3	67,0	58,4	56,6	60,0	57,0	87,3	85,9	71,4
Cantàbria	1,01	0,74	12,6	67,8	58,6	56,9	68,5	63,4	98,2	93,3	57,7
Castella i Lleó	1,27	0,96	15,9	63,7	50,3	47,1	65,2	61,7	96,3	92,3	69,4
Castella-la Manxa	0,72	0,38	6,2	66,1	53,6	51,9	65,3	62,9	93,1	86,0	68,9
Catalunya	1,62	1,33	12,5	73,1	68,3	67,2	73,1	71,8	96,7	93,7	58,3
Comunitat Valenciana	1,05	0,88	10,2	65,6	54,2	52,1	67,5	62,8	92,0	81,1	66,3
Extremadura	0,86	0,54	8,2	61,0	47,4	45,9	61,1	57,2	95,9	83,3	79,7
Galícia	1,04	0,81	12,0	61,6	48,9	46,5	57,8	53,6	95,3	85,5	67,8
Madrid	2,01	1,74	12,6	74,7	66,9	65,9	74,0	71,3	96,0	87,5	66,2
Múrcia	0,86	0,92	7,5	67,2	53,3	51,2	62,5	58,7	96,2	84,8	74,6
Navarra	1,94	1,87	15,3	71,9	61,8	58,8	68,4	64,3	97,5	89,2	69,7
País Basc	1,98	1,68	24,0	72,0	64,6	63,2	70,0	66,6	95,4	88,2	73,9
La Rioja	1,01	0,9	9,5	64,4	55,5	54,6	67,0	62,3	98,7	94,6	70,5

Nota: En gris clar, comunitats autònomes amb valors superiors a Catalunya; en gris fosc, comunitats autònomes amb valors inferiors a Catalunya.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Encuesta sobre Equipamiento y Uso de Tecnologías de la Información y Comunicación en los Hogares de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 36.

Relació entre PIB per càpita i despesa en R+D sobre el PIB per comunitats autònomes, 2008, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

L'anàlisi comparada per països europeus, que recull la taula 15, evidencia que Catalunya ocupa una posició mitjana en la majoria d'indicadors de desenvolupament de la societat del coneixement, generalment més favorable que la majoria de països de l'Europa Oriental i del Sud, que presenten els valors més negatius. Respecte a Espanya i a la resta de països mediterranis, Catalunya presenta globalment millors resultats en el desenvolupament de la societat del coneixement, i, respecte a la mitjana europea, té una situació relativament equivalent. No obstant això, la taula 15 també posa de manifest el retard que el nostre país encara pateix en relació amb els països capdavanters europeus. Catalunya obté una posició netament inferior a la mitjana europea en la despesa en R+D, i se situa a una distància considerable en els diversos indicadors utilitzats respecte a països com Dinamarca, Alemanya, Bèlgica, França, Àustria, Finlàndia, Suècia, Regne

Taula 15.

Indicadors sobre el desenvolupament de la societat del coneixement per països europeus, 2008, 2009, 2010

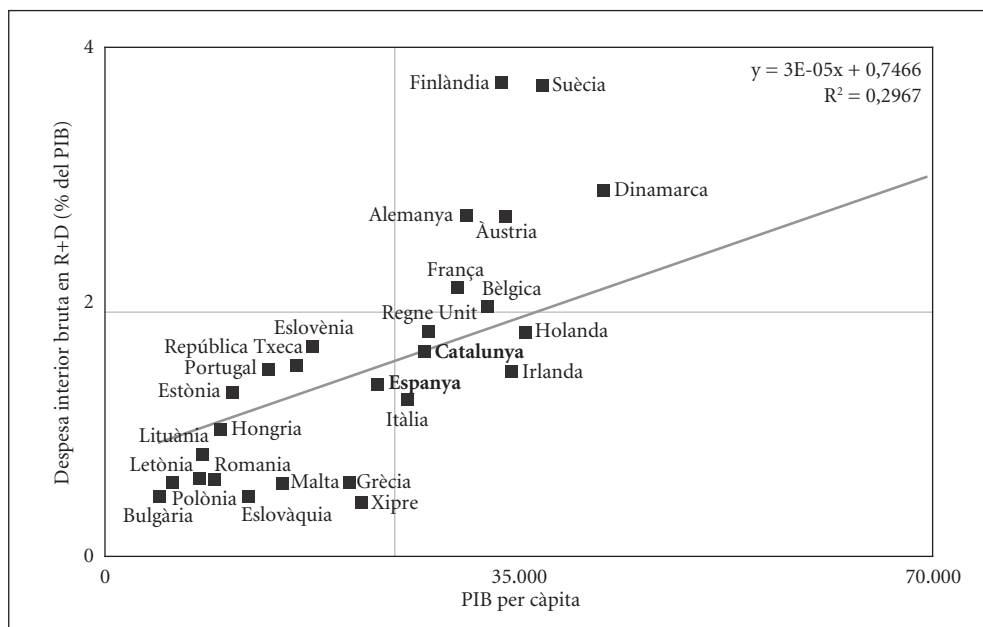
Àmbit territorial	Despesa interior bruta en R+D (% del PIB) (2008)	Percentatge del personal en R+D sobre el total de l'ocupació a temps complet (2008)	Graduats en educació superior en ciència i tecnologia per 1.000 habitants de 20 a 29 anys (2009)	Llars amb ordinador personal (2009)	Llars amb accés a internet (2010)	Llars amb connexió de banda ampla (2010)
UE-27	1,92	1,11	14,3	71	70	61
Bèlgica	1,96	1,35	12,0	71	73	70
Bulgària	0,47	0,51	10,1	32	33	26
República Txeca	1,47	1,02	15,3	60	61	54
Dinamarca	2,87	2,06	15,2	86	86	80
Alemanya	2,68	1,34	13,5	84	82	75
Estònia	1,29	0,77	10,8	65	68	64
Irlanda	1,45	0,97	17,2	73	72	58
Grècia	0,58	:	:	47	46	41
Espanya	1,35	1,06	12,5	66	59	57
França	2,11	1,48	20,2	69	74	67
Itàlia	1,23	1,02	:	61	59	49
Xipre	0,42	0,31	4,6	61	54	51
Letònia	0,61	0,58	9,8	60	60	53
Lituània	0,8	0,83	18,5	57	61	54
Luxemburg	1,51	2,3	:	88	90	70
Hongria	1	0,71	7,5	63	60	52
Malta	0,57	0,59	7	67	70	69
Holanda	1,76	1,09	8,9	91	91	..
Àustria	2,67	1,42	14	74	73	64
Polònia	0,6	0,47	14,3	66	63	57
Portugal	1,5	0,92	14,6	56	54	50
Romania	0,58	0,32	20,0	46	42	23
Eslovènia	1,65	1,16	11,3	71	68	62
Eslovàquia	0,47	0,64	17,5	64	67	49
Finlàndia	3,72	2,24	19	80	81	76
Suècia	3,7	1,69	13	88	88	83
Regne Unit	1,77	1,17	17,5	81	80	..
Islàndia	2,65	1,76	10,3
Noruega	1,64	1,43	9	..	90	83
Catalunya	1,61	1,33	13,6	70	68,3	67,2

Nota: En gris clar, països europeus amb valors superiors a Catalunya; en gris fosc, països europeus amb valors inferiors a Catalunya.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 37.

Relació entre PIB per càpita i despesa en R+D sobre el PIB per països europeus, 2008, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Unit, Islàndia i Noruega. Països com Finlàndia i Suècia fan un esforç inversor en R+D el 230% més gran que Catalunya (en valors relatius al PIB), i països com Dinamarca, Alemanya, Àustria o Islàndia, el 170% més gran.

De fet, el gràfic 37 il·lustra com els països nòrdics, anglosaxons i continentals, econòmicament més rics, són aquells que tenen un desenvolupament més gran de la societat del coneixement. Des d'aquesta perspectiva, Catalunya se situa en una posició que correspondria als nivells de riquesa que presenta.

En síntesi, doncs, el nivell de desenvolupament de la societat del coneixement a Catalunya és comparativament millor que a Espanya o a la resta de països del seu

entorn immediat, gràcies als avenços importants produïts en els darrers temps, que han permès fer convergir progressivament el nivell assolit pel nostre país amb el de la mitjana europea. Amb tot, cal considerar que Catalunya encara té un retard notable respecte a les comunitats autònomes i els països europeus capdavaners. Des d'un punt de vista educatiu, s'evidencien les necessitats d'inversió en capital educatiu que requereix Catalunya si pretén progressar en aquests nivells de desenvolupament de la societat del coneixement i assolir finalment aquestes posicions capdavanteres.

Desigualtats socials i educatives en l'accés a les noves tecnologies

La bona posició global que ocupa Catalunya en la comparativa internacional pel que fa al desenvolupament de la societat del coneixement no ha d'amagar la presència de desigualtats socials notables en l'accés a les noves tecnologies. L'anomenada *esclletxa digital* és clarament visible, per exemple, a la taula 16, que recull la proporció de població adulta que ha fet servir internet segons el nivell d'instrucció. En total, a Catalunya, el 66% de persones de 16 a 74 anys ha fet ús d'internet els darrers tres mesos. Per nivell d'instrucció, però, aquest percentatge és inferior al 20% entre la població que no ha completat els estudis obligatoris, i superior al 90% entre la que té estudis universitaris assolits. De fet, aquestes desigualtats en l'accés a les noves tecnologies per nivell d'instrucció també es fonamenten en desigualtats econòmiques (cost d'accés a la tecnologia, etc.), laborals (requeriments tecnològics de l'ocupació, etc.) i també culturals (pràctiques de consum cultural al voltant de la tecnologia, nadius/migrants digitals, etc.), íntimament relacionades.

Taula 16.

Percentatge de persones de 16 a 74 anys que ha utilitzat internet en els darrers 3 mesos per nivell d'instrucció. Catalunya i Espanya, 2009

Àmbit territorial	Total	Primària	ESO	ESPO	CFGS	Universitat
Catalunya	66,0	19,3	63,4	77,5	87,2	92,2
Espanya	59,8	17,2	54,2	78,3	85,1	92,4

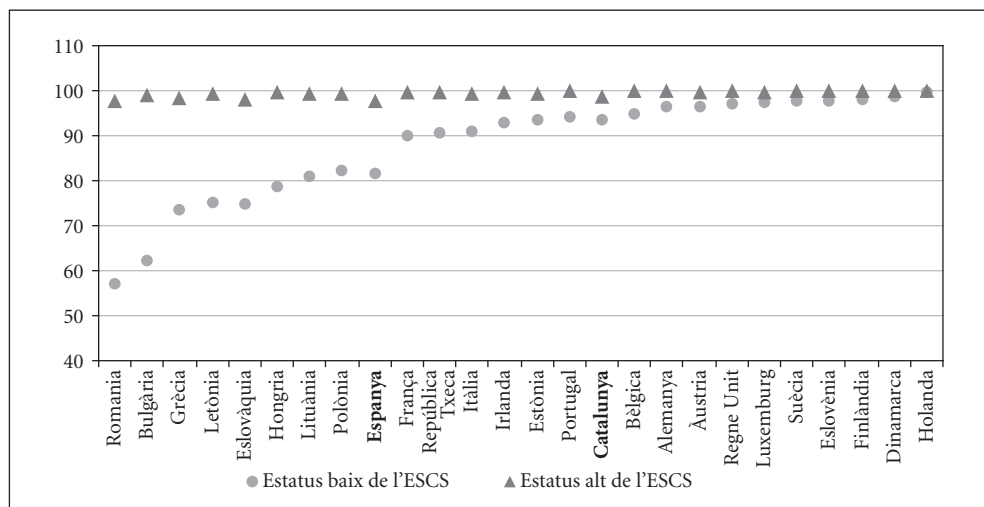
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Encuesta sobre Equipamiento y Uso de Tecnologías de la Información y Comunicación en los Hogares de l'Institut Nacional d'Estadística.

Si tenim present que l'accés a les noves tecnologies ofereix oportunitats socials i educatives, d'adquisició de coneixement en general i de competències digitals en particular, entre altres, oportunitats que després tenen un retorn en el mercat de treball, l'esclatxa digital és un factor de reproducció no només de les desigualtats socioeconòmiques sinó també educatives, de manera que a Catalunya pot ser un factor de consolidació de la polarització formativa. L'accés més limitat de la població amb baix nivell d'instrucció a les noves tecnologies en condiona negativament les oportunitats de promoció formativa i de formació al llarg de la vida.

Aquestes desigualtats, de retruc, també es reproduïxen en els fills i filles. Els progenitors menys consumidors de noves tecnologies tenen recursos tecnològics més escassos a la llar, i ofereixen als seus infants menys oportunitats de socialització digital. Aquest fet s'observa en els gràfics 38 i 39, que presenten dades de dispo-

Gràfic 38.

Disponibilitat d'un ordinador a casa dels estudiants de 15 anys, segons l'estatus socioeconòmic i cultural de la família, per països europeus. 2009.

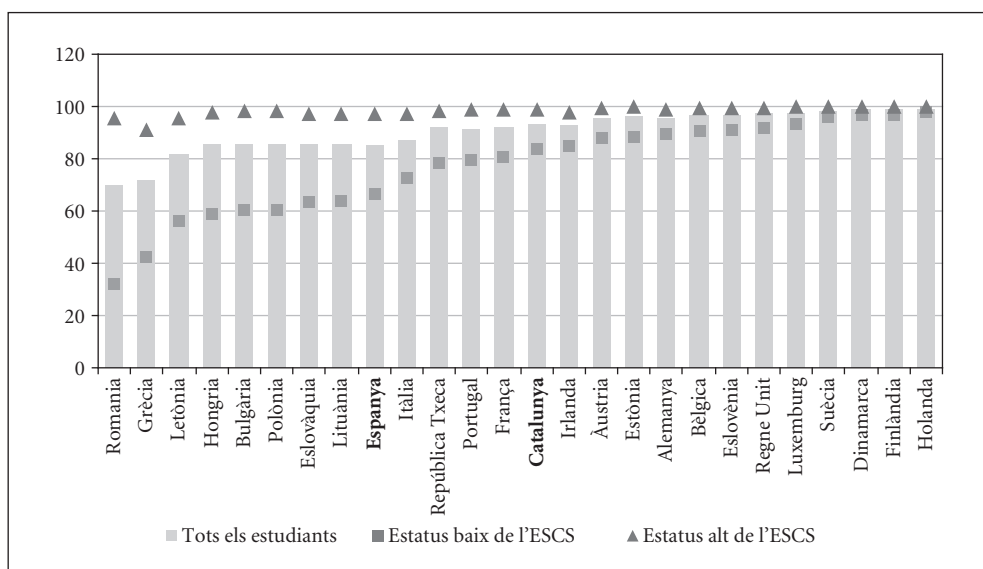

Nota: L'índex ESCS està construït a partir de l'estatus ocupacional dels pares, el seu nivell educatiu i els recursos a casa.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009 de l'OCDE.

Gràfic 39.

Accés a internet a casa dels estudiants de 15 anys, segons l'estatus socioeconòmic i cultural de la família, per països. Europa, 2009.

Nota: L'índex ESCS està construït a partir de l'estatus ocupacional dels pares, el seu nivell educatiu i els recursos a casa.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009 de l'OCDE.

nibilitat d'ordinador a casa i d'accés a internet a casa per a l'alumnat de 15 anys en funció de l'estatus socioeconòmic i cultural familiar per països europeus. En la majoria de països europeus, amb l'excepció dels països nòrdics i altres com Holanda, Eslovènia o el Regne Unit, on hi ha desigualtats pràcticament inexistent, l'alumnat d'origen familiar més desfavorit (estatus baix de l'ESCS) tendeix a tenir un accés més restringit a l'ordinador i a internet a casa que l'alumnat d'origen familiar més afavorit (estatus alt de l'ESCS). Amb tot, cal indicar que Catalunya es troba en una posició intermèdia pel que fa a la intensitat de l'esclatxa digital per països europeus, per davant de la majoria de països de l'Europa de l'Est i del sud d'Europa, entre els quals hi ha Espanya, a més de França.

Relació entre desenvolupament de la societat del coneixement i els resultats acadèmics

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest la forta relació, estadísticament significativa, existent entre l'èxit educatiu i el desenvolupament de la societat del coneixement. Aquells territoris que presenten millors resultats educatius, que tenen una població més formada, acostumen a tenir un desenvolupament més gran en l'economia basada en el coneixement: més despesa en R+D, més necessitats d'ocupació en R+D, més graduats en ciència i tecnologia, etc. I, recíprocament, els territoris més desenvolupats des de la perspectiva de la societat del coneixement també són els que presenten més èxit educatiu.

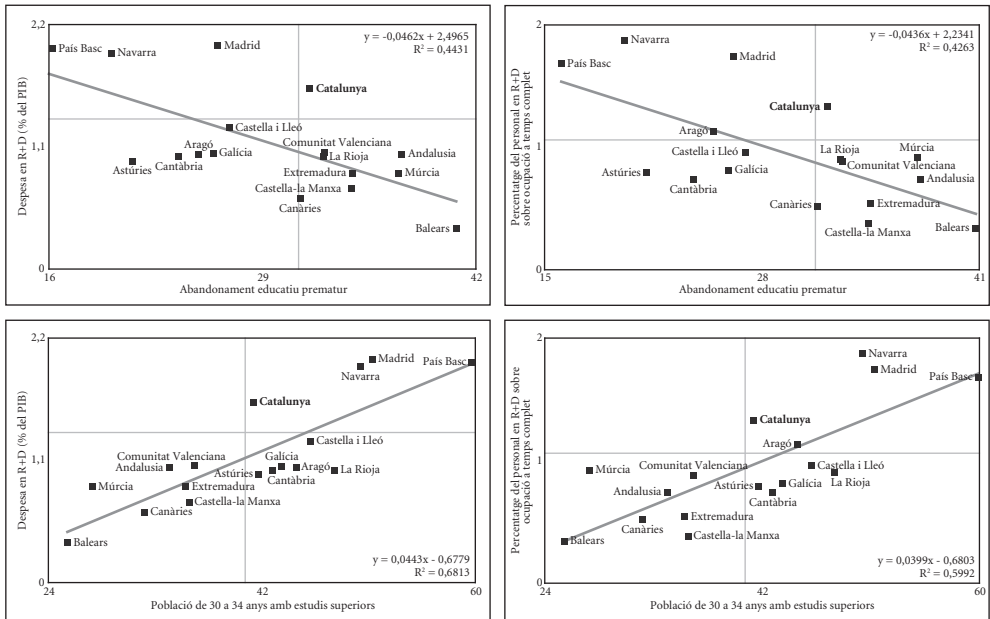
El gràfic 40 presenta aquesta associació, estadísticament significativa, per comunitats autònomes. Les comunitats amb una despesa en R+D sobre el PIB i amb una ocupació en R+D més elevades tendeixen a tenir menys abandonament educatiu prematur i més població jove amb nivell d'estudis superiors completats. Si fem cas del coeficient R^2 , l'associació és més forta amb el nivell d'instrucció elevat, que explica aproximadament el 60% de les diferències entre comunitats autònomes, que no pas amb l'abandonament educatiu prematur, que n'explica poc més del 40%. Això té a veure amb l'elevada qualificació de l'activitat d'R+D.

En efecte, el gràfic 41 presenta aquesta mateixa associació, també estadísticament significativa, per països europeus. Tot i que la relació és més feble, encara explica pels volts del 20% de les diferències entre països europeus. En canvi, a escala europea, l'abandonament educatiu prematur no manté una relació estadísticament significativa amb els principals indicadors d'innovació.

La relació entre el grau de desenvolupament de la societat del coneixement en general, i dels processos d'innovació en particular, i l'èxit educatiu també es palesa en el gràfic 42, que vincula la despesa en R+D i els resultats en les proves PISA per comunitats autònomes i per països europeus. En general, en aquest gràfic s'hi observa que els territoris amb una despesa en R+D més elevada també són els que obtenen millors resultats en les proves PISA, i a l'inrevés. La variabilitat de resultats s'explica, en més

Gràfic 40.

Relació entre indicadors d'èxit educatiu i indicadors d'innovació per comunitats autònomes. Espanya, 2008, 2009, 2010

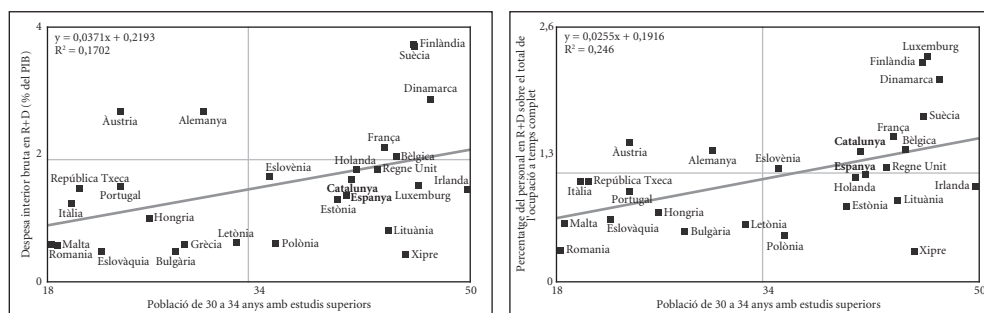
Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

del 30%, per les diferències en l'indicador d'innovació de referència, tal com mostra el coeficient R^2 .

Aquestes mateixes consideracions també serveixen per analitzar la relació entre l'accés a les noves tecnologies i el nivell de formació de la població. El gràfic 43 constata que els països europeus amb un desenvolupament tecnològic més important, amb més llars amb accés a internet i amb connexió de banda ampla, també presenten nivells més elevats d'assoliment d'estudis superiors per la població jove. La variabilitat en els resultats d'èxit educatiu també s'explica en més del 30% per les diferències en els indicadors d'accés a les noves tecnologies, d'acord amb el coeficient R^2 .

Gràfic 41.

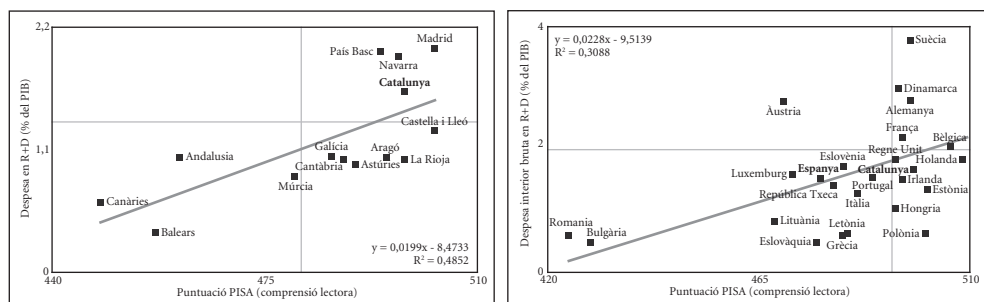
Relació entre indicadors d'èxit educatiu i indicadors d'innovació per països. Europa, 2008, 2009, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 42.

Relació entre puntuació PISA en comprensió lectora i indicadors d'innovació, per comunitats autònomes i països europeus. Espanya i Europa, 2008, 2009

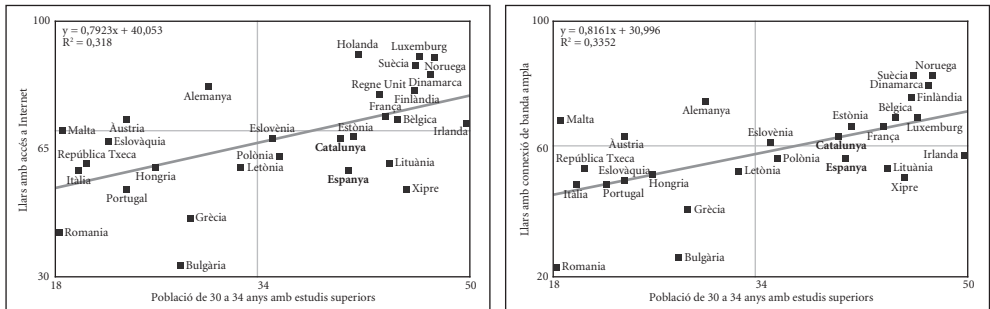

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat, de l'OCDE, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Per comprovar si aquestes associacions entre accés a les noves tecnologies i resultats acadèmics es tradueixen en efectes directes sobre el rendiment, és interessant, per exemple, analitzar els resultats de les proves PISA en funció de l'entorn tecnològic

Gràfic 43.

Relació entre indicadors d'accés a les noves tecnologies i indicadors d'èxit educatiu per països europeus, 2008, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

de l'alumnat. La taula 17 recull dos models d'estima elaborats per a Catalunya i per a Espanya en què s'observen els efectes estimats sobre el rendiment acadèmic a escala individual (no pas per territoris, com fèiem abans) a partir de variables de l'ús també individual de les noves tecnologies per al lleure.

Aquesta taula 17 constata que, en net de l'estatus socioeconòmic, l'ús de les noves tecnologies (ICT) per al lleure no té cap relació significativa amb el rendiment. Ara bé, quan es controla pels recursos ICT que es tenen a casa (pas dels models 1 a 2), l'efecte d'ús de les noves tecnologies per al lleure esdevé negativa i significativa. Presumiblement, aquesta significació negativa es deu al fet que, en la mesura que en una llar hi ha poca diversificació de recursos ICT i l'ús de l'ordinador se centra principalment en un ús dispersiu basat en el lleure (videojocs, connexió en xarxa, xarxes socials, etc.), els resultats acadèmics poden veure-se'n perjudicats.

D'altra banda, l'índex de disponibilitat de diferents recursos ICT mostra una relació positiva, significativa i robusta amb els aprenentatges. L'accés a una varietat de recursos ICT (escriptori per l'ordinador, ordinador portàtil, connexió a internet, etc.) —quan s'estima el net de l'estatus socioeconòmic i altres factors de perfil sociodemogràfic— té un efecte positiu i significatiu, tant a Catalunya com en el conjunt de l'Estat espanyol.

En definitiva, aquesta anàlisi sembla concloure que l'existència d'un entorn tecnològic més ric a la llar pot tenir efectes positius sobre el rendiment acadèmic, encara que aquests efectes es poden veure perjudicats per determinats usos de les noves tecnologies en el temps de lleure de l'alumnat.

Taula 17.

Models d'estima de l'efecte de l'entorn tecnològic de l'alumnat de 15 anys sobre el rendiment a les proves PISA. Catalunya i Espanya, 2009

Efectes fixos		Models ICT			
		Espanya		Catalunya	
Factors individuals	Factors ICT	1	2	1	2
	Utilització de l'ordinador per lleure	n.s	-3,39**	n.s	-5,19*
	Disponibilitat ICT a casa		6,92***		7,29**
	Factors de control				
	Sexe (ser dona)	27,00***	27,70***	27,22***	28,19***
	Estatut socioeconòmic i cultural	20,27***	18,50***	18,01***	16,22***
	Nacionalitat (ser nadiu)	44,81***	42,58***	60,88***	58,88***
	Llengua parlada a casa (parlar la llengua del test. castellà / català)	9,49***	9,03***	n.s	n.s

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$.

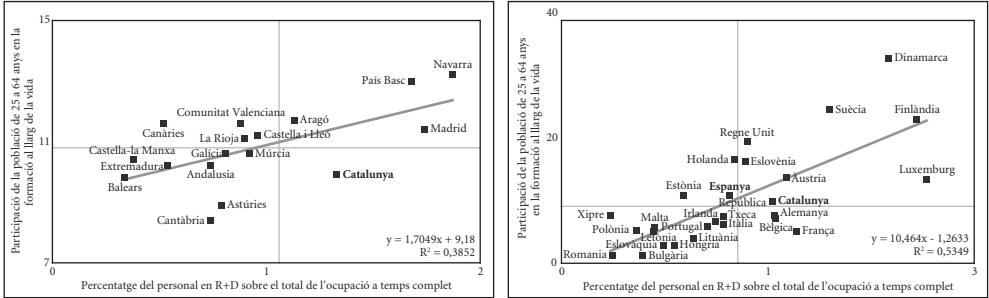
Nota metodològica: Model de regressió jeràrquica complet a dos/tres nivells: estudiants, centres i comunitats autònomes (Espanya), estudiants i centres (Catalunya). Variable dependent: puntuacions en comprensió lectora PISA-2009 a escala individual. Estimació final d'efectes fixos amb errors típics robustos (entre parèntesis). Factors de control: a escala de centre (19 variables) i a escala territorial (Espanya: PIB per càpita de les comunitats autònomes i àrees geogràfiques).

Font: Elaboració pròpia amb dades del PISA 2009 de l'OCDE.

Finalment, en aquest subapartat, cal destacar que la relació entre desenvolupament educatiu i el desenvolupament de la societat del coneixement es repeteix si prenem en consideració la participació en la formació al llarg de la vida. Les societats basades en el coneixement acostumen a oferir, en general, més oportunitats de formació al llarg de la vida i d'actualització dels propis coneixements. Aquestes oportunitats, al seu torn, reverteixen en el desenvolupament de la societat del coneixement. El gràfic 44 ho il·lustra quan analitza l'associació entre percentatge d'ocupació en R+D i participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida, estadísticament significativa.

Gràfic 44.

Relació entre participació de la població adulta al llarg de la vida i indicadors d'innovació per comunitats autònomes i països europeus. Espanya i Europa, 2008, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística.

PARTICIPACIÓ CULTURAL I POLÍTICA

Factor condicionant	Evolució 2000-2010	Comparativa per comunitats autònomes	Comparativa per països de la Unió Europea	Desigualtats socials	Efecte sobre els resultats acadèmics
Despesa pública en cultura		☹️☹️	☹️		(0)
Despesa de les llars en cultura		☺️	☹️	☹️	(0)
Pràctiques de consum cultural	☺️☹️☹️	☺️☹️☹️	lectura ☺️	☹️	(+)
Participació política		☹️		☹️	

Nota: ☺️: resultats positius en la majoria d'indicadors de referència. ☹️: resultats negatius en la majoria d'indicadors de referència. ☺️☹️☹️: resultats positius i negatius, en funció de l'indicador de referència. ☺️☹️: resultats positius i neutres, en funció de l'indicador de referència. ☹️☹️: resultats negatius i neutres, en funció de l'indicador de referència.

Despesa pública en cultura

- Si prenem com a referència la inversió de les administracions autonòmica i local, Catalunya és una de les comunitats autònomes amb una despesa pública en cultura per habitant més elevada (154,3€), però també té una despesa pública en cultura sobre el PIB (0,56%) equivalent a la mitjana espanyola. El País Basc i Navarra, comunitats econòmicament més riques i amb un sistema de finançament diferenciat de la resta, se situen per sobre de Catalunya en ambdós indicadors. En qualsevol cas, les comunitats autònomes més riques tendeixen a invertir més recursos financers per habitant en cultura, en part perquè disposen de més recursos, però també perquè assumeixen un esforç inversor sobre el conjunt de la riquesa més baix.
- Hi ha una relació positiva entre la despesa pública en cultura i en educació. En general, les comunitats autònomes amb un esforç inversor en cultura més gran també són aquelles que inverteixen més en educació.
- A paritat de PIB per càpita entre comunitats autònomes, es dilueix la relació de la despesa pública en cultura sobre els resultats educatius. Només la prevalença de l'abandonament educatiu prematur té una relació feble amb els nivells de despesa pública en cultura. En tot cas, l'efecte de les polítiques d'inversió en cultura en els resultats educatius està fortament mediat pel capital econòmic de les llars i de les famílies.

Despesa privada de les llars

- Catalunya està entre les comunitats autònomes amb una despesa per habitant en oci i cultura més elevada (936,5€), clarament per sobre de la mitjana estatal (771,7€), i també entre les comunitats amb una despesa per habitant en serveis i béns culturals més elevada (409,1€), també per sobre del conjunt de l'Estat espanyol (361,6€). Si prenem la despesa per habitant en valors relatius, sobre el total de la despesa, la població catalana fa un major esforç inversor (7,3%) que la mitjana estatal (6,8%) pel que fa la despesa en oci i cultura en general, però equivalent (3,2%) si prenem en consideració la despesa en serveis i béns

culturals. En general, l'anàlisi comparada per comunitats autònomes evidencia que Catalunya presenta nivells de despesa pública i privada en cultura superiors a la mitjana estatal, i en valors absoluts, només és superada en ambdós indicadors pel País Basc i Navarra, comunitats econòmicament més riques.

- L'anàlisi comparada per països europeus, en canvi, posa de manifest que els nivells de despesa de les llars, en valors relatius, sobre el total de la despesa són inferiors a Catalunya que al conjunt de la Unió Europea, tant en oci i cultura en general (6,9% *versus* 8,9%) com en serveis i béns culturals en particular (3,1% *versus* 3,9%), lluny de països nòrdics, anglosaxons i continentals, amb una despesa privada en cultura més elevada (superior al 10,5% i al 4,5%, respectivament), i només lleugerament per sobre d'alguns països de l'Europa de l'Est (Bulgària, Romania i Lituània) i del Sud (Itàlia, Portugal, Espanya).
- Com també passa amb la despesa pública, l'anàlisi comparada per comunitats autònomes posa de manifest que, a paritat de PIB per càpita, és a dir, un cop es controla l'efecte de la composició socioeconòmica, els nivells de despesa privada en cultura tenen una relació nul·la, o feble en el millor dels casos, amb els resultats educatius. El capital socioeconòmic de les famílies és el factor determinant per entendre les diferències en els nivells de despesa en cultura i en els resultats educatius.

Pràctiques de consum cultural

- No hi ha patrons clars en l'evolució dels indicadors de consum cultural disponibles: en algunes pràctiques s'incrementa el consum, i en altres disminueix. Amb tot, l'anàlisi comparada per comunitats autònomes, però, sí que indica que Catalunya presenta valors superiors a la mitjana estatal en la majoria de pràctiques de consum cultural previstes, amb l'excepció del consum televisiu, atès que és la segona comunitat on menys es mira la televisió. Efectivament, Catalunya se situa per sobre la mitjana estatal en el consum de diaris o de cinema, en la lectura de llibres, en l'assistència al teatre o també en l'escriptura i en la pintura. En canvi, se situa per sota, a més del consum de televisió, en diverses activitats més orientades a la producció cultural (a títol amateur), com ara fotografia, vídeo, disseny de webs, teatre, dansa, tocar instruments o cantar.

- Pel que fa específicament a la lectura de llibres, per comunitats autònomes, Catalunya presenta una posició relativament positiva, amb un dels percentatges menors de no lectors, això com una de les taxes més altes de lectors habituals, encara que, tot i això, més de quatre de cada deu persones no han tocat un llibre en els últims dotze mesos. Per països europeus, en canvi, Catalunya se situa en una posició mitjana-baixa, i contrasta amb la situació de països com Suècia o Finlàndia, amb nivells de lectura 15 punts percentuals per sobre.
- Les pràctiques de consum cultural varien substancialment en funció del nivell d'estudis. A mesura que augmenta el nivell d'estudis de la població, s'incrementa la lectura de llibres, revistes i diaris, l'audiència moderada de la televisió (menys de 2 hores diàries), l'ús d'internet, l'assistència a concerts i altres espectacles o a museus o la utilització de recursos com ara biblioteques i centres de documentació. Les desigualtats són més grans a mesura que la pràctica de consum cultural requereix més capital educatiu i cultural, i aquesta és socialment més distingida.
- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus posa de manifest que hi ha una associació forta i significativa entre determinades pràctiques de consum cultural (lectura diària de premsa, per exemple) i determinats resultats educatius (abandonament educatiu prematur o nivell de formació secundària postobligatòria de la població jove, per exemple), també després de controlar l'efecte del nivell de riquesa territorial. En general, com millors són els resultats educatius, més consum cultural hi ha. En aquest sentit, Catalunya és un cas atípic: en el cas del consum de premsa escrita, es caracteritza per un alt abandonament educatiu prematur i per un bon nivell de lectura de diaris.

Participació política

- Les dades electorals recollides en les darreres eleccions generals (2008), autonòmiques (2010) i municipals (2011) posen de manifest que Catalunya és una de les comunitats autònomes amb uns nivells de participació electoral més baixos, en qualsevol de les tres eleccions, especialment en les autonòmiques i municipals; de fet és la comunitat autònoma amb una participació més baixa, per sota del 60%.

- L'anàlisi comparada per comunitats autònomes constata la manca de relació entre el nivell d'instrucció de la població i el nivell de participació electoral. Catalunya combina un nivell d'instrucció superior de la població adulta equiparable a la mitjana espanyola, i nivells de participació electoral netament inferiors. Amb tot, quan es pren com a unitat territorial de referència el municipi, sí que s'observa una incidència positiva: els municipis més capitalitzats educativament tendeixen a presentar nivells més alts de participació electoral que els municipis menys capitalitzats. Aquesta relació positiva estadísticament significativa s'observa, fins i tot, quan es controla la incidència d'altres factors socioeconòmics (la riquesa per càpita, per exemple, que també hi té un impacte positiu, o el fet migratori, que el té negatiu). En definitiva, doncs, sembla confirmar-se que el capital educatiu afavoreix la participació electoral, i la inversió en formació de la població esdevé bàsica per a la millora de la qualitat democràtica del nostre sistema de representació política.

Promoció cultural des de les institucions

Educació i cultura, malgrat que conceptualment poden ser enteses de múltiples maneres, són dos àmbits socials que acostumen a estar fortament relacionats i imbricats, entre altres aspectes perquè són clau a l'hora d'entendre tant els processos de socialització i de desenvolupament educatiu dels individus com els processos de reproducció cultural i de cohesió social, així com també de producció cultural i de canvi social.

Sobre la base d'aquesta relació, *a priori*, esperem que les societats educativament més capitalitzades tendeixin a ser culturalment més dinàmiques, i les societats més capitalitzades culturalment tendixin a estar més desenvolupades educativament. En un escenari de forta polarització formativa, com és el cas català, i també de singularitat cultural, pròpia d'una cultura minoritària que requereix més esforç de protecció pels poders públics, el comportament de la relació entre educació i cultura és menys previsible.

DESPESA PÚBLICA EN CULTURA

D'entrada, la taula 18 recull alguns indicadors de despesa pública en cultura per comunitats autònomes corresponents a l'any 2005. En ella s'hi observa que, si es té en compte el que inverteixen les administracions autonòmica i local, Catalunya està entre les comunitats autònomes amb una despesa pública en cultura per habitant més elevada (154,3€), només per darrere del País Basc (236,6€) i Navarra (187,6€), comunitats econòmicament més riques i amb un sistema de finançament diferenciat de la resta. De fet, el gràfic 45 il·lustra la relació positiva, estadísticament significativa, existent entre el PIB per càpita i la inversió de les administracions en cultura. En general, les comunitats autònomes econòmicament més riques tendeixen a tenir una despesa en cultura per habitant més elevada.

La taula 18 també presenta la despesa pública en cultura sobre el PIB corresponent a l'any 2005. Aquest indicador, indicatiu de l'esforç inversor en cultura sobre la riquesa, en canvi, situa Catalunya en una posició mitjana (0,56%), menys destacada. Si bé el País Basc (0,75) i Navarra (0,63) continuen estant entre les comunitats autònomes amb un major esforç inversor en termes relatius, les comunitats amb una despesa pública en cultura sobre el PIB més elevada són Canàries (0,82) i Extremadura (0,78), comunitats amb un dels PIB per càpita més baixos. De fet, el gràfic 45 il·lustra la relació negativa existent entre nivells de riquesa i despesa en cultura sobre el PIB.

En definitiva, les comunitats autònomes més riques tendeixen a invertir més recursos financers per habitant en cultura, en part perquè disposen de més recursos, però també perquè assumeixen un esforç inversor més baix sobre el conjunt de la riquesa.

En ambdós casos, destaca la baixa inversió autonòmica i local de Madrid (97,5€ per habitant, 0,32% del PIB). Malgrat que també és econòmicament rica, és la comunitat autònoma amb la despesa pública en cultura més baixa. Cal tenir present, però, que aquestes dades de despesa no comptabilitzen la inversió que duu a terme el Ministeri de Cultura, especialment significativa a la capital de l'Estat, on disposa de nombrosos equipaments culturals.

Taula 18.

Indicadors de despesa pública en cultura per comunitats autònomes. Espanya, 2005

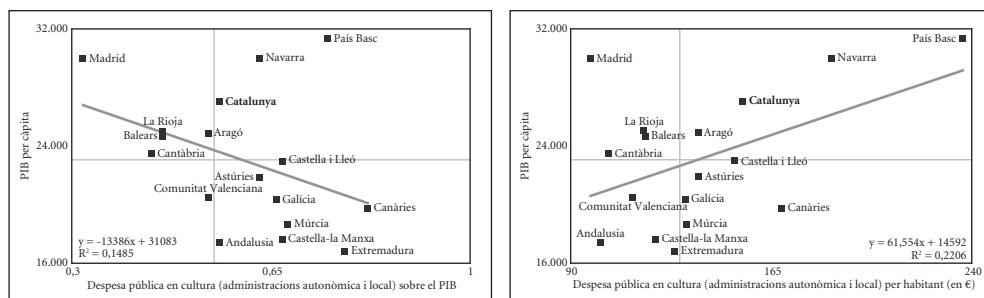
	Despesa pública en cultura (administracions autonòmica i local) sobre el PIB (en %)	Despesa pública en cultura (administracions autonòmica i local) per habitant (en €)
Espanya	0,55	130,8
Andalusia	0,56	101,2
Aragó	0,54	137,7
Astúries	0,63	137,9
Balears	0,46	117,9
Canàries	0,82	169,0
Cantàbria	0,44	104,2
Castella i Lleó	0,67	151,4
Castella-la Manxa	0,67	121,8
Catalunya	0,56	154,3
Comunitat Valenciana	0,54	113,3
Extremadura	0,78	128,9
Galícia	0,66	132,8
Madrid	0,32	97,5
Múrcia	0,68	133,3
Navarra	0,63	187,6
País Basc	0,75	236,6
La Rioja	0,46	117,4

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri de Cultura i de l'Institut Nacional d'Estadística.

En termes generals, les comunitats autònomes amb un esforç inversor en cultura més gran també són aquelles que inverteixen més en educació. En efecte, el gràfic 46 mostra la relació positiva existent entre els nivells de despesa pública en educació i en cultura sobre el PIB, i també la relació positiva existent entre els nivells de despesa pública en educació per estudiant i en cultura per habitant. Amb al coeficient R^2 , s'observa que més del 40% de les diferències entre comunitats autònomes s'expliquen per aquesta associació.

Gràfic 45.

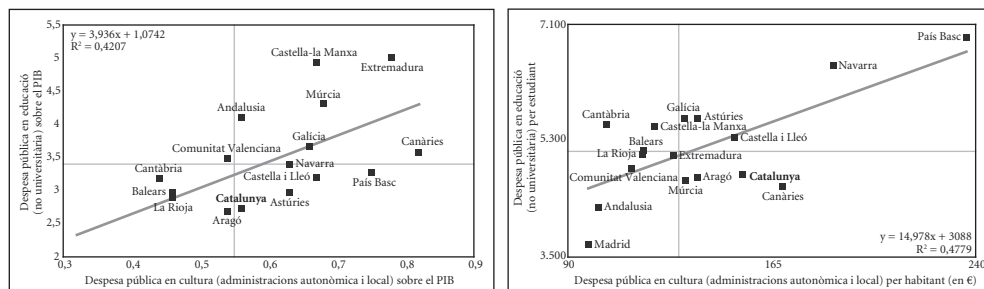
Relació entre PIB per càpita i despesa pública en cultura, per comunitats autònomes, 2005, 2009, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri de Cultura i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 46.

Relació entre despesa pública en educació i cultura sobre el PIB, per comunitats autònomes. Espanya, 2005, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri de Cultura, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

RELACIÓ ENTRE DESPESA PÚBLICA EN CULTURA I RESULTATS ACADÈMICS

Tal com s'ha assenyalat prèviament, la relació entre educació i cultura és forta: les societats més capitalitzades culturalment tendeixen a obtenir millors resultats educatius, i a l'inrevés també. Aquesta relació positiva s'observa clarament en l'anàlisi comparada

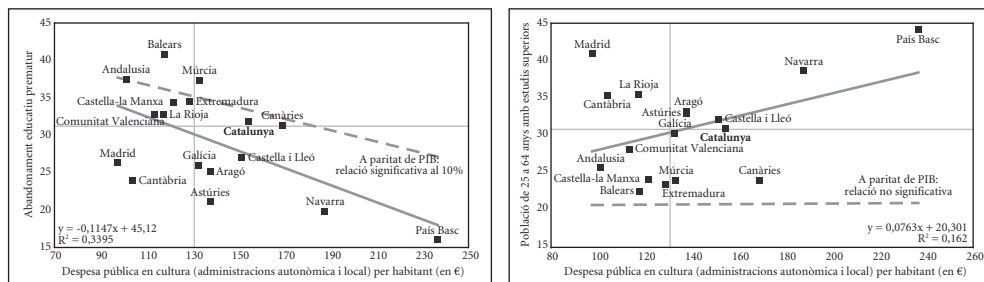
per comunitats autònomes, i més concretament en el gràfic 47, que recull la relació entre la despesa pública en cultura per habitant i dos indicadors d'èxit educatiu.

L'heterogeneïtat de condicions econòmiques, culturals i educatives fa que aquesta relació per països europeus sigui més feble. Per comunitats autònomes, però, s'observa clarament com els territoris amb més despesa pública i privada unitària en cultura tendeixen a tenir nivells més baixos d'abandonament educatiu prematur que els territoris amb nivells de despesa inferiors. Igualment, les comunitats autònomes amb un nivell d'instrucció més elevat de la població adulta tendeixen a invertir més en cultura, tant els poders públics com les llars.

D'altra banda, si s'analitza la relació entre despesa en cultura i resultats educatius, a paritat de nivell de riquesa de les comunitats autònomes, es pot observar que el panorama canvia substancialment. Les rectes de regressió discontinües mostren que la relació entre despesa pública en cultura i els resultats acadèmics s'atenua significativament quan no es té en compte l'efecte del nivell de riquesa agregat. En el cas de la població amb estudis superiors desapareix la significativitat (quadrant segon), mentre que la relació amb l'abandonament educatiu prematur esdevé feble (quadrant primer, significativitat al 10%). Aquest resultat assenjala dues conclusions principals: en primer

Gràfic 47.

Relació entre indicadors de despesa pública en cultura i indicadors d'èxit educatiu, per comunitats autònomes. Espanya, 2009, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de pressupostos familiars de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

lloc, que les polítiques de promoció cultural tenen un paper rellevant —encara que relatiu— en la capitalització educativa de la població i la prevenció de l'abandonament prematur del sistema; en segon lloc, que l'efecte de les polítiques d'inversió en cultura en els resultats educatius està fortament mediat pel capital econòmic de les llars i de les famílies.

Consum cultural de la població

Aquest subapartat té l'objectiu de descriure alguns indicadors de consum cultural de les famílies per tal de vincular-los amb la capitalització educativa que potencialment se'n deriva. Per fer-ho, es presenten diferents indicadors relatius a la despesa privada de les llars en cultura, als hàbits de consum cultural i a les desigualtats d'accés al consum cultural, i finalment es conclou amb algunes relacions que s'estableixen entre consum cultural i resultats educatius.

DESPESA DE LES LLARS EN CULTURA

Els indicadors de despesa privada en cultura ofereixen uns primers indicis sobre l'esforç que fan les famílies en termes de consum cultural. L'avaluació d'aquests indicadors des d'una perspectiva comparada permet situar Catalunya respecte a altres contextos territorials en funció de la intensitat d'aquest esforç. La taula 19 conté els principals indicadors de despesa privada per habitant, tant en cultura i oci en general, com en serveis i béns culturals en particular, corresponents a l'any 2009. Catalunya està entre les comunitats autònomes amb una despesa per habitant en oci i cultura més elevada (936,5€), només superada per Madrid (974,9€), i també es troba entre les comunitats amb una despesa per habitant en serveis i béns culturals més elevada, superada en aquesta ocasió per Madrid (467,6€), i també Navarra (429€), el País Basc (428,7€) i Astúries (420,2€).

S'observen resultats similars, encara que més equiparables a la mitjana estatal per efecte de la major despesa privada de les llars a Catalunya, si s'analitza la despesa per habitant en valors relatius, sobre el total de la despesa. Aquest és un bon indicador

sobre l'esforç inversor (en valors relatius) que fan les llars en cultura, esforç que és clarament superior (7,3%) a la mitjana estatal (6,8%) pel que fa a la despesa en oci i cultura en general, però equivalent a la mitjana estatal (3,2%) si prenem en consideració la despesa en serveis i béns culturals.

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes, doncs, posa de manifest que Catalunya, tal com mostra el gràfic 48, presenta nivells de despesa pública i privada en cultura superiors a la mitjana estatal, i en valors absoluts, només és superada en ambdós indicadors pel País Basc i Navarra, comunitats econòmicament més riques.

Taula 19.

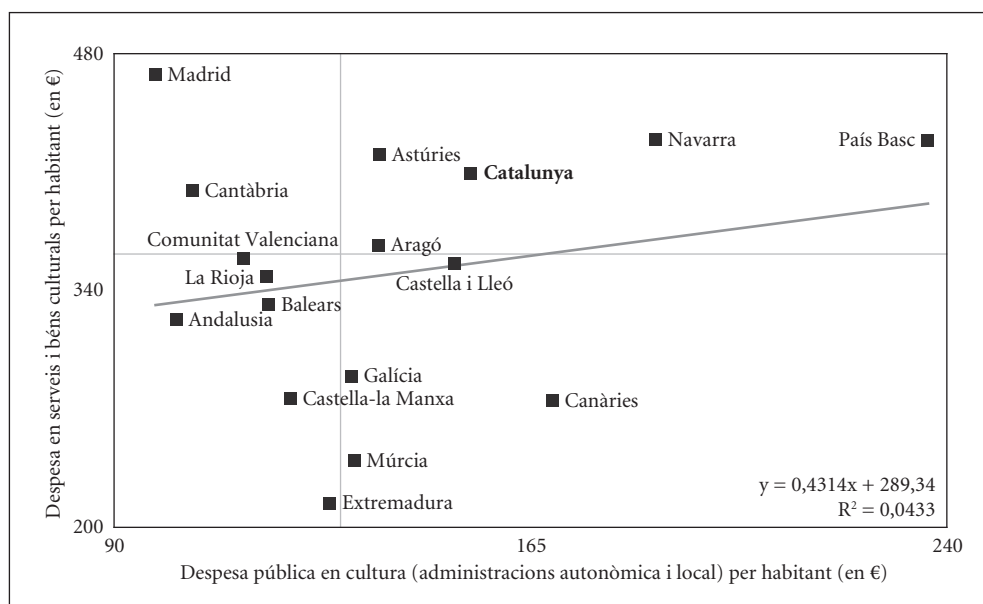
Indicadors de despesa de les llars en cultura per comunitats autònomes. Espanya, 2009

	Despesa per persona en oci i cultura (€)	Despesa per persona en oci i cultura (% sobre la despesa total)	Despesa per persona en serveis i béns culturals (€)	Despesa per persona en serveis i béns culturals (% sobre la despesa total)
Espanya	771,7	6,8	361,64	3,18
Andalusia	659,3	6,5	322,65	3,16
Aragó	785,8	7,0	366,42	3,25
Astúries	820,3	6,8	420,22	3,47
Balears	648,6	5,6	331,43	2,89
Canàries	603,7	6,4	274,76	2,90
Cantàbria	861,9	7,3	398,84	3,40
Castella i Lleó	767,8	7,2	355,63	3,32
Castella-la Manxa	610,0	6,3	276,02	2,87
Catalunya	936,5	7,3	409,09	3,19
Comunitat Valenciana	722,6	6,7	358,67	3,32
Extremadura	531,0	5,9	213,95	2,37
Galícia	644,4	6,0	289,19	2,68
Madrid	974,9	7,4	467,58	3,53
Múrcia	620,1	6,6	239,27	2,54
Navarra	877,7	6,6	428,98	3,24
País Basc	845,8	6,3	428,74	3,20
La Rioja	795,7	7,1	348,07	3,11

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de pressupostos familiars de l'Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic 48.

Relació entre despesa pública i privada en cultura per habitant, per comunitats autònomes. Espanya, 2005, 2009

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri de Cultura, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

L'anàlisi comparada per països europeus feta a partir de la taula 20, que conté els indicadors de despesa de les llars en cultura a escala europea corresponents a l'any 2005, constata que els nivells de despesa de les llars, en valors relatius, sobre el total de la despesa, són inferiors a Catalunya que al conjunt de la Unió Europea, tant en oci i cultura en general com en serveis i béns culturals en particular. Catalunya se situa lluny dels països europeus amb una despesa privada en cultura més elevada, especialment d'alguns dels països nòrdics (Dinamarca, Finlàndia, Noruega i Suècia), anglosaxons (Regne Unit i Irlanda) i continentals (Alemanya, Holanda i Àustria), a més de la República Txeca, que presenten nivells de despesa superiors al 10,5% si prenem en consideració la despesa en oci i cultura en general, i al 4,5% si considerem la

Taula 20.

Indicadors de despesa de les llars en cultura per països. Europa, 2005

País	Despesa de les llars en serveis i béns culturals sobre el total	Despesa de les llars en oci i cultura sobre el total
Alemanya	4,7	11,1
Àustria	4,7	12,6
Bèlgica	4,3	9,5
Bulgària	2,0	2,9
Catalunya	3,1	6,9
Dinamarca	5,5	11,4
Eslovàquia	3,2	6,0
Eslovènia	3,8	9,4
Espanya	3,1	6,4
Estònia	3,4	6,4
Finlàndia	5,1	11,2
França	3,3	6,9
Grècia	...	4,1
Holanda	4,7	10,9
Hongria	4,6	8,5
Irlanda	4,6	10,1
Islàndia
Itàlia	2,9	5,8
Letònia	3,8	6,3
Lituània	2,8	4,3
Luxemburg	2,7	7,4
Malta	4,1	10,1
Noruega	...	12,3
Polònia	4,2	6,2
Portugal	3,1	5,7
Regne Unit	4,8	12,3
República Txeca	5,0	10,6
Romania	2,9	4,2
Suècia	4,5	13,3
Unió Europea	3,9	8,9
Xipre	2,7	6,0

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de pressupostos familiars d'Eurostat.

despesa en serveis i béns culturals. En general, com també succeïa amb les comunitats autònomes, els països amb nivells de despesa privada en cultura més elevats també són els que presenten un PIB per càpita més elevat. Cal recordar que Catalunya se situa a uns nivells de despesa en cultura del 6,9% i 3,1%, respectivament, segons dades de

2005, només lleugerament per sobre d'alguns països de l'Europa de l'Est (Bulgària, Romania i Lituània) i del Sud (Itàlia, Portugal, Espanya).

PRÀCTIQUES DE CONSUM CULTURAL

Després d'establir quin és l'esforç econòmic de les famílies en termes de consum cultural, és interessant observar com la població catalana orienta els seus hàbits de consum. Una primera anàlisi que permet veure les variacions en el temps de les tendències de consum cultural és l'evolució dels indicadors de consum al llarg de l'última dècada. La taula 21 ofereix una comparativa entre Espanya i Catalunya pel que fa a l'evolució dels hàbits de consum cultural relatius a l'audiència televisiva, al consum de diaris, als espectadors de cinema i a les llicències esportives.

A la taula 21 s'observa que Espanya i Catalunya mostren tendències més o menys paral·leles en l'evolució de tots els indicadors. Així, per exemple, en els dos contextos territorials s'observa que els indicadors de consum cultural que mostren una tendència de decreixement són l'audiència de televisió i la freqüència amb què les persones van al cinema. Durant tot el període de referència, en comparació d'Espanya, Catalunya mostra un descens més accentuat de l'audiència televisiva: mentre que a Espanya el decreixement es limita a un punt percentual entre els anys 2000 i 2010, a Catalunya arriba fins als 4 punts. En el cas del cinema, malgrat que com a tendència d'evolució global se n'observi una disminució, Catalunya té un índex de consum més alt, que es manté al llarg del temps. A Espanya es passa de mirar unes tres pel·lícules i mitja l'any 2000 a poc més de dues pel·lícules l'any 2010, mentre que a Catalunya es passa de quatre pel·lícules i mitja a quasi tres l'any. Tant en el cas de l'audiència de la televisió com del cinema, una explicació plausible de la disminució en termes de consum pot fer referència a l'augment significatiu de l'ús d'internet que s'ha produït en els últims deu anys.

Per la seva banda, l'indicador sobre llicències esportives mostra diferències en funció de l'àmbit territorial de referència. Si bé l'índex a Catalunya és superior a la mitjana espanyola, l'evolució és netament positiva a Espanya (augment global del 21%) i mostra símptomes d'estancament en el cas català (augment que no arriba al 4%). Aquest

Taula 21.

Evolució d'indicadors de consum cultural per àmbit territorial. Espanya i Catalunya, 2000-2010

Audiència acumulada diària de televisió	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Espanya	89,2	89,2	89,9	90,7	89,6	88,9	88,6	88,7	88,5	89	87,9
Catalunya	89,8	90,6	88,9	89	88	88,8	87,7	86,4	87,1	87	85,7
Audiència acumulada diària de diaris	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Espanya	36,3	35,9	37,4	39,7	41,1	41,1	41,8	41,3	42,1	39,8	38
Catalunya	39,5	39,3	41,8	45,2	45,8	44,8	45,6	45,1	45,8	43,6	42,4
Espectadors de cinema per 100 habitants	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Espanya	336,26	360,52	340,60	327,28	337,14	294,14	276,06	260,58	236,47	241,23	216,1
Catalunya	446,25	486,50	460,64	440,85	432,90	370,06	348,48	330,89	301,65	310,52	268,9
Llicències esportives per 10.000 habitants	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Espanya		619	661	685	710	723	724	741	745	756	749
Catalunya		769	747	778	822	799	798	784	782	780	798

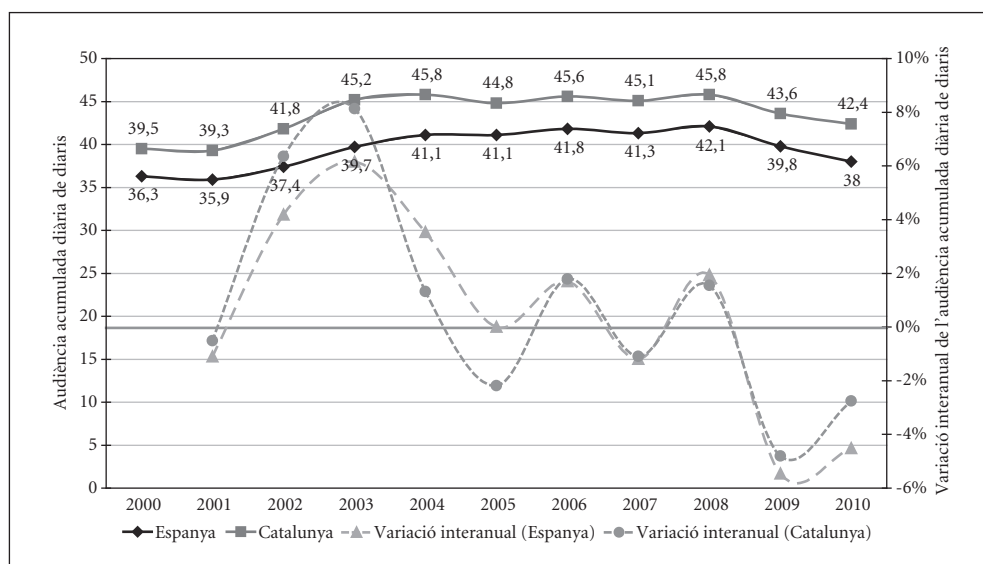
Font: Estudio General de Medios de l'AIMC i Institut Nacional d'Estadística.

fet fa que la diferència entre els dos àmbits es redueixi significativament: l'any 2000 Catalunya mostrava el 24% més de llicències esportives per 10.000 habitants, mentre que l'any 2010 aquesta diferència era de només el 6,5%.

Finalment, l'indicador sobre la lectura de diaris és el que mostra una evolució menys marcada i, per tant, més limitada. Si bé s'observa un augment mitjà entre els anys 2000 i 2010 (1,7 punts a Espanya i 2,9 a Catalunya), al llarg de la dècada l'índex pateix oscil·lacions fins a mostrar una tendència de decreixement. Com s'il·lustra en el gràfic 49, malgrat que hi ha una diferència positiva entre el valor d'audiència de l'any 2000 i el del 2010, fonamentalment explicada per l'augment marcat entre els anys 2001 i 2004, en la segona meitat de la dècada la tendència és o bé de creixement contingut, o bé de disminució interanual.

Gràfic 49.

Evolució de l'indicador sobre audiència acumulada diària de diaris per àmbit territorial. Espanya i Catalunya, 2000-2010

Font: Estudio General de Medios de l'AIMC i Institut Nacional d'Estadística.

Si s'analitzen aquests indicadors en el quadre comparat de les comunitats autònomes, es pot observar la situació de Catalunya pel que fa al consum cultural. En la taula 22 s'observa com Catalunya destaca per ser la segona comunitat on menys es mira la televisió i on més espectadors van al cinema, després de les Balears i Madrid, respectivament. Part del fenomen de l'assistència al cinema es podria explicar per l'efecte d'una major oferta cultural a la ciutat de Barcelona respecte a altres indrets de la geografia espanyola. D'altra banda, i malgrat que se situa com ja hem vist per sobre de la mitjana espanyola, Catalunya és la novena comunitat autònoma on més diaris es llegeixen, i la setena pel que fa al nombre relatiu de llicències esportives.

Hi ha molts altres indicadors relacionats amb el consum cultural, però també amb la producció de cultura per la població. Per avaluar la capitalització cultural de la població, no és suficient saber si s'assisteix molt o poc al teatre o al cinema, o si la freqüència de

Taula 22.

Indicadors de consum cultural per comunitats autònomes. Espanya, 2010

	Audiència acumulada diària de televisió	Audiència acumulada diària de diaris	Espectadors de cinema per 100 habitants	Llicències esportives por 10.000 habitants
Espanya	87,9	38	216,1	749
Andalusia	87,8	28,1	176,8	673
Aragó	90,9	42,3	185,6	1.080
Astúries	88,6	54,3	147,6	829
Balears	84,5	46,3	244,1	784
Canàries	85,9	33,9	184,1	676
Cantàbria	89,6	47,5	185,7	1.014
Castella i Lleó	89	40,5	156,3	701
Castella-la Manxa	87	25,5	133,4	721
Catalunya	85,7	42,4	268,9	798
Com. Valenciana	89,3	30,6	228,9	689
Extremadura	93	30,9	108,4	758
Galícia	87,1	46,4	132,3	763
Madrid	88,2	43,1	328,2	649
Múrcia	87,3	27	198,4	648
Navarra	89	54,4	219,8	1.101
País Basc	89,8	51,8	229,5	980
La Rioja	90,3	44,9	186,1	1.079

Font: Estudio General de Medios de l'AIMC i Institut Nacional d'Estadística.

visita a museus i exposicions és alta o baixa, sinó que també és rellevant observar si les persones escriuen, pinten, dibuixen, fan teatre, toquen instruments o canten. En aquest sentit, la taula 23 ofereix una comparació entre comunitats autònomes atenent a indicadors de consum i de producció cultural.

De la taula 23 es desprèn que Catalunya és una de les comunitats que més cultura consumeix, mentre que és de les comunitats que menys cultura produeix (en l'àmbit amateur). Així, per exemple, Catalunya se situa per sobre de la mitjana espanyola pel que fa a la lectura de llibres, l'assistència al teatre i la visió de pel·lícules al cinema, però per sota de la mitjana pel que fa a la realització d'activitats culturals de fotografia,

vídeo, disseny de webs, teatre, dansa, tocar instruments o cantar. Hi ha dues activitats de producció cultural en què Catalunya es posiciona per damunt de la mitjana espanyola; concretament la població catalana se situa en cinquè i sisè lloc pel que fa a l'escriptura i la pintura, respectivament.

Taula 23.

Població de 15 anys o més que duu a terme activitats culturals per comunitats autònomes. Espanya, 2007

	Lectura de llibres el darrer any	Assistència al teatre el darrer any	Assistència a museus el darrer any	Assistència al cinema el darrer any	Escriure	Pintar i dibuixar	Altres arts plàstiques	Fotografia	Fer vídeo	Disseny de webs	Fer teatre	Dansa, ball	Tocar un instrument	Cant
Espanya	57,7	19,1	31,2	52,1	7,5	9,2	4,5	16,6	5,7	2,2	2,1	3,8	5,9	2,8
Andalusia	53,1	13,7	26,2	49,1	9,8	10,1	5,6	18	6,9	2,8	3,8	4,8	6,5	5,6
Aragó	63,8	20,6	33,5	48,4	6,4	9,1	4,1	16,7	5	2,3	1,3	2,8	6,9	2,1
Astúries	50,5	10,1	31,4	42,2	2,9	6,1	4,8	8,2	2,4	1,4	1	1,7	5,3	1,7
Balears	51,8	15,6	28,7	53,5	13,1	15,9	3,4	16,6	5,2	2,1	2	7,2	6,6	4,9
Canàries	55,7	9,8	19,8	48,9	8,8	12,5	5,4	14	5	1,3	1	4,5	7,5	2,5
Cantàbria	70,1	18,6	37,2	49,9	8,5	10,7	10,1	26,8	9,8	3,5	2,9	2,9	4,6	2,7
Castella i Lleó	57,9	18,3	34,1	46,8	6,5	8,9	3,9	19,6	6	2,5	1,7	3	4,7	3
Castella-la Manxa	56	20,4	33,3	47,1	6,9	8,6	3,4	15,4	5,4	2,8	2,1	2,8	6,9	2,8
Catalunya	61	22,6	31	56,9	8	9,5	4,3	16,5	5,7	2	1,7	3,1	5,4	1,7
Comunitat Valenciana	57,8	22,7	34,3	54,5	8	9,2	3,7	20	6,5	2,3	2,3	3,5	7,1	2
Extremadura	46,2	13,5	24,7	42,2	4,7	7,4	1,9	12,2	4,1	1,2	0,8	1,5	2,7	0,8
Galícia	48,5	11,9	25,9	39,7	4,9	8,5	5,4	12,7	4,1	1,7	1	1,4	6	2,1
Madrid	67,6	28	40,9	65,2	6,6	8,2	4,6	13,6	4,7	1,9	2,2	6,2	5,9	2,1
Múrcia	47,5	13,5	24	48,8	4,5	3,7	1,3	9,6	2,2	1,3	1,2	2	3,7	1,7
Navarra	61,8	22	32	55,8	6,2	7,9	3,1	12,2	3,7	0,7	0,6	3,9	6,2	2,9
País Basc	61,3	22,2	33	49,4	6,2	8,7	4,7	27,6	9,9	3,9	1,4	2,8	4,1	1,7
La Rioja	60,5	21	33,4	58,3	6,1	9,9	6,7	16,6	5,2	3,6	1,7	3,4	8,3	3,7

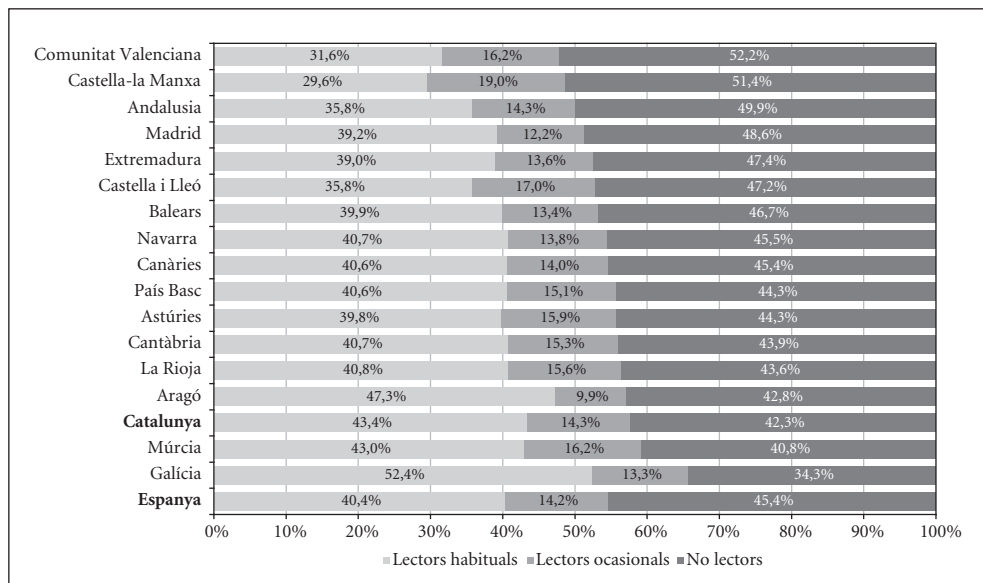
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Encuesta de hábitos y prácticas culturales 2006-2007 del Ministeri de Cultura.

D'altra banda, si es comparen les comunitats autònomes segons l'indicador de freqüència de lectura de llibres, tal com es mostra en el gràfic 50, es pot observar com es classifiquen els diferents àmbits territorials en funció de la proporció de lectors habituals, lectors ocasionals i no lectors. En aquesta classificació, Catalunya presenta una posició relativament positiva. Així, Catalunya presenta un dels percentatges menors de no lectors, així com una de les taxes més altes de lectors habituals. En qualsevol cas, es tracta d'una posició positiva si s'observa des d'un punt de vista comparat, però és una situació netament negativa si es considera que més de quatre de cada deu persones no ha tocat un llibre en els últims dotze mesos.

L'indicador sobre lectura de llibres es pot avaluar també des d'una perspectiva internacional. Així, per exemple, el gràfic 51 ordena els diferents països europeus en funció

Gràfic 50.

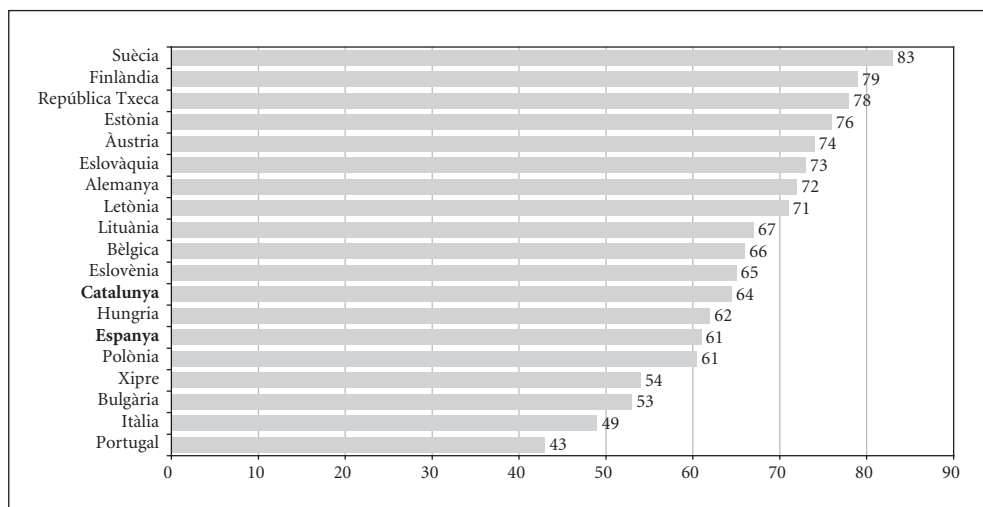
Població de 16 anys o més segons l'hàbit de lectura de llibres per comunitats autònomes. Espanya, 2008

Font: Elaboració pròpia amb dades del Baròmetre d'hàbits de lectura i compra de llibres 2008 del Ministeri de Cultura.

Gràfic 51.

Percentatge de població que ha llegit un llibre en els darrers dotze mesos per països. Europa, 2007

Nota: Les dades de Catalunya corresponen a una estimació.

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

del grau de lectura de la població. Aquest panorama comparat situa Catalunya per sota de la mitjana europea, en una posició de desavantatge relatiu respecte a la resta de països. Concretament, a Catalunya només sis de cada deu persones han llegit un llibre, com a mínim, en un any. Aquest resultat contrasta amb la situació de països com Suècia i Finlàndia, però també com la República Txeca i Estònia, on ho ha fet més del 75% de la població. En l'altre extrem, el dels països on menys del 50% de la població ha llegit un llibre en el darrer any, hi ha Itàlia o Portugal.

DESIGUALTATS SOCIALS EN L'ACCÉS A LA CULTURA

Els usos i els hàbits culturals poden tenir un paper rellevant en l'explicació de les desigualtats socials, així com les desigualtats d'origen social poden tenir una incidència significativa en les oportunitats d'accés als beneficis de la cultura. En la taula 24

Taula 24.

Població de 15 anys o més que duu a terme activitats per sexe i nivell d'estudis. Catalunya, 2006

Televisió	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Audiència habitual	97,6	97,7	97,7	98,2	98,2	97,2	97,3
Audiència habitual fins a 2:20 h diàries	71,3	66,3	68,8	40	58,7	74,8	85
Audiència habitual més de 2:20 h diàries	26,3	31,4	28,9	58,3	39,6	22,4	12,4
Ràdio	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Audiència habitual	79,3	73,5	76,3	59,4	73,9	79,3	80,2
Audiència habitual fins a 2:20 h diàries	51,9	45,6	48,7	34,8	41,3	50,4	63,3
Audiència habitual més de 2:20 h diàries	27,3	27,8	27,6	24,7	32,5	29	17
internet	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
internet	69,4	56,2	62,7	10,4	39,4	79	91,2
Lectura i escriptura	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Lectura de llibres	72,7	75,3	74	37,7	60,4	83,1	92,7
Lectura de diaris	94,1	85,5	89,7	66,1	85,6	94	96,7
Lectura de revistes	72,8	75,6	74,2	57,5	68,4	77,9	83,1
Escriure	19,1	20,4	19,8
Música	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Audició	97	94,8	95,9	81,8	94,2	98,4	98,8
Assistència a concerts	49,9	46,5	48,2	18,7	35,5	55	66,9
Interpretació	13,7	10,9	12,3
Cant	3	3,5	3,2
Arts escèniques	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Cinema	71,7	65,3	68,5	25,9	55,8	79,8	83,8
Teatre	39,5	41,2	40,3	18,4	30,5	43,3	58,8
Dansa	10,1	14,1	12,1	5,9	10,5	12,3	16,4

s'entén el capital educatiu com a *proxy* de l'estatus social de les persones i s'identifica la mesura segons la qual les desigualtats socials modifiquen certes pràctiques de consum cultural. Concretament, mostra la distribució de l'accés a múltiples activitats de consum cultural en funció del nivell d'estudis, a més del sexe.

Circ	14,1	11,5	12,8	9,2	13,7	17,9	...
Fer teatre	3,2	3,3	3,2
Fer dansa	2,5	5,8	4,2
Arts plàstiques	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Dibuixar o pintar	22,1	29,2	25,7
Fer treballs manuals	20,3	48,8	34,8
Centres culturals	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Biblioteques	44,3	43,7	44	18,4	33,5	49,9	60,2
Arxius i centres de documentació	10,8	8,3	9,5	3,7	5,9	10,9	15,5
Museus	49,4	47,5	48,4	20,5	35,2	52,4	72,7
Exposicions i galeries	36,8	38,5	37,7	14,7	27,5	40,6	56,8
Monuments històrics, artístics i religiosos	50,1	44,3	47,2	21,3	36,1	51,4	66,8
Activitats de temps lliure	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Passejar	23,9	21,5	22,7	31,2	27,5	19,4	16,8
Mirar la televisió	15,7	16,2	15,9	19,1	17,6	15,4	12,4
Reunions o àpats amb família o amics	20,5	20,5	20,5	17,2	20,9	22	18,8
Llegir	10,6	11,7	11,2	6	7,6	11,7	18,1
Feines de la llar, cuinar	2,4	5,7	4,1	6,6	5,2	3,3	2,7
Fer esport	6,2	5,2	5,7	4,9	6,9	5,5	4,1
Sortida a bars i copes	13,8	7,5	10,6	..	9,5	12,1	11,3
Estudiar, assistir a classes	4,4	4,1	4,3	..	3,7	5,5	4,4
Activitats d'ordinador	7,9	2,6	5,3	..	3,2	7	5,5
Associacionisme	Homes	Dones	Total	Sense estudis	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors
Pertinença a almenys una associació	37,4	36,2	36,8	36,4	34,9	34,5	44,1

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de consum i pràctiques culturals de Catalunya de l'Idescat.

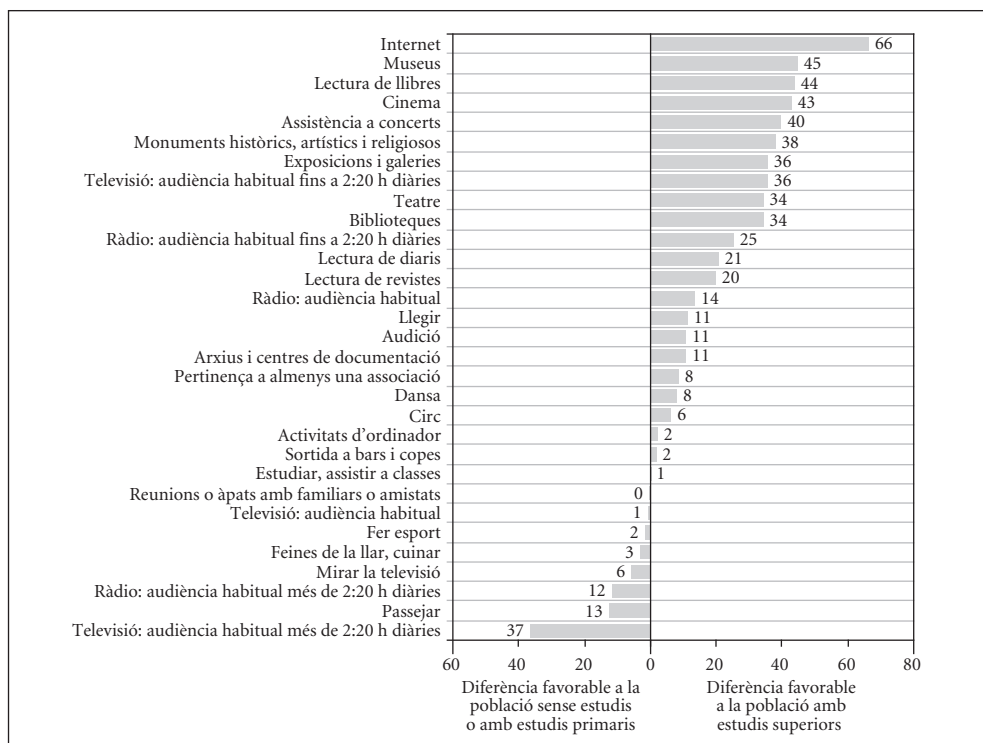
Les dades presentades a la taula 24 confirmen la premissa exposada prèviament, segons la qual el consum cultural es modifica substancialment segons el nivell de capital social i educatiu de les persones. En la taula 24 s'observa una tendència que esdevé constant quan considerem el nivell instructiu de la població: a mesura que augmenta el nivell

d'estudis de la població, s'incrementa la lectura de llibres, revistes i diaris, l'audiència responsable de la televisió (menys de 2 hores diàries), l'ús d'internet, l'assistència a concerts i altres espectacles d'oci (cinema, teatre, dansa i circ), la demanda d'oferta cultural (museus, exposicions i galeries, monuments) i l'ús de diversos recursos culturals (biblioteques i centres de documentació).

D'altra banda, com s'observa al gràfic 52, l'accés a un consum cultural que capitalitzi segueix esquemes desiguals en funció dels nivells d'estudis i esdevé, per tant, un factor

Gràfic 52.

Diferència de consum cultural entre la població sense estudis o estudis primaris i la població amb estudis universitaris. Catalunya, 2006

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de consum i pràctiques culturals de Catalunya de l'Idescat.

important de diferenciació social. En aquest sentit, és interessant observar com la polarització observada en el consum cultural per nivell d'estudis augmenta en la mesura que l'objecte cultural és més específic i requereix un nivell més alt de capital educatiu, social i cultural, i és socialment més distingit. Així, les persones amb estudis secundaris, i especialment amb estudis superiors, tendeixen a gaudir molt més que les persones amb estudis bàsics d'activitats com l'ús d'internet, la visita a museus, la lectura de llibres, l'assistència a concerts, la visita de monuments artístics o la visita d'exposicions i galeries.

CONSUM CULTURAL I RESULTATS ACADÈMICS

La qüestió plantejada prèviament sobre la direcció en què funciona la relació entre educació i cultura és, en certa mesura, fal·laç. És poc discutible que ambdós factors estan estretament lligats i que la seva relació funciona en totes dues direccions. En la mesura que les persones estan formades tenen un interès més gran i més estratègies per accedir al consum cultural, mentre que certs tipus de participació cultural requereixen tenir les eines necessàries, adquirides mitjançant la formació. A continuació es pretén il·lustrar aquesta relació mitjançant indicadors com la relació entre l'educació i alguns dels indicadors de consum cultural com ara la despesa privada en cultura i els hàbits de consum cultural.

En primer lloc, el gràfic 53 il·lustra la relació per comunitats autònomes entre la despesa privada en cultura i dos indicadors educatius: l'abandonament prematur del sistema i la població amb estudis superiors, en brut i a paritat del nivell de riquesa per càpita. Quan no es considera l'efecte de la riquesa de les comunitats autònomes, la relació entre els factors és clara i significativa. Els àmbits territorials que tenen un nivell agregat més alt de despesa per llar també mostren unes taxes baixes d'abandonament educatiu i uns nivells més alts de població amb estudis superiors.

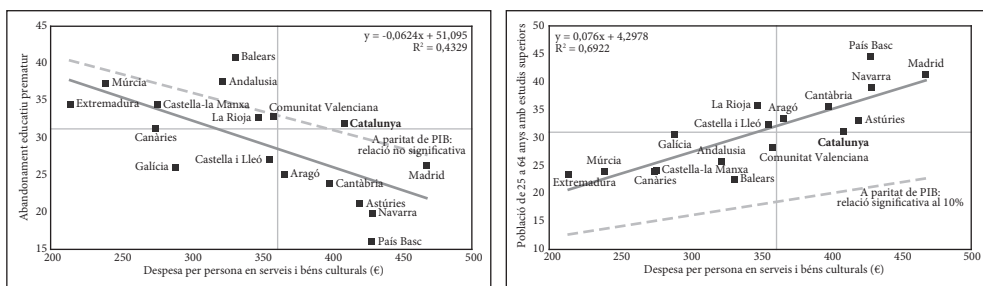
Ara bé, quan en l'anàlisi es controla el nivell de riquesa territorial (PIB per càpita agregat), la relació entre despesa en cultura i població amb estudis superiors s'atenua i, en el cas de l'abandonament prematur, desapareix (en el gràfic, les rectes de regressió discontinües). Per interpretar aquesta relació entre factors a paritat de riquesa, s'ha de considerar la dimensió de l'anàlisi. Es tracta d'una anàlisi sobre la base de valors

individuals agregats a escala territorial i, per tant, s'avalua la relació entre factors contextuals, no pas entre factors individuals. Partint d'aquesta premissa, no es poden derivar relacions d'efecte directe entre els factors, sinó associacions i tendències del sistema.

Dit això, atenent a l'associació entre consum cultural i població amb estudis superiors i la no relació amb l'abandonament, després de controlar per la riquesa territorial (PIB), en primer lloc es podria assenyalar el fet que les relacions entre aquests factors s'expliquen, fonamentalment, pel nivell de capital socioeconòmic de la població. És a dir, la despesa en cultura està relacionada amb els indicadors educatius perquè la despesa en cultura és proporcional al nivell de renda familiar, que a la vegada està fortament vinculat al capital educatiu. En segon lloc, la relació que es manté lleugerament significativa (despesa en cultura i població amb estudis superiors) indica que, independentment de la capacitat adquisitiva familiar, una despesa orientada al consum cultural pot tenir un efecte en la capitalització educativa de les persones.

Gràfic 53.

Relació entre indicadors de despesa privada en cultura i indicadors d'èxit educatiu, per comunitats autònomes. Espanya, 2009, 2010

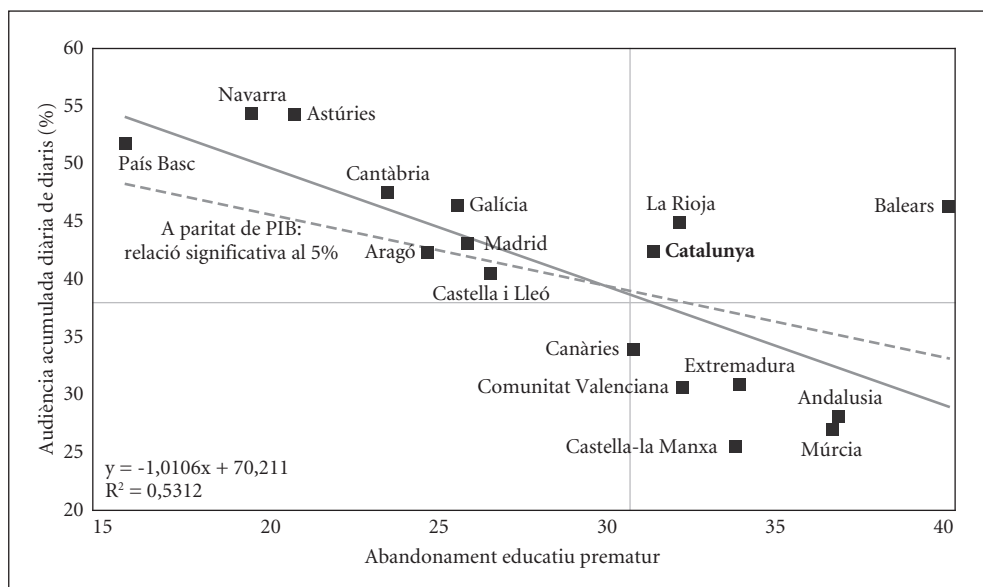
Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Enquesta de pressupostos familiars de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

D'altra banda, es pot observar el fenomen de la relació entre consum cultural i educació des d'una altra perspectiva: aquella que inverteix la direcció de l'associació i estableix l'èxit educatiu com a factor condicionador de les oportunitats de capitalització cultural.

D'aquesta manera la pregunta es reformula per mirar d'establir en quina mesura en els contextos on hi ha un índex elevat d'èxit o de fracàs escolar apareixen uns esquemes de consum cultural o uns altres. El gràfic 54 permet il·lustrar una resposta a aquesta qüestió, en posar en relació la taxa d'abandonament educatiu prematur amb la lectura periòdica de diaris.

Gràfic 54.

Indicadors d'èxit acadèmic i consum cultural, per comunitats autònomes. Espanya, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

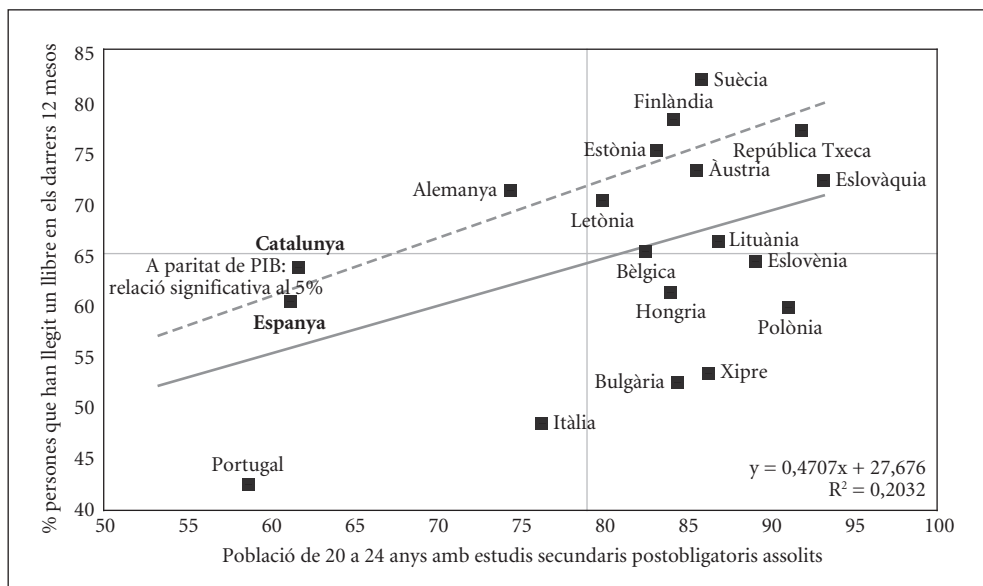
En el gràfic 54 s'observa com aquelles comunitats que tenen un menor índex d'abandonament educatiu prematur presenten també un percentatge major d'audiència acumulada diària de diaris. En el cas de Catalunya, malgrat que presenta un nivell alt d'abandonament escolar (per sobre de la mitjana espanyola), mostra un índex alt de lectura de diaris. Dues de les comunitats que menys abandonament tenen i més

diaris llegeixen, el País Basc i Navarra, són les comunitats que tenen un nivell més alt de riquesa. No obstant això, la relació entre abandonament i població amb educació superior és robusta i es manté sòlida, fins i tot després de controlar l'efecte del poder adquisitiu territorial.

Finalment, una ullada a l'àmbit europeu aporta informació addicional sobre les relacions entre educació i consum cultural. Concretament, el gràfic 55 posa en relació els hàbits de lectura amb les taxes de població jove que ha assolit algun dels ensenyaments postobligatoris.

Gràfic 55.

Indicadors d'èxit acadèmic i consum cultural, per països. Europa, 2007

Font: Elaboració pròpia amb dades d'Eurostat.

El gràfic 55 il·lustra com els països que mostren una proporció més elevada de població jove amb estudis secundaris postobligatoris tendeixen també a mostrar una taxa més alta de lectura. Aquesta relació és consistent i es manté significativa a paritat dels nivells

de riquesa dels països (recta de regressió discontinua). Entre els països que responen a aquesta relació, amb alts nivells de lectura i una alta proporció de joves amb estudis postobligatoris, en destaquen tres de l'Europa de l'Est (la República Txeca, Eslovàquia i Estònia), dos països nòrdics (Suècia i Finlàndia) i un de l'Europa Central (Àustria).

Catalunya, si bé se situa lleugerament per sobre de la mitjana espanyola, és molt a prop de la mitjana europea pel que fa als hàbits de lectura. D'altra banda, presenta una situació netament negativa en relació amb els nivells de població jove amb estudis postobligatoris, ja que en aquest cas mostra una posició molt allunyada de la mitjana europea. Fruit de la relació entre aquests dos factors, des d'una perspectiva comparada, Catalunya presenta uns nivells de lectura que se situarien per sobre del que li correspondria atenent a la baixa proporció de persones d'entre 20 i 24 anys que tenen estudis postobligatoris. Aquesta realitat contrasta, per exemple, amb el cas atípic d'Itàlia: malgrat que garanteix un major accés i finalització dels estudis postobligatoris, mostra un percentatge significativament baix de lectors habituals o ocasionals.

Participació política i educació

Les causes dels nivells de participació electoral són difícilment identificables, atesa la incidència de factors de caràcter local i la gran heterogeneïtat de perfils que s'observa entre els votants, no només pel que fa a aspectes com ara els nivells d'integració social sinó també per altres més complexos de capturar, com ara la vinculació als diferents contextos territorials de representació política. No obstant això, si entenem que l'elecció dels representats públics constitueix un dret inalienable de les persones que s'ha d'exercir d'un mode conscient, lliure i informat, és plausible hipotitzar que en aquest exercici pugui tenir-hi un paper important el seu nivell de capitalització educativa. Cal afegir, al seu torn, que el nostre sistema educatiu es regeix pels principis de formar persones per exercir activament la ciutadania, arrelades al seu entorn, i de promoure els valors propis d'una societat democràtica (tal com preveu la mateixa Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació). Així, es pot pensar que les persones tindran més probabilitats de participar en les eleccions en la mesura que hagin estat socialitzades en aquests valors, i que disposin de les eines necessàries per cercar i contrastar informació sobre

les diferents opcions que poden elegir. Per tal d'abordar aquesta qüestió, a continuació es presenten les relacions que s'estableixen entre el nivell de capital educatiu de les persones i el grau de participació política a Catalunya.

En primer lloc, és interessant observar com se situa Catalunya, en el marc comparat de les comunitats autònomes, en termes de participació electoral. La taula 25 presenta les taxes de participació política registrades en els diferents contextos territorials de l'Estat espanyol en les eleccions locals, autonòmiques i generals.

Taula 25.

Participació a les eleccions generals, autonòmiques i locals, per comunitats autònomes. Espanya, 2008, 2011

	Eleccions generals 2008	Eleccions locals 2011	Eleccions autonòmiques 2011 (2010)
Espanya	73,8	66,2	...
Andalusia	72,7	65,8	62,7
Aragó	75,9	69,3	69,4
Astúries	71,3	67,1	67,1
Balears	67,6	59,3	59,9
Canàries	65,9	62,7	63,2
Cantàbria	76,4	73,1	73,4
Castella i Lleó	77,7	71,4	71,1
Castella-la Manxa	80	76,7	76,9
Catalunya	70,3	55,0	59,9
Comunitat Valenciana	78,8	70,5	71,5
Extremadura	78,5	76,3	76,2
Galícia	70,5	69,5	70,4
Madrid	79,1	67,4	68,3
Múrcia	79,6	67,6	67,8
Navarra	64,3	69,7	69,7
País Basc	72,1	63,6	64,7
La Rioja	79,3	72,7	72,8

Nota: Les dades de participació a les eleccions autonòmiques de Catalunya són del 2010, i les de Galícia i el País Basc, del 2009.

Font: Elaboració pròpia amb dades del Ministeri d'Interior i de l'Institut Nacional d'Estadística.

La taula 25 mostra com les eleccions al parlament espanyol registren una participació significativament més alta que les eleccions locals i autonòmiques. És també en aquestes eleccions generals on hi ha una menor disparitat en les taxes de participació entre comunitats autònomes (16%), mentre que en les eleccions locals és on s'observa una major diferència entre les comunitats que més i menys participen (22%). Entre les comunitats que registren més participació en les eleccions generals hi ha Castella-la Manxa, Múrcia, La Rioja i Madrid, mentre que a les eleccions autonòmiques i locals les que més van a votar són Castella-la Manxa, Extremadura, Cantàbria i La Rioja. D'altra banda, entre les comunitats que tenen una menor participació a les eleccions generals, hi destaquen Navarra, les Canàries, les Balears i Catalunya, mentre que a les autonòmiques i locals les comunitats amb una major desafecció política són Catalunya, les Balears, Andalusia i les Canàries.

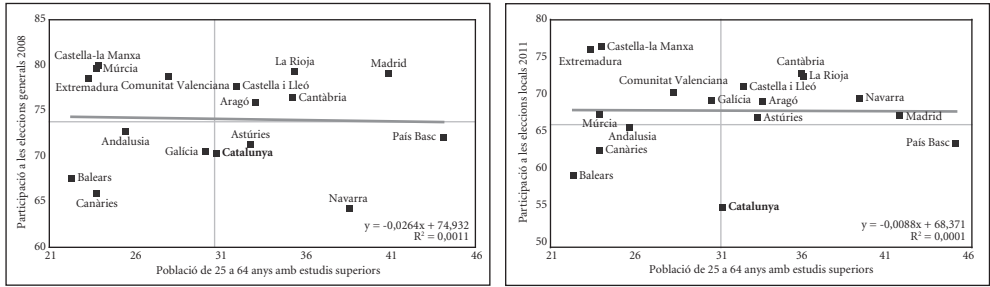
En efecte, en el mapa comparat de comunitats autònomes, Catalunya mostra uns graus de participació netament negatius. A les eleccions generals celebrades l'any 2008 és la quarta comunitat amb un nivell més baix de participació (70%), mentre que a les autonòmiques i a les municipals destaca per ser la comunitat on va votar una proporció més baixa de població (55% i 59,9%, respectivament). De fet, tant a les eleccions locals com a les autonòmiques, Catalunya, juntament amb les Balears, són les úniques comunitats que se situen per sota del 60% de participació.

Si en aquest mateix marc comparat s'observa la relació entre els nivells de participació a les eleccions i els nivells d'instrucció de la població adulta, es pot obtenir un primer indicatiu sobre els condicionants educatius de la participació. El gràfic 56 il·lustra l'absència de qualsevol tipus de relació entre els factors, i assenyalava que el fet de viure en una comunitat autònoma amb uns nivells d'estudis superiors majors no suposa viure en un context en què es produeixen uns nivells més alts de participació política. En aquest context d'anàlisi, cal assenyalar la situació comparada de Catalunya. Tot i que mostrar unes taxes de població amb estudis superiors properes a la mitjana espanyola, se situa significativament per sota dels nivells mitjans de participació electoral, tant en les eleccions generals com en les municipals.

En aquestes anàlisis es constata com l'agregació dels valors de participació i de capital educatiu per territori no fa possible observar adequadament les relacions entre capi-

Gràfic 56.

Participació a les eleccions generals i locals i població amb estudis superiors, per comunitats autònomes. Espanya, 2008, 2011, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Interior.

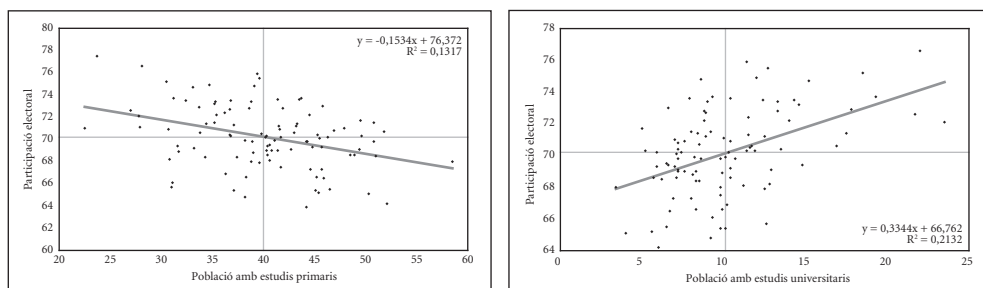
tal educatiu i participació electoral. De fet, els gràfics evidencien que si hi ha algun tipus de relació entre els factors, aquesta no s'observa entre els agregats territorials sinó que probablement respon a l'heterogeneïtat interna de les diferents comunitats autònomes. Per tant, per abordar aquesta qüestió és necessari copsar l'heterogeneïtat interna de Catalunya fent servir un nivell d'anàlisi que ho permeti.

El gràfic 57 permet establir aquesta relació en una dimensió municipal. El primer gràfic mostra la relació dels nivells de participació política amb les taxes de població amb estudis primaris, mentre que el segon ho fa amb la població que disposa d'estudis superiors. Un cop d'ull a les rectes de regressió d'ambdós gràfics permet confirmar una tendència d'associació significativa entre els factors. Així, els municipis amb una taxa més alta de població amb estudis superiors tendeixen a mostrar uns nivells més alts de participació electoral, mentre que els municipis que tenen una proporció més alta de persones amb estudis primaris mostren la tendència contrària.

Finalment, una anàlisi més acurada de les relacions s'obté mitjançant models de regressió que permeten establir l'efecte del capital educatiu en la participació electoral, a paritat d'altres factors contextuais. Les taules 26 i 27 mostren aquest efecte, en net de la ubicació geogràfica, del percentatge de població estrangera, dels nivells de riquesa municipal i de les taxes agregades de graduació en els ensenyaments obligatoris.

Gràfic 57.

Relació entre la participació a les eleccions generals i el nivell d'instrucció de la població per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2008, 2010

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya

Taula 26.

Variació del nivell de participació electoral segons els nivells d'estudis bàsics (escala municipal), a paritat d'altres factors, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

Efectes fixos	Models de participació electoral / estudis primaris				
	1	2	3	4	5
Capital educatiu					
Població amb estudis primaris	-0,122***	-0,129***	-0,140***	-0,130***	-0,113***
Factors de control					
Viure a la província de Barcelona		2,261***	1,589**	1,531**	1,667***
Població estrangera			-0,083*	-0,086*	-0,084**
PIB per càpita				0,046*	0,044*
Taxa de graduació en ESO					0,078***

Significativitat: *** p < .01; ** p < .05; * p < .10

Variable dependent: Participació a les eleccions generals (2008).

Mètode: Model lineal generalitzat (a escala de municipis).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Taula 27.

Variació del nivell de participació electoral segons els nivells d'estudis superiors (a escala de municipi), a paritat d'altres factors, per municipis amb més de 10.000 habitants. Catalunya, 2009

Efectes fixos	Models de participació electoral / estudis universitaris				
	1	2	3	4	5
Capital educatiu					
Població amb estudis universitaris	0,260***	0,254***	0,263***	0,252***	0,223***
Factors de control					
Viure a la província de Barcelona		2,106***	1,463**	1,407**	1,543**
Població estrangera			-0,078*	-0,082*	-0,080**
PIB per càpita				0,045*	0,043*
Taxa de graduació en ESO					0,070***

Significativitat: *** $p < .01$; ** $p < .05$; * $p < .10$.

Variable dependent: Participació a les eleccions generals (2008).

Mètode: Model lineal generalitzat (a escala de municipis).

Font: Elaboració pròpia amb dades del Departament d'Ensenyament i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Les taules 26 i 27 assenyalen alguns dels factors que, a escala municipal, contribueixen a explicar la participació política de la població. En primer lloc, en les dues taules s'observa com viure a la província de Barcelona està associat amb una taxa de participació electoral més alta, una relació que es manté positiva, fins i tot després de controlar els efectes fixos de variables com la riquesa per càpita municipal o el percentatge de població estrangera. D'altra banda, també es confirma que la riquesa per càpita i les taxes de graduació en ESO són dos dels factors que estan associats positivament amb els nivells de participació política, mentre que la proporció de població estrangera és l'únic factor inclòs en els models que pot estar associat amb un augment de la desafecció política (i no només perquè aquesta mateixa població no té dret a vot).

El resultat que interessa específicament als objectius d'aquest apartat, però, és la relació de la participació política amb els indicadors de capital educatiu. Prèviament, ja s'ha-

via assenyalat que els municipis amb una taxa alta de població amb estudis superiors tendien a mostrar una major participació electoral, mentre que els municipis amb una població menys formada tenia més probabilitats de mostrar una participació més baixa. Els models de les taules 26 i 27 confirmen que hi ha aquesta relació, fins i tot quan es controlen diferents factors contextuais rellevants. Així, per exemple, els resultats assenyalen com aquesta relació és transversal arreu del context territorial català, independentment de si el municipi se situa dins o fora de la província de Barcelona (en què hi ha una densitat de població major concentrada en l'àrea metropolitana). Els resultats també mostren com la relació entre educació i participació política es manté significativa, independentment del nivell de riquesa o del volum de població estrangera del municipi.

En definitiva, aquesta anàlisi a escala local sembla confirmar la hipòtesi de partida: que el capital educatiu afavoreix la participació política a les eleccions, i que la inversió en formació de la població esdevé bàsica per a la millora de la qualitat democràtica del nostre sistema de representació política.

5 Conclusions

En la introducció del primer capítol, de caràcter més conceptual, hem destacat que l'èxit educatiu remet bàsicament a cinc dimensions clau.¹ En primer lloc, al *rendiment acadèmic*, que es produeix quan l'alumnat adquireix adequadament els aprenentatges que pertocuen en cada etapa educativa i permet la seva promoció acadèmica cap a nivells d'instrucció elevats. En segon lloc, a l'*equitat educativa*, quan es garanteix la igualtat d'oportunitats en l'accés i en l'aprofitament dels recursos educatius, i així s'evita que l'origen social condicioni les trajectòries educatives dels individus, i quan es fomenta la cohesió social a través de l'educació. En tercer lloc, a l'*adhesió educativa*, quan es fomenta la participació en educació, hi ha una identificació i vinculació positiva dels individus amb l'àmbit educatiu i s'atorga sentit a l'acte de formar-se. En quart lloc, a la *transició educativa*, quan es reforça la trajectòria formativa dels individus, se'n consolida la permanència i s'afavoreix el seu trànsit entre els diversos sistemes educatius. I finalment, en cinquè lloc, a l'*impacte* i al *retorn* de la inversió en educació, quan es garanteix el desenvolupament integral dels individus i de les societats en conjunt, promovent l'aprofitament del capital educatiu i estimulant la inversió de la població en formació.

Aquestes dimensions conceptuals són útils per comprendre on s'ubiquen alguns dels principals dèficits que presenta Catalunya en els diferents sistemes educatius, formals i

1. L'aproximació conceptual ha estat extreta d'ALBAIGÉS, B. (coord.) (2008). "Cap a la promoció de polítiques integrades de millora de l'èxit escolar". Barcelona: Diputació de Barcelona. Document inèdit.

no formals. D'entrada, contràriament al que sovint sembla, la comparativa internacional no situa el nostre país en una posició especialment negativa si abordem l'anàlisi de l'èxit educatiu des de la perspectiva del *rendiment acadèmic*. Catalunya compta amb uns resultats a les darreres proves PISA de l'any 2009 a l'alumnat de 15 anys superiors a la mitjana dels països de l'OCDE, i uns nivells d'instrucció superior de la població de 30 a 34 anys que se situen clarament per sobre de la mitjana europea. És a dir, a escala internacional, la població jove del nostre país adquireix un nivell més elevat de competències instrumentals bàsiques en finalitzar els ensenyaments obligatoris, i també assoleix ensenyaments superiors proporcionalment per sobre del que ho fan els joves de la majoria de països de la Unió Europea.

Els problemes de *rendiment acadèmic* existents a Catalunya, que també hi són, responen a factors que tenen més a veure amb altres dimensions de l'èxit educatiu, especialment amb l'*equitat*: mentre s'observen elevades taxes de graduació a l'ESO, també es registren elevades taxes d'abandonament educatiu prematur. De fet, paradoxalment, el nostre país es caracteritza per tenir més població jove que assoleix un nivell d'instrucció superior, però també per comptar amb una proporció més elevada de població jove que abandona el sistema educatiu prematurament, abans d'accedir o d'haver superat els ensenyaments secundaris postobligatoris. Ens trobem, doncs, amb un sistema educatiu fortament dual.

La dualització educativa reproduïx clarament la polarització de l'estructura formativa de la població adulta a Catalunya. Aquesta es caracteritza per un pes més important de la instrucció superior respecte a la mitjana dels països de la Unió Europea, però també per un major dèficit formatiu, en detriment dels segments de població amb estudis mitjans. Quan analitzem les trajectòries formatives, ens adonem del fort condicionament de l'origen social: la població socialment menys afavorida tendeix a incorporar-se més tard al sistema educatiu i l'abandona abans que la població amb un capital social més alt. Les darreres dades censals disponibles evidencien que la majoria de fills i filles de famílies de classes mitjanes professionals o de progenitors amb estudis superiors assoleix nivells d'instrucció superior, mentre que la majoria dels infants de classes treballadores o de progenitors amb estudis baixos no supera els ensenyaments secundaris postobligatoris. Combatre l'abandonament educatiu prematur, doncs,

requereix corregir aquestes desigualtats educatives relacionades amb l'origen social, ja que és l'alumnat socialment menys afavorit el que té un marge de millora de l'èxit educatiu més ampli.

Aquestes desigualtats, però, no tan sols vénen reforçades per factors d'origen familiar, sinó que els diferents sistemes educatius també les reproduïxen estructuralment i no sempre fan prou per combatre-les. Per exemple, els capítols precedents posen de manifest els elevats nivells de segregació escolar existents a Catalunya, i com la desigual distribució de necessitats educatives específiques entre centres perjudica els resultats acadèmics de l'alumnat socialment més vulnerable. Així mateix, també s'assenyala com el nostre sistema educatiu compta amb una despesa pública sobre el PIB baixa respecte a la mitjana estatal i europea, o dèficits importants pel que fa a la inversió en polítiques de beques, adreçades a compensar desigualtats econòmiques.

Des de la perspectiva de l'*adhesió educativa*, els principals dèficits d'èxit educatiu també tenen a veure amb l'*equitat*. Si bé Catalunya presenta nivells elevats de participació dels infants de 0 a 3 anys en el sistema educatiu en comparació de la resta de comunitats autònomes i països europeus, també compta amb desigualtats importants en la participació de la població en les diferents etapes educatives no obligatòries. Aquestes desigualtats es manifesten en l'accés a l'escolarització preobligatòria i als ensenyaments postobligatoris, però també en la participació a l'oferta d'educació no formal i de formació al llarg de la vida. Així, els infants socialment menys afavorits tendeixen a escolaritzar-se menys a l'educació infantil de primer cicle, tot i que aquesta escolarització primerenca reforci un major èxit educatiu en les etapes posteriors, i acostumen a tenir un ús més sedentari del temps lliure. De la mateixa manera, els progenitors de famílies socialment menys afavorides tendeixen a formar-se menys al llarg de la vida que els de famílies amb un capital més elevat, que ja parteixen de menys dèficits formatius. En definitiva, són desigualtats que accentuen encara més la dualitat educativa al nostre país.

Pel que fa a l'*adhesió educativa*, cal posar de manifest novament l'existència de característiques estructurals del nostre sistema que contribueixen a reproduir dèficits d'èxit educatiu. És el cas, especialment, dels dèficits de provisió d'oferta de formació

professional i de programes de segones oportunitats, en comparació de la mitjana de l'Estat espanyol i de la Unió Europea, que suposen una dificultat important afegida a l'hora de combatre els elevats nivells d'abandonament educatiu prematur de la població jove a Catalunya. Aquests problemes de provisió de l'oferta d'ensenyaments postobligatoris reforcen novament la dualitat educativa perquè limiten les oportunitats dels joves amb més dificultats d'escolarització que tendeixen a abandonar prematurament el sistema. Es tracta d'un problema estructural d'èxit educatiu relacionat amb l'*equitat*, però també amb les *transicions educatives*, ja que condiciona les trajectòries formatives dels joves amb una vinculació més feble amb l'educació. De fet, com ja succeeix amb la resta de dimensions d'anàlisi de l'èxit educatiu, l'*equitat* condiciona els principals dèficits relacionats amb la *transició educativa*.

Les elevades taxes d'abandonament educatiu prematur també deriven en problemes de transició escola-treball, especialment en l'actual context de crisi, per les grans dificultats d'ocupació de la població amb escassa formació disposada a treballar. En aquest sentit, val a dir que Catalunya compta amb un dels percentatges de població jove que no estudia ni treballa (NEET) més elevats del conjunt de països de la Unió Europea. Convé afegir, a més, que aquesta situació de doble exclusió del sistema educatiu i del mercat laboral òbviament és més elevada entre la població jove amb dèficit formatiu que entre els joves més formats, que es queden més temps en els estudis i que, per tant, es veuen menys afectats per experiències d'atur. Combatre l'abandonament educatiu prematur i reforçar les trajectòries escolars de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització, a fi que assoleixin, com a mínim, ensenyaments secundaris postobligatoris, és important per prevenir aquestes situacions de doble exclusió. Aquesta mesura és especialment apressant en el context de crisi actual, on molts llocs de treball de baixa qualificació s'han vist destruïts.

Finalment, des de la perspectiva del *retorn de la inversió en educació*, és cert que la població amb més formació tendeix a disposar de millors condicions d'ocupació que la població amb dèficits formatius. Hi ha una forta relació entre l'accés a llocs de treball qualificats i el nivell d'instrucció superior, circumstàncies que estimulen molts joves a continuar al sistema educatiu per accedir amb més oportunitats al mercat laboral. Amb tot, també és cert que en èpoques de bonança econòmica, el retorn de la inversió

en educació és més baix a Catalunya en comparació d'altres comunitats autònomes i països europeus, especialment per les facilitats que han trobat molts joves amb baix nivell formatiu per accedir a llocs de treball de baixa qualificació, que conformen un segment significatiu de l'ocupació al nostre país (més elevat que en altres països amb un nivell d'instrucció superior equivalent al de Catalunya).

De fet, l'èxit educatiu concebut com a *retorn de la inversió en educació* es veu negativament afectat pel desajustament existent entre l'estructura ocupacional a Catalunya, amb una baixa ocupació d'alta qualificació, i l'estructura formativa, amb força població amb un nivell d'instrucció superior. Aquest desajustament dificulta l'accés a l'ocupació d'alta qualificació a tota aquella població que ha presentat una trajectòria escolar sòlida i dilatada en el temps, i no afavoreix que els joves amb més dificultats d'escolarització continuïn al sistema educatiu, atès que el cost d'oportunitat de la inversió en educació és més elevat. A més, com ja hem dit, l'estructura ocupacional catalana compta amb una proporció relativament elevada d'ocupació de baixa qualificació, que en èpoques pretèrites de bonança econòmica ha resultat atractiva per a molts joves que han decidit interrompre les seves trajectòries formatives per incorporar-se al món del treball.

En resum, per respondre a un model d'èxit educatiu, Catalunya ha de reforçar principalment la dimensió d'*equitat* i, condicionades a aquesta, també les dimensions de *rendiment*, d'*adhesió educativa*, de *transició educativa* i de *retorn de la inversió en educació*, especialment d'aquells joves amb més dificultats d'escolarització, que abandonen prematurament el sistema educatiu sense completar ensenyaments secundaris postobligatoris. És cert que durant la darrera dècada s'han produït avenços significatius per combatre l'abandonament educatiu prematur (augment de les taxes de graduació a l'ESO, de l'escolarització als disset anys o de la provisió d'oferta de formació professional), els quals han permès una tendència de creixement sostingut del nivell d'instrucció de la població i una lleugera reducció de la polarització de l'estructura formativa. Malgrat això, l'indicador d'abandonament educatiu prematur no ha experimentat fluctuacions significatives en els darrers deu anys i s'ha mostrat clarament estancat. Contràriament al que succeeix amb l'estructura ocupacional, que compta amb una elevada proporció d'ocupació de qualificació mitjana, l'estructura formativa

presenta dèficits importants de població amb nivell d'estudis mitjans. Aquest és un dels àmbits educatius sobre el qual s'hauria d'incidir més des de la política educativa.

En aquest punt, caldrà valorar l'impacte de l'actual crisi econòmica en l'èxit educatiu. D'una banda, és cert que les dificultats d'ocupació ràpida de la població amb dèficit formatiu pot evitar que molts joves abandonin el sistema educatiu de manera prematura atrets per les oportunitats que els oferia el mercat laboral, i pot fomentar que molts joves sense feina retornin al sistema educatiu i reprenguin les seves trajectòries formatives. L'anàlisi dels indicadors, però, també evidencia algunes involucions en la tendència positiva mostrada abans d'iniciar-se la crisi econòmica. El canvi de tendència d'alguns indicadors pot suposar riscos rellevants de futur, especialment si tenim en compte que el model d'èxit educatiu català presenta mancances fortament relacionades amb la dimensió d'*equitat educativa*. No s'ha d'oblidar, per exemple, que la crisi econòmica està provocant un empitjorament de les condicions de vida de molts infants i moltes famílies, i esdevé un factor de dualitat social que, al seu torn, reforça una major dualitat educativa. Aquest fet ja s'evidencia, per exemple, en l'estancament de l'indicador d'escolarització equilibrada d'alumnat per sector de titularitat, que en els darrers anys havia presentat una tendència positiva. La capacitat del sistema educatiu d'amortir aquestes desigualtats socials serà previsiblement menor en un context de desinversió pel que fa als nivells de despesa pública i privada en educació, indicadors de qualitat del sistema que també capgiren la tendència positiva experimentada en els darrers temps. No hi ha dubte que la gestió que es faci de la crisi econòmica des de l'àmbit de l'educació condicionarà l'impacte que aquesta crisi pugui tenir sobre la dualitat educativa del sistema i sobre la millora de l'èxit educatiu al nostre país.

Quadre 1.

Principals resultats de l'anàlisi dels indicadors sobre condicionants de l'èxit educatiu a Catalunya, 2011

	Factors positius	Factors negatius
Capital social, econòmic i cultural	Nivells de riquesa (PIB) comparativament elevats. Millora dels nivells d'instrucció de la població i reducció de la polarització formativa de la població en els darrers anys.	Empitjorament de les condicions de vida per efecte de la crisi econòmica, especialment entre la població infantil. Polarització formativa de la població adulta, que es reproduceix en la població jove. Desigualtats d'accés a la formació al llarg de la vida i a l'educació no formal de la població socialment menys afavorida. Baixa despesa pública en protecció social comparada.
Temps i suport familiar	Reducció de les desigualtats de gènere en l'assumpció del treball reproductiu. Baix pes comparat dels horaris laborals "asocials" (vespres, nits, caps de setmana). Millora de les condicions de conciliació de la vida laboral i familiar en els darrers anys. Bon accés comparat als serveis especialitzats d'atenció de la primera infància.	Marge de millora pel que fa a les oportunitats de conciliació de la vida laboral i familiar: per exemple, poca flexibilitat horària en relació amb la mitjana espanyola i poca diversificació de les polítiques d'atenció i cura de la primera infància. Usos més sedentaris del temps lliure pels infants socialment més vulnerables, i usos més instrumentals del temps lliure pels infants socialment més afavorits.
Condicions de salut	Bones condicions de salut comparada.	Relació entre les condicions de salut, les condicions de vida i els resultats educatius. Baixa despesa pública en salut comparada.
Creixement i diversificació de la demanda educativa	Increment de la demanda educativa en diferents etapes.	Creixement comparativament molt elevat de l'alumnat i increment de la complexitat socioeducativa. Relació negativa entre el creixement de la demografia educativa i els resultats del sistema. Compensació insuficient de les desigualtats educatives relacionades amb el fet migratori.
Segregació escolar	No relació entre la presència del fet migratori i la segregació escolar a escala local. No existència de desigualtats de resultats entre sectors de titularitat a paritat de composició social dels centres. Baixa variabilitat de resultats educatius a les proves PISA entre centres.	Desigualtats entre sectors de titularitat en l'escolarització equilibrada d'alumnat, comparativament elevada a escala autonòmica. Desigualtats en els resultats acadèmics entre sectors de titularitat relacionats amb la seva composició social. Relació entre nivells alts de segregació escolar i taxes baixes de graduació en l'ESO. Estancament de l'escolarització equilibrada d'alumnat en els darrers anys per efecte, en part, de la crisi econòmica. Desigualtats en el desplegament d'estratègies per combatre la segregació escolar a escala local.

<p>Coneixement de les llengües</p>	<p>No hi ha desigualtats en els resultats acadèmics en funció de la llengua parlada a casa, a paritat d'estatus social de l'alumnat i de composició social dels centres.</p>	<p>Desigualtats socials entre les famílies en el coneixement de la llengua catalana. Baix coneixement comparat de l'anglès de la població adulta. Mal posicionament comparat a escala europea pel que fa a l'ensenyament de les llengües estrangeres.</p>
<p>Escolarització preobligatòria</p>	<p>Bona posició comparada pel que fa als nivells d'escolarització a la preobligatòria. Increment dels nivells d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle en els darrers anys. Relació entre escolarització primerenca i resultats acadèmics en etapes posteriors.</p>	<p>Desigualtats socials i territorials en l'accés a l'escolarització primerenca. Importància del sector públic per combatre les desigualtats d'accés a l'educació. Menor participació dels grups socialment menys afavorits en l'escolarització primerenca, els quals són els que més es beneficien dels seus efectes positius.</p>
<p>Escolarització postobligatòria</p>	<p>Millora dels nivells d'escolarització i de graduació en la postobligatòria en els darrers anys. Relació entre l'augment de la participació en formació professional i la reducció de l'abandonament educatiu prematur.</p>	<p>Dèficits de provisió d'oferta de formació professional. Increment de la participació en la formació professional en detriment de la participació en el batxillerat. Baixes taxes de graduació en ESO. Baixa provisió de programes de segona oportunitat (PQPI).</p>
<p>Formació al llarg de la vida</p>	<p>Paper positiu de les escoles d'adults en la generació d'oportunitats educatives entre la població amb dèficits educatius.</p>	<p>Estancament de la participació de la població en la formació al llarg de la vida. Importants desigualtats socials i educatives en l'accés a la formació al llarg de la vida: menys accés relatiu de la població amb dèficit formatiu i ingressos baixos.</p>
<p>Recursos</p>	<p>Manca de relació directa i clara entre finançament i resultats educatius. No ineficiència del sistema. Ràtio de professor/alumnes en la mitjana espanyola i europea.</p>	<p>El sistema català no és ineficient perquè aconsegueixi molt invertint poc. Té el que es podria esperar: inverteix comparativament poc i mostra una de les taxes d'abandonament prematur més altes. Dèficits de despesa pública en educació. Dèficits en el desplegament de les polítiques de beques. Aturada de la progressió positiva en els nivells de despesa pública i privada en educació per efecte de la crisi econòmica.</p>
<p>Entorn, oportunitats educatives i polítiques d'acompanyament a l'escolaritat</p>	<p>Bona provisió comparada de biblioteques.</p>	<p>Desigualtats en la composició social dels municipis. Desigualtats territorials en el grau de coresponsabilitat dels ajuntaments en matèria educativa. Desigualtats territorials en la provisió d'equipaments culturals.</p>

<p>Educació i ocupació</p>	<p>La població amb més capital formatiu tendeix a tenir millors condicions d'ocupació. La formació és un factor d'igualació de les desigualtats socials (per edat, sexe, origen) en les condicions d'ocupació (accés a l'ocupació, accés a la qualificació, etc.). L'excepció es troba en els salaris, àmbit en què augmenten les desigualtats a mesura que s'incrementa la formació. Força relació entre els llocs qualificats i el nivell d'instrucció superior. Reducció de la temporalitat, en part per efecte de la crisi econòmica. Millora de la productivitat a mesura que augmenta la formació. Major productivitat comparada.</p>	<p>Empitjorament de les condicions d'accés a l'ocupació per efecte de la crisi econòmica. Major tendència comparada d'incorporació al mercat de treball de la població amb dèficit formatiu. Volatilitat de l'ocupació de la població amb dèficit formatiu. Baix retorn de la inversió en educació en l'accés a l'ocupació en època de bonança econòmica, i retorn més elevat en època de crisi. Altes taxes d'atur comparades de la població amb més formació. Elevats percentatges de població jove que no estudia ni treballa (NEET). Estructura ocupacional amb un pes comparativament baix de l'ocupació de qualificació alta, amb un pes comparativament alt de l'ocupació de qualificació mitjana i amb un pes relativament alt de l'ocupació de qualificació baixa (desajust amb l'estructura formativa). L'abandonament educatiu prematur genera una qualificació de l'ocupació més baixa. Baix retorn comparat de la inversió en educació pel que fa a l'estabilitat de l'ocupació i als ingressos salarials (diferències més petites entre grups extrems).</p>
<p>Societat del coneixement</p>	<p>Bona posició comparada pel que fa als indicadors d'innovació i d'accés a les noves tecnologies. Força relació entre èxit educatiu i desenvolupament de la societat del coneixement. No existeix una relació clara entre l'accés a les tecnologies i el rendiment acadèmic (depèn més dels usos).</p>	<p>Esclatxa digital: accés diferencial a les tecnologies segons l'origen social. Despesa en R+D moderada en relació amb la mitjana europea.</p>
<p>Participació cultural i política</p>	<p>Despesa pública i privada en cultura comparativament elevada a escala autonòmica. En general, bona posició comparada a escala autonòmica pel que fa a les pràctiques de consum cultural. La formació de la població genera nivells més alts de participació electoral.</p>	<p>Despesa privada en cultura comparativament baixa a escala europea. Nivells moderats de lectura de llibres comparats a escala europea. Desigualtats en les pràctiques culturals en funció del nivell d'instrucció de la població. Baixa participació electoral comparada. Desigualtats en la participació electoral en funció del nivell instructiu de la població.</p>

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors dels capítols 1 a 4.

L'èxit educatiu a Catalunya. Indicadors dels sistemes educatius fa una anàlisi dels principals indicadors que ens ajuden a comprendre la situació de l'educació al nostre país, tant des d'una perspectiva evolutiva com comparada amb la resta de comunitats autònomes i països europeus.

L'estructura d'indicadors se centra en aspectes del sistema educatiu formal i també revisa, fins on ho ha permès la disponibilitat de dades, aspectes relacionats amb altres sistemes educatius informals i no formals (lleure, família, treball, etc.). L'objectiu principal de l'estudi és comprendre fins a quin punt Catalunya comparta amb un model d'èxit educatiu, i quines són les seves forteses i debilitats principals.

Aquest llibre és el segon dels tres que componen l'informe *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011*, dirigit per Miquel Martínez i Bernat Albaigés. El primer adopta el títol de l'informe i constitueix la part central de l'Anuari, amb mirades sobre l'èxit educatiu, la recerca en educació i l'agenda política, entre altres. I el tercer, *El benestar a l'escola i en el professorat*, és un estudi monogràfic que posa en relleu la centralitat i la importància del benestar en relació amb l'èxit educatiu. Tots tres volums, i per tant aquesta edició de l'Anuari, tenen l'èxit educatiu com a eix transversal d'estudi.

FUNDACIÓ
Jaume
BOFILL
Bofill

www.fbofill.cat/educacioavui

